

MU'İZZÎ-İ SEMERKANDÎ'NİN
SULTAN MELİKŞÂH
ÖVGÜSÜNDE YAZDIĞI KASİDELER
(TÜRKÇE ÇEVİRİ-TAHLİL)

İsa BULUKGİRAY
(DOKTORA TEZİ)

Eskişehir, 2023

**MU'İZZÎ-İ SEMERKANDÎ'NİN SULTAN MELİKŞÂH
ÖVGÜSÜNDE YAZDIĞI KASİDELER
(TÜRKÇE ÇEVİRİ-TAHLİL)**

İsa BULUKGİRAY

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

DOKTORA TEZİ

Eskişehir, 2023

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İsa Bulukgiray tarafından hazırlanan Mu'izzî-i Semerkandî'nin Sultan Melikşâh Övgüsünde Yazdığı Kasideler (Türkçe Çeviri-Tahlil) başlıklı bu çalışma 20.10.2023 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Abdulkadir Erkal	
Üye (Danışman) Prof. Dr. Ahmet Kartal	
Üye Prof. Dr. Melike Gökcan	
Üye Doç. Dr. Ferzane Devletabadi	
Üye Dr. Öğr. Üyesi Bekir Belenkuyu	

ONAY

.../... /202..

Prof. Dr. Oytun MEÇİK

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE ve KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tümahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

İsa BULUKGİRAY

ÖN SÖZ

Büyük Selçuklular ve onun kutlu sultanlarının dünya tarihinde önemli bir yeri ve konumu vardır. Büyük Selçuklular önce 1040 Dandanakan zaferi ve ardından 1071 Malazgirt zaferiyle Türk-İslâm topraklarını yeniden canlandırmışlardır. Bu tarihî zaferler Türk-İslâm topraklarında refah ve yükseliş döneminin başlangıcı olmuştur. Selçuklu sarayına girip sultanların himayesine aldığı şairler, gerek sultanlar gerek şehzadeler gerekse devlet adamları için yazmış oldukları şiirlerinde Türk kültür, sanat ve edebî hayatına dair önemli bilgiler yansıtmışlardır. Bu hüviyetteki şairlerden biri de şüphesiz Emîr Mu'izzî (öl. 518-521/1124-1127)'dir. Mu'izzî, Sultan Alp Arslan (öl. 1072), Sultan Melikşâh (öl. 1092) ve Sultan Sencer (öl. 1153) dönemlerinde yaşayan ve Büyük Selçuklular döneminde oluşan birçok siyasi ve sosyal duruma tanıklık eden önemli bir şairdir. Mu'izzî, divan'ında yer alan birçok kasidesini Selçuklu sultanları ve devlet adamları için yazmıştır. Saray şairi olma vasıflarına sahip olan Mu'izzî'nin şiiri, Selçuklu sarayının anlayışını, algılayışını, yaşantısını, düşüncesini, hissiyatını, hayata bakışını ve beklentisini ziyadesiyle yansıtmaktadır. *Mu'izzî Dîvânı*'nda yer alan övgü kasidelerinde, o dönemin tarihi, edebiyatı, kültürü ve sosyal hayatı hakkında önemli bilgiler yer almaktadır. Eğer şairin, kapsamlı divanındaki kasidelerin tamamı incelenirse, bu kasidelerde birçok tarihî olaya, devrin politik, sosyal, ekonomik ve edebî meselelerine değindiği, hatta bunlar hakkında dikkat çeken değerlendirmelerde de bulunduğu görülecektir. Bunların Selçuklu Devleti'nin ihtişamına uygun bir dil ve üslûpla yapıldığı hasseten dikkat çekmektedir.

Döneminin Farsça şiir söyleyen en büyük şairlerden biri olan, Farsça edebiyatın en kapsamlı divanlarından birine sahip olan Emîr Mu'izzî, uzun yıllar Selçuklu sarayında yaşamış ve Sultan Melikşâh tarafından "Emîru's-şu'arâ" olarak görevlendirilmiştir. Sultan Alp Arslan'ın şairi ve "Emîru's-şu'arâsı" olan babası Burhânî'nin de yardım ve vasiyeti sayesinde Selçuklu sarayında büyüüp yetişmiş ve elli yılı aşkın süre içerisinde, başta Sultan Melikşâh ve Sultan Sencer olmak üzere devrinin önde gelen devlet adamlarına çeşitli kasideler yazmıştır. Farsça edebiyatın önemli kaside şairlerinden olan Emîr Mu'izzî, kaleme aldığı kasidelerinde Selçuklu sultanları, devlet adamları, Türk kültürü ve tarihine ait önemli bilgilere de yer vermiştir.

Bu çalışmanın genel amacı, Emîr Mu'izzî-i' Semerkandî'nin yaklaşık 19.000 beyit civarında olan divanında yer alan ve Sultan Melikşâh övgüsünde yazılan 123 tane

Farsça kasidenin Türkçe çevirisini yapmak ve bu kasidelerin tematik tahliline yer vermektir.

Çalışmamız, “Giriş” kısmı ve üç ana bölümden oluşmaktadır. “Giriş” kısmında tezin konusu, önemi, amacı ve yöntemi hakkında bilgi verildikten sonra Selçuklular döneminin daha iyi anlaşılması için dönemin siyasi, sosyal-ekonomik, kültürel ve edebî durumuna kısaca değinilmiştir. Çalışmanın “Birinci Bölümü”nde Emîr Mu’izzî’nin hayatı, edebî kişiliği ve üslûbu, ok ile yaralanma hadisesi ve vefatı incelenmiştir.

Çalışmanın odak noktasını oluşturan “İkinci Bölüm”de ise Melikşâh için yazılan kasidelerin tematik yönden tahlili ele alınmıştır. Bu bölüm kasidelerde övgü kalıpları olarak isimlendirdiğimiz hükümdar övgüsünde kullanılan vasıflar, hitaplar, birleşik isimler ve terkipler oluşturmuştur. Araştırmamızda Melikşâh için söylenen kasidelerde övgü kalıbı olarak tespit edilen yiğitlik-kahramanlık, cömertlik, talih-baht, adalet, asalet-soyluluk, dindarlık, ok-yay-kılıç ve mızrak, sultanın atı, sultanın meclisi gibi övgü niteliği taşıyan terkip ve sıfatlar alt başlıklara ayrılarak beyitler bağlamında tahlil edilmiştir. Kasideler beyit bağlamında övgü kalıbı yönünden tahlili yapılırken dönemin vakanüvislerin veya tarihçilerin eserlerinde Melikşâh’a dair değindikleri önemli rivayetlere de yer verilmiştir. Bunlarla birlikte kasidelerde geçen Türk kavramı başlığı altında Türk askeri, Türkün fiziki özellikleri ve Türkün diğer yönleri tespiti yapılmıştır. Mu’izzî bu övgü kalıplarını kullanılırken Sultan Melikşâh’ı bazı mitolojik kahramanlara ve dini şahsiyetlere kıyasladığı veya bu varlıklara teşbihte bulunduğu gözlemlenmiş; bu tür kullanımlarda bu kahramanların açıklaması ve izahı dipnotta kısaca değinilmiş, geniş bilgi için kaynakları ile birlikte verilmiştir. Çalışmanın “Üçüncü Bölümü”nde de *Emîr Mu’izzî Dîvânı*’nda Sultan Melikşâh için söylenen 123 tane Farsça kasidenin Türkçe çevirisi şiir çeviri kurallarına bağlı kalınarak yapılmıştır.

Mu’izzî’nin eserinden hareketle Selçuklu döneminin şiiri, edebî özellikleri ve kültürel değerleri hakkında önemli yargılarda bulunulabileceği düşünülmektedir. Selçuklu Devleti edebî anlayışının ve tarihi olaylarının söz konusu şairin şiirlerine nasıl yansıdığını incelemekte fayda vardır. Bunları belirlemek hem Türk edebiyatı ve siyasi tarihi açısından hem de Türk-İslâm edebî ve tarihî açısından önemli olduğu açıktır. Büyük Selçuklu Devletinin tarihi hakkında pekçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, Mu’izzî, Menûçihri, Ferruhî, Emîr Hüsrev-i Dihlevî ve Edîb Sâbir gibi Farsça şiir söylemiş fakat Türk asıllı şairler ve bu şairlerin Türk edebiyatına ve Türkçeye katkısı

üzerinde araştırmalar yapılmamıştır. Dolayısıyla bu tür araştırmaların sürdürölmesi gerekli ve önemli görölmemektedir.

Doktora tez çalışmamızda tercüme edilen kasidelerin bazı beyitlerinin mülemma' şeklinde yazılmış olması, onların çevirilerinde bazı eksikliklerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu eksiklikler değerlendirilirken, bizim hoş görölmemiz ve bunların giderilmesinde destek olunması okuyuculardan istirhamımızdır. Bu konuyu bana öneren ve bu çalışmayı yapabileceğime inanan, değerli bilgilerini ve kıymetli zamanlarını benden esirgemeyen,engin bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim muhterem ve kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Ahmet KARTAL'a, teze değerli katkılarından dolayı kıymetli hocalarım Prof. Dr. Melike GÖKCAN ve Doç. Dr. Ferzane DEVLETABADI'ye çalışmanın manevi yükünü benimle birlikte taşıyan değerli eşime ve çocuklarıma sonsuz saygı ve şükranlarımı sunarım.

İsa BULUKGİRAY

Eskişehir, 2023

ÖZET

MU'İZZÎ-İ SEMERKANDÎ'NİN SULTAN MELİKŞÂH

ÖVGÜSÜNDE YAZDIĞI KASİDELER

(TÜRKÇE ÇEVİRİ-TAHLİL)

BULUKGİRAY, İsa

Doktora – 2023

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet KARTAL

Kendisine Sultan Melikşâh tarafından “meliku’ş-şu‘arâ” unvanı verilen Emîr Mu’izzî (öl. 518-521/1124-1127), Selçuklu sarayında uzun yıllar bulunmuş ve yaşamıştır. Dönemin önemli gazel ve kaside şairi olup *Dîvân*’ı Türk kavramı ve kültürü ile ilgili çeşitli bilgileri ihtiva etmektedir. Sultan Alp Arslan’ın şairi ve dönemin “meliku’ş-şu‘arâ”sı olan babası Burhânî vesilesiyle çocukluğunu saray muhitinde geçirmiş ve burada yetişmiştir. Emîr Mu’izzî’nin yaklaşık 19.000 beyitten oluşan *Dîvân*’ı, çoğunlukla Büyük Selçuklu hükümdarları ve devlet adamları için yazılmış kasidelerden oluşmaktadır. Sultan Melikşâh ve Sultan Sencer’in iktidarları döneminde birçok siyasi ve sosyal hâdiseye tanıklık eden ve bunlara kayıtsız kalmayan Emîr Mu’izzî, kasidelerine bu olayları geniş olarak yansıtmıştır. Bu yönüyle Emîr Mu’izzî’nin *Dîvân*’ı, adeta Selçuklu dönemi kültür ve edebiyatı tarihi niteliğinde bir eserdir. Nitekim bu *Dîvân*’da, Selçuklu dönemindeki Türk kimliğinin, Türk örf, âdet ve geleniğinin, Türk kültürünün izlerini bulmak mümkündür. Bu çalışmada önce Emîr Mu’izzî’nin yaşadığı dönemdeki siyasi ve kültürel durum kısaca belirtilmiş, akabinde hayatı ve edebî şahsiyeti hakkında bilgi verilmiş, daha sonra *Dîvân*’da yer alan ve Sultan Melikşâh övgüsünde kaleme alınan 123 kaside tercüme edilmiştir. Son olarak da tercüme edilen kasideler tematik olarak tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Emir Mu’izzî, Farsça Divan, Büyük Selçuklular, Sultan Melikşâh, Kaside, Tercüme, Tahlil.

ABSTRACT

SULTAN MELİKŞÂH OF MU'IZZÎ-İ SEMERKANDÎ

ODES WHICH THE WRITTEN IN HIS PRAİSE

(TURKISH TRANSLATION-ANALYSIS)

BULUKGİRAY, İsa

PhD. Dissertation-2023

Department of Turkish Language and Literature

Field of Classical Turkish Literature

Advisor: Prof. Dr. Ahmet KARTAL

Amîr Mu'izzî (d.518-521/1124-1127) lived for many years in the Seljuk court with the title of Malik al-Shu'arâ. Mu'izzî is a literary figure as well as a noteworthy figure in terms of Seljuk history and culture. He spent his childhood in the palace neighborhood through his father Burhânî, the poet of Sultan Alp Arslan. Mu'izzî's divan of around 19,000 couplets consists mostly of poems written for the Great Seljuk rulers and statesmen. Mu'izzî, who witnessed many political and social events during the reigns of Sultan Malikshâh and Sultan Sanjar, did not remain insensitive to these events and wrote about them in detail in his work. Mu'izzî's divan is almost a work of Seljuk literary and political history. In this work, it is possible to find traces of Seljuk tradition, Turkish identity, Turkish customs and traditions, Turkish culture, Turkish color and traditions. In this study, Mu'izzî's life, literary personality, some of the Turkish words he used in his divan, the thematic analysis of some of his qasida in praise of Malikshâh, and the Turkish translation of his qasida in praise of Malikshâh are analyzed. In addition, the nobility and origin of the Turks, the heroism of the Seljuk soldiers, and some physical and spiritual aspects of the Turks reflected in the odes are discussed.

Keywords: Emir Mu'izzî, Persian Divan, Great Seljuks, Sultan Melikşâh, Turkish Translation-Analysis.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	İV
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ	1
1. ÇALIŞMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ.....	1
1.1. Çalışmanı Konusu	1
1.2. Çalışmanın Amacı.....	1
1.3. Çalışmanın Önemi.....	2
1.4. Çalışmada Takip Edilen Yöntem	3
2. BÜYÜK SELÇUKLULAR DÖNEMİ SİYASİ, SOSYAL-EKONOMİ, KÜLTÜREL VE EDEBÎ DURUM	5
2.1. Siyasi Durum.....	5
2.2. Sosyal ve Ekonomik Durum	6
2.3. Kültürel Durum	9
2.4. Edebî Durum	10

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EMÎR MU'İZZÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	15
1.1. Mu'izzî'nin Doğumu, Eğitimi, Mahlası ve Görevleri.....	15
1.2. Mu'izzî'nin Ok ile Yaralanma Hâdisesi ve Ölümü.....	21

1.3.	Mu'izzî'nin Edebî Şahsiyeti ve Üslûbu	27
1.4.	Mu'izzî Dîvânı'nda Kullanılan Vezinler	33
1.5.	Dîvân'da Yer Alan Türkçe Kelimeler	34

İKİNCİ BÖLÜM

2.	EMÎR MU'İZZÎ'NİN SULTAN MELİKŞÂH ÖVGÜSÜNDE YAZDIĞI KASİDELERİN TEMATİK TAHLİLİ	38

2.1.	Kaside.....	38
2.1.1.	Medhiye Kasidelerinde Övgü Kalıpları	38
2.1.2.	Mu'izzî Dîvânı'nda Sultan Melikşâh Övgüsünde Kullanılan Övgü Kalıpları	40
2.1.2.1.	Hitaplar.....	41
2.1.2.2.	Sıfatlar/Vasıflar	41
2.1.2.3.	Adalet	51
2.1.2.4.	Cömertlik	59
2.1.2.5.	Yiğitlik	64
2.1.2.6.	Talih-Baht	69
2.1.2.7.	Kahr-Dehşet	70
2.1.2.8.	Ok-Yay-Mızrak-Kılıç.....	71
2.1.2.9.	Dindârlık	72
2.1.2.10.	Asalet-Soyluluk.....	74
2.1.2.11.	Sultanın Atı	75
2.1.2.12.	Sultanın Meclisi	78

2.1.3.	Mu'izzî'nin Sultan Melikşâh Övgüsündeki Kasidelerinde Türk Varlığı.	80
2.1.3.1.	Türk Askeri	80
2.1.3.2.	Türkler'in Fiziki Özellikleri	81
2.1.3.3.	Türklerin Diğer Yönleri	82
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		
KASİDELERİN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ		86
SONUÇ		388
KAYNAKÇA		395

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
b.	: Bin, ibn
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı, basım
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
doğ.	: Doğum tarihi
ed.	: Editör
drl.	: Derleyen
dzl.	: Düzenleyen
haz.	: Hazırlayan
hk.	: Hicrî kamerî
hş.	: Hicrî şemsî
nşr.	: Neşreden
krş.	: Karşılaştırınız
mad.	: Madde
No.	: Numara
öl.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TTK.	: Türk Tarih Kurumu

tsh. : Tashih eden

vb. : Vebenzeri

vd. :Vediğerleri

GİRİŞ

1. ÇALIŞMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

Çalışmanın temel yapısını oluşturan bilgilerin aktarıldığı bu bölümde tezin içeriği ile ilgili ayrıntılara yer vermeden önce tezin konusu, amacı ve önemi ile ilgili genel bilgiler verilmiş, çalışmada takip edilen yöntem üzerinde durulmuştur.

1.1. Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusunu; Büyük Selçuklu devleti döneminde Sultan Melikşâh'ın sarayında yaşayan Emîr Mu'izzî'nin Farsça Divan'ında Melikşâh övgüsünde söylediği kasidelerin Türkçe çevirisi ve tahlili oluşturmaktadır. Sultan Melikşâh'ın hem "emîru's-şu'arâ" unvanı hem de "Mu'izzî" mahlasını verdiği Emir Mu'izzî, aynı zamanda sultanın saray şairliğini de yapmıştır. Çalışmamızda Fars edebiyatının en büyük kaside şairlerinden biri olarak kabul edilen Emîr Mu'izzî-i Semerkandî'nin hayatı ve edebi şahsiyeti hakkında bilgi verilmiş, oluşturduğu divanında Sultan Melikşâh adına söylediği 123 Farsça kasidenin Türkçe çevirisi yapılmıştır. Bunun yanı sıra kasidelerde sultan için kullanılan bazı vasıflar, sıfatlar birleşik isimler ve terkipler birer övgü kalıbı yönünden tesbit edilmeye çalışılmıştır. Şairin Melikşâh övgüsünde söylediği kasideler, özellikle övgü kalıpları yönünden incelenirken şiirlerin hüviyeti de dikkate alınmıştır. Bu şiirler, her ne kadar Farsça yazılmış olsa da içeriğinde Türk kimliği ile kültürünü barındırdığı dikkat çekmektedir. Türkçeye çevrilen bu kasidelerde kullanılan Türk kültürü ve kimliğiyle ilgili unsurlar incelenmeye tabi tutulmuştur.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada ulaşılmak istenen temel amaç, 1048-1049 yılı civarında Nîşâbûr'da, bazı araştırmacılara göre Semerkant'ta dünyaya gelen ve asıl adı Ebû 'Abdullah Emîru's-şu'arâ Muhammed b. 'Abdumelik-i Nîşâbûrî ya da Semerkandî olan Emîr Mu'izzî'nin, yaklaşık 19.000 beyit civarında olan divanında Sultan Melikşâh övgüsünde yazdığı 123 Farsça kasidesinin hem Türkçe çevirisini hem de tahlilini yapmaktır. Ayrıca Büyük Selçuklu devletini en ihtişamlı dönemine ulaştıran ve ona altın çağını yaşatan Sultan Melikşâh'ın sahip olduğu adaletin, gösterdiği yiğitlik ve cömertliğin, hayatına yansıttığı dindarlığın, gerçekleştirdiği fütuhât ve zaferlerin,

sergilediği içtimai ve siyasi tavırların övgüsünde yazılan kasidelere nasıl yansıdığını tetkik etmek amaç edinilmiştir. Bizi bu düşünceye sevkeden ise Büyük Selçuklu hanedanı özellikle Melikşâh ile ilgili yazılmış eserler incelendiğinde, bunlara Büyük Selçuklu devletine altın çağını yaşatan Sultan Melikşâh'ın sadece siyasi ve politik açıdan yansıtılması olmuştur. Oysa Melikşâh, önemli bir hükümdar olmasının yanında kültürel ve edebî faaliyetleri destekleyen bir kişi olarak da dikkat çekmektedir. Onun bu tarafının da incelenmesi ve gün yüzüne çıkarılması gerekmektedir. İşte onun sahip olduğu bu özellikleri Mu'izzî'nin kasidelerinde bulmak mümkündür. Bu kasidelerde Melikşâh'ın sahip olduğu vasıfların yanında Türk kavramına, kültürüne, örf ve âdetine de rastlanılmaktadır. Emîr Mu'izzî tarafından Sultan Melikşâh övgüsünde kaleme alınan kasideler, ihtiva ettiği bu yönleriyle değerlendirilmeye tabi tutulacaktır. Ayrıca Büyük Selçuklu döneminde hükümdar övgüsünde kaleme alınan kasidelerde kullanılan kavramlar, Osmanlı döneminde söylenen kasidelerdeki kavramlarla mukayesesi yapılmıştır.

1.3. Çalışmanın Önemi

Kadim bir geçmişe sahip olan Türkler, tarihin belirli evrelerinde büyük, gelişmiş ve özgün medeniyetler kurmayı başarmış dünya üzerindeki ender milletlerdendir. Türklerin kurmuş olduğu bu medeniyetin coğrafi mekânlarından birisi Mâverâünnehir'dir. Burada kültürel ve edebî faaliyetlerde bulunulmuş, Türk sultanların destekleri vesilesiyle birçok âlim, sanatkâr ve şair yetişmiştir. Yetişen bu şairlerden birisi de Emîr Mu'izzî'dir. Onun şiirlerinde başta Türk kavramı olmak üzere, Türklerin sahip olduğu kültürel değerler ile örf, âdet ve geleneklerinin yansımalarını görmek mümkündür.

Emîr Mu'izzî, Türkistân coğrafyasında yetişen ve Farsça şiirler söyleyen Türk soylu şairlerdendir. Emîr Mu'izzî'nin Türk Sultanları özellikle de Sultan Melikşâh övgüsünde kaleme aldığı kasidelerinde “Türk” kavramı yoğun bir şekilde kendisine yer bulmuştur. Hatta bu şiirler, Emîr Mu'izzî'nin zihnindeki ideal sultanın ve devlet düzeninin nasıl olması gerektiği hususuna cevap verecek niteliktedir. Sultanda bulunması gereken vasıflar ve meziyetler bu şiirlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu da Horâsân ve Mâverâünnehir bölgesine yüzlerce yıl hükmetmiş Türk hükümdarların sahip olduğu hüviyeti bizlere göstermektedir. Ayrıca ifade edelim ki İslâm'dan sonra oluşan ve Derî Farsçası olarak da adlandırılan Yeni Farsçanın tekâmülünden sonra meydana gelen Fars şiirinin ve edebî geleneğin oluşumunda Türk asıllı sultanlar ve

şairlerin katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Türk dilli sultanlar şiire ve edebiyata ilgi duymuşlar, Farsça şiir söylemişler ve Farsça şiir söyleyen şairleri himaye edip onlara destek olmuşlardır. Bu da Fars edebiyatının hem oluşum, gelişim ve tekâmüle ermesinde hem de muhtevasının belirlenmesinde Türk asıllı sultanlar ile Farsça şiirler kaleme alan Türk dilli şâirlerin önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Fars şiirinin hüviyetinin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olan bu şairlerin şiirlerinin, Türk kültür tarihi açısından incelenmesinde büyük bir yarar olduğu görülmektedir. Nitekim bu dönemlerde bu coğrafyada yazılan edebî bir metin incelendiğinde; onda hem yoğun olarak Türk edebî zevkinin işlendiği hem Türk sanat anlayışı ile Türk millî hissinin bulunduğu hem de Türk rengi ve kokusunun yer aldığı görülecektir. Hatta bu metinler, o dönemlerde Türklerin sahip olduğu inançların, örf, âdet ve geleneklerin, hayata bakış açılarının vs. ne olduğunun cevabını bizlere sunacak en önemli vesikalar olarak kendisini gösterecektir. Emîr Mu'izzî'nin sultan Melikşâh övgüsünde kaleme aldığı kasideler bu minvalde incelenmeye tabi tutularak Türk kültürüne ait olan unsurlar ortaya çıkarılacaktır.

1.4. Çalışmada Takip Edilen Yöntem

Emîr Mu'izzî'nin divanı incelenirken, ilk önce Süleymaniye Kütüphanesi ile İran Meclis Kütüphanesi'nde bulunan yazma nüshalar incelenmiştir. Bu nüshalar incelendiğinde bazı eksiklikler tespit edilmiştir. Bu eksiklikler bazı yazma nüshalarında kaside eksikliği bazılarında ise varak eksikliği şeklindedir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde 'Abbâs İkbâl-i Âştîyânî, Nâsir-i Heyyirî ve Muhammed Rızâ Kanberî tarafından yayımlanmış üç farklı Mu'izzî divanının neşriyle karşılaştık. Biz çalışmamızda bu neşirlerden 'Abbâs İkbâl-i Âştîyânî'nin divan neşrini esas aldık. Bunda en önemli etken diğer iki araştırmacının hazırladıkları neşirlerde Abbâs İkbâl-i Âştîyânî'nin neşrini esas aldıkları olmuştur.

Çalışmada Emîr Mu'izzî'ni Sultan Melikşâh övgüsünde kaleme aldığı kasideler Türkçeye tercüme edilirken, ihtiva ettiği şiir yönünden tam olarak görülen 'Abbâs İkbâl-i Âştîyânî'nin neşri esas alınmıştır. Bu neşirde yer alan kasidelerin başlığında, o kasidenin niçin ya da kime yazıldığını gösteren başlığın yer alması, kasidelerin hangi sultanın övgüsünde yazıldığının tespit edilmesinde kolaylık sağlamıştır. Özellikle Melikşâh için yazılan kasidelerde; “در مدح سلطان ملکشاہ” veya “در مدح سلطان” *Sultan Melikşâh için Övgü veya Sultan için Övgü* şeklinde başlıklar verildiği dikkat çekmektedir. Bu yayımda; kasidelerin başlıklarından hareketle Sultan Melikşâh için

yazılmış toplam 123 kasidenin yer aldığını tespit ettik. Bu kasideler Türkçeye tercüme edilirken, metne bağlı kalınmıştır. Ancak çevirinin daha anlamlı ve güzel olması için çeşitli tasarruflarda bulunulması gerektiğinde, yapılan tasarruflar ve eklemeler “()” içinde gösterilmiştir. Örneğin; *Eğer hikmet gönülde (batında) peyda oluyorsa onun gönlü tümüyle hikmettir. Eğer sanat zahirde peyda oluyorsa onun teni (zahirî yönü) tümüyle sanattır* vb. Yine kasidelerin çevirisi yapılırken, her kasidenin başlığının altında ve parantez içerisinde o kasidenin vezni verilmiştir: بحر هزج: مفعول مفاعيل مفاعيل (فعولن) (*Bahr-i Hezec: Mef’ûlü, Mef’âîlü, Mef’âîlü, Fe’ûlün*). Çalışmada Farsça şiirler tezin sol sayfasında, o şiirlerin çevirileri ise tam karşısına gelen sağ sayfada olacak şekilde düzenlenmiştir. Beyitlerde geçen Farsça kelimelerin anlamları için *Vajehyâb* adlı elektronik sözlükten (bak. <https://vajehyab.com/>) istifade edilmiştir.

Tez, “Giriş” kısmı ve üç bölümden oluşmaktadır. “Giriş” kısmında tezin konusu, önemi, amacı ve yöntemi hakkında bilgi verildikten sonra Selçuklular döneminin daha iyi anlaşılması için dönemin siyasi, sosyal, kültürel, ve edebî durumuna kısaca değinilmiştir. Çalışmanın “Birinci Bölümü”nde Emîr Mu’izzî’nin hayatı, edebî kişiliği ve üslûbu, ok ile yaralanma hadisesi ve vefatı incelenmiştir. Çalışmanın odak noktasını oluşturan “İkinci Bölüm”de ise Melikşâh için yazılan kasideler tematik yönden tahlili ele alınmıştır. Bu bölüm kasidelerde övgü kalıpları olarak isimlendirdiğimiz hükümdar övgüsünde kullanılan vasıflar, hitaplar, birleşik isimler ve terkipler üzerinde durulmuştur. Araştırmamızda Melikşâh için söylenen kasidelerde övgü kalıbı olarak yiğitlik-kahramanlık, cömertlik, talih-baht, adalet, asalet-soyluluk, dindarlık, ok-yay ve mızrak, sultanın atı, sultanın meclisi gibi övgü niteliği taşıyan terkip ve sıfatlar tespit edilmiş beyitler bağlamında incelenmeye tabi tutulmuştur. Bunlarla birlikte kasidelerde geçen Türk kullanımı başlığı altında Türk askeri, Türkün fiziki özellikleri ve Türkün diğer yönleri tespiti yapılmıştır. Mu’izzî bu övgü kalıplarını kullanılırken Sultan Melikşâh’ı bazı mitolojik kahramanlara ve dini şahsiyetlere kıyasladığı veya bu varlıklara teşbihte bulunduğu gözlemlenmiştir; bu tür kullanımlarda bu kahramanların açıklaması dipnotta kısaca değinilmiş geniş bilgi için kaynakları ile birlikte verilmiştir. Çalışmanın “Üçüncü Bölümü”nde de Sultan Melikşâh için söylenen toplamda 123 tane Farsça kasidenin Türkçe çevirisi şiir çeviri kurallarına bağlı kalınarak yapılmıştır.

2. BÜYÜK SELÇUKLULAR DÖNEMİ SİYASİ, SOSYAL-EKONOMİ, KÜLTÜREL VE EDEBÎ DURUM

2.1. Siyasi Durum

Selçukluların varlığının ilk döneminde Türkistân bölgesinde üç büyük Türk-İslam devleti bulunmaktaydı. Bu devletlerden birincisi İslâm'ın doğu sınırında bulunan Karahanlılar (840/1212), ikincisi şimdiki Afganistan topraklarında bulunan Gazneliler, üçüncüsü de Mâverâünnehir ve Horâsân'ı hâkimiyet altına alan Sâ mânânoğullarıydı.¹ Sâ mânânoğulları'nın ortadan kalkmasıyla birlikte Karahanlılar, Mâverâünnehir'de güç kazanmıştı. Selçukluların da bu bölgeye sahip olma isteği sonucunda bölgede Selçuklular ile Karahanlılar karşı karşıya getirmiştir. Harezm'de kısa bir süre yaşayan Selçuklular, Gaznelileri mağlup etmişlerdir (1032). Dandanakan Savaşı'nın (24 Mayıs 1040) kazanılmasından sonra Tuğrul Bey (öl. 1063), Horâsân Emiri ilan edilmiştir. Böylece Horâsân'da bağımsız bir devlet kuran Selçuklular, büyük bir imparatorluğun ilk adımlarını atmışlardır. Abbasi halifesinin daveti üzerine Bağdat'a gelen Tuğrul Bey (1055)'e, halife, Büveyhîler ve Türk askerlerinin komutanı Arslan Besâsîrî'nin baskısıyla yaşanan mali sıkıntıdan şikâyetçi olmuş ve ondan Bağdat'ı bu durumdan kurtarmasını istemiştir. Tuğrul Bey de halifenin bu isteği üzerine Bağdat'ta Büveyh devletine son vermiştir (1055). Sultan Tuğrul Bey, Selçuklu devletini sağlam bir temel üzerine oturtturarak ülkenin sınırlarını Bizans sınırlarına kadar genişletmiş ve buraya Oğuzları göndererek Anadolu'nun bir Türk toprağı olmasının yolunu açmıştır.

Büyük Selçukluların asıl yükselişi Sultan Alp Arslan (öl. 1072) ile başlamıştır. Sultan Alp Arslan, Sultan Tuğrul Bey'in yerine tahta çıkmış (1063), Nizâmülmülk de hem Sultan Alp Arslan'ın hem de Selçuklu devletinin veziri olmuştur (7 Aralık 1063). Selçuklu Devleti'nin tarih sahnesindeki en önemli rollerden biri, hiç şüphesiz Anadolu'nun fethini ve bunun sonucunda Türklere vatan olmasını sağlayan Sultan Alp Arslan'ın Bizans'a karşı kazandığı Malazgirt zaferidir (1071). Sultan Alp Arslan kazandığı bu zaferle, en temel hedefi olan İslam dünyasının siyasi bütünlüğünü sağlamıştır. Sultan Alp Arslan'ın vefatından sonra yerine oğlu Melikşâh (öl. 1092) geçmiştir (1072). Doğunun ve Batının hâkimiyetini elinde bulunduran Sultan

¹ Sâ mânîlerin Türk Devleti olduğu Aydın Usat tarafından ispat edilmiştir bak. Aydın Usta, *Türklerin İslâmlaşma Serüveni: Sâ mânîler*, 2. Baskı, İstanbul: Yeditepe 2013.

Melikşâh, Selçuklu devletinin topraklarını hem doğuda hem de batıda genişletmiştir. Sultan Melikşâh döneminin en önemli olaylarından biri, hiç şüphesiz Hasan Sabbâh önderliğindeki batınî hareketidir. Hasan Sabbâh, gizli Bâtınî faaliyetleri sonucunda Melikşâh'a bağlı olan Alamut kalesini fethederek (4 Eylül 1090) İsmâîlî Devletini kurmuştur. Nizâmülmülk'ün 1092 yılında şehit edilmesi, akabinde Sultan Melikşâh'ın ölmesiyle birlikte Büyük Selçuklu devletinin duraklama devrine girdiği görülmektedir. Sultan Berkyaruk (öl. 1104) devrini Sultan Muhammed Tapar (öl. 1118) (1105) dönemi izlemiştir. Yıkılmakta olan Selçuklu devletini bir araya toplayan, hem Haçlılara hem de Bâtınîlere karşı mücadele eden ve 1118 yılında hastalanarak ölen Sultan Muhammed Tapar'dan sonra tahta çıkan Sultan Sencer (öl. 1157) ile birlikte yeniden diriliş devri başlamıştır. Sultan Sencer, Büyük Selçuklu Devleti'ni yeniden düzenleyerek Gazneli Devleti ile birleştirmiştir. Karahitaylar ve Karlukların baskısıyla Türkistân'dan batıya doğru ilerleyen Oguzlar ile Selçuklular arasında çıkan vergi anlaşmazlığı sonucunda Selçuklu ordusu yenilmiş ve Sultan Sencer tutuklanıp mahkûm edilmiştir (1153). Büyük Selçuklu Devleti, 1157 yılında ölen Sultan Sencer'le birlikte parlak dönemini geride bırakmış ve tarih sahnesinden çekilmiştir. Büyük Selçuklu devletini kuranlar da yıkanlarda Oğuzlar olmuştur. Selçuklu Hanedanı'nın kurduğu diğer devletler; Irak Selçukluları (1119-1194), Suriye Selçukluları (1078-1117), Kerman Selçukluları (1048-1186) ve Türkiye Selçuklularıdır (1080-1308).

2.2. Sosyal ve Ekonomik Durum

Büyük Selçuklularda hazineden yararlananlar dışında kalan herkese "Reâyâ" denilirdi. Reâyâ vergi ödemek ve yetkililere ve onların temsilcilerine itaat etmek zorundaydı. Devletin onayladığı bir mezhebe veya inanca bağlı olmayan bir dini topluluğa katılmak, diğer inançları benimsemek, düzeni ve güvenliği bozmak ciddi suç sayılırdı. Yönetici ise halkın canını, malını ve namusunu korumakla yükümlüydü. Pekçok resmi belgede Reâyâ'nın Allah'ın hükümdara emaneti olduğu, memur ve emirlerin onlara adîl davranması ve onlardan haksız taleplerde bulunmaması beklendiği vurgulanmıştır.²

² Müntecebüddin Bedî'i, *'Atabetu'l-ketebe*, nşr. Muhammed-i Kazvînî, Abbâs İkbâl, Tahran, 1329 hş., s. 20, 23, 24, 29, 41, 56.

Büyük Selçuklular üç ana sosyal sınıftan oluşuyordu: Göçebeler, çiftçiler ve kasaba halkı.

Göçebeler: Ceyhun nehrini aşıp çok sayıda İran coğrafyasına giren Türklerin önemli bir kısmını Oğuz boyuna bağlı göçebe kavimler oluşturunuyordu. Hayvancılıkla uğraşan göçebeler, kullandıkları meralar için devlete özel bir otlatma vergisi öderlerdi.³ Göçebe Türkler, Horâsân'ın doğusu ve kuzeyinde, Elburz Dağları'nın güney eteklerinde, Irak-ı Acem'in kuzeybatı kesiminde ve İran'ın coğrafi olarak yaşam tarzlarına en uygun bölgeleri olan Azerbaycan'da yoğunlaşmışlardı. Göçebe Türklerin en önemli varlıkları koyun ve at hayvancılığı olup, başlıca ürünleri et, süt ve yün idi. Yün; keçe, yünlü giysiler, kilimler ve diğer ürünlerin yapımında kullanılıyordu ve değerli bir maldı.⁴ O zamanın şartları göz önüne alındığında göçebe ekonomisinde hayvancılığın yanı sıra avcılık da rol oynuyordu. Selçukluların askerî başarıları İran coğrafyasına yeni Türkmen boylarının girişine katkıda bulunmuş, ancak bunların yoğun nüfuslu bölgelere geniş çaplı girmeleri köy ve şehir yaşamına ciddi zararlar vermiştir.

Köylüler: Selçuklu toplumunun en kalabalık kesimini köylüler ve çiftçiler oluşturunuyordu. Büyük Selçuklu yönetiminin neden olduğu göç, Horâsân ve orta İran'da çiftçilikle uğraşan çiftçileri olumsuz etkilemiş, Selçuklu-Gazneli savaşı da Horâsân'ın tarımsal geçimine ciddi şekilde zarar vermiştir. Ülkede siyasi istikrarın sağlanması ve iktâ sistemine geçilmesinin ardından köylülerin yaşam koşulları iyileşti. Çiftçilerin yasal ve ekonomik durumları coğrafi bölgelere göre büyük farklılıklar gösteriyordu. Selçuklular'dan önce köylerde ayrıcalıklı yerler geniş arazilere sahip olan ve bunlara “dihkan” adını veren varlıklı kişilerin elindeydi. Çiftçilerin çoğu topraksız gündelikçi, ortakçı veya küçük çiftçiydi. Toprağı işleyenler, ancak o toprağı işlemek şartıyla geçici senetle o araziye sahip olabiliyorlardı. Çiftçinin ölümünden sonra arazi oğluna devredilirdi. Köylüler arazilerinden elde ettikleri ürünler üzerinden iktâ sahibine, arazi bağışlanmışsa ilgili vakfa vergi öderlerdi. Devlete bağlı insanlar da tıpkı şehirdeki insanlar gibi hukuken özgür sayılırdı. Selçuklu vergi sisteminin temeli tarımsal üretimden alınan vergi ile belirleniyordu.

³ Müntecebüddin Bedî'i, *'Atabetu'l-ketebe*, s. 80-82, 84-85.

⁴ Osman Gazi Özgüdenli, “Selçuklular mad.”, *TDVİA*, c. 36, İstanbul, 2009, s. 372.

Şehirliiler: Selçuklular, ancak şehir kültürünün geliştiği Horâsân'da, yerleşik hayata ve şehir kültürüne karşı koruyucu bir tutum benimsemeye karar verdikten sonra devlet kurabilmişlerdir. Selçukluların ilk siyasi merkezi Horasan eyaletinin en önemli şehri Nîşâbur'du. Ülkenin batıya doğru genişleme politikası sonucunda Tuğrul Bey döneminde Nîşâbur'un yerini Rey şehri almış, Sultan Melikşâ döneminde ise başkent Rey'den İsfahan'a taşınmıştır. Bu dönemde İsfahan en büyük Selçuklu şehri oldu. Sultan Sencer'in Selçuklu tahtına çıkmasından sonra devletin merkezi Merv şehrine taşındı. İsfahan bir süre daha Irak Selçuklu Devletinin başkenti olarak kaldı. Sultan Sencer döneminde Merv şehri Selçuklu kültür yaşamının merkezi konumundaydı. Bu şehirlerin yanı sıra en önemli yerleşim yerleri Herat, Belh, Kazvin, Hamadan, Yezd, Kum, Merâga, Bağdat, Ahvaz ve Musul'du. Selçuklu kontrolündeki devletlerin sınırları içerisinde Buhara, Semerkant, Gazne, Şam, Halep, Urfa gibi önemli şehirleri de eklemek mümkündür.

Selçuklu şehirlerinde Müslümanların yanı sıra Mecûsî, Hristiyanlar ve Yahudiler de önemli gruplardı. Büyük şehirlerde çarşılar ve pazarlar zafer kutlamaları ve hükümdarların taç giyme törenleri için donatılır, her yere dekoratif zafer takıları dikilirdi.⁵ Dini bayramların yanı sıra eski İran kültüründe önemli günler olan Nevruz ve Mihriğân (Mihrican) da halk arasında canlılık kazanmış, onurlandırılmış ve büyük törenlerle kutlanmıştır. Mu'izzî, divanında "Melikşâh İçin Övgü ve Bayramının Kutlanması" adlı kasidesinde bu iki törenden bahsetmiştir. Geniş coğrafi siyasi istikrar, yeni su kanallarının inşası, üretimin artması, büyüme ve ticaretin genişlemesi sayesinde ekonomik hayat parlak bir seviyeye ulaştı. Kervanlar Mâverâünnehir, Hârezm, İran, Azerbaycan, Irak, Suriye ve Anadolu'da güvenle seyahat etmekteydi. Şehirlerde üretilen mallar ticaret yolları üzerinde birçok yere dağıtılıyordu. Kervanların güvenliği genellikle askerî personel tarafından sağlanırdı. Selçukluların ticaret yollarına verdiği önem özellikle Anadolu'da daha da üst boyutlara ulaşmış ve uluslararası ticaretin gelişmesini etkilemiştir. Sultan Melikşâh döneminde Bizans devleti de Selçuklulara hürmet gösterip onlara haraç ödemiştir.⁶ Selçuklular döneminde sağlanan ekonomik canlılık sayesinde toplumun refahı artmış, sağlık, eğitim ve kültürel faaliyetlerde büyük gelişme görülmüştür. İlk Selçuklu hastanesi Nizâmülmülk döneminde Nîşâbur'da açıldı, ardından diğer hastaneler takip etmiştir.

⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, çev. Abdülkerim Özaydın, c. X, İstanbul, 1987, s. 174.

⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, s. 154, 174.

2.3. Kültürel Durum

Selçuklular, Türk-İslâm kültürünün gelişmesinde ve yayılmasında önemli katkılarda bulundumuşlardır. Selçuklulardan önce Büveyhoğulları devletinin ihmali yüzünden Farsça, İran'ın doğu bölgelerine sıkışıp kalmış, batıdaki şair ve yazarların çoğu eserlerini Arapça olarak kaleme almışlardı. Selçuklularla birlikte Arapça yerini Farsçaya bırakarak sadece dinî eserlerde kullanılmaya başlandı. Bu devirde medeniyet ve kültürde büyük bir ilerleme kaydedildi ve güzel sanatların her dalında görkemli eserler verildi. İran toprakları üzerinde meydana getirilen bu yüksek medeniyet ve kültür, Selçukluların hâkimiyeti altında bulunan geniş bölgelere yayıldı. Öyleki Farsça, Anadolu'da kurulan Anadolu Selçuklu devletinin de resmî dili oldu. Bu dönemde okullarda okutulan dersler Fıkıh, Usul, Hadis, Kelam, Tefsir ve Arap edebiyatından meydana geliyordu. Fakat felsefe, daha önceki parlaklığını bu devirde bulamadı. Çünkü din âlimleri, felsefe öğretiminin günah olduğunu ilân ederek onu yasakladılar. Felsefeyle uğraşanları kâfirlikle suçladılar. Bu devrin büyük âlimleri Nazîr 'Aynü'l-Kuzât Hemedanî (524/1124 yılında katledildi) ve Şeyh Şihâbuddîn Sühreverdî (587/1191 yılında katledildi) sapıklıkla itham edilip, serbest düşünme suçuyla ölüme mahkûm edildiler.⁷

Âlimler ve zâhitler diğer ülkelerde gördükleri ilginin kat kat fazlasını Selçuklu sultanlarından görüyorlardı. Onların vaazlarını ve derslerini büyük kalabalıklar dinliyordu. Sultan Sencer'in âlimlere duyduğu saygıyı Zahirî Nişâbü'rî şu şekilde anlatıyor: "Sultan Sencer'in zamanında Horâsân bölgesi insanların yaşamak istediği yer, âlim ve şâirlerin toplantı alanı, kültür ve sanatın kaynağı idi. O, âlimlere ve mutasavvıflara saygı ve sevgi gösteriyor, çalışmalarını destekliyor ve onların düzenledikleri toplantılara katılıyordu."⁸

Selçuklular devrinde yaşayan imâm Fahr Râzî, imâm Muhammed Gazâlî, Ebû'l-Ferec ibn Cüzî, Şeyh Şihâbuddîn Sühreverdî, İmâmu'l-Haremeyn Cûveynî gibi daha pek çok âlim, mutasavvıf ve tarihçi, İslâm medeniyetinin ve kültürünün gelişip yayılmasına önemli katkılarda bulundular. Selçuklu padişahları Türk olmalarına rağmen Fars dilinin ve edebiyatının ilerlemesine yardımcı olup, Farsça yazan şairleri,

⁷ Bedî'ullâh Debîri Nejâd, *Seyr-i Ferheng der'Ahd-i Selcûki-yân*, Hüner ve Merdüm, sayı: 124-125, 1351 h.ş. 1973, s. 67.

⁸ Bedî'ullâh Debîri Nejâd *a.g.e.*, s. 68.

âlimleri teşvik ettiler. Selçuklu sultanları sayesinde bu dönemde özgün ve görkemli bir kültürel hayat yaşanmıştır.⁹

2.4. Edebî Durum

Selçukluların ve Gaznelilerin hâkim oldukları yıllarda İslâm dünyasında büyük fikrî ve edebî gelişmeler yaşanmaktaydı. Bu fikrî ve edebî gelişmeler Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Horâsân ve Mâverâünnehir çıkış noktası olmak üzere bütün İslâm âleminde etkili olmaya başlamış; Türk edip, düşünür ve fikir adamları sayesinde yaygınlık kazanmıştır.¹⁰ Selçuklu döneminde doğu şiirinde ve edebiyatında bir dönüm noktası yaşanmıştır. Arap, Fars ve Türk şiir ve edebiyatında aynı derecede etkili olan bir gelişme ve değişim süreci başlamıştı. Şiirde üslûp farklılıkları ortaya çıkmış, düşünce ve hayal gücü ön plana çıkmaya başlamıştır. Dış dünyaya yönelik maddi duygu ve algıların, yerini iç dünyanın manevi duygu ve zevklerine bırakmıştır.

Bu dönemde Selçukluların iktidara gelmesinden sonra, Gazneliler döneminde olduğu gibi edebiyata da gerekli ilgiyi göstermişler ve büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. 1040 yılında Dandanakan zaferiyle İran bölgesine hâkim olan ve otuz yıl sonra Malazgirt Savaşıyla (1071) Anadolu'yu yurt edinen Selçuklular, İslâm dünyasında şiir ve nesrin büyük şahsiyetlerini yetiştirmiştir. Selçuklu sultanları ve devlet adamları şairlere ve fikir adamlarına hâmîlik edip onları yanlarından ayırmamıştır. Gazne sarayından miras kalan anlayışla Selçuklu ileri gelenlerinin ve vezirlerinin sarayları da şairlerle dolup taşmıştır. Nitekim bu âlimlerin ve şairlerin önemli bir kısmı Selçuklu sarayında bulunmakta, tarihi olayları kaydedip savunmakta ve bazı önemli olaylara bizzat şahitlik etmektedir. Hatta Sultan Melikşâh ve Horâsân emiri olan Togan Şahı b. Alp Arslan, Farsça şiir yazar ve söyleyen meliklerdendir.¹¹

Bazı kaynaklar Sultan Melikşâh, Sencer, Süleyman Şah, II. Tuğrul ve Melik Togan Şah gibi hânedan mensuplarının Farsça şiirden hoşlandığını ve bu alanda edebî bir zevke sahip olduğunu yazmaktadır.¹² Sultan Alparslan döneminde Burhânî, Sultan Sencer ve Melikşah döneminde ise Emîr-i Mu'izzî “melikü’ş-şuarâ” unvanını almış,

⁹ Bedî’ullâh Debîri Nejd *a.g.e.*, s. 69.

¹⁰ Ahmet Kartal, *Hakikate Düşen Gölge*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2016, s. 98.

¹¹ Sa’id Nefisî, *Târih-i nazm u nesr der İran*, Tahran, 1344 hş., s. 49-50.

¹² Nizâmî-i ‘Arûzî, *Çehâr Makâle*, nşr. Mîrzâ Muhammed-i Kazvînî, Leiden 1910, s. 43; Muhammed-i ‘Avfî, *Lubâbu’l-elbâb*, nşr. Edward G. Browne, mukaddime Muhammed-i Kazvînî, açıklamalar Sa’id-i Nefisî, İntişârât-i Hermes, Tahran, 1389, c. II, s. 460.

Selçuklu sarayında bu unvanlarla tanınmıştır. Ayrıca bu dönemlerde Fars edebiyatının birçok önemli şairi ve edibi Selçuklu sultanlarının eğlence meclislerinde bulunmuştur. Büyük Selçuklu padişahlarının teşvik ve desteğiyle Farsça eser yazan seçkin şairler, özellikle de Selçuklu dönemi Fars edebiyatının büyük şairleri bu dönemde çok önemli eserler kaleme almışlardır. Bu simalardan birçoğunun eseri günümüze kadar gelmiştir. Bu dönemde başka isimler ve şiirler de vardır. Bunların arasında Ebu'l-Hasan b. Muhammed b. İsmâ'il Lâmi'î-i Gurgânî-i Dehistânî (öl. 1001–1002) Sultan Alp Arslan (öl. 1072) dönemine kadar yaşamış ilk Selçuklu saray şairi olduğu bilinmektedir.¹³ Divanı mevcut olmayan, ancak günümüze ulaşan bazı şiirlerinden de anlaşılacağı üzere kendisi Sultan Alp Arslan ve Nizâmülmülk'ün saray şairliğinin yapmıştır. Nizâmülmülk'ün Sultan Melikşâh (öl. 1092) için yazdığı *Siyatname* adlı eseri, İslam dünyasının en güzel eser ve örneklerinden birisidir. Gazâlî'nin *Nasîhatu'l-mulûk* adlı eseri ise Sultan Muhammed Tapar (öl. 1118) adına yazılan en önemli eserlerden biridir. Mu'izzî tarafından kaleme alınan ve Sultan Sencer (öl. 1157) adına yazılan manzum *Siyer-i Futûh-i Sultan Sencer* eserinin yanı sıra, yazarı bilinmeyen ve günümüze ulaşan başka eserler de mevcuttur.

Burhânî, Mu'izzî, 'Am'ak-i Buhârî, Enverî, Ezrakî, Mes'ûd Sa'd-i Selmân, Abdolvâsi'-i Cebelî, Edîb Sâbir ve Mehestî gibi dönemin önemli şairleri Selçuklu sultanlarını öven ve onların övgüsünde divanlar tertip eden önemli şiirler yazmışlardır. Bu şiirler, Selçuklu hükümdarlarının edebiyat dünyasını yansıttığının yanı sıra, İran edebiyatının Selçuklu sarayında ne ölçüde ve nasıl karşılandığını belirlemek açısından da oldukça önemlidir. Bu şairlerin ve şiirlerinin hem sarayda hem de padişahın gözünde kabul gördüğü ve önemsendiği, Selçuklu hükümdarlarının şiire ve edebiyata ilgi duyduğu ve bundan hoşlandığı açıktır. Selçuklu Devleti'nde 'Amîdülmülk el-Kundurî ve Vezir Nizâmülmülk zamanından beri resmi yazışmalarda ve bürokraside Farsça kullanılmıştır. Selçuklu sultanlarının kişisel çabaları Fars edebi gelişiminin hızla ilerlemesinin önünü açmıştır.¹⁴ Barthold'un, "Bu dönemde Farsça, hukuk ve dinî eğitim ayrı tutulursa, hemen hemen her alanda Arapçanın yerini almaya başlamıştır"¹⁵

¹³ 'Abbâs İkbâl, *Vezâret der 'ahd-i selâtîn-i büzürg-i Selcûkî*, Tahran, 1338 ş., s. 80.

¹⁴ Osman Özgüdenli, "Selçuklu Çağında Dil ve Edebiyat", *Selçuklu El Kitabı*, ed. Refik Turan, Ankara, 2012, s. 633-635.

¹⁵ W. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, haz. Kazım Yaşar Koprıman-İsmail Aka, Ankara, 1975, s. 180-181.

şeklindeki değerlendirmesi aynı zamanda Selçukluların bu dile olan ilgisinin daha da arttığının kanıtıdır.

Selçuklu sultanları başta olmak üzere Selçuklu emirleri de şair ve edipleri hâmilik etmiş onlara çeşitli ihsanlarda bulunmuşlardır. Nizâmî-i ‘Arûzî, Sultan Alp Arslan’ın oğlu Melik Togânşâh’ın şiirle olan yakın ilişkisini anlatır.¹⁶ Dönemin ileri gelen şairleri ‘Ömer Hayyâm, Emîr Mu‘izzî, (öl. 1130-1136), ‘Abdolvâsi‘-i Cebelî (öl. 1160), Edîb Sâbir (öl. 1151-1152), Senâ‘î (öl. 1131), Ezrakî (öl. 1083-1084), ‘Enverî (öl. 1168), Mehestî (öl. 12. yy.), Am‘ak-i Buhârî (öl. 1149), Ebû Tâhir el-Hâtûnî (öl. 1134-1137) ve Seyyid Hasan-i Gaznevî’nin (öl. 1170) Selçuklu sarayıyla ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu şairlerden başka, Selçuklular döneminde yetişen diğer büyük şair ve yazarlar arasında Selmân (öl. 1121/1742) Nâsir-i Hüsrev, Lâmi‘î-i Gurgânî ve Mes‘ûd Sa‘d-i sayılabilir.¹⁷

Selçuklu dönemi şiirleri dönemin genel özelliklerini yansıttığı kuşkusuzdur. Yine bu şiirler, özellikle Mu‘izzî’nin Sultan Melikşâh şahsında yazdığı şiirler, dönemin kültürel ve siyasi ilişkilerini ve edebiyatını ortaya koyması açısından da oldukça mühimdir. Bu dönem Fars şiirinin değişime uğradığı ve yeni bir aşamaya ulaştığı dönemdir. Selçuklu dönemine ait IX. asrın II. yarısından itibaren bu dönem şiirin pek çok değişiklik göstermeye başladığı ve XII. yüzyıla kadar giderek değişime uğradığı dönemdir. Bu dönemin edebî üslubu Türkistân/Horâsân üslubudur. Konu açısından Sebki Türkistânî/Horâsânî’nin özellikleri oldukça kapsamlıdır. Burada bu üslûbun tüm özelliklerinden bahsetmekten ziyade belli başlı birkaç özelliğine değinmekle yetinilmiştir. Sebki Horâsânî’nin belli başlı bazı özellikleri şunlardır:¹⁸

- Hamasî söyleyişe ilaveten övgü, zühd ve dinî mazmunlar bu üslupta görülebilir.

¹⁶ Nizâmî-i ‘Arûzî, *Çehâr Makâle*, s. 44; Osman G. Özgüdenli, “Büyük Selçuklu Sultanlarına Ait Farsça Şiirler”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 42.

¹⁷ Edward G. Browne, *A Literary History of Persia*, c. I, From Firdawsî to Sa‘dî, London, 1920, s. 165-425; Ali Nihad Tarlan, *İran Edebiyatı*, İstanbul, 1944, s. 63-80; A. J. Arberry, *Classical Persian Literature*, London, 1958, s. 79-138; Jan Rypka, “History of Persian Literature up to the Beginning of the 20 th Century”, *History of Iranian Literature*, dzn. Karl Jahn, D. Reidel Publishing Company, Dordrecht-Holland, 1968, s. 194-200; Muhammed Altuncî, *Havlâu’l-Edeb*, 1974 s. 209-273; Adnan Karaismailoğlu, “Karahanlı-Gazneli ve Selçuklu Devletlerinin Edebî Faaliyetlerdeki Etkinliği”, *Klâsik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara, 2001 s. 65-66; ayrıca daha fazla bilgi için bkz. Ahmet Kartal, *Hakikate Düşen Gölge*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2016, s. 98-106.

¹⁸ Sebki Horasanî ile ilgili bu bilgiler Muhammed Cafer-i Mahcûb ve Sirûs Şemîsâ’dan alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed Cafer-i Mahcûb, *Sebki Horâsânî der Şi‘r-i Fârsî*, İntişârât-ı Firdevs, Meşhed, 1345/1966. Sirûs Şemîsâ, *Sebki-Şinâsî-i Şi‘r*, Tahran: İntişârât-ı Firdevs, 1383/2004.

- Sebk-i Türkistanî/Horasanî şiirinde dil sade, doğal, akıcı ve anlaşılması kolaydır. Anlamsal ve hayâlî karışıklıklardan uzak Arapça kelimeler azdır, var olanlar ise nispeten daha anlaşılırdır.
- Farsça kelimelerin eski, hatta lehçe ve ağızlarda kullanılan şekilleri tercih edilmiştir.
- Gerçekçi bir şiirdir. Sarayın durumu, ileri gelenlerin yaşamı, erbap, cariye ve köle ilişkileri, eğlenceler ve savaşlar yansıtılır.
- Şairler, İslâm'dan önceki tanınmış şahsiyetlere aşinadır. Bu yüzden şiirlerde Nuşirrevan gibi isimlere ve Nevruz gibi merasimlere rastlanabilir.
- Teşbih ve istiareler son derece sadedir. Bunlarda da daha çok somutlaştırma eğilimi vardır. Ayrıca teşbihler ayrıntılı teşbihlerdir. Şairler dış dünyayı olduğu gibi, yani tüm gerçekliğiyle şiire yansıtmaya çalışmışlardır.
- Siyasî istikrarın sağlanması, başarılı ekonomik ve kültürel faaliyetlerden dolayı şiirde hayat dolu, coşkulu ve neşeli bir hal vardır. Saray ve benzeri yaşam muhitleri gerçekçi bir bakış açısıyla tasvir edilmiştir.
- Şiirlerde genel olarak kahramanca bir eda hâkimdir.
- Sözcüklerin ve cümlelerin yer yer tekrar ettiği görülmektedir.
- Bu üslûpta en çok kullanılan nazım şekli kasidedir.

Mu'izzî aynı zamanda bu dönemin üslûbunun öncülerinden ve temsilcilerinden biridir. Mu'izzî'nin kendi ifadesi ile Sebk-i Horâsânî üslûbu ile şiir yazdığını Melikşâh için övgü başlıklı bir kasidesinde şöyle belirtiyor: *Senin övgünü Derî lafzı/lehçesi ile söylüyorum. Zira senin övgün ile Derî lehçesi bu vesile ile tertemiz oluverdi.*¹⁹ Bu dönemde sade, sanatsal, anlaşılması kolay bir üslûp tercih edilmiştir. Bu dönem şairleri memdûhun gerçek vasıflarını beyan ettiği bazı temaların dış gerçekliğe tekabül etmesi pek de uzak değildir. Çünkü bu dönemin üslûbu, dış dünyayı kahramanca bir ruhla ifade etmenin sade, doğal, akıcı ve gerçekçi bir yolunu temsil ediyordu. Arapça kelime ve ifadeler nadiren kullanılmaktadır. Çoğunlukla kaside nazım şeklinin tercih edildiği bu tarzın başlıca temsilcileri Firdevsî (öl. 1020/1641), Rûdekî (öl. 941/1561), Ferruhî-i Sîstânî (öl. 1037-1038), 'Unsurî (öl. 1038/1639), Nâsir-i Husrev (öl. 1088/1709), Menûçehrî (öl. 1040/1661), Mes'ûd Sa'd-i Selmân (öl. 1121/1742), Senâ'î (öl. 1131/1752) ve Emîr Mu'izzî (öl. 1124/1745)'dir. Mu'izzî'nin hem-asrı olan şairler de

¹⁹ Mu'izzî, *Dîvân-i Emîr Mu'izzî*, tsh. 'Abbâs İkbâl Âştîyânî, Tahran, 1389/2010, İntişârât-i Esâtîr, s. 705.

Senâ'î, Enverî, 'Am'ak-i Buhârî, Reşîd-i Semerkandî, Seyyid Hasan-i Gaznevî, Sûzenî-i Semerkandî, Muhammed Nâsir-i 'Alevî, Mes'ûd, Sa'd-i Selmân, Reşîdeddîn Vativât ve Edîb Sâbir'dir. Bu dönemde medhiye kasidleri söyleme konusunda Farsça şiirin zirveye ulaştığını söylemek mümkündür.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EMÎR MU'İZZÎ'NİN HAYATI VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

1.1. Mu'izzî'nin Doğumu, Eğitimi, Mahlası ve Görevleri

Asıl adı Muhammed'dir. Dönemin önemli şairlerinden 'Abdumelik-i Burhânî'nin oğludur. Kendisine Melikşâh tarafından "Emîru's-şu'arâ" unvanı verilen Mu'izzî, bu unvanı aldıktan sonra daha çok "Emîr Mu'izzî" olarak tanınmıştır.²⁰ Mu'izzî'nin asıl ismi, künyesi, lakabı ve doğum yeri ile ilgili bilgiler, Muhammed-i 'Avfî'nin, *Lubâbu'l-elbâb* adlı tezkiresinde zikredilen "Emîru's-şu'arâ Ebû 'Abdullah Muhammed b. 'Abdumelik Nîşâbûrî-i Mu'izzî" şeklinde zikredilen tam isminde geçmektedir.²¹ Muizzî'nin doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda kesin bir bilgi yoktur. Ancak gençliğini Selçuklu padişahı Melikşâh'ın sarayında geçirdiğinden dolayı doğum tarihinin 440/1048-1049 yılları olduğu söylenmektedir. Mu'izzî; kendi adını divanında "Muhammed" olarak zikretmektedir. Nitekim Mu'izzî; "Ebû Bekr Şemsuşşeref için Övgü" başlıklı kasidesinde, Şemsuşşeref'i överken, Allah bu kişiyi kendi lütfuyla yaratıp ona sıddık bir künye/soy verdiğini ve kendisine de peygamber ismini bahşettiğini söylemektedir:

آن که ایزد همچنانک او را به صنع لطف خویش کذبت صدیق داد و نام پیغمبر مرا²²

Onu kendi lütfuyla yaratıp sıddık bir künye/soy veren Tanrı bana da peygamber adı verdi.

"Fahrulmülk için Övgü" başlıklı kasidesinde ise, babası Burhânî tarafından kendisine Muhammed adının verildiğini kaydetmektedir:

بود نامم در این خدمت حقیقت بنده مخلص اگرچه خواجه برهانی محمد کرد نام من²³

Üstad Burhânî ismimi Muhammed olarak koymasına rağmen bu hizmet-i hakikide namım (adım) samimi bir kuldur.

Mu'izzî'nin nereli olduğu ile ilgili birçok tezkire yazarı farklı görüş bildirmiştir. Bazı tezkire yazarları onun Semerkandlı, bazıları ise Nîşâbûrlu olduğunu

²⁰ Rızâ Kulihân Hidâyet, *Mecmâ'ul-fusehâ*, tsh. Muzâhir Musaffâ, Neşr-i Emîr-i Kebîr, c. I, Tahran, 1382/2002, s. 1809.

²¹ Muhammed-i 'Avfî, *Lubâbu'l-elbâb*, c II, s. 69.

²² Mu'izzî, *Dîvân-i Emîr Mu'izzî*, tsh. 'Abbâs İkbâl Âştîyânî, Tahran, 1389/2010, İntişârât-i Esâtîr, s. 46.

²³ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 594.

kaydetmektedir. Bu konu hakkında Hermann Ethe şunları ifade etmektedir: “Mu’izzî’ye nispet edilen üç şehir vardır. Bunlar Nîşâbûr, Nesâ ve Semerkand’dır. Nîşâbûrlu oluşu hususunda *Heft İklîm*, *Buthâne*, *Sefîne*, *Hizâne-yi ‘Âmire* ve *Mahzenü’l-garâyib* gibi meşhur tezkireler arasında görüş birliği vardır.”²⁴ Ancak Rızâ Kulîhân Hidâyet, Mu’izzî’nin Semerkandlı olduğunu ileri sürmüştür.²⁵ Mu’izzî’nin Semerkandlı olduğu ile ilgili bilgi sadece Kulîhân tarafından dile getirilmiştir. Her ne kadar Rızâ Kulîhân Hidâyet, onu “Mu’izzî-i Semerkandî” olarak zikretse de bu bilginin kaynağını belirtmemiştir. Son dönem Fars edebiyatının önemli araştırmacılarından Bedî’uzzamân Furûzânfer de Mu’izzî’nin Semerkandlı olduğu konusundaki görüşlerin yanlış olduğu kanaatindedir. Nitekim O bu konuda şöyle demektedir: “Mu’izzî’nin Nîşâbûrlu olduğuna dair hiçbir şüphe yoktur ve onun Semerkandlı olduğunun söylenilmesi yanlıştır, çünkü ‘Avfî’nin ve Emîn Ahmed-i Râzî’nin beyanları dışında Mu’izzî, kendi şiirlerinde bu hususa zaten işaret etmiştir.”²⁶ Devletşâh-i Semerkandî ise Mu’izzî’nin aslen Nesâ vilâyetine mensup olduğunu²⁷ ifade etmiştir. Rypka da *History of Iranian Literature* adlı eserinde Devletşâh’ı doğrular nitelikte Mu’izzî’nin aslen Nesâlı olduğunu²⁸ ifade etmiştir.

Yukarıdaki bilgiler; Mu’izzî’nin tam olarak nereli olduğu konusunda çeşitli ihtilafların olduğunu göstermektedir. Her ne kadar İranlı edebiyat tarihçileri sahip oldukları milli duygular neticesinde onu Nîşâbûr’a nispet etseler de Semerkandlı olduğu ile ilgili de farklı bilgiler mevcuttur. Ancak şairin divanında net bir şekilde kendisinin Nîşâbûrlu veya Semerkandlı olduğu ile ilgili bilgi mevcut değildir. Ancak Nîşâbûr’u özlediğini ve onun hasretini çektiğini bazı beyitlerinde dile getirmiştir:

هر آنکسی که نباشد به شهر و خانه خویش بود غریب و کند نوحه غریب غراب
وداع کن که هم اکنون همی بخواهم رفت گسسته دل ز نشابور و صحبت احباب²⁹

Kendi hanesinde ve şehrinde olmayan bir kimse gurbette kalan karga misali yalnız kalır ve matem tutar.

²⁴ Hermann Ethé, *Târîh-i edebîyyât-i Fârsî*, çev. Rızâzâde Şafak, İntişârât-i büngâh ve tercume-i neşr-i kitâb, 2. bs., 1356/1977, s. 1.

²⁵ Rızâ Kulîhân Hidâyet, *Mecmâ‘ul-fusehâ*, s. 570.

²⁶ Bedî’uzzamân Furûzânfer, *Suhen u Suhenverân*, s. 230.

²⁷ Devletşâh-i Semerkandî, *Tezkiretu’ş-şu‘arâ*, tsh. Edward Browne, Çâp-i Leiden, 1900, İntişârât-i Esâtîr, 1382, s. 57.

²⁸ Jan Rypka, *History of Iranian Literature*, s. 195.

²⁹ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 58; Alî Rızâ Husrevânî, “Şerh-i Hâl-i Emîr Mu’izzî”, *Mecelle-i Armağan*, Sâl-i Çehârum, S. 11-12, 1302/1923, s. 535.

Veda et! Çünkü şimdi gidiyorum. Gönül, dostların muhabbetinden ve Nîşâbûr'dan ayrı düşmüştür.

Mu'izzî, yukarıda zikredilen birinci beyitte memleket ve yuva/hane hasreti çektiğini dile getirmiştir. İkinci beyitte ise, gönlünün Nîşâbûr ve gönül dostlarının sohbetinden ayrı düştüğünü ifade etmiştir. Ancak bu beyitler onun kesin olarak Nîşâbûrlu olduğunu göstermemektedir.

Mu'izzî'nin pederi Burhânî, Sultan Alp Arslan'ın “Emîru’ş-şu‘arâ” olması hasebiyle oğlu Mu'izzî'nin sarayda yaşamasını, orada yetişip tahsil görmesini istemiş ve buna vesile olmuştur. Mu'izzî de kendisini babasının varisi ve halefi olarak görmüş ve onun gittiği yolda yürümüştür. Hatta babasının şair olması, onun için iftihar sebebi olmuştur. Nitekim bu husus hakkında şunları söylemektedir:

منم که پیش شهنشاه نایب پدرم به مرغزار علوم اندرون چو شیر عرین³⁰

İlimler vadisinde çayırların aslanı gibi Şehinşâhın huzurunda babamın vekiliyim.

Devletşâh-i Semerkandî'nin Mu'izzî ile ilgili olarak tezkiresinde söylediği “Fazıllar ekâbirindendir ve bir müddet ilim tahsil etmiştir. Âlimlik mertebesine ulaşmış ve şiir ilminde kendi döneminin öncüsü olmuştur”³¹ sözleri, onun eğitilmiş olduğunu göstermektedir. Nasır-ı Heyyirî, neşrettiği *Mu'izzî Dîvânı*'nın ön sözünde onun mahlası hakkında bize bir takım bilgiler vermektedir. Heyyirî'ye göre onun mahlası, bizzat Melikşâh tarafından tevdi edilmiştir. Nasır-ı Heyyirî'nin; “Mu'izzî mahlası onun ihtisas sahibi olmasından dolayı verilmiştir. Mu'izzü'd-dünyâ ve'd-dîn Melikşâh bin Alp Arslan ona Emîr unvanı verdi ve o da babası gibi Selçuklular sarayının emîru’ş-şu‘arâsı oldu”³² şeklindeki değerlendirmesi, Mu'izzî'ye sırf babası Emîru’ş-şu‘arâ olduğu için iltifat edilmemiş, bizatihi kendisi ihtisas sahibi olduğu için bu unvan verilmiştir. Dolayısıyla almış olduğu bu unvanı eğitim alarak hak etmiştir.

Melikşâh'ın hizmetine erişmeden önce yani babasının ölümünden sonra bir müddet Kazvin'de sıkıntılı günler geçiren Mu'zzî, Şerefşâh-ı Ca'ferî ve onun saray eşrafı hakkında yazdığı kasidelerle Şerefşâh'ın ilgisini çekmeyi başarmıştır. Mu'izzî'nin kendisi için yardım talebinde bulunması bu sırada Melikşâh'ın da

³⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 620.

³¹ Devletşâh-i Semerkandî, *Tezkiretu’ş-şu‘arâ*, s. 57-58.

³² Mu'izzî, *Kulliyât-i Dîvân*, mukaddime ve tsh. Nâsir-i Heyyirî, Neşr-i Merzbân, Tahran, 1362/1984, s. 8.

Kazvin’de bulunması şairin işlerini kolaylaştırmıştır. Babasının daha önce sarayda yaptığı hizmetlerden dolayı Mu’izzî, Melikşâh tarafından saraya kabul edilmiş ve ona devletin şairi unvanı verilmiştir. Ancak onun saraya kabul edilip hizmete girmesini ve terfi etmesini sağlayan kişi ‘İmadüddeve Savtekin olmuştur.³³ Mu’izzî “İmadüddeve Savtekin için Övgü” başlıklı kasidesinde bu husus hakkında şunları söylemektedir:

خدايگانا يك چند از فراق پدر	زمانه تار بدیدم به چشم روشن بین
مرا به خدمت درگاه خواست پیوستن	اجل ز کالبدش جان گسست در قزوین
ملک به شهر نشابور شاه را فرمود	قبول و حشمت و منشور و خلعت و تمکین
منم که پیش شهنشاه نایب پدرم	به مرغزار علوم اندرون چو شیر عرین
پسر به جای پدر بهتر اندر این خدمت	برین بساط ز خاطر فشانده در ثمین ³⁴

Ey padişah! Babamdan ayrı düştüğümünden beri açık ve aydın gözlerle günleri karanlık görüyorum.

Beni sarayda hizmete dâhil olmam için çağırdı. Kazvin’de ecel onun teninden can aldı.

Melîk, Nîşâbûr’da büyüklüğün, menşûrun ve hil’atın kabullenmesi için şâha arz etti.

İlimler vadisinde çayırların aslanı gibi Şehinşâhın huzurunda babamın vekili benim.

Kıymetin/değerin bu sofrada neşvünema bulması için bu hizmette babanın yerine oğlunun olması daha iyidir.

Nizâmî-i ‘Arûzî meşhur *Çehâr Makâle* isimli tezkiresinin ikinci cildinde³⁵ Mu’izzî’nin hayatı hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Onun Melikşâh’ın sarayına girişi ve kalışını şu sözlerle anlatmaktadır: “Babam emîru’ş-şu‘arâ Burhânî, Melikşâh devletinin ilk yıllarında Kazvîn şehrinde fenâ âleminden (bu fânî dünyadan) bekâ âlemine (ahirete) intikal etti ve çok meşhur olan o kıtayla beni Melikşâh’a teslim etti o kıta şudur:”³⁶

من رفتم و فرزند من آمد خلف صدق او را به خدا و به خداوند سپردم³⁷

³³ Mu’izzî, *Dîvân*, s. z, (ج).

³⁴ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 652.

³⁵ Bkz. Nizâmî-i ‘Arûzî, *Çehâr Makâle*, s. 40-42.

³⁶ Nizâmî-i ‘Arûzî, *Çehâr Mazâkle*, tsh. Mîrzâ Muhammed-i Kazvînî, *İntişârât-i Zevvâr*, Tahran, 1385/2006, s. 162.

³⁷ Nizâmî-i ‘Arûzî, *Çehâr Makâle*, s. 40-42.

Ben gittim ve oğlum benim sadık halefim oldu. Onu Allah'a ve sultan'a emanet ettim.

“Babamın vazifesi ve yürüttüğü işler bana geçti ve (bu vesileyle) Melikşâh’ın şairi oldum. Bir yıl padişahın hizmetinde kaldım ve (bu süre içersinde) ondan ayrı bir zaman geçirmedi. Vazife ve yürüttüğüm işlerden bir man ve bir dinar (bile) kazanamadım, (hatta) padişahın huzurunda ücret almayı başaramadım. Ancak masraflarım arttığı ve çok borçlandığım için umutsuzluğa düştüm. Gönül sıkıntısıyla padişahzâde ve şiir âşığı, sultanın has nedimi ve damadı olan ‘Alâuddevle Emîr ‘Alî Ferâmurz’un yanına gittim ve ondan yardım istedim. Çünkü o, büyük itibara sahipti ve etkiliydi. Ayrıca onun devlette büyük bir makamı vardı ve beni de eğitiyordu.” Ona dedim ki: “Padişahın ömrü uzun olsun! Babamın yapabildiği her işi oğlu yapamadı. Babamın geldiği noktaya oğlu gelemedi. Benim babam bahşış verilme hünerinde güçlü ve cesur biriydi, cihanın padişahı Sultan Alp Arslan’ın babam hakkında inancı vardı. Babamdan gelen şey benim elimden gelmiyor. Bir yıl hizmet ettim ve bin dinar borçlandım, üstelik de hiçbir bilgi öğrenemedim.”

Mu’izzî borçlarından kurtulmak ve Nîşâbûr’a geri dönmek için Emîr ‘Alî Ferâmurz’dan kendisine izin vermesini talep etmiş ve kendisini Melikşâhla tanıştırmasını istemiştir. Mu’izzî yaşadığı bu macerasını, Nizâmî-i ‘Arûzî’ye bir bir aktararak neler yaşadığını anlatmıştır. Nitekim Nizâmî-i ‘Arûzî olayın devamını şöyle bildirmektedir: “Emîr ‘Alî Ferâmurz Mu’izzî’ye, Sultan Melikşâh, akşam namazı vaktinde ayı/hilali gözetlemek için dışarı çıkacak. İşte o vakit senin de orada hazır olarak bulunman gerekir, neticede zamanın ne getireceği bilinmez. dedi. O esnada Ramazan azığını hazırlamam için Emîr ‘Alî Ferâmurz’un, bana yüz dinar vermelerini emretmesi üzerine hemen getirip yüz Nîşâbûr dinarını benim önüme koydular. Oradan büyük bir mutlulukla geri döndüm ve Ramazan erzağımı ısmarladım. Akabinde ikinci namazı için sultanın sarayına gittim. Tesadüfen Emîr ‘Alî Ferâmurz da aynı saatte geldi. Ona hürmet gösterdim ve o da bana şöyle dedi: İyi yaptın ve tam vaktinde geldin. Sonra aşağı indi ve Sultanın huzuruna çıktı. Sultanın sarı güneşi (yüzü) otağından göründü. Ben sultanın huzuruna koştum ve ona hürmet edip saygı gösterdim Emîr ‘Alî çeşitli övgülerde bulundu ve her ikisi ayı gözlemlemekle meşgul oldular. Ayı gören ilk kişi sultan oldu ve bundan dolayı çok büyük bir sevinç yaşadı. Tam bu esnada Emîr

‘Alî Ferâmurz bana dönerek dedi ki: Ey Burhânî’nin oğlu! Bu yeni ay hakkında bir şey söyle! Ben de hemen şu dubeyiti/rubaiyi okudum:”³⁸

ای ماه! چو ابروان یاری گویی یا نی، چو کمان شهریاری گویی
نعلی زده از زر عیاری گویی در گوش سپهر گوشواری گویی³⁹

Ey ay! Sanki yârin kaşları gibisin ya da hayır tıpkı sultanın yayı gibisin

Sanki saf altından yapılmış bir nal ya da feleğin kulağında bir küpesin

“Ben bu dubeyti okuyunca Emîr ‘Alî bana çeşitli övgülerde bulundu. Sultan Melikşâh da bana dedi ki: Git, ahırdan istediğin herhangi bir atı çöz ve onu al. Bunun üzerine ahırın önüne geldik. Emîr ‘Alî bir at gösterdi, o atı getirdiler ve bana verdiler. Bana verilen at üç yüz Nîşâbûr dinarı değerindeydi. Sultan namazgâha gitti. Ben de o esnada sultanın yanındaydım. Akşam namazını birlikte eda ettik ve daha sonra sofraya geçtik. Sofrada Emîr ‘Alî: Ey Burhânî’nin oğlu! Bu teşrifi cihanın sultanı buyurdu, hiçbir şey söylemedin. Bu durumda sen bir dubeyit söyle dedi. Bunun üzerine ben ayağa kalktım, sultana tazimde bulunup hürmet gösterdim ve doğaçlama olarak şu dubeyti okudum:”⁴⁰

چون آتش خاطر مرا شاه بدید از خاک مرا بر زبر ماه کشید
چون آب یکی دو بیتی از من بشنید چون باد یکی مرکب خاصم بخشید⁴¹

Şâh ateş gibi yanan gönlümü görünce beni yeryüzünden ayın üzerine çekti.

Benden su gibi iki beyit işitince bana rüzgâr gibi has bir binek bağışladı.

“Bu şiiri okuyunca, ‘Alâuddevle Emîr ‘Alî Ferâmurz bana çeşitli övgülerde bulundu. Bana yapılan bu övgü sebebiyle Sultan bana (Mu‘izzî’ye) bin dinar bahşetti. ‘Alâuddevle: Vazifen ve görevin henüz bitmedi, yarın hazineden ücretini buyurana kadar sultanın yanında duracaksın dedi. Lakabı Mu‘izzî’-d-dunyâ ve’-d-dîn olan Sultan Melikşâh, Mu‘izzî’yi benim lakabımla çağırın dedi. Emîr ‘Alî Ferâmurz da beni şâir Mu‘izzî diye çağırdı. Sultan da Emîr Mu‘izzî dedi ve böylece bana Emîr Mu‘izzî unvanı verilmiş oldu.”⁴²

Mu‘izzî, bundan sonra sık sık çeşitli hediyeler aldığını; Ramazan ayı geldiğinde padişahın kendisini tertip ettiği şiir meclislerine davet ettiğini ve sultanla oturup sohbet

³⁸ Nizâmî-i ‘Arûzî, *Çehâr Makâle*, s. 163-164.

³⁹ Mu‘izzî, *Dîvân*, s. 820.

⁴⁰ Nizâmî-i ‘Arûzî, *Çehâr Makâle*, s. 164.

⁴¹ Mu‘izzî, *Dîvân*, s. 811.

⁴² Nizâmî-i ‘Arûzî, *Çehâr Makâle*, s. 49; Herman Ethé, *Târîh-i edebîyyât-i Fârsî*, s. 107; Ahmed Ateş, *İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968, s. 23.

ettiğini, böylece talihinin açıldığını Nizâmî-i ‘Arûzî’ye aktarmıştır. Hatta sultanın onu sürekli gözettiğini, bugün sahip olduğu her ne varsa hepsinin Sultan Melikşâh’ın etmiş olduğu lütuftan kaynaklandığını söylemiştir.⁴³ Hermann Ethé ise Mu’izzî’nin asıl şöhretini, Sultan Sencer döneminde yakaladığını savunmuştur.⁴⁴ Yine bazı araştırmacılar Mu’izzî’nin Meliku’s-şu’arâ unvanının Sultan Sencer döneminde kazanıldığını kaydetmişlerdir.⁴⁵

Şarkiyatçı Hermann Ethé, Mu’izzî’nin şairlik dışında farklı görevlerinin de olduğunu beyan etmiştir. Ethé’ye göre Mu’izzî, önce silah ustası (ok ve kılıç yapımı) olarak çalışmış, daha sonra şairlik unvanı almıştır. Ethé’nin ifadesine göre Mu’izzî bu meslekten sonra emir rütbesine ulaşmış akabinde Emîr ‘Alî Ferâmurz ve Melikşâh tarafından Yezd şehrinin emiri olarak görevlendirilmiştir. Hatta onu devlet elçisi olarak Anadolu ve Konya’ya göndermişlerdir.⁴⁶ Ethé bu değerlendirmelerini, Devletşâh-i Semerkandî’nin *Tezkiretu’s-şu’arâ*’sına dayandırmaktadır.⁴⁷ Devletşâh-i Semerkandî ise Mu’izzî ile ilgili şunları söylemektedir: “Sultan Melikşâh, Emîr Mu’izzî’ye özel meclisinde nedimlik görevi vermiş ancak bu zamanlarda bu fırkanın etkisi zayıflamış, önemi de azalmıştır. Bunun sebebi olarak deneyimsiz/ehil ve layık olmayanların bu işi istemeleri/üstlenmeleri gösterilmektedir.”⁴⁸ Ayrıca Devletşâh’ın, Mu’izzî hakkındaki “İlk başlarda orduda yer almış, Sultan Melikşâh’ın hizmetinde Horâsân’dan İsfahan’a geçmiş ve emîrlik mertebesini elde etmiştir. Sultan, Anadolu’nun elçiliğini onun emrine vermiştir”⁴⁹ sözleri, Mu’izzî’nin şair olmanın yanında farklı görev ve sorumluluklarda da bulunduğunu göstermektedir.

1.2. Mu’izzî’nin Ok ile Yaralanma Hâdisesi ve Ölümü

Ölüm tarihi kesin olarak bilinmeyen Mu’izzî’nin, 518/1124 ile 521/1127 yılları arasında vefat ettiği tahmin edilmektedir. Onun Sultan Sencer’in okuyla yaralanması ve akabinde vefat etmesi ile ilgili rivayetler, edebiyat tarihçileri arasında tartışmalıdır. Tezkire yazarlarının neredeyse hepsi, bu okla yaralanma hâdisesinden bahsetmişlerdir.

⁴³ Nizâmî-i ‘Arûzî, *Çehâr Makâle*, s. 165.

⁴⁴ Hermann Ethé, *Târîh-i edebiyât-i Fârsî*, s. 107.

⁴⁵ Hermann Ethé, *Târîh-i edebiyât-i Fârsî*, s. 107; Ahmed Ateş, “İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler” I, s. 23; Hasan-i Enverî, *İstîlâhât-i Dîvânî*, s. 19.

⁴⁶ Hermann Ethé, *Târîh-i edebiyât-i Fârsî*, s. 107.

⁴⁷ Devletşâh-i Semerkandî, *Tezkiretu’s-şu’arâ*, tsh. Edward Browne, Çâp-i Leiden, 1900, İntişârât-i Esâtîr, 1382, s. 57.

⁴⁸ Devletşâh-i Semerkandî, *Tezkiretu’s-şu’arâ*, s. 10.

⁴⁹ Devletşâh-i Semerkandî, *Tezkiretu’s-şu’arâ*, s. 57-58.

Ancak Mu'izzî'nin kendi kasidelerinde işaret ettiği, tezkire yazarlarının bahsettiği bu olayın ne zaman, nerede ve nasıl meydana geldiği ile ilgili doğru ve net bir bilgi mevcut değildir. Birçok tezkire yazarı bu olayı açıklığa kavuşturmak adına yoğun gayret göstermişlerdir. Bu çaba neticesinde şairin ölüm tarihi, bu olaydan yaklaşık yirmi yıl sonrasına kadar götürülebilenmiştir. Londra'da bulunan ve bir kopyası da Tahran Milli Kütüphanesinde olan seçkin Fars şairleri mecmu'sasının 814-813 nüshaları arasında Mu'izzî'nin de aralarında bulunduğu altı seçkin Fars şairinden bahsedilmiştir. Bu mecmu'anın mukaddimesinde Mu'izzî ile ilgili şu bilgiler aktarılmaktadır:

“Hatırı sayılır birinden şöyle duydum: Bir grup kindar, Hazret-i Sultana kin güdüyor, onun hakkında dedikodu yapıp onu kötülüyorlarmış. Sultan sarhoş bir haldeyken Mu'izzî'yi üç tane okla vurmuş ve her bir ok için bir rubai söylemesini emretmiş. O ise gayet rahat bir şekilde söylemiş. Allah ona rahmet etsin.”⁵⁰

Hakîm Senâ'î, “Mu'izzî için Mersiye” başlıklı şiirinde ok ile vurulma hadisesini şu beyitlerle dillendirmiştir:

او سوی تیر فلک رفت بپاداش پیکان ملک تاج سر تیر فلک ساخت⁵¹

O ecir için feleğin okuna doğru yürüdü. Melik'in okunu feleğin oku yapıp başına taç etti.

Hakîm Senâ'î yine başka bir şiirinde ok hadisesine işaret etmiş Mu'izzî hakkında şu iki beyti söylemiştir:

تا چند معزای معزی که خدایش زینجا به فلک برد و بقای ملکی داد
چون تیر فلک بود قرینش به ره آورد پیکان ملک برد و به تیر فلکی داد⁵²

Mu'izzî'nin üzüntüsü ne kadar sürecektir? Allah onu buradan cennete (ahirete) aldı ve ona kalıcı bir güç verdi.

Göğsüne isabet eden feleğin oku geldiğinde; Melik'in okunu alıp feleğin okuna çevirdi.

Genellikle Mu'izzî'nin ölümü, bu ok olayına dayandırılmaktadır. Mu'izzî bu olaya ilk defa Sencer'in Horâsân Sultanı iken (1097-1118) yazdığı bir kasidesinde

⁵⁰ Mu'izzî, *Dîvân-i Emîr Mu'izzî*, tsh. 'Abbâs İkbâl Âştîyânî, Tahran, 1389/2010, İntişârât-i Esâtîr, s. h.

⁵¹ Senâ'î-i Gaznevî, *Dîvân*, c. I, s. 1057.

⁵² Senâ'î-i Gaznevî, *Dîvân*, c. I, s. 1057.

değirmiştir. Ayrıca Mu'izzî, Sencer'in 1117 yılına kadar veziri olan Kivâmulmulk için yazdığı mersiyede de bu duruma birkaç kez işaret etmiştir. 'Avfî ise *Lubâbu'l-elbâb*'da, Mu'izzî'nin ölüm sebebini şöyle anlatmaktadır: "Bir gün Sultan Sencer otağından ok atıyordu. Bu esnada Mu'izzî de otağın dışındaydı, birden şahın yayından ok çıktı ve hedef yolundan şaştı. Kasıtsız, okun ucu kalpten fazilet ehli olanların ciğerinde yara açtı. Okunun o dört kanatlı kuşu, o hüner ehli bilge kişinin faydalı yüreğinden dane aldı, birden öylece yere yığıldı ve ruhu semaya yükseldi."⁵³

'Avfî'nin açıklaması, Mu'izzî'nin padişahın okuyla yere düştüğü ve orada öldüğü yönündeki yukarıda bahsedilen mecmu'a'nın mukaddimesinde geçen açıklama ve Senâî'nin görüşüyle örtüşmektedir.⁵⁴ Ancak Senâî'nin daha sonraki beyanlarına bakıldığında Mu'izzî'nin ölümünden bahsederken "Nihayet Mu'izzî ok yarasından ötürü hayata veda etti"⁵⁵ sözleriyle onun ok yarasından öldüğünü ancak yaralandığı gibi hemen vefat ettiği gibi anlaşılmamaktadır.

Celâleddin Hümâî, Mu'izzî'nin öldürülmesini *Muhtârî-nâme* adlı eserinde; değerli, nadide bir cevhere benzeyen ve inci gibi dizilmiş şiirler söyleyen bir şairin, kan içiciler tarafından tıpkı Muhtârî⁵⁶ gibi suikast ile öldürülmesi üzücüdür;⁵⁷ şeklinde değerlendirmektedir. Her ne kadar bazı araştırmacılar böyle düşünse de bu iddiaların hiçbirisi doğru değildir. En doğru bilginin bizzat Mu'izzî'nin kendi divanında bulunması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Esasında Sultan Sencer'in okunun Mu'izzî'yi hedef aldığı ile ilgili rivayetler çok fazladır. Ancak Mu'izzî'nin ok ile vurulduktan sonra hemen orada cam verdiği veya suikaste kurban gittiği gibi rivayetler ve iddialar doğru değildir. Çünkü onun ok hadisesinden sonra yaşadığı ve bir kaza sonucu yaralandığı bizzat divanındaki şiirlerden anlaşılmaktadır. Bundan dolayı bu olayın gerçekliğe kavuşması için onun bu şiirlerini, birinci dereceden kaynak olarak kabul etmek gereklidir. Mu'izzî, Sultanın oku ile yaralandığını, tedavi olmak için Sultandan maaş ve bazı görevler istediğini "Sultan Sencer için Övgü" başlıklı kasidesinde şu şekilde ifade etmektedir:

⁵³ Muhammed-i 'Avfî, *Lubâbu'l-elbâb*, C II, s. 447.

⁵⁴ Muhammed-i 'Avfî, *Lubâbu'l-elbâb*, s. 447.

⁵⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, mukaddime, s. kef (ك).

⁵⁶ Ebû Ömer Sirâtüddîn Osmân b. Ömer Muhtârî-yi Gaznevî (öl. 513/1119'dan sonra) Gazneliler'in son döneminde yaşayan Fars şairi.

⁵⁷ Celaleddin Hümâî, *Muhtârî-nâme*, Merkez-i intişârat ilmî u ferheng çâp-i bank-i millî s. 255.

ملک سنجر همایون ناصرالدین خداوند همه ایران و توران
 جهاندارى که اندر نسل سلجوق جهان را یادگار است از هست سه سلطان
 منم نو جان به فر دولت شاه نشسته ساکن اندر مرو شهجان
 به دستوری به خانه رفت خواهم که رنجورم هنوز از رنج پیکان
 اگر رسمم بفرماید خداوند بود درد مرا آن رسم درمان⁵⁸

Melik Sencer, kutlu Nâsireddîn; bütün İran ve Tûran'ın efendisidir.

O Selçuklu nesli içinde öyle bir hükümdardır ki cihân için üç sultandan yadigârdır.

Şâhın devletinin gücü sayesinde Mervu'ş-şehcân'a yerleşmiş yeni bir canım.

Senin izninle evime gideceğim. Zira okun darbesiyle hâlâ acı çekmekteyim.

Eğer hükümdar ücretimi artırırsa o ücret derdime derman olur.

Gerek 'Avfî gerek Senâ'î gerekse Hümâî'nin beyanları; olayın vahametini gösterse de Mu'izzî'nin kendi ifadesi onun padişahın okuyla yaralandığını, bu yaralanmadan sonra en az bir yıl yaşadığını göstermektedir. Ayrıca Mu'izzî'nin bir kasidesinde ok olayının üzerinden bir yıl geçtiğini, kendisinin ölmekteyken kurtarıldığını ifade etmesi bunu teyit etmektedir:

پوشیده نیست واقعه تیر شهریار وان روزگار تیره که بر من گذشت پار
 گر پار روزگار من از تیر تیره بود امسال روشن است ز خورشید روزگار
 زان پس که بود بر شرف مرگ حال من رستم به دولت شرف دین کردگار⁵⁹

Geçen sene yaşadığım o karanlık dönem ve şehriyarın ok meselesi, sır değildir.

Gerçi geçen yıl günlerim ok dolayısıyla karanlık geçtiyse de; bu yıl, dönemin güneşi (Şerefeddîn Sa'd) sayesinde aydınlıktır.

Ölüm eşiğinde olan durumumdan, Allah dininin şerefli talihiyle kurtuldum.

Hatta başka bir şiirinde, okla vurulduktan sonra hayatta kalmasına vesile olan Allah'a şükreden Mu'izzî, Şahın kasıtlı olarak ok atmadığını bu yüzden kendisinin ölmediğini ve sağlığına kavuştuğunu, aslında bu olayla imtihana tabi tutulduğunu, bunun karşılığında da Allah'tan rütbe ve zenginlik kazandığını belirtmiştir:

منت خدای را که به فر خدایگان من بنده بی گنه نشدم کشته رایگان
 منت خدای را که به جانم نکرد قصد تیری که شه به قصد نینداخت از کمان

⁵⁸ Mu'izzî, *Dîvân-i Emîr Mu'izzî*, tsh. 'Abbâs İkbâl Âştiyânî, mukaddime, s. tı (ط).

⁵⁹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 280.

منت خدای را که ز بهر ثنای او
بر معجزات شاه و کرامات بخت او
شاید که بر مبارکی دست و تیر شاه
بر من همای همت او سایه گسترید
فرجام کار عاقبت خویش را سبب
زان پس که دهر کرد به رنج امتحان مر
این شکر چون کنم که دگر باره بنده وار
این تعبیه خدای بدان ساخت تا مر

ماندم در این جهان و نرفتم به آن جهان
آثار تندرستی من بس بود نشان
دستان زنند خلق و سرایند داستان
چون در تنم شد آهن پیکان او نهان
فضل خدای دامن و فر خدایگان
مدح تو کرد بخت ز طبع من امتحان
گشتم به مجلس تو ثنا گوی و مدح خوان
افزون شود به همت تو جاه و نام و نان⁶⁰

Allah'a şükürler olsun ki sultanın inayetiyle, bendeniz günahsız, yok yere öldürülmedim.

Şahın bilmeyen ve kasıtlı olmayan yayından çıkan ok, Allah'a şükürler olsun ki canıma kastetmedi.

Allah'a şükür ki sultanı övmek için bu cihanda kaldım ve ahirete gitmedim.

Şâhın mucizeleri ve bahtının kerametleri sayesinde, benim sağlığımın iyi yöndeki alametleri çoktur.

Belki şahın oku ve elinin kutsal oluşundandır ki halk alkış tutup hakkında destan okurlar.

Şâhın okunun demir ucu bedenime saplanınca, onun himmetinin Hüması bana gölge oldu, Nihayetinde kendi akıbetimin sebebini, Allah'ın bir lütfu ve hükümdarın cömertliği olarak tanımlarım.

Felek beni dertle imtihan ettikten sonra, övgün tabiatımdaki bahtı imtihan etti.

Şükürler olsun ki bir kez daha ben, meclisinde övgü söyleyen oldum.

Bunu Allah'ın bana hazırladığı bir hediye olarak düşün ki senin himmetinle makamım, nâmım ve servetim artsın.

Kazvî'nin, Sultan Sencer'in ok olayında kastın bulunmadığı yönündeki görüşünün doğruluğu, bizzat Mu'izzî'nin yukarıdaki söylemlerinden anlaşılmaktadır. Yine Mu'izzî "Şerefeddîn Sa'd b. 'Alî b. 'Îsâ için Övgü ve Mu'izzî'nin, Ok

⁶⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 575-577.

Hâdisesinden Dolayı Feryat Etmesi” başlıklı methiyesinde; ok olayının vücudunda iz bıraksa da kendisini öldürecek kadar tehlikeli olmadığını şu şekilde dile getirmiştir:

گر تیر شهریار خطا رفت در تنم جان را خطر نبود به اقبال شهریار
بهتر شدم که بود در آن حادثه مر تأیید تو معالج و بخت تو غمگسار
در حضرت تو شد شب تیمار من نهان وز طلعت تو روز نشاطم شد آشکار⁶¹

Şehriyarın oku yanlışlıkla bedenime sapsansa da onun kutluluğundan canıma bir tehlike ulaşmadı.

O hadisenin yaşanmasıyla daha çok düzeldim. Zira lütfun bana ilaç, bahtın ise derttaşım oluverdi.

Huzurundayken acılarım gece gibi gizli olur. Senin mübarek yüzünün yanında neşem gün gibi meydana çıkar.

Bu şiirler; Mu‘izzî’nin padişâhın okuyla vurulması olayının, Sultan Sencer’in saltanat döneminde vezir Sadreddin Muhammed’in ise ölümünden önce 511/1117 yılında gerçekleştiğini göstermektedir. Bu da Mu‘izzî’nin okun isabet ettiği yerde öldüğü görüşünün gerçeği yansıtmadığını göstermektedir. Nitekim yukarıda zikredilen şiirler, Mu‘izzî’nin okla yaralandıktan sonra bir süre daha yaşadığına işaret etmektedir. Ancak okun Mu‘izzî’nin vücuduna saplandığı ve onun vermiş olduğu acının da hiçbir zaman geçmediği bir gerçektir. Mu‘izzî söylediği bir kıtada; sultanın vücuduna sapan okunun temreninin vücudunda kaldığını ve onu sultanının kendisine verdiği bir emanet olarak gördüğünü şöyle dile getirmiştir:

تیر شه را به نظم بستودم شکر کرد و به فخر سر فراشت
آمد و بوسه داد سینه من رفت و پیکان به سینه در بگذاشت
من ندانم که این ودیعت را سینه تا کی نگاه خواهد داشت⁶²

Şâhın okunu şiirlerim ile övdüm. Teşekkür edip gururlandı. Ok gelip göğsümden öptü. Ok göğsümden çıkınca temreni içinde kaldı. Bu emaneti göğsüm ne zamana kadar saklayacak bilmiyorum.

Mu‘izzî *Dîvânı*’nın mukaddimesinde ‘Abbâs İkbâl şunları ifade etmektedir: “Bu tarihte (yani 518/1124 yılında) Mu‘izzî, vezir Mu‘îneddîn Ebû Nasr Ahmed b. Fazl-i Kâşî’nin vezirliğini tebrik etmiştir. Daha önce de söylediğimiz gibi (bu sırada) yaşı

⁶¹ Mu‘izzî, *Dîvân*, s. 310.

⁶² Mu‘izzî, *Dîvân*, s. 790.

yaklaşık seksendi. Onun vezirliği 521/1127 yılının Safer ayının 29'una kadar devam etmiştir. Mu'izzî bu vezirden başka ve 518/1124 yılından sonra Sultan Sencer'in vezirlerinden hiç kimseye övgü şiiri ya da belli bir sebeple şiir yazmamıştır. Bu da Mu'izzî'nin, Mu'ineddîn-i Kâşî'nin vezirlik yaptığı zamanda, yani 518/1124 ile 521/1127 yılları arasında vefat ettiğini ve bu sırada yaşının yaklaşık seksen olduğunu göstermektedir.”⁶³

‘Abbâs İkbâl'in bu açıklamaları, Mu'izzî'nin ölüm tarihi hakkında geçerli görünmektedir. Çünkü Mu'izzî'nin ölüm tarihinin 521/1127'den sonra olması mümkün görünmemektedir. Emir Mu'izzî'nin divanına baktığımızda 521/1127 senesinden sonra Selçuklu sultanlarından, devlet adamlarından, melîklerinden veya Selçuklu devletinin çağdaşı olan başka devletin sultanlarından, vezirlerinden hiç birisine dair herhangi bir övgü veya bir işaret veya bir göndermeye rastlamak mümkün değildir. Öte yandan Mu'ineddîn Muhtassılmülk Ebû Nasr Ahmed b. Fazl b. Mahmûd-i Kâşî'nin vezir olduğu 518/1124 yılına kadar yaşadığı tespit edilmiştir. Mu'izzî'nin ölüm tarihi daha önce de belirttiğimiz üzere 518-521/1124-1127 yılları civarındır.

1.3. Mu'izzî'nin Edebî Şahsiyeti ve Üslûbu

Mu'izzî, İran edebiyatının klasik dönem şairlerindendir O, 11-12. yüzyıllarda yaşamış dönemin en büyük kaside şairidir. Kaside, gazel, terkibent, rubai ve musammat nazım biçimlerinden oluşan 19.000 beyit dolaylarında geniş ve hacimli bir divanı vardır. Mu'izzî, büyük Selçuklu Sultanı Melikşâh ve Melikşâh'ın oğulları, Sencer, Berkjaruk, Gıyaseddin ve Muhammed Tapar gibi hükümdarlar ve dönemin önemli vezirleri olan Nizâmülmülk, Mu'ineddîn Ebû Nasr, Fahrülmülk, Kivâmülmülk için medhiyeler kaleme almıştır. Melikşâh'ın Sarayı'nda Melikü's şu'ara unvanıyla terfi ettirilen Mu'izzî, sultan ve vezirlerden aldığı hediyeler ve saray şairliği maaşı sayesinde rahat bir hayat yaşamıştır.

Mu'izzî, özgün kimliğini özellikle övgü şiirleriyle kazanmıştır. Onun şiirdeki yetkinliği ve şairlikteki başarısı, eski ve yeni bütün kaynaklarda kabul edilmiş ve dile getirilmiştir. Zaten onun hem eski hem de yeni kaynaklarda yer alması, şiirdeki konumu ve mevkiini net olarak göstermektedir. Büyük bir divan sahibi olan ve padişahların sarayında bulunup aylık ve yıllık maaş alan Mu'izzî, Farsça ve Türkçe şiir söyleyen-şairlerin takdir edip etkilendiği ender şairlerdendir.

⁶³ Mu'izzî, *Dîvân*, mukddime, s. Lâm, (J).

‘Avfî, *Lubâbu’l-elbâb* adlı eserinde Mu’izzî hakkında şunları söylemektedir: “Şairlerden üç kişi üç devlette kabul edilip itibar görmüş ve rahat bir hayat sürdürmüştür. Öyle ki bu şairlerin mertebesine ulaşan başka bir şair olmamıştır. Bunlar, Sâ mânîler döneminde yaşayan Rûdekî, Gazneliler döneminde yaşayan Unsurî ve Selçuklular döneminde yaşayan Mu’izzî’dir.”⁶⁴

Mu’izzî’nin şiiri, benzerlik yönünden, kendinden önceki şairlerden olan Ferruhî, Unsurî ve Menûçihri’nin şiirlerinden farklıdır. Ancak Mu’izzî’nin şiiri, özellikle lirizm yönünden bu şairlerin şiirinden geri kalmamasına rağmen bazı araştırmacılar onu taklitçi olmakla suçlamışlardır. Nitekim Bedî‘uzzamân Furûzânfer *Suhen u Suhenverân* adlı eserinde Mu’izzî’yi Ferruhî-yi Sîstanî ve Unsurî-i Belhî ile karşılaştırmış ve Mu’izzî’yi onların taklitçisi olmakla suçlamıştır: “Muizzî, hassas bir tabiata sahip olmakla birlikte vasat bir şairdir. Onun doğası ve düşüncesi olgunlaşmamıştır. Kullandığı argümanlar, ifadeler, aşırı kelime ve cümlelerin, onun şiirinde bazen ma’naya hâlel getirdiği görülmektedir. Özellikle bîkr-i ma’na bulma veya yeni bir düşünce/fikir oluşturma açısından şiirleri zayıftır. O, Gazneliler döneminin iki büyük şairi Ferruhî ve Unsurî’yi taklit etmek istemişse de onların lirizmine ulaşamamış, hatta kasidelerinin yanına bile yaklaşamamıştır.”⁶⁵

Mu’izzî’nin taklitçi olmadığını, Ferruhî ve Unsurî’nin şiirlerinden daha canlı bir üslûba sahip olduğunu, “az kelime ile çok şey” söyleme becerisini rahatlıkla şiirlerine yansıttığını, “sehl-i mümteni” tarzındaki kullanımlarını, bizzat kendi şiirlerinde görmek mümkünündür. Nitekim Mu’izzî, kendisinin başka şairlerle kıyaslanmaması gerektiğini, kıyaslansa da şiirinin kervanda olduğu gibi kafilenin başını çektiğini ve ahenk yönünden daima zirvede olduğunu şu beyitleriyle ifade etmiştir:

وگر قیاس کنی شعر شاعران دگر بُود چو قافله و شعر من چو پیشاهنگ
به آب ماند شعرم اگر چه آتش وار همیشه سوی بلندى همی کند آهنگ⁶⁶

Eğer farklı şairlerin şiirini şiirlerimle kıyaslarsan benim şiirim kervanda olduğu gibi kafilenin başını çeker.

Şiirim ateşli olsa da su gibidir. Her zaman ahenk yönünden zirvededir.

⁶⁴ Muhammed-i ‘Avfî, *Lubâbu’l-elbâb*, s. 447.

⁶⁵ Bedî‘uzzamân Furûzânfer, *Suhen u Suhenverân*, s. 229.

⁶⁶ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 436.

Tam tersine övgü şiiri yazan övgü şairleri hakkında görüşlerini adil ve ölçülü bir şekilde ifade eden bazı araştırmacılar, Mu'izzî'nin üslubunu rengîn, kesin, belagatli, etkili ve anlatım açısından hoş-beyan şeklinde değerlendirmişlerdir. Örneğin Zahîreddîn-i Fâryâbî Mu'izzî'nin şiiri hakkında şunları ifade etmiştir: “Sözünün latifliğini, üslubunun sağlamlığı ve akıcılığıyla birleştirmiştir. Unsurî gibi sadece terkip sağlamlığıyla yetinmemiş, Ferruhî gibi tabirlerin güzelliği, canlılığı ve cezbediciliğiyle meşgul olmamış; aynı zamanda her ikisini de birbirine karıştırmış ve çok cazip bir tarz ortaya çıkarmıştır. Kendi döneminden önceki şairler arasından, her iki tarzı da şiirinde bir araya getirmiş, fesâhatı ve belâgati tam olarak fasih ve güçlü bir tesirle yoğurmuş farklı tabirler ve ifadeler üreten şairlerden sadece Mu'izzî'yi görüyoruz”⁶⁷

Zebîhullah Safâ ise Mu'izzî'nin şiiri hakkında; “Onun şiirinin esas özelliği sade oluşudur.” değerlendirmesini yaptıktan sonra sözlerine şöyle devam eder: “Mu'izzî, birçok anlamı basit, sade ve tekellüften uzak sözlerle ifade eder. Onun ibareleri getirme noktasındaki tabiatının gücü kolay, zorlamasız, ibhamdan uzak olup eskiden beri söz eleştirmenlerinin göz önünde bulundurduğu kişi olmuştur. Her ne kadar tegazzül ve gazellerinde Ferruhî'nin tegazzüllerinin tazeliği görülmüyorsa da her halükarda onun güzel ve hoş gazeller söyleme noktasındaki çabası, kesinlikle gazel sanatının ilerlemesinde etkin bir araç olmuştur. Mu'izzî'nin kimi kasideleri, öncekilere oranla çok yeni düşünceler taşır. Bu da onun yaratıcılık ve ilgi derecesini güzel mazmun ve konuları getirmeye sürükler. Onun şiirinde sadece övgü ve gazelle karşılaşmamaktayız. Aksine zaman zaman öğüt, nasihat, tevhîd ve hikmete dair konulara da rastlarız.”⁶⁸

‘Abbâs İkbâl neşrettiği Emîr Mu'izzî divanının mukaddime bölümünde, şairin şiiri ile ilgili olarak şunları dile getirmiştir: “Sözcüklerin akıcılığı ve sözün sağlamlığı hususunda manzum Fars edebiyatında *Mu'izzî'nin Dîvânı*, *Zahîreddîn-i Fâryâbî'nin Divânı* ile *Sa'dî'nin Külliyyâtı*'na benzetilmektedir, çünkü bu hacimli divanın tamamında anlaşılması güç, yüz kelime veya terkip neredeyse bulunmamaktadır.”⁶⁹

Zebîhullah Safâ, Mu'izzî'yi, Farsça şiir söyleyen büyük şairler arasında gerek ustalığı gerekse üstün konumuyla övülen İran'ın az sayıdaki büyük şairlerinden biri

⁶⁷ Celâleddîn Humâyî, *Mahrem-i esrâr* -Mecmû'e-yi makâlât-i Celâleddîn Humâyî-, s. 210.

⁶⁸ Zebîhullah Safâ, *Târîh-i edebîyyât der Îrân*, c. II, s. 513-514.

⁶⁹ Mu'izzî, *Dîvân*, mukaddime, s. Nun (ن).

olarak görmektedir.⁷⁰ Zebihullah ayrıca onunla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Mu‘izzî, İran’da bu güne kadar görülen lirik şiirdeki en büyük temsilcilerden biridir ve kendinden sonra gelen nesiller tarafından olduğu kadar, kendi döneminde de çok fazla ilgi görmüştür. Senâ’î ve Hasan-i Gaznevî gibi çağdaşı şairler, onun şairlik sanatındaki maharetini övmüş ve daha sonraki dönemlerden Mucîreddîn-i Beylekânî, Mu‘izzî’nin şair kişiliğine olan hayranlığını ifade etmiş, hatta kendisini onun gerçek halefi olarak görmüştür.”⁷¹

Edward Browne, Mu‘izzî hakkında şu önemli açıklamalarda bulunmaktadır: “Mu‘izzî’nin şairliğinin ve üslubunun bir başka önemli özelliği de yaratıcı benzetmeler kullanma yeteneğidir. İran lirik şairlerinde günümüzde ortak özellik olarak görülen teşbihlerin birçoğu Örneğin; sevgilinin simasıyla ayı, boyuyla servi ağacını ve dudaklarıyla yakutu karşılaştırmıştır- muhtemelen önceki şairlerden daha çok Mu‘izzî tarafından kullanılmıştır.”⁷² Mu‘izzî’nin şiirlerinde kullandığı sözler sade, yumuşak ve güçlüdür. Mu‘izzî özellikle kendi şiirini överken, sözlerinin sadeliği ve anlaşılabilirliğini, şiirinin güzel yönleri arasında görmektedir:

کنم منظوم مدح تو، به لفظی کان بود آسان که در دل ها فزون باشد حالت لفظ آسان را⁷³

Senin medhini basit anlaşılır kelimelerle/lâfızlarla söylüyorum/nazmediyorum. Zira basit ve anlaşılır lâfzın latifliği gönüllerde artar.

Ağır, anlaşılması zor ve ağdalı şiir/kaside yazarları eleştiren Mu‘izzî, kelime oyunlarından, kafa karışıklığından, belirsizlikten ve dolaylı ifadelerden hoşlanmaz. Bu yüzden şiirlerini akıcı ve net bir şekilde ifade etmiştir. O, düzgün ve anlaşılır bir üslubun diğer üsluplardan daha değerli olduğuna inanır. Bu bakımdan sade, açık ve sade şiir söyleyenleri övmüş ve onların şiirlerini değerli bulmuştur. Mu‘izzî aşağıdaki beyitlerinde adeta şiir poetikasını açıklar gibidir:

ستایشی که سبک باشد و خوش و آسان	گران ز بهر چه گویند ناخوش و دشوار
سخن چو راه گشاده است با فراز و نشیب	زبان چو اسب رونده است بی لگام و فسار
چگونه گام زند اسب چون بود ره او	ز خار و سنگ فراوان و دشت ناهموار

⁷⁰ Zebihullah Safâ, *Târih-i edebîyyât der Îrân*, c. II, İntişârât-i Firdevs, Tahran, 1366/1987, s. 513.

⁷¹ Zebihullah Safâ, *Târih-i edebîyyât der Îrân*, c. II, s. 513.

⁷² Edward G. Browne, *A Literary History of Persia*, c. II, Cambridge, 1956, s. 328-329.

⁷³ Mu‘izzî, *Dîvân*, s. 13.

در آفرین بزرگان چنین نکوتر شعر که خوب باشد و عذب و لطیف و معنی دار
لطایفش نه گران و لطافتش نه سبک چنانکه شعر من اذدر میانه اشعار⁷⁴

Hoş-beyan, anlaşılır ve kolay bir üslûp ile söylenen övgü; ağır, nâ-hoş ve anlaşılmamak için söylenen bir üslûptan daha değerlidir.

Şiir/söz inişli çıkışlı açık bir yol gibidir. Dil ise dizgini veya yuları olmayan ve koşan bir at gibidir. Onun gittiği yol bolca taşlı, dikenli ve engebeli olunca at nasıl dizginlenebilir?

Büyükler övülürken şiirin böyle anlaşılır, yalın ve akıcı olması daha iyidir.

Şiirin latifliği/inceliği ne hafif ne de ağır olmalı; tıpkı şiirler içinde benim şiirim gibi olmalı.

Fars şiirinin değişim ve gelişiminin görüldüğü bir dönem olan Mu'izzî'nin yaşadığı dönem, yeni bir aşamaya giren bir dönemdir. Bu dönem, neredeyse Selçuklular dönemiyle başlamıştır demek yanlış olmayacaktır 9. 12. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu dönem, şiirin pek çok değişiklik göstermeye başladığı ve 19. yüzyıla kadar giderek değişime uğradığı dönemdir. Edebiyat tarihi araştırmacılarına göre dönemin edebî üslubu Türkistân/Horâsân üslubudur. Mu'izzi aynı zamanda bu dönemin üslubunun da öncüsü ve temsilcisi sayılır. Bu dönemin şiir dilinde sade, kolay, sanatsal, zahmetsiz ve anlaşılır bir tarz tercih ediliyordu. Dönemin üslûbu, dış dünyayı kahramanca bir ruhla ifade etmenin sade, doğal, akıcı, anlaşılır ve gerçekçi bir yolunu temsil eder. Dönemin şiiri maddi hayattan çok saray içi ve çevresindeki hayatı konu alır. Tabiat tasvirlerini kullanması, Arapça kelime ve tamlamalara fazla yer bırakmaması, devrin şairlerinden farklı, açık ve anlaşılır olduğunu söylemesi Mu'izzî'nin Horâsân üslubunun özelliklerini taşıdığını ve onun bir temsilcisi olduğunu gösterir. Her ne kadar Mu'izzî Horâsân üslûbunun özelliklerini taşısa da, üslubu birleştğinde Irak üslûbunu da anımsatmaktadır.

Genel algı Mu'izzî'nin şiirinin anlaşılması kolay, her türlü zorluktan ve yanlış anlaşılmadan uzak olduğu yönündedir. Sanılanın aksine Mu'izzî'nin az sözle çok şey ifade eden yani “sehl-i mümtenî” üslûbu, her ne kadar öyle görünse de anlamı derinleştirip karmaşıklştırmaktadır. Bu duruma çok sık rastlanmasa da bu ifade ve üslûp Mu'izzî'nin şiirlerinde mevcuttur. Mu'izzî, şiirlerinde güçlü ve doğal

⁷⁴ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 251.

zihnî/manevî göstergeler taşıyan kelime ve ıstılahlar (terim) kullanmıştır. Mu'izzî'nin kasideleri oldukça canlı ve renkli bir girizgâha sahiptir ve Mu'izzî, girizgâh ve teşbiblerden sonra övdüğü kişiyi oldukça gerçekçi bir bakış açısıyla anlatmaktadır.

Mu'izzî, Arap fethinden sonra İran'da ortaya çıkan Tâhirî, Saffarî ve Sâmânî devletlerinde de varlığını sürdürmüş, saray ve çevresinin dili olarak şiir ve nesirde Derî Farsçasını kullanmıştır. Mu'izzî kendi ifadesiyle Derî Farsçasıyla/lehçesiyle şiirin hazinesini açıp bu lehçe ile şiir yazdığını bu lehçenin bilhassa sultanın övgüsü ile daha da güzelleştğini ve Derî üslûbunun/lehçesinin bu vesile ile pakîze olduğunu ifade etmektedir:

گشاده بنده معزّی در خزانه ی شعر نمود گوهر حکمت ز خاطر گهری
مدایح تو به لفظ دری همی گوید که از مدیح تو پاکیزه گشت لفظ دری⁷⁵

Bendeniz Mu'izzî şiir hazinesinin kapısını açmıştır. Senin cevherinin/soyunun hatırı için hikmetin mücevherini aşikâr etti.

Senin övgünü Derî lafzı/lehçesi ile söylüyorum. Zira senin övgün ile Derî lehçesi bu vesile ile tertemiz oluverdi.

Son olarak Mu'izzî, dini, ahlâkî ve hatta tasavvufî odaklı şiirlerinin bulunduğunu söylemekte ve bir şiirinde tasavvufa olan eğilimini ve arzusunu şöyle ifade etmektedir:

ز شاعری دل من سیر گشت و این نه عجب که هست خالی بازار شاعران ز انفاق
چو نیست بهره من قطره ای ز آب کرم مرا چه سود ز آب کروم و کأس دهاق
مگر رها کنم آرایش و دقایق شعر روم به راه تصوف چو بوعلی دقاق⁷⁶

Gönlüm şiir söylemekten doydum ve buna şaşılmalı! Zira şairlerin pazarı infaktan bomboştur.

Benim için cömertlik suyundan bir damla bile yoktur. Dolu kadeh kâsesinden ve üzüm ağacının suyundan bana ne fayda?

Yoksa şiirimizin inceliğini/dakiklığını ve süsünü/güzelliğini bırakıp Ebu 'Alî Dakkâk gibi tasavvuf yoluna mı gireyim?

⁷⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 805.

⁷⁶ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 430.

1.4. Mu'izzî Dîvânı'nda Kullanılan Vezinler

Emir Mu'izzî divanında toplam 10 bahir 25 çeşit vezin kullanmıştır. Şairin Divanı 454 kaside, 61 gazel, 6 terakibent ve 1 musammattan oluşmaktadır. Mu'izzî, manzumelerini remel, hezec, müctes, muzârî, mütekârib, hafif, münserih, seri, recez ve basî olmak üzere toplam 10 bahir kullanarak divanında işlemiştir.

Kullanım yüzdesine göre; Mu'izzî'nin divanındaki manzumelerden yüzde 35.05'ini remel bahri oluşturmaktadır. Diğer bahirlerin payı ise şöyledir: Yüzde 19.73 hezec bahri; yüzde 18.97 müctes bahri; yüzde 18.39 muzârî bahri; yüzde 02.68 mütekârib bahri; yüzde 02.30 hafif bahri; yüzde 01.53 münserih bahri; yüzde 0.58 recez bahri; yüzde 0.58 seri bahri; yüzde 0.19 basî bahri. Bizim üzerinde durmamız gereken bahirler ve vezinler Melikşâh adına yazılan kasidelerde kullanılan bahirler ve vezinlerdir. Dolayısıyla aşağıdaki tabloda divanda Melikşâh için söylenen kasidelerin vezin oranları tespit edilip gösterilmiştir. Mu'izzî divanında birçok vezin ve bahri kullanmasına rağmen Melikşâh övgüsünde yazdığı kasidelerde sadece Remel bahri, Müctes bahri, Muzâr' bahri, Mütekârib bahri, Hafif bahri ve Hezec bahrini tek kullanmıştır.

Tablo 1: Divânda Melikşâh övgüsünde yazılan kasidelerin bahirleri, vezin çeşidi ve sayısının kullanımı.

Bahirler	Vezin çeşidi	Sayı
Remel Bahri	<i>Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün</i>	45
Remel Bahri	<i>Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün</i>	2
Müctes Bahri	<i>Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün</i>	25
Muzârî Bahri	<i>Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün</i>	22
Mütekârib Bahri	<i>Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün</i>	1
Mütekârib Bahri	<i>Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül</i>	1
Hafif Bahri	<i>Fâ'ilâtün Müstef'ilün Fâ'ilâtün</i>	2
Hezec Bahri	<i>Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün</i>	25

Tabloda da görüldüğü gibi Mu'izzî Fars edebiyatında çok az kullanılan veya hiç kullanılmayan herhangi bir vezin kullanmamıştır. Şairin en sık kullandığı vezin Remel bahrinin *Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün* veznidir. Mu'izzî, müctes bahrinin kalıplarından *Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün* vezninden 25 muzârî bahrinin kalıplarından *Mef'ülü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün* vezninden 22 mütekârib bahrinin

kalıplarından *Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûlün* ile *Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûl* vezinlerinden her biri için 1 hafif bahrinin kalıplarından *Fâ'ilâtün, Müstef'ilün, Fâ'ilâtün* vezninden 2 hezec bahrini kalıplarından ise *Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün* vezninden 25 tane kullandığı görülmektedir. Kasidelerde en az tercih ettiği vezin türü Hafîf ve Müt-kârib bahrinin *Fâ'ilâtün, Müstef'ilün, Fâ'ilâtün* ve *Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûlün Fe'ûl* vezinleridir. Mu'izzî divanında Melikşâh şahsında yazdığı kasidelerde Münserih bahri, Cedîd bahri, Serî' bahri ve Kamîl bahrinden herhangi bir vezin kullanmadığı tespit edilmiştir.

1.5. Dîvân'da Yer Alan Türkçe Kelimeler

Büyük Selçuklu devleti sınırları içinde yaşamış dönemin kültürel şartlarına göre Farsça şiir söyleyip bu meslek ile iştigal eden Türk asıllı şairlerin varlığından haberdar olmak ve bu şairlerin eserlerini araştırmaya tabi tutmak Türk dili ve edebiyatı açısından oldukça önemli bir durum olduğu düşünülmektedir. O dönemde yaşamış ve Farsça şiir söylemiş Emîr Mu'izzî gibi Fars edebiyatının gelişmesinde ve bu edebiyatın neşvünemâ bulmasında önemli rol oynamış şair, edip ve yazarlar bu açıdan araştırılmaya değerdir. Çalışmamıza konu olan Mu'izzî'nin divanı tetkik edilince onun Farsça divanında kullandığı birçok Türkçe kelime göze çarpmaktadır. Dönemin şartları Türkçe şiir söylemeye müsait olsaydı şüphesiz Emîr Mu'izzî gibi Türk asıllı şairler Türkçe divan tertip edip Türkçe şiir söyleyeceklerdi demek yanlış olmayacaktır.

Tablo 2: Emîr Mu'izzî'nin dîvân'ında geçen Türkçe kelimeler:

غوغا: gavgâ, يرمق: yarmuk	التن: altun
قار: kar	يغما: yağma
آی: ay	ارسلان: arslan, بك: bek (bey)
الب ارسلان: Alp Arslan, بلغار: bulgar	چاوش: çavuş
خاتون: hatun, قرغو: karğu, قفا: kafa	قيماز: kaymaz, خان: han

Yukarıdaki Türkçe kelimeler, beyitler bağlamında divanda aşağıdaki gibi kullanılmıştır: Şair, “Sultan Muğîsseddîn Mahmûd b. Gıyâseddîn Muhammed b. Melikşâh-i Selcûkî'ye Övgü” başlıklı şiirinde Türkçe “kavga” kavramını kullanmıştır:

ور کسی خواهد که غوغایی کند در ملک تو از سپاه اهرمن بر جان او غوغا بود⁷⁷

⁷⁷ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 154.

Birisi senin saltanatına/tülkene karşı savaşmak/mücadele etmek isterse, şeytanın askerleri onun hayatı için bir kavga/savaş başlatır.

Mu'izzî, Melikşâh'ın Hanımı olan Sultan Muhammed ve Sultan Sencer'in annesi Taceddîn Hâtun için söylediği kasidesinde Türkçe “altın” ve “yarmuk” kelimelerini kullanmıştır:

چشم و روی حاسدانش باد همچون سیم و زر تا که سیم و زر به ترکی یرمق و التون بود⁷⁸

Onu kıskananların yüzü ve gözleri gümüş ve altın gibi sararsın! Çünkü Türk dilinde yermuk gümüş, zer ise altındır.

Mu'izzî, “Celâleddîn Muhammed-i Hârezmşâh için Övgü ve Kılıcının Vasfı” başlıklı kasidede Türkçe “kar” kelimesini kullanarak dikkatleri celp etmektedir:

تا قار قیر باشد در لفظ فارسی چونانکه در عبارت ترکی است برف قار
بادا چنانکه قار به ترکی سر عدوت مویت چنانکه در لغت پارسی است قار⁷⁹

Gâr, Farsçada zift anlamına gelir. Ama Türkçede berf kar anlamına geliyor.

Düşmanlarının başı Türk dilindeki kar gibi (bembeyaz) saçın ise Fars dilindeki zift gibi (kapkara) olsun!

Mu'izzî “Sultan Melikşâh için Övgü” başlıklı şiirinde “ay” kelimesini kullanmıştır:

تا که اندر لغت همی خوانند ماه را در زبان ترکی آی⁸⁰

Lügatte “mâh” kelimesi Türk dilinde “ay” şeklinde okunuyor.

Mu'izzî “Sultan Melikşâh için Övgü” başlıklı iki tane kasidesinde “Çavuş” kelimesinden bahsetmektedir:

چاؤشان داری بسی غالبتر از افراسیاب حاجبان داری بسی عادلتر از نوشیروان⁸¹
روم و قسطنطین زین پیش یکی بتکده بود چاوش شاه کنون داور قسطنطین است⁸²

Efrâsyâb'dan ziyade sen daha başarılı çavuşlara sahipsinsin! Nûşîrevân'dan ziyade sen daha adaletli hacîplere (vezirlere) sahipsinsin!

⁷⁸ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 157.

⁷⁹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 298.

⁸⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 705.

⁸¹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 546.

⁸² Mu'izzî, *Dîvân*, s. 90.

Rûm (Bizans) ve Konstantîn bundan önce puthaneydi. Şimdi ise padişahın çavuşu Konstantin'in yargıcısıdır.

“Melik Sencer için Övgü” şiirinde Türkistân'da güzelleriyle şöhret yakalamış bir bölge olan ve Türk boyu olarak bilinen Bulgarların diyarı yer almaktadır:

عدل تو بر گرفت ز بلغار تا عدن از قافله عوارض و از کاروان رقم⁸³

Senin adaletin Bulgar'dan Aden'e kadar her yeri kervan kervan, kafilé kafilé kuşatmıştır.

“Sultan Melikşâh için Övgü” kasidesinde Tuğrul ve Çağrı Bey için Türkçe “beg” (bey) kelimelerini kullanmıştır:

ای جهاندارى که از تو تازه باشد جاودان گوهر طغرل بک و جغری بک و الب ارسلان⁸⁴

Ey hükümdar! Seninle birlikte Çağrı Bey, Tuğrul Bey ve Alp Arslan'ın soyu nihayet ebediyete ulaştı.

“Sultan Sencer için Övgü” kasidesinde de Türkçe “beg” (bey) kelimesine yer vermektedir:

میر سنقر بک که در لشکر سپهسالار توست ساخت اندر دولت تو جشن تطهیر پسر⁸⁵

Mîr Sungur Beg⁸⁶ senin ordunun sipehsâlârı/komutanıdır. Senin devletinde “ceşn-i tethîr-i peser” (şehzadenin yıkanma töreni) yapılmasına rehberlik etti.

“Sultan Sencer ve Sultan Mihammed'in Anneleri Tâceddîn Hâtun için Övgü” kasidesinde Tâceddîn Hâtun'un huzurunda görev yapan kadınların dairesel yay gibi eğilip, hizmet ettiklerine işaret ederek Türkçe “hâtun” kelimesine yer vermektedir:

ای سرافرازی که زیر آسمان چنبری پشت خاتونان به خدمت پیش تو چون چنبرست⁸⁷

Ey feleğin çemberi altında bulunan mağrur! Senin huzurunda hâtunlar hizmete koşarken beleri çember gibi bükülür.

Mu'izzî, Melik Sencer övgüsünde kaleme aldığı bir kasidesinde “yağma, gâret ve kavga” kelimelerini bir arada kullanarak Türkçeye vurgu yaptığı görülmektedir:

⁸³ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 489.

⁸⁴ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 546.

⁸⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 206.

⁸⁶ Senger Azîzî'dir, Sultan Sencer'in ordu komutanı.

⁸⁷ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 101.

ور به اطراف ممالک نیستی فرمان تو هر طرف را یغمایی از غارت و غوغاستی⁸⁸

Eğer ülkeleri fermanın çepeçevre kuşatmazsa her tarafa talan, yağma ve kargaşa hâkim olur.

Mu'izzî, Büyük Selçuklu'nun en önemli vezirlerinden "Ebû Sa'd b. Hindû için Övgü" başlığı taşıyan şiirinde gulam ve hizmetkârlara verilen Türkçe isimler olan Kargû ve Kaymaz kelimelerine vurgu yapar:

ز فر تو در پیش سلطان به خدمت قدرخان و قیصر چو قیماز و قرغو⁸⁹

Güç ve ihtişamından dolayı padişahın huzurunda Kadir Hân ve Kayser, Kaymaz ve Kargû olarak hizmet eder.

Mu'izzî Sultanı övdüğü başka bir kasidesinde "kafa" kelimesinden bahsetmektedir.

تا بود شمشیر شیران تو او را در قفا هر کجا گامی نهد برعکس باشد گام او⁹⁰

Aslanlarının kılıcı onun kafasının üstünde olduğu sürece her nereye bir adım atsan onun adamı tersine atılır.

⁸⁸ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 718.

⁸⁹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 686.

⁹⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 685

İKİNCİ BÖLÜM

2. EMİR MU'İZZİ'NİN SULTAN MELİKŞÂH ÖVGÜSÜNDE YAZDIĞI KASİDELERİN TEMATİK TAHLİLİ

2.1. Kaside

Sözlükte “kastetmek, azmetmek, bir şeye doğru yönelmek” gibi anlamlara gelen kaside, terim olarak “belli bir amaçla söylenmiş, üzerinde düşünülmüş, gözden geçirilmiş şiir” demektir.⁹¹ Önce Arap edebiyatında bir tür olarak ortaya çıkan kaside, daha sonra Fars ve Türk edebiyatına intikal etmiştir. Türün belli bir maksatla bilinçli bir şekilde söylendikten sonra değiştirilip düzeltildiği, ilk ortaya çıktığı dönemde dize ve ritimlerinin çok uyumlu olduğu, on beşten fazla beyit içerdiği için bu ismi aldığı belirtilmektedir. Daha sonraki dönemlerde bu şiir türüne farklı perspektiften bakan pek çok Oryantalist, bu kelimenin “kasıt ve garaz” anlamıyla ilgili olduğunu ve bu şiir türü için “dilenme ve bağış talep etme şiiri” anlamlarını karşıladığını iddia etmişlerdir. Mühelhil b. Rebîa, İmru'ü'l-kays b. Hucr gibi kaside şeklinin ilk formunu ortaya koyan ve geliştiren şairlerin tamamının üst sınıf şahsiyetler olduğu dikkate alındığında, bu yorumun yanlış olduğu anlaşılır. Ahfeş el-Evsat ve Nihad M. Çetin gibi bazı âlimler, “kasîd” ile “kaside”nin farklı özelliklere sahip olduğunu belirtmekle birlikte eski “kasîd” ve “kaside” terimlerinin eşanlamlı kabul edildiğini söyleyenler de olmuştur.⁹²

2.1.1. Medhiye Kasidelerinde Övgü Kalıpları

Çalışmamızın hüviyetinin daha iyi anlaşılabilmesi ve uygun bir şekilde değerlendirilebilmesi için öncelikle ele aldığımız “medhiye kasidelerinde övgü kalıbı” unsurunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Pek çok kaside türünde “Allah”, “Peygamber”, “Halife” gibi dinî unsurlar övülmekte ve yüceltilmektedir; hükümdar,

⁹¹ Hüseyin Elmalı, “Kasîde”, *TDVİA*, c. 24, İstanbul, 2009, s. 562

⁹² Hüseyin Elmalı, “Kasîde”, s. 562.

sadrazam, şehzade gibi beşeri unsurların yanı sıra at, şehir, kalem, kılıç, meclis, taht, taç, şiir gibi diğer unsurların da övüldüğü bilinmektedir.⁹³

Şairler, padişahları veya devlet ricalinden herhangi birisini methederken, onların sahip oldukları bazı sıfatlar veya vasıflar/özellikler üzerinde durmuş, bunları da daha çok teşbih, istiare, mecaz, mübalağa, telmih gibi sanatlarla zenginleştirmişlerdir. Bu sıfat veya vasıfların, terkipler ve birleşik kelimeler halinde kullanılması ise “övgü kalıbı” olarak nitelendirilmiştir. Bu hususta çalışmamıza konu olan Emir Mu’izzî’nin Melikşâh övgüsünde yazdığı kasidelerde, yoğun övgü kalıplarının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu övgü kalıplarının Mu’izzî tarafından ne şekilde kullanıldığı, kullanırken hangi unsurlara teşbih ve telmihte bulunduğu, ne tür birleşik isim ve sıfat kullandığı çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. İran edbiyatı tarihi yazarların ve araştırmacıların da üzerine ittifak ettiği dönemin en büyük kaside yazarlarından biri olan Mu’izzî, divanında, özellikle Melikşâh övgüsünde söylediği kasidelerin övgü kalıbı bağlamında incelenmesi önem arz etmektedir.⁹⁴

Mu’izzî’nin kasidelerinde, bilhassa Melikşâh övgüsünde yazdığı kasidelerde, övgü duyuları yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Mu’izzî, en başta sultanları övmüştür. Bu övgüler daha çok Sultan Melikşâh adına söylenmiştir. Mu’izzî, Sultan Melikşâh övgüsü yaparken, onun şahsında “ideal hükümdar modelini” göstermeye çalışmıştır. Bu model, Selçuklu Sadrazamı Nizâmülmülk ve Gazâlî’nin ortaya koyduğu ve ideal bir hükümdarda bulunması gereken özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Onların ortaya koyduğu adalet, kahramanlık-yiğitlik, cömertlik ve huy vasıfları Mu’izzî’de özellikle Sultan Melikşâh övgüsünde yazılan kasidelerde öne çıkmaktadır.⁹⁵

Mu’izzî tarafından Sultan Melikşâh övgüsünde yazılan kasideler “Sultan Melikşâh Övgüsünde Kullanılan Övgü Kalıpları” başlığı altında değerlendirilmiştir. Övgü kalıpları başlığı altında öncelikle övülen Sultan için kullanılan sıfatlar veya vasıflar üzerinde durulmuş, Mu’izzî’nin Melikşâh övgüsünde kullandığı vasıflar ile XV. XVI. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Anadolu sahasında yaşayan şairlerin Osmanlı hükümdarları övgüsünde kullandığı vasıfların bir mukayesi yapılmıştır. Daha sonra Sultan Melikşâh’ın adaleti, cömertliği, yiğitliği, asaleti-soyluluğu, dindarlığı, talihi-

⁹³ Esra Uslu, *Kasidede Övgü Kalıpları ve Divan Şiiri Öğretimindeki Yeri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2015, s. 127-137.

⁹⁴ Esra Uslu, *a.g.e.*, s. 127.

⁹⁵ Esra Uslu, *a.g.e.*, s. 137.

bahtı, oku-mızrakı-kılıcı, Sultanın atı ve Sultanın meclisi gibi unsurlar övgü kalıpları yönüyle incelenmiş telmih, istiare, teşbih gibi sanatlar içerisinde değerlendirilmiştir. Mu'izzî'nin Melikşâh övgüsünde yazdığı kasidelerin diğer bir yönü ise kasidelerine yansıyan Türk kavramı ve Türk kültürüne ait unsurlar olmuştur. Bu hususta da kasideler incelenmeye tabi tutulmuş, kasidelere yansıyan Türk kavramı ve Türk kültürüne ait unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca tarihi kaynaklarda Sultan Melikşâh'ın bu yönleri ile ilgili rivayetlere de değinilmiş kaynakları ile birlikte gösterilmiştir.

2.1.2. Mu'izzî Dîvânı'nda Sultan Melikşâh Övgüsünde Kullanılan Övgü Kalıpları

2.1.2.1. Hitaplar

Mu'izzî, Sultan Melikşâh'a hitap ederken “ey” veya “â” gibi nida edatlarını kullanmıştır. *Ey şâh-i Mensûr! Ey şehriyâr-ı adîl! Ey şâh-i cihân! Ey Yusuf-mülk! Hüsrevâ! Büzürg-vârâ! Şâhâ! Hüdâvendâ! Ey Hüsrev-i pirûz! Ey bülend-âhter! Ey şehinşâh-i sahib-kırân! Ey hüdâvend-i baht-i âmuzgâr! Ey Melik! Ey tîğ-i güherdâr! Ey dest-i güherdâr! Ey padişâh-ı mübârek! Ey büt-i dilber! Ey padişâh ve'y Hüsrev-i zürriyet-i Âdem! Ey dâd-dîh-i ümmet-i peygamber-i muhtâr! Muzâfferâ!*

Mu'izzî bu kullanımlara benzer sayısızca nida edatları ile memduhuna seslenmiştir. Sultan için kullanılan nida edatları yukarıda bahsedilen vasıfların önüne “ey” sonuna da “a” edatları getirilerek kullanıldığı görülmektedir. Aşağıda bu kullanımlar birkaç beyit üzerinden gösterilmiştir:

ای شاه تو از قلعه دشمن چه کنی یاد کان قلعه ندارد بر تو قیمت و مقدار⁹⁶
ای پادشه و خسرو ذریه آدم ای داد دو امت پیغمبر مختار⁹⁷
خدایگانا، شاهها، مظفرا، ملکا ز باختر خبر فتح توست تا خاور⁹⁸

Ey şah! Düşmanın kalesini neden hatırlayasın ki? Çünkü o kalenin nezdinde bir değeri ve kıymeti yoktur/Ey Âdem neslinin hükümdar ve padişahı! Ey Seçkin peygamber ümmetinin adalet vereni!/Ey şehenşah! Ey şah! Ey muzaffer! Ey melik! Doğudan batıya kadar senin fethinden haber var.

⁹⁶ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 273.

⁹⁷ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 273.

⁹⁸ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 277.

2.1.2.2. Sıfatlar/Vasıflar

Ülkeleri yöneten liderlerde olması beklenen bazı vasıflar vardır. Çünkü bir yöneticinin gücünü güvence altına alabilmesi ve sürekliliğini devam ettirip güçlendirebilmesi için liderlik vasıflarına sahip olması gerekmektedir. Merkezi hükümeti temsil eden, hatta devletin sahibi olarak görünen hükümdarın belli statülere sahip olması kaçınılmazdır. Liderlik vasfına sahip bir hükümdar olmadan devletin varlığı ve devamlılığı düşünülemez; hükümdar veya idareci vasıfları olmadan da padişah düşünülemez. Bundan dolayı bir padişahın liderlik vasfına sahip olması çok önemlidir. Padişah, halkını yönetebilmeli, onları motive edebilmeli ve ülkenin çıkarlarını en iyi şekilde savunabilmelidir. Bir padişahın en temel vasıflarından birisi de halkın haklarına saygı göstermek toplumsal adaleti sağlamak için çaba göstermektir.

Bu hususta Melikşâh'ın veziri Nizâmülmülk, Sultan Melikşâh'ın tecrübelerinden faydalanmak amacıyla yazdığı *Siyaset-name* adlı eserinde padişaha herkese karşı nazik, adil davranmasını, belirli günlerde oturup halkın şikâyetlerini dinlemesini tavsiye etmiştir. Bir padişahın zalimlere ve isyancılara asla boyun eğmemesi gerektiğini ayrıca Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerin kıymetini bilmelerini, bu ağır sorumluluğu hakkaniyetle yerine getirmelerini ve insanların duasını almalarını tavsiye etmiştir.⁹⁹ Gâzâlî de Selçuklu sultanı Sencer'in nasihat isteği üzerine yazdığı *Nasihatü'l-mülûk* isimli eserinde şu vasıflara işaret etmektedir: “Devlet başkanı her şeyden önce dindar olmalı, kendisinin Tanrı karşısındaki konumunu iyi bilmelidir. Devlet başkanı adil olmalıdır. Gerçek ilim ve irfan sahiplerini yakınında tutmalı ve onların görüş ve tavsiyelerinden istifade etmelidir. Devlet başkanı kibirli ve asabi olmamalı, olgun ve ahlaklı olmalıdır. Kızdığı zaman öfkesini kontrol etmesini bilmeli, intikam hırsından kaçınmalıdır. Halkına karşı şefkatli ve merhametli olmalıdır. İnsanlara karşı sert ve şiddetli değil, yumuşak ve anlayışlı olmalıdır. Halkının ihtiyaçlarını gidermeli, en düşkünü de dâhil, onları hakir görmekten kaçınmalıdır. Devlet başkanı Allah'ın rızasını ve dinin buyruklarını gözetmelidir. İnsanların keyfi için Allah'ın emrinden ve dinin esasından taviz vermemelidir. Devlet başkanı akıllı, sanatkâr ve maharetli insanlara değer verip kendine yaklaştırmalı ve onlarla ülkeyi

⁹⁹ Nizâmülmülk, *Siyaset-name*, haz. Mehmet Altay Köymen, Kültür ve Turizm B. Yayınları, Ankara 1982 s. 15-18.

imar ve inşa etmelidir. Aynı şekilde ehil olmayan insanları idareden, kötü niyetli ve bozguncu insanları memleketten uzaklaştırmalıdır”¹⁰⁰.

Mu'izzî de Sultan Melikşâh'ı överken daha çok bir hükümdar da bulunması gereken vasıflardan bahsetmiştir. Mu'izzî'nin övgüsünde yer alan ve Sultan Melikşâh'a ait olan vasıflardan bazıları şunlardır:

Şâh-i İslâm, Mâh-i ilim, Hüdâygân-ı cihân, Hüsrev-i âdil, Şehriyâr-i zaman, Cihandâr, Hüdâvend, Padişâh, Şâh, Sultan, Şehin-şâh, Sâye-i Yezdan, Ebû'l-feth, Mu'izzü-dîn, Şah-i mansûr, Şah-i bernâ, Yedigâr-i cümle şahân, Gevher-sühan, Deryâ-dil, Hurşîd-i zemîn, Leşker-şiken, Şîr-şikâr, Hüsrev-i pirûz-baht, Ney-i Yezdân, Zillullâh, Lafz-ı pâkizedâr, Gîtî-bahş, Sahip-kırân, Nikû-nâm, Rûkn-i İslâm. Derya-dil, Sâika-i tiğ, Bârân-sipeh, Bahr-kef, Berk-sinân, Hüdâvend-i kırân, Dâver-i adl, Şeh-i rûy-i zemîn, Şeh-i Tûran, Cebrâilî, Şehriyâr, Kuvvet-i dîn, Nâsır-i dîn, Salâh-i mülk, Ka'be-i şahân, Mübâriz-feken, Tig-güzâr, Hüdâygân-i hüner-perver, Şeh-i huceste, Hüsrev-i gîtî-sitân, Seyyid-i Hüsrevân, Sultan-ı Selçukî-nijâd. Şah-i hakan-gevher. Hüdâven-i Umem, İmam-i melikân.

Aşağıda bu kullanımlara uygun bazı beyitler gösterilmiştir:

ور همه گیتی بود در زیر حکم او رواست ¹⁰¹	ملک گیتی بیشتر در زیر حکم خسروست
زانکه بخت تو قدم بر تارک کیوان نهاد ¹⁰²	شهریارا نحس کیوان از جهان برداشتی
شاه خاقان گوهر و سلطان سلجوقی نژاد ¹⁰³	خسرو پیروزبخت و داور یزدان پرست
جز تو را کس را خدا از جمله خلّقان نداد	نام نیک و پادشاهی و بزرگی و هنر
پادشاهی با تو رُست و شهریار با تو زاد ¹⁰⁴	نیک نامی با تو بالید و هنر با تو شکفت
خاک و باد و آتش و آب روان آمد پدید	خسروی کز حلم و طبع و خشم و جودش در جهان
بندگان را تا قیامت نام و نان آمد پدید ¹⁰⁵	آن جهانداری که از انعام او در شرق و غرب
که امام ملکان است و خداوند اُمم	رکن اسلام ملک شاه جهانگیر شهی
تیغ کشور دار دارد بازوی کشور ستان	سایه یزدان معزالدین والدنیا که او

Dünyanın mülkü daha çok Hüsrevin hükmü altındadır. Zira bütün dünya onun hükmünün altına girse bu ona revadır/layıktır.

¹⁰⁰ Gâzâlî, *Nasihatü'l-Mülûk*, Sinan Yayınevi, İstanbul 1969, s. 26-61.

¹⁰¹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 93.

¹⁰² Mu'izzî, *Dîvân*, s. 145.

¹⁰³ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 145.

¹⁰⁴ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 145.

¹⁰⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 149.

*Ey Şehriyâr! Zuhâl yıldızının dünya üzerindeki olumsuzluklarını bertaraf ettin.
Zira senin bahtın, Zühâl yıldızının şeytanlıkları üzerine ayağını bastı.*

(O), muzaffer talihli bir hükümdar olmanın yanında Tanrı'ya tapanların da yargıcısıdır. O Karahanlı soyunun padişahı, Selçuklu soyunun sultanıdır.

Tanrı, bütün insanlık içinde senden gayrı kimseye iyi nam kazanmış/meşhur, padişahlık, saygınlık ve hüner/sanat vermedi.

İslâm'ın direği ve şâhlığın büyük hükümdarı Melikşâh, meliklerin önderi/lideri ve ümmetin sahibidir.

Kendi ülkesinin koruyucusu Allah'ın gölgesi, Mu'izzü'd-dîn ve'd-dünya fethettiği ülkenin kuvvetidir.

Tablo:3'te Türkçe ve Farsça Medhiye kasidelerinde sultanlar için kullanılan sıfatlar verilmiştir. Mu'izzî'nin Sultan Melikşâh övgüsünde kullandığı vasıflar ile XV. XVI. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Anadolu sahasında Osmanlı hükümdarları övgüsünde kullanılan vasıflar mukayese edilmiştir. Ortak kullanılanlar “X” işareti kullanılmayanlar ise “-“ işareti ile belirtilmiştir. Emir Mu'izzî'nin Sultan Melikşâh için kullandığı hükümdarlık, dindarlık, yiğitlik, cömertlik, adalet, talih, soyluluk, bilgelik, kahır, gibi vasıfların yanı sıra sultanın kılıç ve ok kullanma mahareti, sanata ve sanatçıya gösterdiği ilgi millete ve devletine olan bağlılığı gibi övgü niteliği taşıyan vasıflara dikkat çekilmiştir. Mu'izzî'nin Melikşâh'a ait zikrettiği bu vasıflar ile Anadolu sahasında Osmanlı padişahları için kullanılan benzer vasıfların bir mukayesesi yapılmıştır.¹⁰⁶

Tablo: 3.

Türkçe ve Farsça Medhiye Kasidelerinde Sultanlar için Kullanılan Sıfatlar.	Emir Mu'izzî'nin Melikşâh için kullandığı Sıfatlar.	XV. ve XVI. Yüzyıllarda Anadolu Sahasında Osmanlı Hükümdarları için Kullanılan Sıfatlar.	XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Anadolu Sahasında Osmanlı Hükümdarları için Kullanılan Sıfatlar.
<i>Şâh-i İslâm</i>	X	X	X

¹⁰⁶ Anadolu sahasında XV. XVI. XVII ve XVIII. yüzyıllarda padişahlar övgüsünde kullanılan sıfatlar veya vasıflar için bkz. Esra Uslu, *Kasidede Övgü Kalıpları ve Divan Şiiri Öğretimindeki Yeri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2015, s. 127-137.

<i>Hüdâvend-i umem</i>	X	-	-
<i>Dâver-i Yezdân-perest</i>	X	-	-
<i>Şah-i hakan-gevher</i>	X	-	-
<i>Mâh-i 'ilm</i>	X	-	-
<i>Mâh-i gerdûn-ı hilâfet</i>	-	X	X
<i>Mâh-i dîn-perver</i>	-	X	X
<i>Hüdâyigân-ı cihân</i>	X	X	X
<i>Hüsrev-i 'adîl</i>	X	-	-
<i>Şehriyâr-i zamân</i>	X	-	-
<i>Şehriyâr-ı bülend-iktidâr</i>	-	X	X
<i>Cihandâr</i>	X	X	X
<i>Cihangîr</i>	X	X	X
<i>Hüdâvend</i>	X	X	X
<i>Padişâh</i>	X	X	X
<i>Şâh</i>	X	X	X
<i>Sultan</i>	X	X	X
<i>Sultan-i cihân</i>	X	X	X
<i>Şehin-şâh</i>	X	X	X
<i>Sâye-i Yezdân</i>	X	X	X
<i>Ebü'l-feth</i>	X	X	X
<i>Mu'izzü-dîn</i>	X	-	-
<i>Şâh-i mansûr</i>	X	-	-
<i>Şâh-i mansûr u gâlib</i>	-	-	X
<i>Şâh-i bernâ</i>	X	-	-
<i>Yadigâr-i cümle şahân</i>	X	-	-
<i>Gevher-sühân</i>	X	-	-
<i>Gevher-i kân-ı sa'âdet</i>	-	X	-
<i>Hurşîd-i zemin</i>	X	X	X
<i>Leşker-şiken</i>	X	-	-
<i>Penâh-ı leşker-i islâm</i>	-	X	X

<i>Leşker-küş</i>	X	X	X
<i>Leşker-gîr</i>	X	-	-
<i>Şîr-i gazâ</i>	-	X	X
<i>Şîr-şikâr</i>	X	X	X
<i>Şemşîr-i şîrân</i>	X	-	-
<i>Şu'le-i şemşîr-i dest-i saltanat</i>	-	-	X
<i>Şâh-i şîr-hamle</i>	-	X	X
<i>Düşmen-şiken</i>	X	X	X
<i>Şeh-i mal-dih</i>	X	-	-
<i>Mülk-sitân</i>	X	X	X
<i>Vahîd-i mülk-i cihân</i>	-	X	-
<i>Hüsrev-i pirûzbaht</i>	X	X	X
<i>Ney-i Yezdân</i>	X	-	-
<i>Zillullâh</i>	-	X	X
<i>Lafz-i pâkizedâr</i>	X	-	X
<i>Lafz-i lutf u cûda ma'nâ</i>	-	-	X
<i>İskender-i pâkîzemeşreb</i>	-	X	X
<i>Sahip-kırân</i>	X	X	X
<i>Nikû-nâm</i>	X	X	X
<i>Rûkn-i İslâm</i>	X	-	-
<i>Rûkn-i savlet</i>	-	-	X
<i>Deryâ-dil</i>	X	X	
<i>Sâika-i tiğ</i>	X	-	-
<i>Bahr-kef</i>	X	X	X
<i>Berk-sinân</i>	X	-	-
<i>Hüdâvend-i kirân</i>	X	-	-
<i>Hüdâvend-i mu'azzam</i>	-	-	X
<i>Dâver-i 'adl</i>	X	X	X
<i>Şeh-i rûy-i zemîn</i>	X	X	X
<i>Şeh-i Tûrân</i>	X	-	-

<i>Cebrâîlî</i>	X	-	-
<i>Şehriyâr</i>	X	X	X
<i>Kuvvet-i dîn</i>	X	-	-
<i>Kuvvet-i kalb-i 'ulemâ</i>	-	-	X
<i>Nâsır-i dîn</i>	X	X	-
<i>Salâh-i mülk</i>	X	-	-
<i>Kâbe-i şâhân</i>	X	-	-
<i>Mübâriz-feken</i>	X	-	-
<i>Şâh-i tiğ-güzâr</i>	X	-	-
<i>Şâh-i tiğ-zen</i>	X	-	-
<i>Hüdâyiğân-ı hüner-perver</i>	X	X	X
<i>Şeh-i huçeste</i>	X	-	-
<i>Hüsrev-i zürriyet-i Âdem</i>	X	-	-
<i>Dâd-dîh-i ümmet-i peygamber-i muhtâr</i>	X	-	-
<i>Hüsrev-i ferhûnde-ahter</i>	X	X	X
<i>Padişâh-i 'adl-güster</i>	X	X	X
<i>Hüsrev-i Selçuk-gevher</i>	X	-	-
<i>Hüsrev-i beşer</i>	X	-	X
<i>Hüsrev-i âlî-nijâd</i>	-	X	X
<i>Hüsrev-i gîtî-sitân</i>	X	X	X
<i>Hüsrev-i mülk-i sühân</i>	-	X	X
<i>Hüsrev-i dâdger</i>	X	X	X
<i>Celâl-i devlet</i>	X	-	-
<i>Sâdır-i mülûk</i>	X	-	-
<i>Hüsrev-i keyhân</i>	X	-	-
<i>Celâl-i millet</i>	X	-	-

<i>Fahr-ı beşer</i>	X	-	-
<i>Fahr-ı insân u melek</i>	-	-	X
<i>Fahr-ı dîn-i resûl</i>	X	X	X
<i>Fahr-ı kişver</i>	-	X	-
<i>Fahr-ı nijâd-ı Âdem</i>	X	-	-
<i>Hâmî-i şer'-i Nebevî</i>	-	X	X
<i>Şehinşeh-i mu'azzam</i>	X	-	X
<i>Hâkim-i kavî-i nebî</i>	-	X	X
<i>Âfîtab-i Hüsrevân</i>	X	-	-
<i>Ziyâ-yı pertev-i dîn-i resûl-i bî-hemt</i>	-	X	X
<i>Âfîtab-ı cihân</i>	X	X	X
<i>Âfîtab-ı dîn ü devlet</i>	X	X	X
<i>Âfîtab-ı âsumân-ı saltanat</i>	-	X	X
<i>Âfîtab-ı feth u zafer</i>	X	-	-
<i>Sitâre-i hüner</i>	X	-	-
<i>Sitâre-i sipihr</i>	X	-	-
<i>Hüsrev-i 'âlî-neseb</i>	X	-	-
<i>Sultân-i bülend-baht</i>	X	X	X
<i>Şâh-i mülûk</i>	X	X	X
<i>Hüsrev-i 'âlem</i>	X	X	X
<i>Hüsrev-i her tac-dâr</i>	X	-	-
<i>Hüsrev-i dünya</i>	X	X	X

<i>Hüsrev-i vilâyet- bahş</i>	X	X	X
<i>Hüsrev-i dehr</i>	X	X	X
<i>Hüsrev-i Arap</i>	X	X	X
<i>Hüdâ-yigân-ı 'Acem</i>	X	X	X
<i>Şehinşeh-i a'zam</i>	X	X	X
<i>Sâhip-kıran-ı rastîn</i>	X	-	-
<i>Seyyid-i Hüsrevân</i>	X	-	-
<i>Hüsrev-i memâlik</i>	-	X	X
<i>Dâvûd-vâr</i>	-	X	-
<i>Tâcdâr</i>	X	X	X
<i>Hüsrev-i sultân- nişân</i>	-	X	X
<i>Şeh-i Cem-iktidâr</i>	-	X	X
<i>Hüsrev-i âfâk</i>	-	X	X
<i>Hüsrev-i hakan</i>	-	X	X
<i>Mihr-i felek-medâr</i>	-	X	X
<i>Cihâna hân</i>	-	X	X
<i>Hakan-ı a'zam</i>	-	X	X
<i>Hüsrev-i rûy-ı zemîn</i>	X	X	X
<i>Heft-kışver-i bî- nazîr</i>	-	X	X
<i>Hazret-i hakan-ı a'zam</i>	-	X	X
<i>Padişah-ı asr-ı âlem</i>	-	X	X
<i>Padişah-ı mülk-i zaman</i>	X	-	X
<i>Sâye-i Perverdigâr</i>	-	X	X
<i>Sâye-i Yezdân</i>	X	X	X
<i>Sultân-ı hayâl-i sâye-i Yezdânî</i>	-	X	X

<i>Zıll-ı İlâh</i>	-	X	X
<i>Dâver-i rûy-i zemin</i>	X	X	X
<i>Dâver-i Yezdân-perest</i>	X	-	X
<i>Dâver-i gerdûn</i>	X	-	X
<i>Hazret-i sultân</i>	-	X	X
<i>Zıll-ı Hakk</i>	-	X	X
<i>Penâh-i cihân</i>	X	X	X
<i>Şâh-ı Cem cenâb</i>	-	X	X
<i>Penâh-i Tûrân</i>	X	-	-
<i>Penâh-i heft-zemîn</i>	X	-	-
<i>Penâh-ı ehl-i hüner</i>	-	-	X
<i>Penâh-i şeriat</i>	X	-	-
<i>Penâh-ı mülk ü din</i>	-	X	X
<i>Hüsrev-i rûşen-dil ü Feridûn-fer</i>	-	X	X
<i>İskender-i sâni</i>	-	X	-
<i>Mehdî-i devr-i 'âlem</i>	-	X	X
<i>Tâlib-i iklimi Türkistân</i>	-	X	-
<i>Sultân-ı bahr u berr</i>	X	X	X
<i>Sultân-ı şark u garb</i>	X	X	X
<i>Zıll-ı Rahmân</i>	-	X	X
<i>Muktedâ-yı rûzgâr</i>	-	X	X
<i>Hızr u Sikender meşhûr</i>	-	X	X
<i>Sikender-vâr</i>	X	X	X
<i>Nâyib-menâb-ı Ahmed ü Mahmûd u Mustafâ</i>	-	X	-

<i>Cihândar-ı hümâyûn</i>	X	-	-
<i>Nebîre-i Dâvûd</i>	X	-	-
<i>Muhsin ü nâyib- menâb-ı çâr yâr-ı Mustafâ</i>	-	X	X

Tablodan da anlaşıldığı üzere Mu'izzî'nin kullandığı bazı sıfatlar, Anadolu şairleri tarafından kullanılmamış, Anadolu şairlerinin kullandığı bazı sıfatları da Mu'izzî kullanmamıştır. Bu durum şairlerin edebî dil olarak farklı dil kullanmalarından, şairlerin bakış açılarından ve dönemlerin farklılığından kaynaklı bir durum olarak düşünülebilir. Ancak Anadolu şairlerinin ve Mu'izzî'nin kullandığı birçok vasıf, benzerlik yönünden aynıdır. Bu durum hükümdarların mensup oldukları kültür, din, örf, adet ve gelenekler dikkate alındığında birçok vasfın benzerlik göstermesi doğaldır. Dolayısıyla şairler memduhunu överken tasavvur ettikleri “ideal hükümdar modelini” yansıtan kullanımları tercih etmiş, özellikle sultanların bu yönlerini ihmal etmemiş ve daima dile getirmişlerdir. XV. yüzyıl Osmanlı için İstanbul'un fethiyle beylikten imparatorluğa geçiş sürecinin tamamlandığı ve Anadolu'da siyasi birliğin sağlandığı bir dönemdir. İmparatorluk olmanın getirdiği özgüven ve devletin askeri başarılarına duyulan hayranlık, bu başarıda en önemli rolü oynadığı düşünülen padişahların da geniş bir coğrafyaya ve birçok ulusa hükmetmesi şairlerin dikkatinden kaçmamış memduhları için özellikle medhiye kasidelerinde *cihândar*, *cihângîr*, *cihândar-ı hümâyûn*, *Hüsrev-i keyhân* vb. dünya hâkimiyetini ifade eden vasıflar kullanmışlardır. Melikşâh'ın da devrine damga vurması Büyük Selçuklu'ya altın çağını yaşatması Maverâüneh'r'den Anadolu'ya kadar geniş topraklara hükmetmesi açısından benzer vasıfların kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı'nın en parlak dönemi olan XVI. asırda elde edilen askeri başarılar medhiye kasidelerine yansımış ve padişahların yiğitlik-kahramanlık vasfının methedildiği terkiplerde önemli bir artış meydana gelmiştir. Melikşâh'ın da siyasi ve askeri başarıları Mu'izzî tarafından sıkça dile getirilmiş ve benzer vasıflarla kasidelerine yansıtmıştır. *Ebû'l-feth*, *leşker-küş*, *düşmen-şiken* vb. terkipler ortak olarak kullanılmıştır. Ancak Anadolu şairlerinin XVI. XVII. XVIII. ve sonrası yüzyıllarda halifelik makamının da Osmanlıya geçmesi ile birlikte kullandıkları bazı vasıflar ile Mu'izzî'den ayrılmışlardır. Anadolu şairlerinin

kullandıkları *Hazret-i sultan, Hâkim-i kavî-i nebî, Hâmî-i şer'-i Nebevî, Mehdî-i dîn-i güzîn, Nâyib-menâb-ı Ahmed ü Mahmûd u Mustafâ, Muhsin ü nâyib-menâb-ı çâr yâr-ı Mustafâ, Ziyâ-yı pertev-i dîn-i resûl-i bî-hemt* vb. kullanımlar halifelik makamını ihtiva eden vasıflardır.

2.1.2.3. Adalet

Adl, “doğru olmak, doğru davranmak, adaletle hükmetmek; eşitlemek” vb. anlamlara gelen bir kavramdır. Ayrıca “doğruluk, hakkaniyet ve adalet” gibi manalarda isim şeklinde kullanıldığı gibi, “çok âdil manasında sıfat olarak da kullanılmaktadır.”¹⁰⁷

Tarihin eski zamanlarından beri birçok toplum ve ülkede olduğu gibi Türk toplumu ve devletlerinde de adil hükümdarlar görülmektedir. Bu hüviyetteki sultanlar, adaletle hüküm vermeyi, halkına adil davranmayı seçerek isimlerini tarih kitaplarına altın harflerle yazdırmayı başarmışlardır. Ayrıca bu sultanlar, âlim ve sanatkârları himâye etmişlerdir. Özellikle himaye edilen bu âlim ve sanatkârlar, sultanların adaletli tavır ve hükümlerine bizzat şahit olmuşlar ve bunları divanlarında ve çeşitli eserlerinde sıkça zikretmişlerdir. Hükümdarların adaletle hükmetme tutumu, diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Selçuklularda da kendisini göstermektedir. Bilhassa Melikşâh zamanında başkentin İsfahan’a taşınmasıyla birlikte bizzat Melikşâh’ın tensipleriyle farklı ülkelerden çok sayıda bilim insanı ve sanatçı başkente davet edilmiştir. Davet edilen bilim insanları ve sanatkârlar, hükümdarlar tarafından himaye edilmiş ve onlara türlü türlü ihsanlarda bulunulmuştur. Dolayısıyla himaye edilen bu sanatçılar şahit olduğu olaylar karşısında kayıtsız kalmayarak ideal bir hükümdarın da kendi varlığını ve egemenliğini güçlendiren adalet olgusunu kasidelerinde sık sık vurgulamışlardır. Mu’izzî de Melikşâh övgüsünde söylediği kasidelerin hemen hemen hepsinde sultanın âdil yönü üzerinde durmuştur.

Mu’izzî, Melikşâh için övgüde bulunurken onun adil bir hükümdar olduğunu hemen tüm kasidelerinde vurgulamıştır. Mu’izzî “Sultanın Kendi Vezirinin Yanına Misafirliğe Gitmesi” başlıklı kasidesinde, Sultan’ın âdil oluşunu şu sözlerle ifade

¹⁰⁷ Bekir Topaloğlu, “Adl”, *TDVİA*, c. 1, İstanbul, 1988, s. 387.

etmektedir: “Ferîdûn’un¹⁰⁸ liderliğini/şanını neden arayayım? Nûşîrevân’ın¹⁰⁹ adaletinden neden söz edeyim? Bijen’in¹¹⁰ destanı etrafında neden dolanayım? Gurgîn’in¹¹¹ mektubunu neden okuyayım? Öyle bir sultandan söz ediyorum ki onun adaleti sayesinde âhu, aslanın pençesini, sülün kuşu ise şahinin pençesini düşünmez. Cihan padişahlarından hangisi böyle adil ve ahlak sahibiydi? Şehinşâhlardan hangisi böyle dindâr ve adap sahibiydi?”

چه جویم فر افریدون چه گویم عدل نوشروان	چه رانم قصه بیژن چه خوانم نامه گرگین
سخن گویم ز سلطانی که با عدلش نیندیشد	گوزن از پنجه ضیغم تذرو از چنگل شاهین
که را بود از جهانداران چنین عدل و چنین سیرت	کرا بود از شهنشاهان چنین رسم و چنین آیین ¹¹²

Mu’izzî başka bir kasidede sultanın adaletini can u gönülden övdüğünü dünya onun kaçınılmaz adaleti dışında asla derman bulamayacağını vurgulamıştır:

ز عدل تو نگزیرد زمانه راهرگز به روح وصف کنم عدل ناگزیر تو را¹¹³

Mu’izzî, “Sultan Melikşâh için övgü ve Semerkand’ın Fethi” adlı kasidesinde ise sultanın hem âdil hem de bilgin olduğunu, adaleti ve bilgisinden dolayı saltanatın güzelleştiğini/süslendiğini/mertebe kazandığını ve zaferin kolay olduğunu söylemektedir. Yine aynı kasidesinde sultanın geçen sene Antakya’yı fethedip oradan haçı kaldırdığını bu yıl ise Türkistân’dan zulüm ve zorbalığı bertaraf ettiğini, burada (yani Türkistân’da) adaletin aydınlığından Müminlerin emniyet bulunduğunu orada (yani Antakya’da) ise kılıcının dehşetinden kâfirlerin korkuyla bulunduğunu vurgulamıştır:

¹⁰⁸ Firdevsî’nin *Şahnâme* adlı eserinin en dramatik ve ilk hikâyesinin teması; İran’ı yöneten şeytanî Arap lider Dahhâk, ona isyan bayrağını çeken Demirci Kavâ (Kave) ile İran’ın hükümdarlık soyuna mensup genç lider Ferîdûn arasında yaşanan olaylardır. Geniş bilgi için bkz. Firdevsi, *Şahnâme*, çev. Necati Lugal, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 72-102.

¹⁰⁹ Enûşîrvân’dan klasik Arap, Fars ve Türk edebiyatının Nûşîrevân-ı Âdil şeklinde bahsedilmektedir. Ahlak ve nasihat kitaplarında, bireysel hikâye ve mesnevilerde adaletin timsali kahraman bir hükümdar olarak karşımıza çıktığı gibi, diğer nazım türlerinde de onunla ilgili teşbih, mecaz ve mazmunlar bulunmaktadır. Daha geniş bilgi için bkz. Nurettin Albayrak “Enûşîrvan (Edebiyat)”. *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 11, İstanbul 1995, s. 255-256.

¹¹⁰ Bijen, İran’ın ünlü kahramanlarından Gûderz’in torunu Gîv’in oğludur. Bijen’nin kahramanlık hikâyeleri Efrasyâb’ın kızı Menîje ile olan aşk serüveni ve mücadelelerini konu alan *Bijennâme*, Atâ b. Yakûb tarafından kaleme alınmıştır. Geniş bilgi için bkz. Nimet Yıldırım, “*İran Mitolojisi*” Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 408.

¹¹¹ Gurgîn, İranlı kahramanlardan biridir. Milâd’ın oğludur. Ona Gurgîn-i Milâd de denilmektedir. Bir kurt kadar güçlü ve dayanıklı olduğu için onu kurtla benzetmişlerdir. Bijen’e yaptığı hainlikleri ile bilinir. Geniş bilgi için bkz. ‘Alî Ekber Dihhudâ, *Lugatnâme*, İntişârât-i Dânişgâh-i Tahrân, c. I-XV, Tahrân, 1999.

¹¹² Mu’izzî, *Dîvân*, s. 530.

¹¹³ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 1.

تو عادل و دانا وز عدل و دانش تو هم ملک شد مزین هم فتح شد مهیا¹¹⁴
قحط ستم ز توران امسال برگرفت گر پار برگرفت ز انطاکیه چلیپا
اینجا ز فر عدلت ایمن شد دست مومن وانجا ز ستم تیغت ترسان شد دست ترسا¹¹⁵

Mu'izzî'nin şiirinde vurguladığı gibi Sultan'ın Antakya'ya gidişi, orada var olan zulmü kaldırıp onun yerine adaleti tesis ettiği ile ilgili bilgiler, Sıbt ibnû'l-Cevzî tarafından kaleme alınan ünlü *Mir'atü'z-zamân fî-Târîhi'l-ayân* adlı eserindeki rivayetler bölümünde zikredilmektedir. İbnü'l-Cevzî'ye göre bir süre Halep'te kalan Sultan Melikşâh, Süleyman Şah'ın fethettiği (Aralık 1086) Antakya'ya giderek (Aralık 1084) şehrin dışında Hasan b.Tâhir ile buluştu. Padişah, beraberindeki emirlerden Alpoğlu Yağısıyan'ı bir takım askerlerle birlikte “şehir şıhneliğine” görevlendirmiş ve divan işleriyle ilgilenmek üzere veziri Hasan'ı görevlendirmiştir. Daha sonra padişah Samandağ'a çıkarak Akdeniz'e ulaşmıştır. Büyük bir heyecanla denize bakan padişah, kontrolü altındaki toprakların babası Alp Arslan zamanındakinden daha geniş hale gelmesinden dolayı Allah'a şükretmiştir. Bu düşüncelerin onda uyandırdığı gurur ve coşkuyla atını dalgalı denize doğru sürmüş ve elindeki kılıcı üç kez suya daldırarak “İşte Tanrı Doğu Denizi'nden Batı Denizi'ne kadar olan ülkelerin hâkimiyetini bana verdi” diyerek kendisine verdiği rahmet ve lütuftan dolayı Allah'a şükrederek dua etmiştir. Bu sırada sahilden kum alan padişah, daha sonra babası Alp Arslan'ın Merv'deki türbesine gidip: “Ey babacığım Alp Arslan, sana müjdelersun, çocukluğunda geride bıraktığın oğlun bütün dünyayı fethetti.” diyerek duygularını dile getirmiştir.¹¹⁶ Bu hâdise Mu'izzî'nin, sultanın Antakya'yı fethederek orada halka zülmeden yöneticileri cezalandırıp adalet tohumları ektiği ile ilgili ifadesi, İbnü'l-Cevzî tarafından da doğrulanmıştır.

Mu'izzî, “Sultan Melikşâh için Övgü” başlığını taşıyan bir kasidesinde, sultanın adaletinin büyükler ve küçükler yani halkı için emniyet/güven sebebi, cömertliği ise yaşlı ve gençler için yaşam kaynağı olduğunu ifade etmektedir. Yine aynı kasidesinde sultanın kılıcından dolayı Mısır'da karışıklık ve kıyamın okundan dolayı Anadolu'da feryat ve figanın olduğunu, adaletinden dolayı halka emniyet kapısının açıldığını birçok padişahın sultanın hizmetine girdiğini söylemektedir:

¹¹⁴ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 4.

¹¹⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 5.

¹¹⁶ Ali Sevim, “Sıbt ibnû'l-Cevzî'nin *Mir'atü'z-zamân fî-Târîhi'l-Ayân* Adlı Eserindeki Selçuklularla ilgili Bilgiler, II., Sultan Alp Arslan Dönemi” Belgeler, *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, c. XIX, S. 23, s. 49-50.

عدلش سبب ایمنی خُرد و بزرگ است جودش سبب زندگی پیر و جوان است
در مصر ز شمشیر تو آشوب و نفیر است در روم ز پیکان تو فریاد و فغان است
با عدل تو بر خلق گشادست دَر امن بس شاه که در خدمت تو بسته میان است¹¹⁷

Mu'izzî “Sultan Melikşâh’ın Bağdat’tan Başkente Dönüşü” adlı kasidesinde ise sultanın adaletine dair şunları söylemektedir: Mübarek bir günde kutlu bir talih ile padişahlar padişahı Bağdat’tan başkente dönüş yaptı. Altı aylık bir süre zarfında yüce himmet ve nazarı ile Bağdat’a yüzlerce iyi ahlak bıraktı. Eski harabeleri, parlak saltanatıyla İrem Bahçesi gibi güzel ve bayındır yaptı. Kûfe Ovası’nı, Hit, Medâin ve Tikrît şehirlerini fethetti ve o şehirlere cesaret ekip adaleti tesis etti.

به فال فرخ و روز مبارک از بغداد شه ملوک سوی دارملک روی نهاد
ز رای و همت عالی به مدت شش ماه هزار سیرت نیکو نهاد در بغداد
خرابه های کهن را به فرّ دولت خویش چو بوستان ارم کرد خرم و آباد
به دشت کوفه و هیت و مداین و تکریت شکارکرده و داده به شیر مردی داد¹¹⁸

Mu'izzî’nin ifade ettiği gibi Melikşâh’ın tasarrufunda bulunan şehirleri bayındır hale getirdiği, yüzlerce mimari eser yapıp halkına hizmet ettiği çeşitli rivayetlere de konu olmuştur. Nitekim bir rivayete göre; “Sultan Melikşâh, Bağdat’ta bulunduğu sıralarda, Tuğrul Bey kentinde bulunan evine yakın bir yerde, bir şehir çarşısının yapılmasını emretti. Sultanın bu emri üzerine tâcirler için hanlar ve içinde çeşitli malların bulunabileceği bir çarşı, yol ve sokaklar yapıldı. Sultanın eşi Terken Hatun da Daru’d-darb (*Darbhane*) için güvenli bir hücre yaptırdı. Ayrıca buralarda ticari işlemlerin ancak altınlarla yapılmasını halka yüksek sesle ilan ettirdi. Bu arada Sultan, Sultan Camii’in yapılmasını ve bu camiin yapım giderlerinin tespit edilip bunların gümüş parayla ödenmesini emretti. Bunun üzerine bu camiin yapımına derhal başlandı. Buranın gözcülerinden bir kısmının bütün ücretlerini bizzat sultan üzerine alıp ödedi. Camiin inşasının denetim işlerine de Kadi’l-kudât Ebû Bekr eş-Şamî’yi atadı. İnşa için gerekli olan tahta ve keresteleri de Sâmerî Camii’nden getirtti. Sultan, ayrıca Ebû Hanîfe Medrese ve Çarşısı’nı da yaptırdı. Bu arada sultan, avladığı hayvanların boynuzlarından Kûfe’nin dışında bir Minare Minâretü’l-kurûn yaptırdı. Bunun aynısını Mâverâünnehr’de de yaptırdı. Rivayet edildiğine göre, bu hayvanları bizzat kendisi avlamış ve bunların sayısı da on bin imiş.”¹¹⁹

¹¹⁷ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 80.

¹¹⁸ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 137.

¹¹⁹ Bu konudaki bilgileri krş. İ. Kafesoğlu, “Sultan Melikşâh Devrinde Büyük Selçuklu imparatorluğu” İstanbul 1953, s. 9-12; O.Turan “Eski Türklerde Okun Hukukî Bir Sembol Olarak Kullanılması” *Bellekten*, 1945, IX/35, s. 305-18.

شه ملوک سوی دارملک روی نهاد	به فال فرخ و روز مبارک از بغداد
هزار سیرت نیکو نهاد در بغداد	ز رای و همت عالی به مدت شش ماه
چو بوستان ارم کرد خرم و آباد	خرابه های کهن را به فرّ دولت خویش
شکارکرده و داده به شیر مردی داد ¹²⁰	به دشت کوفه و هیت و مداین و تکریت
تا او به تیغ داد گلوی ستم برید ¹²¹	جان صلاح در تن دولت قرار یافت

Sultanın adaleti ile ilgili başka bir rivayette ise şunlar kaydetilmiştir: “Sultan Melikşâh’ın Kuzey-Suriye’ye gitmek üzere¹²² İsfahan’dan ayrılıp Nizâmülmülk’ün oğlu Müeyyidülmülk’ün yönetimindeki Tikrit üzerinden Musul’a hareket etti. Yolu üzerinde bulunan bir Arap kabilesine mensup temsilciler, sultana gelerek el-Cezire’de oturmakta olan Arapların kendilerine saldırmamaları hususunda lütfedip kendilerine güvence vermesini dilediler. Sultan da onlara bir ok vererek bunu, Arapların obalarına götürüp onlara vermelerini bildirdi.¹²³ Bu arada bir bedevi Arap, sultana gelip Ey âlemlerin sultanı! Bir askeriniz benim mızrağımı aldı deyince, Sultan, daima beraberinde bulunup kendisini koruma görevi yapan çavuşlardan bunu araştırmalarını emretti. Çavuşlar, kısa sürede elinde bedevi Arabın mızrağı bulunan o askeri, sultanın huzuruna getirdiler, sultan da bu askerin elinin kesilmesini emretti ve bedevi Araba da bu kesik eli mızrağının ucuna koy ve Araplara güven verip hoşnut etmek için onların obalarında dolaştı dedi. Bedevi de sultanın bu emrini aynen yerine getirdi”. İlgili kaynaklarda ve çalışmalarda pek yer verilmeyen bu ilginç olay, Selçuklu yönetiminin tebaasına karşı ne kadar adil ve koruyucu olduğunu açıkça göstermektedir.

Melikşâh’ın adaleti ile ilgili başka bir rivayette ise şunlar aktarılmaktadır: Tâcirlerden biri, sultan Melikşâh’a ilişkin şunları ifade etmişti: “Bir gün sultanın ordugâhındaydım. Sultan da ava çıkmak için atını hazırlatıp bindi, yolda ilerlerken yolda ağlayan bir köylüye rastladı ve ona ne olduğunu sordu. O da sultana yanında bir yük karpuzunun olduğunu ve bunları satıp evine ekmek götürmek niyetinde olduğunu söyledi. Fakat kendisine rastlayan üç asker, bu karpuz yükünü kendisinden zorla aldığını söyledi. Sultan bunları duyunca ona ordugâha gitmesini, ordugâhta bulunan kırmızı kubbenin altında oturmasını ve akşama kadar oradan kalkmamasını söyledi.

¹²⁰ Mu‘izzî, *Dîvân*, s. 137.

¹²¹ Mu‘izzî, *Dîvân*, s. 140.

¹²² Sultan Melikşâh’ın Kuzey-Suriye seferi ve daha sonra cereyan eden olayların ayrıntısı hakkında bkz. A. Sevim, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilât ve Kültür*, Ankara 1995, s. 76-77. , s. 127-132; Sıbt’daki bilgiler Ahmed b. Mahmud tarafından da nakledilmiştir, bkz. c. I, s. 144-149.

¹²³ Bu konuda bkz. O. Turan, “Eski Türklerde Okun Hukukî Bir Sembol Olarak Kullanılması”, *Belleten* 1945, IX/35, s. 305-18.

Kendisinin avdan geri döndüğünde onu zengin edecek kadar ihsanlarda bulunacağını da vurguladı. Sultan, avdan döndükten bir süre sonra Şarabdâr'dan askerleri ve otağlarını dolaşıp karpuz getirmesini istedi. Şarabdâr, sultanın bu emrini derhal yerine getirdi ve ona karpuz getirdi. Sultan, hizmetçiye bu karpuzu kimden aldığını sordu? O da falan Hâcib'in otağından dedi. Sultan da o Hâcib'i derhal huzura getirmelerini istedi. Hâcib, derhal sultanın huzuruna getirildi. Sultan, ona bu karpuz sana nereden geldi diye sorunca Hâcib, bunu kendisine askerlerin getirdiğini söyledi. Bunun üzerine sultan, o askerleri hemen ve derhal huzura getirilmelerini istedi. Yapılan kötülüğü hisseden Hâcib, bunu askerlere bildirdi. Bunun üzerine öldürüleceklerini hisseden askerler, oradan derhal kaçıp uzaklaştılar, Hâcib ise geri dönüp sultana askerlerin, kendilerini istediğinizi ve onları cezalandıracağınızı anladıkları için kaçtıklarını söyledi. Bunun üzerine sultan köylüyü huzura getirmelerini istedi. Askerlerin firar etmesi sultanı daha fazla kızdırmıştı. Sultan bu olaya fena halde içerlenmişti. Oradaki hizmetçiler Köylü derhal huzura getirdiler. Sultan, ona karpuzlarını, Hâcib'i gösterip bu adam mı aldı? diye sorunca köylü de evet dedi. Sultan, ona bu Hâcib babasının ve kendisinin yetiştirdiği bir Memlûk¹²⁴ olduğunu onu kendisinin bir ihsanı olarak teslim almasını ve onun hakkında istediği her türlü tasarrufa sahip olduğunu ve derhal teslim almasını istedi. Hâcib, köylüye ait olan karpuzları ve gaspçı askerleri sultana getiremediği için sultan çok sinirlenmişti. Tanrı'ya ant içerek Hâcibi salı vermesi halinde köylünün boynunu vuracağını belirtti. Bunun üzerine köylü, Hâcib'in elini sıkıca tutup dışarı çıkarttı. Daha sonra da Hâcib, köylüden canını 300 altına satın aldı. Daha sonra o köylü, dönüp sultana gelerek sultanın, kendisine armağan olarak verdiği Hâcib özgürlüğü için 300 altın verdiğini söyledi. Bunun üzerine sultan, ona kendisi buna razıysa sultanın da razı olduğunu belirtti. Bunun üzerine köylü parasını alarak memnun bir şekilde huzurdan ayrıldı.”¹²⁵

Büyük Selçuklu Devleti'nin âdil Sultanı Melikşah'ın, bir bedevi arabın şikâyetini dinleyerek, elini kesmekle ve bir köylünün haksız yere karpuz yüküne el koymakla suçlanan Selçuklu askerlerini cezalandırması, tarihe dikkat çekici bir olay olarak geçmiştir.

¹²⁴ Mahkûmlar veya köleler arasından seçilen paralı askerler, özel bir eğitimden geçirildikten sonra hükümdarın muhafızlığına alınıyordu. Memlûkler zamanla aristokrat bir sınıf oluşturmuşlardır. Geniş bilgi için bkz. Süleyman Kızıltoprak “Memlûk” *TDVİA* Yayınları, Ankara 2004, c. 29, s. 87-90.

¹²⁵ bkz. İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, s. 309. Burada verilen Sultan Meliksâhla ilgili bu ilginç kayıtları krş. İbnül-Esir, *a.g.e.*, s. 211-12; Ahmed b. Mahmud, s. 23-24; ayrıca bkz. A. Sevim-E.Merçil, *a.g.e.*, s. 135.

Mu'izzî, Sultan'ın adaleti ile Nuşîrevân'ın adaletini kıyas eden bir kimseye şöyle seslenmiştir: “Zira bir kimse Sultan'ın adaletini Nûşîrevân'ın adaleti ile kıyasladığında, doğrusunu söylemek gerekirse, sanki ayı güneş ile kıyaslamış gibi olur.”

راست گر گویی قیاس مه کند بر آفتاب هر که با عدلش قیاس عدل نوشیروان کند¹²⁶

Mu'izzî, Sultan'ın işine geldiği gibi adaleti kullanmadığını, bilakis onun adaletinin gün geçtikçe daha çok arttığını, bu parlak talihli hükümdarın her zaman daha çok âdil olduğunu, talihinin her gün daha da kutlu olduğunu söylemiştir:

هر زمان عادل ترست این خسرو بیروز بخت لاجرم هر روز باشد بخت او پیروزتر¹²⁷

Sultanın adaletini Hz. Ömer'in adaletine benzeten Mu'izzî, bilgelik konusunda ise onun Hûşeng¹²⁸ gibi bilgili olduğuna dikkat çekmiştir. Yine, “Sultan Melikşâh için Övgü” adlı bir kasidesinde ise Sultan'ın âdil oluşu hakkında şunları söylemektedir: “Sen cihanın hükümdarı ve adab sahibisin. Hüküm vermekte Hz. Ömer gibisin bilgelikte Hûşeng gibi. Onlardan biri şehriyarlıkta Nûşîrevân gibiydi diğeri ise merhamette Ferîdûn gibiydi. O öyle bir padişahı ki onun yüzü Musa'nın yed-i beyzâsı gibidir. Adalette ise tabiatı Harun'un gönlü gibi tertemizdir:

خدایگان جهانى و شاه با فرهنگ به عدل چون عمرى و به هوش چون هوشنگ¹²⁹
آن یکی در شهریاری به ز نوشروان بود وین دگر در پادشاهی مه ز افریدون بود
روی او در ملک روشن چون کف موسی بود طبع این در عدل صافی چون دل هارون بود¹³⁰

Mu'izzî, “Sultan için Övgü ve Misafir Olarak Gittiği Meclisin Tarifi” başlıklı başka bir kasidesinde ise sultanın her nediminin, Hüsrev gibi parlak, her kulunun da Nûşîrevân gibi adil olduğunu vurgulamıştır. Başka bir kasidesinde de eğer adaletten bahsedilecekse şahın namının adalet ile anıldığını, taçtan söz edilecekse şahın iftiharının taç ile taçlandığını dile getirmiştir:

هر ندیمش به فرّ افریدون هر غلامش به عدل نوشروان¹³¹
اگر به داد بود نام شاه دادگری وگر به تاج بود فخر شاه تاجوری¹³²

¹²⁶ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 148.

¹²⁷ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 267.

¹²⁸ Asıl adı Alp Han olup Dilâver Han'ın büyük oğludur, Mâlva'da bağımsız bir İslâm devletini kurmuş. Gurlu hükümdarı Muizzüddin Muhammed b. Sâm'ın (Şehâbeddin) soyundan olduğundan Gūrî olarak anılmıştır. Geniş bilgi için bkz. Abdülkerim Özaydın “Hûşeng Şah Gūrî” *TDVİA* Yayınları İstanbul 1998, c. 18, s. 419-420.

¹²⁹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 434.

¹³⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 156.

¹³¹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 550.

¹³² Mu'izzî, *Dîvân*, s. 705.

Mu'izzî, “Tekrardan Melîşâh için Övgü” başlıklı başka bir kasidesindeyse sultanın adaleti hakkında şunları söylemektedir: “Nûşîrevân’ın, kendi adaletini her yere ulaştırıp aşîkâr ettiğini duymuştum. Kervanların emniyetini sağlamak için her bir yol üzerine asker göndermiş, çarşı pazarın işleyişi için her bir tüccarı ve her yeri adalet ve doğruluk ile düzenlemiş. Ey adil şâh! Şimdi bizzat görüyorum/anlıyorum ki her bir şehir için Nûşîrevân senmişsin!”

شدیددستم که نوشروان نمودست ز عدل خویش هر جای نشانی
به هر راهی فرستادست لشکر که تا ایمن بود هرکاروانی
به عدل و راستی کردست هر جای روان بازار هر بازارگانی
همی بینم کنون ای شاه عادل به هر شهری تو را نوشیروانی¹³³

Şair “Melikşâh için Övgü” başlıklı başka bir kasidesinde de padişahın adaletinin yüceliğinden söz ederek, onun adaletinin peygamberlerin adaletine benzediğini, peygamberlerin arzuladığı âdil yönetimi bizzat sultanın uyguladığını, böylece peygamberlerin dileğini yerine getirdiğini söylemiştir. Hatta peygamberlik delilini görmek isteyenlerin, onun adaletine ve şeriatına/dinine bakmasını, sultanın adaletinde peygamberlerin dilediklerinden bir işaret, onun şeriatında/dininde peygamberlik delilinden bir pay olduğunu şöyle dile getirmiştir:

حاجت پیغمبران و حجت پیغمبری گر ندیدی شو نگه کن دین و عدلش را به هم
عدل او از حاجت پیغمبران دارد نشان دین او از حجت پیغمبران دارد رقم¹³⁴

Mu'izzî, Sultan Melikşâh övgüsünde yazdığı kasidelerin büyük bir kısmında, sultanın adaletine hassaten vurgu yapmaktadır. Bu adaletin bazen peygamberlerin arzuladıkları gibi bir uygulama olduğunu yeryüzünde bayındır olan her güzelliğin sultanın adaleti sayesinde gelişip güzelleştiğini, yakılıp yıkılarak viran olan yerlerin de yine adaletiyle inşa edilerek cennet gibi yerlere dönüştürdüğünden bahsetmiştir. Bu adalet, bazen de düşmanlar için bir gazaba dönüşerek bâtılı yerle bir edip hakikatin temelini atmakta, Rûm ülkesinden putpersti, haçı ve putu kaldırıp yok ederek İslâm ülkesi gibi temiz ve pak yapmaktadır. Ayrıca Mu'izzî, hem adaletli hem de merhametli olan sultanın, halkına her zaman çeşitli lütuf ve ihsanlarda bulunarak onların gnüllerini fethettiğini bildirmektedir:

¹³³ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 735.

¹³⁴ Mu'izzî *Dîvânı*, s. 479.

از جاه تو این مصر چو رضوان بهشت است
هرچه آباد است بر روی زمین از عدل تو است
خداوند اجهاندارا به زیر سایه عدلت
سر باطل فرو برده بنای حق بر آورده
از چلیپا و بت و بتگر نگوید کس به روم
خلق نیشابور در نعمت همی تن پرورنده
وز فرّ تو این روضه چو روضت جنان است¹³⁵
وانچه ویران است هم عدل تو آبادان کند¹³⁶
جهان آباد و خرم گشت همچون روضه رضوان
حصار دشمنان ویران و صحن دولت آبادان¹³⁷
تا که قهار چلیپا و بت و بتگر تویی
زانکه سلطان نکوکار رهی پرور تویی¹³⁸

Senin makamından dolayı Mısır cennet bahçesine döndü. Şanından dolayı ise bu bahçe cennet ehlinin gül bahçesine döndü.

Yeryüzünde bayındır olan her şey senin adaletinden dolayıdır. Viran olan her şeyi de adaletin kalkındırır.

Ey padişah! Ey hükümdar! Adaletinin gölgesi altında cihan cennet bahçeleri gibi âbad ve şen oldu. Batıl olan baş бүкүлдү/yerin dibine girdi, hakkın binası yükseldi.

Düşmanın hisarı viran devletin binası âbad oldu. Haçın, putun ve put yapanın kahredeni ve bertaraf eden sen olduğun sürece Rûm'da hiç kimse haçtan, puttan ve put yapandan bahsedemez.

Nişâbûr halkı, nimet içinde hepsi refah ile yaşıyorlar. Çünkü hayır yapan ve kölelere merhamet eden sultan sensin!

Genel itibarıyla bakıldığında Mu'izzî, Melikşâh için kullandığı adalet kavramını bazen *şeh-i adl*, *şeh-i dâd-güster*, *şehriyâr-ı dâd-güster*, *dâdger*, *dâd-ârây-ı bahr ü berr*, vb. farklı terkip ve sıfatlarla vurgularken bazen de onun âdil yönünü tarihî-mitolojik kahramanlardan (Peygamber, Hz. Ömer, Nuşîrevân) yararlanarak benzetme ve teşbihler vasıtasıyla göstermeye çalışmıştır. Adaleti çeşitli kaynaklarda anlatılan Melikşâh'ın bu yönü, bizzat şairlerin şiirlerine de yansımıştır. Nitekim Mu'izzî'nin bu konudaki şiirleri bunu göstermektedir.

2.1.2.4. Cömertlik

Cömert kelimesi, Farsça kökenli *cevân-merd*'in Türkçeleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Cömertlik kavramı; İslâm ahlak literatüründe genellikle “*sehâ*”, “*sehâvet*” ve “*cûd*” kelimeleri ile ifade edilmektedir. *Sehâvet* ve *sehâ* sözlükte; “ocağın, içinde

¹³⁵ Mu'izzî *Dîvânı*, s. 137.

¹³⁶ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 149.

¹³⁷ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 545.

¹³⁸ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 700.

kolaylıkla ateş yakılacak şekilde geniş tutulması ve yanmakta olan ateşin alev ve dumanının kolayca yükselmesine imkân hazırlanması” anlamında ifade edilen kelimelerdir. Bu manaya göre sehâvet, gönül zenginliği veya gönül genişliği anlamlarında da kullanılmaktadır. “Bir şeyin yeni, iyi ve sağlam olması”, aynı zamanda “cömertlik yapmak” anlamına gelen “cûd”, “cevd” veya “Cevdet” kökünden türemiş olup aynı zamanda sehâvet ile eş anlamlıdır.¹³⁹

Cömertlik vasfı, şairin memduhu için kullandığı ve en çok üzerinde durduğu vasıflardan biridir. Nitekim Mu’izzî’nin, Melikşâh için kaleme aldığı övgü şiirlerinde yoğun olarak kullanılan vasıflardan biri de cömertliktir. O, bir beytinde sultanın cömertlik yönünü ön plana çıkartarak, “onun kılıcının olduğu yerde şecâat, elinin olduğu yerde sehâvet var”¹⁴⁰ diyerek memduhunun elinin cömertliğine dikkat çekmiştir. Mu’izzî, Sultan Melikşâh için cömertlik vasfını kullanırken *sehâvet*, *cûd*, *deryâ-dil*, *merdân*, *kerem*, *kerem-bahş*, *mülk-feşân*, *bahşende*, *râdî*, *cevân-merd* vb. kelime ve terkiplerden yararlanmıştır.

Mu’izzî, “Sultan Melikşâh için Övgü” adlı bir kasidesinde “Sultanın adaleti büyükler ve küçükler için emniyet; cömertliği ise yaşlı ve gençlerin yaşama sebebidir.” diyerek onun yaşlı ve gençlere karşı olan cömertliğine vurguyapmıştır:

عدلش سبب ایمنی خرد و بزرگ است جودش سبب زندگی پیر و جوان است¹⁴¹

Mu’izzî “Sultan Melikşâh’ın Bağdad’dan Başkente Dönüşü” adlı kasidesinde, “feleğin birçok cömert gördüğünü ancak onun gibi cömert birini görmediğini, zamanında birçok büyük adamın doğduğunu ancak onun gibisinin doğmadığını” ifade ederek Sultan Melikşâh’ın cömertlikteki seviyesine dikkat çekmiştir:

ستاره دیدکریمان بسی و چون تو ندید زمانه زاد بزرگان بسی و چون تو نژاد¹⁴²

Sultan Melikşâh’ın cömertliği ile ilgili tarih kitaplarında da çeşitli anlatılara rastlanmaktadır. Bu anlatılardan birinde Sultan Melikşâh’ın cömertliği şöyle ifade edilmiştir:

Sultan Melikşâh, yoksullara 10 bin altın tutarında sadaka dağıtmıştır. Dolayısıyla “Ben, her şeyden berî olan Tanrı’dan korkarım” diyerek, cömertliğini kanıtlamıştır. Türk topraklarının en ücra yerlerinden Yemen’in en uç köşelerine kadar birçok ülkede

¹³⁹ Mustafa Çağrııcı, “Cömertlik”, *TDVİA*, c. 8, İstanbul, 1993, s. 72-73.

¹⁴⁰ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 77.

¹⁴¹ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 80.

¹⁴² Mu’izzî, *Dîvân*, s. 137.

hükümdar olarak adına hutbe okutulan Sultan Melikşâh'a pek çok hükümdar mektup yazmış ve onunla iyi ilişkiler kurmuştur. Sultan öldüğünde Bizans, Lân, Hazar, Suriye, Fars, Yemen ve diğer ülkelerin hükümdarları başsağlığı dilemek için elçiler gönderdiler. Vezir Nizâmülmülk'e göre Sultan Melikşâh yılda 20 milyondan fazla altın vergisi toplasaydı, onun zamanında bütün yollar güvenli olurdu. Burada Nizâmülmülk sultanın fazla vergi almadığını zira fazla vergi alması halinde yolların güvenliğine harcayacağını anlatmak istemiştir. Sultanın hayırsever niyeti her zaman iyi ve doğrudur. Kadınlara ve zayıf insanlara yardım eder ve onları daima desteklerdi.¹⁴³

Yine Sultan Melikşâh birgün yürümekte olan bir kadına rastlar ve ona; “Böyle yaya olarak nereye gidiyorsun?” diye sorduğunda, kadın da ona “Hacca gidiyorum” diye cevap verir. Bunun üzerine sultan, kadına, “Nasıl olur da buna gücün, kuvvetin yeter?” diye sorduğunda kadın, “Ben, işte böyle yaya olarak Bağdat'a gidip oradan, sevap kazanmak için beni Hacca götürecek birisini bulacağım” der. Kadıncağızın bu konuşmasıyla sultan, kâsesinde olan altınları çıkarıp kadının üzerindeki şala atar ve “Bunlarla kendine bir binek hayvanı satın al, geri kalanları da senin gerekli giderlerine sarfet” der.¹⁴⁴ İlgili diğer kaynak ve çalışmalarda yer almayan bu belgeler, Sultan Melikşâh'ın zor durumdaki insanlarla nasıl ilgilendiğini, onlara gerekli yardım ve desteği sağlamaktan geri durmadığını açıkça göstermektedir.

Melikşâh'ın yaptığı iyilik ve ettiği ihsanlar bununla sınırlı değildir. O merhametli, iyiliksever ve ihsanı bol olan kutlu padişah ile ilgili bir başka hikâye de *Târîh-i Nâsırî*'de şu şekilde geçmektedir: Kuhistân'dan bir grup yazıp Nizâmülmülk'e gönderdikleri arzda şöyle demişlerdir: “Burada zengin kişilerden biri ölmüş ve miras olarak çok fazla mal bırakmıştır, ancak onun kız kardeşinin çocuğundan başka hiç mirasçısı bulunmamaktadır. Bundan dolayı ondan miras olarak kalan malın beytülmale verilmesi gerekmektedir.” Nizâmülmülk, kendisine bildirilen bu konuyu her fırsatta Sultan Melikşâh'a iletmiş, ama her defasında da sultandan herhangi bir yanıt alamamıştır. Bir gün Sultan Melikşâh konuyla ilgili Nizâmülmülk'e şöyle buyurmuştur: “Sevgili Vezirim! Bu konuyla ilgili sana yarın cevap vereceğim.” Ertesi

¹⁴³ Sultan Melikşâh ve vezir Nizâmülmülk'ün ilişkileri hakkında bkz. A. Sevim, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi, İbnü'l-Adim, Bugyedi't-taleb fi Tarihi Haleb* Seçmeler, Ankara 1989, TTK. Yayınları, s. 42, 55-57, 36-61; İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, s. 302-307; Ahmed b. Mahmûd, *Selçuk-Nâme*, II, İstanbul 1977, s. 13-14.

¹⁴⁴ Bu ilginç bilgiler hakkında bkz. İbnü'l-Cevzî *a.g.e.*, s. 310. Ahmed b. Mahmûd, s. 24-25.

gün sultan ava gitti. Nizâmülmülk de beytûlmalı artırma hırsıyla sultanın arakasından gitti. Sultan Melikşâh'ın geçiş yolu, ordu pazarına düştü. Av yerinden dönen sultan, özel hizmetçilerinin birine “Acıkmıştım pazarda tutmaç görünce canım çekti. Pazara git, orada ne kadar tutmaç bulursan hepsini satın al ve buraya getir” dedi. Sultan ordugâha yaklaştığında kendisinin oturması için uygun bir yer hazırlandı. Pazara gönderdiği kişi tutmacı getirine kadar orada oturdu. Bu arada bütün melikler ile ordu komutanlarını, tutmaç yemeleri için çağırıp yanına oturttu. Sofraya gelen yemek tabağı öyle büyüktü ki elli kişiden fazla melik, emir ve hizmetçiye yetti. Sultan ayağa kalktığı anda, tutmacı alması için pazara gönderdiği kişiye tutmaçları kaç liraya satın aldığını sordu. Tutmacı satan alan kişi, yüzünü yere eğdi ve Sultan'a: “Dört buçuk altına.” dedi. Daha sonra sultan yemeğe davet edilenlere doyup doymadığını sordu. Yemeğe katılan herkesin şahın devletinden doyduğunu söyledi. Diğer taraftan tutmacın fiyatını duyan Sultan Melikşâh, tutmacın ücretini kendi parasıyla ödedi. Ardından yüzünü Nizâmülmülk'e çevirip şöyle buyurdu: “Zayıf bir kul olan ben, Nizâmülmülk gibi bir vezir ve yüzlerce ordu mensubu dört buçuk altın karşılığında doydu. Bu durumda öksüzlerin malına göz dikmek namertlik olur. Herkes helal ya da haram yollardan topladığı malı sadece kendisinden sonraki evlatlarına ve soyuna ulaştırsın diye biriktirir. Bizim gidip zorla almamız için değil. Bu işin ne sana bir yararı var ne de bana. Bundan böyle bu konu ile ilgili bir daha bir şey söyleme” dedi. Bunun üzerine Nizâmülmülk, bir daha konuyla ilgili herhangi bir şey söylemedi. O kutlu sultanı, okuyucular hayır duasıyla ansınlar.

Mu'izzî, “Melikşâh'ın Eli ile Şâm'ın Fethi” isimli kasidede de sultanı nesîme benzeterek komutasındaki askerlerine bazen kerem tabiatlı sevgi esintisi bazen de cömert eliyle yağmur gibi nimet sağtığını söylemiş ve sultanın cömertliğini yağmura benzetmiştir. Mu'izzî'nin bu ifadelerinden Sultan Melikşâh'ın, ordusundaki askerlere çeşitli ihsanlarda bulunduğu ve onların gönüllerini hoş tuttuğu da anlaşılmaktadır. Mu'izzî başka bir kasidesinde ise sultan'ın gönlünü deryaya ve madene benzeterek onun cömertliğinin ne derecede olduğunu şöyle ifade etmiştir:

گهی نسیم طربشان دهی ز طبع کریم گهی سرشک نعمشان دهی زد و کف راد¹⁴⁵
شاه دریادل ملکشان آنکه از طبع و دلش گوهر و فرهنگ را دریا و کان آمد پدید¹⁴⁶

¹⁴⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 148.

¹⁴⁶ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 138.

Bazen onlara asil tabiatından sevinç esintisi veriyorsun. Bazen de cömert elinden onlara nimet yağmurları yağıdırıyorsun.

Derya gönüllü/cömert Melikşâh öyle bir şah ki onun tabiatı ve gönlü, cevher madeni ve kültür denizi meydana getirdi.

Mu'izzî, "Sultan için Övgü" başlıklı başka bir kasidesinde, sultanın cömertliğini ve elinin açıklığını denizle irtibatlandırarak şöyle ifade etmiştir: "Eğer denizin kenarından geçersen, deniz senin elinin cömertliğinden dolayı utanır." Şair diğer bir kasidesinde de "Eğer Batıdan geçersen onun takdir ettiği eserler görürsün. Doğudan geçersen onun cömertliğinden izler görürsün" diyerek Sultan'ın cömertliğine dikkat çekmiştir:

گر بگذری به جانب دریا شهنشها دریا خجل شود ز کف بدره بار تو¹⁴⁷
گر به مغرب بگذری از مدح او یابی اثر و به مشرق بنگری از جود او بینی نشان¹⁴⁸

Şair "Tekrardan Sultan için Övgü" başlıklı kasidesindeyse padişahın cömertliğinin dertlilere deva hastalara şifa olduğunu belirterek onun elinin açıklığını Hz. İsa'nın nefesine benzetmiştir:

نسیم جود تو همچون دم عیسی بن مریم خیال عدل تو همچون کف موسی بن عمران¹⁴⁹

Mu'izzî başka bir kasidesinde ise Sultan'ın cesaret ve cömertliğini Arap emirleri ve Fars şahlarla kıyas ederek şu şekilde ifade etmektedir: "Arap emîrler, yiğitlik ve cesaretliklerinden dolayı övünüyorlar. Acem şâhlar, mertlik ve cömertliklerinden dolayı kıvanç duyuyorlar. De ki, gelin ve bu kutlu şahtan yiğitliği, cesareti, mertliği ve cömertliği öğrenin!"

از شجاعت وز سخا نازند میران عرب وز فتوت وز کرم نازند شاهان عجم
گو بیایید و بیاموزید از این فرخنده شاه هم شجاعت هم سخاوت هم فتوت هم کرم¹⁵⁰

Araplı mîrler, yiğitlik ve cesaretliklerinden dolayı övünüyorlar. Acemli şâhlar, mertlik ve cömertliklerinden dolayı kıvanç duyuyorlar. De ki, gelin ve bu mübarek şâhtan yiğitliği, cesareti, mertliği ve cömertliği öğrenin!

¹⁴⁷ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 677.

¹⁴⁸ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 661.

¹⁴⁹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 645.

¹⁵⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 479.

2.1.2.5. Yiğitlik-Kahramanlık

Yiğitlik veya cesareti ifade eden “şecâat”; savaşta kahramanlığa yol açan ve zorluklar karşısında daha yüksek değerleri savunan zihinsel kapasiteyi ifade eden ahlakî bir terimdir.

Tarihteki medeniyetlerin hâkimiyet anlayışına baktığımızda, şairlerin, padişahların hükümdarlığı, yüce gönüllülüğü, adaleti ve saltanatının devamlılığının yanı sıra yiğitliği, savaşçılığı ve askerî dehasına da vurgu yaptıkları görülmektedir. Ülkenin varlığı, gerçekleştirilen fetihlerle sınırlarının mümkün olduğu kadar genişletilmesi, ülkedeki asayiş ve düzen, toplumun ferahı ve rahatı, bir padişahın liderlikteki hüviyetini, askeri becerisi ve cesaretini, yönetimdeki adaletini ortaya koyar. Devletlerin fütuhâtı ve yayılmayı politik tavır olarak benimsediği dönemin zihniyeti dikkate alındığında savaşçı, siyasi politikayı iyi bilen yiğit ve cesur bir komutanın vasıflarına sahip olmayan bir lider düşünmek mümkün değildir.

Mu’izzî’nin, bu konuda Sultan Melikşâh’ın meziyetlerini dile getirip överken onun yiğitliğini, cesaretini ve kahramanlığını, tarihte sahip oldukları bu tarz özellikleriyle nam salmış bazı tarihî-mitolojik kahramanlar ile mukayese ederek ortaya koyduğu görülmektedir. Mu’izzî yiğitlik ile ilgili övgü kalıpları kullanırken daha çok *merdî*, *şec’âat* ve *delîr* gibi kalıplar kullanmıştır. Şair, Sultan Melikşâh’ı yiğitliği ve gücü ile bilinen Hz. Ali’ye cesurluğu ile bilinen Hasan ve Hüseyin’e benzetmiştir. Öte yandan Sultan Melikşâh’ın fütuhatlarını da Hayber Kalesi’nin fethiyle ilgi kurarak şu şekilde belirtmiştir: “Haydâr-ı Kerrâr’ın nesli devam ettiği sürece insanlığın içinde Hüseyin ve Hasan gibisin. Senin kılıcın Zülfikâr gibi sen ise Haydâr gibisin. Hayber Kalesi, Haydâr’ın önündedir. (Peki) tehlike nerede? Haydâr, Zülfikârıyla Arabistan’da bulunmasa da Acem’de Hindistan usulü kılıcınla Haydâr’ın temsilcisi sensin” Yukarıda belirtildiği gibi şair, memduhunu yiğitlik yönüyle Hz. Ali’ye memduhunun kılıcını da hem Zülfikâr’a hem de Kelimullâh (Hz. Musa)’ın esasına benzeterek ilgi kurmuştur.

همیشه تا بود از نسل حیدر کرّار میان آدمی اندر حسدنی و حسدی¹⁵¹
تیغ تو چون ذوالفقار است و تو همچون حیدری پیش حیدر قلعه خیبر کجا دارد خطر¹⁵²

¹⁵¹ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 707.

¹⁵² Mu’izzî, *Dîvân*, s. 267.

گرچه حاضر نیست حیدر در عرب با ذوالفقار در عجم با تیغ هندی نایب حیدر تویی¹⁵³
بس است تیغ تو را چون کلیم را ثعبان بس است جود تو را چون مسیح را افسون¹⁵⁴

Haydâr-ı Kerrâr'ın nesli devam ettiği sürece insanlığın içinde Hüseyin ve Hasan gibisin!

Senin kılıcın Zülfikâr gibi sen ise Haydar (Hz. Ali) gibisin. Hayber Kalesi Haydar'ın önündedir. (Peki) tehlike nerede?

Haydâr, Zülfikârıyla Arabistan'da bulunmasa da Acem'de Hindistan usulü kılıcınla Haydâr'ın temsilcisi sensin!

Oysa kılıcın Kelimullâh'ın ejderhası gibi olması ve Mesih'in sihri gibi olması yeterlidir

Mu'izzî, padişahın gerçekleştirdiği fetihler sırasında gösterdiği yiğitliği ve cesareti överken onu Hz. Ali'nin dışında da bazı tarihî-mitolojik kahramanlarla mukayese etmiş ve bu konuda onlardan daha üstün olduğuna dikkat çekmiştir.

Bir kasidesinde Sultan Melikşâh'ı Cem¹⁵⁵ ve İskender¹⁵⁶ ile mukayese ederken, onun kahramanlıkta bunların her ikisinden de yüce olduğunu, doğu ve batıdaki fetihlerinin büyüklüğünün Cem ve İskender'in fetihlerini gölgede bıraktığını, hatta bunlarla ilgili söylenip anlatılan hikâyelerin Melikşâh'ın gösterdiği kahramanlıklar karşısında artık geçersiz olduğunu söylemektedir. Şair bu tarz övgülerinde mitolojik kahramanların ancak padişahın ordusunda köle olabileceğine vurgu yapmıştır:

با فر تو و فتح تو در مشرق و مغرب از فر جم و فتح سکندر که کذب یاد¹⁵⁷
سایه یزدان ملک شاه آن که اندر ملک خویش بندگان دارد چو افریدون و ذوالقرنین و جم¹⁵⁸

¹⁵³ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 700.

¹⁵⁴ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 498.

¹⁵⁵ İran'da hüküm süren ilk hanedanlardan biri olan dördüncü ve en büyük Pîşdâd hükümdarıdır. Hamdullah Müstevfî *Târih-i Güzîde* adlı eserinde Cem için bazı tarihçiler Cem'in Hz. Âdem'le aynı kişi olduğunu, bazılarının göre ise Hz. Âdem'in yedinci oğlu Geyûmers'in torunu olduğuna dair rivayetler nakletmiştir. Müstevfî, Cem'in soy kütüğünü şu şekilde kaydeder: "Tahmûras-Hûşeng-Siyâmek-Geyûmers. Cem'e güzel yüzlü oluşu sebebiyle Pehlevîce ışık ve nur anlamına gelen Şîd lakabı verilmiş ve Cemşîd adıyla da anılmıştır." Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurettin Albayrak "Cem" *TDVİA* Yayınları İstanbul 1993, c. 7, s. 279-280.

¹⁵⁶ Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen Zülkarneyn (el-Kehf 18/83-99) ve yaşadığı bölge ile benzerlikler taşıyan İskender'in hayatı, İslâmî edebiyatının destansı-efsanevî üslubunu da oluşturmaktadır. İslâmî araştırmalar ve müstakil eserler kendisi ve maceraları hakkında yazılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Ünver "İskender" *TDVİA* Yayınları İstanbul 2000, c. 22, s. 557-559.

¹⁵⁷ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 139.

¹⁵⁸ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 479.

او را به هنر چون جم و کاووس نخوانم کاندز سپهش چون جم و کاووس هزار است¹⁵⁹
منسوخ شد به گیتی زین داستان و قصه هم قصه سکندر هم داستان دارا¹⁶⁰

Batıdaki ve doğudaki şanın ve fütuhatlarından sonra Cem'in şanını ve İskender'in fütuhatlarını kim hatırlar.

Tanrı'nın gölgesi Melikşâh kendi saltanatında Cem, Zülkarneyn¹⁶¹ ve Ferîdûn'a benzer kölelere sahiptir.

O, hüner/savaşçı yeteneği konusunda Cem ve Kâvûs¹⁶² gibidir diyemem! Zira onun askerleri arasında bile Cem ve Kâvûs gibi binlercesi vardır.

Dünyada bu öykü ve hikâye üzerine hem İskender'in hem de Dârâ¹⁶³'nın hikâyesi geçersiz oldu.

Melikşâh'ın yiğitliği ve cesareti çeşitli kaynaklarda anlatılan rivayetlere de konu olmuştur. Nitekim aktarılan bir rivayete göre Sultan Melikşâh, Karahanlı hükümdarıyla ilginç bir olay yaşar. Geçen bu olay şu şekildedir: Hakan Şemsülmülk, Cüzân yakınlarındayken Sultan Melikşâh'a hem acı hem de tatlı sözler içeren bir mektup yazmıştır. O mektubun özeti şu şekildedir: "Tirmiz memleketi ve kaleleri, Mâverâünnehr beldelerindendir. Orasının hakanın valilerinin tasarrufunda bulunması icap eder. Bu aramızda ülfet ve meveddeti sağlamlaştırır ve bu suretle arzularımız hâsıl olur." Bu mektupta kılıcın darbesi gibi bir acı, okun saplanması gibi bir sancı ve insanı öfkeliendiren tesir edici sözler vardı. Şemsülmülk Han, Sultan Melikşâh'ı tehdit eder nitelikte elli men ağırlığında bir topuz ve on men ağırlığında bir kılıçla birlikte: "Biz bu kılıçla savaşmaz, oynarız. Bu topuz da vurduğu zırhı paramparça eder; biz bununla savaşırız" tarzında haber gönderdi. Bunun üzerine Sultan Melikşâh atına binerek meydana geldi ve gürzü yedi kez başının üzerinde çevirdikten sonra seksen adım öteye attı. Daha sonra onu havadan inerken yakaladı ve kılıcıyla büyük devenin boynuna tıpkı çevik ve kuvvetli bir aslan gibi vurarak başını gövdesinden ayırıp yere fırlattı. Daha sonra oku ve yayı eline alarak elçiye "Hakan'a söyle, gürz ve kılıç Hakan'ın

¹⁵⁹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 114.

¹⁶⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 3.

¹⁶¹ Kur'an'da kendisine büyük güç ve imkân verildiği bildirilen kişi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öztürk "Zülkarneyn" *TDVİA* Yayınları İstanbul 2000, c. 44, s. 564-558.

¹⁶² Fars şiirlerinde geçen "Kâvûs" ismi, Pers mitolojisinde ve edebiyatında önemli bir karakteri temsil eder. Kavus, epik Şahname (Kral Kitabı) destanının kahramanlarından biridir. Bkz. 'Alî Ekber Dihhudâ, *Lugatnâme*, İntişârât-i Dânişgâh-i Tahrân, c. I-XV, Tahrân, 1999.

¹⁶³ Dârâ, Ahemenîş ailesinden ve Babil'den "Kasmarti Dîn" adlı bir kadından dünyaya gelen uzun kollu Ardashir'in oğludur. Ayrıntılı bilgi için bkz. 'Alî Ekber Dihhudâ, *Lugatnâme*, İntişârât-i Dânişgâh-i Tahrân, c. I-XV, Tahrân, 1999.

olsun, ok ve yay bizimdir” dedi ve ona bir yay uzattı. Uzattığı yayı Hakan’a vermesinin istedi. Nûştegin Ma’merî¹⁶⁴’yi de elçinin yanında refakatçi olarak görevlendirdi. Elçi ile Nûştegin Ma’merî oradan ayrılıp yola çıktılar. Birkaç gün sonra Semerkant’ın eteklerine ulaştılar. Ordugâha vardıklarında Hakan’ın şehvetli ve çılgın bir atının serbest kaldığını ve önüne çıkan herkesi ezip ya da çifte atarak öldürdüğünü gördüler. Nûştegin Ma’merî ilerledi, atı boğazından yakalayıp şah damarına basarak durdurdu. Akabinde atı geriye sürerek onu zayıf bıraktı. Daha sonra gemi olmamasına rağmen o ata binerek Hakan’ın sarayına gitti. Böylece yakalayıp sakınleştirdiği atı asıl sahibi olan Hakan’a teslim etti. Ayrıca Sultan Melikşâh’ın göndermiş olduğu haberi Hakan’a ilettikten sonra verdiği yayı da ona verdi. Hakan’ın meclisinde yer alan yiğitlerden hiç birisi, bırakın yayın ipini çekmek kırışını bile güç yettirip takamadı. Diğer taraftan Sultan Melikşâh ordusuyla Belh’e ulaştı. Şehrin ileri gelenleri ve imamları, onu karşıladı ve ona; “Her vakit tıpkı her tarafa şamil olan ve bir kör devenin hareketlerine benzeyen Mâverâünnehr askerleritarafından, yağma ediliyoruz. Bunlar âkitleri fesh ve ahdleri nakzededen bir kavimdir” dediler.¹⁶⁵

Mu’izzî, memduhunu överken çok abartıya kaçarak mübalağa etmediğini, gerçekçi ve somut deliller ortaya koyduğunu dile getirmiştir. Bu noktada Firdevsî’yi örnek göstererek onun Rüstem¹⁶⁶’i överken aşırı abartıya kaçtığını, böylece inandırıcılığını kaybettiğini, bundan dolayıda alenen yalan söylediğini, kendisinin ise memduhunu överken gerçekçi davranıp somut deliller ortaya koyduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

قصه های پر عجایب فتحهای پر عِز	گفت فردوسی به شهنامه درون چونانکه خواست
گنده پیر جادو و دیو سفید و شیر زر	وصف کردست او که رستم گشت در مازندران
بازگشت از جنگ و حاضر شد به نزد زال زر	گفت چون رستم بجست از ضربت اسفندیار
روستم به شد چو سیمرخ اندرو مالید پر	زال کرد افسون و سیمرخ آمد از افسون او
از کجا آورد و بیهوده چرا گفت آن سمر	من عجب دارم ز فردوسی که تا چندان دروغ
تا چرا بر من دروغ محض بستی سر بسر	در قیامت روستم گوید که من خصم توام
گفته ما راست است از پادشاه نامور	گرچه او از روستم گفته است بسیاری دروغ
آن ما یکسر عیان است آن او یکسر خبر ¹⁶⁷	ما همی از زنده گویم او همی از مرده گفت

¹⁶⁴ Selçuklu Türkmen devlet adamı, Harezmi valisi

¹⁶⁵ El-Hüseynî, “Ahbârü’d-Devleti’s-Selcukiyye” Çev. Necati Lügal, Ankara: Türk Tarih Kurumu 1999: 41-42; Ahmed b. Mahmûd, 1977: I, 127-128.

¹⁶⁶ İran millî destanının en güçlü kahramanıdır. Bkz. Nimet Yıldırım “Rüstem-i Zâl” TDVİA Yayınları İstanbul 2008, c. 35, s. 294-295.

¹⁶⁷ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 267.

Firdevsî, Şâhnâme’de hayret verici hikâyeler, ibret dolu zaferleri istediği gibi söylüyor (atıp tutuyor).

O, Rüstem’in Mâzenderân’da yaşlı cadı kadını, beyaz devî/şeytanı ve güçlü/erkek aslanı öldürdüğünü yazmış.

Rüstem, İsfendiyâr¹⁶⁸’ın darbelerinden kaçmak için savaştan geri dönmüş ve Zâl-ı zer’in yanına gelmiş.

Zâl büyü yapmış ve Sîmurg onun büyüünden meydana gelmiş. Sîmurg tüylerini Rüstem’e sürünce Rüstem iyileşmiş diye yazmış.

Ben Firdevsî’nin bunca yalanına hayret ediyorum. Bu yalanları nerden getirmiş ve neden bunca boş masal anlatmış ki?

Mahşer gününde Rüstem: Ben senin düşmanın mıydım? Neden benim için bir sürü yalan söyleyip durdun? Diyecektir.

Gerçi o Rüstem ile ilgili bir sürü yalan söylemiş. (Ancak) bizim meşhur padişah ile ilgili söylemlerimiz doğrudur.

Biz, bizzat hayatta olanlardan o ise ölümlerden bahsediyor. Bizim (bahsettiğimiz) zaman tamamen bilinen, onun (bahsettiği) zaman ise tamamen rivayetten ibarettir.

Mu’izzî memduhunu överken onu tarihî-mitolojik kahramanlara teşbih edip onlara telmihte bulunmanın yanında, onun özellikle yiğitlik ve savaşçı vasfını ön plana çıkarmak için padişahı güç yönünden çeşitli hayvanlarla da kıyas etmiştir: “Sen kartal sın, muhaliflerin sülün kuşu gibiler. Sen aslansın, sana karşı inat edenler çakal gibiler.”

تو چون عقاب شدی و مخالفان چو تذرو تو چون هربر شدی و معاندان چو شغال¹⁶⁹

Mu’izzî, Sultan Melikşâh’ın yiğitliğine ve savaşçılığına vurgu yaparken, onun öfkesi ve savaş meydanındaki heybetinden dolayı aslan ve kaplanların titrediğini, kılıcının karşısında İskender’in seddi, fermanının önünde ise Nûşîrevân’ın adaletinin gölgede kaldığını ifade etmiş ve böylece padişahın hem cesur kişiliğini hem de heybetinin büyüklüğünü ortaya koymuştur. Diğer bir beyitte ise sultan, savaş meydanında sergilediği cesaret ve kahramanlıktan hareketle kılıcıyla aslanların

¹⁶⁸ İran tarihinde adaletin, gücün ve zarafetin sembolü olarak ortaya çıkan efsanevî bir kahraman. Bkz. Nurettin Albayrak, “İsfendiyâr” TDVİA Yayınları İstanbul 2000, c. 22, s. 511-512.

¹⁶⁹ Mu’izzî, Dîvân, s. 446.

pençelerini kesen, okunun temreniyle de düşmanların gözlerini diken bir yiğit olarak tasavvur edilmiştir:

بیشه بر شیران ز بیم شاه باشد چون حصار
پیش شمشیرش چه جای سد اسکندر بود
از نهیش بر پلنگان کوه چون زندان بود
پیش فرمانش چه جای عدل نوشروان بود¹⁷⁰
ببری پنجه شیران به شمشیر
بدوزی دیده دشمن به پیکان¹⁷¹

2.1.2.6. Talih-Baht

İlâhî iradenin insanlar için yarattığı yaşam programı anlamına gelen talih veya baht terimi, kaside şairleri tarafından padişah övgüsünde sıkça kullanılan bir kavramdır. Her yönüyle idealize edilen hükümdarlar, aynı zamanda bahtlarının açıklığı ve talihlerinin yaverliği bakımından da methedilmişlerdir. Hüma kuşunun gölgesinin değdiği bu hükümdarlar doğdukları andan itibaren kutlu ve talihli bir kaderin içinde olmuşlar ve bu sayede rakiplerine ve düşmanlarına her zaman üstün gelmişlerdir.”¹⁷²

“Sâhib-krân” kavramıyla anılan padişahların bahtı, doğdukları andan itibaren bereketli, kutlu ve güzel sayılmıştır. Bu nedenle şairler, hükümdarların Tanrı tarafından bahşedilen kutlu bahtlarını vurgulamak için sıklıkla “sâhib-kırân” ve “devlet” tabirlerini kullanmışlardır. Astronomik bir tabir olan “kırân” kelimesi, Zühre ve Müşteri’nin aynı burç, derece ve noktada birleşmesidir. Bu dönemde doğan insanların tamamen bir talih açıklığı içinde olduğuna inanılmaktadır. Bu inancın bir sonucu olarak da başta padişahlar olmak üzere pek çok devlet adamı övülürken kırân terimi kulanılmıştır.¹⁷³

Mu’izzî Dîvânı bu yönüyle incelendiğinde, neredeyse tüm kasidelerinde padişahın kutlu bir talihinin olduğu, bu talihin kendisine Tanrı tarafından bahşedildiği, ayrıca devlet (talih) ve mülk sahibi olduğunun vurgulandığı görülmektedir.

Mu’izzî sultanın bu yönünü överken *devlet*, *murâd*, *bülend-ahter*, *ikbâl*, *şâh-i sâhib-kırân*, *kâm-kâr*, *kâm-rân*, *fer-hunde*, *pîrûz-baht*, *huceste*, *baht-i bülend*, *baht-i ferruh*, *üstâd-i ikbâl*, *baht-i nîk*, *baht-i cevân*, *te’yîd-baht* vb. terkip, sıfat ve birleşik kelimeler kullanmıştır. Bu şekildeki kullanımlardan bir kısmı şu şekildedir:

¹⁷⁰ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 144.

¹⁷¹ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 547.

¹⁷² Esra Uslu, *a.g.e.*, s. 200.

¹⁷³ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 386.

دلیل تو به همه وقت بخت نیک بود مُعین تو به همه حال کردگار بود¹⁷⁴
 سایه یزدان ملک سلطان که از تأیید بخت پیش از آدم کرد عالم عدل او را اختیار¹⁷⁵
 فلک مساعد و گیتی به کام و ایزد یار قضا موافق و دولت بلند و بخت جوان¹⁷⁶

Senin varlığın her zaman iyi bir bahta işaretler. Tanrı her halükârda senin yardımcındır.

Bahtı sağlam, Allah'ın gölgesi Sultan Melik; âlem, Âdem'den önce onun adaletini seçkin kılmişti.

Felek, ona yaver, cihan (fetih) onun arzusu, Tanrı ona yârdır. Kaza, muvaffaktır, devleti yüce, bahtı gençtir.

2.1.2.7. Kahr-Dehşet

Mu'izzî, Sultan Melikşâh'ı överken onun bazı özelliklerini öne çıkarmıştır. Bu tür özelliklerden biri “kahr”dır. Kahr, her nekad olumsuz bir mana içermiş olsa da dönemin sultanlarında, özellikle düşmanlara karşı olması gereken olumlu bir özellik olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla padişahlar övülürken, onların kahredici özelliklerine de hasseten değinilmiştir. Mu'izzî, Sultan Melikşâh'ın kahredici özelliğine değinirken *bîm*, *sehm* ve *heybet* kavramlarını tercih edip kullanmıştır.

Mu'izzî, sultanın memleketinde müminlerin emniyet bulduğunu, kilometrelerce uzakta olan (yani Antakya'da bulunan)¹⁷⁷ putperestlerin ise onun heybeti, kılıcının kahrı ve dehşetinden dolayı korkuyla dolduklarını, onun heybetinin bütün doğu illerini, kahrının ise batı illerinin tamamını çepeçevre sardığını, düşmanlarının onun korkusundan dolayı tıpkı kanatsız bir kuş gibi çaresiz kaldığını, oysa onunla birlikte olan birinin gönlünün elif gibi dümdüz (sadık), ona başkaldırıp isyan edenin ise belinin nûn gibi büküldüğünü şöyle ifade etmiştir:

اینجا ز فر عدلت ایمن شدست مومن وانجا ز سَهْم تیغت ترسان شدست ترسا¹⁷⁸
 سَهْمَش به خاورست و نهیبش به باختر وز باختر ولایت او تا به خاورست¹⁷⁹
 ز بیم تو گذشته است بدخواه تو به سان یکی مرغ بی بال و پر¹⁸⁰

¹⁷⁴ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 146.

¹⁷⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 320.

¹⁷⁶ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 527.

¹⁷⁷ Urfalı Meteos, *Urfalı Mateos vekayinamesi* (952-1136).

¹⁷⁸ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 4.

¹⁷⁹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 78.

¹⁸⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 220.

2.1.2.8. Yay-Ok-Mızrak-Kılıç

Mu'izzî, Sultan Melikşâh'ın maddî gücünden bahsederken veya elindeki savaş aletleriyle cenk meydanlarında gösterdiği kahramanlığı ifade ederken, onun burada yaralayan, öldüren, sakat bırakan ya da yok eden niteliklerini o dönemin silahlarından “mızrak”, “kılıç”, “ok” vd. ile dile getirmiştir. Şair, memduhunu överken savaş meydanından bahsettiğinde ise *tîğ, hüsâm, tîr, rezm, hançer, kemân, kal'a, zafer, ecel, mahşer, sinân, şîr, ateş*, vb. kelimeleri tercih edip kullanmıştır.

Mu'izzî'nin ifadesine göre memduhunun ateş olmasa da ateş gibi etkili olan keskin kılıcı, hasetçilerin ciğerini yakar. Elindeki kılıcı parlayınca, zafer ona gülüverir. Başparmağından ok fırlayınca ecel ağlayıverir. Onun kahramanlığından dolayı dostlarına özgürlük nasip olur. Kılıcından dolayı düşmanlarına âh ulaşır. Kılıcının korkusundan dolayı aslan, bir kuştan bile daha acizdir. Zaten onun adaletinden dolayı yuvasındaki kuş bile emniyettedir. Çin Fağfuru uyanıkken onun kılıcını görse, her gece rüyasında: “Ey padişah! Bana merhamet et!” der. Eğlence meclisinde onun kaleminden cennet nimetlerinden bir işaret vardır. Cenk meydanında ise onun kılıcında mahşer korkusu vardır. Düşmanının ordusu ye'cûc gibi onun kılıcı ise İskender'in seddi gibidir. Kılıç ve gösterişli mızrak savaş meydanında olmasa da biri kınından çekilen bir hançer gibi diğeri yaydan çıkan bir ok gibi olmasa da bu üç kaleyi fethetmek ancak sana yaraşır demektedir:

نه آتش است وچو آتش همی کند تأثیر ¹⁸²	خُسام او جگر حاسدان همی سوزد
اجل بگریدکز شدست او بپرد تیر ¹⁸³	ظفر بخدود کز دست او بتابد تیغ
به دشمنان تو از تیغ تو رسیده نفیر ¹⁸⁴	به دوستان تو از جود تو رسیده نفر
شیر را تیغ تو دارد عاجز اندر مرغزار ¹⁸⁵	مرغ را عدل تو دارد ایمن اندر آشیان
هر شبی گوید به خواب اندر که شاه زینهار ¹⁸⁶	گر به بیداری ببیند تیغ تو فغفور چین
نشان نعمت فردوس و هیبت محدشر ¹⁸⁷	همی دهد قلم و تیغ او به بزم و به رزم

¹⁸¹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 549.

¹⁸² Mu'izzî, *Dîvân*, s. 221.

¹⁸³ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 221.

¹⁸⁴ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 223.

¹⁸⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 224.

¹⁸⁶ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 224.

¹⁸⁷ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 270.

چون پاچو جند لشکر خدمت تیغ تو به سان سد اسد کددر¹⁸⁸
 بی آنکه در نبرد فروزنده شد حُسام بی آنکه در مصاف درخشنده شد سنان
 بی آنکه شد کشیده یکی خنجر از نیام بی آنکه شد گشاده یکی ناوک از کمان
 بگشادی این سه قلعه که هر قلعه را سزد کس مهر کوتوال بود ماه پاسبان¹⁸⁹

2.1.2.9. Dindârlık

Birçok yönden diğer insanlardan üstün görülen padişahlar, dindarlıkları ve takvalı olmaları nedeniyle de şairler tarafından övülmüş, hatta diğer insanlardan daha üstün sayılmıştır. Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olarak bilinen padişahın, belki de en önemli vasıflarından biri dindâr olmasıdır. Bu vasıflara sahip bir padişah, her şeyden önce “dindâr” olarak algılanır.

Dindar olan padişahın mühim görevlerinden biri; Tanrı'nın dinini yeryüzünde hâkim kılmak ve onu yüceltmektir. Bu duygular, Mu'izzî'nin özellikle Sultan Melikşâh övgüsünde kaleme aldığı kasidelerde oldukça fazla işlenmiştir. Nitekim bu kasidelerinde Mu'izzî, Sultan Melikşâh'ı peygamberin dinini yücelten ve onu öven biri olarak görmektedir.

Mu'izzî, Sultan Melikşâh'ın dindarlığından bahsederken şu bileşik kelime ve terkipleri kullanmıştır: *pâk-dîn, rükn-i İslâm, rükn-i dîn, mu'izzüd-dîn, fahrü-dîn nasır-ı dîn, hüdavend-i umûm, âfitâb-ı dîn, zıllullâh, pasibân-i dîn* vb.

Mu'izzî, İslam ve şeriatın (dinin) dünyada var olduğu sürece, Sultan Melikşâh'ın İslam'ın direği olacağını, İslam'ın, onun namı ve fermanı ile süslendiğini, kılıcının küfrün/kâfirlerin gönüllerini perişan ettiği için İslam'ın umûmî olarak emniyet bulduğunu, kendisinin ümmetin sahibi olduğunu, Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi, dinin ve adaletin güneşi, ümmetin yardımcısı ve dinin destekçisi olduğunu, Melikşâh gibi bir sultanın dünyaya gelmesinden dolayı Tanrı'ya şükretmenin Hz. Peygamber'in ümmetine vacip olduğunu, İslam'ın direği ve peygamberin de Mu'izzüddîn'i olduğunu, Resulullah'ın ve Âdem peygamberin onunla cennette iftihar ettiğini, zira

¹⁸⁸ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 272.

¹⁸⁹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 575.

Resulullah'ın dininin iftihar, tüm beşerin müjdecisi olduğunu hemen her kasidesinde vurgulamıştır:

رکن اسلام خداوند معزّ الدین است ¹⁹⁰	تا که اسلام و شریعت به جهان آیین است
وز رایت و رایش همه آفاق منور ¹⁹¹	از نامه و نامش همه اسلام مزین
گردد دل کفار ز شمشیر تو رنجور ¹⁹²	آسایش اسلام در آن است که امسال
که امام ملکان است و خداوند اُمم ¹⁹³	رکن اسلام ملک شاه جهانگیر شهی
سایه یزدان ملکشاه آفتاب داد و دین ¹⁹⁴	آفرین باد آفرین بر خسرو روی زمین
که شاهی چون ملک سلطان پدید آورد در کیهان ¹⁹⁵	کنون آن شکر یزدان را بود بر امتش واجب
که فخر دین رسول و بشیر هر بشری ¹⁹⁶	رسول و بوالبشر اندر بهشت فخر کند

Mu'izzî, Peygamberlerin gösterdikleri bazı mucizeleri Sultan Melikşâh'a atfetmiş, böylece onu yüceltmıştır:

ور شگفت است که موسی به عصا ثعبان کرد	گر بدیع است که عیسی به دعا افسون کرد
تو به اقبال کنی آنچه به افسون آن کرد ¹⁹⁷	تو به شمشیر کنی آنچه به ثعبان این کرد

Gerçi İsa'nın dua ile sihir yaptığı aşikârdır. Musa'nın da âsâ ile ejderha meydana getirdiği ilginçtir.

Ancak sen Musa'nın ejderhayla yaptığını kılıcınla, İsa'nın sihir ile yaptığını ise teveccühün ile yaparsın!

Sultan Melikşâh'ın dindarlığı ve mütevazılığı da çeşitli rivayetlere konu olmuştur. Nitekim *Tabakât-ı Nâsirî* diye de anılan *Târîh-i Nâsirî*'nin Selçuklular faslında şöyle rivayet edilmektedir: Hazret-i Gazneyn'in büyüklerinin seçilmiş haberlerinden birine rastladım. Şöyle ki, günlerden bir gün Sultan Melikşâh, veziri Nizâmülmülk'e "Ordu hazırla ki, Mısır memleketine sefere çıkmaya kararlıyım". dedi. Bunun üzerine Nizâmülmülk sultana şöyle söyledi: "Padişahımız bu sefer konusunu iyice düşünmelidir. Çünkü o bölgede Karmatîler toplumu ve kötü dinliler yaşarlar. Onların kirli itikatlarından sizin gibi sünni bir padişahın kulağına uygunsuz bir sözün ulaşması

¹⁹⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 80.

¹⁹¹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 226.

¹⁹² Mu'izzî, *Dîvân*, s. 275.

¹⁹³ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 480.

¹⁹⁴ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 541.

¹⁹⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 545.

¹⁹⁶ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 705.

¹⁹⁷ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 191.

bendeniz o sözlerin cenabınızın kulağına gelmesini caiz görmüyorum” Nizâmülmülk’ün vermiş olduğu bu cevaba karşılık olarak Sultan Melikşâh şöyle buyurdu: “O seferin hazırlıklarına meşgul olmak lazım, çünkü o seferin iptali mümkün değildir.” Sultan’ın bu sözü üzerine Nizâmülmülk, o seferin bütün hazırlıklarını yaptırdı. Sultan çok kalabalık bir orduyla o tarafa akın etti. Mısır’a yaklaşıncı, Mısır halkı sultanı karşılama adabının bütün şartlarını yerine getirdi. Ancak Sultan, Mısır kapısına varana kadar hiç kimseye ne iltifat etti ne de teveccüh gösterdi. Sultan, Mısır’a varıp Nil ırmağını geçince orada bulunanlara “Firâvun’un sarayı hangisidir?” diye sordu. Firavun’un sarayını öğrenen Sultan, o saraya doğru yönelip ordusuna orada durmasını emretti. Sultan Melikşâh bir tek atlısıyla sarayın bulunduğu yere doğru gitti. Attan inip Firâvun tahtının bulunduğu yerde iki rekât namaz kıldı. Sonra yüzünü toprağa koyup şöyle dua etti: “Ey Allah’ım! Bir kuluna Mısır memleketini verince o kulun bu makamda *Enâ rabbüküm illâ’alâ* (En büyük tanrı benim) diyerek Tanrılık iddiasında bulundu. Oysa ben, zayıf kuluna bütün doğu ve batı memleketlerini ikram etmene rağmen gelmiş, yüzümü toprağa koyup *Sübhâne rabbiy’el-‘alâ* (Sana en yüce övgüler olsun) diyorum. Senin fazilet ve keremine yakışır ki, bu kuluna rahmet edesin.” Başını secdeden kaldırıp geri geldi. Böylece de Mısır şehrine girmeden Horasan’a geri döndü. Bu hikâye o gazi ve adaletli padişahın iyiliğini ve dindarlığını aksettirmek için anlatıldı.¹⁹⁸

2.1.2.10. Asalet-Soyluluk

Başta hükümdarlar olmak üzere toplumun ileri gelenlerinin, eski ve köklü bir soya mensup olmaları, onlar için bir iftihar meselesi sayılmaktaydı. Hükümdarın sahip olduğu güç ve yeteneğin yanı sıra, soylu bir hanedana mensup olması da aranan bir nitelikti. Çünkü sultanın soylu ve asîl bir soya mensubiyeti, onun teb’ası üzerindeki otoritesini, gücünü ve yaptırımını artıran, dolayısıyla iktidarını daha da güçlendirip sağlamlaştıran bir özellikti. Ayrıca hükümdarın asîl ve soylu bir aileye mensup olması, onun teb’ası üzerindeki güç ve otoritesini arttırdığı gibi toplumun her kesimi tarafından da saygı duyulan bir husus olmuştur. Bundan dolayı “Sultanın soylu oluşu kasidelerde sıkça yer almıştır. Onların soylu oluşları mensup oldukları soyla yani hanedanla ilişkilendirilerek öne çıkarılmıştır.”¹⁹⁹

¹⁹⁸ el-Cüzcânî, *a.g.e.* 2010: S. VIII, 111-140.

¹⁹⁹ Esra Uslu, *a.g.e.*, s. 246.

Mu'izzî, Sultan Melikşâh övgüsünde kaleme aldığı kasidelerinde, onun soyluluğuna işaret ederken daha çok *asl*, *neseb*, *âlî-neseb*, *pâk-neseb*, özellikle *güher/gevher* kelimelerini kullanmıştır. Nitekim Mu'izzî, bir kasidesinde Sultan Melikşâh'ı, soyunun hatırı için hikmetin mücevherlerini meydana çıkardığını yani övdüğünü ifade etmiştir: “Bendeniz Mu'izzî, şiir hazinesinin kapısını açmıştır. Senin soyunun hatırı için hikmetin mücevherini aşikâr etti.” Mu'izzî, “Sultan Melikşâh'ın Bağdat'tan Başkente Dönüşü” başlıklı kasidesinde; “Kişinin meşhur olması sanatından, kılıcının değerli olması soyluluğundan ileri gelir.” şeklindeki ifadesi, sultanın kılıcının değerinin onun soyluluğuna bağlı olduğunu göstermektedir. Mu'izzî başka bir kasidesinde Sultan Melikşâh için “Selçuklu sultanının pak ve temiz neslinden gelen emir, aslan gibi çocuk ve Alp Arslan'ın şehzadesi” ifadesini kullanmıştır. Mu'izzî bir diğer kasidesinde sultanın soyluluğunu parlayan güneş ile kıyaslamıştır. Buna göre dünya nasıl güneş sayesinde aydınlıksa Sultan Melikşâh'ın devleti de Alp Arslan'ın soyu sayesinde aydınlıktır. Devamında söylenen; “Seninle birlikte Tuğrul Bey, Çağrı Bey ve Alp Arslan'ın soyu nihayet ebedî oldu.” ifadesi ise Sultan Melikşâh'ın soylu oluşuna net olarak işaret etmektedir. Mu'izzî, başka bir kasidesinde ise Sultan Melikşâh'ın soyunun Alp Er Tunga'nın soyu gibi şerefli olduğunu ifade etmiştir: “O şeref/onur konusunda Efrâsiyâb'a benzer. Soylulukta ise Alp Arslan'ın soyundandır.” Melikşâh'ın soyluluğu konusundaki beyitler aşağıda gösterilmiştir:

گشاده بنده معزّی در خزانه ی شعر	نمود گوهر حکمت ز خاطر گهری ²⁰⁰
هنر بپاید تا نامدار باشد مرد	گهر بپاید تا قیمتی بود پولاد ²⁰¹
آن میر شیربجه و آن شاه شاه زاد	کز اصل پاک خسرو سلجوق گوهرست ²⁰²
ای جهاندارى که از تو تازه باشد جاودان	گوهر طغرلبک و جغریبک و البارسلان ²⁰³
شاهی که هست در شرف و اصل خویشتن	افراسیاب صورت و آلب ارسلان گهر ²⁰⁴

2.1.2.11. Sultanın Atı

Mu'izzî'nin, Sultan Melikşâh övgüsünde kaleme aldığı kasidelerinde onun atına da yer verdiği görülmektedir. Hatta “Padişah için Övgü ve Atının Tarifi” başlıklı kasidesini, tamamen onun atının övgüsüne ayırmıştır. Şair, Sultan Melikşâh'ın atını

²⁰⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 705.

²⁰¹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 137.

²⁰² Mu'izzî, *Dîvân*, s. 77.

²⁰³ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 513.

²⁰⁴ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 214.

överken, onu Zâloğlu Rüstem'in Rahşân'ı ile mukayese etmiş ve onun ondan daha kuvvetli olduğunu ifade etmiştir. Mu'izzî, Sultanın atının bazı niteliklerin mübalağa sanatından istifade ederek şöyle açıklamıştır:

به حمله همچو هژبر و به پویه همچو غزال
به وقت پویه به خاک اندر آورد زلزال
شمال او ز یمین و یمین او ز شمال
به سرکشی چو جنوب و به رهبری چو شمال
سمندرست در آتش در آب ماهی وال
به گام تنگ رود راست بر دو پاره خلال
ز خط و نقطه همی بر زمین کشد اشکال
زیشک پیل و ز پشت گشفت گرفته مثال
دو دست او به کتف بر شود به سوی جبال
فرو برد سر و در خویشتن کشد دنبال
شب سیاه به چاه اندرون ز نور خیال
که رعد او ز دهان است و برق او ز نعال
قوایمش همه پرّ و جوارحش همه بال
به طور ماند کش نعل بر زند نعال
به موج دریا ماند چو برفرازد بال
بر او چو پروین طوق است و چون مجره دوال
چو زیر شانزده نجم اندرون چهار هلال
نوشته صورت او نیست چرخ را تمثال
سزد غلام سوارش هزار رستم زال
خدايگان ولايت گشای اعدا مال²⁰⁵

تکاورى که قوی‌تر ز رخس رستم زال
به گاه حمله به چرخ اندر افکند آشوب
گه دويدن نتوان شناخت از سبکی
گرش نسب ز جنوب و شمال نیست چراست
به آب و آتش گستاخ در رود گویی
جهد به گام فراخ از بر دو خامه ریگ
ز نعل خویش به ناوردگاه بی مسطر
به دشت و کوه درون ساق و شمش از سختی
دو پای او به کفل بر شود به سوی مغاک
اگر به شیر رسد روز حمله شیئه او
ز تیر چشمی و روشن دلی تواند دید
به ابر ماند در موکب و شگفت ابری
عقاب و شاهین خوانمش در شکار که هست
به طیر ماند کش تنگ درکش رايض
اگرچه بشت و شمش هست کشتی و لنگر
به گردش اندر مانند چنبر فلک است
چهار نعلش محکم به زیر شانزده میخ
ز رخس رستم تمثال دیده‌ام لیکن
هزار رخس سزد در نبرد چاکر او
سوار او ملک عالم است و خسرو دهر

Melikşâh'ın atı hız konusunda Zâloğlu Rüstem'in Rahş'ından daha kuvvetlidir. O, saldırırken tıpkı aslan koşarken de ceylan gibidir.

Saldırı sırasında feleğe karmaşıklık düşürür. Koştuğu zaman toprakta deprem etkisi yaratır.

Koşarken hafifliğinden tanınamaz hale gelir. Onun sağ tarafından kuzey, kuzey tarafından sağ (görünür).

²⁰⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 442.

Eğer onun soyu, kuzey ve güneyden değilse neden asillikte güney, rehberlikte kuzey gibidir?

Suya ve ateşe doğru cesurca yürüyünce sanki ateşin içindeki semenderdir. Suyun içinde ise balina gibidir.

Geniş adımıyla iki kum tepesinin üstünden atlar. Dar adımıyla iki ince düz çubuğun arasından geçer.

Savaş meydanında kendi nalından iz bırakmaz. Toprağa yuvarlak ve çizgi şekilleri çizer.

Onun nalının ve toynağının sertliğinden ovanın ve dağın içinde fil ve kaplumbağa sırtı gibi şekiller meydana gelir.

Onun iki ayağı yükselince çukur oluşur. Onun iki kanadı dağlara kadar uzanır.

Eğer savaş günü onun sesi aslana ulaşsa aslan başını eğip kuyruğunu kendisine yapıştırır.

Kara gözü ve aydın gönlü sayesinde hayal ışığından kuyunun içinde kara gece görülebilir.

Ordunun içinde bir buluta benzer öyle şaşırtıcı bir bulut ki onun gürültüsü ağzından şimşegi nalındandır.

Onun bulunduğu bir avda kartal ve şahine onun bütün güç kuvveti ve endamının tamamı kanattan oluşur.

Seyis onu dar bir yerden çektiğinde kuşa benzer. Nalbant onu nalladığında Tûr Dağına benzer.

Onun sırtı gemi demiri gibidir. Kanatlarını açtığında deniz dalgasına benzer. Gezintideyken feleğin çemberine benzer.

Onun üzerinde Ülker yıldızının gerdanlığı ve Samanyolu'nun tasması var.

Dörtnalının altındaki on altı tane sağlam çivi, dört hilalin içindeki on altı yıldız gibidir.

Savaşta binlerce Rahş onun kulu, binlerce Zâloğlu Rüstem ise onun süvarisinin kölesi olmaya layıktır.

Onun süvarisi âlemin meliki, zamanın hüsrevidir. Ülkeleri fetheden ve düşmanın malını alan kudretli padişahdır.

2.1.2.12. Sultanın Meclisi

Mu'izzî, Sultan Melikşâh övgüsünde yazdığı kasidelerinde onun tertip ettiği eğlence meclislerine de yer vermiştir. Mu'izzî'nin ifadesine göre; tertip edilen bu meclisler, sadece yiyip içilen ve zevk safa içerisinde eğlenilen değil, bilakis sanat ve kültür muhitinin oluşturulduğu, edebiyat ve bilimin konuşulup tartışıldığı yerler olarak dikkat çekmektedir. Bu kasidelerde, Sultan Melikşâh'ın gerçekleştirdiği fütuhatlardan sonra meclisler tertip ettiği, tertip edilen bu meclislere Türk soylu sakîler, kaside şairleri, hanendeler ve sazandeler, nüktedan kişiler, dönemin zevk şairleri ve usta mutriplerin katıldığı bildirmiştir. Mu'izzî'nin ifadelerinden kendisi de bu meclislere katıldığı ve orada sultan için çeşitli şiirler söylediği de anlaşılmaktadır. Hatta Mu'izzî, bir beyitinde; “Meclisinde Mu'izzî kulun sana övgüler dizesin” ifadesine yer vermiştir. Ayrıca Mu'izzî, Sultan Melikşâh'ın meclisini, bütün şâhların kabesi olarak nitelendirmiştir. Şair bu meclisleri tasvir ederken, meclislerde o kadar çok resim ve rengârenk güzeller olduğunu, bundan dolayı Çin'in meşhur puthanelerine benzediğini, hatta *Erjeng*'in (Mani'nin kutsal kitabı resim albümü) resimleri ile süslendiğini ifade etmiştir. Mu'izzî başka bir kasidesinde ise Sultan'ın sofrasında şairlerin de yer aldığını, bunların sofrada sultan için kaside okumak istediklerini bildirmektedir. Mu'izzî, Melikşâh'ın meclislerini *bezm* ve *meclis* kelimeleri ile ifade etmiştir. Mu'izzî'nin, kasidelerinde *bezm* kavramını *rezm* kelimesi ile birlikte kullandığı görülmektedir:

تو هدیه ای بدیع و یکی بزم دیگرست²⁰⁶
بخت بلذد و جام تو طوبی و کوثرست²⁰⁷
اثبات عدل و نفی ستم روز بار اوست²⁰⁸
سرو در میدان بود هرگه که در میدان بود²⁰⁹

در هر وطن که پای برون آری از رکاب
این بزم جنت است و تو رضوان جنتی
قفل غم و کلید طرب روز بزم اوست
ماه در مجلس بود هرگه که در مجلس بود

²⁰⁶ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 77.

²⁰⁷ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 77.

²⁰⁸ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 93.

²⁰⁹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 144.

اندر آن مجلس به خدمت مدح خوان ورودساز
 همی دهد قلم و تیغ او به بزم و به رزم
 خالی نسزد مجلس از جام در این وقت
 کعبه شاهان آفاق است عالی مجلس
 ز بس بدایع نقش و نگار گوناگون
 در خدمت تو دولت باقی وفا نمای
 وان را که هست بر سر خوان مدح خوان هزار
 شاعران نکته سنج و مطربان اوستاد²¹⁰
 نشان نعمت فردوس و هیبت محشر²¹¹
 وز طبل و نی و چنگ و دف و بربط و تنبور²¹²
 پایه تخت و رکاب تو مقام است و حجر²¹³
 بهار خانه چین است و صورت ارژنگ²¹⁴
 در مجلس تو بنده معزی مدیح خوان²¹⁵
 خواهد که روز رزم بود مدح خوان تو²¹⁶

O, mecliste olduğu vakit sanki mecliste bir ay vardır. O meydana çıktığı vakit sanki meydana bir servi vardır.

Üzengiden ayağını çıkarıp indiğin her ülke için yeni bir hediye ve başka bir kutlama meclisi kurulur.

Bu meclis cennet gibidir. Sen ise cennetin ravzası gibisin. Senin talihin tuba ağacı gibi yüksek kadehin ise Kevser suyu gibidir.

Onun meclisi gamın kilidi, neşenin anahtarıdır. Onun divan günü zulmün ortadan kalktığı ve adaletin tecelli ettiği gündür.

O mecliste, kaside şairleri ve çalgıcılar, nüktedan, hoş zevkli şairler ve usta mutripler/şarkıcılar vardır.

Eğlence meclisinde onun kaleminden Firdevs nimetlerinden bir işaret, savaşta ise kılıcından mahşer korkusu var.

Bu mevsimde kadeh, davul, ney, çeng, def, ûd ve tambûr meclisinden eksilmesin!

Bütün şâhların kabesi senin yüce meclisindir. Tahtının ve atının ayağı Hacerü'l-esved makamıdır.

(Mecliste) o kadar çok resim ve rengârenk güzeller var ki sanki Çin'in puthanesi ve Erjeng'in (Mani'nin kusal kitabı resim albümü) resimleridir.

Bâkî devlet, hizmetinde vefa gösterebilir! Meclisinde Mu'izzî kulun övgüler dizesin!

²¹⁰ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 145.

²¹¹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 270.

²¹² Mu'izzî, *Dîvân*, s. 342.

²¹³ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 358.

²¹⁴ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 434.

²¹⁵ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 543.

²¹⁶ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 681.

Sofranın üstünde olan binlerce kaside şairi meclis/eğlence günü sana kaside okumak/seni övmek isterler.

Kasidelerden oluşturulan bu meclislerin bir yandan eğlence diğer taraftan ilim ve kültür hüviyetine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca Sultan Melikşâh, âlim, sanatkâr ve şairleri himayet etmiş, onlara destek olmuş ve onların çalışmalarını devam ettirecekleri uygun bir ortam oluşturmuştur. Onun bu özelliği, özellikle bu meclislerin dönemin kültürel muhitlerinin oluşmasında etkili olmuştur.

2.1.3. Mu'izzî'nin Sultan Melikşâh Övgüsündeki Kasidelerinde Türk Kavramı

Mu'izzî'nin, Sultan Melikşâh övgüsünde kaleme aldığı kasidelerinde Türk kavramı/unsuru ile ilgili pekçok kullanım vardır. Bunların başında Türkler'in askerlik yönü gelmektedir. Mu'izzî, bizzat kendisinin de şahit olduğu olaylara dayanarak Türkler'in kıymette paha biçilmez, olduğunu savaş sanatında ve meydanında mahir olduğunu, daha çok at sırtında günlerini geçirdiğini dile getirmiş, onların cesur, yiğit, cengâver, atilgan ve yetenekli olduklarına vurgu yapmıştır. Ayrıca Türkler'in güzel oluşlarına, sanattaki yeteneklerine, vatan ve millet sevgisine değinmiştir.

2.1.3.1. Türk Askeri

Mu'izzî bir kasidesinde Türk ve Türk askerleri hakkında şöyle demektedir: “Benim için doğrulandı ki Tanrı Türkistân'ı bir güzellik ve olgunluk içinde yarattı. Bütün güzellikler Türkler'den haber veriyor. Bütün olgunluklar Türkler'e işaret ediyor. Tüm güzellikler, (onların) kalpak (kûlah) ve kemerinden meydana çıktı. Tüm olgunluklar, (onların) kemendinden ve yayından ortaya çıktı. Mecliste, yasemin gibi yüzleri ile gönül açarlar. Savaş meydanında üç başlı baltayla can alırlar. Biri büyüğü gamzesiyle gönül alıyor. Diğer kara hançeri ile can alıyor. Türkler'in başında kalpakları/kûlah ellerinde kılıçları vardır. Koç burcunda güneş, yengeç burcunda Jüpiter gibiler. Herkes onların hünerli cesur süvariler olduğunu söyler. Herkes onların zaferlerinden dolayı mutludur. Ocak ve Temmuz ayları o cengâverleri etkilemez. Yoksa o Tûran'ın askerleri melek midir? (Onların) kemeri kemend gibi, saçları kemer gibidir. Ağzıları hayal, gözleri ağız gibidir. Hepsi söz söyler kemer bağlar. Ağızdan haber kemenden işaret verirler. Gönü Türkler'in hizmetine ve muhabbetine teslim etmeli. Zira Tanrı cihanın saltanatını/mülkünü Türklere teslim etmiştir. Evet! Türkleri'in devleti İslam'ın bekâsıdır. Türkler'in devletinin bekâsı ise sultanın devletine bağlıdır.”

که از جمال و کمال آفرید ترکستان
 همه کمال ز تُرکان همی دهند نشان
 کمال جمله پدید آمد از کمند و کمان
 به ناچرخ سَمَنی جان ربائی در میدان
 یکی به خنجر هندو همی ستاند جان
 چو مهر در حَمَل و مُشتری است در سَرَطان
 همه سبک شکنند از ظفر سپاهگران
 مگر فریشـتگانـد لشکر توران
 دهان به سان خیال و به چشم همچو دهان
 خبر دهد زدهان و نشان دهد زمیان
 چو کردگار به ترکان سپرد ملک جهان
 بقای دولت ترکان به دولت سلطان²¹⁷

مرا درست شد از آفریدگار جهان
 همه جمال ز تُرکان همی دهند خبر
 جمال جمله پدید آمد از کلاه و کمر
 بدو رخ سَمَنی دلگشای در مجلس
 یکی به غمزه جادو همی رباید دل
 کلاه بر سر ترکان و تیغشان در دست
 همه زبون شمرند از هنر سوار دلیر
 دی و تموز در آن جنگیان اثر نکند
 کمر به سان کمند و به موی همچو کمر
 گسـادن سـخن و بستـن کمر همه را
 به مهر و خدمت ترکان سپرد باید دل
 بلی ز دولت تُرکان بقای اسلام است

Türk askerinin, yiğitliği, savaşçılığı, kahramanlığı ve merhamet sahibi oluşu çeşitli tarih kitaplarına da yansımıştır. Nitekim İbnü'l-Cevzî'nin *Mir'âtü'z-zamân fi- Târîhi'l-âyan* adlı eserinde, Selçuklularla ilgili bilgilere bakacak olursak, Türk askerlerine ilişkin rivayetler şu şekildedir: “Sultan Melikşâh, İsfahan’dan Antakya’ya, oradan da Bağdat’a gitmiştir. Ancak geçtiği bütün yerlerde askerlerinden hiçbirisinin halktan zorla, ya da haksız olarak herhangi bir şeyin aldığı asla rivayet edilmemiştir. Sultan, askerleriyle Bağdat’a her gelişinde halk, şehir içinde var olan kıtlık ve pahalılıktan dolayı endişeye kapılmışsa da durum, sandıklarının tersi çıkmıştır; hattâ sıradan insanlar, gece gündüz demeden onun askerlerinin arasına karışır, satıcılar da incir ve tavuk satmak için askerlerin arasında hiç korkup çekinmeden dolaşırlar ve istedikleri fiyatlardan mallarını sararlardı.”²¹⁸

2.1.3.2. Türkler’in Fiziki Özellikleri

Mu’izzî’nin kasidelerine Türkler’in kahramanlıkları, yiğitlikleri, cengâverlikleri, dayanıklılıkları ve savaşçı ruhlarının yanında fiziki yapıları/özellikleri de yansımıştır. Sadık Armutlu, “*Büyük Selçuklu Şiiri*” isimli çalışmasında, Türkleri ilk kez edebiyat sahnesine taşıyan, onların ruhî ve fizikî özelliklerine değinen kişinin ünlü Arap edibi Câhız (öl. 869) olduğunu söyler. Câhız, *Resâilu'l-Câhız* adlı eserinde yer alan

²¹⁷ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 536.

²¹⁸ Ali Sevim, “Sıbt ibnü'l-Cevzî'nin Mir'atü'z-zaman Fi Tarihi'l-Ayan Adlı Eserindeki Selçuklularla ilgili Bilgiler, II., Sultan Alp Arslan Dönemi” Belgeler, *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, c. XIX, sayı 23, s. 49-50.

“Menâkıbu’t-Türk” başlığı altında, Türkler’in sahip olduğu özelliklerden bahsetmiştir.²¹⁹ Türkler’in sahip olduğu fiziki özelliklerinin Mu’izzî’nin Sultan Melikşâh övgüsündeki kasidelerine de yansıdığı müşahade edilmektedir. Mu’izzî Türkler’in fiziki özelliklerine değinirken onların karakaşlı, siyah saçlı, tatlı dudaklı, hoş kokulu, servi boylu, ince belli, çekik gözlü, beyaz tenli olduğunu söylemektedir. İşte Mu’izzî’ye göre Türkler’in fiziki özellikleri:

این شوخ سواران که دل خلق ستانند	گویى ز که زادند و بخوبى به که مانند
ترکند به اصل اندرو شک نیست ولیکن	از خوبى و زیبایى خورشید زمانند
میران سپاهند و عروسان وثاقند	گردان جهانند و هژبران دمانند
مشکین خط و شیرین سخن و غالیه زلفند	سیمین بر و زرین کمر و موی میانند ²²⁰

Halkın gönlünü cezbeden bu güzel süvariler kimden doğdular ve kime benziyorlar? Türk oldukları ile ilgili hiçbir şüphe yoktur. Ancak iyilikte ve güzellikte devrinin güneşidirler. Onlar, karakaşlı, tatlı dudaklı, siyah saçlıdırlar. Onlar beyaz tenli, altın kemerli ve ince bellidirler.

2.1.3.3. Türklerin Diğer Yönleri

Mu’izzî’nin kasidelerinde Türkler’in ruhî, fizikî veya karakter özellikleri ile ilgili pekçok kayıt bulunmaktadır. Mu’izzî Türkler’in güçte, güzellikte, akılda, olgunlukta, zekâda, sanatta, savaşta, eğlencede, asillikte, sağlamlıkta, öfkede ve hoşgörüde benzersiz olduğunu ifade etmektedir. Mu’izzî’ye göre Türkler’in diğer yönleri şunlardır:

شیرند به زور و به هنر گر چه غزالند	پیرند به عقل و به خرد گرچه جوانند
کی گویم حاشا که چو ماهند و چو سرونند	والله که به مطلق نه چنین و نه چنانند
سرونند ولیکن همه چون بدر منیرند	ماهند ولیکن همه چون سرو روانند
چون راحت روحند چو با ساغر راحند	چون حصن حصینند چو بر پشت حصانند
پدرام تر و خوبتر از سرو بهارند	بی‌شرمتر و سوختر از باد خزانند
مانند تذرونند چو با جام شرابند	مانند هژبرند چو با تیغ و سنانند
از خشم و رضا همچو زمینند و زمانند	وز نطق و دهن همچو یقینند و گمانند
شیرند به بیشه در چون تیغ‌گذارند	ماهند به‌گردون بر چون اسب دوانند
در معرکه سوزنده‌تر از نار جحیمند	در مجلس سازنده‌تر از حور جنانند

²¹⁹ Sadık Armutlu, *Büyük Selçuklu Şiiri*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021, s. 79.

²²⁰ Mu’izzî, *Dîvân*, s. 176.

زان بابت روحند که بایسته چو عمرند
 جز برگل و بر لاله همی مشک نریزند
 در باده چو خورشیدی یا آب حیاتند
 درخنده چو یاقوت مُعَصَفَر بگشایند
 صد سنبله از سنبل بر لاله نگارند
 چون سیم همه پاک تن و پاک جبینند
 با قُرطه رومی همه چون بدر منیرند
 مانند سهیل یمن و آتش برقند
 بی عطر همه مشک خط و مشک عذارند
 چون غالیه دانست دهانشان و همه سال
 مانند چرا غالیه بر رخ که همه خود
 با جام و قدح بابت بوسند و کنارند
 از جَعَد و قفا همچو ظَلامند و ضیاءاند
 شاهان جهان در کفشان جمله اسیرند
 در رزم به جز تیغ زدن رای نبینند
 مانده ایشان که بود در همه عالم
 هرگاه کز ایشان صنمی بینم با خویش
 این مذهب آنهاست که این سیمبران را
 بادا همه را جمله فدا جان و روانم
 ترکان به بها گرچه گراند و همه کس
 اَر جو که به اقبال خداوند بیایم

زان مایه عمرند که شایسته چو جانند
 جز بر دل و بر دیده همی آب نرانند
 در باره چو طاوسی یا کوه گرانند
 وز گرد چو زنجیر مُعَنَبَر بفشانند
 سی‌کوکبه از کوکب بر ماه نشانند
 چون سنگ همه سخت دل و سخت کمانند
 بر مرکب تازی همه چون باد وزانند
 چون با قدح و باده و با تیغ یمانند
 بی خشم همه تنگدل و تنگ دهانند
 در غالیه‌گون تاب سر زلف نهانند
 بی‌غالیه با غالیه و غالیه دانند
 با کفش و کمر بابت خوفند و امانند
 از زرّ و قبا همچو بهارند و خزانند
 شیران عرین با دلشان جمله غرانند
 در بزم به جز دل سیئتَن کار ندانند
 کاندو جهان مایه سودند و زیانند
 گویم خُنک آنرا که چنین نوش لبانند
 ایشان به زر و سیم خریدن بتوانند
 کایشان همه خود جمله مرا جان و روانند
 در حسرت ایشان چو منی دایم از آنند
 ز اینان صنمی گر به بها نیک گرازند²²¹

(Onlar) güçte aslanlar, güzellikte/sanatta ceylanlar gibidirler. Akılda yaşlı bilgiler, zekâda delikanlılar gibiler.

Haşa! Onlar için ay gibi ve servi gibi olduklarını ne zaman demişim? Tanrı'ya ant olsun ki mutlak bir şekilde ne öyledirler ne de böyledirler.

Servi gibiler ancak hepsi dolunay gibi parlaktılar. Ay gibiler ancak hepsi servi gibi salınırlar.

Kadeh ile neşeli ve huzurludurlar. Aygır/asil atın üzerinde bir kale gibi sağlamdırlar.

²²¹ Mu'izzî, *Dîvân*, s. 176.

Baharın servisinden daha güzel ve daha alımlıdır. Hazanın rüzgârından daha yakıcı ve daha serttirler.

Ellerinde şarap kadehi varken olgunlaşmış meyve, ellerinde ok ve mızrak varken kaplan gibidirler.

Öfkede ve hoşgörüde toprak ve zaman gibidirler. Konuşmada ve sözde kesin ve mutlaktırlar.

Ormanda ok atarken aslan, at sürerken gökyüzünde ay gibiler.

Savaş meydanında cehennem ateşinden daha yakıcı, eğlence meclisinde cennet meleklerinden daha yapıcıdır.

Ömre lazım olan ruh gibiler. Ömrün özü olmaları nedeniyle cana da layıktırlar.

Gül ve lale dışında misk kokusu saçmazlar. Gönülden ve gözden gözyaşı dökmezler.

Şarap kadehinde bir güneş veya hayat suyu, sarayda ise tavus kuşu veya ağır dağ gibidirler.

Gülerken sarı yakut gibi açılırlar. Pehlivanlıkta amber kokulu zincir gibi saçılırlar.

Yüz başaklı sümbülden laleye resim çizerler. Yıldızlardan kutup yıldızlarını, ayın üzerine dikerler.

Gümüş gibi, hepsi temiz tenli ve temiz alınlıdır. Hepsi taş gibi katı gönüllü ve sert bellidirler.

Rûm küpesi ve dolunay gibi parlak, Arap atı üzerindeyken sert esen rüzgâr gibidirler.

Süheyl takımyıldızları gibi ateş saçarlar. Çünkü kadeh, şarap ve kılıç ile parlarlar.

İtir olmaksızın hepsi misk yüzlü ve karakaşlıdır. Öfke olmaksızın hepsi gamlı ve küçük ağızlıdır.

Yıl boyunca ağızları misk kabı gibidir. Saçlarının kıvrımı misk rengi altında gizlidir.

Hepsi bizzat misk olmaksızın ıtır kabı gibi koktukları halde neden yüzlerine misk sürüyorlar ki?

Kadeh ve piyale ile öpüşme ve okşama içindeler. Potin ve kemer ile güven içindeler.

Saç kıvrımları ve enselerinden karanlık ve ışık hâsıl olur, altın kaftanlarından bahar ve hazan hâsıl olur.

Cümle dünya şahları, onların ayaklarının altında esirderler. Ormanın cümle aslanları, onların yüreğine karşı feryat içindeler.

Savaşta kılıç saplamaktan başka bir şey düşünmezler. Eğlence meclisinde gönül almaktan başka bir iş bilmezler.

Her iki cihanda faydanın ve zararın özü olan o kimselere benzerler.

Ne zaman onlardan kendime göre bir sevgili görsem, böyle tatlı dudaklılara ne mutlu! derim.

Beyaz tenlileri bile altın ve gümüş ile satın alabilecek bir mezhebe sahiptirler.

Hepsine canım ve ruhum feda olsun! Zira onlar bizzat benim canım ve ruhumdurlar.

Gerçi Türkler kıymette hepsi çok değerliler. Herkes benim gibi her zaman onlara hasrettir. Tanrı'nın bana verdiği talih ile onlardan çok değerli bir sevgili bulacağımı umuyorum.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KASİDELERİN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

در مدح سلطان ملک‌شاه سلجوقی و رفتن او بمهانی نزد خواجه نظام الملک

(بحر مجتث: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)

ستاره سجده برد طلعت منیر تو را	زمانه بوسه دهد پایه سریر تو را
موافق است قضا بخت کامکار تو را	مسخ‌رست عدو ذیغ شیرگیر تو را
خدایگان جهان بی‌نظیر چون تو سزد	که نافرید خدای جهان نظیر تو را
بشیر تو دل توسست و تویی بشیر بشر	بشارت است به نیک اختری بشیر تو را
نصیر توسست خدا و تویی به او منصور	قضا همیشه به نصرت بود نصیر تو را
اسیر توسست به خاک اندرون مخالف تو	همی ز خاک به آتش برند اسیر تو را
رهی پذیرد رای تو و سعادت بخت	همی پذیرد رای رهی پذیر تو را
ضمیر و فکرت تو هست در مصالح خلق	به عقل وصف‌کنم فکرت و ضمیر تو را
ز عدل تو نگزیرد زمانه را هرگز	به روح وصف‌کنم عدل ناگزیر تو را
ز فرّ طلعت تو هر شب آفتاب فلک	همی سجود کند طلعت منیر تو را
چو آمدی تو خداوند میهمان وزیر	سزدکه سجده برد آسمان وزیر تو را
به روزگار تو برنا و پیر شد دلشاد	که هست دولت برنا وزیر پیر تو را
ز مشتری و عطارد همی ندانم باز	دل وزیر تو را و کف دبیر تو را
بمان همیشه به ملک اندرون عزیز و بزرگ	که خوار کرد فلک دشمن حقیر تو را
نشان شاهی و دولت تو باش تا محشر	نشانه گشت دل بد سگال تیر تو را

Selçuklu Sultanı Melikşâh İçin Övgü ve Hoca Nizâmülmülk'e Misafir Oluşu

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Yüzünün parlaklığından yıldız secdeye vardı. Cihan, saltanat tahtının ayağını öptü.

Kader, senin mutlu bahtın ile dosttur. Düşman ise senin kutlu kılıcının itaatkâridir.

Dünyanın yegâne hükümdarlığı sana layıktır. Çünkü kâinatın Tanrısı senin bir benzerini yaratmadı.

Senin gönlün müjdedir ve insanlığa bizzat senin varlığın müjdedir. Senin müjden mesut bir müjdedir.

Allah senin yardımcındır ve sen onun muzaffer kulusun. Kader her zaman zaferle senin yardımcındır.

Sana muhalif olanlar, toprağın dibinde bile sana esirderler. Senin tutsaklarının hepsi toprağın dibinde ateşe doğru sürükleniyorlar.

Bütün köle/hizmetçi koşulsuz emrini almış ve bu emirden hepsi mutlu ve mesutturlar.

Senin vicdanın ve hükmün her zaman halkın yararınadır. Senin fikrini/hükmünü ve vicdanını akılla överim.

Dünya senin adaletinden asla kurtulmamalı (uzak olmamalı). Ruhumla senin kaçınılmaz olan adaletini vafediyorum.

Senin parlak yüzünden ötürü gökyüzünün güneşi her gece senin nur yüzüne secde ediyor.

Sen, kudretli vezirine misafir olarak geldiğinde, gökyüzünün kudretli vezirine tanzim etmesine şaşmamalı!

Devletin genç veziri tecrübelidir. Devrinde mutlu ve mesut olan genç ve tecrübeli herkes mutlu ve mesuttur.

Müşteri ve Utarit gibi gezegenlerden haberdar değilim ancak vezirinin açık gönüllü ve yumuşak kalpli olduğundan haberdarım.

Her zaman ülkende aziz ve yüce olarak kal ki felek hakir düşmanını zelil etsin! Senin padişahlığın ve devletinin alameti/nişanesi mahşere kadar baki kalsın! Okun ise kötü fikirlinin kalbine nişan alsın!

در مدح سلطان ملک‌شاه و تهنیت فتح سمرقند

(بحر مضارع: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

ای کرده فتح و نصرت در مشرق آشکارا	بگذشته ز آب جیحون و آتش زده در اعدا
با خیل خیل لشکر چون سیل سیل باران	با فوج فوج موکب چون موج موج دریا
از توده توده آهن چون کوه کرده هامون	وز گونه گونه رایت چون شهر کرده صحرا
بنهفته هر غلامت دیبا به زیر آهن	پوشیده هر ندیمت آهن به جای دیبا
ماهان بزمگاهت در کف گرفته کیوان	مریخوار بسته هر یک میان به جوزا
شمشیر جنگیانت در خون شده مغرق	چونانکه برگذاری بیجاده را به مینا
از سنگ منجیقت بشکسته حصن دشمن	چونانکه از تجلی بشکست طور سینا
از جمع پادشاهان کس را نبود هرگز	فتحی بدین بزرگی در و هم و در تمنا
تو عادل و دانا وز عدل و دانش تو	هم ملک شد مزین هم فتح شد مهیا
ای گشته همچو مشرق مغرب به تو مزین	وی گشته همچو ایران توران به تو مُهّا
فتحی چنین که یابد جز پادشاه عادل	ملکی چنین که گیرد جز شهریار دانا
زین فتح نوکه کردی ملت گرفت قوت	نو که بردی دولت گرفت بالا
هست اندرین سعادت تأیید ملک و دولت	هست اندرین بشارت تاریخ دین و دنیا
از نعل بادپایان وز خون خاکساران	گرد و بخار از ایدر رفته است تا بخارا
از روی جنگجویان وز موی شیرگران	بی‌نرخ شد به توران کافور و مشک سارا
همچون بنات نعشند از هم گسسته اکنون	قومی که بر خلافت بودند چون ثریا
خشم نکر دُکس را الا به حق عقوبت	عفوت نکرد کس را الا به حق محابا
از خانیان گروهی کز خط شدند بیرون	جنگ آوران یغما جانشان زدند یغما

Sultan Melikşâh İçin Övgü ve Semerkant Fethinin Kutlanması

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtün, Mef'ûlü, Fâ'ilâtün)

Ey doğuda apaçık zafer kazanan doğunun fatihi, Ceyhun nehrini geçtin ve düşmanı yendin!

Yağmur seli gibi grup grup ordu ile denizin dalgaları gibi dalga dalga atlı askeriyle, yığın yığın demir ile dağı çöle çevirdin ve renkli renkli sancaklar ile çölü şehre çevirdin.

Senin her bir kölen demirin altında ipek gizlemiş, her bir nedimen ise ipek yerine demir kuşanmış.

Senin meclisinin ay yüzlüleri, Zühal'i avucuna almış. İkizler burcunu aralarında her biri Merih gibi bağlamış.

Savaşçılarının kılıcı, şarap şişesine doldurulan kırmızı yakut gibi kana gark olmuş.

Tıpkı Sina Dağının tecelli ile paramparça olduğu gibi mancınığının taşı ile de düşmanın kalesi paramparça olmuş.

Ne kadar padişah varsa asla hiç kimsenin arzusu ve hayalinde böyle büyük bir zafer kazanılmamış.

Sen hem adil hem bilginsin. Senin adaletin ve bilginden dolayı saltanat güzelleşti ve zafer kolaylaştı.

Ey Doğu ve Batıyı kendisiyle süsleyen/güzelleştiren (Sultan)! Ey İran ve Türkistanı kendisi ile mübarek kılan padişah!

Adil padişahdan başka bu fethi kim gerçekleştirebilir? Böyle bir ülkeyi bilge shahtan başka kim ele geçirebilir?

Yaptığın bu yeni zaferden dolayı halk kendisinde kuvvet buldu. Kazandığın bu yeni topraktan dolayı saltanat yüceldi.

Bu mutlulukta saltanatın ve devletin gücü vardır. Bu zaferde dinin ve dünyanın tarihi vardır. Hızlı giden nallardan ve acizlerin kanından dolayı toz ve duman buradan Buhara'ya kadar ulaştı. Savaşçıların yüzünden ve aslan avlayan cengâverlerinin tüylerinden dolayı Türkistan'da kâfur ve halis misk kokusu değersizleşti.

Sana karşı çıkan bir kavim Süreyya yıldızı ve parçalanmış cesetler gibi birbirinden ayrılıp dağıldılar. O, cezayı hak eden dışında kimseyi cezalandırmadı, merhameti hak eden dışında kimseyi bağışlamadı.

Hânlar'dan (Karahanlılar'dan) bir gurup (asker) mevziden çıktığında Yağma cengâverleri onların canını talan ettiler.

از تیغ شیر مردان تن‌شان شدست عبرت
 در قلعه بود خصمت سیمرغوار پنهان
 نصرت همی طلب کرد از کین تو ولیکن
 بگرفتی و سپردی مُلکش به‌پای لشکر
 از هیبت تو آخر چون آب‌گشت آتش
 فال موافقانت فرخنده گشت و میمون
 گر باد بود دشمن بی‌باد گشت خرمن
 قحط ستم ز توران امسال برگرفتی
 اینجا ز فر عدلت ایمن شدست مومن
 خانان همی به خدمت بوسند سم است
 بیم سرش نباشد هرکس که او به مهرت
 ای شهریار عادل می‌خور که خصم بددل
 از ملک رفته بیرون بگذشته زاب جیحون
 ملکی گرفته‌ای تو چون تازه بوستانی
 منسوخ شد به‌گیتی زین داستان و قصه
 فتح تو گویم اکنون هر ساعتی مکرر
 من بنده گر ز خدمت یک چند دور بودم
 از ترس راه و گرما وز بیم آب جیحون
 مدح تو حرز کردم تا یافتم سلامت
 چون فتح تو شنیدم بر فتح در رسیدم
 تا عالم است شاه‌ها پیروز باش و خرم
 آراسته سپاهت وافروخته مصافت
 دو دست تو گرفته دو چیز روح پرور
 بر هر صفت‌که باشی رای تو باد عالی
 وز پای ژنده پیلان سرشان شدست رسوا
 پیش تو آمد آخر گنجشک‌وار پیدا
 در آرزوی نصرت مقهور شد مفاجا
 بگشادی و سپردی گنجش به‌دست غوغا
 وز دولت تو آخر چون موم گشت خارا
 لاف مخالفانت بیهوده گشت و سودا
 ور خار بود حاسد بی‌خار گشت خرما
 گر پار برگرفتی زانطاکیه چلیپا
 وانجا ز سهم تیغت ترسان شدست ترسا
 چونانکه بت‌پرستان سُم خر مسیحا
 از دل کند تَقَرَّب وز جان کند تَوَلَّا
 چون مرغ نیم‌بسمل در دام توست ادروا
 رخ زرد و دیده پر خون بر درد ناشکیبا
 با دوستان همی‌کن در بوستان تماشا
 هم قصه سکندر هم داستان دارا
 مدح تو گویم اکنون هر لحظه‌ای مُثَنَّا
 باز آمدم به خدمت با شعرهای زیبا
 بودم قریب یک ماه دلتنگ و ناتوانا
 از بیم آب جیحون وز ترس راه و گرما
 پیروزی تو دیدم در مشرق آشکارا
 با بندگان یکدل با چاکران یکتا
 از دلبران خلخ وز نیکوان یغما
 یک‌دست زلف دلیر، یک‌دست جام صهبا
 در هر وطن که مانی ملک تو باد والا

Onların bedenleri cesur savaşçıların kılıçlarıyla terbiye oldu. Başları büyük fillerin ayakları altında rüsva oldu.

Düşmanın kalede Anka kuşu gibi gizlenmişti. Nihayetinde serçe kuşu gibi önünde belirdi. Hepsi gazabından dolayı yardım arzuladı. Lakin ansızın yardım dileği ve hayali içinde yenildiler.

Onun (Karahanlı) saltanatını aldın ve ordunun ayağına serdin. Hazinesini ise açıp azgın halka bıraktın. Sonunda heybetinden dolayı ateş suya, muradın ise sert taştan muma döndü.

Senin muhafızlarının talihi kutlu ve mübarek, muhaliflerinin iddiaları ise yararsız ve hayal oldu.

Eğer düşman rüzgârsa harman rüzgârsız olur. Eğer kıskanç diken ise hurma dikensiz olur.

Gerçi geçen yıl Antakya'dan haçı kaldırdın. Bu yıl ise Türkistan'dan zulüm ve zorbalığı kaldırdın. Burada (Türkistan'da) senin adaletinin aydınlığından mümin emniyet buldu. Orda (Antakya'da) ise kılıcının dehşetinden kâfir korkuyla doldu.

Putperestler İsa'nın eşeğinin nalına hizmet ettikleri gibi bütün sultanlar da hizmetine ulaşmak için atının nalını öperler. Ona yürekten bir maharetle yaklaşan ve candan dostluk eden kimsenin başına bir fenalık gelmez ve ona korku da yoktur.

Ey adil padişah şarap iç (mutlu ol)! Zira kötü kalpli düşman senin tuzağında yarım canlı bir kuş gibidir.

Memleketten çıkmış ve Ceyhun Nehrinden geçmişsin. Sararmış yüzler, kan ile dolu gözler, acı ve sabırsızlık ile bezenmiş öyle bir memleket almışsın ki yeni bir bahçe gibi şimdi bütün dostlarla o bahçeyi izle!

Dünyada bu öykü ve hikâye ile birlikte hem İskender'in hem de Dara'nın hikâyesi geçersiz oldu.

Şimdi her saat tekrar senin zaferini söylüyorum. Şimdi her an yeniden seni övüyorum.

Bendeniz bir kaç zaman hizmetten uzak kaldım. Güzel şiirlerle yeniden hizmete geldim.

Yolun sıcaklığı ve Ceyhun suyunun korkusundan yaklaşık bir aydır uzak, üzgün ve takatsizim.

Ceyhun suyu, yolu ve sıcaklığının korkusundan senin övgüne sığındım ki sağlık bulayım.

Senin zaferini duyduğumda kapının eşiğine ulaştım. Doğuda açıkça senin zaferini gördüm.

تا عالم است شاها پیروز باش و خرم	با بندگان یکدل با چاکران یکتا
آراسته سپاهت وافروخته مصافت	از دلبران خلخ وز نیکوان یغما
دو دست تو گرفته دو چیز روح پرور	یکدست زلف دلبر، یکدست جام صہبا
بر هر صفت که باشی رای تو باد عالی	در هر وطن که مانی ملک تو باد والا

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

شاه جهان که خسرو فرخنده اخترست	بر شرق و غرب پادشه عدل گسترست
عزمش فرو برنده ملک مخالف است	رأیش برآورنده دین پیمبرست
سہمش به خاورست و نہیش به باختر	وز باختر ولایت او تا به خاورست
با آفتاب رای منیرش مقابل است	با نوبهار بزم شریفش برابرست
کز نور رای او همه گیتی مزین است	وز بوی بزم او همه عالم معطرست
آنجا که تیغ اوست شجاعت مُرگب است	وانجا که دست اوست سخاوت مصورست
تیغش نہ تیغ صاعقه دشمن افکن است	دستش نہ دست معجزه روح پرورست
از نعل مرکبان سپاهش به شرق و غرب	چندانکه هست روی زمین ماه پیکرست
گر بنگری ز خدمت تیغش به روم و شام	رخها مُز عفرست و زمینها مُعصفرست
آنجا که بود نعره ناقوس رومیان	اکنون خروش و ناله الله اکبرست
شاهها تو در فتوح فزون از سکندری	وان تیغ جان ربای تو سد سکندرست
خطی که گرد مملکت اندر کشیده‌ای	چون دایره است و نقطه او هفت کشورست
از پیش همت تو چو خاک است لاجرم	اندرکف رعیت تو خاک چون زرست
هر روز بهترست خصال تو بی‌خلاف	تا عالم است روز تو از روز بهترست
آورده‌اند سیصد و هفتاد در شمار	آن خسروان که لشکری خسرو ایدرست
یک رایت تو سیصد و هفتاد رایت است	یک لشکر تو سیصد و هفتاد لشکرست
دشمن نماند در همه عالم تو را کسی	پس گر کسی بماند مطیع و مُسخرست

Ey padişah! Dünya var olduğu sürece kullarla gönüldaş, kölelerle birlik, muzaffer ve mutlu ol!

Ordun Hülle'nin dilberleri ve Yağma'nın güzelleri ile süslenmiş ve savaş meydanın parlamıştır.

Ellerin, ruh bağışlayan iki şeyi tutmuş. Bir elin dilberin saçını, diğer elin ise kırmızı şarap kadehini tutmuş.

Her ne vasıfta olursan ol düşüncen yüce olsun! Her ne memlekette bulunursan bulun memleketin âli olsun!

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

O, yıldızı parlak/mübarek olan cihanın şahıdır. Doğuya ve Batıya adaleti tesis eden şahtır. Onun amacı/düşüncesi düşman ülkesine boyun eğdirmek ve peygamber dinini tesis ettirmektir.

Onun heybeti doğu illerinde, dehşeti/kahrı ise batı illerindedir. Onun mülkü batıdan doğuya kadardır. Onun parlak hükmü güneş ile eşittir. Onun şerefli meclisi ise ilkbahar ile denktir. Tüm dünya onun hükmü ile süslenmiş ve yine âlem onun meclisinin kokusu ile kokulanmıştır.

Onun kılıcının olduğu yerde cesaret, Onun elinin olduğu yerde cömertlik vardır. Onun kılıcı düşmana yıldırım gibi düşen kılıçtan başka kılıç değildir. Onun eli mucizeli ruh bahşeden elden başka el değildir. Onun ordusundaki atlarının nalları o kadar ihtişamlı ki doğudan batıya kadar sanki çıplak ay yeryüzüne inmiştir.

Eğer Rûm (Bizans) ve Şâm'da onun kılıcının yaptığı hizmetlere bakarsan yüzlerin safran rengine toprakların azade olduğunu görürsün. Rûmlular'ın çan sesinin duyulduğu yerde şimdi Allahû Ekber nidaları işitiliyor.

Ey şah! Sen fetihde ve zaferde İskender'den evlasın. Senin can alan kılıcın İskender'in seddidir. Ülkenin çevresine çektiğin hat daire gibidir. Zira onun noktası (merkezi) yedi ülkedir. Azametinin önünde toprak çaresizken gözetiminin altındaki toprak altın oluverir.

Şüphesiz huyun/mizacın her gün daha iyi oluyor. Dünya var oldukça günün diğer gününden daha iyi olacaktır.

Rivayete göre üç yüz yetmiş tane padişah Ayder şahına ordu olmuştur. Oysa senin bir tek sancağın üç yüz yetmiş sancak, bir tek askerin üç yüz yetmiş tane orduya denktir.

Dünyada senin tek bir düşmanın kalmadı. Zira kalan olursa da itaatten başka şansı kalmayacak.

او خاک بر سرست و تورا تاج برسرست	در خاک رفت هر که همی با تو سرکشید
گرچه رسن دراز سرش هم به چنبرست	آویزد آنکه گر بگریزد ز مهر تو
نه وقت جوشن و زره و خُود و مَغُرسست	وقت سَماع و باده و آرام و رامش است
تو هدیه‌ای بدیع و یکی بزم دیگرست	در هر وطن که پای برون آری از رکاب
و امروز نوبت ملک فرّخ اخترست	هر روز نوبت است یکی بزم ساختن
کز اصل پاک خسرو سلجوق گوهرست	آن میر شیربجه و آن شاه شاه زاد
وز هر دو دین و دولت و دنیا منورست	تو همچو آفتابی و او هست همچو ماه
بخت بلند و جام تو طوبی و کوثرست	این بزم جنت است و تو رضوان جنتی
کش مشتری برادر و خورشید مادرست	می خور ز دست نوش لبی خُلُخی نژاد
گویی در آب روشن رخشنده آذرست	زان می که چون به جام بلور اندر افکنند
تا جام و خاتم و قلم و تیغ و افسرست	تا کوس و لشکر و علم و تخت و مرکب است
زیرا که حق همیشه سزاوار حقورست	این جمله را به حق ملک و پادشاه باش
کایزد تو را همیشه نگهبان و یاورست	عدل تو باد یاور و دارنده جهان

Her kim sana meydan okuduysa rüsva oldu. Onun başına toprak atıldı; senin başına taç kondu.

Gerçi her kim senin merhametinden kaçmışsa halkadan dolanmış uzun ipler boynuna geçmiştir.

Raks, bade, huzur ve sakinlik zamanıdır. Savaş, zırh, savaş başlığı ve miğfer zamanı değildir.

Eyerinden indiğin her ülke için yeni bir hediyesin ve orada başka bir kutlama meclisi kurulur.

Her gün bir kutlama meclisi kurulur. Bugün ise yıldızı mübarek şahın kutlama sırasındır.

Selçuklu sultanının pak ve temiz neslinden gelen o emir, aslan gibi bir çocuktur. O, şahın (Alp Arslan) şehzadesidir. Sen bir güneş o da ay gibidir. Zira din, devlet ve dünya her ikinizden dolayı parlaktır.

Bu meclis cennet gibidir. Sen ise cennetin ravzasısın. Senin talihin tuba ağacı gibi yüksek kadehin ise Kevser suyu gibidir.

Ağabeyi Müşteri yıldızı, annesi ise güneş olan güzel kokulu bir tatlı dudaklının elinden şarap iç! Berrak ve parlak suda ateş gibi dedikleri billur kadehin içine dökülen şaraptan!

Taç, kılıç, kalem, yüzük, kadeh, at, taht, ilim, ordu ve davul olduğu sürece bunların hakkıyla tamamının padişahı ol. Çünkü hak her zaman hak sahibine layıktır.

Adaletin daima dünyaya sahip ve dünyanın yaveri olsun! Allah her zaman seni korusun ve yardımcın olsun!

ایضا در ستایش ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعلتن فعلاتن مفاعلتن فعلن)

خدای عرش گواه و زمانه آگاه است	که دین عزیز به سلطان دین ملک‌شاه است
شهی که خاطر پاک و ضمیر روشن او	ز هر هنر که خدا آفریده آگاه است
اگر به افسر و گاه است فخر هر ملکی	به فرّ طلعت او فخر افسر و گاه است
ملوک روی سوی درگهش نهاده‌ستند	که قبله‌گاه ملوک خجسته درگاه است
فتوح او به عدد هست اگر حساب کنند	فزون از آن که حروف سخن در اقوا هست
ایا شهی که تو را در صفات پادشهی	کمال صد ملک است و جمال صد شاه است
ز خدمت تو شهان را سعادت و شرف است	ز طاعت تو جهان را جلالت و جاه است
زگرد موکب تو روی ماه پر خاک است	ز نعل مرکب تو روی خاک پُرماه است
اگر ستاره پرستش کند تو را وقت است	اگر زمانه ستایش کند تو را گاه است
رضا و خشم تو مانند مشتری و زحل	همیشه سعد نکوخواه و نحس بدخواه است
به خدمت تو دو تا هست خدمت ملکان	از آنکه با تو دل روزگار یکتا هست
چرا نهد عدوی تو خلاف را سرو بن	که جای او سردارست یا بن چاه است
مخالفان تو با آه و آه‌نند ندیم	سر و زبان همه زیر آهن و آه است
هر آن عدو که سپاهش گران‌تر از کوه است	چو پیش تیغ تو آید سبکتر از کاه است
بسا کسا که همی‌گفت شیر شرزه منم	کنون ز بیم تو بیچاره‌تر ز روباه است
ز تو جدا نشود دولت تو یکساعت	که با تو دولت تو همنشین و همراه است
دلیل توست بهر جای عصمت یزدان	برین دلیل دلیل اعتصمت بالله است
خجسته باد شب و روز و ماه و هفته تو	همیشه تاکه شب و روز و هفته و ماه است
به دولت اندر عمری دراز باد تو را	که دست بد ز تو و دولت تو کوتاه است
شمار ملک تو صد بار صد زیادت باد	که حدّ عمر تو پنجاه بار پنجاه است

Tekrardan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Arşın Tanrısı şahit ve felek farkındadır ki sultana aziz olan din Melikşâh'ın dinidir. Tanrı'nın yarattığı ne kadar sanat varsa fikri ve zikri pak, şahsı aydın olan o padişah biliyor.

Gerçi her ülkenin iftihar (sembolü) olan taç ve saray onun parlak yüzünden dolayı iftihara layık oluyor.

Padişahlar onun sarayının kapısına yüz sürmüşler. Çünkü onun sarayı padişahların mübarek kiblesidir.

Onun fetihleri sayısızdır. (Zira) sayılırsa ağızdaki sözlerden daha çoktur.

Ey padişah! Senin padişahlık sıfatın ve vasfın yüz melik ve yüz şahın güzelliğine denktir. Sana hizmet etmek padişahlar için mutluluk ve iftihardır. Cihanın sana itaat etmesi (onun) için yücelik derecesidir.

Senin öfkenin tozundan ayın yüzü toz toprak oldu. Atının nalından toprağın yüzü ay (şekilleri) ile doldu.

Eğer yıldız sana tanzim ediyorsa tam zamanıdır. Eğer felek seni övüyorsa tam zamanıdır.

Senin mutluluk ve öfken müşteri ve Zühal gibidir. Her zaman iyilik isteyenlere uğur, kötülük isteyenlere ise uğursuzluk (getirir).

Devrin gönlü senden yana olduğu için padişahların sana itaat etmesi iki türlüdür. Çünkü sana karşı göğüs geren düşmanın yeri ya darağacıdır ya da kuyunun dibidir.

Senin düşmanların âh ve demir ile hemhâldir. Çünkü başları demirin altında dilleri ise âh feryadı ile beraberdir.

Düşmanın dağdan ağır olan ordusu senin kılıcın ile karşılaşırsa samandan daha hafif olur.

Muhtemelen birçok kişi ben öfkeli aslanım demiştir. Şimdilerde ise (o kişiler) korkundan bir tilkiden daha acizdir.

Bir saat bile mutluluk senden ayrı kalmadı. Çünkü mutluluk seninle arkadaş ve yoldaştır.

Tanrı'nın (öngördüğü) iffet (timsali) senin sayende her yere (sirayet etmiş). Bunun nedeni Allah'a sığınmaktır.

Ay, hafta, gece ve gündüz döndükçe ayın, haftan, gece ve gündüzün daima kutlu olsun! Mutluluk ile ömrün uzun olsun! Kötü eller senden ve devletinden beri olsun! Mülkünün sayısı yüz kere yüzlerce çoğalsın! Ömrünün sınırı elli kere elli olsun!

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

وز دولت او امن زمین است و زمان است	تا هست جهان دولت سلطان جهان است
جودش سبب زندگی پیر و جوان است	عدلش سبب ایمنی خُرد و بزرگ است
وز نصرت او در همه آفاق دلیل است	از دولت او در همه آفاق دلیل است
باران سپه و بحر کف و برق سینان است	دریا دل و گوهر سخن و صاعقه تیغ است
دشمن شکن و مال ده و ملک ستان است	لشکر شکن و تیغ زن و شیر شکارست
تقدیر و قضای مَلک‌العَرش چنان است	ای شاه جهان هرچه تورا کام و مرادست
گر برشمرم برتر ازین وهم و گمان است	چندین شرف و جاه که ایزد به تو دادست
در مشرق و مغرب همه امروز عیان است	هر دولت و نصرت که خبر بود ز شاهان
از مهر تو سودست وز کین تو زیان است	در خشم تو بیم است و به عفو تو امیدست
در روم ز پیکان تو فریاد و فغان است	در مصر ز شمشیر تو آشوب و نفیر است
بس شاه که در خدمت تو بسته میان است	با عدل تو بر خلق گشادست در امن
وز باد سر خصم تو در خاک نهان است	از آتش تیغ تو برفت آب مخالف
گویی اَمَل خلق در آن کلک و بنان است	از کِلک و بَنان تو دل خلق بنازد
گویی اجل خصم تو آن تیر و کمان است	وز تیر و کمان تو همی خصم بنالد
خورشید فلک بر سر تو سَعد میان است	خورشید زمینی تو و هر روز به خدمت
زان است که بر دست تو یاقوت روان است	از تابش خورشید پدید آید یاقوت
یاقوت روان بر کف تو قوت روان است	اقرار دهد مرد خردمند که در فضل

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ülün)

Dünya döndükçe sultanın devleti dünya olsun! (Çünkü) onun saltanatından dolayı yeryüzü ve zaman emniyettedir.

Onun adaleti büyükler ve küçükler için emniyet sebebidir. Cömertliği ise yaşlı ve gençlerin yaşama sebebidir.

Ufku tümünde onun devletinden bir işaret var ve yine tüm İslam'da onun yardımlarından bir işaret var.

(O), cömert ve cevher sözlüdür. Kılıcı yıldırım (gibidir). (O), ordunun yağmuru denizin köpüğü ve parlak yıldırım (gibidir).

(O), aslan avlayıcısı ok atıcı ve cesur bir savaşçıdır. (O), düşmanı mağlup eden eli açık/cömert ve ülkelerin fatihidir.

Ey cihanın şahı! Sana mutluluk veren ve arzuladığın her ne varsa arş Sultanının kader ve kazası da öyledir.

Tanrı'nın sana bahsettiği o kadar şeref ve makam var ki eğer saymaya kalkarsam bu zan ve şüpheden daha fazladır.

Padişahlardan, devletten ve yardımdan haber verilse doğuda ve batıda hepsi bugün apaçık ortadadır.

Senin öfkenden korku, bağışlamandan ise ümit hâsıl olur. Sevginden fayda, kininden ise zarar hâsıl olur.

Kılıcından dolayı Mısır'da karışıklık ve kıyam var. Okundan dolayı Anadolu'da feryat fıgan var. Adaletinden dolayı halka emniyet kapısı açıldı. Birçok padişah senin hizmetindedir.

Kılıcının ateş saçmasından dolayı su düşmana doğru gitti. Onun rüzgârından dolayı ise düşmanın başı toprağa gömüldü.

Kalemin ve parmağının ucundan dolayı halkın gönlü asayıştedir. Sanki halkın arzusu o kalem ve parmağın ucundadır.

Okun ve yayın her zaman nara atıyor. Sanki düşmanın ölümü o okun ve yayın ile olacaktır.

Yeryüzünün güneşisin gökyüzünün güneşi ise her gün başının üzerinde kutlu bir şekilde hizmettedir.

(Onun) parlaklığından güneş yakut gibi vücuda gelir. Zira elindeki yakutun akıp gitmesi ondandır.

Lütuf içindeki bilge adam avucundaki akan yakutun güç olduğunu itiraf etti.

دیدار تو شادی و طرب را سبب آمد	چندین طرب و شادی و خنده یک از آن است
اندر دل و جان مهر تو گشته است که او را	از مهر تو آرام دل و راحت جان است
از جاه تو این مصر چو رضوان بهشت است	وز فرّ تو این روضه چو روضات جنان است
شاهنشاه آقران و خداوند قران باش	تا شمس و کواکب را بر چرخ قران است
از عدل تو بر خلق جهان سایه نعمت	واندر خط فرمان تو چندان که جهان است

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن)

تا که اسلام و شریعت به جهان آیین است	رکن اسلام خداوند معزالدین است
داور عدل ملکشاه، شه روی زمین	که ز عدلش همه آفاق بهشت آیین است
آن که در طاعت و فرمانش شه توران است	وان که در بیعت و پیمانش شه غزنین است
بخت هر پادشاه از دولت او بیدار است	عیش هر تاجور از طلعت او شیرین است
خوان شاهان همه گویند که زرین باشد	خوان حجاب شهنشاه جهان زرین است
روم و قسطنطین زین پیش یکی بتکده بود	چاوش شاه کنون داور قسطنطین است
زان قبل تا علم شاه ندیند در خواب	میر آنطاکیه بی‌بستر و بی‌بالین است
ای بهاری که شکفته است به تو روضه ملک	فرّ دین تو جهان را همه فروردین است
یوسف ملک تویی دشمن تو در سجّان است	لیکن آن سجن چو بهتر نگریم سجّان است
می‌جهد همچو کبوتر دل شاهان جهان	که خدنگ جگر او بار تو چون شاهین است
بحر شمشیر تو را مغز نهنگان موج است	ابر پیکان تو را خون پلنگان هین است

Meydana çıkman mutluluk ve sevince neden olur. Ne kadar çok mutluluk, neşe ve coşku varsa senin görünmenin yanında hiçtir.

Senin sevginden gönül sükûnet, beden huzur buldu. Çünkü senin muhabbetin can ve gönülde yer bulmuş.

Senin makamından dolayı Mısır cennet bahçesine döndü. Şanından dolayı ise bu bahçe cennet ehlinin gül bahçesine döndü.

Akranlarının padişahı ve küme yıldızlarının tanrısı ol ki güneş ve yıldızlar iki yıldızın birleştiği yerin etrafında dönsün.

Senin yazılı fermanına o kadar cihan sığıyor ki adaletinden dolayı dünya halkı üzerine nimet gölge oldu.

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün)

İslam ve şeriat (din) dünyada adet/gelenek olduğu sürece İslam'ın direği Mu'izzüddîn'dir.

Adaletin hâkimi ve yeryüzünün şahı Melikşâh, onun adaletinden bütün her yer cennet bahçesine döndü.

Tûran/Türkistan'ın şahı onun itaati ve emrinin altındadır. Gazne'nin şahı ona biat ve itaat etmiştir.

Her padişahın nasibi onun saltanatından haberdardır. Her sultanın hayatı onun sayesinde tatlıdır.

(Halk) diyor ki, tüm sultanların sofrası altın renklidir. Cihan padişahının perdedarlarının sofrası (bile) altın renklidir.

Rûm (Bizans) ve Konstantîn bundan önce puthaneydi. Şimdi ise padişahın çavuşu Konstantine'nin yargıcıdır.

Antakya'nın miri rüyasında padişahın ilmini görmeden önce yataksız ve yastıksızdı.

Ey cennet gibi saltanatından güller açmış ilkbahar! Senin aydın dininden dolayı her zaman ilkbahar ayıdır.

Ey Yusuf mülklü/saltanatlı (padişah)! Düşmanın zindandadır. Ancak öyle bir zindan ki dikkatli baktığımda cehennem gibidir.

Cihan sultanlarının kalbi tıpkı güvercinlerin kalbi gibi atıyor. (Zira) su verilerek (dövülmüş) ciğer okun şahinlere benzer.

Kılıcının deryasından balinaların beyni dalga gibi dalgalanır. Okunun dumanından kaplanların kanı sel suyu gibi akar.

سایه تاج تو را مرتبه خورشید است
نعل اسبان تو در وصف چو سیارات است
بخت تو بُرد سواری ز سواران جهان
جبرئیلی تو به فتح و ظفر و دشمن تو
قیصر روم بزرگ است ولیکن به قیاس
نیست بر روی زمین از همه عالم یک تن
عالم از عدل تو آراست چو فردوس برین
هرکجا شعر بسنجند به میزان خرد
خلعتم دادی و بنواختی ای شاه مرا
تا که جان است مرا از خرد و بخت بلند
تا که اوصاف بهاری ز مه نیسان است
دل تو باد قوی و تن تو باد درست
خلق را باد گشاده به دعای تو زبان

پایه تخت تو را پایگه پروین است
خاک درگاه تو در قدر چو علیین است
فلکش مرکب و آجرام لجام و زین است
همچو ابلیس لعین قاعده نفرین است
گر مباحث کند با تو یکی مسکین است
کز تو یک ذره مر او را به دل اندرکین است
دفتر مدح تو پیرایه حورالعین است
خاطر بنده معزی چو یکی شاهین است
فخر من پیش امیران و بزرگان این است
آفرینت ز خداوند مرا تلقین است
تا که آثار خزانی ز مه تشرین است
که جهانی به کمال آن دل روشن بین است
کان دعا را همه از روح امین است

Tacının gölgesi güneşin mertebesindedir. Tahtının sütunu ülker yıldızının tahtıdır.

Övgüde atlarının nalları gezegenler değerindedir. Kıymette sarayının toprağı yüksek cennet makamı mesabesindedir.

Felek binek, feleğin cisimleri ise dizgin ve eyerdir. Dünya binicilik (yarışında) talihin, binicilikte birinci oldu.

Zafer ve fetihde Cebrail gibisin. Düşmanın ise şeytan gibi lanet nefrettir.

Rûm'un kralı büyüktür ve bu büyüklüğüne iftihar etse de senin ile kıyaslandığında bir miskindir/yoksuldur.

Tüm dünyada ve yeryüzünde senden zerre kadar kötülük görmüş ve senden yana yüreğinde kin tutmuş hiç kimse yok!

Âlemde şiarın hamd/şükür olduğu müddetçe koruyucun ve yardımcın din gününün sahibi (Allah) olacaktır.

Âlem senin adaletinden yüce cennet gibi güzelleşti. Senin övgü defterin cennet hurilerinin ziynetidir.

Her nerede şiir akıl ölçüsüyle tartılsa bendeniz Mu'izzî'nin akli bir şahinin akli gibidir.

Ey padişah! Büyüklerin ve emirlerin yanında beni sevdin ve bana hilat verdin (ödüllendirdin). Bu benim için bir iftihardır.

Canım tenimde olduğu müddetçe aklını ve yüce bahtını övmek/yüceltmek Allah'tan bana telkindir.

İlkbahara övgü Nisan ayından dolayı olduğu sürece ve sonbaharın etkisi Ekim ayından dolayı olduğu sürece.

Gönlün dirayetli, bedeninin sağlıklı olsun. (Çünkü) dünyanın aydınlığı o gönlün dirayetli oluşundandır.

Rüzgâr senin için halkın dilin duaya açmış. (Çünkü) o duaya tüm emin ruhlar âmin diyor.

در مدح ملک‌شاه پس از دفع فتح خراسان

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

یافت از یزدان ملک سلطان به شادی هر چه خواست
بند شاهی کرد محکم راه دولت کرد پاک
وقت وقت رامش است و روز روز عشرت است
حاصل آمد شاه را بر سیرتی نیکوترین
نیک بنگر تا کنون بی طاعت و فرمان شاه
دولت عالی چنین باید که دارد شهریار
هست با هر منتها و غایت هر دولتی
روزگار فتنه بود اندر خراسان مدتی
لاجرم گرد ندامت بر رخ آن کس نشست
گر عصا بکند موسی وقت سیخ سحران
فتنه اکنون همچو سیخ سحران است از قیاس
مهر سلطان در دل و دیدار سلطان در نظر
حضرت او چشم را روشن کند گویی مگر
ملک گیتی بیشتر در زیر حکم خسروست
بی‌رضا و مهر او زنده نماند هیچ کس
خسروا، شاهان مقصودی که حاصل شد تورا
قوت دین و صلاح ملک، جُستی سربسر
لاجرم با مرد و زن زان روز کاین عالم بود
تاکه از تشبیه شکل آسمان و آفتاب
سایه عدل تو از دنیا و دین خالی مباد
در جهان‌داری بقای دولت و عمر تو باد
روز شادی روز ما سلطان دین سلطان ماست
چشم عالم کرد روشن کار گیتی کرد راست
دست دست خسروست و کار کار پادشاست
هر چه از اقبال جست و هر چه از تأیید خواست
یک مخالف کیست در گیتی و یک قلعه کجاست
در جهان از جمله شاهان چنین دولت کراست
دولت شاه جهان بی‌غایت و نامت‌هاست
تیغ او بفزود امن خلق و آن فتنه بکاست
کز خلاف او همی اندر خراسان فتنه خواست
تا بترسیدند و گفتند این عصا چون اژدهاست
شاه چون موسی و تیغ تیز او همچون عصاست
مهتری را مایه و نیک‌اختری را کیمیاست
گرد شادروان او در چشم همچون توتیاست
ور همه‌گیتی بود در زیر حکم او رواست
ای عجب گویی رضا و مهر او آب و هواست
هست از اقبالی که آن اقبال بی‌چون و چراست
ایزد دانا برین گفتار و این معنی گواست
بر تن و جان تو اندر مشرق و مغرب دعاست
راست چون پیروزمگون دولا ب و سیمین آسیاست
زانکه از عدل تو نفع نعمت و دفع بلاست
کز بقای دولت و عمر تو عالم را بقاست

Horasan Fethinin Geri Püskürtülmesinden Sonra Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Saltanatın sultanı, Tanrı'dan her ne istediye mutlulukla onu buldu. Mutluluk günü bizim günümüzdür. Dinin sultanı bizim sultanımızdır.

(Tanrı), padişahın ipin sağlam saltanatının yolunu temiz kıldı. Cihanın gözünü aydın, zamanın işini güvenilir kıldı.

Zaman, huzur zamanıdır gün, eğlence günüdür. Kanun padişahın kanunudur. Cenk ise padişahın cengidir.

Padişah her ne kaderde aradıysa ve her ne başarıyı istediye buldu. (Çünkü), iyilik padişahın tabiatında var.

İyice bak! Şimdiye kadar padişahın emri ve itaati dışında dünyada bir muhalif ve kale var mı?

Padişahın sahip olduğu yüce saltanat böyle bir saltanat olması gerek. Dünyadaki cümle padişahlardan kimin böyle bir saltanatı var?

Her saltanatın bir sonu ve nihayeti vardır. Dünya padişahının saltanatı sonsuz ve nihayetsizdir.

Zamanında Horasan'da bir süreliğine fitne (karışıklık) vardı. Onun kılıcı halkın emniyetini çoğalttı ve o fitneyi azalttı.

Şüphesiz Horasanda fitnenin peyda olmasını isteyen muhaliflerin suratına pişmanlık tozu serpildi.

Sihirbazların sihirbazlık yaptıkları zaman Musa asasını yere attı. (Onlar) korkularından "Bu asa ejderha gibidir" dediler.

Şimdi kıyasta fitne sihirbazların sihri gibidir. Padişah Musa, onun keskin kılıcı ise asa gibidir.

Sultanın sevgisi gönülde çehresi ise gözdedir. Efendiliği kaynak, talihi ise kimyadır.

Onun saltanatı sanki gözleri aydınlatıyor. Meğerki şadırvanının tozu gözler için sürme gibiymiş.

ملک گیتی بیشتر در زیر حکم خسروست	ور همه گیتی بود در زیر حکم او رواست
بی‌رضا و مهر او زنده نماند هیچ‌کس	ای عجب گویی رضا و مهر او آب و هواست
خسروا، شاهان مقصودی که حاصل شد تورا	هست از اقبالی که آن اقبال بی‌چون و چراست
قوت دین و صلاح ملک، جُستی سربسر	ایزد دانا برین گفتار و این معنی گواست
لاجرم با مرد و زن زان روز کاین عالم بود	بر تن و جان تو اندر مشرق و مغرب دعاست
تا که از تشبیه شکل آسمان و آفتاب	راست چون پیروزمگون دولاب و سیمین آسیاست
سایه عدل تو از دنیا و دین خالی مباد	زانکه از عدل تو نفع نعمت و دفع بلاست
در جهان‌داری بقای دولت و عمر تو باد	کز بقای دولت و عمر تو عالم را بقاست

ایضا در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

شاهی که عدل و جود همه روزگار اوست	تاریخ نصرت و ظفر از روزگار اوست
قفل غم و کلید طرب روز بزم اوست	اثبات عدل و نفی ستم روز بار اوست
والی به حد شام یکی پهلوان اوست	عامل به حد روم یکی کاردار اوست
احسان او نگار گر ملک شد مگر	زیرا که شرق و غرب همه پرنگار اوست
نندیشد از پناه و حصار مخالفان	تا عصمت خدای پناه و حصار اوست
از کار زار او اجل اندر رسد به خصم	گویی اجل مقدمه کار زار اوست
شمشیر آبدارش شیری است از قیاس	شیری که مغز آهن‌منان مرغزار اوست
هست او به شاهی از همه آفاق اختیار	تا قهر کفر و نصرت دین اختیار اوست

Dünya mülkü daha çok hükümdarın hükmündedir. (Zira) dünyanın tamamı onun hükmünün altında olması revadır.

Onun izni ve sevgisi olmaksızın hiç kimse hayatta kalmaz. Hayret! Sanki onun rızası ve sevgisi su ve hava gibidir.

Ey hükümdar, ey padişah! Senden hâsıl olan maksat nedensiz ve delilsiz bir talihtir.

Dinin gücünü ve saltanatın düzenini baştanbaşa aradın. Bilge Tanrı bu beyana ve anlama (arayışına) tanıktır.

Kuşkusuz bu âlem var olduğu günden bu yana tüm kadın ve erkekler, doğuda ve batıda senin için dua ediyorlar.

Gökyüzünün ve güneşin şeklinin benzerliği söz konusu olduğunda, Feleğin çarkı tıpkı değirmenin gümüş ve turkuaz rengine bürünür.

Adaletinin nimet bağışlayıcı ve belaları uzaklaştırmasından dolayı, adaletinin gölgesinden dünya ve din uzak kalması!

Padişahlıkta saltanatın ve ömrün ebedi olsun! (Çünkü) saltanatının ve ömrünün ebedi olması cihanı ebedi kılar.

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü Fâ'lün)

Adalet ve cömertlik o padişahın yaşam tarzıdır. Zaferin ve fethin tarihi onun ahdidir. Onun meclisi gamın kilidi, neşenin anahtarıdır. Onun divan günü zulmün ortadan kalktığı ve adaletin tecelli ettiği gündür.

Şam'ın sınırındaki valisi onun yiğitlerinden birisidir. Rûm hududundaki idarecisi memurlarından birisidir.

Meğer onun ihsanları/bağışları saltanatının ressamı olmuş. Zira doğu ve batı onun resimleri ile doludur.

Tanrı'nın paklığı onun sığınağı ve hisarı oldukça düşmanlarının sığınağı ve hisarı düşünülemez.

Savaş meydanında onun düşmanına ölüm düşüyor. Sanki ecel onun savaşının mukaddimesidir.

Onun su verilmiş (su ile dövülmüş) kılıcı, aslan çayırı olan şeytanların nemli bölgesi ile kıyaslanırsa bir aslandan farksızdır.

O, küfrün gazabına ve dinin zaferine kadar tüm dünyada hükümdarlığın yegâne seçilmişidir.

آموزگار خلق هنرهای او بس است	زیرا که در هنر خرد آموزگار اوست
هر شاه راکه بخت بلندست و کامکار	از دولت بلند و دل کامکار اوست
هر گنج و خواسته که نهادست در زمین	از بهر تفرقه همه در انتظار اوست
بر یک مکان مخالف او را قرار نیست	تا بر سریر ملک ولایت قرار اوست
بغداد دار ملک شد و بزم نوبهار	آرایش و شکفتن باغ از بهار اوست
اندر خورش نثار چه آرند بر زمین	کز آسمان سعادت کلی نثار اوست
بشکفت نو درختی از باغ دولتش	فرخ یکی درخت که اقبال یار اوست
ملک و شعار دولت او پایدار باد	کاشعار شاعران جهان در شعار اوست

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر مجتث: مفاعن فعلاطن مفاعن فعطن)

اگرچه ناموران را تفاخر از هنرست	تفاخر هنر از شهریار نامورست
جلال دولت عالی جمال ملت حق	که پادشاه جهان است و خسرو بشرست
اگر زمانه بنازد ز عدل او نه شکفت	که عدل او ز حوادث زمانه را سپرست
به گرد رایت او گرد گر ظفر خواهی	که گرد رایت عالیش آیت ظفرست
همیشه روشنی از رای اوست عالم را	مگر که عالم چشم است و رای او بصر است
خجسته دولت او آفتاب را مانند	که هم به خاور از او نور و هم به باختر است
اگر خرد ز دل آید دلش همه خردست	و گر هنر ز تن آید تنش همه هنرست
نه بی ستایش او بر زبان کس سخن است	نه بی پرستش او بر میان کس کمر است
از آن بود نظر مشتری خجسته به فال	که بخت فرخ او را به مشتری نظرست

O, hikmet anlamında yaratılan bir sanattır. Zira kendisi maddi anlamda yeterince sanat/hüner yarattı.

Hangi padişahın bahtı yüce ve gönlü mutluysa onun saltanatının yüceliği ve mutlu gönlü yüzündendir.

Yeryüzüne ne kadar hazine ve servet koymuşsa dağılmalarına rağmen hepsi onu beklemektedir.

O, devletin tahtına oturmayana kadar onun düşmanlarına belli bir yerde huzur yoktur.

Bağdat, devletin başkenti ve ilkbaharın meclisi oldu. Bahçelerin süslenmesi ve çiçeklerin açması onun (getirdiği) bahar yüzündendir.

Onun yemeğinden dünyaya ne dağıttılar? (Zira) gökyüzünün saadetine tümünü ona dağıttılar.

Onun saltanatının bağından yeni bir ağaç çiçek açtı. Öyle mübarek bir ağaç ki onun ikbaline dost oldu.

Onun saltanatı ve devletinin nişanı ebedi olsun! Tüm dünya şairlerinin şiirleri onun işaretleridir.

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Nasıl ki ölümsüzlerin iftiharı sanattandır; sanat veya hünerin de iftiharı ölümsüz padişahıdır. Nasıl ki yüce saltanatın azameti, milletin güzelliğindendir; dünyanın ve insanlığın (güzelliği)'de yüce padişahıdır.

Eğer dünya onun adaletiyle iftihar etse buna şaşmamalı. (Zira) onun adaleti zamanın bazı (olumsuz) hadiseleri için bir kalkandır.

Eğer onun bayrağının çevresinde zafer tozu görmek istersen. Onu büyük bayrağının tozu bizzat zafer işaretidir.

Onun inancından dolayı her zaman dünya aydın/parlaktır. Sanki dünya göz, onun inancı ise basirettir.

Onun mübarek saltanatı güneşe benzer. Çünkü saltanatının nuru hem batıda hem de doğudadır.

Eğer hikmet gönülde/batında peyda oluyorsa onun gönlü tümüyle hikmettir. Eğer sanat zahirde peyda oluyorsa onun teni (zahiri yönü) tümüyle sanattır.

Onun ibadeti hiç kimse tarafından konuşulmadığı gibi hiç kimse de onun yaptığı gibi ibadet edemez. Müşteri'nin nazarı onun talihini mübarek kılması bundandır. Çünkü onun mübarek bahtı da müşteriye nazar ediyor.

مناز خیره به قومی که پیشتر بودند
 پدرش بود به دولت زیاده از دگران
 خدایگانا فتح تو از میان فتوح
 تو آن شهی که هوای تو داد بی‌ستم است
 ز روی عقل جهان چون تن است کان تن را
 خدای عرش به حکم تو کرد گنج ملوک
 مگر مراد تو جزوی است از قضا و قدر
 زمانه را دو درست از بدی و از نیکی
 به شرق و غرب ز احسان وجود تو صفت است
 بسا کسا که چو آتش به کینه تو شتافت
 مگر عداوت تو آتش جگرسوز است
 شریف حضرت تو هست کعبه شاهان
 به مدح توسست سزاوار هر کجا نکت است
 مدایح تو همه مدح ما بی‌فروزد
 به جز خدای تعالی هر آنچه هست دگر
 تو را ز بخت و جهان را ز عدل تو هر روز
 همیشه تا که زمانه نتیجه فلک است
 جهان تو گیر و ولایت تو بخش و شاه تو باش
 برو به کام دل خویش هر کجا خواهی
 به شاه ناز کز ایشان به ملک بیشتر است
 به دین و دانش و داد او زیاده از پدرست
 به قدر و جاه چو سَیْع المَثانی از سُورست
 تو آن شهی که رضای تو نفع بی‌ضررست
 مراد تو چو سر و رای تو چو چشم سرست
 اگر چه بیش تو گنج ملوک بی‌خطرست
 که حَلّ و عَقْد جهان از قضا و از قَدَرست
 حُسام و کِلک تو قفل و کلید آن دو درست
 به بر و بحر ز انصاف و عدل تو سمرست
 کنون دو دیده پر از دود و دل پر از شرست
 که سال و ماه عدوی تو سوخته جگرست
 سریر تو چو مقام و رکاب تو حَجَرست
 به تاج توسست سزاوار هر کجا گهرست
 که طبع ما صدف است و مدیح تو دررست
 همه سراسر زیرست و بخت تو زبرست
 بشارتی دگرست و سعادت دگرست
 همیشه تا که مُحَرّم مُقَدّم صفرست
 ز دهر مگذر اگر چه که دهر در گذرست
 که کردگار تو را یار و بخت راهبرست

Daha önceki kavime şaşkınlık ile iftihar etme! Padişah ile iftihar et! Çünkü devlet onun sayesinde büyüdü.

Babası dine, adalete ve ilime diğerlerinden daha ziyade bağlıydı. Ancak o babasından da fazla bunlara bağlıdır.

Ey Sultan! Zaferlerinin arasında senin zaferin makam ve derecede, Fatiha Süresine benzer. Büyüklüğü cefasız ve adil, hoşnutluğu zararsız ve kazançlı olan o padişahsın sen!

Akla göre dünya beden gibidir. Senin nazarın o bedenin gözü, arzun/muradın o bedenin başı gibidir.

Arşın Tanrısı kendi hükmü ile seni padişahların hazinesi yaptı. Gerçi senin yanında padişahların hazinesi emniyettedir.

Ancak senin muradın kaza ve kaderin bir parçasıdır. (Zira) cihanın çözülmesi veya sağlam durması kaza ile kaderdendir.

Devrin kötülük ve iyilik olmak üzere iki kapısı vardır. Bu iki kapının anahtarı senin keskin kılıcın ve kalemindir.

Doğunun ve batının anlam kazanması senin varlığının ihsanındandır. Denizde ve karada adaletin ve insafın efsanedir.

Birçok kişi sana karşı savaşmak için ateş gibi koştu. Şimdi gözleri duman, yürekleri ise ateş ile doludur. Çünkü düşmanlarının ateş ile ciğeri yanmıştır. Aylarca ve yıllarca düşmanın yanık ciğerli olarak kalacaktır.

Senin yüce ve tertemiz soyun padişahların kebesi gibidir. Tahtın türbe, üzenin ise hacere'l-esved gibidir. Her nerede bir nokta/yazı varsa ona seni övmek yaraşır. Her nerede bir soylu varsa ona senin tacın yaraşır.

Övgülerin bizim övgümüzü çoğalttı. (Çünkü) bizim tabiatımız sedef senin ise övgün mücevherdir.

Yüce Tanrı hariç her nerede ne varsa hepsi senin talihinin altında talihin ise onlardan üstündür.

Sana talihten, dünyaya ise senin adaletinden her gün bir başka müjde ve bir başka mutluluk var.

Felek, zamanın neticesi, muharrem ayı sefer ayından önce olduğu sürece her zaman dünyayı sen al! Vilayetleri sen bağışla! Padişah sen ol! Zaman geçici olsa da sen sonsuza kadar kal!

Gönlün nereye gitmek istiyorsa oraya git! (Çünkü) Tanrı senin yardımcın talihine ise rehberdir.

در تهنیت فتح سلطان ملک‌شاه در ترکستان

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

فرخ آن شاهی که هر ماهیش فتحی دیگرست	فتح او از یکدگر زیباتر و نیکوترست
در جهان‌داری فتوح او طراز دولت است	در مسلمانی خطاب او جمال منبرست
تیغ او در عالم از شاهی بساطی‌گسترید	طول او گر بنگری از باخت‌تا خاورست
از نبوت بود معجز هرچه پیغمبر بکرد	بی‌نبوت کار او چون معجز پیغمبرست
چند خوانیم از سمرها نصرت اسکندری	با چنین نصرت چه جای نصرت اسکندرست
ترک حد مشرق است و روم حد مغرب است	هر دو دارد شهریار و حق به‌دست حقورست
فتح او در مشرق و مغرب چو روز روشن است	روز را مُنکر شدن در عقل کاری مُنکرست
صید کردن دوست دارد دولت پیروز او	لاجرم در دام او هر روز صیدی دیگرست
گر ز صید او نشان باید همی در شرق و غرب	خانه‌خان صید گاه او و صیدش قیصرست
از بشارت‌های فتحش در عرب و اندر عجم	رایت اندر رایت است و لشکر اندر لشکرست
زانچه امسال از نبرد او به ترکستان رسید	تاگه محشر به ترکستان نهیب محشرست
تا که عکس خنجرش درکشور توران افتاد	دشمنان دولتش را خنجر اندر خنجرست
موی در تذهانش ز ترس تیر او چون خنجرست	مغز در سرشان ز بیم تیغ او چون نشترست
بیشه توران پر از شیران آهن پوش اوست	قد هر شیری به آن ماند کز آهن عرعرست
رنگ خون دشمنان بر پیکر شمشیرشان	راست گویی چون شقایق رسته بر نیلوفرست
از شرار تیغ ایشان بر زمین دشمنان	آب چون خون روان و خاک چون خاکسترست
در دل و در دست و در شمشیر ایشان قوتی است	از جهان‌داری که داد او جهان را داورست

Türkistân'da Sultan Melikşâh'ın Zaferinin Kutlanması

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Her ayı başka bir zafer olan o mübarek padişahın fetihleri her biri bir öncekinden daha güzel ve daha beğenilendir.

Padişahlıkta, fetihleri devletin terazisi; Müslümanlıkta hitabeti minberin güzelliğidir.

Onun kılıcı dünyadaki yüceliğinden bir sofraya serdi. Zira onun uzunluğuna bakarsan doğudan batıya kadar olduğunu görürsün.

Peygamberin gerçekleştirdiği mucize onun nübüvvetinden dolayı idi. Oysa (padişahın) Nübüvveti olmasa da yaptığı her iş mucize gibidir.

İskender'in zaferlerini masallardan çok okuduk. İskender'in zafer masallarında böyle bir zaferin yeri nedir?

Türk doğunun, Rûm batının sınırıdır. Her ikisinin de padişahları var ve hak, hak sahiplerinin elindedir. Onun zaferi doğuda ve batıda gün gibi ortadadır. Günü/aydınlığı inkâr etmek akıl karı değildir.

Onun muzaffer saltanatı avlanmayı seviyor. Şüphesiz onun tuzağında her gün bir başka av var.

Eğer doğuda ve batıda onun avından işaret ararsan han'ın evi onun pususu, Rûm kayseri ise onun avıdır.

Arabistan ve İran'da onun zaferinin müjdeleri bayrak üstüne bayrak, ordu üstüne ordu şeklinde (kutlanır).

Bu yıl onun savaşından Türkistan'a ulaşan şey Türkistan için mahşer, mahşer için ise korkudur.

Ne zaman onun hançerinin gölgesi Turan ülkesine düşse onun saltanatının düşmanları hançer üzerine hançer ile hançerlenirler. Onun okunun korkusundan bedenlerinin tüyü hançer, kılıcının korkusundan ise kafalarındaki beyin neşter gibi oluverir.

Tûran'ın ormanı, onun demir kuşanmış aslanlarıyla doludur. Her aslanın boyu ona (padişah) benzediği için demirden ses çıkıyor. Düşmanlarının kanının rengi onların (aslanlar) kılıcının üstündedir. Doğrusunu söylemek gerekirse şakayık çiçeğinin nilüfere bağlandığı gibidir.

Onların (aslanlar) oklarının ateşinden düşmanların toprağına su yerine kan akıyor. Toprakları ise küle dönmüştür. Onların gönlünde, elinde ve kılıcında bir güç var. O öyle bir padişah ki onun adaleti cihana hâkimdir.

تا سر تیغش همی جوید صلاح ملک و دین
 طلعت سلطان ز نعمتهای یزدان نعمتی است
 هر که شکر نعمت یزدان گزارد مومن است
 دشمن از تیغ ملکشاهی حذرکرد و برفت
 خصم مسکین پیش خسرو کی تواند ایستاد
 هست شیر فره اندر دام و بند شهریار
 از شکار بچه ی گنجشک کی یاد آورد
 فتح شش کشور به دولت شاه را حاصل شده است
 نصرت او هر زمان بیش است و خصم او کم است
 هم به فر و هم به هیبت هم به ارج و هم به جاه
 هم به دین و هم به دانش هم به فتح و هم به عدل
 خسرو شاهان نهایت نیست آثار تو را
 هست نام و نامه تو افسر و تاج ملوک
 در دو چشم فتح گرد رزم تو چون توتیا است
 گر خرامی سوی بزم و گر شتابی سوی رزم
 جانگزی است آن یکی گوهر که اندر تیغ توسست
 تازه بار از مدح و فتحت دفتر و دیوان و درج
 خاک و باد و آب و آذر زیر فرمان تو باد
 عدل تو غایب مباد از خلق عالم زان کجا
 سر دهد بر باد هر کاو را فسادی در سر است
 و اندرین گفتار هر دیندار با من یاورست
 و آنکه اندر نعمتش کفران نماید کافرست
 ز آنکه تیغش صاعقه است و دشمنش دیو اختر است
 پشه کی جولان کند جایی که باد صرصر است
 کی گراید پیش صیدی کو چو میش لاغرست
 همت بازی که دراجش به چنگال اندر است
 سال مستقبل امید فتح هفتم کشور است
 تا دُشماش خصم فرسای است و نصرت پرورست
 منظرش چون پیکرش زیباتر از هر منظر است
 مخبرش چون بنگری نیکوتر از هر مخبر است
 کاندرا آثار تو دریای سخن بی‌معبر است
 تا تورا از دولت و اقبال تاج و افسرست
 در دماغ ملک بوی بزم تو چون عنبرست
 مر تو را در ساغر و تیغ از دو گونه لب تر است
 جان فزای است این دگر گوهر که اندر ساغرست
 تا که مدح و فتح را دیوان و درج و دفتر است
 تا که طبع ما ز خاک و باد و آب و آذر است
 خلق را عدل تو چون جان و جوانی درخور است

Onun kılıcı saltanatın istikrarını ve dinin iyiliğini aradığı zaman; kafasında ona karşı fitne tutan her kim varsa harap olup başından vazgeçer.

Sultanın siması Allah'ın nimetlerinden bir nimettir ve bu sözde her dindar benimle hemfikirdir. Her kim Allah'ın nimetleri için şükrederse mümin ve her kim onun nimetlerine küfrederse kâfirdir.

Düşman Melikşâh'ın kılıcından sakındı ve gitti. Çünkü onun kılıcı yıldırım gibidir düşmanları ise kötü huyludur.

Yoksul düşman, padişahın huzurunda nasıl durabilir? Rüzgârın estiği yerde sivrisineğin durması mümkün mü?

Padişahın tuzağında ve ipinde semiz bir aslan var. Cılız koyun gibi olan birisi nasıl o ava meyledebilirdi ki?

Bir şahinin pençesinde turaç kuşu varsa aklına serçe kuşunun yavrusunu avlamak gelir mi?

Padişahın saltanatı döneminde altı tane ülke fethedildi. Gelecek yıl yedinci ülkenin fethi umut ediliyor.

Onun keskin kılıcı düşman öldürüp zafer kazandığı takdirde her zaman zaferi çok düşmanı az olur.

Hem güzellikte hem heybette, hem değerde hem makamda, onun bakışı bedeni gibi her bakıştan daha güzeldir. Hem dinde hem bilimde, hem zaferde hem adalette, onun ulağını görürsen o, her haber verenden/ulaktan daha iyidir.

Ey padişah! Ey şah! Senin eserlerinin sonu yoktur. Senin eserlerinin içinde geçitsiz bir söz deryası var. Nasıl ki saltanatının ve ikbalinin tacı varsa namın ve fermanın da padişahların baş tacıdır.

Savaşının tozu, zaferinin her iki gözüne sürme olmuş. Meclisinin kokusu meleklerin dimağında amber gibi olmuş.

İster salınarak naz ile meclise doğru git! İster koşarak savaşa doğru git! Meğerki kılıçta da kadehte de her halükarda ikisi de senin için birdir. Kılıcının içindeki cevher zehir gibidir. Kadehin içindeki diğer cevher ise hayat verendir.

Övgü ve zaferleri (yazmak) için divan, nakış ve defter olduğu sürece övgün ve zaferlerin divan, nakış ve defte için taptaze meyve hükmündedir.

Tabiatımız topraktan, rüzgârdan, sudan ve ateşten olduğu sürece toprak, rüzgâr, su ve ateş emrinin altında olsun.

Her nerde olursa olsun dünya halkından adaletin kaybolmasın! Çünkü adaletin halk için candır ve onlara gençlik gibi yakıştır.

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

آن روی نه روی است گل سرخ بهبارست	وان زلف نه زلف است شب غالیه بارست
آن جعد نه جعدست همه حلقه و بندست	وان چشم نه چشم است همه خواب و خمار است
شاید که من از دست بتم باده کنم نوش	زیرا که بتم نوش لب و باده‌گسار است
مشکین خط او بر دل من فتنه‌فزای است	نوشین لب او بر لب من بوسه شمار است
روزی که نینمش بهارم چو خزان است	چون باز بیدمش خزانم چو بهار است
ای من رهی آن ماه که چه مست و چه هشیار	اندر بر عاشق ز در بوس و کنار است
اندر طلب وصلش بی‌صبر و قرارم	تاکی ز چنان روی مرا صبر و قرار است
دلسوز من است آن بت و جانسوز مخالف	شمشیر شه شیر دل شیر شکار است
سلطان بلند اختر ابوالتح ملکشاه	شاهی که مبارز فکن و تیغ‌گذار است
صد بار بهر دم زدن در شب و در روز	سعد فلک و رحمت یزدانش نثارست
از هیبت او در دل بدخواه نهیب است	وز لشکر او بر سر بدخواه غبارست
نامی که نه از طاعت او جویی زنگ است	فخری که نه از خدمت او گویی عار است
او را به هنر چون جم و کاووس نخوانم	کاندر سپهش چون جم و کاووس هزار است
ای شاه کسی کز خط عهد تو برون شد	پنداشت که بر مرکب اقبال سوار است
اندیشه خطا کرد و کنون همچو اسیران	سرگشته و دل سوخته در کنج حصار است
هر کس که به فرمان تو رام است و مسخر	از دولت و اقبال تو کارش چو نگار است
وان کس که سر از حکم و رضای تو کشیده است	از بیم تو آسیمه سر و بیهده کار است
عزست ز نام تو چه دنیا و چه دین را	عز تو بماناد که بدخواه تو خوارست
ماه علمت پیشرو ماه فلک باد	زیرا که فلک را به مراد تو مدارست
تو ناصر دین بادی و یارت همه عالم	کایزد به همه وقت تورا ناصر و یارست

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mef'âilü, Mef'âilü, Fe'ûlün)

O yüz, yüz değil kırmızı bir güldür. O saç, saç değil misk kokan bir gecedir. O kıvrımlı saç, kıvrımlı değil tamamen zincir ve tuzaktır. O göz, göz değil tamamen uyuşuk ve mahmurdur.

Belki sevgilimin elinden şarap içerim. Çünkü benim sevgilim tatlı dudaklı ve şarap içendir.

Onun karakaşı gönlümde bir fitne fırtınasıdır. Onun dudaklarının içeceği benim dudaklarımda sayısız öpücük gibidir.

Onu bir gün bile görmezsem baharım hazana döner. Onu gördüğüm gibi hazanım bahara döner.

Ben o ay yüzlünün yolcusuyum. O ay yüzlü ister sarhoş olsun ister uyanık, her zaman âşıkla öpüşme ve oynaşmadadır.

Ona kavuşma isteğinde sabırsız ve rahatsızım. Bu güzel yüz, artık ne zaman sabrımı ve rahatsızlığımı giderir?

O sevgili, bana şefkatli düşmana ise can yakıcıdır. Padişahın kılıcı aslan, avı ise aslanın ciğeridir.

Sultan ebu'l-feth (fetihlerin ve gazaların babası) bahtiyar Melikşâh! Kılıç kuşanan ve savaştan bir padişahdır.

Gece, gündüz her nefeste yüz defa mübarek felek ve Tanrı'nın rahmeti onun için seriliyor. Onun heybetinden kötü niyetlinin yüreğinde feryat çılgınlıkları var. Onun askerlerinden dolayı kötü kalplinin başında hep toz toprak var.

Onun itaati dışında olan bir isim bulmak ayıptır, onun hizmeti dışında olan bir gurur, utanç demektir.

Ona hüner konusunda Cem ve Kavus gibidir diyemem! Zira onun askerleri arasında bile Cem ve Kavus gibi binlercesi var.

Ey padişah! Ahit sözleşmenin dışına çıkan her kimse kendini ikbal merkebine binmiş gibi gördü. Oysa yanlış düşündü. Şimdi esirler gibi üzgün ve avare bir şekilde zindan köşesindedir.

Fermanın ile huzur bulup mutlu olan bir kimse saltanatında ve huzurunda tıpkı bir heykeltıraş gibidir (kusursuzdur). Fermanın ve adalet terazinden memnum olmayan bir kimse ise dehşetinden boynu büküktür ve yaptığı iş de ona bir fayda sağlamamıştır.

عزست ز نام تو چه دنیا و چه دین را عز تو بماناد که بدخواه تو خوارست
 ماه علمت پیشرو ماه فلک باد زیرا که فلک را به مراد تو مدارست
 تو ناصر دین بادی و یارت همه عالم کایزد به همه وقت تو را ناصر و یارست

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فعلاتن فعلاتن فعطن)

صنم من پسری لاله رخ و سیمبرست سخت زیبا صنم و سخت به آیین پسرست
 من و او هر دو به نام ایزد روزافزونیم هر زمان عشق من و خوبی او بیشترست
 سروجویان و قمرخواهان بسیار شدند که به بالا و به رخسار چو سرو و قمرست
 خلقتش از حور و پری باز ندانند همی راست گویی پری اش مادر و حورش پدرست
 با کمان و کمرست آن صنم او رغم مرا تا بدان است که پشتم چو کمان و کمرست
 بت من برد بدو نرگس جادو دل من وز تف و تاب دلم زلف و لبش در خطرست
 گر بترسد ز دلم زلف و لب او نه عجب زانکه در زلف و لب او همه مشک و شکرست
 خوبرویان و ظریفان و بتان بسیارند لیکن او را صفتی دیگر و حالی دگرست
 میر خوبان سپاه است وز خوبی و خرد درخور خدمت درگاه شه دادگرست
 شاه اسلام ملکشاه که در شاهی و ملک عزم او قاعده نصرت و فتح و ظفرست

İster din olsun ister dünya her ikisi de senin namundan ötürü izzet buldu. İzzetin baki kalsın ki kötü niyetliler zelil olsun!

Senin ilminin ayı, feleğin ayının rehberi olsun! Zira felek senin arzundan ötürü dönüyor.

Sen dinin yardımcısı olunca tüm dünya da senin yaverin/dostun olur. Tanrı her daim senin yardımcın ve dostun olsun!

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün)

Benim sevgilim beyaz tenli ve güzel yüzlü bir oğlandır. Güçlü ve güzel olan sevgilim örf ve âdete güçlü bir şekilde bağlıdır.

Ben ve o her ikimiz de Tanrı'nın adıyla günden güne büyüyüyoruz. Benim sevgim onun ise cömertliği sürekli olarak artmaktadır.

Servi ağacını ve ayı arayanlar çoktur. O boyda servi güzellikte ise aya benzer. Onun yaratılışı huri ve perilerden arınmış değil! Annesi peri babası ise huridir diyen herkes doğru söylemektedir.

Bildiğim kadarıyla benim belim iki büklümdür. Ancak o sevgili bana rağmen keman bellidir.

Sevgilim, gönlümü nergisin büyüğü ile aldı. Gönlümün hararetinden onun saçı ve dudakları tehlikeye girdi.

Onun dudağının ve saçının gönlümden korkmasına şaşmamalı! Öyle ki onun saçı ve dudağı tamamen misk ve şekerden oluşuyor.

Pek çok güzel yüzlü, zarif ve heykel gibi kusursuz insan var. Ancak onun başka bir özelliği ve farklı bir ruh hali vardır.

O, güzel yüzlü askerlerin miridir. Cömertlik ve bilginin hâkimiyeti ve hizmeti şahın dergâhına yaraşır.

İslam'ın şahı olan Melikşâh, padişahlıkta ve saltanattaki seferi, zaferlerin ve fetihlerin kaidesidir.

در مراجعت سلطان ملک‌شاه از بغداد به پای تخت خود

(بحر مجتث: مفاعن فعلاتن مفاعن فعطن)

به فال فرخ و روز مبارک از بغداد	شه ملوک سوی دارملک روی نهاد
ز رای و همت عالی به مدت شش ماه	هزار سیرت نیکو نهاد در بغداد
خرابه‌های کهن را به فرّ دولت خویش	چو بوستان ارم کرد خرم و آباد
به دشت کوفه و هیت و مداین و تکریت	شکارکرده و داده به شیر مردی داد
نشسته بر لب دجله گرفته جام به دست	زبیم او به لب نیل ناله و فریاد
سران لشکر او آمده ز روم و ز شام	قبای مرتبه پوشیده هر یکی چو قباد
نموده خدمت خویش و گرفته خلعت شاه	فزوده مرتبه و بازگشته خرم و شاد
شهی که سیرت و آیین او چنین باشد	به شاه‌ی اندر خرم زیاد و دیر زیاد
چنین بود نسق ملک و رونق دولت	چو خسروی بود اندر شهنشهی استاد
بناست دولت و عزم ملوک بنیادست	بنا بلند بود چون قوی بود بنیاد
هنر ببايد تا نامدار باشد مرد	گهر ببايد تا قیمتی بود پولاد
خدایگان هنرپرور این چنین باید	که دانش و هنرش داد ملک و دولت داد
گشاد ملک جهان و بیست دست بدان	به داد خویش تهی کرد عالم از بیداد
نه آسمان بتواند گشاد آنچه بیست	نه اختران بتواند بیست آنچه گشاد
ایا متابع امر تو حاضر و غایب	و یا مسخر حلم تو مهتر از کهزاد
ز جام توسست یکی قطره چشمه حیوان	ز تیغ توسست یکی شعله از خراد
همی زجود تو گویند رادمردان شکر	همی به شکر تو گیرند شیر مردان یاد
خجسته شد به تو روز جهانیان که تویی	خجسته روی و خجسته پی و خجسته نژاد
ستاره دیدکریمان بسی و چون تو ندید	زمانه زاد بزرگان بسی و چون تو نژاد
رسول گفت که در اتم شهان باشند	که عمرشان کشد از عدل برتر از هشتاد
گر این حدیث درست است مژده باد تو را	که عمر تو کشد از عدل بر صد و هفتاد

Sultan Melikşâh'ın Bağdat'tan Başkente Dönüşü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Mübarek bir günde kutlu bir talih ile padişahların padişahı Bağdat'tan başkente dönüş yaptı. Altı aylık bir süre zarfında yüce himmet ve nazarı ile Bağdat'a yüzlerce iyi ahlak bıraktı. Eski harabeleri, kendi parlak saltanatıyla İrem bahçesi gibi güzel ve bayındır yaptı. Kûfe Ovasını, Heyt, Madâin ve Tikrît şehirlerini fethetti ve o şehirlere cesaret ve adalet bıraktı.

Padişah elinde kadeh ile Dicle Nehrinin kenarında oturmuş onun korkusundan Nil Nehrinin kenarında âh ve feryat çığlıkları yükseliyor. Onun ordusunun komutanları Rûm ve Şâmdan gelmişler. Her biri aziz bir padişah gibi üniforma giymişler. Kendi hizmetlerini ifa etmiş ve padişah hilatına nail olmuşlar. Derecelerini çoğaltmış, mutluluk ve sevinç ile dönmüşler.

Kişiliği ve dinî inancı böyle olan bir padişahın hem saltanatı boyunca çok mutlu olur hem de fethettiği kaleler çok olur. Saltanatın düzeni devletin işleyişi böyleydi. Hüsrev gibi padişahların padişahı içinde üstat idi.

Padişahın azameti, devletin kuruluşuna temel olmuş. Sarayın yüksek/büyük olması temelin sağlamlığındandır. Kişinin meşhur olması sanatından, kılıcın değerli olması soyluluğundan ileri gelir.

Sanatın koruyucu tanrıları böyle olmalı ki bilgileri ve sanatları onlara saltanat ve mutluluk versin! (O), cihanın mülkünü fethetti düşmanın ise elini bağladı. Kendi adaleti ile dünyadan zulmü kaldırdı. Onun bağladığını ne gökyüzü açabilir onun açtığını ne yıldızlar bağlayabilir.

Acaba emrine her daim hazır veya gaip olup da amâde olan mı yoksa merhametinle dalga geçen mi Kuhîzâd'dan daha büyüktür?

Senin kadehinin bir damlası âb-ı hayat, kılıcının bir şulesi avcı bir kuş gibidir. Bütün cömertler senin cömertliğine şükrediyor, bütün cesurlar seni şükür ile anıyor.

Dünya halklarının günü senin ile mübarek oldu. Zira mübarek yüzlü, mübarek ayaklı ve mübarek soylusun!

Felek birçok cömert gördü; ancak senin gibisini görmedi! Zamanında, birçok büyük adam doğdu; ancak senin gibisi doğmadı!

Peygamber: "Ümmetinden bazı padişahlar vardır ki onların ömrü yüce adaletlerinden ötürü seksen yıldan daha uzun olur". dedi. Eğer bu hadis doğruysa sana müjdeler olsun! Çünkü yüce adaletinden dolayı ömrün yüz yetmiş yıldan daha fazla olacaktır.

شکفته ملک تو باغی است و اندرو سپه است	جو لاله و گل و نسرين و نرگس و شمبثباد
گهی نسیم طربشان دهی ز طبع کریم	گهی سرشک نعمشان دهی زد و کف راد
نه ترس آنکه خلّشان رسد ز تابش هور	نه بیم آنکه زیانشان رسد ز جنبش باد
تو اختیار خدایی و از سعادت توسست	که اختیار سفر کردن تو نیک افتاد
به فرخی شدندت بود در مه آبان	به شادی آمدنت هست در مه خرداد
به روزگار خزان گر شدندت فرخ بود	به روزگار بهار آمدنت فرّخ باد
همیشه تا که تفاوت بود به نَعْت و صفت	میان سوسن و خار و میان بلبل و خاد
بهر مقام تورا باد نو به نو شادی	ز گونه‌گونه بتان مجلس تو چون نوشاد
موافقانت به شادی و ناز چون خسرو	مخالفانت به سختی و رنج چون فرهاد
فلک به ملک جم ای شاه مژده داد تو را	به عمر خضر تو را روزگار مژده دهداد
بقای خلق جهان در بقای دولت توسست	خدای چشم بد از دولت تو دور کناد

در تهنیت فتح شام بدست ملک‌شاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

تا شهریار دادگر آهنگ شام کرد	صبح مخالفان همه در شام‌شام کرد
پیرار بر عدو ظفر از سوی بلخ یافت	وامسال بر ظفر سفر از سوی شام کرد
یک سال شد به شرق و دگر سال شد به غرب	تا در دو سال کار دو جانب تمام کرد
فتوحی که شاه کرد و نبردی که شاه جست	از خسروان که جست وز شاهان کدام کرد
نزدیک بدسّ‌گال فرستاد یک پیام	تا ملک او گشاده بدان یک پیام کرد

Senin çiçek açmış saltanatın bir bağa benzer ki orada lale, gül, nesrin ve nergis çiçekleri ile şimşir ağacı gibi bir ordu var.

Bazen onlara asil tabiatından sevinç esintisi veriyorsun. Bazen de cömert elinden onlara nimet yağmurları yağıdırıyorsun.

Ne güneşin zararlı ışınlarından ne de onlara zarar verebilecek rüzgârın şiddetli esintisinden korkuyorlar.

Sen Tanrı tarafından seçilmişsin zira seyahat etme yetkisinin iyiliğe dönüşmesi senin saadetinden dolayıdır.

Mübarek olduğun ay Kasım ayıydı. Mutluluğun sana ulaştığı ay ise Haziran ayıydı.

Sonbahar zamanında olduğun günler uğurluydu. İlkbahar zamanında geldiğin gün uğurlu olsun!

Naat ile sıfat, zambak ile diken, bülbül ile karga arasında fark odluğu müddetçe senin makamın yeni mutluluğun daim olsun! Eğlence meclisin, rengârenk elbiseli sevgililerden dolayı delikanlı bir genç gibi olsun!

Başarıların/zaferlerin Hüsrev misali sevinç içindedir. Düşmanların Ferhat misali zorluk ve acı içindedir.

Ey padişah! Felek, Cemşidin saltanatı gibi bir saltanata sahip olman için sana müjde verdi. Zaman ise ömrünün sonsuzluğu için sana müjde veriyor.

Dünya halklarının bekası senin devletin bekasına bağlıdır. Tanrı, devletini kem gözlerden korusun!

Melikşâh Tarafından Şâm'ın Fethi ve Şâm Zaferinin Kutlanması

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Adaletli padişah Şâm'a doğru yöneldiği sırada Şâm'daki düşmanlarının tümünün gündüzü karanlığa döndü.

Bundan iki yıl önce Belh civarında düşmanlarını yenilgiye uğrattı. Bu yıl ise zafer kazanmak için Şam'a doğru sefer düzenledi.

Bir yıl doğuda olur diğer yıl batıda. Bu iki yıl boyunca her iki tarafta da neticeye ulaştı. Padişahın yaptığı fetih ve padişahın beklediği savaş hangi padişahтан beklendi ve hangi padişah böyle bir zafer kazandı?

(Padişah) kötü niyetli düşmanların onun saltanatının büyüklüğünü/genişliğini bilsinler diye onlara bir mesaj yolladı.

گردنکشان روم و عرب را به یک سفر
 ماه صیام بود که آن فتح کرد شاه
 تالیف پادشاهی و تاریخ دولت است
 ملکی که در قدیم عرب داشتند و روم
 هر شهر و هر حصار که یک بنده را سپرد
 اسلام داد کافر هفتاد ساله را
 بشکست پشت و گردن اهل ظلام و ظلم
 از تیغ آبدار برافروخت آتشی
 هنگام قهر دشمن و هنگام صید خلق
 او صید کرد لیکن دام از خدنگ ساخت
 قوت حسام او ز ظفر کرد کردگار
 خورشیدوار کرد سفر شاه و بازگشت
 چون تیغ لعل پیکر او کار پخته کرد
 بیرون کشید خنجر کین از نیام و باز
 هنگام بازگشتن بی جسر و بی عمد
 اسبش چو باد بود و ز تاید بخت خویش
 لا بلکه بود مَرکب او چرخ زود گرد
 فضل خدای حبل متین است شاه را
 فرمان شاه را همه شاهان متابع اند
 عاجز بود کلام ز شرح فتوح شاه
 و هم انام راه نیابد به شرح آنچه
 شاهها به شادکامی بنشین که کردگار
 آثار دولت تو در اسلام زنده کرد
 رای تو قبله‌گاه جلال و جمال ساخت
 زبید که بر کف تو مدامی بود مدام
 می‌بردوام خواه که پیروزمگون سپهر

در پیش تخت خویش رهئی و غلام کرد
 بی آنکه رنج برد و فراوان مقام کرد
 فتحی که شهریار به ماه صیام کرد
 بگرفت شاه و مملکت خویش نام کرد
 بر بندگان حلال و بر اعدا حرام کرد
 دارالفساد کفر چو دارالسلام کرد
 تا سودشان زیان و ضیایشان ظلام کرد
 تا خاک لعل‌گون و هوا تیره‌فام کرد
 هر شاه جهد و حيله به زهر و به دام کرد
 او قهر کرد لیکن زهر از حُسام کرد
 چون قوت جانور ز شراب و طعام کرد
 جمشیدوار دست سوی رطل و جام کرد
 طبعش همه نشاط می لعل خام کرد
 بنمود عفو و خنجر کین در نیام کرد
 آب فُرات عبره گه خاص و عام کرد
 مر باد را به آب درون تیز گام کرد
 بر چرخ در میانهُ دریا لگام کرد
 هر جا که شد به حبل متین اعتصام کرد
 کاو را خدای بر همه شاهان امام کرد
 زیرا که او فتوح فزون از کلام کرد
 در شام و روم خسرو و شاه انام کرد
 چونانکه خواستی همه کارت به کام کرد
 انعام نعمت تو در آفاق عام کرد
 تخت تو سجده گاه کبار و کرام کرد
 زیرا که عمر و ملک تو ایزد مُدام کرد
 پیروزی و سعادت تو بر دوام کرد

(Padişah) Rûm ve Arap asilerini bir seyahate çıkarıp onları kendi tahtının altına kul ve köle yaptı.

(Padişah) zahmetsiz bir şekilde birçok paye alarak Ramazan ayında orayı fethetti. Padişahın Ramazan ayında yaptığı fetih saltanatının eseri ve devletinin tarihi oldu.

Padişah, Arap'ın ve Rûm'un eskiden beri sahip olduğu mülkü alarak kendi memleketine nam yaptı.

(Onun) kölelere teslim ettiği her şehri ve her kaleyi/hisarı kölelere/yoksullara helal, düşmanlarına ise haram addetti.

İslam'ı yetmiş yaşındaki kâfir ile tanıştırdı. Dâru-l fesâd-ı küfür'ü (küfür ve fesat ülkesi) Dâru'l- İslâm'a (İslam'ın hükmü altında bulunan ülke) çevirdi.

Zalimlerin ve zulmün belini ve boynunu kırdı. Onların (zalim) faydalandıklarını/maişetini ziyana, günlerini ise karanlığa çevirdi.

Toprağı lâl taşı gibi kırmızı, havayı karanlık ve dumanlı yapmak için su ile dövülen kılıcından bir ateş yaktı.

Her padişah, halkı (düşman tarafından) avlanınca ve düşmana kızdığına (düşmanı) zehirlemek ve tuzağa düşürmek için elinden gelenini yapar. (Oysa) o avlanan değil avcıdır. O tuzağını ahşaptan sağlam yapar. O düşmana kızınca kılıcından zehir saçar.

Tıpkı beslenen ve şarap içen güçlü bir canlı gibi Tanrı, onun kılıcını zafer için kavî kıldı.

Padişah, güneş gibi sefere çıktı ve geri döndü. Cemşid gibi kadeh ve piyaleye elini uzattı.

Onun yakut görünümlü kılıcı olgun bir iş yaptı. Onun tabiatı herkesi mutlu etti kırmızı şarabı ise ham şarap yaptı.

Kınındaki hançeri çekip kılıfından çıkardı. Lakin merhameti ağır bastı ve kınındaki hançeri kılıfına koydu.

Dönüş sırasında istemsizdi ve köprü olmaksızın tüm Fırat Nehrini aşıp geçti.

Onun atı rüzgâr gibiydi. Kendinin şansı da bunu doğruladı. Meğerki rüzgârı suyun içinde hızlı/keskin giden adımlara çevirmiş.

Hayır! Bunun yansıra onun bineği hızlı dönen bir teker gibiydi. Denizin ortasında tekeri dizgin yapmıştı.

هر جا که شد به خَبَلِ مَتینِ اِعتِصام کرد	فضلِ خدای خَبَلِ مَتینِ است شاه را
کاو را خدای بر همه شاهان امام کرد	فرمان شاه را همه شاهان متابِع اند
زیرا که او فتوحِ فزون از کلام کرد	عاجز بود کلام ز شرحِ فتوحِ شاه
در شام و روم خسرو و شاهِ انام کرد	و هم انام راه نیابد به شرحِ آنچه
چونانکه خواستی همه کارت به کام کرد	شاهها به شادکامی بنشین که کردگار
إنعامِ نعمتِ تو در آفاقِ عام کرد	آثارِ دولتِ تو در اسلامِ زنده کرد
تختِ تو سجده گاه کبار و کرام کرد	رایِ تو قبله گاهِ جلال و جمال ساخت
زیراکه عمر و ملکِ تو ایزد مُدام کرد	زیبید که بر کفِ تو مدامی بود مدام
پیروزی و سعادتِ تو بر دوام کرد	می بردوام خواه که پیروزه گون سپهر

در مدح سلطان ملک شاه

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

دنیا به تو آراسته و دین به تو آباد	ای شاه ز تو خلق و تو از دولت خود شاد
حقّا که سزاوارِ تو بود آنچه تو را داد	ایزد همه آفاقِ تو را داد سراسر
موجود شد از طبعِ تو هم دانش و هم داد	معلوم شد از تیغِ تو هم نصرت و هم فتح
در ملک به فرمانِ تو شد کاسته بیداد	در شرع به شمشیرِ تو شد سوخته بدعت
وز خنجرِ تو هست به شام اندرِ فریاد	از لشکرِ تو هست به روم اندرِ آسیب
از فر جم و فتح سکندر که کند یاد	با فر تو و فتح تو در مشرق و مغرب
در رزم سر تیغت و در بزم کفِ راد	قفلِ در فتنه است و کلیدِ در روزی
در خاک شد آنکس که بُد اندرِ سر او باد	تا آتش تیغِ تو ببرد آبِ مخالف
بس موم که از عزمِ تو شد آهن و پولاد	بس آهن و پولاد که از خزمِ تو شد موم

Tanrı'nın fazileti padişah için sağlam bir iptir. Padişah her yerde o sağlam ipe sarıldı ve günahlardan korundu.

Tanrı, onu tüm padişahlara önder yaptığı için onun fermanı tüm padişahları bağlar. Tüm padişahlar onu fermanına tabidir.

Padişahın fetihlerini atlatırken kelimeler kifayetsiz kalır. Çünkü o kelimelerden daha çok fetih yapmış zafer kazanmıştır. Tüm dünya yaratıkları padişahın Rûm ve Şamda yaptıklarına bir açıklık getiremedi.

Ey padişah mutlulukla otur! Zira Tanrı, istediğin gibi tüm isteklerini kendi iradesiyle yaptı.

Senin devletinin eserleri İslam ile canlandı zinde oldu. Nimetlerinin mükâfatını ise ufuklara dağıttı/yaydı. (Tanrı), akideni büyüklük ve güzellik kıblegâhı, tahtını ise büyüklere ve ululara secdegâh yaptı. Elinde (bu nimetlerin) sürekli ve devamlı olması sana layıktır. Çünkü Tanrı, ömrünü ve saltanatını devamlı kıldı.

Mutluluğu ve zaferi sürekli ve daima arzula. Zira felek mutluluğunu ve zaferlerini devamlı kıldı.

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

Ey padişah! Halk senden memnun sen saltanatından memnunsun. Dünya senin sayende nizama girdi. Din senin sayende inşa edildi.

Tanrı tüm ufukları baştanbaşa sana verdi. Gerçekten de sana her ne verdiyse sana layık olduğu için vermiştir.

Kılıcından fetih ve zafer hâsıl olduğu gibi tabiatından da ilim ve adalet hâsıl olur.

Dindeki bidat senin kılıcınla nihayet buldu. Devletteki olumsuzluklar senin fermanınla eksildi.

Senin ordun Rûm diyarını talan etti. Senin kılıcın Şâm diyarını feryada boğdu.

Doğu ve batıdaki fetihlerin ve saltanatın öyle büyük ki, İskender'in fetihlerini ve Cem'in saltanatını kim yâd eder?

Kapalı olan fitne kapısının kilidi bir savaş günüünde okunun ucunda ve eğlence meclisinde cömert avucunun içindedir.

Okunun kıvılcımları düşmanın suyunu kesince dik başlı olan düşmanın başı toprağa gömüldü.

Birçok demir ve çelik senin ileri görüşlülüğünden muma döndü. Birçok mum senin azim ve kararlılığından dolayı demir ve çeliğe döndü.

بخت تو کمر بست و به یک ساعت بگشاد	بس حصن که شاهان بگشودند به ده سال
چون دید سر تیغ تو از پای درافتاد	بس خصم که پای از سر خط تو برون برد
سال تو هنوز آمده بر نیمه هفتاد	یکساله فتوح تو ز هفتاد فزون است
پس عدل تو عمر تو کشد بر صد و هشتاد	گر عدل به هشتاد کند عمر بزرگان
ای بر خط فرمانت سر بنده و آزاد	ای درکف پیمانت دل حاضر و غایب
وان کیست که سر بر خط فرمان تو ننهاد	آن کیست که دل درکف پیمان تو نَسَپرد
از دولت و اقبال خرد را تویی استاد	گرچه خرد استاد همه آدمیان است
رای تو چو مَشاطه و جود تو چو داماد	حکمت چو عروس است و عطای تو چو کابین
تو شاد به اقبال و همه خلق به تو شاد	بنشین به خوشی شاد که اقبال تو داری

در تهنیت مراجعت ملکشاه از سمرقند

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

رایت ز کوهسار به صحرا درون کشید	جشن خزان به خدمت شاه جهان رسید
وز جام می سه صبح بهک جای بردمید	از عکس رایت وی و از نور آفتاب
وقت است اگر خورند به وقتی چنین نبید	شرط است اگر کنند به جشنی چنین نشاط
با شادکامی آمد و با فرخی رسید	خاصه که شاه ما ز سمرقند بر مراد
گویی خدای از کرم و رحمت آفرید	شاهی به آفرین که زبس رحمت و کرم
گردون چنو نژاد و زمانه چنو ندید	اندر جهان گرفتن و در ملک داشتن
کز عدل بر شریعت او سایه گسترید	او سایه خدای به قول پیمبرست
هرکس که در جهان خبر و نام او شنید	مشتاق عدل او شد و محتاج عفو او

Padişahların on yılda zor fethettiği birçok kaleyi sen azmin ve bahtın ile sadece bir saatte fethettin.

Birçok düşman senin çizdiğin yoldan çıktı. Yeterince düşman senin okunun ucunu görünce diz üstü düştü.

Sen henüz yetmişin yarısıyken (otuz beş yaşındayken) fetihlerin bir yıl zaman zarfı içinde yetmiş fetihten fazla oldu.

Eğer adalet ulu kişilerin ömrünü seksen yaşa kadar yükseltecekse o halde senin adaletini, yaşını yüz seksene kadar yükseltecek.

Ey ahdine sadık olan gaip ve hazır bulunan gönül! Ey fermanına bağlı özgür ve köle olan! Senin ahdine gönül bağlamayan ve fermanının yoluna baş koymayan bir kimse var mı?

Gerçi akıl bütün insanlığın üstadıdır. Sen ise mutluluğun ve bahtın/ikbalin üstadısın.

Bilgelik gelin, bağışın mehir gibidir. Akiden/nazarın kuaför/berber, cömertliğin damat gibidir.

İkbalin sana yar olduğu için neşe ile otur. Sen ikbalin ile mutlusun halkın ise seninle mutludur.

Melikşâh'ın Semerkant Dönüşünün Kutlanması

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Sonbahar şenlikleri dünya padişahının hizmetine ulaştı. Dağlardaki zafer bayrakları ovalara dikildi. Onun bayrağının gölgesinden, güneşin ışığından ve şarap kadehinden üç sabah zuhur etti. Böyle bir şenlik kurulduysa eğlenmek şarttır. Böyle bir zamanda hurma şarabı içmenin tam vaktidir.

Bizim padişahımız özellikle Semerkant'tan mutlu ve sevinçli bir şekilde buraya vardı. Şükürler olsun ki o padişah yeterince ihsan ve kerem sahibidir. Sanki Tanrı onu rahmet ve ihsandan yaratmıştır.

Dünyayı fethetmek ve onun mülküne sahip olmak! Felek böyle birini yeryüzüne göndermediği gibi zaman da onun gibisini görmedi.

O, peygamberin hadisine göre Tanrı'nın gölgesidir. Zira onun adaletinin gölgesi altında din inşa edilmiştir.

Dünyada ondan haberdar olan veya ismini işiten herkes onun adaletini arzuladığı gibi onun affediciliğine de muhtaçtır.

جان صلاح در تن دولت قرار یافت
 او را گزید بخت ز شاهان روزگار
 آب حیات گشت قبولش که خضروار
 گوهر بود عزیز ولیکن به زر خرنند
 هرکار کز حوادث ایام بسته بود
 آن کار شد گشاده ز تأیید بخت او
 تَنَبُّل نداشت سود کرا عزم او شکست
 یک دست او قضاست دگر دست او قدر
 ای خسروی که راست نهادی همه جهان
 مآند فتوح تو ز عجایب به معجزات
 دولت جهنده بود ز هر کس به روزگار
 همچون قلم به دست دبیران اوستاد
 معلوم خلق گشت که ایزد بدان سبب
 جاوید باد عمر تو کز باد عدل تو
 بر دست تو نهاد شرابی چون ارغوان
 روی تو پرورنده دولت که ملک را
 تا او به تیغ داد گلوی ستم برید
 فرخ کسی که خدمت درگاه او گزید
 باقی بماند هر که ازو شربتی چشید
 عهدش عزیزتر که همه کس به جان خرید
 وافکنده بود چرخ بر او قفل بی‌کلید
 و آمد کلید قفل ز اقبال او پدید
 افسون نداشت سود کراکین او گزید
 بیهوده با قضا و قدر کی توان چخید
 در خدمت تو پشت همه خسروان خمید
 هرکس که معجزات تو بشنید بگروید
 چون دید روزگار تو با تو بیارمید
 از حرص خدمت تو به تارک همی دوید
 عالم تورا سپرد که عالم تورا سزید
 در باغ مملکت گل اقبال بشکفید
 وز بیم تو شده رخ دشمن چو شنبلیله
 دولت ز دیر باز برای تو پرورید

O, adalet kılıcıyla zulmün boğazını kesince devletin içinde canlar güven buldu.

Talih, zamane padişahlardan onu seçti. Ne mutlu o kimseye ki onun dergâhının hizmetini seçti!

Ab-ı hayat onu kabul etti ki ondan bir yudum tadan Hızır gibi ebedi olarak kalır.

Cevheri altın ile satın almak ancak değerlidir. Onun sözü daha değerlidir çünkü herkes canı pahasına satın alıyor.

Her iş o günün olaylarına bağlı olarak yapılır. Felek ise ona anahtarsız kilit vermiştir. O iş, onun bahtının gücüyle açıldı ve onun ikbalinden kilidin anahtarı meydana geldi.

Hilesi yoktu. Onun mücadelesi kimin faydasına dokunmadı? Sihirbaz değildi. Onun kini kime dokundu?

Onun bir eli kaza diğer eli kader hükmündedir. Beyhudedir kim kaza ile kadere savaşılmış ki?

Ey padişah! Sen ki tüm dünyayı nizama soktun senin hizmetinde tüm padişahların beli iki bükülmüştür.

Senin fetihlerin acayip mucizelere benzer. Senin mucizelerini duyan kimse imana gelir!

Devlet herkes için ileriye doğru atılan bir adımdı. Çünkü senin devrin senin ile huzur bulunduğunu gördü.

Her kes usta hocaların elinden bir kalem gibi senin hizmetinin hursından karanlığa kaçıyor.

Tanrı'nın âlemi sana teslim etmesi ve onun sana layık olması tüm halkın malumudur.

Ömrün sonsuz olsun! (Zira) adaletinin rüzgârından memleketin bağında ikbal gülü bitmiştir.

(Felek) senin avuçlarına Arguvan renginde şarap bıraktı. Senin korkundan düşmanların yüzü sapsarı kesildi.

Senin sayende saltanat beka buldu. Çünkü devlet malını uzun zamandır senin için yetiştirmektedir.

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعن فعالتن مفاعن فعلن)

خدایگان جهانی خدای یار تو باد	سعادت ابدی جفت روزگار توباد
چو روز رزم بُود یمن بر یمن تو باد	چو روز بزم بود یُسَر بر یَسار تو باد
به هر کجا که زنی تیغ دست دست تو باد	به هر کجا که نهی پای، کار کار تو باد
تو اختیار خدایی و پادشاه جهان	همیشه عدل و نکوکاری اختیار تو باد
کنون که سوی خراسان همی سپاه کشی	هزار شاه چو کسری سپاهدار تو باد
چو باز سوی سپاهان نهی به نصرت روی	هزار بنده چو قیصر امیر بار تو باد
شکار تو همه شیر است و یار تو همه فتح	اگرچه شیر شود خصم تو شکار تو باد
ز سنگ و آهن اگر خصم تو حصار کند	خجسته دولت تو گردد تو حصار تو باد
وگر به‌سان سکندر برآورد سدّی	بلند سدّ تو شمشیر آبدار تو باد
همه سلامت عمر جهانفروز تو باد	همه سعادت بخت بزرگوار توباد
خدای داد تو را ملک و کامکاری و بخت	هزار رحمت بر بخت کامکار تو باد
نثار کردی بر زایران خزانه خویش	خزانه ملکان سربسر نثار تو باد
به روز رزم کجا کارزار خواهی کرد	شکسته خصم تو از پیش کارزار تو باد
همیشه تا به فلک بر بود قرار نجوم	به تخت دولت و اقبال برقرار تو باد
اگر شوئی وگرایئی و هرکجا باشی	ظفر ندیم تو باد و خدای یار تو باد

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Ey dünyanın hükümdarı! Tanrı, senin yardımcın olsun! Ebedi mutluluk, senin devrinin dostu olsun!

Savaş gününde iyi talih sağ tarafında, eğlence zamanında güç, sol tarafında olsun!

Her nerde olursan ol! Kılıç kuşanan el senin elin olsun! Her nereye adım atarsan at oradaki eser senin eserin olsun!

Sen, Tanrı'nın seçilmiş kulu ve cihanın hükümdarısın. Her zaman adalet ve iyilik senin seçeneğin olsun!

Şimdi Horasan tarafına ordunu götüreceksin; Kısra gibi binlerce padişah senin askerin olsun!

Ordunla yeniden zafer ile döndüğünde Kayser gibi binlerce köle senin sarayının emiri olsun!

Senin bütün avların aslan olduğu gibi bütün fetihler sana dosttur. Eğer düşmanın aslan kesilirse senin avın aslan olsun!

Düşmanın taş ve demirden kale inşa etmişse; senin mübarek saltanatın senin çevrende kale gibi inşa edilmiş olsun!

Eğer İskender gibi bir set inşa etmişlerse senin su verilmiş yüce kılıcın set olsun!

Tüm sağlıklar, senin aydın ömrünün olsun! Tüm mutlu bahtlar senin servetin olsun!

Tanrı sana bolluk, bereket, mutluluk ve iyi bir baht verdi. Bolluğunun üzerine binlerce bereket ile bereketlensin!

Kendi hazineni İran'a bağışladın. Bütün hükümdarların hazinesi tamamen senin olsun!

Savaş günü, nereye sefer düzenlemek istersen düşmanın seferinden önce mağlup olsun!

Her zaman, gökyüzünde yıldızlar olduğu müddetçe senin saltanatın, tahtın ve şansın yaver olsun! Eğer olurda meyil edersen gerçi nerde olursan ol zafer nedimin Tanrı yardımcın olsun!

در مدح سلطان ملک‌شاه گوید

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

تا بنفشستان جانان گرد لالستان بود	عاشق از جانان بنفشستان و لالستان بود
تا دل عشاق را رویش همی آتش دهد	آب دادن دیده عشاق را پیمان بود
تاب زلفش تا همی پیدا بود بر عارضش	بس دل عاشق که زیر زلف او پنهان بود
زلف او ماند به‌چوگان و زخمدانش به‌گوی	گوی چون کافور باشد غالیه چوگان بود
با پری ماند نگارم‌گر پری را هر زمان	جعد عنبر بار باشد زلف مشک افشان بود
ماه در مجلس بود هرگه که در مجلس بود	سرو در میدان بود هرگه که در میدان بود
سرو و مه را عاشقان بسیار خیزدگر چنو	ماه برگردون بود یا سرو در بستان بود
فتنه جانان منم زیرا که دارم عشق او	هرکه دارد عشق جانان فتنه جانان بود
گر همی دیدار جانان شادی جان آورد	بهتر از دیدار جانان خدمت سلطان بود
سایه یزدان که از عدل آفتاب عالم است	آفتابی دیده‌ای کاو سایه یزدان بود
پادشاهی بر معز دین و دنیا وقف شد	وین شرف زو برنگردد تا فلک گردان بود
هرچه هست از پادشاهی گر شود چون نامه‌ای	رکن اسلام و معز دین بر او عنوان بود
تا روان است و روا بازار عدل شهریار	گرگ با میش و بره در دست بازرگان بود
لشکر اندر نعمت و دولت به‌کام و بخت رام	عالم آباد و رعیت شاد و نرخ ارزان بود
بیشه بر شیران ز بیم شاه باشد چون حصار	از نهییش بر پلنگان کوه چون زندان بود

Sultan Melikşâh İçin Söylenen Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Maşukların benefşe bağı, lale bağının çevresinde olduğundan beri âşık, benefşe ve lale bağlarının maşuklarından idi.

Onun siması âşıkların gönlüne ateş düşürdüğünden beri âşıkların gözyaşları biat/ahit idi.

Onun kıvrılmış saçları yüzüne döküldüğünden beri yeterince aşığın gönlü onun saçının altında gizlenmiş idi.

Onun saçları çevgene, çenesi çevgen topuna benzer. Çevgen topu kâfûr (yarı saydam renkli kokulu bir madde) gibi çevgen topu ise misk gibi idi.

Benim sevgilim perilere benzer. Gerçi perilerin her zaman dağınık ve misk saçan saçları amber kokusu ile dolu olur.

O, mecliste olduğu vakit sanki mecliste bir ay var gibi idi. O meydana çıktığı vakit sanki meydanda bir servi var gibi idi.

Âşıklar, onun gibi servi boylu ve ayı yüzlüyü çok ararlar. Bundan böyle ay gökyüzünde servi ise bostanda olur.

Sevgilinin fitnesi benim, çünkü ona aşığım. Her kim sevgiliye âşık olursa sevgilinin fitnesi oluverir.

Eğer sevgiliyi görenlerin gönlüne sevinç doluyorsa sevgiliyi görmektense sultana hizmetkâr olmak daha iyidir.

Dünya güneşinin adaleti, Tanrı'nın gölgesidir. Bir güneş görmüşsün ki o Tanrı'nın gölgesidir.

Padişahlık ve dünya Mu'izzüddîn'e vakfedildi. Felek döndüğü sürece bu şeref ondan dönmeyecektir.

Padişahlıkta her ne olursa olsun o namı gibi olmalıdır. Çünkü İslam'ın direği ve Mu'izzüddîn onun unvanıdır.

Hükümdarın adaleti çarşı pazarda uygulandığı sürece kurdun, koyunun ve koyun yavrusunun hükmü tüccarın elinde olur.

Ordu nimet içinde devlet huzura ve payeye ram olmuş. Dünya mamur olmuş; halk sevinç içinde fiyatlar ucuz olmuş.

Ormanlar, padişahın korkusundan aslanlara hisar olmuş. Dağlar, onun hışmından kaplanlara zindan olmuş.

پیش شمشیرش چه جای سد اسکندر بود
 پیش فرمانش چه جای عدل نوشروان بود
 چون ببخشد روز بزم و چون بکشد روز رزم
 عیسی مریم بود یا موسی عمران بود
 از دل و جان هرکه سر بر خط شاهنشاه نهاد
 مانند اندر طاعت او از بن دندان بود
 بیم شمشیرش نباشد گر برد فرمان شاه
 ور ز فرمان سرکشد شمشیر را قربان بود
 هرکجا خوانند شاهان نامه فتح ملک
 داستان رستم داستان همه داستان بود
 کی بود چون فتح سلطان داستان کودکان
 نامه مانی کجا چون مُصَحَف قرآن بود
 شهریارا تیر تو بر سنگ و سندان بگذرد
 گر نشانه پیش تیرت سنگ یا سندان بود
 از سر پیکانت بدخواه تو نتواند گریخت
 تا به رزم اندر اجل تیر تو را پیکان بود
 در شهنشاهی تو را یزدان ز عالم برگزید
 هرکه یزدان برگزیدش برگزیده آن بود
 روم و ترکستان تو را رام است و در سال دگر
 کشور هندوستان چون روم و ترکستان بود
 بنده مخلص معزی را به فر بخت تو
 از فتوح تو هزاران دفتر و دیوان بود
 عنصری محمود را گفته است شعری همچنین:
 «تا همی جولان زلفش گرد لالستان بود»
 آن قصیده شاعران را گر نگار دفترست
 این قصیده شهریاران را نگار جان بود
 تا که در تازی محرم باشد از پیش صفر
 تا که اندر پارسی آذر پس از آبان بود
 رایت ملک چنین خواهم که بی غایت بود
 بایه عمرت چنین خواهم که بی پایان بود
 عهد تو خواهم که چون رضوان بیاراید جهان
 تا جهان از عدل تو چون روضه رضوان بود

Onun kılıcının önünde İskender'in seddi ne yapabilir? Onun fermanının önünde Nûşîrevân'ın adaleti ne yapabilir?

İster eğlence meclisi zamanında bağış yapar, isterse savaş zamanında imtihan eder o her halükarda Meryem'in İsa'sı İmran'ın Musa'sı gibidir.

Kim ki canı gönülden padişahın yoluna baş koyar onun itaati altına girerse arzusunun ve dileğine kavuşur.

Kim ki şahın fermanına uymayıp kılıcından korkmaz ise veya şahın fermanına isyan ederse ise onun kılıcına kurban gider.

Rüstem'in hikâyesi tüm destanların destanıydı. Her yerde şahlar saltanatın fütihat mektubunu okurlardı. Sultanın fütühatları ne zamandan beri çocukların destanı olmuş? Ve nerede Manî'nin kitabı gibi Kur'an-ı Kerim gibi olmuş

Ey hükümdar! Okunun hedefi ister taş ister örs olsun okun, taşı da örsü de delip geçer.

Savaş anında, kötülüğünü arzulayanlar ecel getiren okunun demir ucundan kaçamazlar.

Tanrı, âleme karşı padişahlıkta seni seçti. Tanrı her kimi seçmişse seçilmiş olan odur.

Rûm ve Türkistan diyarları sana boyun eğmiştir. Gelecek yıl Hindistan diyarı da Rûm ve Türkistan gibi sana boyun eğecektir.

Senin bahtının azametinden Mu'izzî mahlaslı bendenizin fütühatların ile ilgili binlerce kitap ve divanı vardır.

Unsurî, (Gazneli) Mahmut için böyle bir şiir söylemiş: "Onun saçları şimdiye kadar lale bağının etrafında dolaşıyordu" Gerçi o kaside, şairlerin divana yazdığı yazıdır. Oysa bu kaside, padişahlar için gönül yazısıdır.

Arabistan'da Muharrem ayı seferden önce, İran'da Aralık ayı Kasım ayından sonra geldiği müddetçe senin saltanatının bayrağı ve ömrünün payesi sonsuz olmasını dilerim. Dünya, adaletin ile cennet bahçesine dönmesi ve cihanın cennet gibi süslenmesine dair senin ahdini istiyorum.

در تهنیت عید فطر و مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

در معزالدین ملک‌شاه آفتاب دین و داد	روز عید روزه‌داران فرخ و فرخنده باد
خسرو پیروزبخت و داور یزدان‌پرست	شاه خاقان گوهر و سلطان سلجوقی نژاد
کاست از عالم ستم تا لاجرم شاهی فزود	بست در شاهی کمر تا لاجرم عالم گشاد
شهریارا نحس کیوان از جهان برداشتی	زانکه بخت تو قدم بر تارک کیوان نهاد
نام نیک و پادشاهی و بزرگی و هنر	جز تو را کس را خدا از جمله خُلقان نداد
نیک‌نامی با تو بالید و هنر با تو شکفت	پادشاهی با تو رُست و شهریاری با تو زاد
خویشتن را هم به دست خویشتن کشت ای عجب	آنکه با تو بدسگالید و ز تو باز ایستاد
تیزکرد آتش و لیکن هم بدان آتش سوخت	چاه کند آری ولیکن هم در آن چاه اوفتاد
بخت جاویدان تو داری و تویی شاه جهان	تو ز بخت خویش شادی و جهان از توست شاد
گاه آن آمد که داد روزه بستانی ز عید	روزه را در عید نیکوتر که بستانند داد
تو به تخت خسروی بر کیقباد دیگری	مجلسی فرمود باید همچو بزم کیقباد
اندر آن مجلس به خدمت مدح خوان ورودساز	شاعران نکته‌سنج و مطربان اوستاد
نوش کن هر بامدادی بادهٔ عناب گون	تا برآید صبح شادی و سعادت بامداد
باده و بادست بر هر آدمی بیدادگر	وین دو معنی شد دو معجز تا از آن آرند یاد
معجزی اکنون به فرمان تو بینم باده را	معجزی دیگر به فرمان سلیمان بود باد
بندهٔ مخلص معزی این دعا گوید تورا	کایزدت چندان که خواهی نصرت و فرمان دهداد
آنچه از دولت به شادی و به‌شاهی خواستی	پیش ازین کردست و زین پس آنچه خواهی آن کناد

Sultan Melikşâh İçin Övgü ve Ramazan Bayramının Kutlanması

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Mu'zzüddin Melikşâh'ın kapısı, dinin ve adaletin güneşidir. Oruç tutmuş olanların Ramazan bayramı kutlu ve mübarek olsun.

(O), muzaffer talihli bir hükümdar olmakla birlikte Tanrı'ya tapanların da yargıcısıdır. O Karahanlı soyundan olanların padişahı ve Selçukluların sultanıdır.

Dünyada zulmü azalttığı gibi şüphesiz padişahlık makamına da değer kattı. Şahlık kemerini kuşandığı gibi şüphesiz dünyayı da fethetti.

Ey hükümdar! Zuhâl yıldızının dünya üzerindeki olumsuzluklarını kaldırdın. Çünkü senin bahtın, Zuhâl yıldızının olumsuzluklarına bastı.

Tanrı, bütün insanlık içinde senden başka kimseye meşhurluk, padişahlık, saygınlık ve hüner/sanat vermedi.

İyi nam, senin sayende rüştünü ıspatladı, sanat, senin sayende çiçek açtı. Padişahlık senin ile karar buldu, hükümdarlık senin ile doğdu.

Hakkında kötü niyet besleyen ve sana meydan okuyan o kimse, hayret ki kendisini kendi elleriyle öldürdü! Ateşi alevlendirdi, lakin kendisi o ateşte yandı. Evet! Kuyu kazdı, fakat kendisi o kuyuya düştü.

Sonu olmayan bir talihe sahipsın. Cihanın padişahı sensin! Sen kendi talihinden cihan ise senden ötürü mutludur.

Bazen bayramda oruç tutmak yerine vermek daha doğrudur. Bayramda oruç tutmak yerine ihsanda bulunmak daha iyidir.

Sen hükümdarlık tahtında başka bir Keykubât'sın. Bir meclis kurulacaksa Keykubât'ın Meclisi gibi kurulmalıdır.

O mecliste, kaside şairleri ve çalgıcılar, nüktedan, hoş zevkli şairler ve usta mutripler/şarkıcılar vardır.

Her sabah kırmızı şarap iç ki sabah vakti zevk ve saadet dolu olsun!

Şarap ve rüzgâr her insan için bir zalimdir. Bu iki mana hatırlanması gereken iki mucizeye döndü. Şuan emrinde şarabı mucize olarak görüyorum. Diğer mucize ise Süleyman'ın emrindeki rüzgârdı.

Mu'izzî mahlaslı bendeniz senin için böyle dua ediyor; Tanrı istediğin kadar zafer ve buyruk versin! Bundan önce saltanattan mutluluk ve padişahlık istediğinde almıştın. Bundan sonra da ne istediysen sana onu versin!

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)

اگر چه خرمی عالم از بهار بود	همیشه خرمی من ز روی یار بود
چو من به خوبی و آرایش رُخش نگرم	چه جای خوبی آرایش بهار بود
سرشک ابر اگر افزون بود به وقت بهار	سرشک من بدل هر یکی هزار بود
اگر ز آب بود بر هوا همیشه بخار	مرا ز عشق به چشم اندرون بخار بود
بخار آب همه دُرفشان بود ز هوا	بخار عشق ز چشم عقیق بار بود
کنار من ز عقیق آن زمان تهی‌گردد	که آن عقیق لبم در بر و کنار بود
ز بهر باغ نهم داغ عشق بر دل خویش	اگرچه صورت او باغ را نگار بود
به لاله‌زار شوم پیش لاله ناله کنم	اگرچورنگ رخس رنگ لاله‌زار بود
به جویبار شوم پیش سرو سجده برم	اگرچه قامت او سرو جویبار بود
بنفشه گرچه بدیع است از او چه اندیشد	کسی که بسته آن زلف تابدار بود
وگرچه نرگس خوب است از او نیارد یاد	کسی که فتنه آن چشم پرخمار بود
اگرچه عشق عظیم است از او ندارد باک	کسی که بنده درگاه شهریار بود
جلال دولت عالی که از جلالت او	همیشه قاعده دولت استوار بود
بزرگوار و عزیزست و قصد خدمت او	کسی کند که عزیز و بزرگوار بود
هر آن مثال که از رسم او شود موجود	دلیل دولت و فهرست افتخار بود
هر آن مراد که از رأی او شود حاصل	جمال عالم و تاریخ روزگار بود
خدای عرش چنین آفرید دولت او	که تا قیامت پیروز و کامکار بود
به باغ ملک درختی است رایتش که بر او	همیشه از ظفر و فتح برگ و بار بود

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Eğer dünyanın tazeliği bahardan dolayı oluyorsa benim de tazeliğim/sevincim sevgilinin yüzünden dolayı olur.

Ben, baharın güzelliği ve süsü yerine onun yüzünün süsü ve güzelliğine bakarım.

Gerçi bahar ayında bulutun gözyaşları çok olur. Ancak benim gözyaşlarımın her biri bin tane gözyaşına karşılık gelir.

Gerçi havadaki buhar her zaman sudandır. Ancak benim gözümdeki buhar aşktandır.

Havadaki bulunan buharın hepsi parlaklık saçarken gözümdeki aşk buharı akik ile doludur.

Yanımda zamanın akikinden yoktur. (Gözlerimdeki akik) dudaklarımın kenarında ve kucağımdadır.

Her bağın yakıcı dağını gönlüme koyarım. Çünkü onun yüzü bağ için resim gibidir. Lale bahçesine gittiğimde lale çiçeğinin karşısında inlerim. Çünkü onun yüzünün rengi lale rengindedir. Irmağın kenarına gittiğimde servi ağacı önünde secde ederim. Çünkü onun boyu ırmağın kenarında bulunan serviye benzer.

Gönlünü onun parlak saçına bağlayan biri beneşşenin yeni açılmasına rağmen onun hakkında ne düşünür? O gözün fitnessini gören biri mest olur. Nergis güzel olmasına rağmen onu hatırlamaz. Hükümdarın dergâhına köle olan biri onun aşkı azametli/büyük olmasına rağmen ondan korkmaz.

'Âli/şerefli devletin yüceliği onun yüceliği dolaysıyladır. Dolayısıyla devletin kuralı her zaman (onun sayesinde) sağlam olmuştur.

Ona itaat/hizmet etmek niyetinde olan bir kimse asil ve aziz olur.

Onun terbiyesinden bir örnek ortaya çıksa saltanatın delili ve iftiharın fihristi olur.

Onun fikrinden/hükmünden hâsıl olan her arzu âlem için bir güzellik, çağ için bir tarih olur.

Arşın Tanrısı onun saltanatını öyle yarattı ki kıyamete kadar muzaffer ve bahtiyar olur.

Onun bayrağı ülkenin bahçesinde her zaman zafer ve fetih yaprakları ve meyvesi veren bir ağaçtır.

هر آنگهی که شَهَنُشَه بر او سوار بود	خجسته مرکب او ابر و باد را ماند
به باد ماند چون در تک شکار بود	به ابر ماند چون در صف نبرد بود
بود به فر تو هر شاه باختیار بود	آیا شهی که تویی اختیار خلق جهان
چو اختیار بود مرد باختیار بود	عجب نباشد اگر باختیار خوانند
کجا پرستش تو نیست فخر عار بود	کجا ستایش تو نیست نام ننگ بود
عزیز بی‌نظر همت تو خوار بود	بلند بی اثر نعمت تو پست بود
مدار باشد تا چرخ را مدار بود	تو آن شهی که تو را گرد مشرق و مغرب
قرار باشد تا خاک را قرار بود	تو آن شهی که تو را بر سریر پادشهی
ز یک قبول تو تا حشر تاجدار بود	سری که سوده شود بر زمین به خدمت تو
نه تاجدار بود بلکه تاج دار بود	سری که از خط فرمان تو شود بیرون
چو روز رزم تو را عزم کارزار بود	مبارزان بگریزند و بفکنند سپر
ز کارزار تو بر خصم کار زار بود	به شیر مانی کاندلر مصاف روز نبرد
به دولت تو که امسال به ز پار بود	خدایگانا گر پار فتح بود تو را
به شرق نیز هم از لشکرت غبار بود	اگر به غرب در از لشکر تو بود غبار
هوای شهر بخارا پر از بخار بود	ز جوش جیش و تف خنجر تو زود نه دیر
چهار چیز تو مانند آن چهار بود	همیشه تاکه بود بر چهار طبع جهان
زجود و خشم تو تاثیر آب و نار بود	ز حلم و طبع تو تاثیر خاک و باد بود
مُعین تو به همه حال کردگار بود	دلیل تو به همه وقت بخت نیک بود

Padişahlar padişahı mübarek atının üstündeyken onun atı bulut ve rüzgâra benzer. Onun atı savaş meydanında buluta, av zamanında ise rüzgâra benzer.

Ey şah! Dünya halklarının seçkini sensin. Dünyada seçilen her şah senin azametle seçilir.

Seni bahtiyar kılsalar buna şaşmamalı! Çünkü seçilmiş insan bahtiyar adam olur.

Sana dair övgünün olmadığı yerin adı rüsva, sana tanzim olmayan yerin iftiharı utançtır.

Senin nimetinin etkisi olmadığı bir büyük, alçak olur. Senin himmet nazarına muhtaç olamayan bir aziz, zelil olur.

Batıyı ve doğuyu çevreleyen o padişahsın sen! Felek döndükçe sen de dolaş. Sen öyle bir padişahsın ki toprak var oldukça padişahlık tahtın/saltanatın devam edecek.

Senin hizmetin uğruna yere eğilen bir baş senin bir onayın ile kıyamete kadar tacı olur. Senin fermanına uymayan bir baş tacı değil darağacına taç olur.

Savaş günü savaş kararlığını gören savaşçılar kalkanlarını atıp kaçarlar.

Savaş günü, savaş meydanında aslana benzersin. Senin mücadelen düşmana karşı bir savaştır.

Ey padişah! Gerçi geçen yıl senin için zafer yılı idi. Ancak saltanatın için bu yıl geçen yıldan da iyi olacak.

Eğer batının kapısı senin ordundan dolayı tozluysa doğunun kapısının tozlu olması da senin askerlerin yüzündendir.

Ordunun kaynamasından ve hançerinin hararetinden dolayı pek yakında Buhara şehrinin havası buhar ile dolacak.

Dünya var olduğundan beri dört tabiat üzerinedir. Senin dört şeyin o dört tabiat gibidir. Senin huyun ve mizacın toprağın ve rüzgârın etkisi, cömertliğin ve öfken ise suyun ve ateşin etkisidir.

Senin varlığın her zaman iyi bir bahta işarettir. Tanrı her halükarda senin yardımcındır.

در مدح سلطان ملک‌شاه گوید

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

ماه من جزع مرا بر زر عقیق افشان کند	چون به زیر لعل مروارید را پنهان کند
سازد از زلف و زَنخ هر ساعتی چوگان و گوی	تا دل و پشت مرا چون گوی و چون چوگان کند
چون بتابد زلف او بر عارضش گویی همی	بر مه روشن شب تاریک مشک افشان کند
گر نیارد کرد جولان بر مه تابنده شب	پس چرا زلفش همی بر عارضش جولان کند
گر چه از هجران او دشوار گردد کار من	وصل او بر من همه دشوارها آسان کند
ور مرا دردی دهد زنجیر عنبر بار او	لعل شکر بار او آن درد را درمان کند
عشق او قصد دلم کرد و نگشتم زو جدا	هم نگردم زو جدا گر نیز قصد جان کند
حاشا لله عشق را بر جان نباشد هیچ دست	خاصه بر جان کسی کاو خدمت سلطان کند
سید شاهان ملک‌شاه آن جهان‌داری که چرخ	نام او برنامه دولت همی عنوان کند
راست گر گویی قیاس مه کند بر آفتاب	هرکه با عدلش قیاس عدلِ نوشِروان کند
خنده تیغش سبب شد گریه بدخواه را	چون بخندد تیغ او بدخواه را گریان کند
خدمتش چون طاعت یزدان به ما بر واجب است	هرکه این خدمت کند هم طاعت یزدان کند
جان و دل بی‌شکر و مدح او مدار از بهر آنک	شکر و مدحش جان و دل پر عقل و پر ایمان کند
هر که او مومن بود مدحش شفای دل کند	هرکه او عاقل بود شکرش غذای جان کند

Sultan Melikşâh İçin Söylenen Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Benim ayım/sevgilim kararsızlığımın altına akik serpiştiriyor. Dolayısıyla lal altında incileri gizliyor.

(Sevgili) gönlümün çevgen topu, belimin ise çevgen çubuğu gibi olması için her saat başı çenesini çevgen topu saçını ise çevgen çubuğu gibi yapıyor.

Onun kâkülli yüzüne döküldüğünde sanki parlak ayın üzerine gecenin zifiri karanlığı kaplamış gibi oluyor.

Madem gece karanlığı, parlak ayın üzerine gelip dolanmıyor. O halde neden onun kâkülli yüzüne dökülüp dolanıyor.

Gerçi ondan ayrı düşmekle işlerim yoluna girmemiş olsa da ona kavuşmakla benim adıma tüm zorlukları kolaylaştırır.

Onun amber kokulu zinciri bana acı verdiğinde onun tatlı dolu dudağı o acının dermanı olur.

Onun aşkı gönlüme kastetti; ancak ondan ayrılmadım. O canıma kastetse de Ondan yine ayrılmam.

Özellikle sultanın hizmetine nail olmayan bir kimse Haşa! Hiç bir can aşkın yolunu bulamaz.

Padişahların efendisi Melikşâh öyle bir padişaktır ki felek onun adını saltanatın işleyişine/programına unvan olarak verdi.

Bir kimse onun adaletini Nûşirevân'ın adaleti ile kıyasladığından doğrusunu söylemek gerekirse sanki ayı güneş ile kıyaslamış gibi olur.

Kılıcının gülümsemesi kötü niyetlinin ağlamasına sebep olur. Çünkü onun kılıcı güldüğünde kötü niyetli ağlar.

Ona hizmet etmek bizim üzerimize Tanrı'ya itaat etmek gibi vaciptir. Her kim ki ona hizmet etmişse Tanrı'ya itaat etmiş gibidir.

(Ey Tanrı!) günlü ve ruhu onun övgüsüzlüğünden ve şükürsüzlüğünden bir an bile ayrı bırakma! Gönlü ve ruhu ona şükretmek ve onu övmek için akıl ile iman ile doldur!

Mümin olan bir kimse için onun övgüsü gönül için şifadır. Akıllı olan bir kimse için onun şükürü cana gıdadır.

بندگان در خدمت او چون خداوندان شوند	از بس اکرام و خداوندی که با ایشان کند
خدمت او از میان جان کند هر بنده‌ای	وان که باشد دشمنش هم از بُن دندان کند
خسروا هر کس که نصرت جوید از پیکار تو	زخم پیکار تو نصرت را بر او خذلان کند
وان که از بهر زیادت بر تو پیمان بشکند	عکس تیغ تو زیادت را برو نقصان کند
هرچه آبادست بر روی زمین از عدل توست	وانچه ویران است هم عدل تو آبادان کند
وان کجا دشمن کند آباد و بنشیند درو	یا بسوزد آتش خشم تو یا ویران کند
چنبر گرون به فرمان تو باد از بهر آنک	تا بگردد چنبر او هر چه خواهی آن کند

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

تا مبارک رایت شاه جهان آمد پدید	در خراسان نقش روضات الجنان آمد پدید
پیر بود از برف و از سرما خراسان مدتی	شد جوان تا طلعت شاه جوان آمد پدید
بر زمین از ابر لؤلؤبار و باد مشکبیز	فرشهایی چون مُنَقَّش پرنیان آمد پدید
توده کافور اگر پنهان شد اندر کوهسار	سوسن کافورگون در بوستان آمد پدید
دُرّ و مینا از نهال یاسمین آمد برون	لعل و بُسّند از درخت ارغوان آمد پدید
گلستان گر نیست چون ار تنگ مانی پس چرا	نقشهای مانوی در گلستان آمد پدید
این همه رنگ و نگار گونه‌گون در باغ و راغ	از نشاط رایت شاه جهان آمد پدید
شاه دریادل ملک‌شاه آن که از طبع و دلش	گوهر و فرهنگ را دریا و کان آمد پدید
خسروی کز حلم و طبع و خشم و جودش در جهان	خاک و باد و آتش و آب روان آمد پدید
آن جهانداری که از انعام او در شرق و غرب	بندگان را تا قیامت نام و نان آمد پدید
پیش از آن کایزد بساط پادشاهی گسترید	نور او از گوهر آلب اربلان آمد پدید
بر زمین و بر زمان تا عدل او گسترده گشت	امن و نعمت در زمین و در زمان آمد پدید
داد او بیداد پنهان کرد در زیر زمین	داد پیغمبر نشان و آن نشان آمد پدید
گفت در عالم پدید آید شه صاحبقران	اینک اکنون آن شه صاحبقران آمد پدید
تا پدید آید مبارک ذات او بر تخت ملک	آفریده صورتی از عقل و جان آمد پدید

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Dünya padişahının mübarek bayrağı meydana çıkınca Horasan'da cennet bahçelerinin resmi aşikâr oldu.

Bir zamanlar Horasan soğuktan ve kardan dolayı yaşlanmıştı. Genç padişahın çehresi meydana çıkınca gençleşti.

Yeryüzünde inci dolu bulutlar, misk kokulu rüzgâr ve nakışlı ipek halılar ortaya çıktı.

Eğer kâfur yığını dağlık alanlarda gizlenmişse kâfur renkli süsen bağda meydana çıkar.

Yasemin fidanından inci ve gök mavisini renk, erguvan ağacından lâl ve mercan vücuduna geldi.

Eğer gül bahçesi, Mani'nin Kitab-ı Erjeng (İran efsanelerine göre meşhur ressam "Mani" nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmua)'i gibi değilse o halde neden gül bahçesinde Maniheizm'in nakışları gibi nakışlar ortaya çıkmış.

Bağda ve çimenlikte bunca rengârenk resim, desen ve nakış, cihan padişahının bayrağının sevincinden ortaya çıktı.

Derya gönüllü/cömert Melikşâh öyle bir şah ki onun tabiatı ve gönlü, cevher madeni ve kültür denizi meydana getirdi.

O hükümdar ki dünyada onun hoşgörüsünden, tabiatından, hışmından ve alicenaplığından akan su, toprak, rüzgâr ve ateş meydana geldi.

O hükümdar ki onun ihsanından doğuda ve batıda kıyamete dek kullar/köleler için bir isim ve ekmek ortaya çıktı.

Ondan önce Tanrı padişahlık sofrası serdiğinde onun nuru Alp Arslan'ın soyundan meydana geldi.

Yeryüzüne ve zamana onun adaleti serilip yayılınca devirde ve yeryüzünde güven ve nimet meydana geldi.

Onun adaleti zulmü yerin dibine gizledi. Peygamber işaret verdi ve o işaret meydana geldi. Âlemde sahipkırın bir padişah ortaya çıkacak dedi. Şimdi o sahipkırın padişah ortaya çıktı.

Onun mübarek zatı saltanat tahtında ortaya çıktığında akıldan ve candan yaratılan bir suret ortaya çıktı.

تا پدید آید حُسام آبدار اندر گَفَش
 آنچه پیدا گشت در تاریخ او پیداتر است
 از کتاب فتح او در دست خلق روزگار
 رایت او ایدر است و از شرار تیغ او
 تیغ او نیلوفرست و بر رخ اعدای ملک
 سروران کشور توران شدند آسیمه‌سر
 بدسگالان مضطرب گشتند چون کاه سبک
 آسمان اکنون همی‌گوید که ای جیحون مجوش
 روزگار اکنون همی‌گوید که ای روبه متاز
 ای شهنشاهی که سر و دولت و ملک تو را
 کمترین سالار بنماید همی در لشکرت
 کمترین مُنْجوق بنماید همی در موکبت
 درکف موسی اگر تُعبان جنبان شد عصا
 و سلیمان داشت باد نامُجَسَّم زیر تخت
 تا شعاع رایت تو بر نشابور افتاد
 شهر خرم گشت وز بهر نثار خدمتت

در دهان دولت و نصرت زبان آمد پدید
 ز آنچه در تاریخهای باستان آمد پدید
 صد هزاران سرگذشت و داستان آمد پدید
 خانیان را صاعقه در خانمان آمد پدید
 از غم نیلوفر او زعفران آمد پدید
 تا شه‌کشورده کشورستان آمد پدید
 تا سپاه شاه چون کوه گران آمد پدید
 زانکه جوش و جیش بحر بی‌کران آمد پدید
 زانکه سَهْم و هیبت شیر ژیان آمد پدید
 بیخ و شاخ از باختر تا خاوران آمد پدید
 آن هنر کز روستم در هفتخوان آمد پدید
 آن ظفرها کز درفش کاویان آمد پدید
 مر تو را تُعبان پَران در کمان آمد پدید
 مر تو را باد مُجَسَّم زیر ران آمد پدید
 از پس جور و بلا عدل و امان آمد پدید
 گل‌فشان و زرفشان و جان‌فشان آمد پدید

Onun elinde keskin kılıcı ortaya çıktığında devlet ve zaferin ağzında dil meydana geldi.

Onun devrinde meydana gelenler geçmiş devirlerde meydana gelenlerden daha aşikârdır.

Onun zafer/fetih kitabından zamanın halkı elinde yüzbinlerce sergüzeşt ve destan meydana geldi.

Onun bayrağı buradadır. Onun alevli kılıcı ise Hânlar'ın (Karahanlılar) evine yıldırım gibi ortaya çıktı/çarptı.

Onun kılıcı, saltanat düşmanlarının yüzüne nilüfer gibidir. Onun nilüferinin gamından safran ortaya çıktı (yüzleri sarardı).

On ülkenin şahı ortaya çıktığında Tûran ülkesinin önderleri perişan oldular.

Şahın ordusu ağır dağlar gibi ortaya çıktığında düşmanlar hafif saman gibi ıstırap çekerler.

Gökyüzü şimdi (Ceyhun Nehir'ine) böyle diyor: Ey Ceyhun coşma! Çünkü ucu bucağı olmayan denizin coşan ordusu ortaya çıktı.

Zaman şimdi (tilkiye) böyle diyor: Ey tilki boşuna nazlanma! Çünkü öfkeli aslanın korkusu ve dehşeti ortaya çıktı.

Ey padişah! Saltanatının ve devletinin ucunun kökleri ve dalları doğudan batıya kadar aşikâr oldu.

Rüstem için yedi menzilde ortaya çıkan zorluklar askerin için ortaya çıkan en basit sorunlar olarak görünüyor.

Kâveh'in sancağından meydana gelen o zaferler senin atının en küçük boncuğunda böyle görünüyor.

Eğer Musa'nın elinde hareket eden asâ ejderhaya döndüyse senin yayından uçan ejderhalar meydana gelir.

Eğer Süleyman'ın tahtının altında gizli rüzgârı varsa Senin bıçağının altında aşikâr rüzgâr var.

Senin sancağının ışığı Nîşâbur'un üzerine düştüğünde zulüm ve beladan sonra adalet ortaya çıktı.

Şehir, hizmetine serilmek için mutlu oldu. Gül saçan, altın dağıtan ve canını feda etmek isteyenler ortaya çıktı.

تا پدید آید بسی نعت جوانی از بهار
همچنان چون وصف پیری از خزان آمد پدید
از جمالت باد دایم چشم ملت را بصر
کز جلالت جسم دولت را روان آمد پدید
شکر کن شاه‌ها که هرچ از ملک و دولت خواستی
از قضا و حکم ایزد همچنان آمد پدید

ایضا در مدح سلطان گوید

(بحر هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

بقای شهریار تاجور باد
پناهش کردگار دادگر باد
دلیلش دولت و بخت جوان باد
ندیمش نصرت و فتح و ظفر باد
ز رزم شاه در مشرق نشان باد
ز بزم شاه در مغرب خبر باد
خدنگ شاه را هنگام رفتن
ز مرگ دشمنان پیکان و پر باد
کجا بندد کمر بر کین دشمن
میان دشمنش همچون کمر باد
بر آن گونه که شارسن لوط است
حصار خصم او زیر و زبر باد
به نعمت مختصر شد خصم سلطان
کنون زین پس به دولت مختصر باد
ز خشم شاه چشم خصم کورست
ز کوس شاه گوش خصم کر باد
شه آفاق هست اندر خراسان
نهیب و بیم او در کاشغیر باد
هر آن کوکب کزو باشد سعادت
به‌سوی طالع شاهش نظر باد
شعار دیده شاه‌ی و شادی
مبارک رای تو همچون بصر باد
چو آبی کاندرو آتش فروزد
ز خون دشمنان تیغ تو تر باد
جهانداران و شاهان جهان را
کجا پای تو باشد فرق سر باد
تن اقبال را جود تو جان باد
درخت ملک را جود تو بر باد
ز اقبال تو طبع بنده دریاست
در آن دریا ز مدح تو گهر باد
اگر روزه تو را فرخنده بودست
ز روز عید تو فرخنده‌تر باد
تویی سازنده کار همه خلق
خدایت کارساز و راهبر باد
تورا نصرت برادر باد جاوید
تورا دولت همه ساله پدر باد

Yaşlılığın tanımı sonbahardan meydana geldiği gibi bahardan bir sürü gençlik vasfı ortaya çıktı.

Azametinden dolayı işleyen somut bir devlet meydana geldi. Güzelliğinden daima milletin gözü gören olsun!

Ey padişah şükret! (Çünkü) talihten ve saltanattan her ne istediysen Tanrı'nın kaza ve hükmünden öyle çıktı.

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Söylenen Övgü

(Bahr-i Hezec: Mefâ'îlün, Mefâ'îlün, Fe'ûlün)

Hükümdarın ebediyeti padişahlık, onun sığınağı adaletli Tanrı, burhanı saltanat, bahtı genç, nedimi fetih ve zafer olsun!

Şahın savaşı, doğuda işaret, meclisi ise batıda haber, oku yayadan çıktığında düşmanlarına ok gibi ölüm olsun! Nerede düşmanın kinine kast ederse düşmanlarının arasında aynı şekilde bir kasıt olsun!

Lût Peygamber'in şehrine olduğu gibi onun düşmanın kalesi de alt üst (viran) olsun!

Sultanın düşmanın nimeti/azığı azaldı. Şimdi bundan böyle saltanatının düşmanı azalsın! Şahın öfkesinden düşmanın gözü kör olduğu gibi davulundan da düşmanın kulağı sağır olsun!

O, Horasan içinde ufukların şahıdır. Onun korkusu ve dehşeti ise Kaşgar'ın üzerine olsun! Onun sayesinde saadeti bulan her bir yıldız o padişahın talihine bir bakış olsun! Mutluluğun ve padişahlığın gözünün şiarı, senin mübarek düşüncenin gözü gibi olsun!

Ateşin alevlendirdiği bir su gibi senin kılıcın da düşmanın kanından dolayı ıslak, dünyanın şahları ve büyükleri nerde olursa olsun senin ayağın onların başı ve boynunun üzerinde olsun!

Cömertliğin ikbalin tenine can verdi. Mülkün ağacı senin cömertliğin olsun!

Bendenizin tabiatı, senin ikbalinden dolayı denizdir. Senin methin/övgün bu denizde cevherdir.

Eğer senin oruç tutman mübarek bir eylemse bayram günün daha mübarek olsun!

Tüm halkın dileğini yerine getiren sensin! Senin Tanrı'nda dileğini yerine getirsin ve sana rehber olsun! Zafer sana ebedi olarak kardeş, devlet her zaman sana baba gibi olsun!

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

تا جهان باشد خداوند جهان خاتون بود	دولت و اقبال او در مُلک روزافزون بود
تا که باشد تاج شاهی بر سر سلجوقیان	تاج دین و تاج دنیا در جهان خاتون بود
عز گوناگون بود دائم سزای تاج دین	تا سزای تاج‌گوهرهای گوناگون بود
تا رضای او همی جویند سلطان و ملک	بخت سلطان فرخ و فال ملک میمون بود
آن یکی در شهرپاری به ز نوشروان بود	وین دگر در پادشاهی مه ز افریدون بود
روی او در ملک روشن چون کف موسی بود	طبع این در عدل صافی چون دل هارون بود
تا بود چون مادر موسی و هارون تاج دین	بدسگال هر دو چون فرعون و چون قارون بود
بس سعادت‌ها که از خاتون پدید آید همی	کان سعادت‌ها ز وهم آدمی بیرون بود
هست اسرار خدایی کار خاتون بزرگ	بنده شناسد که اسرار خدایی چون بود
گر ز بهر چشم بد تعویذ و افسون عادت است	وهم و سیرّ او به از تعویذ و از افسون بود
هر چه راند بر زبان و هر چه آید در دلش	عدل را تاریخ باشد فتح را قانون بود
رای او از گنبد گردون بسی عالیت‌رست	پیش رای او چه جای گنبد گردون بود
هر کجا از حشمت و مقدار او گویی سخن	هفت کشور خرد باشد هفت‌گردون دون بود
گر خیال عدل و انصافش به جیحون بگذرد	شکر او گوید هر آن ماهی که در جیحون باد
ور به دریا بگذرد اقبال او آرد برون	هر چه اندر قعر دریا لؤلؤ مکنون بود

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Dünya var oldukça dünyanın hâkimi Hâtun (Akça Hâtun, Melikşâh'ın Validesi) olsun! Onun devleti, ikbali ve serveti günbegün çoğalsın!

Selçukluların başında hükümdarlık tacı olduğu müddetçe bu dünyada dinin ve dünyanın tacı Hâtun olsun!

Taçların mükâfatı rengârenk mücevherler olduğu gibi Dinin layık olduğu taç da her zaman izzetli ve rengârenk idi.

Şahlar ve sultanlar hepsi onu razı etmenin yollarını aradıkça sultanın bahtı kutlu saltanatının öngörüsü mübarek olsun!

O hüküm vermekte Nûşirevân'dan iyidir. Diğer yandan saltanatta Ferîdun'dan daha büyüktür.

Ülkede onun yüzü Musa'nın yed-i beyzâ (Hz. Musa'nın bir mucizesi, parlak el)'sı gibidir. Adalette tabiatı Harun'un gönlü gibi temizdir.

Çünkü Musa ve Harun'un annesi dinin tacı idi. Her ikisini de kötülüğünü isteyenler Firavun ve Kârûn gibi oldular.

Hâtun'dan o kadar çok esenlikler hâsıl oldu ki o mutlulukları/esenlikleri hiçbir âdemoğlu hayal bile edemez.

Azametli Hatun'un işi Tanrı'nın sırrı gibidir. (Zira) kul Tanrı'nın sırrı nasıl olur ona vakıf olamaz.

Eğer kem gözler için muska ve büyü yapmak alışkanlıksa onun hayâli ve sırrı muska ve büyüden daha iyidir.

O dile ne getirir ve gönlüne ne gelirse adalet için tarih, fetih/zafer için kanun olur.

Onu düşüncesi gökyüzünden daha geniştir. Onun düşüncesi karşısında gökyüzü ne yapabilir?

Her nerede onun öfkesinden ve nizamından bahsedilirse yedi ülke küçülür ve yedi tabaka gök alçalır.

Eğer onun adaletinin ve insafının hayali Ceyhun Nehri'nden geçerse Ceyhun'da bulunan ne kadar balık varsa ona şükreder. Eğer onun ikbali denizden geçerse denizin derinliklerinde bulunan ne kadar inci varsa dışarı çıkar.

از سرشک جود او در باغ ایام بهار
 وز نسیم دولت او بر درخت و برزمین
 بر هر آن صحرا که باد همتش یابد گذر
 زانکه آخر حرف نون است از خطاب و نام او
 بنده‌ای کز دست او منشور یابد بر عمل
 چون درآرد موکب عالی به مرو شاهجان
 باز چون موکب برد بیرون به پیروزی ز مرو
 آنگه بگریزد ز لشکر گاه او مدبر بود
 باشد اشعار معزی بر سر احرار تاج
 از ملوک دهر تا موزون هم یابد عطا
 تا زمین در ماه نیسان چون رخ لیلی بود
 باد کانون همچو نیسان بر خداوند جهان
 بهره او تا قیامت راحت بی‌رنج باد
 چشم و روی حاسدانش باد همچون سیم و زر
 کارگاه پرنیان و چرخ سقلاطون بود
 عقده‌های بهرمان و فرش بوقلمون بود
 خاک آن صحرا به مشک و غالیه معجون بود
 ماه نو بر چرخ هر ماهی چو زرین نون بود
 حشمت آن بنده بیش از حشمت مأمون بود
 هیبت او در طراز و در بلاساغون بود
 گرد لشکرگاه او بر ساحل سیحون بود
 و آن که بد خواهد به فرزندان او ملعون بود
 تادل و جانش به شکر تاج دین مرهون بود
 تا ثنای او به میزان خرد موزون بود
 تا هوا در ماه کانون چون دم مجنون بود
 تا همه نیسان بدخواهان او کانون بود
 تاکه رنج و راحت اندر قصه ذوالنون بود
 تاکه سیم و زر به ترکی یرمق و التون بود

Bahar zamanı bağda onun cömertlik damlalarından ipek atölyesi ve ipek makinası ve onun saltanatının rüzgârı yeryüzü ve ağaçlar için kırmızı yakut, halılar için rengârenk renk olur.

Onun azminin rüzgârı herhangi bir çölden geçerse o çölün toprağı misk ve ıtır ile karışır.

Onun adının ve hitabının son harfi Nün olduğundan her ayın dönüşünde yeni ay altın renkli Nün gibi olur.

Bir köle onun elinden iş için menşur alırsa o kölenin saygınlığı Me'mûn'un saygınlığından daha çok olur.

Tekrar zafer için süvarilerini Merv'den çıkardığında ordusunun tozu Seyhun Nehrinin üzerini kapladı.

Onun ordusuna mensup biri oradan kaçarsa bedbaht olur. Onun çocuklarının kötülüğünü isteyen biri melun olur.

Canı ve gönlü dinin tacı için rehine olarak kaldığı sürece Mu'izzî'nin şiirleri özgür olanların başına taç olur.

Zamanın padişahları ölçülü bir şekilde bağışlarda bulundukları anda onun övgüsü akıl terazisine ölçü olmuştu.

Yeryüzü nisan ayında Leyla'nın yüzü gibi olduğu sürece ve hava, hazan ayında Mecnun'un âhı gibi olduğu sürece hazan ayının havası, cihan padişahına tıpkı nisan ayının havası gibi onun kötülüğünü isteyenler için nisan ayı havası her zaman hazan ayı havası gibi olsun!

Külfet ve rahatlık kıssa-yı Zünnûn'da olduğu müddetçe onun kazancı, kıyamete kadar külfetsiz ve rahat olsun! Türk dilinde sim (gümüş) yermuk, zer (altın) altun olduğu sürece onu kıskananların yüzü ve gözleri gümüş ve altın gibi sararsın!

در تهنیت فتح پادشاه

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

هر روز که خورشید سر از کوه برآرد
گویی که همی پوید پیک تو به تعجیل
احسنت وزه ای خسرو پیروز که هر روز
هر ماه که نوگردد از آنجا که تو خواهی
گه والی تو آرد مال تو ز خاور
مهر تو درختی است که از باد سعادت
دیدار تو خورشید جهان است که هر روز
هر گه که سخن گویی از آثار گذشته
باید سخن از سیرت و آثار تو گفتن
جان است مگر عدل تو یا نور لطیف است
از جود تو خواهد همه کس حاجت و روزی
هر کانونه به فرمان تو بندد کمر خویش
در دهر هر آن کاو خشر آرد به خلافت
ابری است حسام تو که هنگام عداوت
هر کاو ز پی جاه و خطر با تو کشد سر
ور زانکه سر اندر خط حکم تو نیارد
سعدۀ فلک از دشمن تو روی بتابد
بر رایت تو شکل هلال است و زمانه
شاهها ملکا بنده عقل و هنر توسست
زان فخر که چون تو ملکی از بشر آمد
مرد خرد از بزم تو آرد خبر از خلد
تا دهر بود فخر به نام تو در آفاق
تا خاک کثافت دهد و باد لطافت
جاوید چنان باد که پیش تو زمانه

از فتح و ظفر شاه جهان را خبر آرد
تا نامه فتح و ظفر از راه در آرد
پیک تو همی نامه فتح و ظفر آرد
اقبال تو را مژده ز ملکی دگر آرد
گه عامل تو حمل تو از باختر آرد
هر دم زدنی دولت و اقبال برآرد
صبح ظفر از مشرق اسلام برآرد
معنیش گه از قصه و گاه از سمر آرد
تا طبع ز دریای معانی گهر آرد
کاندر تن و در دیده حیات دگر آرد
جون حجت روزی ز قضا و قدر آرد
خم داده میان پیش تو همچون کمر آرد
اُبار و بلا بر تن و جانش خشر آرد
از خون دل و چشم معادی خطر آرد
سر در خط حکم تو ز بیم خطر آرد
ناگه سر شمشیر تو عمرش به سر آرد
چون رایت تو روی به سوی سفر آرد
در زیر هلال تو دو هفته قمر آرد
هر کس که همی فخر به عقل و هنر آرد
شاید که فرشته همه فخر از بشر آرد
چونانکه ز رزم تو نشان سقر آرد
هم خطبه و هم نامه و هم سیم و زر آرد
تا آب بخار آرد و آتش شرر آرد
اسباب طرب یک ز دگر خوبتر آرد

Padişahın Fethinin Kutlanması

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'îlü, Mefâ'îlü, Fe'ûlün)

Her sabah dağın tepesinden doğan güneş, cihan şahının fethinden ve zaferinden haber getiriyor. Fetih ve zafer mektubunun yola düşmesi için sanki habercin acele ile koşuşturuyor.

Ey zafer kazanan hükümdar! Aferin! Bütün övgüler sana olsun! (Zira) her gün postacın fetih ve zafer mektubunu, senin isteğınle yenilenen ay, ikbaline başka bir mülkün müjdesini getiriyor. Bazen Valin, malını doğudan bazen mal yöneticin, ganimetini batıdan getirir.

Her nefes alışta devletin ve ikbalin yeniden dirildiğı saadet rüzgârından olan merhametin bir ağaç, her gün, sabah vaktinde, İslam'ın doğusundan zafer getiren bakışların ise cihanın güneşidir.

Her zaman geçmiş/tarihi eserlerden bahsediyorsun. Onların manası bazen hikâyelerden bazen de gece masallarından gelir. Ancak tabiatın, mana denizinden cevher çıkarana kadar senin eserlerinden ve örneklerinden bahsetmeli.

Senin adaletin can mıdır yoksa zarif bir nur mudur? Çünkü hayatın bedeni ve gözü içinde başka bir şeydir. Herkes senin cömertliğinden ihtiyacını ve rızkını/nasibini istiyor. Çünkü rızık ve nasip kaza ve kaderden gelir.

Her kim ki emrine uymaz kendi başına iş yaparsa önünde beli, bele sarılan kemer gibi iki büklüm olur. Her kim ki dünyada hilafetine halel getirse onun tenine ve canına felaket, bela ve halel gelir.

Düşmanın kalbinden ve gözünden kan fışkırtan ve onlara korku salan keskin kılıcın, savaş zamanında bir bulut gibidir. Her kim ki makam ve mevki için sana karşı başkaldırsa senin hükmünün korkusundan başı tehlikeye girer. Ve her kim ki senin belirlediğın hükme uymazsa kılıcının ucu aniden onun ömrünü nihayete erdirir.

Kutlu felek düşmanından yüz çevirmişti. Çünkü sancağını sefere doğru çevirmişti. Sancağının üzerinde hilal şekli vardır ve o hilalin altında iki hafta bir aya denk gelir.

Ey şah! Kim ki akı ve sanatıyla iftihar edecekse (sana baksın)! Çünkü Melekler, senin aklının ve sanatının köleleridir. Senin gibi beşer bir Melik'ten gelen o iftihar belki bütün beşerin iftiharı olan bir melekten gelmiştir.

Senin savaşından cehennem işareti getiren bilge adam, cennetten meclisinin haberini getiriyor.

Dünya var oldukça adın, afaklarda, hutbede, mektupta, gümüşte ve altında iftihar olsun! Toprakta kesafet, rüzgârda letafet, suda buhar, ateşte alev olduğu sürece ebediliğın öyle olsun ki zaman önüne birbirinden güzel oyuncaklar getirsin.

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فاعولن)

این شوخ سواران که دل خلق ستانند
ترکند به اصل اندرو شک نیست ولیکن
میران سپاهند و عروسان وثاقتند
مشکین خط و شیرین سخن و غالیه زلفند
شیرند به زور و به هنر گر چه غزالند
کی گویم حاشا که چو ماهند و چو سرونند
سرونند ولیکن همه چون بدر منیرند
چون راحت روحند چو با ساغر راحتند
پدرام تر و خوبتر از سرو بهارند
مانند تذرند چو با جام شرابند
از خشم و رضا همچو زمینند و زمانند
شیرند به بیشه در چون تیغ‌گذارند
در معرکه سوزنده‌تر از نار جحیمند
زان بابت روحند که بایسته چو عمرند
جز برگل و بر لاله همی مشک نریزند
در باده چو خورشیدی یا آب حیاتند
درخنده چو یاقوت مُعْصَفَر بگشایند
صد سنبله از سنبل بر لاله نگارند
چون سیم همه پاک تن و پاک جبینند
با قُرطه رومی همه چون بدر منیرند
مانند سهیل یمن و آتش برقند
بی‌عطر همه مشک خط و مشک عذارند
چون غالیه دانست دهانشان و همه سال
مالند چرا غالیه بر رخ که همه خود
با جام و قدح بابت بوسند و کنارند
از جَعَد و قفا همچو ظَلامند و ضیاء‌اند
شاهان جهان در کفشان جمله اسیرند
در رزم به جز تیغ زدن رای نبینند
مانند ایشان که بود در همه عالم
هرگاه کز ایشان صنمی بینم با خویش
این مذهب آنهاست که این سیمبران را
بادا همه را جمله فدا جان و روانم
ترکان به‌بها گرچه گرانند و همه‌کس
آرجو که به اقبال خداوند بیابم

گویی ز که زادند و بخوبی به که مانند
از خوبی و زیبایی خورشید زمانند
گردان جهانند و هژبران دمانند
سیمین بر و زرین‌کمر و موی میانند
پیرند به عقل و به خرد گرچه جوانند
والله که به مطلق نه چنین و نه چنانند
ماه‌اند ولیکن همه چون سرو روانند
چون حصن حصینند چو بر پشت جسانند
بی‌شرم‌تر و سوخ‌تر از باد خزانند
مانند هژبرند چو با تیغ و سِنانند
وز نطق و دهن همچو یقینند و گمانند
ماه‌اند به‌گردون بر چون اسب دوانند
در مجلس سازنده‌تر از حور چنانند
زان مایه عمرند که شایسته چو جانند
جزیر دل و بر دیده همی آب نرانند
در باره چو طاوسی یا کوه گرانند
وز گرد چو زنجیر مُعَنْبَر بفشانند
سی‌کوکبه از کوکب بر ماه نشانند
چون سنگ همه سخت دل و سخت‌کمانند
بر مرکب تازی همه چون باد وزانند
چون با قدح و باده و با تیغ یمانند
بی‌خشم همه تنگدل و تنگ دهانند
در غالیه‌گون تاب سر زلف نهانند
بی‌غالیه با غالیه و غالیه دانند
با کفش و کمر بابت خوفند و امانند
از زَر و قبا همچو بهارند و خزانند
شیران عرین با دلشان جمله غرانند
در بزم به جز دل سِتَدَن کار ندانند
کاندر دو جهان مایه سودند و زیانند
گویم خُنگ آنرا که چنین نوش لبانند
ایشان به زر و سیم خریدن بتوانند
کایشان همه خود جمله مرا جان و روانند
در حسرت ایشان چو منی دایم از آنند
ز اینان صنمی گر به بها نیک گرانند

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ülün)

İyilikte kime benzedikleri ve kimden doğdukları meçhul olan bu güzel süvariler halkın gönlünü cezbediyorlar. Türk oldukları ile ilgili hiçbir şüphe yoktur. Ancak iyilikte ve güzellikte devrinin güneşidirler. Onlar, orduların komutanı, sarayların gelini, dünyanın hareket vesilesi ve öfkeli aslanlardır. Onlar, karakaşlı, tatlı dudaklı, siyah saçlılardır. Beyaz tenli, altın kemerli ve ince bellidirler. Güçte aslanlar, güzellikte/sanatta ceylanlar gibidirler. Akılda yaşlı bilgeler zekâda delikanlılardır. Haşa! Onlar için ay gibi ve servi gibi olduklarını ne zaman demişim? Tanrı'ya ant olsun ki mutlak bir şekilde ne öyledirler ne de böyledirler. Servi gibiler ancak hepsi dolunay gibi parlaktırlar. Ay gibiler ancak hepsi servi gibi salınırlar. Kadeh ile neşeli ve huzurludurlar. Aygır/asil atın üzerinde bir kale gibi sağlamdırlar. Baharın servisinden daha güzel ve daha alımlıdır. Hazanın rüzgârından daha yakıcı ve daha serttirler. Elllerinde şarap kadehi varken olgunlaşmış meyve, ellerinde ok ve mızrak varken kaplan gibidirler. Öfkede ve hoşgörüde toprak ve zaman gibidirler. Konuşmada ve sözde kesin ve mutlaktırlar. Ormanda ok atarken aslan, at sürerken gökyüzünde ay gibiler. Savaş meydanında cehennem ateşinden daha yakıcı, eğlence meclisinde cennet meleklerinden daha yapıcıdır. Ömre lazım olan ruh gibiler. Ömrün özü olmaları nedeniyle cana da layıktırlar. Gül ve lale dışında misk kokusu saçmazlar. Gönülden ve gözden gözyaşı dökmezler. Şarap kadehinde bir güneş veya hayat suyu, sarayda ise tavus kuşu veya ağır dağ gibidirler.

Gülerken sarı yakut gibi açılırlar. Pehlivanlıkta amber kokulu zincir gibi saçılırlar. Yüz başaklı sümbülden laleye resim çizerler. Yıldızlardan kutup yıldızlarını, ayın üzerine dikerler. Gümüş gibi, hepsi temiz tenli ve temiz alınlıdır. Hepsi taş gibi katı gönüllü ve sert bellidirler. Rûm küpesi ve dolunay gibi parlak, Arap atı üzerindeyken sert esen rüzgâr gibidirler. Süheyl takımyıldızları gibi ateş saçarlar. Çünkü kadeh, şarap ve kılıç ile parlarlar. Itır olmaksızın hepsi misk yüzlü ve karakaşlıdır. Öfke olmaksızın hepsi gamlı ve küçük ağızlıdır. Yıl boyunca ağızları misk kabı gibidir. Saçlarının kıvrımı misk rengi altında gizlidir. Hepsi bizzat misk olmaksızın itır kabı gibi koktukları halde neden yüzlerine misk sürüyorlar ki? Kadeh ve piyale ile öpüşme ve okşama içindeler. Potin ve kemer ile güven içindeler. Saç kıvrımları ve enselerinden karanlık ve ışık hâsıl olur, altın kaftanlarından bahar ve hazan hâsıl olur. Cümle dünya şahları, onların ayaklarının altında esirdirler. Ormanın cümle aslanları, onların yüreğine karşı feryat içindeler. Savaşta kılıç saplamaktan başka bir şey düşünmezler. Eğlence meclisinde gönül almaktan başka bir iş bilmezler. Her iki cihanda faydanın ve zararın özü olan o kimselere benzerler. Ne zaman onlardan kendime göre bir sevgili görsem, böyle tatlı dudaklılara ne mutlu! derim. Beyaz tenlileri bile altın ve gümüş ile satın alabilecek bir mezhebe sahiptirler. Hepsine canım ve ruhum feda olsun! Zira onlar bizzat benim canım ve ruhumdurlar. Gerçi Türkler kıymette hepsi çok değerliler. Herkes benim gibi her zaman onlara hasrettir. Tanrı'nın bana verdiği talih ile onlardan çok değerli bir sevgili bulacağımı umuyorum.

سلطان جهان خسرو گیتی که غلامش	از محتشمی هر یک چون قیصر و خاندند
آن شاه که اندر حال آیند به خدمت	شاهان و خدیوان که در اطراف جهانند
آنان که به تیر از شب ظلمت بریابند	و آنان که به تیغ از مه گرزن بستانند
چون رایت منجوق ملکشاه ببینند	چون نامه طغرای ملکشاه بخوانند
تسبیح ملک بر دل ز ایزد بپذیرند	تا نام ملکشاه حو تسبیح بخوانند

در میهمانی رفتن سلطان نزد میر حاجب

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

تاگه عز بندگان در دین و در ایمان بود	عز و دین اندر بقای دولت سلطان بود
طاعت و پیمان او را بخت در بیعت بود	دولت و اقبال او را چرخ در فرمان بود
هر ندیمی زان او با فر افریدون بود	هر غلامی زان او با عدل نوشروان بود
کمترین خدمتگزارش برتر از قیصر بود	کمترین طاعت نمایش برتر از خاقان بود
بندگان شاه عالم مُقبل و یکتا بود	هر یکی را مشتری زبید که سعدافشان بود
همت هر یک روا باشد که برگردون بود	دولت هر یک سزا باشد که برکیوان بود
تا قیامت سرفرازد بر بزرگان جهان	بندهای کاو را چو سلطان جهان مهمان بود
میرحاجب را نثار نعمت است از بهر شاه	ور روا دارد همی او را نثار جان بود
تا که باشد آفتاب اندر بروج آسمان	آن یکی باشد روان و آن دگرگردان بود
ساحت فتح ملک خواهم که بی‌غایت بود	بایه تخت ملک خواهم که بی‌بایان بود
عدل او خواهم که چون رضوان بیاراید جهان	تا جهان از عدل او چون روضه رضوان بود

Dünyanın sultanı, âlemin hükümdarının köleleri muhteşemlikte her biri Kayser ve Hân gibidirler.

O öyle bir padişah ki dünyanın dört bir yanından şahlar ve krallar onun hizmetine gelmektedirler.

Gecenin karanlığına ok atan ve kılıçla aya taç bağlayanlar, Melikşâh'ın sancağının armasını görüp Melikşâh'ın tuğralı mektubunu okuduklarında Melikşâh'ın adını zikretmek için Tanrı'ya ve onun Melikliği'ni gönülden zikretmeyi kabul ederler.

Sultanın Mîr Hâcib'e Misafir Olması

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Kölelerin izzeti, şerefi din ve iman ile yükseldikçe izzet ve din, sultanın devleti için ebedi olsun!

Talih, ona itaat ve ahit konusunda biat etmiş; Felek, onun devleti ve yönetimi için ferman buyurmuş.

Onun her nedimi liderlik konusunda Feridûn gibi, onun her kölesi adalet konusunda Nuşîrevân gibidir.

Onun en küçük hizmetçisi Kayser'den daha üstün, ona en az itaat eden Hakan'dan daha üstündür.

Dünya şahının köleleri talihli ve tektir. Her biri kutlu ve seçkindir. Her birinin azmi Tanrı katında uygun, her birinin mutluluğu Zühal katında layıktır.

Ona misafir olan bir köle, dünya padişahı gibi kıyamete kadar dünyanın büyüklerinin yanında başı diktir.

Emîr Hâcib, Şâhın nimetin ile ödüllendirilmiştir. Zira ona canını feda etmesi revadır.

Güneş, gökyüzü burcunun içinde olduğu müddetçe biri ruh diğeri akan/hareket halinde olsun!

Bitmeyen diyarın fethini arzuluyorum. Saltanat tahtının sonsuz olmasını istiyorum.

Dünya onun adaleti sayesinde cennet bahçesine dönsün diye dünyayı cennet gibi süsleyen onun adaletini istiyorum.

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن)

آن خداوند که آفاق به یک فرمان کرد
در ازل کرد قضا از قبل دولت او
همه عالم چو یکی نامه به معنی بنگاشت
حکم سلطانی و دعوی شهنشاهی را
خانه همت او را ز هنر قاعده کرد
سایه عدلش بر روی زمین پیدا کرد
ساخت از دانش و از بخشش کلی گهری
سر شاهان همه در چنبر فرمانش کشید
نتوان گفت به صد سال به تفصیل و به شرح
کرد احسان و کرم با همه کس شاه جهان
آفرین باد بر آن شاه که فرمانده خلق
آفتاب کرم و سایه عدل و نظرش
چون کمر بست به پیروزی عالم بگشاد
آنچه کردند به صد لشکر ازین پیش ملوک
هرکه با دولت او بست به پیکار کمر
گمراهانی که کشیدند سر از طاعت او
ای بسا خصم که با شیر همی زد دندان
یاد کن آنچه به شمشیر در این پانزده سال
عبرتی بود جهان را چه به شرق و چه به غرب
هم ز اقبال نشان بود و ز اعجاز دلیل
بازکار عجب و تهنیتی بود بزرگ
باز در دولت و دین بود عجایب به سه سال
باز اصل ظفر و مایه ی پیروزی بود
نتوان گفت فنون و هنر شاه تمام
آنکه او شرح ظفرنامه افریدون گفت
متفق گشت کزین بیش ظفر نتوان کرد
ملک آفاق به فرمان ملک سلطان کرد
تا به پیروزی و اقبال فلک دوران کرد
کنیت و نام شهنشاه برو عنوان کرد
خنجر و بازوی او معجزه و برهان کرد
مرکب دولت او را ز ظفر میدان کرد
پیکر خصمش در زیر زمین پنهان کرد
وان گهر را کف راد و دل پاکش کان کرد
چنبر چرخ به کام دل او دوران کرد
آنچه با شاه ز احسان و کرم یزدان کرد
لاجرم یزدان با او کرم و احسان کرد
زیر فرمانش همه مملکت ایران کرد
دهر ویران شده را خرم و آبادان کرد
همه دشوار جهان دولت او آسان کرد
او به یک حاجب و یک نامه و یک فرمان کرد
تیغ تن پیکر او پیکر او بی‌جان کرد
سر تیغش همه را بی‌سر و بی‌سامان کرد
خدمت او به ضرورت ز بن دندان کرد
با فلان کرد شه عالم و با بهمان کرد
آنچه از پیش همه با ملک کرمان کرد
آنچه با ترمذ و خیل چگل و ختلان کرد
آنچه در گنجه و ارمینیه و آران کرد
آنچه با جعبر و انطاکیه و حران کرد
آنچه با خانه و ملک و سپه خاقان کرد
هرچه گوئیم شناسیم که صد چندان کرد
وانکه او وصف هنرنامه نوشروان کرد
معترف گشت کزین بیش هنر نتوان کرد

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün)

Bir emir ile gökleri yaratan Tanrı, göklerin mülkünü kendi emri ile sultanın mülkü yaptı. (Tanrı), Onun zafer kazanması ve feleğin dönüşünü tayin etmesi için saltanatından önce ezelde takdir etti. Bütün âlem anlamlı bir mektup yazdığında padişahlar padişahının adını ve künyesini ona ünvan yaptı. Sultanlık hükmünü ve şehinşahlık iddasını hançer, gücünü ise mucize ve kanıt yaptı. Onun himmet evini sanat için kaide, saltanat bineğini ise zafer için meydan yaptı. Adaletinin gölgesini yeryüzüne mutlak kıldı. Düşmanlarının bedenini yerin dibine gömdü. İlminden ve ihsanından pek çok cevher yarattı. (Padişahın) temiz gönlü ve cömert eli cevheri, maden cevherine döndürdü. Tüm şahların başını onun fermanının çemberine çekti. Feleğin çemberini/dönüşünü onun gönlünün arzusuna bıraktı. Tanrı'nın şaha bahşettiği ihsanlar ve alicenaplığı yüz yılda bile açıklanması ve izahı mümkün değildir. Dünyanın şahı, herkese ihsanda bulunup cömert davranmış. Şüpesiz Tanrı da ona ihsanda bulunup cömert davranmış.

Halkın komutanı olan o şahı tebrik ederim. Çünkü kendi emriyle bütün memleketleri İran gibi yaptı. Onun alicenaplığının fazileti ve adaletinin nazarı sayesinde viran olan dünyayı imar ve bayındır hale getirdi.

Zafere gitmek istediğinde âlem önüne serilir dünyanın tüm zorlukları onun saltanatı için kolaylaştırdı.

Bundan önce şahların yüzlerce asker ile yaptığını o bir hacip bir mektup ve bir ferman ile yaptı.

Her kim ki onun saltanatına başkaldırırsa onun heykel gibi güzel kılıcı başkaldıranın bedenini cansız bıraktı. Onun hükmünün dışına çıkmış yolunu kaybetmiş kişiler, onun kılıcı hepsini başsız ve yoksul yaptı. Bu onbeş yıl zarfında dünya şahı kılıcı ile onunla bununla neler yaptığını hatırla! Daha önce Kirmân şahına yapığı şey ister doğuda ister batıda olsun tüm dünya için ibret oldu. Termiz'e Çiğil ve Katlân/Huttel süvarileriyle neler yaptı! Bu yönetiminden bir işaret mucizesine bir kanıttır. Gence, Ermîniye ve Arrân'da tekrar büyük ve şaşırtıcı bir zafer kazandı. Yine üç yıl süre zarfında saltanatta ve dinde Caber kalesine, Antakya'ya ve Harran'a yapığı şeyler muhteşemdi. Hakan'ın ordusuna, saltanatına ve meskenine yaptığı şey yine zaferin aslı ve galibiyetin özüydü.

Şahın ilmine ve sanatına sınır çizilemez! Çünkü her söylediğimizi ve tanıdığımızı yüz kat daha arttırdı.

Feridûn'un zafer hikâyelerini anlatanlar ve Nûşirevân'ın hayat hikâyesini övenler bundan daha çok zafer kazanılmadığına ittifaka vardıkları gibi bundan daha çok sanat da yapılamayacağını itiraf ettiler.

ای بلند اختر شاهی که تو را بار خدای	شاه ایران و خداوند همه توران کرد
نیست بر تیغ تو تاوان ظفر و نصرت و فتح	هرچه کرد این عجبی تیغ تو بی‌تاوان کرد
بارگاهت را دولت ز بقا کرد سریر	وز معالی و شرف کنگره ایران کرد
مرد و صاف نیبوسته گهرهای سخن	چون هنرها و ظفرهای تورا دیوان کرد
گر بدیع است که عیسی به دعا افسون کرد	ور شگفت است که موسی به عصا ثعبان کرد
تو به شمشیر کنی آنچه به ثعبان این کرد	تو به اقبال کنی آنچه به افسون آن کرد
شاه عالم تویی از عالم و از هر چه در اوست	داد بستان که جهان داد تو چون بستان کرد
آن گهر خواه کجا خاطر شاعر صفتش	به بدخشی و عقیق یمن و مرجان کرد
از کف طرفه نگاری که نگارین رخ او	مجلس بزم تو را همچو نگارستان کرد
رَنخ و زلفش گویی که یکی جادوی نغز	از سمن گوی وز شمشاد و شَبّه چوگان کرد
آن‌کند با دل عشاق همین غمزه او	که سر تیغ تو با جان بداندیشان کرد
جاودان همت میمون تو زرافشان باد	که فلک خدمت آن همت زرافشان کرد
پایه خسروی از پای تو آراسته باد	که قضا پایه اقبال تو بی‌پایان کرد
عمر تو چون مه نو باد که شد عمر عدوت	چون مه پانزده و روی سوی نقصان کرد

Ey yüce talihli şah! Tanrı seni İran'ın şahı ve tüm Türkistân'ın hüdâvendi yaptı.

Senin kılıcına zaferde, galibiyette ve fetihle zillet yoktur! Kılıcın şaşkınlık konusunda her ne yaptıysa şerefli bir şekilde yaptı.

Saltanatın, sarayını ebedilikten bir döşek, ululuktan ve şereften ise İran'a bir meclis/kongre yaptı.

Cevher gibi dağınık olan sözlerden övgü dizen adam, sanatından ve zaferlerinden bir divan yaptı.

Gerçi İsa'nın dua ile sihir yaptığı aşikâr olduğu gibi Musa'nın da âsâ ile ejderha çıkardığı ilginçtir. Ancak sen Musa gibi ejderhayı kılıcınla sihir ile yapılan şeyi ise yönetiminle/talihin ile yaparsın!

Dünyanın şahı sensin! Âlemde her ne varsa ona sahipsın! Adalet kuşan ki dünya adaletini bostan gibi yapsın!

O mücevher isteyen nerede! Onun yüzü şairin zihnini Bedahşan lal'i Yemen akiki ve mercanı yaptı.

Onun yüzünü nakş eden nakışçının elinden şarap meclisin tıpkı resim atölyesi gibi oldu.

Onun çenesi ve zülfü sanki mucizevi bir sanat tarafından yaseminden, şimşaddan ve çevgenden yapılmış.

Bizzat gamzesi âşıkların gönlüne yaptığı şey ile okunun ucu ile kötü düşüncelilerin canına yaptığı şeyle aynıdır.

Senin mübarek ebedi himmetin altın bağışlayan olsun ki felek o altın saçan himmetinin hizmetini yapsın!

Hükümdarlık mertebesi senin makamın ile süslensin ki kader yönetim payeni ebedi yapsın!

Ömrün yeni ay gibi olsun! Düşmanının ömrü ise onbeş günlük ay gibi azalmaya doğru gitsin!

در مدح سلطان

(بحر مضارع: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

فرخنده باد عید شهنشاه دادگر	سلطان شرق و غرب و شهنشاه بحر و بر
صاحبقران عالم و دارنده زمین	آموزگار دولت و فرمانده بشر
شاهی که هست در شرف و اصل خوشتن	افراسیاب صورت و آلب ارسلان گهر
سلطان عادل است و جهان جمله آن اوست	واندر کمال و عقل جهانی است مختصر
بگشاد بخت فرخ او پُر و بال خویش	فتح است زیر بالش و عدل است زیر پر
عالم به دست اوست گمان می‌برم که هست	یکدست او قضا و دگر دست او قدر
بس شاه و میرلشکر و بس خصم جنگجوی	کز دولت و سعادت سلطان دادگر
آن شاه شد مسخر و آن میر شد رهی	آن خصم شد مزور و آن جنگ شد هدر
شاهها تو را خدای هنر داد و بخت نیک	زیرا که بخت نیک بود مایه هنر
با جان بی‌بصر نبود هیچکس عزیز	جان است خدمت تو و دیدار تو بصر
خواهد که جان خویش فروشد به زرّ و سیم	هر خسروی که نام تو خواند ز سیم و زر
دیدار توست حج همه خلق روز عید	ایوان توست کعبه و درگاه تو حجر
از صد هزار حج پذیرفته بهترست	این عدل کردن تو و این همت و نظر
گرچه ز بهر طاعت و خشنودی خدا	هستند حاجیان به سوی کعبه راهبر
پیش تو آمدی به زیارت هزار بار	گر سنگ کعبه راه پُرسائی و جانور
عیدت به فال نیک بشارت همی دهد	کامسال کار توست همه نصرت و ظفر
بر خور همی ز شادی و شاهی و خرمی	کز صد هزار عید چذین برخوردار
جاوید شاد باش و خداوند و شاه باش	عالم همی گذار و ز عالم مکن گذر
کین توز و دین فروز و طرب ساز و خصم سوز	زرّ بخش وجود پرور و می گیر و نوش خور

Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Adaletli şahın bayramı mübarek olsun! (O), doğunun ve batının sultanı, karaların ve denizlerin şehinşâhıdır. Âlemin uğurlu padişahı kıtaların sahibi, devletin hocası, beşerin hükümdarıdır. O öyle bir padişah ki kudret konusunda kendinin asil soyunda Efrâsiyâb (Alp Er Tunga) görünümlü ve Alp Arslan cevherli/soyludur. O adil bir sultandır. Dünya ve dünyada mevcut her ne varsa onundur. Olgunluk ve akıl konusunda dünyada tektir. Onun mutlu bahtı kol ve kanat gerdiğinde kanadının altında fetih, tüyünün altında ise adalet vardır. Zannımca dünya onun elindedir. Çünkü bir elinde kaza diğerinde ise kader vardır.

Adaletli sultanın saltanatından ve refahından pek çok şah, komutan ve düşman savaşı gelip geçti. Şah olan boyun eğdi, komutan olan köle, düşman olan zelil, savaşı olan heder oldu.

Ey şah! Tanrı sana sanat ve iyi bir baht verdi. Zira iyi bir baht sanatın esasıdır.

Hizmetine nail olmak insana can verir. Baktığın kimse gören olur. Çünkü Aziz kimse yaşarken göremeyen olmaz.

Altın ve gümüşten olan mektubunu herhangi bir hükümdar okuduğunda altın ve gümüş karşılığında canını satmak ister.

Bayram günü yüzün tüm halk için Hac, köşkün Kâbe, dergâhın Hacerü'l-esved gibidir.

Senin bu adalet düzenin, yardımın ve nazarın yüz binlerce yerine getirilmiş Hac vazifesinden daha iyidir.

Hacılar, Tanrı'nın emirlerini yerine getirmek ve onu razı etmek düşüncesi içinde olmalarına rağmen Kâbe'ye doğru yönelirler. Ancak Kâbe'nin taşı canlı ve yol bilen olsaydı binlerce kez seni ziyaret etmek için yanına gelirdi.

Bayramın iyi talihe müjde veriyor. Zira bu yıl kazancın tamamen fetih ve zaferdir.

Mutluluğa sevince ve şahlığa sahip olacağın daha yüz binlerce böyle bayramın olsun!

Ebediyen mutlu ol! Padişah ve şâh ol! Bütün âlemi gez dolaş ancak dünyadan geçme/göçme!

İntikam alan, dini yücelten/parlatan, zevk alan ve düşman yakan ol! Altın bağışlayan, sağlıklı olan, kadeh tutan ve şarap içen ol!

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر متقارب: فعولن فعولن فعل)

چو سلطان ملک‌شاه پیروزگر
خداوند گیتی و شاه بشر
شهی‌کش خرد پرورید از هنر
بدو زنده ماندست نام پدر
نوشتند تاریخ فتح و ظفر
چو خورشید همواره اندر سفر
به غرب اندر از تیغ او بر حذر
که از دولت او ندارد خبر
به راهی که آن هست دشوارتر
بر آن راه شاد و تن آسان گذر
تو گویی که دولت بود راهبر
من از هفتخوان چند گویم سمر
که چون هفتخوان صد هزارش هنر
کسی کاو بپیچد ز فرمانش سر
بکاوند مغز سرش تا کمر
فرو افکنندش ز کوه و کمر
تن و جان بدخواه زیر و زبر
زهی دولت خسرو دادگر
همی پیش تخت تو بندد کمر
بلندست قدر تو همچون قدر
جهان زیر فرمان تو سر به سر
چنان کز صدف بیش باشد گهر
کسی کاو ز عدلت ندارد سپر
چو چشمی بود کش نباشد بصر
فزون است هر روز جاه و خطر
به سان یکی مرغ بی‌بال و پر
همش مغز خشک است و هم چشم تر
در آن دم زدن عمرش آید بسر
که زو زنده ماند همی جانور
فزون هر شب و روز بیم و ضرر
چه شرق و چه غرب و چه بحر و چه بر
سخن مختصر شد سخن مختصر
بود هفت را در ده و دو نظر
به نیکی گذار و به شادی شمر
همه بزم ساز و همه نوش خور

نه بود و نه هست و نه باشد دگر
شه‌نشاه آفاق و صدر ملوک
شهی‌کش خدای آفرید از خرد
بدو تازه گشته است جان رسول
ملوک زمانه ز ایام او
ز بهر نظام و صلاح جهان
به شرق اندرست او و جنگ‌آوران
به دهر اندرون هیچ خسرو نماند
کجا بگذرد موکب و رایتش
کنند ای عجب صد هزاران سوار
توگویی که نصرت بود پیشرو
من از روستم چند گویم خبر
که چون روستم صد هزارش غلام
کسی کاو بتابد ز پیمان‌ش دل
بریزند خون دلش بر زمین
فرود آورندش ز کوه بلند
به دولت کند شاه گیتی همی
چنین دولت از خسروان کس نداشت
ایا پادشاهی که بخت بلند
روان است حکم تو همچون قضا
شهان زیر پیمان تو یک به یک
تو اندر جهانی و بیش از جهان
کسی کاو ز جاهت ندارد پناه
چو جسمی بود کش نباشد روان
ز اقبال تو بندگان تو را
ز بیم تو گشته است بدخواه تو
همش روی زردست و هم اشک سرخ
اگر بی‌رضای تو یک دم زند
رضای توگویی که آب و هواست
ز شمشیر تو حاسدان تو راست
جهان بیشتر زیر فرمان توسست
حقیقت چنان دان که باقی تو راست
همی تا ز بهر صلاح و فساد
مه و سال و روز و شب خویش را
همه نام جوی و همه کام ران

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Mütekârib: Fe'ülün Fe'ülün, Fe'ülün, Fe'ül)

Sultan Melikşâh gibi zafer kazanan biri ne oldu ne var ne de gelecekte olacaktır. (O), ufukların şahenşahı padişahların serveri, dünyanın hükümdarı, insanlığın sultanıdır. O öyle bir şah ki Tanrı onu ilimdem yartmış ve yine o öyle bir şah ki sanattan ilim var etmiş. Onunla birlikte Peygamberin canı yenilenmiş, onun sayesinde babasının adı baki kalmış.

Onun devrinde zamanın melikleri fetih ve zafer tarihi yazdılar. (O), dünyanın düzeni ve barışı için güneş gibi her zaman seferdedir. O, doğuda, cengâverleri ise batıda (tüm dünya) onun kılıcından sakınıyor. Devrinde hiçbir hükümdar yoktur ki onun saltanatından bihaber olsun! Onun atı ve sancağı her nerden geçerse o yolda zorluklar meydana gelir. Binlerce süvari hayretler içerisinde o yoldan sevinç ve rahat içinde geçer. Sanırsın önde olan zafer, rehber olan ise saltanattır.

Ben her ne kadar Rüstem'den haber verip Rüstem ile İsfendiyâr'ın maceralarını anlatsam da Onun Rüstem gibi binlerce kölesi Rüstem ile İsfendiyâr gibi binlerce hüneri var. Her kim ki onun hükümlerini gönülden reddeder ve onun fermanına başkaldırırsa ciğerinin kanını yere döker, kafasının beynini beline kadar kazarlar. Onu yüksek dağın tepesinden ve dağın eteğinden aşağı atarlar. Cihan şahı, saltanata kötülük edenin canını ve bedenini tarumar eder. Hükümdarlardan hiç kimsenin böyle mübarek ve adaletli şah gibi bir saltanatı olmadı. Ey yüce talihli padişah! Bütün padişahlar tahtının önünde kul köledirler. Senin hükmün kaza gibi geçerli, kıymetin kader gibi yücedir. Şahlar birer birer, dünya baştanbaşa hükmün ve fermanın altındadır. Sedefte önce incinin var olduğu gibi dünya yaratılmadan önce de sen vardın!

Makamına sığınmayan ve adaletini kendisine siper etmeyen kimse gözü olduğu halde görmeyen kişiye, sıvı bir cisim olduğu halde akıcı olmayan maddeye benzer.

Senin yönetiminden kölelerine her gün birçok hatırı sayılır makam ve mevki vardır.

Düşmanların, dehşetinden dolayı kolu kanadı kırık bir kuşa döndüler. Hepsinin yüzü sararmış, kanlı gözyaşı dökmekteler. Hepsinin beyni kurumuş, gözleri nemlidir. Eğer senin rızan olmadan biri nefes alırsa o nefes alış sırasında ömrü sona erer. Sanırsın canlıların hayatta kaldığı atmosfer/su ve hava senin rızandan müteşekkildir.

Hasetçiler kılıcının korkusundan gece gündüz korku ve zarar içindeler.

İster doğu ister batı, ister kara ister deniz olsun, dünya daha önce senin hükmünün altındaydı.

Hakikati öyle öğren ki senin baki olmanı sağlasın. Özlü söz, sözün hılasası oldu.

On kişiden yedisinde ve iki bakışta iyilik ve kötülük olduğu sürece yılını, ayını, geceni ve gündüzünü iyilikle geçir ve muthulukla say! Herkes meşhur ve mesut olsun! Herkes eğlence meclisi düzenleyip neşeyle içsin!

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر مجتث: مفاعلتن مفاعلتن فعلن)

همی بنازد تیغ و نگین و تاج و سریر
شه ملوک ملکشاه کز شمایل او
ز پادشاهی او روشن است دیده مهر
به هر چه رای کند همسرش بود توفیق
به گرد رایت او آیتی نوشت قضا
دو جانب است ز شرق و ز غرب عالم را
گهی ز جانب غربی رسد به حمل رسول
ظفر بخندد کز دست او بتابد تیغ
رود زخم کمانش خدنگ جان اوبار
خسام او جگر حاسدان همی سوزد
نهال بندگی او امیری آرد بار
درخت دشمنی او اسیری آرد بار
آیا شهی که به جود تو نسبتی دارد
ملوک گنج به چنگ آورند و شناسند
تو شیرینی و همه شیران به پیش تو چو شغال
سخی شود به رضا جستن تو طبع بخیل
محبت تو دلیل است از ثواب بهشت
خیال دولت تو هر که بیند اندر خواب
نکرد رای تو تقصیر در مصالح ملک
نکرد عدل تو تأخیر در منافع خلق
دو معجزه که صلاح زمانه بپسندید
درست شد که ز اهل حسام و اهل قلم
چو تو ندید فلک در جلالت و تعظیم
ز فرّ بخت تو در پیش تخت تو امروز
تو آفتابی و او پیش تو نشسته چو بدر
ضمیر و وهم شما را ثنا چگونه کنم
به شهریار ولایت گشای کشورگیر
فزود قیمت تیغ و نگین و تاج و سریر
چنان کجا ز بصر روشن است چشم بصیر
به هر چه روی نهد مهرش بود تقدیر
که روزگار همی نصرتش کند تفسیر
ز هر دو جانب درگاه اوست مژده پذیر
گهی ز جانب شرقی رسد به فتح بشیر
اجل بگرید کز شست او بپرد تیر
چنانکه زخم شیاطین رود ز چرخ اثر
نه آتش است و چو آتش همی کند تأثیر
که بندگان سراسر همی شوند امیر
که دشمنانش یکایک همی شوند اسیر
نسیم باد صبا و سرشک ابر مطیر
که هست گنج همه پیش همت تو حقیر
تو بحری و همه شاهان به پیش تو چو غدیر
غنی شود به ثنا گفتن تو مرد فقیر
عداوت تو نشان است از عذاب سعیر
مُعبّرش همه نیک اختری کند تعبیر
سپهر هم نکند در هوای تو تقصیر
خدای هم نکند در مراد تو تأخیر
حسام در کف توسست و قلم به دست وزیر
تو را و او را ایزد نیافرید نظیر
چو او نژاد فلک در کفایت و تدبیر
جوان شد دست دگر باره این مبارک پیر
بود شگفت به هم آفتاب و بدر منیر
که برگذشت ثنای شما ز وهم و ضمیر

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Kılıç, mühür, tac ve taht hepsi vilayetleri fetheden ülkeleri alan hükümdara aşk besliyorlar. Padişahlar padişahı Melikşâh'ın yüzü hürmetine tacın, tahtın, kılıç ve mührün kıymeti arttı. Güneşin ışık saçması onun padişahlığı dolayısıyladır. Öyle ki basiret gözünün basiretinden ışık saçılması nerede görülmüştür? Her neye onay verse o, onunla muvaffak olur. Her neye yüz dönse kader onunla yoldaş olur. Kaza, onun sancağının çevresine bir ayet yazınca zaman onun zaferlerini tefsir eder.

Âlemin doğusu ve batısı olmak üzere iki tarafı var. Her iki taraf da onun dergâhını müjde olarak kabul etti. Bazen batı tarafından peygaberin mesajı gelir. Bazen de doğu tarafından zafer müjdesi gelir. Elinde kılıcı parlayınca zafer gülüverir. Başparmağından ok fırlayınca ecel ağlayıverir. Çarkı feleğe esir olmuş yaralı şeytanlar gibi onunda yayının yarası can almaya gider. Onun keskin kılıcı hasetçilerin ciğerini yakar. Kılıcı ateş değil ama ateş gibi tesir eder.

Onun kullarının fidanı emirlik meyvesi verir. Çünkü kullarının hepsi baştanbaşa emir mertebesindedir. Onun düşmanının ağacı esirlik meyvesi verir. Çünkü düşmanlarının hepsi birer birer esirdirler.

Ey şah! Yağmur bulutunun damlaları ve saba rüzgârının esintisi cömertiliğin ile bir yakınlığı var. Şahlar savaş ile hazine elde ederler. Bilmezler mi senin lütfunun yanında bütün hazineler hakir kalır?

Tüm aslanların yanında çakal olduğu bir aslansın. Tüm padişahların yanında su birikintisi olduğu bir deryasın!

Cimrinin tabiatı senin rızanı aramak ile cömert olur. Fakir adam seni övmek ile zengin olur. Senin şefkatin, cennetin mükâfatından bir delili, düşmanlığın ise cehennem azabından bir işarettir.

Her kim saltanatının hayalini rüyasında görse onun rüya tabircisi rüya gören kişiyi talihli biri olarak tabir eder.

Yönetimin yararlı işlerinde senin fikrin hata etmez. Senin ikliminde talihin de hata yapmasın!

Halkın menfaati için adaletin gecikmez. Tanrı da senin muradını ertelemesin!

Dünyanın barışı için kabul görülen iki mucize olsa biri elindeki kılıç, diğeri ise vezirinin elindeki kalem olur. Kalem ehli ve kılıç ehli ile doğrulandı ki Tanrı senin ve onun benzerini yaratmadı. Felek, ululukta ve azamette senin benzerini görmedi. Dünya, kıfayette ve öngörüde onun gibisini doğurmadı.

Bugün, senin parlak talihinden dolayı saltanat tahtının önünde bu mübarek ihtiyar, yeniden gençleşti.

Sen bir güneş, o ise dolunay gibi önünde oturmaktadır. Parlaklıkta hem güneş hem de dolunay hayret vericiydi. Sizin zatınızı ve düşüncenizi nasıl öveyim? Zira zatınız ve düşünceniz övülmenin ötesindedir.

اگر بود به مثل رودکی در این ایام	ز مدح هر دو شود عاجز و خورد تشویر
همیشه تا بنگاری چو مهر باشد مهر	همیشه تا بنویسی چو شیر باشد شیر
تو مهریاش و همه بندگان چون کوکب	تو شیر باش و همه دشمنان چون نجیر
دل زمانه به فرمان تو گرفته قرار	دو چشم ملک ز پیروزی تو گشته قریر
به دوستان تو از جود تو رسیده نفر	به دشمنان تو از تیغ تو رسیده نفر

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

کس ندید و کس نخواهد دید تا محشر دگ	چون ملکشاه محمد پادشاه دادگر
سایه یزدان جلال دولت و صدر ملوک	خسرو کیهان جلال ملت و فخر بشر
آن جهانداری که جاویدست از او دین رسول	وان شهنشاهی که خشنودست ازو جان پدر
شهریاران را به شرق و تاجداران را به غرب	سیرت و کردار او تاریخ فتح است و ظفر
او به تخت پادشاهی بر نشسته در عجم	در عرب جنگ آوران از بیم تیغش در حذر
هر چه ز اقبال و هنر باید ز ایزد یافته است	چیزست آن کایزد ندادستش ز اقبال و هنر
او به مشرق شاد و خرم با مراد و کام دل	بندگان او به مغرب جنگ را بسته کمر
از شجاعت وز سخاوت وز سیاست وز خرد	از ولایت وز کفایت وز هدایت وز نظر
از همایون همت و تدبیر با فرهنگ و هنگ	از مبارک طلعت و دیدار با تأیید و فر
از سپاه بی قیاس و نعمت بیرون ز حد	از فتوح بیشمار و نصرت بیرون ز مرّ
از وزیر عادل و وز چاکران نامدار	از ندیم عاقل و وز بندگان نامور
هرکجا ساید رکاب و هرکجا راند سپاه	منفعت یابد ز عدلش ملک گیتی سر به سر
راستگویی آفتاب است آنکه از رفتار خویش	صدهزاران منفعت پیدا کند در یک سفر
ایزد او را هر زمانی نصرت دیگر دهد	تا تن و جان مخالف را کند زیروزبر
خسروا شاه خادوندا تویی کز عدل دوست	هم به شرق اندر نشان و هم به غرب اندر خبر
در جهانی تو ولیکن قدر تو بیش از جهان	کاین جهان همچون صدف گشت است و تو همچون گهر

Eğer bu devirde Rûdekî gibi biri olsaydı her ikinizi övmekte aciz kalır ve bundan utanırdı.

Güneş gibi nakşettiğin nakış, daima güneş olsun. Aslan gibi yazdığın yazı, daima aslan olsun! Sen güneş ol! Tüm kulların yıldız gibi olsun! Sen aslan ol! Tüm düşmanların ceylan gibi olsun!

Dünyanın gönlü senin fermanınla sükût buldu. Saltanatın her iki gözü senin zaferinle aydınlandı.

Senin kahramanlığından dolayı dostlarına özgürlük nasip oldu. Kılıcından dolayı düşmanlarına âh ulaştı.

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Hiç kimse kıyamete kadar Muhammed Melikşâh gibi adaletli birini ne gördü ne de görecektir. (O), Tanrı'nın gölgesi, devletin büyüğü, padişahların başı, dünyanın hükümdarı, milletin büyüğü, beşerin övülmüştür. Peygamberin dini kendisi için ebedi babasının ruhu kendisinden hoşnut olan padişahlar padişahıdır. Doğuda hükümdarlar, batıda padişahlar onun ahlakını ve yaptıklarını zaferin ve fethin tarihi olarak (yazdılar).

O Acem'de padişahlık tahtına oturdu. Arabistan'da savaşçılar onun kılıcının korkusundan sakınırlar.

Yönetim ve sanat için her ne gerekiyorsa Tanrı'dan bulmuş. Tanrı'nın yönetim ve sanattan ona vermediği ne kalmış ki?

O, doğuda gönlünün dilediği gibi sevinçli ve mutludur. Kulları ise batıda savaş meydanlarındadır.

(O), Yiğitlikten, cömertlikten, siyasetten/yöneticilikten, akıldan, üstün makamdan, iktidardan, hidayetden ve tecrübeden ibarettir. Mübarek talihli komutan ve ilim sahibi, tedbirli ve mübarek yüzlü, güçlü ve parlak görüşlüdür.

Ordusu kıyas edilemez, nimeti sınırsızdır. Fetihleri sayısız, zaferleri hesap edilemez. Veziri adaletli, hizmetçisi meşhur, nedimi akıllı, köleleri nam salmıştır.

Her nereye atını sürse ve ordusunu yönlendirse dünyanın mülkü baştanbaşa onun adaletinden kazanç sağlar.

Doğru söylüyorsun! Kendi davranışıyla güneş gibi olan kişi tek seferde yüz binlerce menfaat/kazanç elde eder.

Ey hükümdar, ey padişah, ey şah! Senin adaletinden doğuda işaret, batıda haber var.

Sen dünyada olsan da senin kıymetin dünyadan daha çoktur. Çünkü bu dünya sedef, sen ise cevher gibisin.

هرکه او را نیست از جاه تو در عالم پناه
هرکه او شغلی سگالد بی‌رضا و مهر تو
هست در ادبار و محنت همچو جسمی بی‌حیات
ای عجب گویی رضا و مهر تو آب و هواست
هرکه را یک ره زکین تو بجوشد خون دل
پیش درگاه تو آرد روزگار او را به قهر
پای برگردن فکنده دست بسته باز پس
این بود آری سزای آن که از تو چون شهی
زین چنین عبرت برآرد چون بیندیشد همی
از حصارش آمده و آورده را چون بشمرند
بهترین و مهترین لشکر او ایدرنند
بر خطر آن است کاو را دستگیر آورده‌اند
خلق را معلوم شد کز گوهر آلب ارسلان
در خرد واجب نباشد ملک جستن بر محال
گر چه یعقوب پیمبر داشت فرزندانی بسی
هر چه اندیشه در آن بندی گشاید بی‌خلاف
صد اثر پیدا شدست ای شاه کز مقصود خویش
بخت چون عالی بود بنماید از آغاز کار
تا همی از دور گردون بر گذر باشد جهان
بخت عالی یار توست و فتح و نصرت کار توست
در شجاعت رزم ساز و در سیاست خصم گیر
هرکه او را نیست از عدل تو درگیتی سپر
هست در تیمار و حسرت همچو چشمی بی‌بصر
عمر او آید به سر آن شغل نابرده به سر
زانکه بی‌هر دو همی زنده نماند جانور
بخت شوم او را به سنگ اندر بکوبد مغز سر
روی زرد و اشک سرخ و مغز خشک و چشم تر
چاوشان تو بیندازندش از کوه و کمر
کینه دارد بر دل و پیکار دارد بر جگر
دل تهی سازد ز شور و سهر تهی سازد ز شر
بیش از آن باشدکه او دارد ز اوباش و حشر
با قبول و با خطر قومی و قومی با خطر
باز آنکس کاو خود آید با قبول است و خطر
چون تو درگیتی نخواهد بود سلطان دگر
یک تن آمد پادشا از یک نژاد و یک گهر
پادشاه مصر یوسف شد سخن شد مختصر
عاقبت نیکو تر آمد چون گشاید دیرتر
صد دلیل و صد نشان بینی همی در هر اثر
روز روشن روشنی پیدا کند وقت سحر
شاد و خرم باش و بگذر زین جهان برگذر
روزگارت چاکرست و کردگارت راهبر
در سعادت بزم ساز و در سلامت نوش خور

Dünyada makamın konusunda sığnağı olmayan ve adaletini kendisine siper etmeyen kişi eziyette ve bedbahtlıkta tıpkı ruhu olmayan bir beden gibi hasret ve üzüntüde tıpkı göremeyen göz gibidir.

Her kim senin rızan ve terazin dışında bir vazife düşünürse ömrü nihayete erer; vazifesi nihayete ermez.

Hayret! Sanki senin rızan ve muhabbetin su ve hava gibidir. Zira canlılar her ikisinden biri olmazsa hayatta kalamazlar.

Her kim ki sana karşı kinden gönlünde kan kaynarsa kafasındaki beynini taşla ezseller onu şanslı sayarım! Zaman onu sararmış bir yüz, kanlı gözyaşı, akılsız bir baş, nemli gözler ile derin bir keder içinde dergâhının kapısına getirdi. Eli bağlı, bacakları boynuna asılı yine de çavuşların onu dağın tepesinden aşağı attılar. Evet! Ona layık olan ceza buydu. Zira kalbinde senin gibi bir şaha kin besliyordu ve gönlünde sana karşı başkaldırı vardı. Herkes böyle ibret alıp düşünse kalbi heyecandan boşalır ve şerden uykusuz kalır.

Onun kalesinden gelenler ve getirilenler sayılırsa o asinin sahip olduğu haşerelerden daha fazlasıdır.

Onun en iyi ve en önemli askeri yüce kavminin tehlikeye girebileceğini kabullenen Kaşkay Türküdür. Hata oydu ki onu tutuklu olarak getirdiler. Yine de o kişi hatasını kabullenerek kendi isteği ile geldi. Halk anladı ki dünya senin gibi Alp Arslan cevherinden/soyundan canından olan başka bir sultan gelmeyecek. İmkânsız mülkü aramak akıl karı değildir. Bir cevher ve asil bir soydan bir padişah geldi.

Kısacası Yakup paygamber yeterince oğula sahip olmasına rağmen Yusuf Mısır'ın padişahı oldu.

Gerçi bir fikir tereddütsüz bir düğüm açarsa nihayetinde daha iyi sonuç verir geç bile olursa.

Ey şah! Kendi arzunla yüzlerce eser meydana getirdin. O yüz eserde yüz neden ve yüz işaret görürsün.

Talihi yüce olanın işi başlangıçtan görülür. Aydın günün aydınlığı seher vakti tayin eder.

Cihan feleğin etrafında döndüğü sürece mutlu mesut ol! Dönen bu dünyada gez dolaş! Yüce talih yardımcın, zafer ve fetih işindir. Devir kölen, Tanrı rehberindir. Yiğitlikte ve cengâverlikte savaş kazanan siyasette düşmanı mağlup eden, saadette eğlence düzenleyen barışta yiyip içen ol!

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

تا که جز یزدان به عالم در نباشد کردگار	جز ملک سلطان به گیتی در نباشد شهریار
از جلال او همی دولت بماند جاودان	وز جمال او همی ملت بماند پایدار
همچنان چون خاتم پیغمبران پیغمبرست	خاتم شاهان آفاق است شاه روزگار
گر نبودی اختیار اندر خور شاه جهان	ایزد او را از شهنشاهان نکردی اختیار
ور نبودی ذوالفقار اندر خور دست علی	نامدی از آسمان هرگز علی را ذوالفقار
ای شهنشاهی که هستی ملک را صاحبقران	ای خداوندی که هستی بخت را آموزگار
مرغ را عدل تو دارد ایمن اندر آشیان	شیر را تیغ تو دارد عاجز اندر مرغزار
از مصافت تیره گردد روی گردون روز جنگ	از سپاهت خسته گردد پشت ماهی روزگار
گر بخواهی روز بار اندر فلک بندی سکون	ور بخواهی روز جنگ اندر مدر بندی مدار
شیرمردان را دل اندر طاعت آری روز جنگ	نامداران را سر اندر خدمت آری روز بار
تو چو خورشیدی و عدل توست نوری بی‌ستم	تو چو دریایی و موج توست دُر شاهوار
هیچکس دیدست خورشیدی که او بندد کمر	هیچکس دیدست دریایی که او باشد سوار
قصه اسفندیار و رستم اکنون بیهده است	زانکه بیجانند و تنشان در زمین دارد قرار
پیش ایوان تو هر روزی زمین بوسه دهند	صد هزاران رستم و سیصد هزار اسفندیار
گر به بیداری ببیند تیغ تو فغفور چین	هر شبی گوید به خواب اندر که شاهها زینهار
دشمن تو گر حصار سازد از پولاد و سنگ	باره و بنیاد آن هرگز نباشد استوار
با قضای بد همی ماند سر شمشیر تو	چون قضای بد بیاید سودکی دارد حصار
ای جهانداری که تا ایزد بناکرد این جهان	بود فرمان تو را ملک جهان در انتظار
بر مراد توست کار از کارزار آسوده باش	دولت باقی همی بهتر شناسد کارزار
تو به تخت پادشاهی بر همی‌گیری قدح	بخت تو گرد جهان دشمن همی گیرد شکار

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Âlemde Tanrı'dan başka yaratıcı olmadığı gibi cihanda Sultan Melik gibi hükümdar olmayacak. Onun azametinden devlet ebedi kalacak. Onun güzelliğinden millet payidar kalacak.

Tıpkı peygamberin, peygamberlerin sonuncusu olduğu gibi o da devrinin şahı, ülkelerin padişahlarının sonuncusudur.

Eğer seçmek cihan padişahına layık olmasaydı Tanrı onu padişahlar içinden padişah olarak seçmezdi.

Eğer Zülfikar Ali'nin eline layık olmasaydı gökten asla Ali'ye Zülfikar inmezdi.

Ey saltanatın uğurlu padişah! Ey mutluluğun öğretmeni olan hükümdar! Senin adaletinden dolayı yuvasındaki kuş emniyettedir. Kılıcının korkusundan dolayı aslan bir kuştan bile acizdir.

Savaş günü, savaş meydanından dolayı gökyüzü kararır. Ordunun ağırlığından dolayı zamanın balığının sırtı yorulur.

Eğer istersen divan gününde feleği durgunlaştırır ve yine dilersen savaş gününde feleğin çarkını döndürürsün.

Savaş günü, cesur yürekliilerin gönlünü itaata erdirdin. Divan toplama gününde meşhurluların başını hizmete eriştirdin.

Sen güneş gibisin adaletin ise zulümsüz ışıktır gibidir. Sen derya gibisin, dalgan ise şahlara yaraşır inci gibidir.

Kim güneşin onunla birlikte savaştığını denizin ise ona süvari olduğunu görmüş ki?

İsfendiyârı'nın ve Rüstem'in hikâyesi şimdi beyhudedir. Çünkü onların cansız bedenleri yerin altındadır. Yüz binlerce Rüstem ve üç yüz binlerce İsfendiyâr, her gün köşkünün önünde yerleri öpmekteler.

Eğer Çin Fağfuru uyanıkken kılıcını görse her gece rüyasında: "Ey padişah! Bana merhamet et!" der.

Düşmanların çelikten ve taştan kale/hisar inşa etseler bile onların binaları ve sarayları asla sağlam kalmaz. Kötü kaza ile hepsi kılıcının insafına kaldılar. Kötü kaza tecelli edince hisarın kime faydası olur?

Ey cihanın şahı! Allah bu cihanı inşa ettiğinden beri cihanın mülkü senin fermanın bekliyor.

Savaşın getirisi senin arzuladığın gibi olacak rahat ol! Kalıcı saltanat savaşı daha iyi bilir.

Sen padişahlık tahtında kadeh tutuyorsun talihin ise cihanın dört bir yanında düşman avlıyor.

بندگان را هست کعبه درگه میمون تو	خدمت تو هست واجب همچو حج کردگار
بنده مخلص معزی بادیه بگذاشته است	بر در کعبه همی خدمت نماید بنده وار
من رهی از آفرین و مدح توگویم سخن	تا بماند راویان و مطربان را یادگار
بخت من گردد جوان چون تو مرا گویی بیا	طبع من بارد گهر چون تو مرا گویی بیار
تا بود گردون گردان هفت و سیارات هفت	تا بود عنصر چهار و گردش گیتی چهار
ماه بادت زیر دست و مهر بادت زیر مهر	سعد بادت همنشین و بخت بادت پیشکار
از شهنشاهان تو داری نام و مال و ملک	نام جوی و کام یاب و مال بخش و ملک دار

در مراجعت ملکشاه از شکار

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

باز آمد از شکار به پیروزی و ظفر	سلطان کامکار ملکشاه دادگر
صاحبقران عالم و دارنده زمین	آموزگار دولت و فرمانده بشر
هرگز چنو نبود و نباشد شهنشاهی	گوهرفشان به همت و آلب ارسلان گهر
ای شاه چون نشاط کنی جستن شکار	از پیش تیغ تو نبود شیر را گذر
تیر تو را پذیره شوند آهوان دشت	نخجیر خویش را نکشد در بن کمر
باشد شمر به صورت تیغ تو زان قبل	آهو همی نشاط کند بر لب شمر
چون باز تو گشاده کند پر و بال خویش	خورشید را نهیب بود باد را حذر
فردا به زیر سایه طویی بود چرا	هر صید را که باز تو گیرد به زیر پر
شاهها موافقتند قضا و قدر تورا	هم نایب قضائی و هم نایب قدر
رفتی سوی شکار به شادی و خرمی	باز آمدی به دولت و پیروزی و ظفر
هر کس که او شکار تو بیند همی عیان	از خسروان رفته نپرسد همی خبر
در روزگار دولت شاهان بتپرست	صد گور بود کشته بهرام خیره سر
در روزگار تو سه هزارست سمگور	میلی که برکشیدی اندر رباط و در
بهرام اگر به عصر تو باز آید ای ملک	حلقه کند به گوش و نهد پیش تو سپر
این است بادشاهی و ملک حقیقتی	دیگر همه فسانه و بیهوده و سمر
دولت تو را ندیم و اتابک تو را وزیر	آن مر تو را برادر و این مر تو را پدر
در پیس تو بدر جو اتابک نکوترست	وز نسل و گوهر تو چو داود به پسر
گویی هنر به نامه ز نام تو حاصل است	بی نام و نامه تو نباشد یکی هنر
خواهد که جان خویش فروشد به زر و سیم	هر خسروی که نام تو خواند ز سیم و زر
چون پیش آفرین تو خدمت کند قلم	سعدین سوی بنده معزی کند نظر
شاعر معزی آمد و راوی شکر لبان	آرد یکی جواهر و آرد یکی شکر

Senin mübarek dergâhın kullar için kabe gibidir. Hizmetin ise Allah'ın Haccı gibi vaciptir. Mu'izzî mahlaslı kölen büyük kadeh kâsesini terk etmiş kabenin kapısında kölelere yakışır bir biçimde hizmet ediyor. Raviler ve şairler/gazel okuyanlar için hatıra kalsın diye bendeniz güzelliklerinizden ve övgünüzden söz ediyorum. Bana gel dediğinde bahtım gençleşir. Bana getir dediğinde tabiâtım cevher yağdırır.

Yedi gezegen, yedi kat gökyüzü ve anâsır-ı erbaa (dört unsur) olduğu ve dünya dört döndüğü müddetçe ay, elinin güneş, şefkatinin altında olsun! Saadet arkadaşın, talih hizmetçin olsun! Şehinşahlardan mala, mülke, nama ve mutluluğa sahip olan sensin! Yiğit, zafer kazanan, cömert ve mülk sahibi olan sensin!

Melikşâh'ın Avdan Dönüşü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Adaletli ve meramına kavuşmuş Sultan Melikşâh avdan zafer ve galibiyet ile yeni döndü. (O), âlemin kutlu şahı, kıtaların sahibi mutluluğun öğretmeni insanlığın hükümdarıdır. Alp Arslan özlü ve onun sayesinde cevher saçan, (Melikşâh) gibi bir şehinşah asla olmadı ve olmayacak.

Ey şah! Avlanırken öyle zevk alıyorsun ki kılıcının önünden aslana bile geçit yok. Çölün ceylanları okunu kabullenmişler. Avlanan hayvan kendini belinden öldürmez. Daha önce kılıcın su birikintisi şeklindeydi. Ahular su birikintisi kenarında neşe içindeydiler.

Senin kartalın kanatlarını açtığına güneş korkar rüzgâr imtina eder. Kartalın kanatlarının altına aldığı her av, diğer gün Tuba ağacının gölgesi altında otlar.

Ey şah! Kaza ve kader senin ile muvaffıktırlar. Sen hem kazanın hem de kaderin vekilisin!

Ava doğru mutlu ve mesut bir şekilde gittin. Ülkeye zafer ve galibiyet içinde döndün. Avını herkes ayan beyan görmektedir. Hükümdarlara gidip sorup haberdar olmaya gerek yoktur.

Zamanında putperst padişahların devletinde dik kafalı Behrâm'ın öldürdüğü yüz tane zebra vardı. Senin devrinde ise at sürüsüne mil çektiğin üç yüz bin tane zebra nalı var. Ey Melik! Eğer Behrâm senin zamanında tekrar gelseydi bunları kulağına küpe yapar kalkanını önüne bırakırdı. Padişahlık ve hakiki meliklik budur. Diğerleri tamamen efsane ve masaldan ibarettir.

Devlet senin dostun, Atabek senin vezirindir. O kuşkusuz senin kardeşin bu kuşkusuz senin atandır. Senin nezdinde Atabek gibi bir dolunay daha iyidir. Senin neslinden ve özünden Davut gibi bir çocuktur. Sanki sanat, senin mektubun ve adından müteşekkildir. Senin adın ve mektubun olmaksızın sanat, sanat olmaz. Altın ve gümüşten ibaret olan mektubunu okuyan her hükümdar altın ve gümüşe canını vermek ister.

Kalem, senin övgüne dair hizmet ettiğinde Zühre ve Müşterî (uğur gezegenleri) ben köle Mu'izzî'ye nazar ederler. Şair Mu'izzî ve şeker dudaklı raviler geldi. Bir cevher ve bir şeker getirdiler.

تا بر سپهر شمس و قمر را بود شعاع	تا در نبی بود جمع الشمس و القمر
نام تو باد شاهی و تیغ تو باد فتح	بخت تو باد شادی و تاج تو باد فر
دولت به هر مقام تو را باد همنشین	و ایزد به هر شمار تو را باد راهبر

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

عید عرب و سنت و آیین پیمبر	فرخنده کناد ایزد بر شاه مظفر
سلطان بلند اختر ابوالفتح ملکشاه	شاهی که عزیز است به او دین پیمبر
فرمانش کشیدست خطی گرد جهان در	دارند همه تاجوران بر خط او سر
از نامه و نامش همه اسلام مزین	وز رایت و رایش همه آفاق منور
فخر پدران است به او تاگه آدم	جاه پسران است به او تاگه محشر
بی طاعت او شاخ سعادت ندهد بار	بی خدمت او تخم سلامت ندهد بر
پیروزی شاهان بود از اختر دولت	پیروز شد از طلعت او دولت و اختر
ای تیغ گهردار تو از فتح مرکب	وی دست گهربار تو از جور مصوّر
نازیدن شاهان بود از افسر و خاتم	نازنده شد از سیرت تو خاتم و افسر
رای تو سپهر است و دلت چشمه خورشید	بزم تو بهشت است و کفت چشمه کوثر
خار از نم باران سخای تو شده گل	خاک از تف خورشید قبول تو شود زر
گردد به یک انعام تو رنجور تن آسان	گردد به یک احسان تو درویش توانگر
در ملک نبودست جهان را چو تو خسرو	در داد نبودست جهان را چو تو داور
هم در عرب آثار تو گشته است مهیا	هم در عجم اقبال تو گشته است مقرر
چون مهر که از شرق گراید سوی مغرب	چون ماه که از باختر آید سوی خاور
گه رایت عالی بری از بلخ به بغداد	گاهی کشی از دجله به جیحون صف لشکر
رایات تو اندر ری و از نام خطابت	در مشرق و مغرب شرف خطبه و منبر
تاریخ فتوح تو درست است و حقیقت	افسانه شهنامه محال است و مژور

Gökyüzünde güneş ve ay nur saçtığı müddetçe ve Nebi güneşlerin ve ayların serveri olduğu sürece ismin şah, kılıcın fetih, talihin mutlu, tacın ise görkemli olsun! Saltanat her halükarda sana dost, Tanrı her hesapta sana rehber olsun!

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ülün)

Allah, muzaffer şaha Arap bayramını, peygamber sünnetini ve yolunu mübarek kılsın. Yüce talihli Ebü'l-Feth Melikşâh öyle bir şah ki onun sayesinde peygamberin dini yüceldi.

Onun fermanı cihanın etrafına bir sınır çizmiş, tüm padişahlar onun çizdiği sınırın içindedir.

İslam, onun namı ve fermanı ile süslendi. Her taraf onun sancağı ve onayı ile aydınlandı. Adam peygamber zamanından beri tüm ataların iftihar, mahşere kadar ise tüm çocukların yüz akı olacaktır.

Onun itaat edilmezse saadet dalı meyve vermez. Ona hizmet edilmezse barışın tohumu filiz vermez.

Saltanat ve ikbal şahların zaferidir. Ancak saltanat ve ikbal onun mübarek yüzünden zafere erişti.

Ey nakışlı siteminden eli cevher bağışlayan! Ey bineğinin zaferinden kılçlı cevher olan şah!

Şahlar taç ve yüzük sayesinde nazlanırlar. Oysa taç ve yüzük senin karakterinden dolayı nazlandılar.

Senin düşüncen dünya gibi gönlün ise güneş gibidir. Eğlence meclisin cennet gibi elin ise kevser pınarı gibidir.

Senin cömertlik yağmur damlasından diken güle döndü. Toprak senin rıza güneşinin hararetinden altına döndü.

Senin bir lutfun ile hasta olan şifaya kavuşur. Senin bir ihsanın ile fakir olan zengin olur.

Zenginlik konusunda dünyada senin gibi bir hükümdar olmadı. Adalet konusunda dünyada senin gibi bir yargıç olmadı.

Arabistan'da eserlerin inşa edilmiş. Acem'de yönetimin karar bulmuş.

Güneş doğudan batıya meyl ettiğinde ve ay batıdan doğuya doğru geldiğinde bazen yüce sancağını Belh'ten Bağdat'a götür. Bazen de ordunu Dicle'den Ceyhuna doğru çek!

Senin sancağın Reyde'dir. Doğu ve Batıda ise minber ve hutbe, adının hitabıyla şereflendi.

Senin ve fütuhatlarının tarihi doğru ve hakikidir. Şâhnâmenin efsaneleri muhal/imkânsız ve aldatıcıdır.

شد دفتر ما چون صدف و مدح تو گوهر	شد خاطر ما چون فلک و مدح تو کوکب
هستیم ز مدحت همه آراسته دفتر	هستیم ز مدحت همه افروخته خاطر
تا قطره باران نشود شعله آذر	تا شعله آذر نشود قطره باران
با حکم تو دوران فلک باد برابر	با امر تو تقدیر قدر باد موافق
شیران ژیان حکم تو را گشته مسخر	شاهان جهان رای تو را گشته متابع
نوروز تو از عید تو خرم تر و خوشتر	عید تو همایون و همه روز تو چون عید

در مناظره کلک و تیغ و مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

در میان کلک و تیغ افتاد جنگ و کارزار	آهن و نی جون پدید آمد ز صنع کردگار
گاه وحی آمد «وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ» از کردگار	تیغ گفتا فخر من ز آن است کاندر شان من
هم برین معنی مرا فخرست تاروز شمار	کلک گفتا آمد اندر شان من «ن والقلم»
هست از این معنی مرا برگردن مردان گذار	تیغ گفتا لون من لون سپهر آمد درست
مردم شیطان پرست از من نیابد زینهار	کلک گفتا شکل من شکل شهاب آمد درست
کارگیتی مستقیم و بند شاهی استوار	تیغ گفتا هستم ان مکار کز مکر من است
خوب و زشت و نیک و بد در دین و دنیا آشکار	کلک گفتا هستم آن نقاش کز نقش من است
در مصاف و جنگ باشد جرم من مریخوار	تیغ گفتا قوت مریخ دارد جرم من
در حساب و درکتابت هستم او را اختیار	کلک گفتا از عطارد بهره دارد فعل من
دارم از بیجاده برگ و دارم از یاقوت بار	تیغ گفتا من درختی ام که در باغ ظفر
عنبر و مشک و منم عنبر فشان و مشکبار	کلک گفتا من سحابی ام که باران من است
مغز بدخواهان سلطان معظم مرغزار	تیغ گفتا من یکی شیرم که دارم روز رزم
رازها پیدا کنم چون بارم از منقار قار	کلک گفتا من یکی مرغم که بر سیم سپید
چند گه بودم من اندر دست حیدر ذوالفقار	تیغ گفتا پادشاهان را به من فخرست از آنک
قصه شاهان و اخبار بزرگان یادگار	کلک گفتا در جهان از قول و از فعل من است
قیمت و مقدار خویش از دست شاه روزگار	هر دو زین معنی بسی گفتند و آخر یافتند
شهریار کامران و پادشاه کامکار	سایه یزدان ملکشاه آفتاب خسروان

Kılıç ve Kalemin Münâzarası ve Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Allah'ın yaratılışından demir ve kamış meydana geldiğinden beri kılıç ve kalem arasında bir savaş ve tartışma var.

Kılıç: Benim iftiharım ve şanım bazen gelen vahide Allah'ın "Size demiri gönderdik" demesinden geliyor dedi.

Kalem: Benim şanım "Nûn ve kaleme and olsun" manasındaki ayettir ve kıyamete kadar iftihar sebebidir dedi.

Kılıç: Benim rengim gökyüzünün renginden geliyor. Bu itibarla insanların beni boyunlarına astıkları doğrudur dedi.

Kalem: Benim şeklim meteor yıldızının şeklinden geliyor. Şeytana tapan insanların beni asla elde edememeleri doğrudur dedi.

Kılıç: O baştan çıkarıcı benim. Çünkü cihanın işi ve padişahlığın temeli benim aldatmam ile sağlamlaşır dedi.

Kalem: Benim resimlerimden dünyanın dininde güzelliğin, çirkinliğin, iyiliğin ve kötülüğün aşikâr olduğu o ressam benim dedi.

Kılıç: Benim kütlemin gücü Merih'in kuvvetinden geliyor. Savaş meydanında çekim gücüm Merih'in çekim gücü gibidir dedi.

Kalem: Benim eylemim Utarit'den paye almıştır. Muhasebe ve yazışta onu seçmişim dedi.

Kılıç: Ben zafer bağında bir ağacım. Yapraklarım cevherden meyvelerim yakuttandır dedi.

Kalem: Benim yağmurum misk ve amber olan bir bulutum. Misk ve amber saçan benim dedi.

Kılıç: Savaş gününde kudretli sultana buğz edenlerin beynini dümdüz eden bir aslanım dedi.

Kalem: Ben beyaz gümüşün üstünde sırlar keşfeden ve gagasından ses çıkaran bir kuşum dedi.

Kılıç: Ben padişahların iftiharıyım. Çünkü bir zamanlar Zülfikar gibi Haydar'ın elindeydim dedi.

Kelem: Dünyada şahların hikâyeleri ve büyüklerin haberleri benim sözüm ve eylemlerimden ötürü hatıra kalır dedi.

Her ikisi de bu minvalde çok tartıştılar. Sonunda kendilerini değer ve kıymet açısından zamanın şahının elinde buldular.

Allah'ın gölgesi Melikşâh, hükümdarların güneşi, mutlu şâh ve bahtıyar padişaktır.

آن شهنشاهی که هست اندر عرب و اندر عجم
 اندر آن وقتی که ایزد شخص آدم آفرید
 هم به مشرق هم به مغرب خسروان جستند ملک
 هست بر دفتر نگار مدح دیگر خسروان
 دوستان و دشمنانش را بلندی داد چرخ
 کمتر از یک ذره و یک قطره باشد از قیاس
 هرکجا مغفّر بود شمشیر او مغفّر شکاف
 در نشاط آرد جهان را همت او روز بزم
 هست عدلش در جهان خورشید ناپیدا زوال
 هست در چشم عدو دیدار او بی نار نور
 پادشاهها از تو فرخ تر نباشد پادشاه
 مرکب شاهی و دولت را عنان در دست توست
 چون نشستی تو براسب دولت آن ساعت نشست
 نام آنکس کاو تو را بنده نباشد هست زنگ
 هرکه را در سر خمارست از شراب کین تو
 دولت و بخت تو شاهها سازگارست و جوان
 با چنین بخت و چنین دولت کجا ماند عدو
 تیر تو باکین تودارد مگر پیوستگی
 تیر تو گیرد شکار اندر میان دام و دد
 تا چمن دینارگون گردد به هنگام خزان
 همچنان بادی که هستی کامکار و کامران
 روزگار و دولت و بخت تو هر سه بر مراد

از مبارک دست او تیغ و قلم را افتخار
 این جهان فرمان عدلش را همی کرد انتظار
 جز بر او نگرفت ملک مشرق و مغرب قرار
 مدح سلطان هست بر جان خردمندان نگار
 دوستانش را ز تخت و دشمنانش را ز دار
 پیش ظلم او جبال و پیش جود او بحار
 هرکجا جوشن بود شمشیر او جوشن گذار
 در سجود آرد شهان را هیبت او روز بار
 هست ملکش بر زمین گردون ناپیدا کنار
 هست در مغز عدو شمشیر او بی نور نار
 شهریارا از تو عادل تر نباشد شهریار
 جز تو درگیتی نمی زیید بر آن مرکب سوار
 از سم اسب تو بر روی بداندیشان غبار
 فخر آنکس کاو تو را چاکر نباشد هست عار
 ضربت تیغ تو او را بشکند درسرخمار
 دولت و بخت عدو پیر آمد و ناسازگار
 با چنان بخت و چنان دولت کجا ماند حصار
 زان کجا هر دو به صید اندر یکی دارند کار
 کین توگرد جهان دشمن همی گیرد شکار
 تا زمین زنگارگون گردد به هنگام بهار
 همچنان بادی که هستی شادکام و شادخوار
 روزگارت بنده و دولت ندیم و بخت یار

Arabistan ve Acem'de o ŐehanŐahın mübarek elinde, kılıÇ ve kalem iftihar ediyor.

Tanrı Âdem'in Őahsını yarattıŐı o zamandan beri bu dünya onun adaletli fermanını beklemektedir.

Padişahlar hem doŐuda hem de batıda mülk edinmeye ŐalıŐıyorlar. DoŐunun ve batının mülkü ondan baŐkasında huzur bulmadı. Başka hükümdarlara dair övgüler defterlerde yazılıdır. Sultana dair övgü ise ilim ehlinin ruhuna yazılıdır.

Felek, onun dostlarına ve düşmanlarına makam verdi. Dostlarına saltanattan düşmanlarına ise daraŐacından verdi.

Onun zulmünün yanında daŐlar zerreden daha kŐktr. CmertliŐinin yanında deniz kıyasta damla kadardır.

Her nerede miŐfer varsa kılıcı onu ikiye ayırır her nerede zırh varsa kılıcı onun iÇinden geÇer.

EŐlence günü onun ikramı dünyayı sevince boŐar. Divan günü onun heybeti Şahlara boyun eŐdirir.

Onun adaleti cihanda zeval grmyen güneştir. Onun yeryüzünde mülkünün ucu bucaŐı yoktur.

Düşmanlarının gözünde onun grnŐ ateşi olmayan nur gibidir. Onun kılıcı düşmanlarının beyninde ıŐıŐı olmayan ateş gibidir.

Ey padişah! Senden daha uŐurlu bir padişah yoktur. Ey Şehriyar! Senden daha adil bir Şehriyar yoktur. ŐahlıŐın ve saltanat bineŐinin dizgini senin elindedir. Dünyada senden başka kimse o bineŐe binmeye layık deŐildir. Sen saltanat atına oturduŐun anda saltanat atının ayak tozu kıŐkanŐların yüzüne serpildi.

Sana kle olmayan o kimsenin adı yzszdr. Sana hizmet etmeyen kimsenin iftiharı utanÇtır.

Senin kininin Őarabından sarhoş olan biri kılıcının darbeleriyle sarhoş olan başı kırılır.

Ey Şah! Senin bahtın ve saltanatın birbirine uyumlu genŐlerdir. Oysa düşmanlarının saltanat ve bahtı, birbirine uyumsuz ihtiyaarlardır. Böyle saltanat ve baht ile nerede bir düşman kalmıŐtır? Böyle saltanat ve baht ile nerede bir hisar kalmıŐtır? MeŐer okun ile kinin birleşmiştir. Ondan dolayı her ikisi nerede avlansalar yaptıkları birdir. Senin okun ehil ve yırtıcı hayvanlar arasında avlanır. Senin kinin cihanın cevresinde düşman avlar.

Hazan vakti Őimenler altın rengine, bahar vakti yeryüzü yeşil rengine dndkŐe simdi mutlu, bahtıyar, sevinÇli ve sarhoş olduŐun gibi ol!

Dünya, saltanat ve talih her Ő de muradına ermiŐtir. Őnk dünya kölen, saltanat dostun, baht ise sana yr olmuş.

در مدح ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

کردگار دادگر هر ماه بر فتحی دگر	بیعت و پیمان‌کند با شهریار دادگر
تا به دولت بشکند شاهنشاه لشکر شکن	پشت بدخواه دگر یا گردن خصمی دگر
تا بود در مغرب از فتح شهنشاهی نشان	تا بود در مشرق از فر ملکشاهی اثر
تا ز چشم شاه گردد چشم هر بدخواه کور	تا ز کوس شاه گردد گوش هر گمراه کر
هر زمان عادل‌ترست این خسرو بیروز بخت	لاجرم هر روز باشد بخت او پیروزتر
آنچه یزدان کرد با سلطان که را بود از ملوک؟	وانچه سلطان یافت از یزدان که را بود از بشر
هرکجا سایید رکاب و هرکجا راند سپاه	نصرت او را همراه است و دولت او را راهبر
گر سلیمان نبی را معجز آمد مرغ و باد	یافت از پیغمبری آن دولت و آیین و فر
نیست پیغمبر ملک سلطان ولیکن روز رزم	معجز او مرغ بی‌جان است و باد جانور
خون صد دشمن بریزد مرغ او در یک زمان	راه ده منزل ببرد مرغ او در یک نظر
بود و هست آن مرغ را بر جان بدخواهان گذار	بود و هست آن باد را بر فرق گمراهان گذار
آنچه او امسال کرد از پادشاهان کس نکرد	نامه شاهان بخوان و فتح شاهان بر شمر
تا از ایشان یک ملک پیمود در پنجاه روز	مشرق و مغرب به زیر رایت فتح و ظفر
تا از ایشان هیچکس را از عرب یک نامدار	پیش تخت آمد به خدمت بر میان بسته‌کمر
تا از ایشان هیچ شاه آمد ز موصل سوی بلخ	با سپاهی بی‌عدد در روزگاری مختصر
گفت فردوسی به شهنامه درون چنانکه خواست	قصه‌های پر عجایب فتح‌های پر عبر
وصف کردست او که رستم گشت در مازندران	گنده پیر جادو و دیو سفید و شیر نر
گفت چون رستم بجست از ضربت اسفندیار	بازگشت از جنگ و حاضر شد به نزد زال زر
زال کرد افسون و سیمرغ آمد از افسون او	روستم به شد چو سیمرغ اندرو مالید پر
من عجب دارم ز فردوسی که تا چندان دروغ	از کجا آورد و بیهوده چرا گفت آن سمر
در قیامت روستم گوید که من خصم توام	تا چرا بر من دروغ محض بستی سر بسر

Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Adil yaratıcı, her ay adil hükümdar ile başka bir fetih başka bir biat ve başka bir sözleşme yapıyor.

Ordu yenen şahenşah, saltanatı ile başka düşmanlarının boynunu, başka kötü fikirlielerin belini kırdı.

Şahenşahın fetihlerinden batıda işaret, Melikşâh'ın büyüklüğünden doğuda eser vardır.

Şahın bakışından kötü düşüncelinin közü kör, şahın davulundan yolunun şaşırmışların kulakları sağırdır.

Bu parlak talihli hükümdar her zaman daha adildir. Şüphesiz onun talihi her gün daha kutludur.

Allah'ın sultan için yaptıklarını hengi padişaha yapmıştır? Sultanın Allah'tan bulduğunu kim bulmuş?

Her nerede üzeninin gölgesi düşse ve her nereye ordusunu yönlendirse zafer, ona yoldaş devlet ona rehberdir.

Süleyman Nebi'ye kuş (Hüthüt) ve rüzgâr mucize olmasına rağmen o, saltanatının büyüklüğünü ve dinin aydınlığını peygamberlikten aldı.

Sultan Melik peygamber değil. Ancak savaş günü onun mucizesi cansız bir kuş ve canlı rüzgârdır. Onun kuşu bir anda binlerce düşmanın kanını döker; göz açıp kapayana kadar on menzil yol gider. O kuş, geçmişte de şimdi de kötü niyetlilerin canının üstünden geçer (canlarını alır). Geçmişte de şimdi de o rüzgâr, yolunu şaşırmaların başından geçer (başlarını gövdesinden ayırır).

Şahların fütuhatlarını oku ve fetihlerini say! Onun bu yıl yaptıkları padişahlardan hiç kimse yapmadı.

Onlardan birinin saltanatı doğuda ve batıda fetih ve zafer sancağının altında elli gün dürdü. Onlardan hiçkimsenin yanına Arabistan'dan meşhur birini gelip tahtının önünde hizmet bağılılığı bildirdi mi? Onlardan hiç bir şâh sayısız asker ile kısa zamanda Musul'dan Belh tarafına geldi mi?

Firdevsi, şâhnâmede hayret verici hikâyeler, ibret dolu zaferler istediği gibi söylüyor (atıp tutuyor). O, Rüstem'in Mâzenderân'da yaşlı cadı kadını, beyaz devi/şeytanı ve güçlü/erkek aslanı öldürdüğünü yazmış. Rüstem, İsfendiyâr'ın darbelerinden kaçmak için savaştan geri dönmüş ve sarı Zâlî'nin yanına gelmiş. Zâl büyü yapmış ve Sîmurg onun büyüünden meydana gelmiş. Sîmurg tüylerini Rüstem'e sürünce Rüstem iyileşmiş diye yazmış. Ben Firdevsi'nin bunca yalanına hayret ediyorum. Bu yalanları nereden getirmiş ve neden bunca boş masal anlatmış ki? Mahşer gününde Rüstem: Ben senin düşmanın mıydım? Neden benim için bir sürü yalan söyleyip durdun? diyecek.

گرچه او از روستم گفته است بسیاری دروغ
 ما همی از زنده گوئیم او همی از مرده گفت
 زنده بادا شاه شاهان و خداوند جهان
 کز فتوحش دفتر من چون فلک شد پر نجوم
 ای خداوندی که چون عزم سفر کردی درست
 بر زمین از مرکب تو پست گردد کوهسار
 تو شه روی زمینی وز هوا واجب‌ترست
 روز و شب تدبیر ساز توست سعد مشتری
 گرچه شیر مرغزاری بود خصمت پیش ازین
 بر سر سنگی کشیده رخت و مأوی ساخته
 با قضای بد همی ماند سر شمشیر تو
 گور گشت آن جُصْن و بدبختان شدند آن عاصیان
 چون برون آرند بدبختان عاصی را ز گور
 از هنرهای تو خواهد بود قصد بدسگال
 همچو ضحاک از فریدون همچو فرعون از کلیم
 گر به‌سان قلعه خبیر و لُج هست استوار
 تیغ تو چون ذوالفقار است و تو همچون حیدری
 قوم لوط آنکه که محکم بود شارسنجان لوط
 حکم کرد ایزد تعالی تا ز پَر جبرئیل
 گر چو قوم لوط خصم تو ز طاعت شد برون
 و ر و لُج آباد محکم شد چو شارسنجان لوط

گفته ما راست است از پادشاه نامور
 آن ما یکسر عیان است آن او یکسر خبر
 تا بگردد آسمان و تا بتابد ماه و خور
 وز مدیحتش خاطر من چون صدف شد پرگهر
 فتح و نصرت را بود تاریخ از آن میمون سفر
 بر سپهر از مرکب تو بازپس ماند قمر
 حکم تو در شرق و غرب و امر تو در بحر و بر
 دشمننت را نحس کیوان بس بود تدبیرگر
 پس چرا امروز ترسان است چون بز در کمر
 وز سر شمشیر تو تن بر حذر جان پرخطر
 چون قضای بد بیاید سود کی دارد حذر
 رزمگاه تو قیامت گشت و خشم تو سَقَر
 در قیامت بر جگرشان از سقر بارد شرر
 وز تو خواهد بود قصد بدسگال بی‌هنر
 همچو بوجهل از پیمبر، همچو شیطان از عمر
 و ندر او چون قوم خبیر دشمنان کرده حشر
 پیش حیدر قلعه خبیر کجا دارد خطر
 سرکشی کردند وز طاعت برون کردند سر
 گشت شارسنجان خراب و عمرشان آمد به سر
 همچو ایشان نیز محنت خورد خواهد بر جگر
 پَر عزرائیل خواهد کردنش زیر و زبر

Gerçi o Rüstem ile ilgili bir sürü yalan söylemiş. (Ancak) bizim meşhur padişah ile ilgili söylemlerimiz doğrudur. Biz, bizzat hayatta olanlardan o ise ölülerden bahsediyor. Bizim (bahsettiğimiz) zaman bilinen, onun (bahsettiği) zaman ise rivayetten ibarettir.

Gökyüzü deveren ettiği, ay ve güneş parladığı müddetçe şahların şahı ve yeryüzünün dahibi yaşasın!

Onun fütuhatları divanımda feleğin yıldızları gibi doludur. Onun övgüsü hatırımda sedef gibi mücevher ile doludur.

Ey padişah! Sefere doğru niyet ettiğin zaman, tarih o kutlu sefer için fetih ve zafer yazar.

Yeryüzünün dağları atından (nalından) dolayı dümdüz oldu. Gökyüzünün ayı atından dolayı geride kaldı.

Sen yeryüzünün şahısın! Doğuda ve batıda hükmün, denizde ve karada emrin nefes alıp vermekten daha vaciptir.

Mübarek Müşteri, gece gündüz senin önlemini alıyor. Zühal'in uğursuzluğu düşmanın için yeterlidir.

Bundan evvel düşmanın savanda aslan gibi olmasına rağmen neden şimdi korkak keçi gibi dağın eteğindedir. Yüzünü bir taşa resmetmiş ve bir in/sğınak inşa etmiş. Hançerinin (korkusundan) bedenini sakındırıyor ama canı oldukça tehlikededir. Hepsî kötü kader ile kılıcının insafına kalmış. Kötü kader hâsıl olunca sakınmanın ne faydası olur?

O kale mezar, o asiler ise bedbaht oldu. Savaş meydanın kıyamet öfken ise cehennem oldu.

Bedbaht asiler mezardan çıkarıldığında kıyamette onların ciğerlerine ateşten alevler yağar.

Kötü düşüncelinin sana kastı senin hünerlerinden dolayı olacak. Ve yine kötü düşüncelinin sana kastı senden dolayı hünersiz kalacak. Dahhak'ın Feridûn'dan, Firavûn'un Kelîmullah (Hz. Musa)'dan, Ebû Cehîl'in Peygamber'den, Şeytan'ın Ömer'den dolayı sonuçsuz kaldığı gibi.

Gerçi Hayber Kalesi gibi surları sağlamdır. Onun içinde Hayber kavmi gibi düşmanlara cehennem olmuş. Senin kılıcın Zülfikâr gibi sen ise Haydar (Hz. Ali) gibisin. Hayber Kalesi Haydar'ın önündedir. (Peki) tehlike nerede?

Lût'un kavmi selamette olduğu zamanlarda Lût'un kavmi isyan etti ve itaat etmekten vazgeçti. Ulu Tanrı, Cebraîl'e kanadıyla şehri harap etmesi ve ömürlerinin sona erdirmesi için emir verdi. Eğer Lût kavmi gibi senin düşmanın da itaattan vazgeçerse. Tıpkı onlar gibi ciğerleri azap çekecek. Kale, her ne kadar Lût şehri gibi abad ve sağlam olsa da Azraîl'in kanadı onların boynundan tutup yerle yeksan edecek.

ای شهنشاهی که اندر قهر بدخواهان خویش	هست تقدیرت برابر با قضا و با قدر
ای جهاننداری که هستی جان دولت را حیات	وی شهنشاهی که هستی چشم شاهی را بصر
خاک و باد و آتش و آب است طبع روزگار	بشنو آن تفصیل و در تفصیل این معنی نگر
خاک بر دشمن فشان و خرمنش بر باد ده	آتش نصرت فروز و آب بدخواهان ببر
گه به شمشیر کبودت خاک هامون نعل گیر	گه به نعل مرکبانت تارک گردون سپر
مال و کام و شادی و نوش از تو دارد هر کسی	مال بخش و کام ران و شاد باش و نوش خور

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

این مهرگان فرخ و جشن بزرگوار	فرخنده باد و میمون بر شاه روزگار
سلطان کامکار ملکشاه دادگر	آن دادگر که نیست چنو هیچ کامکار
پیروز بخت خسرو عالی نسب ملک	شایسته پادشاه و پسندیده شهریار
شاهی که نیست از خط فرمان او برون	در ملک یک مخالف و در دهر یک حصار
چرخ است ملک و طلعت او همچو آفتاب	باغ است دین و همت او همچو نوبهار
سدّی است استوار خُسامش که بند ملک	گشته است استوار به این بند استوار
از بخت بی‌ستایش او نیست هیچ شغل	در چرخ بی‌پرستش او نیست هیچ کار
او را ستای تا شوی از بخت نیکنام	او را پرست تا شوی از چرخ بختیار
گر یُمن و یُسّر خواهی او را ببین که هست	هم یُمن در یَمینش و هم یُسّر در یَسار
یک دم زدن ز خدمت و مهرش جدا مباح	کان اصل دولت آمد و این قطب افتخار
ایزد همیشه دارد در زینهار خویش	آن را که داد خسرو اسلام زینهار
ای خسروی که بر همه آفاق سربسر	شکر تو واجب است چو توحیدِ کردگار
گر اختیار عالم شاهان عادلند	از اختیار عالم هستی تو اختیار
مهر تو هست در بَصَر دوستان چو نور	کین تو هست در جگر دشمنان چو نار
در مجلس تو رحمت خُلدست روز بزم	بر درگه تو زحمت حشر است روز بار

Ey şâhenşâh! Zulüm içinde olan kötü düşünceliler için kendi takdirin kaza ve kader ile eşittir.

Ey devletin canına hayat veren padişah! Ve ey şahların gözüne basır olan şahenşâh! Dünyanın tabiatı ateş, su, hava ve topraktır. O açıklamayı dinle ve bu açıklamayı gör! Düşmanın üzerine toprak at ve harmanını rüzgâra ver! Zafer ateşini harmanla ve düşmanın suyunu kes! Bazen lacivert kılıcın ile çölün toprağını nal ile al! Bazen atlarının nalı ile gökyüzüne siper ol! Her kes senin sayende malı, huzuru, mutluluğu ve içeceği var. Cömert, huzurlu, mutlu ve içen ol!

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Bu kutlu ve yüce Mihrigân bayramı, cihan padişahına mübarek ve kutlu olsun!

Bahtiyar ve adil Sultan Melikşâh öyle adaletli ki onun gibi mutlu biri asla yoktur. (O), talihli hükümdar, alicenap soylu Melik, padişahlığa layık ve takdir edilmiş şehriyardır.

O öyle bir şâh ki saltanatı ne bir muhalif dünyada ise ne bir hisar/kale onun fermanına karşı başkaldırmış değildir.

Mülk felek ise onun siması güneş gibidir. Din bahçe ise onun iradesi/himeti bahar gibidir.

Saltanatını bağlayan kılıcı sağlam bir sedd gibidir. (Saltanat) bu sağlam bağla sağlamlaştı.

Hiçbir iş onun talihinden nasipsiz değildir. Felekte hiçbir iş ona hürmetsiz değildir.

Onu öv ki talihinden iyi bir ad ile anılasın! Ona hürmet et ki felekten bahtiyâr olasın! Eğer uğurlu ve kolaylık istiyorsan onu bak! Uğur sağında, kolaylık ise solunda olacaktır. Bir an bile onun hizmetinden ve muhabbetinden geri durma! (Zira) o, devletin temeli bu ise iftiharın kutbudur.

Tanrı, daima onu kendi emniyetinde tutuyordu. Ondandır dolayısıyla İslâm'ın hükümdarına emniyet verdi.

Ey hükümdar! Allah'ın tevhidi gibi dünyanın her tarafında baştanbaşa sana şükretmek/teşekkür etmek vaciptir. Eğer âlemin seçilmişleri adaletli şahalarsa; sen seçilmiş âlemin seçilmişisin!

Senin muhabbetin dostların gözünde nur gibidir. Senin kinin düşmanların ciğerinde ateş gibidir.

Eğlence günü, meclisinde cennetin rahmeti var. Divan günü dergâhında kıyametin zahmeti var.

بر خلق ابر نعمت بارد چو در سخا	از بحر همت تو رسد بر فلک بخار
دشمن ز عمر دست بشوید چو در نبرد	از پای مرکب تو شود بر هوا غبار
امروز روز توسست و تو داری در این جهان	هم عمر بی‌نهایت و هم ملک بیشمار
شاهی تو را است، ملک به شاهی همی ستان	شادی تو راست عمر به شادی همی‌گذار
خسرو تو باش و حکم تو ران و جهان تو گیر	تا خاک را سکون بود و چرخ را مدار
با صد هزار نصرت و سیصد هزار فتح	بگذار بر مراد چنین مهرگان هزار

ایضا در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن)

به فرخی و خوشی بر خدایگان بشر	خجسته باد چنین عید و صد هزار دگر
جلال دولت و دولت بدو فزوده شرف	جمال ملت و ملت بدو نموده هنر
شهی که بر همه روی زمین همی تابد	ز ماه رایت او آفتاب فتح و ظفر
نبود تا که جهان است و هم نخواهد بود	خدایگانی بر خلق از او مبارک‌تر
همی دهد قلم و تیغ او به بزم و به رزم	نشان نعمت فردوس و هیبت محشر
به رزمگاه چو مریخوار گیرد زور	به بزمگاه چو خورشیدوار گیرد فر
زمین معصفر گردد ز بسکه راند خون	هوا مُزْغُفر گردد ز بسکه بخشد زر
حسام شاه چو نیلوفر است و چهره خصم	چو شَنْبَلاید شدست از نهیب نیلوفر
سرش ز چنبر فرمان شاه بیرون است	قدش ز هیبت شاهی است چفته چون چنبر
اگر تنش به مثل سربه سر همه جگر است	سرشکوار ببارد ز دیده خون جگر
وگر همی شناسد که وهم شاه جهان	مؤثرست در آفاق چون قضا و قدر
همی به کوه و کمر نازد و نه آگاه است	که وهم شاه فرود آردش ز کوه و کمر
خدایگانا آن کس که نعمتش دادی	به شرط خدمت یک چند بسته بود کمر
چو شد مخالف و بر نعمت تو شکر نکرد	به نعمت تو که بدبخت گشت و شوم اختر
شکسته کرد و پراکنده یک سیاست تو	سپاه او را چون قوم عاد را صَرَصَر
ز فعل خویش بنازد همی و در مثل است	کسی که بد کند از بد هم او برد کیفر

İhsanda halkın üzerine nimet bulutu gibi nimet yağar. İhsanının denizinden feleğe buhar ulaşır. Düşmanın savaş günü canından vazgeçer. Atının ayağının altında toz gibi havaya savrulur. Bu gün senin günündür. Bu cihanda ömrün sonsuz, mülkün sayısızdır.

Şahlık senindir. Saltanat bizzat senin şahlığına yaraşır. Mutluluk senindir. Ömrünü bizzat mutlulukla geçir!

Toprak durgun, felek hareket ettiği sürece hükümdar sen, hüküm veren sen dünyayı fetheden sen ol!

Yüz bin zafer, üç yüz bin fetih ile binlerce Mihrigân ayını böyle mutluluk ile geçir!

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Beşer padişahının bayramı sevinç ile mutluluk ile mübarek olsun ve yüz binlerce böyle bayram (görsün)!

Devletin büyüklüğü ve saltanatın şerefi onun sayesinde arttı. Milletin güzelliği ve sanatı onun sayesinde ortaya çıktı.

O öyle bir şah ki yeryüzünün tamamında sancağındaki aydan fetih ve zafer güneşi parlıyor.

Cihan var olduğundan beri halk için ondan daha mübarek bir hükümdar olmadı ve olmayacakta.

Eğlence meclisinde onun kaleminden Firdevs nimetlerinden bir işaret, savaşta ise kılıcından mahşer korkusu var. Savaş meydanında Merih gibi kuvvetli, eğlence meclisinde ise güneş gibi parlaktır.

O kadar kan aktı ki toprak kırmızıya boyandı. O kadar altın dağıttı ki hava sapsarı kesildi.

Şahın keskin kılıcı tıpkı Nilüfer gibidir. Düşmanın çehresi ise Nilüferin korkusundan sarı gül gibidir. Baş, şahın fermanının çemberinin dışında, boyu şahlığın azametinden dolayı çember gibi eğilmiş. Eğer teni baştanbaşa cesaret ise gözlerinden ciğer kanı (gam) gibi gözyaşı aksın! Cihan şahından korkmak gerektiğini ve korkusunun her tarafta kaza ve kader gibi etkili olduğunu bilmez mi? Dağa ve dağın sırtına sığınıyor. Ancak şahın korkusu onu dağdan ve dağın eteğinden indirdiğini bilmez mi?

Ey padişah! Sana hizmet etsin diye o kişiye ki kendi nimetinden vermiştin birkaç defa sana kast etti. Çünkü o muhalif olmuş ve nimetlerine karşı şükür etmemişti. O kişi talihsiz ve badbaht oldu. Senin tek bir cezalandırman onun ordusunu Ad Kavmi gibi kırıp şiddetli rüzgâr gibi savurdu. Kendi başına hareket edenin bizzat misalidir. Kim ki kötülük yaparsa davranışından dolayı cezalandırılır.

مباد آن که خلاف تو دارد اندر دل
 مخالفانی کاندلر حصار خصم تواند
 ز ترس خشم تو گشته است چشم ایشان کور
 بر آن حصار که ایشان مقام ساخته‌اند
 مگر که صاعقه بارید چرخ بر سرشان
 شدست خنجر برنده عقلشان در دل
 چو حال ایشان در زیستن بر این جمله است
 شهنشها، ملکا، همچو آفتاب فلک
 جهان شدست منور ز فر طلعت تو
 به وقت راه سپردن همی وفا نکند
 حکایت و سَمَر امروز جمله باطل گشت
 اگر قیاس کنم من ز دجله تا جیحون
 خدایگان چو تو باید همی که روز نبرد
 همیشه تا که همی بشکفد ز باد صبا
 یکی چو عارض خوبان سپید و روشن و پاک
 شکفته باد ز عدل تو باغ شاهی و ملک
 تو را زمانه غلام و ملوک خدمتکار
 خجسته عید تو و پیش تو عدو قربان

که سوخته کندش خشم تو دل اندر بر
 خلاف و کین‌توزیشان ببرد سمع و بصر
 ز بیم کوس تو گشته است گوش ایشان کر
 ز آب و خاک ندارند هیچگونه خبر
 که آب ایشان خون گشت و خاک خاکستر
 شدست آتش سوزنده مغزشان در سر
 چنان شناس که گشت آن حصار زیر و زبر
 به شرق و غرب تو را هست سال و ماه سفر
 ز آفتاب منور شود جهان یکسر
 به سیر مرکب تو بر سپهر سیر قمر
 که رسمهای تو بیش از حکایت است و سمر
 ز لشکر تو همی نگسلد نفر ز نفر
 ز دجله تا لب جیحون کشد صف لشکر
 به باغ در سمن تازه و بنفشه‌تر
 یکی چو زلف بتان برشکسته یک به دگر
 چو بوستان ز نسیم بهار و قَطَر مَطَر
 تو را ستاره مطیع و سپهر فرمانبر
 شب تو از شب و روزت ز روز خرم‌تر

Gönlünde sana karşı ihtilaf olanlar yüzünden üzülme! Çünkü senin öfken onların gölünün içini de dışını da yakar!

Düşmanın hisarında/korumasında olan o muhaliflerinin siyasetini, muhalefetin ve kinin görme ve duyma yetisini götürür.

Senin öfkenin korkusundan gözleri kör olmuş, davulunun korku dolu sesinden kulakları sağır olmuş.

Kendilerine mesken olarak yaptıkları o kaleden dolayı ne sudan ne de topraktan bir haberleri var. Belki de gökten başlarına yıldırım düşmüştür. Çünkü suları kan, toprakları ise küle dönmüş. Akılları gönülde keskin hançer, başlarındaki beyin yakıcı ateşe dönmüş. Onların durumu bu hayatta böyle açıklanır. Bunu bil ki o kale yerle bir olur.

Ey şahenşah! Ey Melik! Feleğin güneşi gibi ay ve yıl boyunca doğuya ve batıya seferdesin.

Senin parlak ve güzel yüzünden dolayı cihan nurlanmış cihan baştanbaşa güneşten daha parlamış.

Atın göklerde yol kattediği zaman ay kattediği yolu ona bırakıp ona vefa etmez.

Bugün hikâye ve masalların hepsi boştur. Çünkü senin ayin veya törenlerin hikâye ve masallardan daha çoktur.

Eğer ordunu kıyaslayacak olursam Dicle'den Ceyhun'a kadar kişi kişiden kopmaz/ayrılmaz (öyle çok ki iki kişinin arasına mesafe girmez).

Senin gibi padişahlar savaş günü Dicle'den Ceyhun sahillerine kadar ordu dizmeli.

Daima saba rüzgârından dolayı bağda taze yasemin ve çiy taneli menekşe açtığı sürece; biri dilberlerin yanağı gibi beyaz aydın ve temiz, diğeri put misali sevgililerin zülfü/saçı gibi birbirinin içine dolanmış. Baharın esintisinden ve yağmurun katresinden açılan serpilen bostan gibi senin de adaletinden padişahlık ve saltanat bağı açılıp serpilsin!

Devir kölen, padişahlar hizmetkârındır. Yıldız sana boyun eğmiş felek ise itaatkârın olmuş.

Bayramın mübarek düşmanın sana kurban olsun! Gecen önceki geceden, gündüzün önceki gündüzden daha sefalı olsun!

ایضا در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر هزج: مفعول مفاعیلن مفاعیلن)

زلف سیه تو ای بت دلبر
گه چون زر هست و گاه چون چوگان
گاه از گل و ارغوان کند بالین
گه تابد و گه شود خَم اندر خَم
گه حلقه کند به گل بر از سنبُل
هر کس که به او نگه کند بیند
زلفین تو را همی ستایم من
آن لب که به لون و رنگ او هرگز
لاله است و نهفته اندرو لؤلؤ
هر گه نگرَم عقیق را ماند
هر بوسه کز او به قهر بستانم
خواهم که ز جان و دل کنم معنی
هر چند که هست وصف تو واجب
شاه همه خسروان معزالدین
شاهی که ز دین و اعتقاد او
اندر عرب و عجم ز نام او
مدحش همه خلق را چو بسم‌الله
جسم عدوش چو آبگیر آمد
ای شاه جهان تویی در این گیتی
در مدت شصت روز با نصرت
از مغرب تاختی سوی مشرق
چون یاجوج‌نند لشکر خصمت
تو حیدری و سپاه بدخواهت
ویران شود از تو قلعه دشمن
گرچه عدوی تو هست در قلعه
گرچه رسن ای ملک دراز آید
تا خورشیدست داور گردون
تو شاه ملوک و خسرو عالم
بخت تو بلند و رای تو عالی

هرگاه بود به صورتی دیگر
گه چون سپر است و گاه چون چنبر
گاه از مه و مشتری کند بستر
گه پیچد و گه زند سر اندر سر
گه توده نهد به مه بر از عنبر
شب در بر آفتاب بازیگر
از بهر تو ای شگر لب دلبر
نشنید و ندید هیچکس گوهر
لعل است و سرشته اندر او شگر
پروین به عقیق بر شده مضمر
چون آب حیات هست جان پرور
در وصف تو ای بت پری پیکر
از وصف تو مدح شاه واجب‌تر
سلطان بلندبخت نیک‌اختر
خشنود شدست جان پیغمبر
بفزود جمال خطبه و منبر
آغاز سخن شد و سر دفتر
شمشیر کبود او چو نیلوفر
شایسته تاج و خاتم و افسر
با شصت هزار موکب و لشکر
وز باختر آمدی سوی خاور
تیغ تو به‌سان سد اسکن‌در
مَخْذُول شده چو لشکر خیبر
چونانکه حصار خیبر از حیدر
آخر بَرَد از خلاف تو کیفر
آخر سر او رسد سوی چنبر
جاوید تو باش بر زمین داور
پیش تو ملوک بنده و چاکر
روز تو ز روز بهتر و خوش‌تر

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

Ey güzel dilber! Senin kara saçın her zaman başka bir şekildedir. Bazen altın, bazen çevgen gibi, bazen kalkan, bazen çember gibidir. Bazen gül ve erguvandan yastık, bazen ay ve Müşteriden (Jüpiter) yatak yapar. Bazen parlar, bazen de iç içe dolanır. Bazen kıvrım kıvrımdır, bazen de örgülüdür. Bazen sümbülden gül için halka yapar, bazen de amberden aya yığın/birikinti yapar. Ona bakan herkes geceleri güneşin yanında bir aktör görür.

Ey tatlı dudaklı dilber! Ben senin için senin saçlarını övüyorum. O cevher renkli dudağı hiç kimse asla ne duydu ne de gördü. O içinde incinin gizlendiği bir lale, şekerin içine karıştığı bir lâldir. Ne zaman baksam tıpkı akîk gibidir. Ülker yıldızı onun dudağının akîkinde gizlenmiş.

Ondan eziyet ile aldığım her buse ruhu diri tutan âb-ı hayat (hayat suyu) gibidir.

Ey güzel endamlı sevgili! Senin güzelliğini can-ı gönülden açıklamak istiyorum. Her nekad senin güzelliğini anlatmak vacip ise şahı (şahlığını) övmek güzelliğini anlatmaktan daha vaciptir.

Mu'izzü'd-dîn tüm hükümdarların şâhı, yüce talihli ve bahtıyar sultandır.

Öyle bir şâh ki peygamberin ruhu onun dininden ve itikadından hoşnut olmuştur. Onun namının sayesinde Arabistan ve Acem'de hutbe ve mimberlerin güzelliği arttı. Onun övgüsü tüm halk için bismillâh (besmele) gibi sözün başlangıcı ve divanların başlığı oldu.

Onun lacivert kılıcı nilüfer gibi düşmanın cismini su birikintisine çevirdi.

Ey cihanın şahı! Bu âlemde taca, mühre ve hükme layık olan sensin!

Atmış bin süvari ve asker ile atmış gün zaman zarfında zafer ile batıdan doğuya hucüm ettin. Batıdan ise doğuya geldin.

Düşmanın ordusu ye'cûc gibi kılıcın ise İskenderin seddi gibidir.

Sen Haydarsın! Düşmanın askeri ise Hayber (Hayber Kalesi) askerleri gibi bozguna uğradı. Hayber Kalesi Haydar'ın sayesinde viran olduğu gibi düşmanın kalesi de senin sayende viran oldu.

Düşmanın kalede olmasına rağmen sonunda intikamın ile cezalandırıldılar. Ey şah! İp uzun olmasına rağmen sonunda başı çembere ulaştı.

Güneş gökyüzünün hâkimi olduğu sürece hükmün yeryüzünde cavidân (sonsuz) olsun! Sen şahların şahı ve âlemin hükümdarısın senin önünde şahlar köle ve hizmetçidir. Senin bahtın yüce, öngörün ise mükemmeldir. Günün bir önceki günden daha iyi ve daha neşeli olsun!

ایضا در مدح سلطان

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

از هیبت شمشیر تو ای شاه جهاندار	شد رایت بدخواه نگو نبخت و نگونسار
لشکرش یکایک همه گشتند بر این سوی	چه حاجب و چه میر و چه سرهنگ و چه سالار
هم نعمت او کم شد و هم محنت او بیش	با نعمت اندک شد و با محنت بسیار
خندید بر او دولت و بگریست بر او بخت	شورید بر او شغل و تبه‌گشت بر او کار
آن آب که در چشمه همی برد کمانی	در چشم همی بیند از آن آب به‌خروار
سرخ ز خویس سپردست به شمشیر	زردی رخ خوی ربودست ز دینار
امروز نه آن کشت که بدرود همی دی	وامسال نه آن کرد که بنمود همی پار
نامش همه اندر هوس بیهده شد ننگ	فخرش همه اندر طلب بیهده شد عار
ای شاه تو از قلعه دشمن چه کنی یاد	کان قلعه ندارد بر تو قیمت و مقدار
زودا که پردازی آن قلعه ز دشمن	چونانکه پرداخت علی مکه زکفار
روزی ده و جاندار عدو کوه بلند است	شد بر کمر کوه و کمر بست به پیکار
در مدت ده روز گرفتار توان کرد	آن راکه بود کوهی روزی ده و جاندار
نزدیک تو آن خیره‌سران را خطری است	ور هست وطنشان به مثل گنبد دوار
تیغ تو چو مار است و بدانیش تو مور است	بس دیر نمائندست که بر مور زند مار
از فر تو در دیده ما هست همه نور	وز تیغ تو در جان عدو هست همه نار
ای پادشاه و خسرو ذریه آدم	ای داد ده امت پیغمبر مختار
هستی تو سزاوار همه ملک جهان را	ایزد ندهد ملک جهان جز به سزاوار
دینار فروشی و خری شکر و چو تو کیست	هم نیک فروشنده و هم نیک خریدار
تا بیر و جوان است همی باش جوانبخت	تا ملک جهان است همی باش جهاندار
تو پشت همه خلق و تو را خالق تو پشت	تو یار همه خلق و تو را دولت تو یار
دست تو گرفته قدح باده روشن	بدخواه تو در دست اجل گشته گرفتار

Tekrardan Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

Ey cihanın şahı! Senin kılıcının korkusundan kötü niyetlinin bayrağı/sancağı talihsiz ve başaşağı oldu. İster kapıcı başı ister reis ister çavuş isterse kumandan olsun ordusu hepsi birer birer bu tarafa döndüler. Hem yiyeceği içeceği azaldı hem de sıkıntısı arttı. Az bir yiyecek içecek ve çok sıkıntı ile kaldı. Devlet ona güldü talihi ise ağladı. Makam ona karşı isyan etti. İş müşkil duruma düştü. Kehriz kuyusu, pınardaki suyun hepsini götürdü. Gözlerde o su bir eşek yükü gibi göründü. Yüzünün sarılığını dinardan satın alan kişi, kendi altın gibi yüz kızarıklığını kılıca teslim etti. Dün ektiğini bugün biçemedi. Geçen yıl yaptığını bu yıl yapamadı. Onun adı boş bir heves ve iftiharı tamamen boş bir dilek içinde utanç vesikası oldu.

Ey şah! Düşmanın kalesini neden hatırlayasın ki? Çünkü o kalenin nezdinde bir değeri ve kıymeti yoktur.

Ali'nin Mekke'yi kâfirlerden aldığı gibi sen de biran önce o kaleyi düşmandan al!

Düşmanın rızık vereni ve hayatta tutanı yüce dağdır. (O) dağın eteğinde savaşa hazırlık yapıyordu. Dağın kendisine rızık verip hayatta tutuan kişi yaklaşık on gün içerisinde yakalanabilir. Çünkü senin yanında o dik kafalıların vatani gökyüzü kadar genişte olsa onlar tehlikedeler. Kılıcın yılan düşmanın ise karınca gibidir. O halde yılanın karıncayı sokması uzak bir ihtimal değildir.

Senin parlaklığından gözlerimize nur, kılıcından ise düşmanın canına ateş doldu.

Ey Âdem naslinin hükümdar ve padişahı! Ey Seçkin peygamberin ümmetinin rızık vereni! Cihanın tüm mülküne layık olan sensin! Tanrı, cihan mülküne layık olan dışında kimseye mülk vermesin!

Dinar satıp şeker satın alırsın! Senin gibi hem iyi satıcı hem de iyi alıcı başka biri var mı?

Yaşlı ve genç olduğu sürece bizzat talihin genç olsun! Cihanın mülkü var olduğu sürece bizzat cihanın sahibi sen ol!

Sen tüm halkın destekçisi Tanrı ise senin destekçidir. Tüm halkın yardımcısı/dostu sensin devlet/saltanat ise senin yardımcın/dostundur.

Senin elin parlak şarap kadehini tutmuş; senin düşmanın ise ecelin elinde esir olmuş.

درتهنیت ورود سلطان ملک‌شاه بنشاپور

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

با نصرت و فتح و ظفر آمد به نشاپور
هر جا که رسد شاه به شادی و سعادت
سنگی که بدان دست برد شاه معظم
خاکی که بر او پای نهد شاه جهاندار
گر روی نهد شاه سوی شهر سپاهان
روشن شود از طلعت او چشم رعیت
ای شاه ز کسری و ز شاپور گذشتی
در لشکر تو بیست هزارند چوکسری
ماهند غلامانت چه در رزم و چه در بزم
همواره همی بوسه دهد دست تو را ماه
ای تیغ تو در میدان سوزنده‌تر از نار
داری تو ز یک جنس دو سرمایه معروف
فرخندگی طلعت و پیروزی طالع
ملک همه آفاق گرفتی و گشادی
مال تو گزارند همی حاضر و غایب
در عهده پیمان تو آمد دل قیصر
گاه است طرب کردن و بر دست گرفتن
یک چند به شادی و طرب کام همی ران
خرم دل آنکس که شد از جاه تو مقبل
از دولت و اقبال تو شد میر معزی
آن را که تو مهمان شوی ای شاه جهاندار
جان از قیل خدمت و دیدار تو خواهد
تا بربط و تنبور بود گوش همی دار
بر دشمن و بر دوست به شمشیر و به فرمان

سلطان همه روی زمین خسرو منصور
از دولت و اقبال رسد نامه و منشور
نشگفت اگر آن سنگ شود لؤلؤ منشور
نشگفت اگر آن خاک سود عنبر و کافور
ور رای کند شاه سوی شهر نشاپور
یارب تو کنی چشم بد از طلعت او دور
تا کی سخن آراستن و بافتن زور
در خدمت تو بیست هزارند چو شاپور
حورند ندیمانت چه در جنگ و چه در سور
پیوسته همی تخت تو را سجده برد حور
وی جام تو در مجلس تابنده‌تر از نور
داری تو ز یک نوع دو پیرایه مشهور
پایندگی دولت و بیداری دستور
دولت به تو عالی شد و ملت به تو معمور
حمل تو فرستند همه آمر و مأمور
در چنبر فرمان تو آمد دل قغفور
آن باده روشن‌که بود زاده انگور
و آسوده همی باش که شد خصم تو رنجور
مسکین دل آنکس که شد از پیش تو مهجور
در خدمت تو مقبل و از مهر تو مشکور
گر جان بفشانند بود از بهر تو معذور
و آن نیز برافشانند گر باشد دستور
گاهی به‌سوی بربط و گاهی سوی تنبور
منصور و مظفر شده تا دم‌زدن صور

Sultan Melikşâh'ın Nîşâbur'a Girişinin Kutlanması

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

Tüm yeryüzünün sultanı ve galibiyetin hüsrevi, fetih, zafer ve galibiyet ile Nîşâbur'a geldi. Şâh, sevinç ve mutlulukla her nereye ulaşırsa mutluluk ve ikbalden ferman ve mektup ulaşır.

Muazzam şâh elini attığı her taş inci gibi dağılırsa buna şaşmamalı! Cihanın şâhı ayak bastığı her toprak eğer amber ve kâfur (ıtırli madde) olursa buna şaşmamalı!

Eğer şâh İsfahan şehrine doğru yüz çevirse ve Nîşâbur şehrine doğru kast etse onun parlak yüzünden dolayı halkın gözü aydınlanır. Ya Rab! Sen onun nur yüzünü kem gözlerden koru!

Ey şâh! Sen Kistrâ ve Şâpûr'dan üstünsün. Daha ne zamana kadar (senin için) söz süslemek ve zoru başarmak gerekir? Senin ordunda Kistrâ gibi yirmi binler hizmetinde Şâpûr gibi yirmi binler var. Kölelerin, ister savaşta ister eğlence meclisinde olsun ay gibiler. Nedimlerin, ister cenkte ister şenlikte olsun huri gibiler.

Ay, her zaman elinden öper. Huri sürekli tahtına secde eder. Ey savaş meydanında kılıcı ateşten daha yakıcı olan! Ey mecliste kadehi nurdan daha parlak olan!

Sen tek cins, bilinen iki sermayeye, tek tür, iki meşhur zinete sahipsin. Yüzün kutlu, talihin zaferli. Devletin sonsuz, fermanın haberdardır.

Tüm ufukların saltanatını aldın ve açtın. Devlet senin ile yüceldi millet senin ile âbâd oldu.

Hazır bulunan veya bulunmayan her kes malını yerine koydu. Tüm âmir ve memurlar yükünü gönderdi.

Kayser'in gönlü senin sözleşmenin sorumlusu oldu. Fağfûr'un gönlü fermanının çizdiği yola geldi.

Bazen eğlenmek ve o üzüm şarabının parlak kadehini tutmak (gerek). Bir süreliğine mutlu ol ve eğlenmene bak! Sakin ol! Çünkü düşmanın eziyet içindedir.

Gönlü makamında makbul olan kişi mutlu olur. Gönlü senden uzak olan kişi zavallı olur.

Emîr Mu'izzî senin yönetimin ve devletin sayesinde hizmetinde mutlu muhabbetinden müteşekkir oldu.

Ey cihanın sahibi şâh! Senin misafir olduğun o kişi eğer senin için can verse o kusurludur. Çünkü can hizmetini ve görüşünü ister ve eğer iznin olduğunda perişan olmak ister.

Ud ve tambur olduğu sürece ikisine de kulak ver! Bazen uda bazen de tambura.

Düşmana kılıç, dostta ferman ol! Sûr üflenene kadar muzaffer ve galip ol!

ایضا در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

هر که را باشد ز دولت بخت نیک آموزگار	همچو سلطان معظم خوش‌گذارد روزگار
خسرو عادل معزالدین ملک سلطان که هست	از شهنشاهان و سلطانان جهان را یادگار
پادشاهی کز مرادش تا قیامت نگذرنند	آفتاب اندر مسیر و آسمان اندر مدار
دولت و شاهی بدو نازد وزو باشد همی	کار دولت مستقیم و بند شاهی استوار
همت‌ش کردست نار نیک خواهان را چو نور	هیبتش کردست نور بدسگالان را چو نار
از مصافش روی گردون تیر گردد زیرگرد	وز سپاهش پشت ماهی خسته‌گردد زیر بار
خلق را آرایش خلد و نهیب محشرست	بزمگاهش روز بزم و بارگاهش روز بار
شاه ما شاهی است کاو را از سلیمان و علی	یادگار آمد دو چیز انگشتی و ذوالفقار
موکبش را هر زمان خدمت گزارد آسمان	لشکرش را هر زمان نصرت فرستد کردگار
از معادی موکبی وز موکب او یک غلام	وز مخالف لشکری وز لشکر او یک سوار
آنکه او را شیرمردان عرب چون بنده بود	بنده‌وار آمد به درگاهش که شاهها زینهار
گر همی از جانب دیگر بداندیشی دگر	گنج سازد بی‌نهایت ملک جوید بیشمار
تاب جنگ و قوت کوشش ندارد پیش شاه	یاکمر بندد به خدمت یاگریزد در حصار
میش گردد گاه قوت گر چه دارد زور شیر	مورگردد وقت ضربت‌گر چه دارد زخم مار
شاه چون خورشید رخشان است و دشمن چون شب است	شب شود پنهان چو گردد نور خورشید آشکار
شب سپاه اندر کشد چون روز رایت برکشد	گفته‌اند آری کلام اللیل یَمْحُوهُ النهار
ماه پیکر رایتش چون بر دو پیکر سرکشد	هیچ دشمن را نیاید آرزوی کارزار
تیغ شاه از سد اسکندر بسی محکم ترست	با چنان سدی چه سازد دشمن یاجوج وار
موکب روباه را ترتیب رفتن بگسلد	چون به جنگ آید برون شیر ژیان از مرغزار
گر غبار قهر و جور از دشمنان برخاسته است	آفتاب پادشاهان را چه باک است از غبار

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Muazzam sultan gibi bir öğretmenin bahtiyar devletine mensup kim varsa zamanını mutlulukla geçirir.

Mu'izzü'd-dîn adil Hüsvrev'in saltanatı şehinşahlar ve cihan sultanları için yadigârdır.

Güneşin kıyamete kadar onun muradının güzergâhından felek ise onun muradının çarkından geçemeyeceği bir padişah'tır o. Devlet ve şâhlık ona sığır. Onun sayesinde devletin işi sağlam şahlığın ipi dayanıklıdır. Onun cömertliği iyi huyluların ateşini nura çevirdi. Heybeti ise kötü huyluların nurunu ateşe çevirdi. Onun savaş meydanından dolayı feleğin yüzü toz altında kaldı. Askerinin yükünden (ağırlığından) balığın sırtı yoruldu. Eğlence günü onun meclisi halk için cennetin süsü, divan (istişare) günü onun sarayı mahşerin korkusu gibidir.

Süleyman ve Ali'den hatıra kalan iki şeydir Zülfikar ve yüzük. Bizim şâhımıza yadigâr olarak gelmiş. Onun süvarisine felek daima hizmet eder. Tanrı, askerine her zaman zafer nasip eder.

Ona düşmanlık edenin ordusu onun ordusundan bir köleye, onun muhalifinden bir ordu, onun ordusundan bir süvariye (denktir). Arabın cesur yiğitlerinden olan o kişi (padişahın) nezdinde köle gibidir. Köle gibi onun sarayına geldi ve ey şâh beni bağışla (dedi). Gerçi öte taraftan başka kötü niyetli sonsuz hazineler yapar ve sayısız mülk arar.

Şahın önünde savaşın takati ve çabalamanın kuvveti yoktur. Ya hizmet için hazırlık yapar ya da kaleden sınıştır.

Aslanın gücü gibi gücü olmasına rağmen bazen koyun oluverir. Yılan darbesi gibi darbesi olmasına rağmen darbe esnasında karınca oluverir. Şâh parlak güneş, düşman ise gece gibidir. Güneşin ışığı meydana çıkınca gece gizlenir. Aydınlık, sancağını çıkardığında/çekteğinde gece, askeri içine çeker. Evet, gecenin konuşmasını aydınlık tarafından silindiğini söylemişlerdi.

Onun ay yüzlü sancağı doguya ve batıya karşı yüzünü dönse hiç bir düşman savaş dileğinde bulunamaz

Şâhın kılıcı İskender'in seddinden daha fazla sağlamdır. Öyle bir seddin karşısında Ye'cüc gibileri ne yapabilir?

Öfkeli aslanı cenk için çimenlikten çıkartıp gönderdiğinde tilki grubu düzenli bir şekilde yürümeye başlar.

Düşmanın üzerinden kahır ve eziyet tozu kalkmasına rağmen padişahların güneşine ne korku olabilir ki?

ملک او حق است و ملک دشمنانش باطل است
از مخالف کس نپرسد چون پدید آمد ملک
گفت دولت کای ملک سوی خراسان کش سپاه
تا کنی آشفته جان حاسد آشفته رسم
دست دستِ توس و دوران ظفر دورانِ توس
ملک تا ارزانیان بستان که ارزانی تویی
آنچه دولت گفت شاها بود خواهد همچنان
تا چهار ارکان همی باشند زیر هفت چرخ
یمن و یسر از حضرت شاه جهان غایب مباد
بر زمین ملکش از اقبال و نصرت باد بر

باطل آخر پیش حق هرگز نباشد پایدار
از زمستان کس نگوید چون پدید آمد بهار
تا به پیروزی برآری از سر دشمن دمار
تا کنی بیهوده عزم دشمن بیهوده کار
دام نصرت گستران و جان دشمن کن شکار
تبغ آتشبار بر جان بداندیشان گمار
یاد دولت نوش کن تلقین دولت گوش دار
باد زیر دولت و فرمان تو هفت و چهار
یمن بادش بر یمن و یسر بادش بر یسار
بر درخت عمرش از تابید و دولت باد بار

در فتح سمرقند به دست ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)

خدای هر چه دهد بنده را ز فتح و ظفر
چو دین و عقل و هنر داد شاه عالم را
بین که از ظفر و فتح او به شرق و به غرب
به روم و مغرب پیرار تیغ او آن کرد
چو بازگشت به فارغ‌دلی ز مغرب و روز
مرادش آنکه بیابد به قهر خانه خان
به فال فرخ لشکر کشید تا لب آب
به فتح روی به توران زمین نهاد و نشست
چو ز آب جیحون بگذشت روزگار نبرد
گشاده کرد سمرقند را به روز نخست
کجا خطیب سمرقند خطبه کرد برو
چو دید خصم که دادند شهر و آمد شاه
حصار و خانه همه پرسپاه و نعمت کرد
ز بهر او سپهی بر حصار جمع شدند
همه کمانکش و رزم آزمای و تیرانداز
همه ز طبع برآمخته عداوت و شور
همه فکنده تن اندر مغاکهای هلاک
اگرچه پیش سپاه شه این چنین سپهی
خدایگان جهان حزم کرد هم بر عزم
سپاه خویش پراکنده کرد گرد حصار

به دین پاک دهد یا به عقل یا به هنر
به عالم اندر از او تازه کرد فتح و ظفر
هزار گونه دلیل است و صد هزار اثر
که گر کنم صفتش کس ندارم باور
به سوی مشرق و چین عزم کرد سال دگر
چنانکه قصر به شمشیر بستند از قیصر
سعادتش شده همراه و دولتش رهبر
چو آتش از بر آب و بر آب کرد گذر
کشید تا به سمرقند رایت و لشکر
به چشم عدل سوی خاص و عام کرد نظر
سعادت آمد و بوسید پایه منبر
گرفت راه حصار و ز شاه کرد حذر
تهی نکرد همی سر ز کبر و دل ز بطر
همه سپهر تن و کوه صبر و خاره جگر
همه مبارز و جوشن گذار و آتش در
همه ز مغز برانگیخته خصومت و شر
همه نهاده دل اندر نشانه‌های خطر
نداشتند همی ذره‌ای محل و خطر
که حزم باید ناچار عزم را هم بر
روانه گشت ز هر سو مبارزی دیگر

Onun saltanatı hak, düşmanlarının saltanatı batıldır. Nihayetinde batıl, hakkın karşısında yok olmaya mahkûmdür. Melik meydana çıktığında kimse düşmana sormaz Bahar geldiği için kimse kışı konuşmaz.

Devlet: Ey Melik! Zafer ile düşmanı helak etmek için ordunu Horasan'a doğru yönlendir dedi. Kıskançların canını perişan edene kadar düşmanın boş çabasını, boşa çıkarana kadar.

Otorite senin otoriten, zafer devri senin devrindir. Zafer tuzağını genişlet düşmanın canını avla! Ucuzlardan saltanatı al çünkü sen ikram edensin. Ateş saçan kılıcınla düşmanın canına sapla!

Ey şâh! Devlet ne dediyse öyle yap! Devletin hatırına iç! Devletin telkinine kulak ver! Dört erkân (kuzey, güney, doğu ve batı) yedi feleğin altında olduğu sürece devletin ve fermanın yedi feleğin ve dört erkânın altında olsun! Uğur ve kolaylık Hz. Şâh-ı Cihan için asla kaybolmasın! Uğur sağında, kolaylık ise solunda olsun! Yeryüzüne onun saltanatı ve yönetimi zafer meyvesi versin! Ömrünün ağacı devlet ve güven meyvesi versin!

Melikşâh Tarafından Semerkant'ın Fethi

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Allah kuluna zafer ve fetih ile ilgili ne verse, ister akıl ister hüner olsun temiz din ile verir. Âlemin şâhına şeriat/din, bilgelik ve sanat nasip ettiği için âlem ondan dolayı zafer ve ferih ile yenilendi. Onun zafer ve fethinden doğuda ve batıda bin türlü delil ve yüz binlerce eser olduğuna bir bak!

İki yıl önce onun kılıcı Rûm (Bizans) ve batıda yaptığını atlatsam kimse bana inanmaz. Rahat bir gönül ile batıdan döndü. Diğer yıl, gündüzleyin doğuya ve Çin'e doğru yöneldi. Kayser'in sarayını kılıcıyla bağladığı gibi Hân'ın evini gazab içinde bulmayı murad ediyordu. Mübarek bir öngörü ile askerini suyun kenarına kadar çekti. Saadeti ona yoldaş, devleti ona rehber oldu. Fetih ile Tûran toprakları üzerine ayakbastı. Ateş misali nehrin üzerine oturdu ve sudan geçti. Savaş zamanı Ceyhun Nehrinden geçtiğinde sancağını ve ordusunu Semerkant'a kadar çekti.

Semerkant'ı fethettiği ilk gün bütün halka adalet nazarıyla baktı. Semerkant'ın hatibi nerede? diye hitap etti. Saadet gelip mimberinin ayağını öptü. Düşmanlar şâhın geldiğini ve şehrin ona verildiğini görünce kalenin yolunu kapatıp şahtan sakındılar. Hepsinin evi ve sarayı asker ve nimet ile doluydu. Beynini kibirden, gönlünü gururdan boşaltmıyorlardı. Dolayısıyla kalenin içinde bir ordu toplandı. Hepsi de gök tenli dağ gibi sakin ve sert ciğerliydi. Hepsi yay çeken, savaş tecrübesi olan, ok atan, savaşçı, demiri delen ve ateş eden kişilerdi. Hepsinin tabiatına düşmanlık ve şer karışmıştı. Hepsinin beyninde husumet ve şer canlanmıştı. Hepsi bedeninin helak olmuş çürümüşlüğüne atmış, gönlünün içine tehlike işaretleri koymuştu. Şâhın ordusunun önünde böyle bir ordunun zerre kadar tehlikesi ve değeri olmamasına rağmen cihan padişahı hücum etmek için öngöründe bulundu. Zira hücum etmek için önce öngöründe bulunmak gerekir. Ordusunu kalenin etrafına dağıttı.

همه زمین مُعسکر شد آهذین‌گفتی
 زمین توگفتی ز آهن همی برآرد بال
 زگرد گردان گردون شده به لون زمین
 ز تیغ‌گشته هوا همچو میغ آتش‌بار
 غبار تیره چو ابر و خدنگ چون باران
 زخون لشکرخان‌گشته تیغ شاه کیود
 به نیزه کرده سران چشم خاکساران کور
 ز تیر و تیغ یکی کرده ساقی و معشوق
 یکی به ساعد سیمین درون فکنده کمان
 یکی شکوفه و سوسن گرفته در جوشن
 برین صفت سپهی خصم‌بند و قلعه‌گشای
 فروگرفته حصاری که گر کنم صفتش
 بنش رسیده به ماهی، سرش رسیده به ماه
 قیاس خندق و پستی‌اش درگذشته ز حد
 بر آن مثال که دارد فلک دوازده برج
 ز گاه دولت افراسیاب تا امروز
 به یک دو روز که فرمود و جنگ کرد آهنگ
 چنانش کرد که بیننده گوید ای عجیبی
 گشاده گشت حصار و شکسته گشت سپاه
 حصار و خانه چو از خانیان تهی کردند
 هم از حصار کشیدندشان به حضرت شاه
 سرشک ایشان سرخ و رخا ایشان زرد
 همانکه بود همه شب بر آن حصار امیر
 همه ز کرده پشیمان شدند و در مثل است
 چنان سپاه که داند شکست جز شاهی
 چنین حصار که داند گشاد جز ملکی
 پدرش فتح سمرقند خواست از ایزد
 یقین شناس که در روضه بهشت امروز
 خدایگانا، شاه‌ها، مظفرا، ملکا
 سعادت است تمام و بشارتی است بزرگ
 ملوک فر و بزرگی گرفته‌اند به ملک
 مسخرند حسام تو را زمان و زمین

ز درع و جوشن و تیغ و سنان و تیر و تبر
 هوا توگفتی ز آتش همی برآرد پر
 ز نعل اسبان هامون شده به شکل قمر
 ز نیزه گشته زمین همچو ماغ آهن‌بر
 سنان نیزه چو برق و تبیره چون تندر
 چو بردمیده شقایق ز برگ نیلوفر
 به نعره کرده یلان گوش بدسگالان کر
 ز خون و خود یکی کرده باده و ساغر
 یکی به سنبل مشکین درون کشیده سپر
 یکی بنفشه و نرگس نهفته در مغفر
 مبارزافکن و دشمن‌ربای و شیر شکر
 در آن صفت سخنم بگذرد ز وهم و فکر
 فتاده مردم از او در ضلالت از بن و سر
 شمار برج و بلندیش بر گذشته زمر
 نهاده بود مهندس در او دوازده در
 بر آن حصار نشد چیره هیچکس به هنر
 شد او مظفر و پیروزبخت و نیک‌اختر
 مگر به زلزله گشت آن حصار زیر و زبر
 نفیر خاست از آن بیکرانه خیل و نفر
 شدند شیفته سر خانیان و خان یکسر
 چنانکه اهل گنه را کشند در محشر
 دهان ایشان خشک و دو چشم ایشان تر
 اسیر گشت به فرمان شاه وقت سحر
 کسی که بد کند از بد همو برد کیفر
 که شد درست به او رسم و دین پیغمبر
 که پیش خدمت او روزگار بست کمر
 پسر بیافت از ایزد هر آنچه خواست پدر
 همی بنازد جان پدر ز فتح پسر
 ز باختر خبر فتح توسست تا خاور
 ز نامه و ظفر و فتح تو به هر کشور
 گرفت ملک به فرمان تو بزرگی و فر
 متابعت اند مراد تو را قضا و قدر

Her bir tarafa bir savaşçı yöneldi. Sanırsın tüm yeryüzü zırh, süngü, kılıç, temren, ok ve baltadan demir bir ordugâha dönmüş. Ordunun toz dumanından gökyüzü toprak rengine büründü. Atların nallarından yeryüzü ay şekline döndü. Kılıçtan, hava ateş bulutuna döndü. Yeryüzü mızraktan demir gagalı ördeğe döndü. Kara toz, buluta, oklar yağmura döndü. Okun temreni yıldırıma davulun sesi gök gürültüsüne döndü. Han'ın askerinin kanından şâhın turkuaz kılıcı, nilüfer yaprağından çıkan şakayık çiçeğine döndü. Komutanlar mızrak ile alçakların gözünü kör etti. Pehlivanlar yüksek sesiyle kötü niyetlilerin kulağını sağır etti.

Sâki ve sevgili kılıç ve ok ile kadeh ve şarap, kan ve kendileri ile bir olmuş. Biri beyaz koluyla içeriye ok atıyor. Diğeri kara sümbül ile içerde siper olmuş. Biri zırhta tomurcuk ve süsen tutmuş, diğeri miğferde benefşe ve nergis gizlemiş. Bir düşman ordusunu esir eden ve kaleyi zapteden, aslan avlayan, düşman ve pehlivan yenen bir minvalde devam etti.

Zaptedilen o kaleyi tarif edersem bu durumda sözüm hayalden ve düşünceden öteye gider. Kökleri balığa, başları aya ulaşmış. Halkın başı ve kökü bu yüzden sapıklığa düşmüş. Geçmişteki hendeği ve alçaklığının haddi kıyasta kule sayısını ve yüksekliğini aşıyor. Feleğin sahip olduğu on iki burç misalinde olduğu gibi mühendis o kaleye on iki kapı yapmıştı. Efrâsyâb devletinin zamanından bu güne kadar o kaleye kimse sanat/hüner ile galip olmamıştı. Bir iki günde ferman verdi ve savaşa yöneldi. O muzaffer, talihli ve bahtiyar oldu. Onun yaptığını görenler hayrete düştü! Acaba deprem mi bu kaleyi viran etmiş? dediler. Ordu yenilgiye uğradı ve kale fethedildi. Sınırsız asker gurubu ve kişiler ondan aman diledi. Kale ve ev Hânlılardan (Karahanlı) boşaltılınca Hânlılar'ın başı ve tüm Hânlar divaneye döndü. Tıpkı mahşer gününde günah ehlinin sürüklendiği gibi kaleden onları Hz. Şâha götürmek için sürüklüyorlardı. Gözyaşları kırmızı, yüzleri sarı, ağızları kupkuru ve her iki gözü nemli olmuştu. Gece boyunca o kaleye Emir olarak tayin edilen kişi şâhın fermanıyla seher vaktinde esir edildi. Hepsi yaptıklarından dolayı pişmanlık duydu. Atasözünde olduğu gibi "Her kim ki kötülük yaparsa bizzat yaptığı kötülükten cezasını alır" Böyle bir ordu müstesna şâhın galip geldiğini ve onun ile peygamber dininin ve hakiki âdetinin düzeleceğinin bilir. O şah, öyle bir kale fethetmiş ki onun hizmetine zamanın bel bağladığını bilir.

Onun babası Semerkant'ın fethini Allah'tan diliyordu. Babası, Allah'tan her ne istediye onu oğlu buldu. Kuşkusuz bil ki bugün cennet bahçesinde babasının ruhu oğlunun zaferinden dolayı gurur duymaktadır. Ey şehenşah! Ey şah! Ey muzaffer! Ey melik! Doğudan batıya kadar senin fethinden haber var.

Senin zaferin, mektubun ve fethin her ülke için eksiksiz büyük bir mutluluk ve müjdedir.

Şahlar saltanatından değer ve itibar alırken saltanatın fermanından şan ve itibar alır.

Zaman ve zemin keskin kılıcına boyun eğmiş. Kaza ve kader senin muradına tabidirler.

همی کنند جهان و جهانیان به تو فخر
 زفرّ دولت و تأیید طالعی که تو راست
 شنیده‌ام من و بسیار کس شنیدستند
 اگر کسی به فلک بر شود ز روی زمین
 ز بهر خویش چنان طالعی نداند ساخت
 جهان ز دولت تو پرعجایب و عجزست
 اگر گشادان روم و عرب عجایب بود
 به صد سفر نه همانا که کرد هیچ ملک
 به شعر فتح تو من بنده را مفاخرت است
 همی نگارم درج مدیح تو شب و روز
 همیشه تا بود از حکم کردگار جهان
 ز اسب باد تک و تیغ آبدار تو باد
 همیشه تا که دهد دشمنی ز کینه نشان
 به کین خویش تن دشمنان همی فرسای
 جهان تو بخش و ولایت تو دار و ملک تو گیر
 چنانکه خواهی و چندانکه هست کام دلت

که افتخار ملوکی و افتخار بشر
 شود مطیع تو گر زنده گردد اسکندر
 هم از سپهرشناس و هم از ستاره شمر
 ستارگان همه او را شوند فرمان‌بر
 که ساخته است ز بهر تو ایزد داور
 که فتح های تو یکسر عجایب است و عبر
 کنون گشادان روم و چگل عجایب‌تر
 چنین دو فتح که کردی شهاتو در دو سفر
 که شعر فتح تو شاهان همی کنند از بر
 که هست درج مدیح تو همچو درج‌گهر
 چهار طبع چو فرزند و چرخ چون مادر
 سر عدوت پر از خاک و دل پر از آذر
 چنین کجا که دهد دوستی ز مهر خبر
 به مهر خویش دل دوستان همی پرور
 هنر تو ورز و بزرگی تو جوی و نوش تو خور
 همی گذار جهان را و از جهان بگذر

در وصف باغ و مدح سلطان

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

حَبْدًا این باغ خرم وین همایون روزگار
 شهریاری جانفزای و روزگاری دلگشای
 شاه خورشید است و تختش چون سپهر هفتمین
 جبرئیل از جنت آوردست گویی این عجب
 راست گویی روی حوران است و قد نیکوان
 گر ندارد نسبت از کافور و عنبر پس چراست
 خرم است آن باغ و سلطان اندرو خرم دل است
 همچنان کاو اختیار است از ملوک شرق و غرب
 نوبهار و مهرگان در سال یک بارست و بس

مرحبا این بزم فرخ وین مبارک شهریار
 آنت زیبا شهریار و اینت زیبا روزگار
 شاه رضوان است و باغش چون بهشت کردگار
 هر نسیمش را نبات و هر درختش را ثمار
 هرکجا بینی گل گلزار و سرو جویبار
 باد او عنبرفشان و شاخ او کافور بار
 یمن دارد بر یمین و یُسَر دارد بر یسار
 روزگار او ز ایام ملوک است اختیار
 شاه را هر روز باشد مهرگان و نوبهار

İnsanlık ve şahlık iftiharına tüm dünya ve dünya halkı senin ile iftihar ediyor.

Devletin şanından ve var olan talihinin başarısından dolayı eğer İskender dirilseydi sana tabi olurdu.

Ben ve birçok kişi, hem müneccimden hem de kâhinden duymuştuk Eğer bir kimse yeryüzünden gökyüzüne yükselirse bütün yıldızlar ona tabi olurlar/itaat ederler. Kimse kendi bahtı için öyle bir şey yapamaz, Adil Tanrı sana böyle bir talih nasip etmiş.

Cihan senin devletin sayesinde hayret ve ibret ile doludur. Çünkü senin fetihlerin baştanbaşa hayret verici ve ibret ile doludur. Gerçi Rûm ve Arap'ın fethi hayret vericiydi. Şimdi ise Rûm ve Çiğil 'in fethi daha hayret vericidir. Ey şâh! Hiç bir şâh senin bizzat iki seferde yaptığın fethi yüz seferde bile yapamadı. Senin fethin dolayısıyla şiir söylemek benim için iftihardır. Zira fethin için söylenen şiirleri şâhlar ezberliyor. Gece gündüz senin övgünü yazıyorum. Çünkü senin övgünü yazmak mücevher hazinesi (bulmak) gibidir.

Cihanda Allah'ın hükümleri olduğu sürece dört tabiat çocuk, felek anne gibi olduğu müddetçe Atın yegâne kılıcın (su verilmiş) keskin olsun! Düşmanlarının başında toprak, gönüllerinde ateş eksilmesin. Ne zaman ki düşmanın kininden bir işaret hâsıl olsa böyle bir yerde kim dostluğun sevgisinden haber verebilir. Kendi kinin ile düşmanların bedenini mahvet! Kendi sevgin ile dostların gönlünü besle! Cihanı sen bağışla, vilayetlerin şahı sen ol ve saltanatı sen al! Sanatı sen ek, yüceliği sen ara, sen ye ve iç! Gönlünün mutlu olması için arzuladığın gibi tüm dünyayı gez ve dünyadan geç!

Sultan İçin Övgü ve Bağının Tarifi

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Bu gönül açıcı bağ ve bu mübarek devir ne güzel! Bu kutlu meclise ve mübarek şehriyara merhaba! Müferrih bir şehriyar ve gönül açıcı bir zaman. O güzel bir şehriyardı ve bu güzel bir zamandır.

Şâh güneş ise onun tahtı yedinci felek gibidir. Şâh cennet ise onun bahçesi Tanrı'nın cenneti gibidir. Hayret! Sanki Cebraîl onu cennetten getirmiş. Onun her esintisi nebât her ağacı meyve yüklüdür.

Baktığın her yerde gül bahçesinin gülünü, nehrin servisini görürsün. Doğrusu sanki yüzü hurilerin, boyu ise güzelleri andırıyor. Eğer kâfur ve amber ile bir yakınlığı yoksa o zaman neden rüzgâr ondan amber saçıyor ve dalı kâfur ile yüklüdür? O bağ taze ve iç açıcıdır. Sultan onun içinde mutludur. Uğur onun sağında kolaylık ise solundadır.

O doğunun ve batının şâhları arasından seçildiği gibi onun devri de şâhların devri arasından seçilmiştir.

İlkbahar ve Mihrigân ayı/bayramı yılda bir defa olup biter. Şâh için her gün ilkbahar ve Mihrigân ayı/bayramı olsun!

رحمت ایزد بر آن شاهی که از شمشیر او
تا که باشد کوب و گردون نباشد هر دو را
افتخار خسروان باشد به دنیا و به دین
شرق و غرب او راست از بهر صلاح ملک و دین
هر که با فرمان و پیمانش نماید سرکشی
ای جهانداري که هستی قبله هر تاجور
در جهانداري تویی بر هر چه خواهی کامران
هیبت تو نام گمراهان دولت کرد ننگ
مهر تو گویی که نیسان است کز ریحان انس
بر گفت گویی که باران است از ابر سخا
امر تو گویی که ایمان است کز ارباب عقل
خشم تو گویی که خذلان است کز اعدای ملک
تا بود گردون گردان هفت و سیارات هفت
حال و مال و سال و فال و اصل و نسل و تخت و بخت
حال نیکو مال افزون سال فرخ فال سعد

بند شاهی محکم است و اصل دولت استوار
بی رضای او مسیر و بی مراد او مدار
اعزت افزای جهان باشد امیر نامدار
گه ز شرق آرد اسیر و گه ز غرب آرد شکار
بر زمین آرد سرش گر بر فلک دارد حصار
وی شهنشاهی که هستی خسرو هر تاجدار
در شهنشاهی تویی بر هر که خواهی کامکار
دولت تو فخر بدخواهان ملت کرد عار
دل کند خوشبوی و بر رخ بشکفاند لاله زار
نفع او اندر جهان پیدا و ناپیدا شمار
هر که از امرت برون آید شود مقهور و خوار
هر که را دریابد آنکس زو گردد خاکسار
تا بود عنصر چهار و طبع گیتی بر چهار
بر مرادت باد هر هشت ای سرافراز تبار
اصل قایم نسل باقی تخت عالی بخت یار

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

فری عید مسلمانان و فرخ جشن پیغمبر
جلال دولت نامی شهنشاه رهی پرور
چنو سلطان نبودست و نخواهد بود تا محشر
ز توران تا در ایران به امر اوست هر لشکر
جهان جسم است و ما أعراض و جود شاه چون جوهر
ز نوشیروان و اسکندر چرا باشم سخن گستر
کفش چون کوثر جنت دلش چون رحمت داور
یکی باغی است مهر شاه و عمر دوستانش بر

همایون و مبارک باد بر سلطان نیک اختر
جمال ملت باری ملکشاه فلک منظر
پناه گوهر آدم معز دین پیغمبر
ز مشرق تا در مغرب به حکم اوست هر کشور
زمین بحرست و ما کشتی و عدل شاه چون لنگر
که سلطان بندگان دارد چو نوشیروان و اسکندر
که دیده است ای عجب شاهی به دل رحمت به کف کوثر
یکی مرغی است تیر شاه و مرگ دشمنانش پر

Allah'ın rahmeti o şâhın üzerine olsun ki onun kılıcından dolayı şahlığın ipi muhkem develetin temeli ise sapasağlamdır.

Yıldızlar ve felek olduğu sürece onun rızası dışında güzergâh olmsın onun muradı dışında çark dönmesin. Din ve dünya konusunda hüsrevlerin iftiharıdır. O emir-i namdar, dünyanın izzet vesilesidir. Doğu ve batı, dinin ve saltanatın barışı ve sağlığı için onunladır. Bazen doğudan esir, bazen de batıdan av getirir. Her kim ki onun fermanına ve ahtine isyan ederse kalesi göklerde bile olsa onun başını yere indirir.

Ey cihanın şâhı! Sen her tac sahibinin kiblesisin. Ey şehinşâh! Sen her tac sahibi şâhın hüsrevisin. Saltanat sahibi sensin her ne istersen onda mutlusun. Şehenşâh sensin her ne istersen onda bahtıyorsun. Senin görkemliğin devlette yolunu şaşırmışların adını damgaladı. Senin devletin milletin kötülüğünü isteyenlerin iftiharını utanca çevirdi. Senin sevgin sanki reyhanın huzur bulduğu nisan ayı gibidir. Gönlü, güzel kokuyla hoş eder ve yüzde lale bahçesi açar. Sanki elinde ihsan bulutundan yağmur var. Dünyada onun menfaatini açık veya gizli say! Akıl sahipleri için güya senin emrin iman derecesindedir. Her kim ki o emirlere uymazsa mağlup ve zelil olur. Senin öfken güya saltanat düşmanları için zayıflıktır. Her kim ki onu bulsa o kişi zelil olur.

Feleğin yedi kat göğü ve yedi gezegen, dört unsur ve dünyanın tabiatı bu dört unsur üzerine olduğu sürece ey mümtaz ve asil soylu! Durumun, malın, yılın, öngörün, asaletin, neslin, tahtın ve bahtın arzuladığın gibi olsun! Sağlığın iyi, malın fazla, yılın mutlu, geleceğin saadetli, soyun devamlı, neslin sonsuz, tahtın ulu, bahtın sana yâr olsun!

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

Müslümanların mübarek bayramı ve peygamberin aydın şenliği bahtiyar sultana kutlu ve mübarek olsun!

Yüce devlet, köleler için şefkat, şehenşâh ise onların besleyicisi/yetiştiricisidir. Milletin cemali sur/hisar, Melikşâh ise feleğin koruyucusudur. Onun gibi bir sultan yoktur. Mahşere kadar da olmayacak. Âdem soyunun sığnağı, peygamber dininin Mu'izzü'd-dîn'idir.

Tûran'dan İran'a kadar her asker onun emri altındadır. Doğudan batıya kadar her ülke onun hükmü altındadır. Cihan cisim, biz ise onun şeyleriyiz. Şâhın ihsanı da cevherdir. Yeryüzü deniz, biz ise gemiyiz. Şâhın adaleti de geminin demiridir.

Neden Nûşirevân ve İskender'e sözcülük yapayım? Zira sultanın Nûşirevân ve İskender gibi kulları var. Avucu Cennetin Kevseri gönlü Tanrı'nın rahmeti gibidir. Hayret! Avucunda Kevser gönlünde rahmet olan bir şâhı kim görmüştür. Şâhın sevgisi bir bağ, dostlarının ömürü o bağın meyvesidir. Şâhın oku bir kuş, düşmanlarının ölümü ise o kuşun kanatıdır.

دل آن کس شود شادان که دارد مهر او در بر
 به دست ماه‌کردار و به تیغ آسمان پیکر
 به تیغ و دست خسرو در دو ابرست ای عجب مضمهر
 اگر یک نوبت دیگر کشد لشکر به روم اندر
 چلیپا خانه بردارد براندازد بت و بتگر
 چنین راهی توان رفتن کجا دولت بود رهبر
 مرا دفتر فلک‌وار است و وصف شاه چون دفتر
 چو دارد دفتر و خاطر ز وصف و مدح او زیور
 همیشه تا که از تقدیر یزدان است خیر و شر
 بقای شاه عالم باد و عالم شاه را چاکر
 همیشه در دو دست او دو نعمت باد جان‌پرور
 یکی خوش‌رنگ چون مرجان یکی خوش‌بوی چون عنبر

تن آن کس شود بی‌جان که دارد کین او در سر
 همی بخشد جهان یکسان همی‌گیرد جهان یکسر
 یکی در رزم بارد خون یکی در بزم بارد زر
 ز دین عیسی مریم نگوید هیچکس دیگر
 ز قیصر جان برد رهبان ز رهبان سر برد قیصر
 چنین رایی توان کردن که را ایزد بود یاور
 مرا خاطر صدف‌وارست و مدح شاه چون گوهر
 برآید لؤلؤ از خاطر بتابد گوهر از دفتر
 همیشه تا که از تاثیر گردون است نفع و ضرر
 دلش دارنده شادی سرش زببده افسر
 یکی چون روح بایسته یکی چون دیده اندر خور
 یکی جام می صافی یکی زلف بت دلبر

در تهنیت نوروز و مدح ملک‌شها

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

تا که از جم یادگارست این همایون روزگار
 باد میمون و مبارک صد هزاران جشن جم
 سایه یزدان ملک سلطان که از تأیید بخت
 همتش کرده است ناز نیکخواهان را چو نور
 پادشاهی را کند رای بلندش تربیت
 گر نه خورشیدست و رضوان است در شاهی چرا
 خلق را آسایش خلد و نهیب محشرست
 تیغ‌گوهردار او از آسمان آمد مگر
 دوستان را جان فزاید روز مهر و خرمی
 قاف تا قاف جهان را داور است و پادشاه
 زان همایون تر نباشد ملک را صاحبقران

این جهان هرگز مباد از شاه عالم یادگار
 بر خداوندی که چون جم بنده دارد صد هزار
 پیش از آدم کرد عالم عدل او را اختیار
 رفعتش کردست نور بدس‌گالان را چو نار
 پادشاهان را دهد عدل تماش زینهار
 او زمین گردون نهادست و جهان فردوس وار
 بزمگاهش روز بزم و بارگاهش روز بار
 زانکه زخمش بر مخالف هست زخم نوالفقار
 دشمنان را جان گزاید روز کین و کارزار
 شرق تا غرب زمین را خسروست و شهریار
 زو مبارکتر نباشد خلق را پروردگار

Onun muhabbeti kiminle olsa o kişi mutlu olur. Onun kinin aklında tutan kişinin bedeni cansız olur. Ayın eliyle tüm dünyayı bağışlar gökyüzünün kılıcıyla tüm dünyaya şekil verir.

Ey Hüsrev hayret! Elin ve kılıcın iki bulutta gizlidir. Biri savaşta kan akıtır diğeri mecliste altın dağıtır.

Eğer bir kere daha Rûm'a doğru ordu götürse. Hiç kimse Meryem oğlu İsa'nın dininden bir daha bahsetmez. Evlerden haçı kaldırır put ve put yapanları devirir. Papaz kayserin canını, kayser papazın başını alır.

Devlet, böyle bir yolu gidebilmek için kime rehber olmuştur? Tanrı, böyle bir fikir yürütebilmek için kime yardımcı olmuştur?

Benim divanım gök, şâhın tarifi ise risale gibidir. Benim hatırım sedef, şâhın övgüsü ise cevher gibidir. Çünkü divan ve hatır onun tarifi ve övgüsü ile süslenmiştir. Hatırdan inci çıkar divandan cevher parlar.

Allah'ın takdiri olan hayır ve şer olduğu sürece yarar ve zararın feleğin etkisinden olduğu sürece âlemin şâhı baki dünya şâha hizmetçi olsun! Gönlü sevinçli başı taca layık olsun! Her zaman onun iki elinde hayat veren iki nimet olsun! Biri zaruri olan ruh gibi diğeri güneşte olan göz gibidir. Biri güzel renkli mercan gibi diğeri güzel kokulu amber gibidir. Biri saf şarap kadehi gibi diğeri güzel dilberin saçları gibidir.

Melikşâh İçin Övgü ve Nevruz'un Kutlanması

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Bu kutlu dünya Cem'den yadigâr kaldığı sürece bu dünya, asla cihan şâhından yadigâr kalmayacak! Cem'in bayramı (Nevruz) yüz binlere ve Allah'ın Cem gibi yüz binlerce kuluna, kutlu ve mübarek olsun!

Bahtı sağlam, Allah'ın gölgesi Sultan Melik, Âlem, Âdem'den önce onun adaletini seçkin kılmıştı. Onun ile birlikte olanlara bolluk verdi. Onun iyiliğini isteyenleri nur gibi parlattı. Onun yüceliğini nura, kötülüğünü isteyenleri ateşe çevirdi. Padişahlığını ve yüce fikrini yetiştirdi. Padişahlara adalet, tamamına ise aman verdi. Eğer şâh tahtında güneş ve cennetin bekçisi değilse peki neden yeryüzünü imar edip dünyayı cennet gibi yaptı? O halk için cennetin huzuru, düşman için mahşerin feryadıdır. Meclisi eğlence günü huzur dolu sarayı divan toplama günü mahşer gibidir. Sanki onun cevher saçan kılıcı gökten inmiştir. Çünkü onun düşmana vurduğu darbe Zülfikârın darbesine benzer.

Gönlü neşelendiren günlerde dostun canına can katar. Savaş ve kin günlerinde düşmanın canından can alır. Kâf dağından kâf dağına kadar bütün dünyanın yargıcı ve padişahıdır. Doğudan batıya kadar tüm toprakların hüsrevi ve şehriyariştir.

Onun saltanatından haha kutlu bir saltanat olmamıştır. Tanrı'nın kulları arasında onun kadar mübarek biri yoktur.

شهریارا بر خور و شادی کن و رامش فزای
عالم از عدل تو همچون نوبهاری بشکفید
وقت آن آمد که فرمایی کشیدن بامداد
چهره جانان شناسی لاله را در بوستان
بر شکوفه باده نوشی کاو بود چون روی دوست
روز نوروزست و هر بنده نثار آرد همی
تا شمارست و قیاس از آسمان و آفتاب
با نشاط و رامش و پیروزی و نیکاختری
شادی و شاهی و کام و می همه در دست توست

زین همایون نوبهار و زین مبارک روزگار
روزگار تو همه خرم سزد چون نوبهار
تخت زیرگلستان و رخت زیر لالهزار
قامت دلبر شماری سرو را بر جویبار
وز بنفشه شاد باشی کاو بود چون زلف یار
بنده ی شاعر همی خواهد که جان آرد نثار
ملک بادت بی قیاس و عمر بادت بی شمار
همچنین نوروز صد نوروز دیگر برگذار
شاد باش و شاه باش و کام جوی و می گسار

ایضا در ستایش ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

هر جهانداری که باشد رای او سوی شکار
هم توان گفتن مر او را در جهانداری دلیر
هم طرب کردن شناسد هم مصاف آراستن
هم تواند خویشتن را داشت از دشمن نگاه
هم به تیر انداختن بر خصم باشد کامران
گاه برگوران کمندش بسته دارد ساده دشت
گاه گرم از تیغ او گیرد به غار اندر پناه
زیر ران اندر مسخر کرده دارد روز و شب
گر بتازد سوی وحشی پستی انگارد جبال
در شکارست از هنرها او خداوند جهان
خسرو دنیا ملک شاه محمد کز ملوک
شهریار عالم عادل که در دنیا و دین
چون نگار مهر دینار و درم شد نام او
ملک را عدلش بساطی ساخته است از ایمنی
حزم او از استواری کرد گردون لاجرم
چرخ نتواند گشادن جز به شکر او زبان

دوربین و نیکدان باشد چو پیش آیدش کار
هم توان خواندن مر او را در شهنشاهی سوار
هم به رزم اندر شجاعت هم به بزم اندر وقار
هم تواند داشت دشمن را نگه در کارزار
هم به شمشیر آختن بر شیر باشد کامکار
گاه بر شیران خدنگش تنگ دارد مر غزار
گاه رنگ از تیر او سازد به سنگ اندر حصار
مرکبانی کوه بر صحرا سپر دریاگذار
ور براند سوی خصمی خشکی انگارد بحار
زین قبل خواهد که باشد دایما اندر شکار
شد بدو دین محمد تا قیامت پایدار
چشم گیتی زو مبارکتر نبیند شهریار
گشت مهر مهر او بر جان جباران نگار
گستریدست آن بساط از قیروان تا قندهار
بند شاهی شد به حزم استوارش استوار
تا میان در خدمت او بسته دارد روزگار

Ey şehriyar! Bu kutlu baharda ve bu mübarek zamanda eğlen, mutlu ol ve mutluluğunu arttır. Âlem adaletinden dolayı bir bahar gibi çiçek açsın! Senin devrin bahar gibi ferahlık sağlasın!

Seher vakti gül bahçesinin altındaki yatağı lale bahçesinin altındaki giysileri sipariş etmenin zamanı geldi. Bahçede sevgilinin çehresini laleden tanırsın. Nehirde dilberin boyunu serviden sayarsın! Dostun yüzü gibi olan goncanın yanında bade içersin. Sevgilinin saçları gibi olan benefşeden neşe alırsın.

Nevrûz günüdür. Her kul bir hediye getiriyor. Şair kulunuz hediye olarak canını getirmek istiyor. Gökyüzü ve güneş mukayese edildiği ve sayıldığı sürece, saltanatın kıyassız, ömrün sayısız olsun! Sevinç, mutluluk, zafer ve saadet ile Nevrûz gibi yüzlerce başka Nevrûz düzenle! Mutluluk, padişahlık, zevk ve bade hepsi senin elindedir. Mutlu ve şâh ol! Zevk ara ve bade iç!

Tekrardan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Her padişahın fikrinde avlanmak vardır. Vazife söz konusu olduğunda o dürbün ve âlim oluverir. Hem onun için cesur padişah denilebilir. Hem de onun için padişahların süvarisi denilebilir/okunabilir. Hem eğlenmeyi hem de savaş meydanını süslemeyi bilir. Hem savaşta yiğit hem de mecliste ağırbaşlıdır. Hem kendini düşmandan koruyabilir hem de savaşta düşmanı durdurabilir. Hem düşmana ok atmakla zevk alır. Hem de aslana kılıç çekmekle mutlu olur. Bazen ovada kurtlar için ipi kapalıdır. Bazen de ormanda aslanlar için mızrağı incedir. Bazen dağ keçisi, onun kılıcını alıp mağarada gizler. Bazen de renk, onun okundan taşın içinde bir duvar örer.

Gece gündüz ayağının altındakini fethediyor. Dağ bineklerini ovaya ve deniz geçitlerine siper ediyor.

Alçak arazideki vahşi hayvanlara doğru saldırı yaptığında dağ olduğunu sanırsın. Kuru toprağa benzeyen düşmana doğru atını sürdüğünde derya olduğunu sanırsın. Cihan padişahının hünerlerinden/sanatlarından bazıları avlanmaktadır. Bundan önce sürekli avda olmayı dilemişti.

Padişahlardan dünyanın hüsrevi, Muhammed Melikşâh onun sayesinde Muhammed'in dini kıyamete kadar payidar kalacak.

Âlemin adil şehriyarı, dünya ve din işlerinde feleğin gözü ondan daha mübarek bir şehriyar görmedi. Onun ismi ve mührü dinar ve dirheme yazıldığında mührü zalimlerin canına muhabbet/sevgi olarak nakşedildi.

Adaleti saltanatından bir asayiş/güven sofrası yapmıştır. O sofraya Kandehar'dan Kirevân'a kadar yayılmıştır.

Kuşkusuz dünya, onun öngörüsünden dolayı istikrarlı kalmış. Padişahlık dizgini onun ileri görüşlülüğünden sağlam kalmış. Dünya ona hizmet etmek için hazır olmadığı sürece onun tatlı dili haricinde çark dönmez.

فضل او با خلق عالم هست افزون از قیاس
 کی شناسند آنچه او با خلق کرد از نیکویی
 خسروا هرچه اختیار توسست بر روی زمین
 نامداران را به خاک درگه توسست احتشام
 دیده نم‌گیرد سران را پیش تو هنگام رزم
 تو به بغدادی و در روم از هجوم لشکرت
 کوس پندارند چون آید ز دریا بانگ رعد
 زود خواهد بود شاهها تا ز بهر دین حق
 آنکه می‌گوید بلندم گردد از گرز تو پست
 تا جهان را خاک و باد و آتش و آب است طبع
 تو به نعل بادپایان خاک بر دشمن فشان
 رایت منصور و تیغت تیز و ملک مستقیم
 در مسلمانی به اقبالت خلافت را ثبات

فضل یزدان نیز با او هست بیرون از شمار
 کی شمارند آنچه ز احسان کرد با او کردگار
 هست برگردون گردان اختران را اختیار
 تاجداران را به نعل مرکب توسست افتخار
 پشت خم‌گردد یلان را پیش تو هنگام بار
 هست قیصر مستمند و لشکر او سوگوار
 تاختن دانند چون برخیزد از صحرا غبار
 تیغ‌گیری و برآری از سر دشمن دمار
 وانکه می‌گوید عزیزم گردد از تیغ تو خوار
 تا فساد کون باشد در جهان زین هر چهار
 و آتش اندر جان اعدا زن به تیم ابدار
 دولت پیروز و بخت نیک و طبع شادخوار
 در جهانبانی به انصافت شریعت را شعار

در مدح سلطان ملک‌شاه و بمهمانی رفتن او در پیش شرف الملک

(بحر رمل: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن)

ای ز روی تو جهان را همه فیروزی و فر
 همه عالم به دو دست تو سپردست خدای
 در جهانی تو و لیکن ز جهان قدر تو بیش
 گر دل و خاطر شاهان ز هنر گیرد نام
 نظر و همت تو دولت و دین را مدد است
 نیست شهری و شهی کز نظر و همت تو
 رسمهای تو همه یک ز دگر خوبتر است
 نامداران چو شنیدند خداوندی تو
 بگشادند و بیستند چو دیدند تو را
 زیر تخت تو و زیر حجر اندر همه سال

ای ز رای تو جهان را همه تایید و ظفر
 که به یک دست قضایی به دگر دست قدر
 راست گویی که جهان چون صدف است و تو گهر
 از دل و خاطر تو نام گرفته است هنر
 که تویی شاه نکوهمت و فرخنده نظر
 نرسیدست به آن شهر و به آن شاه خبر
 کارهای تو همه یک ز دگر زیباتر
 همه کردند شها نامه و نام تو ز بر
 به ثنای تو زبان و به وفای تو کمر
 ملک و دین را دو قباله است به فیروزی و فر

Dünya halkı için onun fazileti kıyas edilemeyecek kadar çoktur. Allah'ın fazileti ise onun için sayılamayacak kadar çoktur. Halka yaptığı iyilikleri kim bilebilir ki? Allah'ın ona bahsettiği ihsanları kim sayabilir ki?

Ey hüsrev! Yeryüzünde her ne varsa senin tasarrufun altındadır. Gökyüzündeki yıldızların dönüşü de tasarrufun altındadır.

Meşhur insanlar senin dergâhının toprağı sayesinde ihtişam bulurlar. Padişahlar senin atının nalı sayesinde iftihar ederler.

Savaş sırasında önüne çıkan komutanın gözleri nemlenir. Divan sırasında önüne gelen pehlivanların beli iki büklüm olur. Askerlerinin işgalinden sonra Bağdat ve Rûm Kayser'i çaresiz askerleri ise yas tutmuştu. Denizden şimşek sesleri geldiğinde savaş davulu sandılar. Sahradan topraklar yükselince koşmayı bildiler.

Ey şâh! Yakın gelecekte din ve hak için bir hançer al ve düşmanın başını helak et! Ben üstünüm diyen biri gürzünün altında alçak olur. Ben azizim diyen biri hançerinin altında zelil olur.

Cihanın tabiatı toprak, rüzgâr, su ve ateş olduğu sürece ve mevcudiyetin karışıklığı bu dört unsurdan olduğu müddetçe düşmanın son toprağını nal ile çiğneyen ol! Dolayısıyla su veren takım ile düşmanın canı ateş ile dolsun! Sancağın galip, kılıcın keskin ve saltanatın doğru olsun! Devletin uğurlu, bahtın güzel ve kişiliğin eğlenceli olsun! Müslümanlar, yönetimin sayesinde hilafet ile huzur buldu. Saltanat adaletin sayesinde şeriatı şiar edindi.

Sultan Melikşâh İçin Övgü ve Şerefülmülk'e Misafir Olması

(Bahr-i Remel: Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün)

Ey yüzü hürmetine dünyanın tamamında zafer ve tazelik olan! Ey bilgisi sayesinde tüm şâhlara kuvvet ve zafer veren! Tüm âlem kaza ve kader elinden olmak üzere iki elden sana Tanrı tarafından teslim edildi. Sen dünyanın içindesin ancak kıymetin dünyadan fazladır. Dürüst olmak gerekirse dünya sedef gibi ise sen sedefin içindeki inci gibisin.

Eğer şâhların gönül gücü ve hitapları hüner/sanat sayesinde nam almışsa hüner/sanat, senin gönül gücün ve hitabın sayesinde nam almıştır.

Senin teveccühün ve ihsanın din ve devlet için destektir. Çünkü sen güzel ihsanlı ve mübarek teveccühlü bir şâhsın! Hiçbir şehir ve şâh yok ki senin teveccühünden ve ihsanından nasibini almasın. Hiçbir şehir ve şâh yoktur haberin ulaşmasın! Bütün törenlerin birbirinden görkemli, bütün vazifelerin birbirinden güzel!

Meşhur kişiler senin büyüklüğünü duyduklarında ey şâh! Hepsi namını ve mektubunu yücelttiler. Seni gördükleri zaman vefandan dolayı hazırolda durup seni övmek için ağızlarını açtılar.

Yıl boyunca tahtının altında ve cüppenin içinde saltanat ve din için zafer ve şan iki kanıttır.

لاجرم فخر نمایند کجا بوسه دهند
 شر و شور عدو از هیبت تو گشت هبا
 دامن دولت و اقبال گرفته است به جنگ
 بندگان تو خداوند هنرمندانند
 ز بقای تو شدستند همه روزافزون
 وز حضور تو به این باغ گرفته است امروز
 میزبانی است که از دل رهی و چاکر توست
 هر زمانی ز نشاط تو بیفروزد جان
 گر پسندی و پذیری دل و جان هدیه کند
 تا که در اول مه ماه بود همچو کمان
 از مه رایت تو نور ظفر تابان باد
 همچنین بادی پیوسته به کام دل خویش

ملکان پایه تخت تو و حجاج حجر
 لاجرم در همه آفاق نه شورست و نه شر
 هر که یک روز به درگاه تو کردست گذر
 پیش تخت تو به طاعت همه را خدمتگر
 ز لقای تو شده استند همه نیک اختر
 شرف الملک هزاران شرف و جاه و خطر
 اینت زیبا رهی و اینت به آیین چاکر
 هر زمانی ز قبول تو بیفرازد سر
 بهتر از جان و دل ای شاه چه چیز است دگر
 تا که در نیمه مه ماه شود همچو سپر
 بر همه مملکت روی زمین سرتاسر
 ملک دهر و شه عالم و سلطان بشر

ایضا در ستایش ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

صد زره دارد ز سنبل بر گل آن شیرین پسر
 ای عجب آن حلقه ها کز بهر آشوب و بلا
 زلف او در اصل کوتاه است و هر روزی به قصد
 در شریعت دزد را باید بریدن دست و پا
 گر نخواهد خورد خون عاشق آن زیبا صنم
 سنگ خارا از چه پنهان کرد در زیر حریر
 هر کرا دردی بود در دل ز رنج عاشقی
 گر گل و شکر به کار آید ز بهر درد دل
 هر که یابد وصل او یابد ز بهروزی نشان
 وصل او آرام جان عاشقان عالم است
 خسرو عالم ملکشاه آن خداوندی که هست
 ایزد دانا دلش را آفریدست از کرم

حلقه های آن زره ها سر زده در یکدگر
 گاه پیش گل سپر باشند و گاهی گل سپر
 از سرش لختی ببرد تا شود کوتاه تر
 زلف او دل دزد شد بس خویش ببریدند سر
 و نخواهد برد هوش عاشق آن شیرین پسر
 مشک سارا از چه پیدا کرد بر طرف قمر
 به شود چون بر لب و رخسار او یابد ظفر
 اینک آن رخسار و آن لب هم گل است و هم شکر
 هر که یابد وصف او یابد ز پیروزی خبر
 وصف او تشبیب مدح شهریار دادگر
 شهریار شرق و غرب و پادشاه بحر و بر
 دولت برنا تنش را پروریدست از هنر

Şüphesiz Melikler için tahtının ayağını ve Haccac için cüppenin kenarını öpmek iftihar sebebidir.

Düşmanın isyanı heybetinden dolayı heba oldu. Kuşkusuz hiçbir yerde ne şer var ne de isyan.

Devlet ve yönetim savaşa amadedir. Her ikisi de gündelik olarak sarayını güzergâh yapmışlar.

Kölelerin, sanatçıların erbaplarıdır. Hepsi tahtının önünde emredileni yapmak üzere hizmet ediyorlar. Hepsi daimiliğinden dolayı günden güne çoğalıyor ve hepsi liyakatından dolayı bahtiyar oluyor.

Senin bugün bu bağdaki varlığından dolayı Şerefu'l-Mulk binlerce şeref, makam ve paye aldı. Ev sahibi günden senini kulun ve kölendir. O, senin güzel yolcun, sen ise onun süslenmiş kulusun. Can, her an senin neşen ile neşeli baş, her an senin onayın ile diktir. Eğer beğenir kabul edersen canını ve gönlünü sana hediye eder. Ey şâh! Can ve gönülden daha iyi başka ne var ki? Ay, mayısın ilk gününde yay gibi, mayısın ortalarında kalkan gibi olduğu sürece aydın ilminden zafer nurları tüm memleket topraklarında baştanbaşa parlansın! (Ey) kâinatın Meliki, âlemin şâhı ve beşerin sultanı! Daima gönlünün istediği gibi ol!

Tekrardan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

O şirin çocuğa ait gül için sümbülden binlerce zırh vardır. O zırhların halkaları birbirini içine geçmiş. Hayret! O zırhlar bela ve karışıklılar için bazen gülün önüne siper olurlar. Bazen de gül onların önüne siper olur. Aslında onun saçları kısadır. Ancak hergün başındakini azıcık daha kısaltmak için çaballıyor.

Şeriat kanınuna göre hırsızın eli ve bacağı kesilmelidir. Onun zülfü de gönül hırsızdır. O halde kendi başlarını kessinler!

O put gibi güzel sevgili âşıkların kanını içmek istemiyor ve o şirin çocuk âşıkların aklını başından almak istemiyorsa neden sert taşı ipeğin altında gizliyor ve nasıl ay tarafından halis miski elde etti? Âşıklığın verdiği eziyetten dolayı her kimin gönlünde bir dert varsa yanağında ve dudaklarında zaferi bulmalıdır. Eğer gül ve şeker gönlün derdinden dolayı kullanılıyorsa şimdi o yanak gül dudak ise şekerdir.

Her kim onun vuslatına ererse bir bahtiyarlık işareti bulur. Her kim onu överse bir zafer haberi bulur.

Âlemin âşıkları için onun vuslatı cana huzurdur. O adil şehriyarın tarifi teşbib (kasideleri) için övgüdür. Âlemin hücrevi Melikşâh öyle bir padişah ki garbın ve şarkın şehriyari, kıtaların ve denizlerin padişahıdır.

Bilge Tanrı, onun gönlünü cömert yarattı. Delikanlı talih, onun tenini sanat ile yetiştirdi.

تا که او در دولت و شاهی همی بندد کمر	بر ثنای او زبان بگشاده دارد روزگار
هست تدبیرش صلاح ملک عالم سر بسر	هست فرمانش امام خلق عالم یک به یک
متصل گشته است با پیمان او گویی قدر	متفق گشته است با فرمان او گویی قضا
نام تو هم خطبه و هم نامه و هم سیم و زر	ای شهنشاهی که اندر دین و ملک آراسته است
ایزد از روزی و پیروزی بر او بگشاد در	هر که او بر درگاه تو بست در خدمت میان
وانکه بگریزد ز حکم تو فقل آین المفر	هر که برگردد ز عهد تو فقل آین الجوار
آسمان این را همی گوید که کلا لاوزر	روزگار آن را همی گوید که حاشا لا تُطع
با تو باد این شانزده هم در حضر هم در سفر	از مدار چرخ و حکم زهره و بهرام و تیر
عزم و جاه و عمر و مال و نام و کام و فتح و فر	ملک و دین و تخت و بخت و کلک و تیغ و مهر و جام

در مراجعت سلطان ملکشاه از سفر

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

باز آمده به نصرت و فیروزی و ظفر	ای رفته مدتی به سعادت سوی سفر
آن فتح و آن ظفر که تو دیدی به یک سفر	در صد سفر ملوک گذشته ندیده‌اند
مدروس شد حکایت و منسوخ شد سمر	با فتح نامه‌ها و ظفرنامه‌های تو
هر نامه کز فتوح تو خوانند مختصر	بیش آید از شمار فتوح گذشتگان
ممکن کجا شود که کند تکیه بر خبر	کردار تو معاینه بیند همی خرد
یک نهضت تو هست ز خاور به باختر	یک جنبش تو هست ز جیحون سوی فرات
زیرست چرخ و دولت عالیت بر زبر	پست است دهر و همت عالیت سرفراز
فرمان تو قضا شد و شمشیر تو قدر	گر نیست بی‌قضا و قدر نیکی و بدی
در آسمان ستاره و در طبع تو هنر	دو چیز در دو چیز زافت منزهند
پرداخته است تیغ تو گیتی ز شور و شر	آراسته است رای تو عالم به‌دین و داد
در آفتاب ذره و در تیغ تو گهر	دو چیز در دو چیز یکی اند در صفت
وز عفو و خشم توسست در آفاق نفع و ضر	از مهر و کین توسست در ایام نیک و بد
اقبال را علامت و اِدبار را اثر	بر روی دوستان تو و دشمنان توسست

O devlete ve şahlığa amade olduğu sürece devir onu övmek için ağzını kapatmayacaktır. Onun fermanı âlem halkının her bir ferdi için imamdır. Onun tedbiri/öngörüsü âlemin mülkü için baştanbaşa salahiyettir. Sanki kaza onun fermanı ile ittifak kurmuş. Sanki kader onun ahti ile birleşmiştir.

Ey şâhların şahı! Din ve saltanat sayende düzene girdi. Şöhretin hem hutbeyi hem mektubu hem de altın ve gümüşü süsledi.

Her kim ki sarayında hizmet etmeye âmâde ise Tanrı, ona aydınlık ve başarı kapısı açsın! Her kim ki ahtine karşı gelirse de ki: “Nerede komşuların/yakınların?” Hükmünden kaçan kişiye de ki: “Bu kaçış nereye?” Devir bizzat ona (ahtine karşı gelene) “Hâşâ! Nasıl ona tabi olmazsın diyor?” Felek bizzat buna: (hükmünden kaçana) “Hayır! Bu sana yük değildir” diyor.

Feleğin çarkı, Zühre, Merih ve Utarit’in hükmü ile saltanat, din, taht, baht, kalem, hançer, muhabbet ve kadeh; gayret, makam, ömür, mal, şan, arzu, fetih ve aydınlık bu on altı şey hem seferde hem de huzurda seninle olsun!

Sultan Melikşâh’ın Seferden Dönüşü

(Bahr-i Muzâri: Mef’ûlü, Fâ’ilâtü, Mefâ’ilü, Fâ’ilün)

Ey saadetle bir müddet sefere çıkan (şâh!) Fetih, zafer ve muvaffakiyet ile avdet ettin. Senin tek seferde gördüğün o fetihleri ve o zaferleri eski Melikler yüzlerce seferde görmedi. Fetihnâmelerin ve zafernâmelerin ile birlikte gece masllarının bir hükmü hikâyelerin ise bir geçerliliği kalmadı. Fütuhât hakkındaki kısa mektupların okunduğunda geçmiştekilerin fütuhât sayılarından daha fazladır.

Akıl sahipleri/âlimler yaptıklarına dikkatle bakıyorlar. Nerede habare dair bir mümkinat varsa ona güveniyorlar.

Senin bir cevelânın Ceyhun’dan Fırat’a doğru, bir kıyamın doğudan batıya doğru gider. Devir alçak idi senin himmetin ile başı dikleşti. Felek alçak idi senin devletin ile yüceldi.

Eğer iyilik ve kötülük, kader ve takdiri ilahiden değilse fermanın takdiri ilahi, kılıcın kader olur.

İki şeydeki iki şey, afetlerden münezzehtir. Biri gökteki yıldızlardır diğeri tabiatındaki sanattır.

Âlem, adalet ve din ile ilminden dolayı süslendi. Kılıcın dünyadaki karışıklığı bertaraf etti.

Benzerlik olarak iki şeydeki iki şey birdir. Biri güneşteki zerrelere diğeri kılıcındaki cevherdir.

Kininden kötü gün, muhabbetinden iyi gün hâsıl olur. Her yerde affından menfaat, gazabından zarar hâsıl olur. Dostlarının yüzünden yönetiminden bir işaret düşmanlarının yüzünden felaketten bir eser var.

در ملک شام و روم به یک عزم تو شدند
از گرد لشکر تو به شام اندرون هنوز
از آتش جگر لب بدخواه توسست خشک
آری هر آن کجا که خلاف تو بگذرد
ای دادگر شهی که تو را خواندن رواست
چون لؤلؤ از جواهر و خورشید ز اختران
از بهر خدمت تو سزد گر خدای عرش
دشمن به دام توسست و زمانه به کام توسست
گر رفتنت ز شهر سپاهان خجسته بود
یک چند در سفر ظفر انگیختی به تیغ
ساغر ستان ز دست نگاری که زلف او
که جعد او به قصد خم اندر شود به خم
نوش است در لب وی و نوش است در قدح
نیکی تو راست عمر به نیکی همی گذار

صد شاه و شهر بسته میان و گشاده در
سرخ است خاک همچو طبرخون و مُعَصَفَر
وز آب دیده گونه بدگوی توسست تر
هم آب دیده باشد و هم آتش جگر
سلطان شرق و غرب و شهنشاه بحر و بر
مشهوری از خلاق و مختاری از بشر
ارواح رفته باز رساند سوی صور
دولت غلام توسست چه باید همی دگر
باز آمدن هست ز رفتن خجسته تر
اکنون به جام می طربانگیز در حضر
که پیش گل سپر بود و گاه گل سپر
که زلف او به طبع سر اندر زند به سر
بستان قدح بر آن لب چون نوش و نوش خور
شادی تو راست روز به شادی همی شمر

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

دل بی قرار دارم از آن زلف بی قرار
داند نگار من که چنین است حال من
ابریست تیره زلفش و سبزه است نو خطش
گر گویمش که زلف و خط تو عجب شدند
گویی مهندسی است خَم جَعْدِ آن صنم
کز غالیه کشید یکی بر سُهِیل خط
ای گشته ارغوان تو شمشاد را وطن
گویی ز بهر فتنه عشاق گشته اند
دُری است آبدار تو را زیر لاله برگ
تاب است در دل من و آب است در دو چشم
در خَدّ توسست روشنی ماه آسمان
ماهی و آسمان تو ایوان خسروست
والا جلال دولت و دنیا معزّ دین

سر پر خمار دارم از آن چشم پر خمار
زان چشم پُر خمار و از آن زلف بی قرار
خرّم رخس چو تازه بهاری است غمگسار
گوید که ابر و سبزه عجب نیست در بهار
گویی مُشْعَبَدی است سر زلفِ آن نگار
وز مورچه نهاد یکی بر عقیق تار
وی گشته پرنیان تو پولاد را حصار
پولاد تو نهفته و شمشادت آشکار
مشکی است تابدار تو را گرد لاله زار
زان مشک تابدار و از آن در آبدار
در قَدّ توسست راستی سرو جویبار
سروی و جویبار تو میدان شهریار
شاهی که هست سید شاهان روزگار

Şâm ve Rûm diyarına senin bir yönelişin ile binlerce şâh ve şehir âmâde olup kapıları açtı. Ordunun toz dumanından dolayı Şâm'ın toprakları tıpkı kırmızı şarap ve kırmızı gül gibi henüz kırmızıdır. Ciğer ateşinden (kahrından) dolayı düşmanlarının dudakları kurumuş. Hakkında ileri geri konuşanların yanakları gözyaşlarından dolayı ıslanmış. Evet! Her kim ki sana başkaldırsa gözündeyi yaş ciğerinde ateş olur.

Ey âdil şâh! Seni şarkın ve garbın sultanı, deniz ve karaların hükümdarı olarak okuyan bir şâh için bu uygundur. Çünkü inci cevherlerden, güneş yıldızlardan daha meşhurdur. Sen ise mahlûkatın meşhuru insanlığın seçkinisin! Arşın Tanrısı, ölen ruhları tekrar surete büründürüp hizmetin için uygun gördü. Düşman tuzağındadır. Dünya arzulanı gibidir. Baht kölendir. Olması gereken ne varsa (istediğin gibi olsun!) Askerlerin ile şehirden gitmene rağmen kutlu idi. Dönüşün gidişinden daha kutlu oldu. Birkaç defa zafer yolculuğunda hançer ile kışkırtıldın. Şimdi ise önündeki şarap kadehi ile neşelisin.

Elinde büyük kadeh olan sevgilinin saçları bazen gülün önüne siper olur. Bazen de gül onun önüne siper olur. Bazen onun parlak saçları birbirinin içine dolanmak için meyl eder. Bazen de saçları huydan dolayı başbaşa verir. Dudaklarında ve kadehinde içki vardır. O dudakların üstünde kadeh bağı, içki ve lezzetli yiyecekler vardır. İyilik seninledir. Ömrünü iyilik ile geçir! Neşe seninledir. Gününü neşeyle say!

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

O aşîfte zülüften dolayı gönlüm huzursuzluğa düştü. O baygın dolu gözlerden dolayı başım sersemliğe düştü. (Aklım başımdan gitti). Sevgilim, onun baygın dolu gözlerinden ve aşîfte olan zülfünden dolayı bu hale geldiğimi biliyor. Onun saçları kapkara bir buluttur. (yanağındaki) ayva tüyleri yemyeşildir. Yüzünün aydınlığı ve gamzesi tıpkı taze bir bahar gibidir. Ona saçların ve ayva tüyün hayret ettiriyor dememe rağmen bahar ayında bulut ve yeşilliğin olması şaşırtıcı değildir dedi. O mahbûbenin kıvrılmış zülfü sanki bir mühendis, zülfünün uçları ise sanki bir sihirbazdır. Biri miskten Süheyl yıldızının üzerine bir çizgi çekmiş. Diğer ayva tüyünden akîkin üzerine ip koymuş. Ey erguvanı şimşâd için vatan olan! Ey ipeği çelik için hisar olan! Sanki gizli çeliğin ve aşîkâr şimşadın âşıklar için fitne olmuşlar.

Kılıcının suyu lale yaprağının altında bir incidir. Parlak gîsûların lale bahçesini etrafına örülen bir misktir. O sulu inciden ve o parlak gîsûlardan dolayı gönlüm takatsiz gözlerim yaşlıdır.

Gökyüzünün ayı, yüzünden dolayı parlaktır. Nehrin selvisi, boyundan dolayı dümdüzdür.

Sana ait olan ay ve gökyüzü hüsravin eyvanıdır. Sana ait olan servi ve nehir şehriyarın meydanıdır.

Devrin şâhlarına seyyidi olan o şâh devletin ulu büyüğü ve dünyanın Mu'izzü'd-dînidir.

شاهی که هست سیرت و کردارهای او
 در بخت او همی نرسد گردش فلک
 سَدّی است استوار خُسامش که بند ملک
 گر یُمن و یُسر خواهی او را ببین که هست
 شاهی بزرگوار و ستودست و همچو اوست
 ای یادگار جمله شاهان باستان
 شاهان عالمند همی اختیار دهر
 دیدار جان‌فزای تو بی‌نار هست نور
 در مجلس تو رحمت خُلدست روز بزم
 از قدرتی که تیغ تو را داد آسمان
 دعوی کنند شیعه که روز نبرد هست
 ای انتظار خلق جهان سوی درگهت
 رفتی ز دار مملکت خویش ناگهان
 امسال یک هزار شمردیم فتح تو
 فردا هنوز نامد و خرّم گذشت دی
 بی حکم تو مباد سکون و مدار ملک
 فهرست پادشاهی و قانون افتخار
 گویی فلک پیاده شد و بخت او سوار
 گشته است استوار بدان سَدّ استوار
 هم یُمن بر یمینش و هم یُسر بر یسار
 کردار او ستوده و رسمش بزرگوار
 هرگز مباد ملک جهان از تو یادگار
 وایزد ز اختیار تو را کرد اختیار
 شمشیر جان‌گزای تو بی‌نور هست نار
 بر درگه تو زحمت خُش‌رست روز بار
 وز قوّتی که دست تو را داد کردگار
 دست تو دست حیدر و تیغ تو ذوالفقار
 دادت خدای آنچه تو را بود انتظار
 باز آمدی مُظفّر و پیروز و کامکار
 آرجو که بِشَمَریم دگر سال ده هزار
 امروز روز توسست به شادی همی گذار
 تا خاک را سکون بود و چرخ را مدار

O, öyle bir şâh ki onun ahlakı ve örnek davranışları padişahlığın fihristi, kanunlar için iftiharıdır.

Feleğin çarkın onun bahtına yetişemiyor. Sanki felek piyade onun bahtı ise süvaridir.

Onun keskin kılıcı saltanatın ipini güçlendiren bir seddir. O güçlü sedd sayesinde saltanat daha da güçlendi.

Eğer bereket ve güç istersen ona bak! Zira bereket onun sağ tarafında güç ise sol tarafındadır.

O, kıymetli ve övülmeye değer bir şâhtır. Çünkü onun davranışı örnek, âdabı ise kıymetlidir.

Ey cümle eski şâhların yâdigârı! Cihanın mülkü senden asla yâdigâr kalmasın! (Sonsuza kadar yaşa!)

Âlemin şâhları dünya tarafından seçilirken Tanrı senin seçtiğini seçkin yaptı.

Cana can katan bakışın ateşsiz nura benzer. Canı talan eden kılıcın nursuz ateşe benzer.

Eğlence/sohbet günü meclisinde cennetin rahmeti var. Divan günü sarayında mahşerin zahmeti var.

Savaş zamanı Şiîler, gökyüzünün kılıcına bahşettiği kudretten ve Tanrı'nın eline verdiği kuvvetten dolayı gücünün Haydar, kılıcının Zülfikâr olduğunu iddia ediyorlar.

Ey (şâh!) Dünya halkının sarayına yönelik intizarı var. (Zira) senden beklenen ne varsa Tanrı sana bahşetti.

Aniden memleket yurdundan gittin. Hayırlı, kazançlı ve neşe ile dönüş yaptın.

Bu yıl bin tane fethini saydım. Seneye on bin tane fetih saymayı umut ediyorum.

Yarın henüz gelmedi dün ise mutluluk ile geçti. Bugün senin günüdür ve neşe ile geçiyor.

Toprak sükût bulana kadar ve felek döndüğü müddetçe hükmün dışında saltanat sükût ve hareket etmesin!

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

تهنیت گویند شاهان را به جشن نامور
سایه یزدان ملکشاه آفتاب داد و دین
آن شهنشاهی که ملت زو بیفزودست فخر
آن که شیران ژیان در دام او دارند پای
یک تن است او وز هزاران تن فزون دارد خرد
چون بخوانی نامه اش در جسم بفروزد روان
هر چه بدسگالی همه پست است و قدر او بلند
با رکاب او همیشه مُتَّق باشد قضا
آن یکی خواهد دهان تا پیش او بوسد زمین
از طرب باشد همیشه بزمگاهش را نشان
گر نبودی بزمگاه او کجا بودی طرب
ای خداوندی که بی حکم تو بر روی زمین
همچو خورشید از کواکب نامداری از ملوک
عقل بی کردار تو ننمود و ننماید شرف
مهر تو ماند به شاخی کش سعادت هست بار
هر که بی دیدار و بی نام تو خواهد چشم و گوش
گوش او خواهد که گردد چشم او فی الحال کور
فتحهایی کز تو اندر یک سفر حاصل شدست
خسروان را گر ز وصف و شرح آن باید نشان
گرد گردانت رسید از کاشغر تا قیروان
دشمنانت را ز ادبارست هر ساعت نفیر
هست جودت کار ساز خلق عالم یک به یک
گر ز جود و عدل بفزاید به عمر اندر همی
تا که باشد جرم ماه از قُرب و بُعد آفتاب
ملک تو چون گنج تو آکنده باد از زر و سیم
فرخ و فرخنده بادت مهرگان وز مهرگان

جشن را من تهنیت گویم به شاه نامور
شهریار شرق و غرب و پادشاه بحر و بر
آن جهاننداری که دولت زو پذیرفته است فر
وان که شاهان جهان بر خط او دارند سر
یک شه است او وز هزاران شه فزون دارد هنر
چون ببینی طلعتش در چشم بفزاید بصر
هر چه بشناسی همه زیرست و بخت او زبر
با عنان او همیشه مُتَّصل باشد قدر
و آن دگر خواهد میان تا پیش او بندد کمر
وز ظفر باشد همیشه رزمگاهش را خبر
ور نبودی رزمگاه او کجا بودی ظفر
دم نیارد زد هر آن کاو عاقل است و جانور
همچو یاقوت از جواهر اختیاری از بشر
ملک بی شمشیر تو نفزود و نفزاید خطر
کین تو ماند به تخمی کش نحوست هست بر
کینه ور گردند چشم و گوش او بر یکدگر
چشم او خواهد که گردد گوش او در وقت کر
از ملوک باستان حاصل نشد در صد سفر
وصف آن در خاورست و شرح آن در باختر
شور شیرانت رسید از قیروان تا کاشغر
دوستانت را ز اقبال است هر لحظت نفر
هست عدلت پاسبان ملک گیتی سر به سر
پس تو داری عمر جاویدان سخن شد مختصر
گاه چون زرین کمان و گاه چون سیمین سپر
اشک و روی دشمنانت باد همچون سیم و زر
روزهای دیگرتر فرختر و فرخنده تر

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Padişahları, bilinen bayram dolayısıyla tebrik ediyorlar. Ben ise bilinen şâh dolayısıyla bayramı tebrik ediyorum.

Melikşâh, Tanrı'nın gölgesi, dinin ve adaletin güneşi, Doğunun ve Batının şehriyârı, karaların ve denizlerin padişahıdır. O, öyle bir şâh ki onun sayesinde milletin iftiharı arttı. O, öyle bir hükümdar ki onun sayesinde devletin şanı arttı. Öfkeli aslanlar onun tuzağına ayağını kaptırdılar. Cihanın şâhları onun ahtine başını koydular. O, bir kişi olmasına rağmen bilgisi, binlerce kişiden daha fazladır. O, bir şâh olmasına rağmen hüneri, binlerce şâhtan daha fazladır. Onun mektubunu okuduğunda bedendeki can aydınlanır. Onun yüzünü gördüğünde gözdeki basiret arttırır.

Kötü fikirlilerin hepsi gittikçe alçalıyor onun kıymeti ise yükseliyor. Onlar, onu tanıdıkça alçalıyorlar onun bahtı ise yükseliyor. Kaza/takdiri ilahî, onun atına her zaman yoldaştır. Kader, onun atının dizginine her zaman yapışıktır. Onlardan biri huzurunda yeri öpmek için ağzını açmak istiyor. Diğeri ise huzurunda hizmete girmek için hazırlanmak istiyor. Her zaman meclisinden eğlence işaretleri, savaş meydanından zafer haberleri var. Onun içki meclisi olmasaydı nerede neşe olurdu? Onun savaş meydanı olmasaydı nerede zafer olurdu? Ey hüdvend! Yeryüzünde hiçbir akıl sahibi ve hiçbir canlı senin onayın dışında nefes alamaz.

Yıldızların en meşhuru güneş olduğu gibi meliklerin içinden de en meşhuru sensin. Cevherler içinden en seçkin olan yakut gibi insanlığın içinden de en seçkini sensin. Vefan olmazsa akıl çalışmaz itibar ise ortaya çıkmaz. Kılıcın olmazsa saltanat büyümmez makamlar ise çoğalamaz. Sevgin/muhabbetin bir dala benzer ki o dal meyvelerin mutluluk sebebidir. Kinin bir tohumu benzer ki o tohum meyveler için kötü bir talihtir. Her kim ki senin görüşün ve namın dışında görmeyi ve duymayı arzularsa kulağı ve gözü birbine karşı kindar olur. Kulağı, gözünün derhal kör olmasını, gözü, kulağının derhal sağır olmasını ister.

Tek seferde/savaşta senden fetihler hâsıl oldu. Eski Meliklerden yüzlerce seferde/savaşta (bir fetih bile) hâsıl olmadı. Hüsrevleri tarif edip açıklamak gerekirse onun tarifi doğuda, açıklaması ise batıdadır. Dönüşünün tozu Kaşgar'dan Keyrevân'a kadar ulaştı. Aslanlarının heyecanı Keyrevân'dan Kaşgar'a kadar ulaştı. Düşmanların için alçaklıktan her saat bir saldırı var. Dostların için mutluluktan her an bir şans var. Dünya halkının her bir ferdinin sorunu için ihsanın çözümdür. Tüm dünya mülkünün muhafazası için adaletin vardır. Eğer cömertlik ve adalet kişinin ömrünü uzatıyorsa o halde uzun lafın kısıtı, sonsuz bir ömre sahiptir.

Ayın kütlesi, güneşin yakınından ve uzağından bazen altın yay gibi bazen de gümüş kalkan gibi olduğu müddetçe mülkün hazinen gibi altın ve gümüş ile dolsun! Düşmanın gözyaşı ve yüzü, altın ve gümüş gibi olsun! Sonbahar ayının Mihriğân bayramı sana kutlu ve mübarek olsun! Diğer günlerin bundan daha kutlu ve daha mübarek olsun!

در مراجعت ملک‌شاه از ری به نسا‌بور

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

تا رایت منصور تو ای خسرو منصور	از ری حرکت کرد سوی شهر نسا‌بور
فرمان تو مالک شد و شاهان همه مملوک	شمشیر تو قاهر شد و خصمان همه مقهور
نقطه است شهنشاهی و فرمان تو پرگار	گنج است جهان‌داری و شمشیر تو گنج‌ور
شیری تو و شاهان همه در جنب تو نخجیر	بازی تو و خصمان همه در پیش تو عُصْفور
ای جسم هنر را شده بهروزی تو جان	وی چشم هنر را شده پیروزی تو نور
جیش تو به بلخ است و تو در مرز خراسان	جوش تو به هندست و تو در شهر نسا‌بور
سَهْم تو نهادست قدم بر سر چپیال	عزم تو فکندست فَرَع در دل فغفور
چیرست سر تیغ تو بر تَارَكِ اَعْدَا	چونانکه بر اکناف عرب خنجر شا‌بور
توران ز نیاکان به تو میراث رسیدست	در جستن میراث بود تیغ تو معذور
زودا که شود رزمگهت همچو قیامت	کوس تو و کرنای تو چون دم زدن صور
زودا که غبار سُمِ اسبانِ تو گیرد	ملکی که ازو مشک همی خیزد و کافور
هستند به فرّ تو غلامان تو پیروز	هستند به فتح تو سواران تو منصور
شیرند گه رزم و گه بزم همه ماه	دیو اند گه جنگ و گه صلح همه حور
بر درگهت از بس که طواف ملکان است	شد درگه معمور تو چون خانه معمور
گیتی همه شهرست و به هر شهر تو داری	شایسته و بایسته یکی چاکر مشهور
این چاکر مخلص که تو را هست درین شهر	هست از شرف خدمت تو مقبل و منظور
ای باغ تو و بزم تو و سور تو خرّم	می‌نوش در این باغ و در این بزم و در این سور
بنگر که چمن هست پر از عنبر سارا	بنگر که شَجَر هست پر از لؤلؤ منثور
اندر دهن قمریکان ساخته بربط	واندر گلوی فاختگان ساخته تنبور
خوشبوی بنفشه است به باغ اندر و نرگس	چون زلف به هم در شده و دیده مخمور
هرچند تو را روی سوی رزم و نبردست	اختر سزد از بزم و دل و طبع تو مسرور
آراسته بزم تو پر از بچه خوراست	از بچه ی حورا بستان بچه ی انگور
تا ملک جهان است جهاندار تو بادی	نیکی به تو نزدیک و ز تو چشم بدان دور
شاهی به تو نازنده و تو شاد به شاهی	دستور به تو خرّم و تو شاد به دستور

Melikşâh'ın Rey'den Nîşâbur'a Dönüşü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

Ey hüsrev-i muzaffer! Zafer sancağın Rey'den Nîşâbur şehrine doğru harekete geçince fermanın malik, bütün şâhlar kölen oldu. Kılıcın kahhar, bütün düşmanların mağlup oldu.

Fermanın bir nokta ise şehinşahlık onun pergeridir. Hükümdarlık bir hazine ise kılıcın onun sahibidir.

Sen bir aslansın, bütün şâhlar ise karşında avdır. Sen bir şahinsin, bütün hasımların ise önünde serçedir.

Ey sanatın somutluluğu, ruhuna mutluluk veren! Ey sanatın gözü, galibiyetine nur olan! Sesin/ordun Belh'te sen ise Horasan hududundasın. Taşkınlığın/çoşkun Hint'te sen ise Nîşâbur şehrindeyin!

Korkun, Çipâl'in başına ayak basmış, azametini, Fağfur'un kalbine feryat nidaları atmış. Kılıcın ucu, Şâpûr'un kılıcı gibi Arap'ın etrafında düşmanların başına musallat olmuş.

Kılıcın mâzur bir şekilde miras arayışında iken Tûran, cedlerinden sana miras kaldı. Hızlı bir şekilde savaş meydanın, kıyamet meydanı gibi oldu. Savaş davulun ve borazanın Sûr'un üfleyişi gibi oldu. Ardından, kendilerinden misk ve kâfur kokusu gelen o şâhların yüzleri atlarının nalarının tozo dumanından yüzleri kapandı. Kölelerin, kuvvetin sayesinde galip oldular. Süvarilerin, fethin sayesinde muzaffer oldular. Hepsi savaşta bazen aslan, içki meclisinde bazen ay gibiler. Hepsi savaşta bazen dev, barışta bazen huri gibiler.

Melikler, dergâhını o kadar çok tavaf ettiler ki memurunun dergâhı bile mâmur bir eve göndü.

Bütün âlem şehirdir. Sen ise her bir şehrin sahibisin. Ünlü bir hizmetkâr bu şehirlere gerekli ve lazımdır. Bu sadık hizmetkâr ki sayende bu şehirdedir. Sana hizmet etme şerefine nail olduğu için makbul ve beğenilen oldu.

Ey bahçesi, meclisi ve şöleni ferahlık veren! Bu bahçede, mecliste ve şölende şarap iç! Çimenin saf amber ile dolduğuna şahit ol! Ağacın inci ile dolup taşıdığına şahit ol! Kumruların gagalarından üd yapılmış; guguk kuşlarının boğazından tambur yapılmış. Bağdan benefşenin hoş kokusu geliyor. Nergis ise baygın göz gibi ve zülûf gibi birbirinin içine girmiş.

Her ne kadar yüzün savaşa dönük olsa da meclisin, gönlün ve hoş tabiatın mutluluk veriyor. İçki meclisin güzel yüzlü çocuklar ile dolup süslenmiş. O güzel yüzlü çocuklar tıpkı üzümün çocuklarına benziyorlar.

Dünya mülkü olduğu sürece hükümdar sen ol! İyilik sana yakın kem gözlü düşmanlar senden uzak olsun! Şâhlık senin ile övünmüş; sen ise şâhlık ile mutlusun. Kanun senden hoşnuttur; sen ise kanun ile mutlusun!

در تهنیت ورود شاه به نشابو

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

از رایت منصور تو ای خسرو منصور
شاپور بنا کرد نشابور و تو را هست
در دهر ز آثار تو فخرست علی‌الفخر
هر وقت‌که در بزم تو نظاره کند چرخ
خورشید جهانی تو و هرگه که بتابی
تا تو ز عراق آمده‌ای سوی خراسان
صد نائره بودست ز آشوب تو در هند
از بیم دلیران و سواران تو رفته است
مرحوم شد آن‌کس که شد از عدل تو محروم
شیری که مخالف شد و بازی که هوا جست
یک باره نگهدار تویی دین هدی را
آسایش اسلام در آن است که امسال
از هیبت رزم تو بود هول قیامت
گُرز تو شود غالب و رُهبانان مغلوب
اَرَجو که به اقبال تو این فتح برآید
در فصل خزان هرکه ز می بازگشددست
بس دیر نماندست که از جانب دریا
چون برف به هم در شده بینی به هوا بر
زاغان ز بَر برف فراز آمده هر جا
و آن گلبن آراسته ناکرده قماری
محرور توان کرد به باده تن مرطوب
هستند رزان دشمن پیران خرابات
ای شاه درین فصل شراب از کف آن خواه
از چرخ همی دست تو را بوسه دهد ماه
خالی نسزد مجلسست از جام در این وقت
تا ملک جهان است جهاندار تو بادی
فالت همه فرخنده و روزت همه میمون

بر چرخ همی فخر کند شهر نشابور
صد میر جهانگیر بهر شهر چو شاپور
در ملک به اقبال تو نورست علی‌النور
سیاره برافشانند اگر باشد دستور
در مشرق و مغرب بود آثار تو مشهور
در فتح برافراشته‌ای رایت منصور
صدصاعقه بودست ز آسیب تو در طور
هوش از سر چیپال و روان از تن فغفور
رنجور شد آن‌کس که شد از پیش تو مهجور
آن شیر چو روبه شد و آن باز چو عصفور
باشد ز پی دین هدی سعی تو مشکور
گردد دل کفار ز شمشیر تو رنجور
وز نعره کوس تو بود مشغله صور
تیغ تو شود قاهر و قسّیسان مقهور
تا کافر محزون شود و مؤمن مسرور
هر چند نهد عذر ندارندش معذور
ابر آید و بارد ز هوا لؤلؤ منثور
گویی که بشورید کسی خانه زنبور
همچون سپه هندو در مَعْدِن کافور
از جامه برهنه شده چون مردم مقفور
یک راه که مرطوب شد این عالم محرور
از بس که زدستند لگد بر سر انگور
کاو فتنه دلهاست بدو نرگس مخمور
وز خلد همی بخت تو را مژده دهد حور
وز طبل و نی و چنگ و دف و بربط و تنبور
میران جهان جمله به امرت شده مأمور
نیکی به تو نزدیک و ز تو چشم بدان دور

Şâh'ın Nîşâbur'a Girişinin Kutlanması

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

Ey muzaffer hüsv! Zafer sancağından dolayı Nîşâbur şehri, gökte kıvanç duyuyor. Nîşâbur'u Şâpûr inşa etti. (Ancak) senin sayende her şehirde Şâpûr gibi yüz (lerce) cihan alan emîrin var. Dünyada eserlerinden dolayı iftiharın iftiharı vardır. Saltanatta yönetiminden dolayı nur üzerine nur vardır.

Ne zaman felek işret meclisini izlerse iznin dâhilinde (meclisinin üzerine) gezegen saçar. Cihanın güneşi sensin ve ne vakit parlarsan Doğuda ve Batıdaki eserlerin meşhur olur. Sen Irak'tan Horasan'a gelinceye kadar zafer sancağın fetihe (dair) göndere çekilmişti (bile).

Hindistan'daki kaostan dolayı yüzlerce fitne meydana geldi. Tûr Dağın'daki zararından ötürü yüzlerce şimşek meydana geldi. Yiğitlerinin ve süvarilerinin dehşetinden Çipâl'in aklı başından, Fağfûr'un canı teninden çıktı.

Adaletinden mahrum kalan bir kimse merhûm olur. Yanından uzaklaşan bir kimse gâmlı olur. (Sana) muhalif olan bir aslan tilki gibi olur. (Başka) iklim arayan bir kartal serçe gibi olur. Allah'ın dininin yegâne koruyucusu sensin. Allah'ın dininin arkasındaki cehtin sana müteşekkirdir.

Bu yıl kılıcın küfrün/kâfirlerin kalbini rahatsız ettiği için İslam umûmî olarak emniyet (buldu). Kıyametin korkusu, senin savaştaki heybetindendir. Sûr'un sesi, senin (savaş) davulunun nârasındandır. Senin gürzün mağlup olmuş Hristiyanlara galip olur. Kılıcın kahrolmuş ruhbanlara kakhâr olur. Bu fethin de yönetimin sayesinde başarıya ulaşacağını umut ediyorum. Böylelikle kâfir mahzûn mümin ise mesrûr olur.

Hazan mevsiminde her kim eline şarap alırsa mazereti olmamasına rağmen kusurlu görünür. O halde deryanın kenarından bulutun gelmesi ve havanın inci yağdırıp saçması çokta uzak değildir. Çünkü karın erimeye başladığını havanın karı yok ettiğini görüyorsun. Sanki biri arı kovanına karışmış gibi. Kargalar, kâfur madenindeki Hint ordusu gibi karın çokluğundan her yerden geliyorlar. O süslenmiş gül dalı bir şart koşmamış tıpkı kusurlu bir insan gibi elbisesinden sıyrılmış. Sıcaklık, bade ile tene ateş düşürebilir. Bu sıcak âlemin, sıcaklık düşüren bir yolu gibidir. (Harâbât pirleri) o kadar çok üzüm tekmelemişler ki üzüm ağaçları harâbât pirlерinin düşmanıdırlar. Ey şâh bu şarap mevsiminde gönlünde fitne olan ve nergis gibi mahmur olan o kimsenin elinden al!

Felekteki ay, senin elinden öpüyor. Cennetteki güzel yüzlü huriler bahtıyarlığından müjde veriyor.

Bu mevsimde kadeh, davul, ney, çeng, def, ûd ve tambûr meclisinden eksilmesin! Dünyanın mülkü var oldukça hükümdar sen ol! Cümle cihanın mirleri emrine âmâde olsun! İkbalin ferhûnde, günün mübarek olsun! İyilik sana yakın düşmanın kem gözü senden uzak olsun!

در وصف مجلس سور پادشاه

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

هرگز که شنیدست چنین بزم و چنین سور	باریده برو رحمت و افشانده برو نور
بزمی است کزین بزم همی فخر کند ماه	سوری است کزین سور همی رشک برد حور
از دولت سلطان جهان است چنین بزم	وز طلعت سلطان جهان است چنین سور
یارب توکنی جان و دل از دولت او شاد	یارب تو کنی چشم بد از طلعت او دور
هنگام نشاط است و می ای خسرو عادل	می نوش به شادی و نشاط ای شه منصور
رضوان تویی و بزم تو را سایه طویی	موسی تویی و تخت تو را پایگه طور
از بوی گل و رنگ مل این بزم تو گویی	پر عنبر سارا شد و پر لؤلؤ منثور
هر بنده که در پیش تو خدمت کند ای شاه	شاید که بود بنده او قیصر و فغفور
در خدمت تو رنج بری گنج دهد بر	گنجور شود هر که شود پیش تو رنجور
تا هست جهان جاه تو جاوید بماناد	هم بزم تو فرخنده و هم سور تو مسرور
از شادی تو گشته نکوخواه تو دلشاد	وز قهر اجل گشته بداندیش تو مقهور
از همت تو فال تو چون بخت تو فرخ	وز دولت تو ملک تو چون عمر تو معمور

در مراجعت ملکشاه از سفر روم و شام

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

ای ز دارالملک رفته مدتی سوی سفر	بازگشته سوی دارالملک با فتح و ظفر
نرد ملک و نرد دولت باخته در یک ندب	کار دین و کار دنیا ساخته در یک سفر
برده در شام و بلاد روم بی رهبر سپاه	کرده بر آب فرات و دجله بی کشتی گذر
ملکهای شام را ترتیب داده یک به یک	مالهای روم را تقریر کرده سر به سر
از صف لشکر فکنده جنبش اندر دشت و کوه	وز تف خنجر فکنده جوش اندر بحر و بر
در هوای عالم از گرد سوارانت نشان	بر جبین عالم از نعل سوارانت اثر
رادمردان را به طاعت درکف پیمانت دل	شیرمردان را به خدمت بر خط فرمانت سر
گر جهان را از جهاندارای و شاهی چاره نیست	چون تو باید در جهاندارای شه پیروزگر
درخور پیشی و بیشی از همه شاهان تویی	پیشتر رفتی و بگرفتی ز عالم بیشتر
آن ظفرهایی که در یک سال شد حاصل تورا	ده مجلد بیش باشد گر بگویم مختصر
در فتوح شام و روم امسال دیوان ساختم	ساخت باید در فتوح هند و چین سال دگر

Padişah'ın İşret Meclisinin Tarifi

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

Asla! Kim böyle bir meclisi ve böyle bir şöleni duymuştur? Onun üzerine nur saçılmış ve rahmet yağmıştır. O, öyle bir meclis ki ay, o meclise kıvanç duyuyor. O, öyle bir işret ki huriler, o şöleni kaskanıyor. (Ancak) cihan Sultanının devletinden böyle bir meclis ve cihan Sultanının güzel yüzünden böyle bir şölen (beklenir). Yâ Rab! Onun devleti sayesinde gönlüne ve ruhuna mutluluk ver! Yâ Rab! Onun güzel yüzü sayesinde onu kem gözlerden uzak tut! Ey adaletli Hüseyin! Neşe ve şarap zamanıdır. Ey Mansûr şâh! Mutluluk ve neşeyle şarap iç! Cennetin Rıdvânı (bekçi) sensin. Meclisin ise Tûbâ'nın (cennet ağacı) gölgesidir. Musa sensin ve tahtın ise Tûr Dağı'nın mesâbesindedir. Senin bu işret meclisin gül kokusu ve şarap renginden sanki saf amber ile saçılmış inciler ile dolmuştur.

Ey şâh! Huzurunda hizmet eden her kölenin kölesi belki de Kayser ve Fağfûr'dur. Hizmetinde sıkıntıya düşen için katında hazine vardır. Her kim huzurunda sıkıntıya girse hazineye sahip olur.

Dünya var olduğu sürece makamın bâki kalsın! Hem meclisin mübarek hem de şölenin şenlik olsun! İyiliğini isteyen, sevincinden dolayı gönlü mutlu oldu. Kötülüğünü isteyen, ecel kahrından dolayı tarumar oldu. Ülkün ve talihin bahtın gibi aydın, devletin ve saltanatın ömrün gibi âbâd olsun!

Melikşâh'ın Rûm ve Şâm Seferinden Dönüşü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Ey bir süreliğine başkentten sefere doğru giden (ardından) zafer ve fetih ile tekrardan başkente dönüş yapan saltanat ve devlet tavalasında tek hamlede galip gelen din ve dünya işlerini tek seferde düzene sokan orduyu rehber olmaksızın Şâm ve Rûm beldelerine götüren Dicle ve Fırat Nehirlerinden gemi olmaksızın geçip aşan Şâm meliklerini tek tek nizama getiren Rûm mallarını baştanbaşa yerine koyup sabitleştiren askerin nizamından dağlara ve ovalara coşkunluk serpen hançerin hararetinden denizlere ve karalara taşkınlık saçan şâh!

Âlemin havasında, süvarilerinin tozundan bir alamet, alnında süvarilerinin at nallarından bir iz var.

Yiğitlerin ciğeri itâat (konusunda) elindeki kadehin içindedir. Aslan yüreklielerin başı hizmet (konusunda) fermanının emrindedir.

Cihana hükümdar ve şâh olmaktan başka bir çare yoksa hükümdarlıkta senin gibi muzaffer bir şâh olmalı!

Bütün şâhlardan (önce) bolluğu ve önceliği sen hak ediyorsun. Daha önce sen gittin ve âlemden daha fazlasını elde ettin.

Bir yılda (süre zarfında) senden hâsıl olan o zaferleri/fetihleri kısaca zikredersem on ciltten daha fazla olur. Bu yıl Şâm ve Rum fütuhâtı ile ilgili bir divan yazdım. Önümüzdeki yıl ise Hint ve Çin fütuhâtı ile ilgili yazılmalı!

چشم ما در روزگارت بیشتر ببند همی
 فتحها یکسر خبرگشته است و فتح تو عیان
 ایزد اندر شخص تو چندان هنر موجود کرد
 هر هنرمندی که درگیتی هنر ورزد همی
 ای بسا شاهها که بر سر داشت تاج خسروی
 ای بسا حصنا که از کین تو شور و شر نمود
 کین تو چون زلزله است و هرکجا قوت گرفت
 تیغ تو در باغ پیروزی درخت نصرت است
 هست بر عالم همایون همت تو چون همای
 هست گویی تیغ تو در طبع چون سودای خون
 کعبه شاهان آفاق است عالی مجلس
 خلق را از مهر دیدارت بیفزاید همی
 بندگان پروردگان دولت و بخت تواند
 کرد بر راه و رکاب تو نثار سیم و زر
 یافته است از خدمت و مهر تو عالی دولتی
 خسروا شاهها هر آنچ از دین و دنیا خواستی
 مدتی در هر زمینی در گشادی رزم را
 در قدح زان گوهر پاکیزه دوشیزه خوا
 هرچه هست اندر جهان از نیکی و شادی تو را است
 تا که هفت اقلیم و چار عنصر بود اندر جهان
 از بقای تو همیشه دولت و دنیا و دین

زانچه گوش ما شنیدست از حکایت وز سیر
 مرد دانا تا عیان یابد کجا جوید خبر
 کز شمار آن همی عاجز شود و هم بشر
 هست واجب کاو بیاید وز تو آموزد هنر
 تاج بنهاد و به خدمت بست پیش تو کمر
 بازگشت آخر به ملک و دولت او شور و شر
 خانمان و خان بدخواهان کند زیر و زبر
 بیخ او در خاور است و شاخ او در باختر
 شرق دارد زیر بال و غرب دارد زیر پر
 زان کجا آهنگ او سوی دماغ است و جگر
 پایه تخت و رکاب تو مقام است و حجر
 هم به جسم اندر حیات و هم به چشم اندر بصر
 خاصه آن شیر دلیر و میر بی همتا و نر
 خواستی کش جان و دل بودی به جای سیم و زر
 تا پسر خوانی تو او را دولتش ناید بسر
 بی توقف یافتی از کردگار دادگر
 مدتی اندر سپاهان بزم را بگشای در
 کافتابش دایه و مادر بدانگورش پدر
 عمر در نیکی گذار و روز در شادی شمر
 باد شش چیز از دو چیز تو عزیز و نامور
 وز لقای تو همیشه شادی و تایید و فر

Kulaklarımızın duyduğu hikâye ve gece masallarından sonra gözlerimiz devrinde daha iyi görüyor.

Bütün fetihler haber olmuş ve senin fethin aşikârdır. Bilge adam açıklamak için acaba nerde haberleri aramalıdır? Tanrı, şehsiyetine o kadar çok sanat sığdırmış ki onları saymaktan hem kendisi (bilge adam) hem de insanlık acizdir. Dünyada sanat arayan her sanatkârın huzuruna gelip senden sanat öğrenmesi icabeder.

Başının üstünde hücrevin tacı olan nice şâh tacını indirip hizmetine âmâde oldu. Düşmanlığından dolayı nice namuslu (kadın) fitne ve fesat meydana getirdi. Nihayetinde fitne ve fesat onun devletine ve saltanatına geri gitti (musallat oldu).

Senin nefretin zelzeleye benzer Hânlılar (Karahanlılar) ve sana düşmanlık yapan Hânlar her nerede kuvvetlenmiş iseler orayı yerle yeksan eder.

Senin kılıcın zafer bağında fethin ağacıdır. Onun kökü doğudadır dalı ise batıda. Âlemin üzerindeki mübarek cömertliğin Hüma kuşuna benzer. Doğu ve Batı onun kanatlarının altındadır.

Kılıcın huy konusunda sanki kanın içindeki sevdadır. Onun âhengi beyin ve ciğere doğru gider.

Bütün şâhların kabesi senin yüce meclisindir. Tahtının ve atının ayağı Hacerü'l-esved makamıdır.

Halkın, yüzünün muhabbeti ve sevgisinden hem bedenlerinde hayat hem de gözlerinde basiret artıyor.

Bilhassa aslan yürekli (asker) ve benzersiz delikanlı emîr (gibi) kullar, bahtının ve devletinin besleyicileridir.

Senin ve bineğinin yoluna altın ve gümüş serpmiş ancak sen altın ve gümüş yerine onun canını ve ciğerini istedin. Mutluluğa erişemiyordu ta ki ondan bir çocuk isteyene kadar. Senin hizmetin ve muhabbetinden yüce bir mutluluk buldu.

Ey Hücrev! Ey şâh! Devlet ve dinden her ne istersen adaletli Tanrı'dan beklemeksizin bulasın!

Bir süreliğine savaş için her toprağın kapısını açtın. Bir süreliğine de askerlerin için işret meclisinin kapısını aç!

O pak soylu bakireden bir kadeh iste! (Zira) onun sütannesini ve annesi güneş, babası ise bozuk üzümüdür.

Dünyada iyilikten ve mutluluktan (ibaret) her ne varsa sendendir. Ömrünü iyilik ile geçir günlerini neşe ile say!

Dünyada yedi iklim ve dört unsur olduğu sürece iki şeyinden dolayı altı şey yüce ve meşhur olsun! Ömrünün ebediliğinden daima devlet, din ve dünya, yüzünü paklığından daima mutluluk, doğruluk ve aydınlık (yüce ve meşhur olur!)

در وصف حصاری و مدح پادشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

آسمان بی مدار است این حصار استوار
بر همه عالم همی تابد به تایید خدای
گفتم ایزد با زمین پیوسته کرد این آسمان
ز استواری و بلندی پایه دارد آن که هست
شاه را از هیچ خصم و هیچ دشمن باک نیست
این حصار از بهر آن کردست تا بنهد درو
تا نه بس بود و ببارد مال مصر و گنج روم
ای شهنشاهی که زیر اختیار توسست دهر
نام آن کس کاو تو را بنده نباشد هست ننگ
کین تو زیر زمین دشمن همی دارد نهان
خاک و باد و آب و نار است ای عجب طبع جهان
ای به فرمان تو کرده شهریاران اقتدا
مرکبت را هر زمان طاعت گزارد آسمان
از معادی موکی وز موکب تو یک غلام
تا مکان است و مکین و تا زمان است و زمین
امن خلق روزگاری روزگارت باد پشت
رهنمایت باد دولت در سفر هم در حضر

آفتاب بی زوال است این مبارک شهریار
آفتاب بی زوال و آسمان بی مدار
تا بود در زیر پای شهریار روزگار
همچو رای و عزم شاهنشاه بلند و استوار
کس نیاید پیش او هرگز به جنگ و کارزار
مال‌های بی‌حساب و گنج‌های بی‌شمار
برکشد برگردن گردان بدین فرخ حصار
چرخ را بر اختیار تو نبینم اختیار
فخر آن کس کاو تو را چاکر نباشد هست عار
و هم تو گرد جهان حاسد همی‌گیرد شکار
هست چشمش پر ز آب و هست جانش پر ز نار
وی به پیمان تو کرده نامداران افتخار
بندهات را هر زمان مدحت سراید روزگار
از مخالف لشکری وز لشکر تو یک سوار
تا شهورست و سنین و تا خزان است و بهار
پشت دین کردگاری کردگارت باد یار
کار سازت باد یزدان در نهان و آشکار

در مرثیه ملک‌شاه و خواجه نظام الملک

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

شغل دولت بی‌خطر شدکار ملت با خطر
مشکل است اندازه این حادثه در شرق و غرب
مردمان گفتند شوریده‌ست شوال ای عجب
سیر این معنی کنون معلوم شد از مرگ شاه
رفت در یک مه به فردوس برین دستور پیر
شد جهان پرشور و شر از رفتن دستور و شاه
این بلاها هیچ زیرک را نَبُد اندر ضمیر
کرد ناگه قهر یزدان عجز سلطان آشکار
ای دریغا این چنین شاه و وزیری این چنین

تا تهی شد دولت و ملت ز شاه دادگر
هائل است آوازه این واقعه در بحر و بر
بود ازین معنی دل معنی شناسان را خبر
ملک و دولت در مه شوال شد زیر و زبر
شاه برنا از پی او رفت در ماهی دگر
کس نداند تا کجا خواهد رسید این شور و شر
وین حوادث هیچ دانا را نبذ اندر فکر
قهر یزدانی بین و عجز سلطانی نگر
چون برفتند از جهان ناگاه با آن زیب و فر

Padişah İçin Övgü ve Sarayının Tarifi

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Bu sağlam saray sayesinde gökyüzünün (ayakta kalması için) desteğe ihtiyacı yok. Bu mübarek şehriyar sayesinde güneşin edebi kalmasına ihtiyacı yok. Ebediliğe ve desteğe ihtiyaç duymayan güneş ile gökyüzü hükümdarın desteğiyle tüm âlemin üstünede parlamaktadır. Tanrı, yeryüzünü ve gökyüzünü, zamanın şehriyarının ayağının altında kalması için birbiriyle birleştirdiğini söylüyorum. Söz konusu kale, tıpkı ebedi ve yüce şehinşâhın ilmi ve yüceliği gibi ebedilikten ve yücelikten payesi vardır.

Şâhın hiçbir düşman ve hasımdan endişesi yoktur. Asla kimse savaşta ve savaş meydanında onun önüne çıkmaya cesaret edemez. Bu kale, içine sayısız mal mülk ve hazineler koymak için inşa edilmiştir. Rûm'un hazineleri ve Mısır'ın malları yağsa ve bu geniş hisarın boynuna gelip asılsa da yeterli değildir.

Ey şehinşâh! Kâinat senin insiyatıfındedir. Feleğin kendi seçimi ile tasarrufunun dışında kalacağını göremem! Sana köle olmayan kimsenin şöhreti utanç olur. Sana kul olmayan kimsenin kıvancı namussuzluk olur. Nefretin düşmanı yerin dibine sokuyor. Korkun ise dünyanın etrafında seni çekemeyleri avlıyor. Şu ilginçliğe bakın! Cihanın tabiatı su, toprak, ateş ve rüzgârdır. Onun gözleri su/gözyaşı ruhu ise ateş ile dolmuş.

Ey (şâh)! Şehriyarlar fermanını taklid ediyorlar. Şöhretliler ise ahtin ile kıvanç duyuyorlar. Felek, her zaman bineğine itaat ediyor. Zaman, her an köleni övüyor. Düşmanlarından bir grup süvari, süvarilerinden bir köleye denktir. Muhaliplerinden bir asker askerlerinden bir süvariye denktir.

Mekân, yerinde sabit, zaman, dünyada var olduğu sürece ve aylar, yıla hazan, bahara döndüğü sürece devir halkının güvenliği, devrinin destekçisi, Tanrı'nın dininin arkasında senin yaptıkların yaver olsun! Devlet hem seferde hem de huzurda rehberin olsun! Tanrı açık ve gizli bir şekilde işlerini yoluna koysun!

Melikşâh ve Hoca Nizâmülmülk İçin Mersiye

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Devlet ve millet âdil şâhtan yoksun kalınca devletin yönetimi niteliksiz, milletin işi ise tehlikeye düştü. Bu hadisenin boyutu doğuda ve batıda sıkıntı, Bu vakianın duyurusu denizde ve karada korku yarattı. İnsanlar, bu nasıl olur? Şevvâl ayı delirmiştir dediler. Bunun anlamından mana bilen gönül sahiplerinin haberi vardı. Şâhın ölümünden sonra bu mananın sırrı şimdi açığa çıktı. Saltanat ve devlet Şevvâl ayında alt üst oldu. O tecrübeli vezir, bir ayda Cennet-i âlâya göçtü. O delikanlı şâh ise bir ay sonra onun ardından göçtü. Şâhın ve vezirin gidişinden sonra dünya fitne ve fesat ile doldu. Kimse, bu fitne ve fesadın nereye ulaşacağını kestiremedi. Bu belalar/ölümler hiçbir bedende akıl bırakmadı. Bu havadislar hiçbir zihinde bilgi bırakmadı. Tanrı'nın hâkimiyeti aniden Sultanın acziyetini aşıkâr etti. Tanrı'nın hâkimiyetine bak ve Sultanın acziyetini gör! Ne yazık ki böyle bir şâh ve böyle bir vezir dünyadan bunca nüfuz ve güçle ansızın göçtüler.

شد به جیحون امر و نهی ارسلان سلطان هبا
 دهر پر تَنبُل به جیحون با پدر شد قهرورز
 از وفات هر دو خسرو بر کنار هر دو آب
 موج زد دریای غم تا شاه دریا دل بمرد
 آن چه وهنی بود کز کیوان به ایوانش رسید
 بود عدلش بیشتر هر روز با ما لاجرم
 مملکت را ایمنی از ملک او پیوسته بود
 داشت گیتی با بقای او دری اندر جنان
 در سقر دود و شرر باشد بلی و اینک شدست
 سالها کرد از هنرمندی سفر گرد جهان
 از جهان امسال داد او را هزیمت روزگار
 آفرید ایزد صدف در آب و دُر اندر صدف
 چاکر او چرخ گردون بار شد تا او گرفت
 هست خورشید فلک تا روز حشر اندر محاق
 در بصر از دیدن او تیرگی آید همی
 خسرو اگر مستی از مستی به هشیاری گرای
 تا ببینی امتی را خسته تیر قضا
 تا ببینی باغ ملکوت را شده بی رنگ و بوای
 ملک بینی منقلب گشته ز گوناگون شگفت
 ای دریغا شخص تو با جانور در زیر خاک
 از تو والاتر که پوشد در جهاندار قبا
 بی تو شاید گر نروید از زمین هرگز نبات
 همچو اسکندر بپمودی همه روی زمین
 بر زمین چون پادشاهی برگرفتی کاستی
 رفتی و بگذاشتی بر دیده من اشک خویش
 چهره و اشکم ز تیمار تو شد چون زر و سیم
 پر شکر بود از مدیح تو زبانم مدتی
 نام و نان من بیفزودی و فرمودی مرا
 خاطر من نظم فتوح را گهر در رشته کرد

شد به دجله نفی و اثبات ملک سلطان هدر
 چرخ پر داستان به دجله با پسر شد کینه‌ور
 صدهزاران خلق را آتش فکند اندر جگر
 هست زیر موجش از انطاکیه تا کاشغر
 تا ز ایوانش به کیوان شد خروش نوحه‌گر
 هست شور مرگ او هر روز با ما بیشتر
 ایمنی آمد به سر چون عمر او آمد به سر
 دارد اکنون با فنای او دری اندر سقر
 دیده‌ها از مرگ او پردود و دلها پرشرر
 با ظفر برگشت و با نیک‌اختری شد زی سفر
 این هزیمت چون فتاد او را پس از چندین ظفر
 خاک را بر آب رشک آمد ازین معنی مگر
 دُر شاهنشاه صدف کردار او در گوش و بر
 هست خورشید زمین تا نَفَخ صُور اندر مدر
 و آن به از نادیدن او تیرگی اندر بصر
 و به خواب خوش دری از خواب خوش بردار سر
 تا ببینی عالمی را بسته بند قدر
 تا ببینی شاخ دولت را شده بی برگ و بر
 دهر بینی مضطرب گشته ز گوناگون عِبَر
 و اندر آشوب اوفتاده با هزاران جانور
 وز تو زیباتر که بندد در جهانگیری کمر
 بی تو شاید گر نبارد هرگز از گردون مطر
 هر چه ممکن بود بنمودی ز مردی و هنر
 بر فلک چون بدر گردد کاستن گیرد قمر
 تا چو خوانم مدح تو بر من فرو بارد دُر
 تا خطاب نام تو منسوخ شد بر سیم و زر
 هستم از مدح تو اکنون خون ناب اندر شکر
 تا به نظم آرم فتوح را به لفظی مختصر
 رشته‌ها بگسست و از چشم برون آمد گهر

Sultan Arslan'ın (Alp Arslan) fermanı Ceyhun'da ziyan oldu (vefat etti). Sultan Melik'in (Sultan Melikşâh) olumlu ve olumsuzlukları Dicle'de heder oldu (vefat etti). Hilekâr devir, Ceyhun'da babasını kızgınlıkla aldı. Masalcı felek, Dicle'de oğlunu kin ile aldı. Her iki nehrin kenarında her iki hüsrevin vefatından dolayı halktan binlercesinin ciğerine ateş düştü. Gam deryası, derya gönüllü şâhı öldürene kadar dalgalanıp durdu. Antakya'dan Kâşgar'a kadar o deryanın dalgaları altında kaldı. Zühal'den onun sarayına ulaşan şey zaafı. Sarayından Zühal'e kadar feryat figan yükseldi. Kuşkusuz onun adaleti hergün bizimle birlikte çoğaldı. Onun ölüm acısı, hergün bizimle birlikte körüklendi. Onun saltanatı sayesinde memlekette asayiş/emniyet/selamet/barış sürekli daim idi. Onun ömrü nihayete erince asayiş/emniyet/selamet/barış da bitme noktasına geldi. Onun varlığı sayesinde cihan, cennette bir kapıya sahipti. Şimdi ise onun ölümüyle birlikte cehennemde bir kapısı var. Cehennemde duman ve ateş olur evet! Onun ölümünden sonra ise şimdi gözler gam ile gönüller ateş ile doludur. Yıllarca sanatkârane bir şekile dünyanın her tarafına sefer düzenledi. O seferlerden zafer ile bahtiyar bir şekilde avdet etti. Felek, bu yıl onu dünyada hezimete uğrattı. Bu hezimet, bunca zafer ve başarıdan sonra onu düşürdü.

Tanrı, suyun içinde sedefi, sedefin içinde ise inciye yarattı. Belki de toprağın suyu kıskanması bu yüzdendir. Onun kulu, feleğin çarkı ona yük olmasın diye kendine yük edinmiş. Sedef, şehinşâhın incisini, örnek şahsiyetini kulağına küpe yapmış. Feleğin güneşi, mahşere kadar gizli kalacak. Yeryüzünün güneşi Sûr çalınana kadar balcığının içinde kalacak. Gözdeki karanlık onu gördükten sonra giderilir. Göz onu görmezse göze karanlık çöker.

Ey Hüsrev! Eğer mest isen mestlikten zindeliğe meyl et! Eğer iyi bir uykudaysan o hoş uykudan kalkıver! Kaza, ümmeti görür görmez yorgun düştü. Kader, âlemi görür görmez işleyişini durdurdu. Saltanat bağına bak! Renksiz ve kosuz olmuş. Devletin dalına bak! Renksiz ve meyvesiz olmuş. Gördüğün saltanat, hayret verici renklere bürünmüş. Gördüğün devir, ibret verici renklerden muzdarip olmuş. Ne yazık ki! Senin bedeninin canlılarla birlikte toprağın altındadır. (Yer üstünde ise) binlerce canlının içinde karışıklık düşmüştür. Kim senden daha yüce hükümdarlık kabasını giyebilir? Kim senden daha güzel fetihlere âmâde olabilir? Belki de sensiz (bir daha) yeryüzünde asla nebat bitmeyecek. Belki de sensiz (bir daha) gökyüzünden asla yağmur yağmayacak.

İskender gibi bütün yeryüzünü dolaşıp durdun. Delikanlılık ve sanata dair mümkün olan ne varsa gerçekleştirdin. Yeryüzünde bir padişah gibi kıtlığı bertaraf ettin. Gökyüzünde bir dolunay gibi ayı hilale çevirdin. Gözümün üzerine kendi gözyaşını bırakıp gittin. Ne zaman seni övsem üzerime yukardan aşağıya inciler yağar. Gümüş ve altının üstündeki şöhretinin hitabı hükümsüz kalana kadar çehre ve gözyaşım gamından dolayı altın ve gümüş gibi olacak. Seni övmekten bir müddet dilim şeker ile doluydu. Şimdi ise övgünden dolayı saf kanın içinde bir şekerim. Rızkımı ve şöhretimi arttırdın. Fütuhatlarını şiir diliye yazmam için bana emir buyurdun. Zihnim, fütuhatlarını inci misali ipe dizdi. İnci ipleri gevşeyince gözümünden inciler döküldü.

Tanrı üzüntüyle seni dünyada ölümlü kılrsa da dünyada kılıcının aydınlığı eser olarak bakî kalacak. Fütuhâtın sayesinde kıyamete kadar kök salan o ağaç, kökleri Doğuda dalları ise Batıda olacak.

Tanrı, babanın makamını şahlığın başlangıcından beri sana taht yaptı. Şimdi ise senin makamını senin oğluna taht yaptı. Babanın ruhu, Cennet-i âlâ'da senden memnun idi. Senin de ruhun Cennet-i âlâ'da oğlundan memnun kalsın! Fani dünyada insanlığa pek çok hayrın dokundu. Öteki dünyada dirilişin insanlık için hayırlı olsun! Senin pak bedeninin toprağa verilince toprak sana rahmet etti. Tanrı'nın nazarı ve rahmeti şahsına yönelik olsun!

Mu'izzî mahlaslı şair, sana duacı ve senden dolayı yastadır. Hacıların yüzünü haceriülesvede koydukları gibi yüzünü toprağının üzerine koymuş.

Padişah İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Cihanın padişahı ve bilge şâh, adil olma konusunda Ömer gibi bilge olma konusunda Hûşeng gibidir.

Senin arzuladığın gibi bir eğlence meclisini ne bahar mevsimi ne de bahar mevsimine dair diğerleri yapabildi. Senin arzuladığın gibi bir çeng ne güzellik ne de güzelliğe dair diğerleri yapabildi. Ok, ûd ve sandalın yapıldığı ağaca kıvanç duyuyor. Bundan daha önce okun çam ağacından yapılmıştı. Kaplan, yıllar ve aylardır yırtıcı hayvanlara karşı kibir güdüyor. Bundan daha önce lades kemiğin kaplan derisindendi.

Keskin kılıcın, düşmanların teninden canlarını aşırır. Haberin, dostların gönül pasını giderir.

Ne zaman sen kılıcın demirini bilesen ecel, senin kötülüğünü isteyenlerin (kulağına) fısıldar.

Ey şehinşâh, Ey hüsrev! Ey hükümdar! Yönetimin neticesi ve bilginin özü sensin!

Senin ağacın, renk itibariyle güneş gibi, bahçen bahar misali hoş kokusuyla meclisinin ortasına yayılmış. (Mecliste) o kadar çok resim ve rengârenk güzeller var ki sanki Çin'in puthanesi ve Erjeng'in (Mani'nin kusal kitabı) resimleridir. Böyle bir ağaç ve böyle bir bağ için neşelen! Mutlulukla ûd ve çeng sesini dinle!

Felekteki Tanrı'nın Melekleri: Baş konukluğun mübarek olsun! diyorlar.

Daima senin acele (hızlı kurulan) meclisin sevinç ile dolsun! Daima senin saltanat tahtın yavaş (tahtta kalma süresi) olsun! Kılıçla cihanı fethet ve eline kadeh al! Böylece binlerce yıl daha sağlıklı kal!

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)

شهی که دولت باقی بدو گرفت جلال	شهی که ملت تازی به او فزود جمال
خجسته ملت تازی چنو جمال ندید	چنان که دولت باقی چنو ندید جلال
چو مشتری است مگر طلعت مبارک او	که خلق را نظر او مبارک است به فال
به سان آینه روشن است خاطر او	ضمیر و سر همه هست اندرو چو خیال
همای همت او فرخ و همایون است	به شرق دارد پر و به غرب دارد بال
فریضه شد چو شهادت ثنای او گفتن	کسی که هر دو نگوید زبانش گردد لال
اسیر کرد هر آن خصم را که گفت برو	امیر کرد هر آن بنده را که گفت تعال
ز مهر و خدمت او بندگان شوند عزیز	که او شد دست عزیز مَهِیْمَن متعال
مگر که بخشش آمال در پرستش اوست	که بر موافق بخشش همی کند آمال
مگر که قسمت آجال در عداوت اوست	که بر مخالف قسمت همی کند آجال
فتوح و نصرت او سر به سر همه عجب است	عجب تر از همه آن فتحها که کرد امسال
بساخت آلت عدل و بسوخت آفت ظلم	بکشت تخم هدی و بگشت شمع ضلال
به شام والی بگماشت تا فرستد حمل	به روم عامل بنشانند تا گزارد مال
درین خجسته سفر روم خواست از قیصر	دگر سفر کنند و هند خواهد از چپیال
زهی ستوده صفت شهریار کشور گیر	زهی خجسته سیر پادشاه دشمن مال
تو را رواست که خوانند شاه پاک نسب	تورا سزااست که خوانند شاه خوب خصال
کدام خصم تو را دید کاو نگشت شکار	کدام شیر تورا دید کاو نگشت شغال
اگر چو مار بد اندیش تو بر آرد سر	از او دمار برآری چو مهدی از دجال
کسی که با تو دلش چون الف نباشد راست	ز هیبت تو شود قامتش خمیده چو دال
ز فر تو ملکا وز نسیم فروردین	شدست روی زمین سر به سر بهشت مثال
سرشک باران بر گل فتاده گویی هست	به لعل بر زده از زیبق مُصَعَّد خال
به سوی دجله نگه کن که همچو زلف بتان	شدست آب شکن بر شکن زباد شمال

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

O, öyle bir şâh ki onun sayesinde bakî olan devlet yücelik kazandı. O öyle bir şâh ki onun sayesinde Arap milletinin güzelliği arttı. Tıpkı bâkî olan devletin onun gibi şanı yüce birini görmediği gibi Arap milleti de onun gibi güzel ve mübarek birini görmedi. Onun mübarek yüzü ancak Müşteri'ye benzer. Zira halk onu görünce bahtları mübarek olur. Onun fikri/niyeti parlak bir aynaya benzer. Herkesin sırrı ve gönülde gizledikleri hayal misali onun içindedir. Onun ihsan Hüması parlak ve mübarektir. Bir kanadı doğuda diğer kanadı ise batıdadır. Ona övgü dizmek şehadet getirmek gibi farz oldu. Her kim ki her ikisini de yapmazsa dili lal olur. Gitmesini söylediği her düşmanı esîr etti. Gelmesini söylediği her köleyi emîr/kumandan yaptı. Onun azîz, koruyucu ve âlîcenap olmasından ötürü köleler, ona hizmet etmekten ve onun muhabetinden dolayı azîz oldular. Arzuların yerini bulması ona tanzim etmekten geçmiyorsa kim başarmış olanların istek ve arzularını yerine getirebilir ki? Ecellerin taksimatı onun düşmanları arasında olmamışsa kim düşmanları için ecel taksimatı yapabilir ki? Onun fütuhatları ve zaferleri başlıbaşına ilginçtir. Bu yıl içerisinde yaptığı fetihler daha ilginçtir.

Adaletin aletini yaptı ve zulmün afetini yaktı. Hidayet tohumunu ekti ve delaletin mumunu söndürdü.

Yükleri göndermek için Şâm'a bir vali atadı! Malları geçirmek için Rûm'a bir âmil oturttu.

Bu mübarek seferde Kayser'den Rûm'u istedi. Başka bir seferde Hindistan'ı Çîpâl'den isteyecek.

Ülke fetheden övgüye değer yüzlü şehriyara aferin! Düşmana galip gelen mübarek yüzlü padişaha aferin!

Senin için pak soylu şâh deseler bu sana revadır. Senin için iyi huylu şâh deseler sana yakışır.

Hangi düşman seni gördü de tarafından avlanmadı? Hangi aslan seni gördü de çakala dönmedi?

Eğer düşmanın yılan gibi başını kaldırsa Mehdi'nin Deccâl'den nefesini aldığı gibi sen de ondan nefesini al!

Her kim ki sana dair gönlü elif gibi dümdüz değilse heybetin karşısında boyu dal gibi eğilir.

Senin nurundan memleketler ve Mart ayının rüzgârından yeryüzü baştanbaşa cennet misali kesilmiş.

Yağmur damlası gülün üzerine düşmüş. Sanki lâl cıvadan ben gibi kalkmış.

Dicle tarafına bak! Tıpkı güzellerin saçı gibi kuzey rüzgârından dolayı suyu birbirine dolanmış.

شراب آب حیات است و کرد باید جام
 اگر ز چرخ کند خصم غیبه‌ای بر خویش
 زبهر حشمت تو آسمان همی سازد
 وگر تو رای کنی از بروج بفرستند
 بیافرید ز بهر چهار چیز تو را
 زبهر رامش خلق و زبهر کوشش حق
 یکی به روز ضیافت یکی به روز سلام
 و بال و وزر مدان شغل خویش را وبران
 صحیفه‌ای که تو در مصلحت سیاه کنی
 خلاف نیست که زایل شدست انس دلت
 کریمه‌ای که بدو خانه تو بود به پای
 به صبر کوش در این رنج و شکر کن به خدای
 چو غمگسار تو را روزگار گفت برو
 سبهر خواست که روح لطیف او به بهشت
 کمال عقل تو آهسته داشت عقل تورا
 تو از رجالی و اجرام چرخ را رسم است
 خبر مگوی که دی حالها چگونه گذشت
 چو کارهای تو بر استقامت است امروز
 بزرگوارا دانی که در صناعت شعر
 مدایح تو چنان گفته‌ام که تا محشر
 رسید وقت که از پیش خدمت تو شوم
 ز شکر و مدح تو خالی همی نخواهم داشت
 ضمیر من گهر مدح تو چنان سنجد
 چنانکه خاطر من شکر نعمت تو کند
 همیشه تا که به نوروز شمس را بر چرخ
 چو شمس باد همه ساله دولت تو بلند
 زمانه کرده به تو جامه هنر مُعَلَّم
 جهان متابع تو بِالْعَشَى وَالْأَبْكَار
 ایا عداوت تو نشتری که اعدا را
 نماند زنده کسی کاو عداوت تو گزید
 هلال تیره شود بر فلک ز مرکب تو

بر آب دجله ز آب حیات مالا مال
 خدنگ وهم تو آن غیبه را کند غربال
 لگام اسب تو را از ستاره طرف و دوال
 به استران تو نعل و به استران خلخال
 مقدری که به قدرت هدی دهد زضلال
 زبهر ورزش عدل و زبهر بخشش مال
 یکی به روز مَظالِم یکی به روز نوال
 که نیست مصلحت کار خلق وزرو و بال
 کند سپید به محشر صحیفه اعمال
 ازین مصیبت هایل که اوفتاد امسال
 اگر ز پای بیفتاد بر در آجال
 که هست دست تو بر حلقه در آمال
 سپهر گفت به روح لطیف او که تعال
 بقای شخص تو خواهد ز ایزد متعال
 که تا تحمل کردی مصیبتی به کمال
 که کارهای عظیم آورد به پیش رجال
 نشان مجوی که فردا چگونه باشد حال
 مبند بیهده دل در تغیر احوال
 مرا به لفظ و معانی توسع است و مجال
 زمانه بر سر هر یک همی نویسد قال
 به حضرت ملک ملک بخش اعدا مال
 زبان شکرگزار و ضمیر مدح سگال
 که در ترازوی او مشتری بود مثقال
 درخت تازه کند شکر ابر و باد شمال
 بود ز برج شرف مهد و از سحاب جلال
 جلال او ز معالی و مهد او ز جلال
 ستاره کرده به تو نامه ظفر ایصال
 فلک مسخر تو بِالْعُدُو وَالْأَصَال
 ز سوی دیده گشاید همی رگ قیفال
 و گر بماند بر او عمر گشت تلخ و وبال
 هلال شکل کند خاک تیره را به نعال

Şarap, âb-ı hayattır. Onu Dicle'ye karşı âb-ı hayat ile ağzına kadar kadehe doldurmalı!

Eğer düşmanın felekten bir ok kutusunu yaparsa senin çam yapımı hayalî okun o ok kutusunu eleğe çevirir.

Gökyüzü, senin yüceliğin neticesinde atının ağzı için yıldızdan gem ve dizgin yapıyor. Ve eğer onaylarsan on iki takımyıldızından katırların için nal develerin için halhal göndersinler.

Biri ziyafet gününde, diğeri barış gününde, biri mezâlim gününde, diğeri ise hediye verme gününde olmak üzere Mukadderat ki dini delaletten kurtarıp kudret vermek adına seni dört şey için yarattı. Halka huzur vermek ve hak için çaba göstermek. Adalet için çalışmak ve ihsanda bulunmak.

Kendi işini azap ve günah ile viran etme! Zira halkın menfaati günah ve azap ile sağlanamaz. (Halkın) Menfaati için bir kitabı karalarsan mahşer gününde amel defterin sana beyaz olarak verilir.

Bu yıla denk gelen korkulu musibetten dolayı gönül dostunu kaybetmen yalan değildir. O ecel kapısında elden ayaktan düşmesine rağmen evinin ayakta durmasını sağlayan cömert bir kadındı. Bu sıkıntıda sabır ile çabala ve Tanrı'ya şükret! Çünkü arzuların kapısının halkası senin elindedir. Çünkü kader, senin derdine git; felek onun latif ruhuna gel dedi. Kader, onun latif ruhunu cennete istedi ki senin bekanı yüce Allah'tan istesin! Bu belaya olgun bir şekilde tahammül etmen için olgun aklın, aklını yavaşlattı. Sen büyük insanlarsın ve felek cisimlerinin töresi budur. Çünkü büyük imtihanları büyük insanların önüne koyar. Dün, durumların nasıl geçtiğinden haber verme! Yarın durumun nasıl olacağından bir işaret arama! Çünkü bugün senin işin yolundadır. Boşuna durumların değişeceğine gönül bağlama!

Ey yüce insan! Bilirsinki şiir sanatında kelimeler ve manalar benim için açık ve bir cevelân yeridir. Senin övgünü öyle bir şekil yazmışım ki mahşere kadar zamane onların her birinin başına bir söz yazar. Sana hizmet etme vaktim gelip çattı. Hz. Melik'in mülküne düşmanın malından bağışla! Şükreden dil ve övgüyü huy edinmiş gönül (olduğu sürece) sana şükretmekten ve seni övmekten geri durmayacağım. Gönlüm, övgünün incisini öyle tartar ki onun terazisinde Müşteri miskal kadar olur. Nasilki yemyeşil ağaç kuzey rüzgârına ve buluta şükrediyorsa benim de gönlüm, nimetlerin için şükrediyor.

Nevrûz'un güneşi gökyüzünde olduğu sürece yüce saltanatın beşiğinden ve yüce bulutlardan daha yüce güneş gibi her yıl devletin yüce olsun! Onun büyüklüğü makamlardan saltanatının yüceliği büyüklükten olsun!

Kader, sana sanat öğretmenin elbisesini giydirmiş. Talih, sana zafer mektubunu ulaştırmış.

Cihan, sabahtan akşama kadar sana tabidir. Felek sabahtan akşama kadar sana boyun eğmiştir.

ایا عداوت تو نشتری که اعدا را
 نماند زنده کسی کاو عداوت تو گزید
 هلال تیره شود بر فلک ز مرکب تو
 موافق سپر و نعل مرکب تو شد دست
 زمانه با تو بهر وقت کرده باد نشاط
 ز بوستان مراد تو دور باد خزان
 ز سوی دیده گشاید همی رگ قیفال
 و گر بماند بر او عمر گشت تلخ و وبال
 هلال شکل کند خاک تیره را به نعال
 مه سما که شود گاه بدر و گاه هلال
 نشاط با تو بهر حال کرده باد وصال
 ز آفتاب بقای تو دور باد زوال

در وصف اسب و مدح پادشاه

(بحر مجتث: مفاعلتن مفاعلتن فعلن)

تکآوری که قوی‌تر ز رخسارستم زال
 به گاه حمله به چرخ اندر افکند آشوب
 گه دویدن نتوان شناخت از سبکی
 گرش نسب ز جنوب و شمال نیست چراست
 به آب و آتش گستاخ در رود گویی
 جهد به گام فراخ از بر دو خامه ریگ
 ز نعل خویش به ناوردگاه بی مسطر
 به دشت و کوه درون ساق و سُمش از سختی
 دو پای او به کفل بر شود به سوی مغاک
 اگر به شیر رسد روز حمله شیئه او
 ز تیر چشمی و روشن دلی تواند دید
 به ابر ماند در موکب و شگفت ابری
 عقاب و شاهین خوانمش در شکار که هست
 به طیر ماند کش تنگ در کشد رایض
 اگرچه بشت و سُمش هست کشتی‌ولنگر
 به گردش اندر مانند چنبر فلک است
 چهار نعلش محکم به زیر شانزده میخ
 ز رخسارستم تمثال دیده‌ام لیکن
 هزار رخسار سزد در نبرد چاکر او
 سوار او ملک عالم است و خسرو دهر
 به حمله همچو هژبر و به پویه همچو غزال
 به وقت پویه به خاک اندر آورد زلزال
 شمال او ز یمین و یمین او ز شمال
 به سرکشی چو جنوب و به رهبری چو شمال
 سمندرست در آتش در آب ماهی وال
 به گام تنگ رود راست بر دو پاره خلال
 ز خط و نقطه همی بر زمین کشد اشکال
 زیشک پیل و ز پشت گشای گرفته مثال
 دو دست او به کتف بر شود به سوی جبال
 فرو برد سر و در خویشتن کشد دنبال
 شب سیاه به چاه اندرون ز نور خیال
 که رعد او ز دهان است و برق او ز نعال
 قوایمش همه پیر و جوارحش همه بال
 به طور ماند کش نعل بر زند نعال
 به موج دریا ماند چو برفرازد بال
 بر او چو پروین طوق است و چون مجره دوال
 چو زیر شانزده نجم اندرون چهار هلال
 نوشته صورت او نیست چرخ را تمثال
 سزد غلام سوارش هزار رستم زال
 خدایگان ولایت گشای اعدا مال

Acaba senin düşmanlığın neşter midir ki? Düşmanların gözüne yakın başdamarını açıyor. Sana düşmanlık yapan kimse canlı kalmadı. Kalan varsa da ömrü azap ve acı içinde olur. Senin atından dolayı felekteki hilal bulanıklaşır. Atının nallarından kara toprakta hilal şeklinde nallar olur. Atının nalı ve kalkanın ile gökyüzünün ayı, bazen dolunay bazen de hilal şekli ile muvaffak olur. Devir, senin ile vakit geçirmek için neşe rüzgârı yapmış. Neşe, senin ile neşelenmek için visal rüzgârı yapmış.

Hazan rüzgârı, muradının bahçesinden uzak olsun! Varlığının güneşinden yokluk uzak olsun!

Padişah İçin Övgü ve Atının Tarifi

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

(Atın), hız konusunda Zâloğlu Rüstem'in Rahşın'dan daha kuvvetlidir. Saldırı yaparken tıpkı aslan gibidir. Koşarken tıpkı ceylan gibidir. Saldırı sırasında feleğe karmaşıklık düşürür. Koştığı zaman toprakta deprem etkisi yaratır. Koşarken hafifliğinden tanınamaz hale gelir. Sağ tarafından kuzey, kuzey tarafından sağ (görünür). Eğer onun soyu, kuzey ve güneyden değilse neden asillikte güney, rehberlikte kuzey gibidir? Suyu ve ateşe doğru cesurca yürüyünce sanki ateşin içindeki salamandardır. Suyun içinde ise balina gibidir. Geniş adımıyla iki kum tepesinin üstünden atlar. Dar adımıyla iki ince düz çubuğun arasından geçer. Savaş meydanında kendi nalından iz bırakmaz. Toprağa nakta ve çizgi şekilleri çizer. Onun ayağının ve toynağının sertliğinden ovanın ve dağın içinde fil ve kaplumbağa sırtı gibi şekiller meydana gelmiş. Onun iki ayağı yükselince çukur oluşur. Onun iki eli dağlara kadar uzanır. Eğer savaş günü onun sesi aslana ulaşırsa aslan başını eğip kuyruğunu kendisine yapıştırır. Kara gözü ve aydın gönlü sayesinde hayal ışığından kuyunun içinde kara gece görülebilir.

Ordunun içinde bir buluta benzer öyle şaşırtıcı bir bulut ki onun gürültüsü ağzından şimşegi nalındandır. Onun bulunduğu bir avda kartal ve şahine onun bütün güç kuvveti ve endamının tamamı kanattan olştüğünü söylüyorum. Seyis onu dar bir yerden çektiğinde kuşa benzer. Nalcı onu nalladığında Tûr Dağına benzer. Onun sırtı gemi toynağı gemi demiridir. Kanatlarını açtığında deniz dalgasına benzer. Gezintideyken feleğin çemberine benzer. Onun üzerinde Ülker yıldızının gerdanlığı ve Samanyolu'nun tasmaı var. Dörtnalının altındaki onaltı tane sağlam çivi dört hilalin içinde onaltı yıldız gibidir. Rüstem'in Rahşı'na benzer (atları) görmüşüm ancak onun anında yazılmıştır dünyada benzeri yoktur diye. Layıktır ki savaşta binlerce Rahş onun kölesi olsun! Layıktır ki binlerce Zâloğlu Rüstem onun süvarisinin kölesi olsun!

Onun süvarisi âlemin meliki zamanın hücrevidir. Ülkeleri fetheden ve düşmanın malını alan kudretli padişaktır.

شهی که ملت و دولت ز بس جلالت او
 سوال کرد جهان از قضا که نصرت چیست
 ایبا فتوح تو تالیف نکته‌های ظفر
 اگر ز عقل تو عشری قضا بپیماید
 وگر ز حلم تو جزوی زمانه برسند
 تویی که تیغ تو در شرق و غرب تا محشر
 به هر سفر که ز بهر ظفر نهادی روی
 ز مغفر و زره و ترک و جوشن و خفتان
 هوا تو گفתי پیلی است آهنین دندان
 تو چون عقاب شدی و مخالفان چو تذرو
 نمود پیش تو دشمن چو پیش صرصرکاه
 ز مهر و کین تو معلوم گشت عالم را
 زهی ستوده صفت خسروی که تازه شدست
 نه غافل است ز شکر تو هیچ شکرگزار
 نه بی ثنای تو طاعت همی کند عابد
 چو طبع من رهی از مدح تو براندیشد
 قلم به دست من اندر به شکر سجده کند
 همیشه تا که بود همچو میم و دال و الف
 کسی که با تو به عهد اندرون نه چون الف است
 ز دی خجسته‌تر و خوب‌ترت باد امروز
 به ملک تو ز دو چیز تو دور باد دو چیز
 یکی گرفت جلال و یکی گرفت جمال
 بیافت از سر شمشیر او جواب سؤال
 و یا رسوم تو فهرست لفظهای جلال
 بساط هفت زمینش نه بس بود مکیال
 طباق هفت زمینش نه بس بود مثقال
 نهاد عدل و هدی را به جای کفر و ضلال
 طلایه سپهت بود دولت و اقبال
 ز نیزه و سپر و تیر و ناچخ و کوپال
 زمین توگفتی شیری است آتشین چنگال
 تو چون هریر شدی و معاندان چو شغال
 نمود پیش تو حاسد چو پیش آتش نال
 که دشمنی است حرام است و دوستی است حلال
 به فر دولت تو ملت محمد و آل
 نه فارغ است ز مدح تو هیچ مدح سگال
 نه بی دعای تو دعوت همی کند ابدال
 کشد ز مرتبه بر آسمان مقام مقال
 چو دست من به مدیح تو بر نویسد قال
 دهان و زلف و قد نیکوان مشکین خال
 ز بیم تو دل و دستش چو میم باد و چو دال
 زیار خوش‌تر و فرخنده‌ترت باد امسال
 ز نعمت تو فساد و ز دولت تو زوال

O, öyle bir şâh ki millet ve devlet onun yüce büyüklüğünden biri yücelik diğeri ise güzellik almıştır. Cihan, kadere zafer nedir diye sordu? (Kader) onun parlak kılıcıdan sorunun cevabını bulursun dedi. Tanrı, sanat için gereken ne varsa onun kişiliğinde yaratıp onun benzerini bir daha yaratmadı.

Acaba senin fütuhatların zafer nüktelerinin telifi midir? Veya senin adetlerin yüce lafızların fihristi midir? Eğer aklından kazanın onda biri geçiyorsa onun yerinin yedi katı dahi kadeh kadar değildir. Eğer sabrından zamanın bir parçası tartılırsa onun yerinin yedi tabakası miskal kadar değildir. Kılıcın, mahşere kadar doğuda ve batıda küfrün ve delaletin yerine adaleti inşa edecektir.

Her savaş seferinde zafere baş koydun. Ordunun rehberi devlet ve yönetim oldu. Kask, miğfer, zırh, kısa kollu savaş ceketi ve demir kaftandan tut mızrak, kalkan, ok, savaş baltası ve gürze kadar rüzgârın sanki demir dişli bir fil, toprağın sanki ateş pençeli bir aslandır. Sen kartal gibi muhaliflerin sülün kuşu gibi oldular. Sen aslan gibi inatçıların çakal gibi oldular. Karşına çıkan düşman sert rüzgârın karşısına çıkmış gibidir. Karşına çıkan hasetçi ateşe atılan nal gibidir. Âlemde muhabbetin ve düşmanlığın açığa kavuştu. Çünkü sana düşmanlık etmek haram dostluk etmek ise helaldir. Ne güzel! Hüsrevlik sıfatı senin aydın devletinin sayesinde Al-i Muhammed'e ve milletine yani nasip oldu. Şükreden hiç kimse sana şükretmekten gafil değildir. Övgü dizen hiç kimse seni övmekten boş değildir Ne sana şükretmeyen âbîd, ibadet eder, ne seni anmayan abdâl dua eder.

Benim tabiatım seni övmek için bir yol düşünse söz, makam derecesini göklere çeker. Elim, övgüne dair yazmaya başlayınca elimdeki kalem, şükretmek için secdeye kapanır. Beni misk gibi olan iyilerin ağzı mim, zülüfleri dâl, boyları elif gibi olduğu sürece ve bir kimse ki ahtine râm olduğu halde boyu elif gibi değilse (sana sadık değilse) sana olan korkusundan gönlü ve eli mim ve dâl gibi olsun! Bugünü dününden daha mübarek ve daha güzel olsun! Bu yılın geçen yılından daha mesut ve daha kutlu olsun! Saltanatın boyunca iki şey iki şeyinden uzak olsun! Fesatlardan nimetin devletinden yokluk!

در مدح سلطان

(بحر مجتث: مفاعلتن مفاعلتن فعلن)

شهی که هست همه عالمش به زیر علم
عرب ز خدمت او چون عجم همی نازد
خدای عرش چنان آفرید اختر او
زمانه قسمت او روز و شب ز نصرت کرد
ز عدل او به زمستان همی بروید گل
کف مبارک او هست ابر رحمت بار
همه زدست و دلش خلق را شگفت بود
ایا شهی که ز شاهان مشرق و مغرب
به دین و دانش و داد تو از قدیم الدهر
خیال جود تو منسوخ کرد عادت بخل
تو از عدم به وجود آمدی و آز و نیاز
ز رای پاک تو شد دین حق پرستان بیش
به دار کفر در از هیبت و سیاست تو ست
ز بیم تیغ تو رهبانان همی گویند
کشد ز اقبال آن کاو کشد ز مهر تو سر
چو سائل از تو بلی بشنود رهد ز بلا
مگر بلا را مسمار کرده ای ز بلی
خدایگانا اقبال تو مهندس وار
کجا مهندس اقبال تو بود نه عجب
به کام دل بستان زان میی که پنداری
ز دست آن که شود هر زمان ز تاب و گره
گهی کند چو لب خویش عیش تو شیرین
تو خوش نشسته به نیک اختر ندیم طرب

عزیز گشت به او تاج و تخت و تیغ و قلم
که خسرو عرب است و خدایگان عجم
که اختران همه در پیش او شدند خدَم
چنانکه قسمت روز و شب از ضیاء و ظلم
ز فر او به حزیران همی ببارد نم
دل منور او هست آفتاب کرم
بلی شگفت بود ابر و آفتاب به هم
به اصل پاک تویی سید ملوک امم
به تخت بر نهاده ست هیچ شاه قدم
شمیم عدل تو مَدْرُوس کرد رسم ستم
به همت تو شدند از وجود سوی عدم
ز تیغ تیز تو شد کفر بت پرستان کم
نهاده منبر و برداشته صلیب و صنم
که بهترست محمد ز عیسی مریم
زند ز ادبار آن کاو زند ز کین تو دم
چو زاهد از تو نعم بشنود رسد به نعم
مگر نعم را مفتاح کرده ای ز نعم
به گرد عالم پرگار در کشید رقم
که در کشد رقمی گرد جمله عالم
ز لعل دارد رنگ و ز مشک دارد شم
چو حلقه های زره زلف او خم اندر خم
گهی کند چو رخ خویش بزم تو خرم
مخالف تو ز شوم اختر ندیم ندم

Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

O, öyle bir şâh ki bütün âlem onun sancağı altındadır. Tac, kılıç, taht ve kalem onun sayesinde muazzez oldu.

Araplar, tıpkı Acemler gibi ona hizmet etmekten kıvnaç duyuyorlar. Çünkü o Araplar'ın hüsrevi Acemler'in kudretli hükümdarıdır.

Arşın Tanrısı onun yıldızını öyle yarattı ki bütün yıldızlar o yıldızın önünde hademedirler. Nasılki gecenin nasibi karanlık, gündüzün ise aydınlıksa devran, onun nasibine gece gündüz (fark etmeksizin) zafer verdi.

Onun adaleti sayesinde kış dahi olsa gül yetişir. Onun şanı sayesinde Haziran ayı olmasına rağmen yağmur yağar.

Onun mübarek eli, rahmet yağdıran buluttur. Onun temiz gönlü, ihsanın güneşidir. Bütün halak onun gönlü ve eli dolayısıyla şaşkın oldu. Evet! Bulut ve güneş birlikte şaşkın oldu.

Ey şâh! Doğu ve batı şâhları arasından asıl soylu ve ümettin meliklerinin seyyidi sensin!

Eski devirlerden beri hiçbir şâh senin gibi dini bütün, bilge ve âdil olarak saltanat tahtına ayak basmamıştır.

Cömertliğin, cimrilik âdetini yok etti. Adaletinin güzel kokusu, zulmün geleneğini bertaraf etti. Sen yokluktan var oldun ihtiyaçlar ise cömertliğin sayesinde varlıktan yokluğa gitti (giderildi).

Senin pak düşüncenden dolayı Hâkk'a tapanların dini öne geçti. Keskin kılıcından dolayı putperestlerin küfrü azaldı. Senin dehşetin ve siyasetinden dolayı kâfirin evinden put ve haç kaldırılmış yerine minber koyulmuş. Kılıcının dehşetinden ruhânlar, (Hz.) Muhammed, Meryem oğlu (Hz.) İsa'dan daha iyidir diyorlar.

Senin sevgini önemsemeyen mutlu olmaz. Sana olan düşmanlığından bahseden talihsiz olur. Bir dilenci senden evet (kelimesi) duyunca beladan kurtulur.

Bir zâhit senden evet (kelimesi) duyunca nimete ulaşır. Yoksa belayı (def etmek için) evet ile mi sabitledin? Yoksa nimeti (bollaştırmak için) evet ile mi açtın? Ey hükümdar! Yönetimin bir mühendis gibi âlemin etrafına perger ile çizgi çekmiştir. Mühendis gibi olan yönetiminin olduğu yerde şaşmamalı. Çünkü cümle âlemin etrafına işaret çekmiştir.

Lâl renkli ve misk kokulu olan gönülün muradına göre beğendiğin şarabı iste! Heran büklüm ve karışık olan o kimse ki zırhın halkaları gibi saçları örgülüdür. Bazen senin eğlencen gibi dudakları tatlı yapar. Bazen de işret meclisin gibi yüzünü mutlu eder. Sen mutluluk ile neşeli dostlarla oturmuşsun. Düşmanların ise pişmanlık ile bahtsız dostlarla oturmuş.

در تغزل و تخلص بمدح شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

دوش با سیمین صنوبر در نهان سر داشتم
در بر من بود تا روز آن نگار نوش لب
زیبیدار با ماه تابان برزنم زیرا که دوش
این تن مسکین ز جان خویشتن برداشت دل
یارگفتا داشتی چون من نگاری گفتمش
صابری فرمودم آن دلدار اندر عشق خود
چون ز عنبر چنبرش دیدم به گرد آفتاب
نرگس و گلنار و سرو و ماه و یار سیمگون
گوهر آگین شگر خندان چو بگشادی بهناز
شگرش خواری فزود و گوهرش راحت نمود
ماه بر گردون بود سرو سهی در بوستان
گاه بنشستی و دادی ساغر و گه بوس و من
هیچکس در حوض کوثر شگر و پروین نداشت
بر بر من بر نهاد آن لعبت شیرین زبان
گه مکابروار بوسه گاه بوس و گه کنار
ماه پیکر سیم ساقی بود ساقی دوش و من
هر زمان از ماه خندان چون مرا دادی شراب
گفتم ای مه در برم تا بامداد آرامگیر
گفت هستم تاگه الله اکبر در برت
چون مؤذن برکشید الله اکبر ناگهان
چون شنید آهنگ رفتن کرد از آن گفتار خام
ناگهان بر بست معجر گرد ماه دلفریب
شوخوار آن کافر از پیشم برون شد گفتمش
سر بگردانید و پای از حجره چون بیرون نهاد
گفتم ای دلبر چو بودم زر نکردی با من این
اندر آنجا داشتم من زر ز بهرروی تو

ای خوش آن عیشی که با سیمین صنوبر داشتم
داد خود تا روز از آن نوشین لبان برداشتم
ماه و مشک و سرو سیمین هر سه در بر داشتم
چون من اندر بر چنان مه روی دلبر داشتم
کافرم گر من به جز تو یار دیگر داشتم
صابری بر باد دادم سر به سر گر داشتم
تا سحر در گردنش دو دست چنبر داشتم
تا سحر هر پنج بر بالین و بستر داشتم
دامنی پرشکر خندان و گوهر داشتم
کردم از گوهر گله گر شکر شگر داشتم
من به یک دم هر دو اندر زیر چادر داشتم
گاه اندر دست زلفش گاه ساغر داشتم
شکر و پروین من اندر حوض کوثر داشتم
من ز شیرینی ورا با جان برابر داشتم
گه بدو آهنگ از این معنی مکابر داشتم
چشم سوی سیم ساق و ماه پیکر داشتم
پیکر از شادیش گفتم بر دو پیکر داشتم
گوش سوی پاسخ یار ستمگر داشتم
کردم انکار و چنان کردار منکر داشتم
دست بر گردون از آن الله اکبر داشتم
من از آن الله اکبر مرگ خوشتر داشتم
ماه برگردون بُد و من زیر معجر داشتم
شوخچشمی و نه این چشم از تو کافر داشتم
پای او را بوسه دادم دست بر سر داشتم
ای دریغا کار چون زر بود چون زر داشتم
گرچه آنجا شغل شاه دادگستر داشتم

Şâh İçin Tegazzüllü ve Tehallüslü Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Dün gece beyaz tenli sevgili ile gizli bir görüşmem vardı. Beyaz tenli sevgili ile olduğum o zevk ne hoştu! O tatlı dudaklı sevgili sabaha kadar yanımdaydı. Sabaha kadar o tatlı dudaktan öpmeme kendisi izin verdi. Işıldayan ay parçasını örnek vermem gerekir. Çünkü dün gece ay, misk ve servi boylu sevgili her üçü de yanımdaydı. Bu zavallı ten, kendi canından gönlünü aldı. Çünkü yanımda böyle ay yüzlü bir dilber vardı.

Sevgili, bana, benim gibi bir sevgilin var mı dedi? Eğer senin haricinde başka bir sevgilim varsa kâfir olayım dedim.

O sevgilinin bizzat aşkı içinde bir sabır diledim. Onunla olmama rağmen tamamen sabırsızdım. Çünkü onun etrafındaki amber kokusu güneşin etrafına kadar yayıldığını gördüm. Sabaha kadar iki kolumu onun boynuna doladım. Nergis, gülнар, servi, ay ve beyaz tenli yâr sabaha kadar her beşi de yatağımdaydılar.

Naz ile cevher saçan tatlı dudaklarını açtığında tatlı gülümsemeler ile dolu bir eteğim vardı. Onun tatlılığı, yiyeceği/nimeti çoğalttı. Cevheri/soyu, rahatlık verdi. Onun cevherine/soyuna sitem etmeme rağmen tatlılığına şükrediyorum.

Ay, gökyüzünde servi ise dümdüz bir şekilde bostanda duruyordu. Bir ara ikisiyle de çadırın altındaydım. Bazen oturuyor bazen şarap ikram ediyor bazen de beni öpüyordu. Bazen elimde onun saçları bazen de kadeh vardı.

Kevser Havuzu'nun yanında hiç kimsenin şekeri ve yıldızı yoktu. Kevser Havuzu'nun kenarında benim şekerim ve yıldızım vardı. O tatlı dilli sevgili, dilini bana verdiğinde tatlılıktan dolayı ruh ile beraber uçmuştum. Bazen çekişme/mücadele şeklinde dudak öper bezen de geri durur. Bazen onun bu kastından bu çekişme bir anlam veremiyordum.

Dün gece gözüm, teni ay gibi bacakları bembeyaz olan sevgilinin ay gibi teninde ve bembeyaz bacaklarındaydı. O ay gibi gülen sevgili ne zaman bana şarap ikram etse mutluluktan bir ten yerine sanki iki tenim var.

Ey ay yüzlü! Sabaha kadar yanımda huzurlu ol dedim. Kulağım cefakâr sevgilini cevabındaydı. Dedi ki Allahüekber'e kadar yanımdayım. Reddettim ve böyle reddedici bir huyum vardı. Müezzin aniden Allahüekber deyince o Allahüekber'den dolayı imtina ettim. O ham sözü işittiğinde gitmek istedi. Benim için Allahüekber'den daha güzel bir ölüm idi. Ansızın o gönül aldatan ayın etrafına bir örtü bağladı. Ay dönüyordu ben de örtünün altındaydım. O cilveli kâfir yanımdan ayrılırken ona, sen edepsizsin ve bunu senden beklemiyordum dedim. Başını bana dönüp ayağını odamdan dışarıya attığında ayaklarına kapanıp öptüm ve elimi başıma koydum. Ey gönül çalan sevgili! Ben altın gibiydim bunu bana yapamazsın dedim. Ne yazık ki altın gibi bir iştî çünkü altınım vardı. Senin sayende orada altınım vardı. Gerçi orada yargıç şâhın vazifesine sahiptim.

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

هفت چیز از خسرو عالم همی نازد به هم	دین و ملک و تاج و تخت و رایت و تیغ و قلم
آن خداوندی که مغرب دارد او زیر نگین	وان شهنشاهی که مشرق دارد او زیر علم
سایه یزدان ملک شاه آن که اندر ملک خویش	بندگان دارد چو افریدون و ذوالقرنین و جم
تا که او گیتی گشاد و بست بر شاهی کمر	قیمت شاهی فزود و کاست از گیتی ستم
همچنان کارایش سیارگان است آفتاب	نام او آرایش خطبه است و دینار و درم
آورد جودش ولی را از عدم سوی وجود	افکند تیغش عدو را از وجود اندر عدم
موسی عمران مگر بگرفت تیغش را به کف	عیسی مریم مگر پرورد جودش را به دم
حاجت پیغمبران و حجت پیغمبری	گر ندیدی شو نگه کن دین و عدلش را به هم
عدل او از حاجت پیغمبران دارد نشان	دین او از حجت پیغمبران دارد رقم
تا نه بس مدت به دولت کرد خواهد شهریار	رومیان را همچو حاج و روم را همچون حرم
در چلیپاخانه قیصر بسی مدت نماند	تا نهد سی پاره قرآن را و بردارد صنم
از شجاعت وز سخا نازند میران عرب	وز فتوت وز کرم نازند شاهان عجم
گو بیایید و بیاموزید از این فرخنده شاه	هم شجاعت هم سخاوت هم فتوت هم کرم
تا بود در چرخ دور و تابود در مهر نور	تا بود در بحر موج و تا بود در ابر نم
هرکجا شادی است با شه باد و غم با دشمنان	جفت شادی پادشاه و دشمنانش جفت غم
ملک چون افزون بود بدخواه کم باشد بلی	ملک او هر ساعت افزون باد و بدخواهانش کم

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Âlemin hüsrevi sayesinde yedi şey birbirine kıvanç duyuyor. (Bunlar), din, saltanat, taç, taht, sancak/bayrak, kılıç ve kalemdir.

O öyle bir padişah ki Batı, onun mührünü altındadır. O öyle bir şehinşâh ki Doğu, onun sancağı altındadır.

Tanrı'nın gölgesi Melikşâh kendi saltanatında Cem, Zülkarneyn ve Ferîdûn'a benzer kölelere sahiptir.

O, dünyayı fethedip şâhlık makamına geldiğinde şâhlığın değeri arttı ve dünyada zulüm azaldı.

Güneşin süsü gezegenler olduğu gibi onun da adı, hutbenin, dinarın ve dirhem'in süsüdür.

Onun cömertliği, yardım severliliği yokluktan varlığa getirdi. Onun kılıcı, düşmanı varlıktan yokluğa götürdü.

Demekki onun kılıcını Musa-i İmrân eline almış. Demekki İsa-i Meryem de onun ihsan yönünü nefesiyle büyötmüş.

Peygamberlerin dileğini ve peygamberlik delilini görmediysen şimdi onun adaletine ve şeriatına/dinine her ikisine bak! Onun adaletinde peygamberlerin diledikleri bir işaret, onun şeriatında/dininde peygamberlik delilinden bir pay vardır.

Rûm devletine şehriyar olup Rûmluları hacı gibi Rûm (diyarını) (Mescid-i) Haram gibi yapmaya az bir zaman kaldı.

Kayser'in puthanesini (alıp) putları kaldırıp Kur'ân'ın otuz cüz'ünü yerine koymasına az bir zaman kaldı.

Araplı mîrler, yiğitlik ve cesaretliklerinden dolayı övünüyorlar. Acemli şâhlar, mertlik ve cömertliklerinden dolayı kıvanç duyuyorlar. De ki, gelin ve bu mübarek şâhtan yiğitliği, cesareti, mertliği ve cömertliği öğrenin!

Dünyada dönüş, güneşte ışıık, deryada dalga, bulutta yağmur oldukça her nerede mutluluk varsa seninle her nerede gam varsa düşmanınla olsun! Padişaha çift mutluluk, düşmana ise çift gam olsun! Evet! Mülk arttıkça düşman azalır. Onun mülkü her an artsın düşmanı ise her an azalsın!

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن)

موسم عید و لب دجله و بغداد خرم	بوی ریحان و فروغ قدح و لاله به هم
همه جمع اند و به یک جای مهیا شده‌اند	از پی عشرت شاه عرب و شاه عجم
رکن اسلام ملک شاه جهانگیر شهی	که امام ملکان است و خداوند اُمم
اندر آن وقت که بر لوح قلم رفت همی	فخر کردند به پیروزی او لوح و قلم
علمش دفتر اشکال اقالیم شدست	زانکه صد باره بپیمود جهان زیر علم
لب شیران همه آنجاست که او راست رکاب	سرشاهان همه آنجاست که او راست قدم
از حد مشرق و چین تا به حد مغرب و روم	عدل او کرد تهی از بد و خالی زستم
هر هنرمند که از خدمت او جوید نام	شجر همتش از دولت او یابد نم
خلق را نیست به از درگه او هیچ پناه	صید را هیچ حصاری نبود به ز حرم
در میان خرد و حکمت اگر حکم کند	بہتر از رای صوابش نبود هیچ حکم
بخشش یم به بر بخشش او باشد خرد	دانش چرخ بر دانش او باشد کم
آنچه او داند در ملک کجا داند چرخ	وانچه او بخشد در جود کجا بخشد یم
ای فلک را به علمهای رفیع تو شرف	وی ملک را به قدمهای عزیز تو قسم
جز برای عدوی تو ننهد گردون دام	جز به‌کام ولی تو نزنند گیتی دم
خالق عرش سه چیز سه پیمبر به تو داد	معجز عیسی و عمر خضر و شاهی جم
کنیت و نام و خطاب تو در اسلام بس است	تا قیامت شرف خطبه و دینار و درم
نیمی از بتکده هند برانداخته‌ای	وان دگر نیمه به شمشیر براندازی هم
مرکبان تو به سم خرد بخواهند شکست	هرچه در خانه کفار صلیب است و صنم

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün)

Bayram mevsimimde, Dicle sahili ve Bağdat sevinçlidir. Reyhan kokusu, kadeh ışıltısı ve lale hep beraber sevinçlidir. Hepsi, Arap ve Acem şâhının işretinin ardında bir yerde hazır bir şekilde toplanmışlar.

Kalem, levhanın üzerine gittiği an levha da kalem de onun zaferleriyle gurur duydular.

Onun bayrağı, iklim şekillerinin defteri olmuş. Çünkü cihan yüz kere onun bayrağının altında yol katetmiş.

Bütün aslanların (yiğitlerin) dudağı, noksansız olan o süvarinin bulunduğu yerdedir. Bütün şâhların başı, doğru adım atam o doğru adımının bulunduğu yerdedir.

Doğu ve Çin hududundan (tutun) Batı ve Rûm hududuna kadar onun adaleti, (oraları) kötülükten ve zulümden temizledi.

Sanatçılardan her kim ki onun hizmetinde şöhret aramışsa onun devleti sayesinde (o kişinin) himmetinin ağacı ıslanmıştır.

Onun dergâhından başka halk için hiçbir sığınak yoktur. Onun kalesinden başka av için hiçbir hisar yoktur.

Bilgi ve hikmet arasında hüküm beyan etse onun hakiki bilgisinden daha iyi hiçbir hüküm yoktur.

Nasılki denizin ihsanı kara içinse onun da ihsanı bilgi içindir. Feleğin bilgisi onun bilgisinden azdır. Onun saltanat konusundaki bilgeliği felek nereden bilsin? Onun cömertlik konusundaki bağışladıkları derya nasıl bağışlasın?

Ey yüce ilminden feleğin şeref bulduğu! Ey saltanatın azîz adımlarına yemin ettiği! Felek düşmanların haricinde kimseye tuzak kurmaz. Dünya senin dostun haricinde kimseyle konuşmaz.

Arşın Tanrısı üç peygamberin üç şeyini sana verdi. İsa'nın mucizesi, Hızır'ın ömrünü ve Cem'in şâhlığını (verdi).

Kıyamete kadar hutbenin, dinar ve dirhemin şerefi olacak. Senin künyen, adın ve hitabetin İslam için yeterlidir.

Hindistan puthanesinin yarısını yıktın. Kalan diğer yarısını da kılıcınla yıkacaksın.

Bineklerin, küçük toynaklarıyla küffarın evinde ne kadar put ve haç varsa hepsini kırmak istiyorlar.

هرکه از چشمه مهر تو کند آب حیات	بارد از ابر سخای تو بر او قطر نعم
وانکه باکین تو خواهد که شود جفت و ندیم	نشود جان ز تنش تا نشود جفت ندم
بس امیرا که مر او را نه حشم بود و نه خیل	گشت در خدمت درگاه تو با خیل و حشم
بس دلیرا که ز سیاره خدم خواست همی	چون تورا دید ببوسید زمین همچو خدم
بر گنه کار چو قادر شوی از کرده او	نکنی یاد و کنی عفو و همین است کرم
یک دل اندر همه گیتی نشناسم که بر او	نیست از منت تو داغ و ز شکر تو رقم
تا ز باغ ارم از خوشی و خوبی مثل است	باد بزم به خوشی خوبتر از باغ ارم
تو جهان بخش و جهانگیر نشسته شب و روز	نیکخواه تو به شادی و بداندیش به غم
دل دینداران در عهد تو چون تیر توراست	پشت بدخواهان مانند کمان تو به خم
بر تو میمون و بر اولاد و عبید و خدَمَت	عید فرخنده و بغداد و لب دجله به هم

در تبریک فتح سلطان

(بحر مضارع: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

فرخنده باد و خرم نوروز شاه عالم	سلطان تاجداران تاج تبار آدم
عالی جلال دولت باقی جمال ملت	دارنده زمانه شاهنشاه معظم
از تخت و خاتم آمد آرایش بزرگان	و آراست از ملکشاه امروز تخت و خاتم
شاهنشاهی که عدلش بفرود نور گیتی	فرماندهی که جودش بشکفت روی عالم
در روزگار شاهان تاریخ او موخر	در خاندان شاهان فرمان او مقدم
از قلعه های محکم دشمن همی چه نازد	مرگ است تیغ سلطان در قلعه های محکم
تا عزم کرد سلطان رفتن به جانب چین	فغفور چین به چین در بر ساخته است ماتم
قیصر ز بیم تیغش بیزار شد ز رهبان	بهتان همی نگوید بر عیسی بن مریم
ای در جمال چون جم در فتح چون سکندر	در لشکر تو بینم سیصد هزار رستم
گر نازش مسلمان از زمزم است و کعبه	تخت تو هست کعبه دست تو هست زمزم

Her kim senin muhabbet çeşmenden âb-ı hayat içerse senin cömertlik bulutundan onun üzerine nimet katreleri yağar. Her kim ki düşmanın ile bir ve dost olursa çift pişmanlık yaşamadan canı teninde olmaz.

Birçok emîrin ne malı mülkü ne de hayvan sürüsü vardı. Senin sarayında hizmetine girdiğinde malı mülkü de hayvan sürüsü de oldu. Birçok yiğit, felekten hademe olmasını istiyor. Ancak seni gördüklerinde hademe gibi yere kapanıyorlar.

Günahkârın yaptıkları için ona herşeye gücü yeten gibi oluyorsun. Onu anmadan affediyordun. İşte kerem sahibi olmak bizzat böyledir.

Tüm dünyada minnetinden bir işaret ve şükründen bir sayı olmayan bir gönül tanımadım.

İrem Bağı, güzellikte ve hoşlukta örnek olduğu müddetçe meclisin güzellikte ve hoşlukta İrem Bağı gibi olsun!

Sen dünyayı bağışlayan ve fethedensin dostların mutluluk ile düşmanın gam ile gece gündüz oturmuştur.

Dindarların gönlü, ahtin ile okun gibi dümdüzdür. Düşmanlarının beli yayın gibi bükülmüştür.

Sana, evlatlarına, kullara ve hizmetçilere bu kutlu bayram, Bağdat ve Dicle sahilleri beraberce mübarek olsun!

Sultanın Fethi İçin Tebrik

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtün, Mef'ûlü, Fâ'ilâtün)

Âdem soylu, taçlı padişahların sultanısın. Âlemin şâhının Nevruzı mutlu ve kutlu olsun! O, devletin büyük ihtişamı, milletin kalıcı güzelliğidir. (O), zamanın sahibi muazzam şehinşâhtır.

Büyüklerin süsü tahttan ve yüzükten ileri gelir. Bugün ise tahtın ve yüzüğün süsü Melikşâh'tan ileri gelir.

O öyle bir şâhtır ki onun adeletinden dünyanın nuru arttı. O öyle bir hükümdar ki onun cömertliğinden âlemin yüzünde çiçek açtı. Şâhların devrinde onun tarihi henüz yenidir. Şâhların hanedanında onun fermanı henüz öndedir.

Düşmanın sağlam kaleleri nasıl kıvanç duysunlar? (Zira) Sultanın kılıcı o sağlam kaleler için ölümdür.

Sultan, Çin tarafına doğru yürüdüğünde Çin Fağfuru Çin'de bir matem (töreni) düzenledi. Kayser, onun kılıcının korkusundan rahiplerden usandı. Artık İsa-i Meryem'e iftira atamaz

Ey güzellikte Cem gibi fethihte İskender gibi (şâh)! Askerlerinin içinde yüz binlerce Rüstem görüyorum. Müslümanların iftiharı zemzem ve Kâbe ise Senin tahtın Kâbe, elin ise zemzemdır.

اندر بهار خرم شادی و خرمی به شادی و خرمی کن که آمد بهار خرم
 بنشین به تخت شاهی تا بخت تو بنازد می نوش کن به شادی تا دشمنت خورد غم
 عدل تو باد و عمرت هر ساعتی در افزون هرگز مباد روزی عدل تو از جهان کم
 شاعر تو را معزی، راوی تو را شکر لب دولت تو را مسلم، نصرت تو را دمام

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

ای ز شاهی و جوانی شاد و از دولت به کام ایزد اندر هر مرادی داد تو داده تمام
 اندر اسباب شهنشاهی همال تو کجا است و اندر آثار جهاننداری نظیر تو کدام
 شیرمردان گشته اندر پیش تیغ تو زبون تاجداران گشته اندر پیش تخت تو غلام
 از پدر ملک جهان داری به میراث حلال در خلاف تو قدم برداشتن باشد حرام
 از سعادت دولت تو خانه‌ای دارد که هست عالم صغری‌اش بوم و عالم کبری‌اش بام
 هست روشن حجت افصال تو در شرق و غرب هست فرخ سایه اقبال تو بر خاص و عام
 گر همی برهان و حجت باید اقبال تو را بس بود برهان و حجت فتح روم و فتح شام
 رای تو در شام، شام نیکخواهان کرد صبح تیغ تو در روم، صبح بدسگالان کرد شام
 کین تو مانند سودا گشت کزوی سوخته است خون حاسد در عروق و مغز دشمن در عظام
 تیغ تو زهر است و دام و هر که خواهد گو بیا دست را بر نه به زهر و پای را بر نه به دام
 رای هند آید به طاعت گر فرستی یک رسول شاه چین آید به خدمت گر فرستی یک پیام
 از مخالف موکبی وز موکب تو یک سوار از معادی لشکری وز لشکر تو یک غلام
 نوبت جام است شاهان نوبت شمشیر نیست جام باید در کف و شمشیر باید در نیام
 آتش شمشیر تو چون کار شاهی پخته کرد آبگون جام تو باید مدتی پر خمر خام
 جام پُر فرمای از آن باده که چون گیری به دست دست گردد مشک بوی و جام گردد لعل فام
 بندگان تو همه حورند و می‌ماء معین تو چو رضوانی و دارالملک تو دارالسلام
 دولت تو کرد بخت بندگان تو بلند همت تو کرد کار چاکران تو به کام
 بندگان شاید که از بهر تو بفروزند جان چاکران زبید که بر یاد تو بفرازند جام
 مال و حل و سل و فال و اصل و نسل و تخت و بخت بادت اندر پادشاهی بر مراد و بر دوام
 مال وافر، حال نیکو، سال فرخ، فال سعد اصل راضی، نسل باقی، تخت عالی، بخت رام
 رهنمایت باد یزدان هرکجا سایی رکاب همنشینت باد دولت هرکجا سازی مقام

Baharda mutlu, neşeli ve sevinçli olmak iyidir. Mutlu ve neşeli ol! Çünkü bahar mevsimi geldi.

Padişahlık tahtına otur ki baht seninle iftihar etsin! Neşey ile şarap iç ki düşmanın gam yesin! Adaletin ve ömrün her saat artsın! Adaletin asla dünyada eksilmesin! Senin şairin Mu'izzî ve senin râvin sana şükrediyor. Devletin aydın zaferlerin peşpeşe olsun!

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Ey şahlıktan ve delikanlılıktan mutlu olup talih sayesinde muradına ermiş olan! Tanrı murad ettiğin ne varsa tamamen sana vermiş. Şehinşâhlık alemetleri içinde sana benzeyen nerededir? Padişahlık nişaneleri içinde kim senin gibidir?

Aslan yürekli, kılıcının karşısında aciz kaldılar. Padişahlar, tahtının önünde köleye döndüler. Babadan helal miras olan cihan padişahlığına sahipsin. Sana karşı adım atmak haramdır. Devletin mutluluğundan bir ev var ki âlem-i sagîr onun tabanı, âlem-i kebîr ise onun tavanıdır.

Senin faziletinin delili doğuda ve batıda aydınlıktır. Yönetiminin gölgesi kişi ve toplum için nurdur. Eğer senin yönetimine kanıt ve delil gerekiyorsa Rûm ve Şâm fütuhatları delil ve kanıt olarak yeter! Senin akiden Şâm'da iyilikseverlerin gecesini gündüze çevirdi. Kılıcın, Rûm'da kötü niyetlilerin gündüzünü geceye çevirdi.

Sevdaya benzeyen kinin, kıskancın damarlarındaki kanı ve düşmanın kemiklerindeki beyni yakıp yıkmış. Kılıcın zehir ve tuzaktır. Her kim gelmek isterse ne eline zehir bulaşır ne de ayağı tuzağa takılır.

Eğer Hindistana bir elçi göndersen Hint hükümdarın fikri itaate gelir. Çin'e bir mektup göndersen Çin hükümdarı hizmete âmâde olur. Senin ordunun bir süvarisi, düşman ordusunun tüm süvarilerine, ordudan bir asker, düşman ordusunun tüm askerlerine denktir. Ey şâh! Savaşın değil eğlencenin sırasındır. Kadeh elde kılıç kınında olmalıdır.

Kılıcının ateşi, şâhlık vazifesini kıvama getirmiştir. Turkuaz kadehin bir müddet saf şarapla dolmalıdır. O şarap ile dolu bir kadehi eline aldığı anda el misk kokulu kadeh lale renkli olur.

Kölelerin bir içim su ve huri gibidir. Sen cennet gibisin başkentin ise islam'ın başkenti gibidir. Devletin, kölelerin bahtını yüceltti. Himmetin, hizmetçilerin işini muradlarına erdirdi. Köleler, belki senin için canlarını feda ederler. Hizmetçiler, senin hatırına kadeh kaldırmaları uygundur.

Mal, sağlık, yıl, talih, soy, nesil, taht ve baht şâhlıkta muradına ersin ve devam etsin! Malın bol, sağlığın yerinde (olsun)! Aydın yıllar ve mutlu baht (seninle olsun!) Soyun senden razı, nesilin bâkî, tahtın âlî ve bahtın sana râm (olsun)! Her nerye atını sürsen Tanrı sana rehber olsun! Her nerede bir makam ele geçersen devlet sana yoldaş olsun!

در مدح سلطان

(بحر هزج: مفاعل مفاعیلن)

جاوید ز یاد خسرو عالم	سلطان جهان شهنشاه اعظم
شاهی که نشاط عیش او باقی	شاهی که صبح بزم او خرم
شاهی که ز خسروان و سلطانان	نازنده به اوست گوهر آدم
ای خسرو نیکبخت نیک اختر	سلطان جهان و داور عالم
عزّ ولی تو هر زمانی بیش	عمر عدوی تو هر زمانی کم
افاق مسخرست حکمت را	گویی که به دست توسست جام جم
بر بخت نهد موافق تو رخت	در دام زند مخالف تو دم
تا هست جهان شه جهان بادی	تو شاد و مخالف تو جفت غم
در خانه دوستان تو شادی	در خانه دشمنان تو ماتم

در مدح سلطان ملک شاه

(بحر مجتث: مفاعل فعالتن مفاعلن فعلن)

شدست روز همه خلق فرّخ و میمون	به روزگار شه نیکبخت روز افزون
شه زمانه ملک شاه کافرید خدای	همیشه طالع او سعد و طلعتش میمون
به طلعتش همه ساله منورست زمین	چنانکه هست منور به طلعتش گردون
قیاس گردون با همتش که داند کرد	که پیش همت عالیش هست گردون دون
همی چو شهر نماید ز لشکرش صحرا	همی چو کوه نماید ز موکش هامون
به فتح رایت او را صفت کنند همی	چو چرخ را به تحرک چو خاک را به سکون
قضای کن فیکون بی مراد او نرود	که هست جفت مرادش قضای کن فیکون
شمار بخشش او را کسی نداند چند	قیاس دانش او را کسی نداند چون
چنانکه طاعت او مایه خردمندی است	خلاف طاعت او هست بی خلاف جنون
عظیم تر ز خلافتش جنون ندانم من	وگرچه در مثل آمد که الجنون فنون
بشیر پیکر گرزش نگه کن و بشناس	که گاو پیکر بودست گرز آفریدون
میان شاه و فریدون تفاوت است چنانک	میان شیر دلیر و میان گاو زبون

Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

Cihanın Sultanı muazzam şehinşâh ve âlemin hüsrevinin anısı sonsuzdur. O, öyle bir şâh ki onun mutlu yaşantısı sonsuzdur. O, öyle bir şâh ki onun meclisinin sabahı nurdur. Hüsrevler ve sultanlar onunla iftihar eden Âdem soylu bir şâhtır.

Ey Hüsrev-i bahtiyar, mübarek talihli, cihanın sultanı ve âlemin hâkimi! İzzetin ve yüceliğin her zamandan daha fazla, düşmanının ömrü her zamandan daha kısadır.

Bütün afaklar hükmüne boyun eğmiş. Sanki (dünyada olup biteni gösteren) Cem'in kadehi senin elindedir. Kader, başarıyı elbisene koyarken düşmanın tuzağının içinde nefes alıp veriyor.

Cihan var oldukça cihanın şâhı sen ol! Sen mutlu düşmanın çift gamlı olsun! Dostlarının evinde mutluluk, düşmanının evinde matem olsun!

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Bahtiyar ve talihli şâhın devri sayesinde bütün halkın günü aydın ve mübarek oldu.

Devrin şâhı olan Melikşâh'ı yaratan Tanrı, daima onun talihini mutlu, yüzünü ise mübarek kılmıştır.

Nasıl ki yeryüzü onun nuru sayesinde aydınsa gökyüzü de onun talihi sayesinde parlaktır.

Onun gibileriyle bilerek felek kıyas edilince onun yüce himmeti karşısında felek zelil kalır.

Sahra, onun askerleri ile tıpkı bir şehre benziyor. Çöl, onun ordusu ile tıpkı bir dağa benziyor.

Felek, çarkı ile toprak, sükûtu ile tarif edildiği gibi fetih de onun sancağı ile tarif ediliyor.

Kûn Fe Yekûn (Ol der ve olur) emri, onun muradı dışında gerçekleşmez! Çünkü Kûn Fe Yekûn emri, onun muradının eşidir.

Kimse onun bağışladıklarının sayısını bilemez! Çünkü kimse onun ilminin ölçüsünü bilmiyor!

Ona itaat etmek bilgeliğin özü olduğu kadar ona karşı çıkmak ise şüphesiz deliliktir. Ona karşı itaatsizlik etmek kadar büyük bir aptallık bilmiyorum ben. Örnek vermek gerekirse ilimlere karşı çılgınlık gibi bir şey olur.

Aslan suretinde olan onun gürzüne bak ve tanı! Çünkü Feridûn'un gürzü öküz suretindeydi. Cesur aslan ile âciz öküz arasında fark olduğu gibi Şâh ve Feridûn'un arasında da fark var.

ایا به خدمت تو هر تنی شده مشغول
 ز مهر تو به تن اندر شکفته گردد جان
 به عدل و فتح ستایند روزگار تو را
 چو بحر شد ز مدیح تو خاطر شعرا
 خدای دارد هر بنده‌ای که بنده‌ی توسست
 ز خط حکم تو بیرون برد کسی سر خویش
 در آن دیار که شمشیر تو برهنه شود
 ز آب دیده خصم تو زعفران روید
 کسی که با تو دلش چون الف نباشد راست
 به سُخره کردن آشفته لشکر سرکش
 بس است تیغ تو را چون کلیم را ثُعبان
 خجسته مُلک تو باغی شکفته را ماند
 تو بر مراد دل خویش هرکجا خواهی
 رسیده فوج سپاهت به موج جیحون پار
 زدند پرده سرای تو بر لب دجله
 درین خجسته سفر بر ظفر بس است تو را
 همی دلیل کند خسروا که زود نه دیر
 به نیزه سر بر بربایی ز حاسد مگار
 کلید نعمت قارون تو را به دست آید
 همیشه تا ز بهار و خزان زمین و هوا
 هوا گسسته کند رشته‌های مروارید
 گل شکفته بروید ز دامن گُھسار
 تو باش خسرو آقران و پادشاه قران
 سر موافق تو سبز و دولتش پیروز
 و یا به طاعت تو هر دلی سده مرهون
 زکین تو به دل اندر فسرده گردد خون
 که عدل را تاریخ است و فتح را قانون
 سخن صدف شد و معنی چو لوءلوء مکنون
 زنائبات معاف و ز حادثات مَصون
 که پای او ز خط زندگان بود بیرون
 به خون بدگُشایان خاک او شود معجون
 کجا ز آذر تیغ تو روید آذریون
 ز هیبت تو شود قامتش خمیده چو نون
 به زنده کردن دیرینه زنده مدفون
 بس است جود تو را چون مسیح را افسون
 پر از درخت و از اسپرغم گوناگون
 به باغ خویش تماشا همی کنی ای‌دون
 رسیده تاب خُسامت به آب دجله کنون
 هنوز گرد سپاه تو بر لب جیحون
 خدای عَزَّوَجَل یار و بخت راهنمون
 کند سیاست تو تخت بدسگال نگون
 به تیغ جان بستانی ز دشمن ملعون
 فرو شود به زمین دشمن تو چون قارون
 شود چو چهره لیلی و چون دم مجنون
 زمین نهفته کند فرشهای بوقلمون
 زلاله‌ها همه گلگون شود رخ هامون
 تو باش قبله شاهان و پیشگاه قرون
 رخ مخالف تو زرد و اخترش وارون

Acaba her bir beden sana hizmet etmekle meşgul olmuş mudur? Veya her bir gönül sana itaat etmekle tayin edilmiş midir?

Sevgin ile can, tenin içinde çiçek gibi açmış. Nefretin ile kan, ciğerin içinde buz kesilmiş.

Devir, senin adaletini ve fethini övmekte. Çünkü adalet tarih, fetih ise kanundur.

Şairlerin zihninde senin övgün derya gibi oldu. Söz sedef, manası ise gizi inci gibi oldu.

Tanrı, senin kölen olan her kulunu belalardan muaftır, hadiselerden uzak tutsun!

Başını senin hüküm çizginden dışarı çıkaran bir kimsenin ayağı yaşam çizgisinden dışarı çıkar (yaşamaya hakkı olmaz).

Kılıcın tüm çıplaklığıyla bir diyarda meydana çıkarsa o diyarın toprağı kötülerin kanıyla macuna döner. Kılıcının ateşinden şakayık çiçeğinin bittiği gibi düşmanlarının gözyaşlarından da safran otu biter.

Seninle olan birinin gönlü elif gibi dümdüz değilse. Dehşetinden dolayı beli nûn gibi bükülür.

Dik kafalı asker, perişan olmuşla alay eder. Eskiler, toprak altındaki canlıyı yaşatmak ister. Oysa kılıcın Kelimullâh'ın ejderhası gibi olması ve yiğitliğin Mesih'in sihri gibi olması yeterlidir.

Ne güzel! İçinde ağaçlarla dolu rengarek güllerle saltanatın çiçek açmış bir bağa benzer.

Kendi gönlünün arzusu her nereyi isterse oraya git! Şimdi kendi bağına bak ve izle!

Gecen yıl ordunun birlikleri Ceyhun'un dalgalarına ulaşmıştı. Şimdi ise düşmanının harareti Dicle suyuna ulaştı. Henüz ordunun tozu toprağı Ceyhun sahilindeyken Sarayının çadırlarını Dicle sahiline kurdular. İzzet ve celâl sahibi olan Allah sana yâr, bahtına rehber olsun! Bu mübarek sefer, zaferin için yeterlidir.

Ey hüsrev! Herkes yakın zamanda siyasetinle düşmanın saltanatını yerlebir edeceğinden emindir.

Süngünün başıyla hilebaz düşmanı berteraf ettin. Kılıcınla melun düşmanın canını aldın. Kârûn'un nimet anahtarı eline geçti. Düşmanın Kârûn gibi yirin dibine girdi.

Hava, toprak, bahar ve hazan olduğu sürece yüziün Leylâ'nın yüzü gibi nefesin Mecnûn'un nefesi gibi olsun! Hava, inci iplerini birbirinden ayırsın! Toprak bukalemun rengindeki halıları gizlesin! Dağ eteklerinde açan güller bitsin! Ovanın yanağı laleler ile kırmızı olsun! Akranlarının hüsrevi ve padişahların kutbu sen ol! Şâhların kiblesi ve asırların öncüsü sen ol! Başarın her zaman canlı devletin zafer kazansın! Düşmanının yüzü sarı, talihleri yerle yeksan olsun!

ایضا در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

آنچه کرد امسال در روم و عرب شاه جهان
کشور روم و عرب را رام کرد اندر سه ماه
هر خبر کان از تعجب خلق را باور نبود
پیش ازین ما را حدیث هفت خوان آمد عجب
آنچه کرد امسال شاه از هفت‌خوان نادرترست
رفت سوی شام و صافی‌کرد ملک بی‌قیاس
نه به شام اندر ز دولت بود غایب یک نفس
آنچه اندر شام میران مُقَدَّم داشتند
وانچه اندر روم صد میر دلاور داشتند
ای نوشته سال و ماه از عدل آفریدون سخن
کو فریدون تا بود خدمتگر شاه زمین
کانچه ایشان را به ده سال اندرون حاصل شدی
شام را یکسر گشاد و روم را یکسر گرفت
اینت زیبا خسروی لشکرکش و لشکر شکن
خسروا شاهها تو اندر یک سفر دیدی یقین
هست واجب بر زمین و آسمان دائم دو سیر
تا فلک پیروزه گون باشد تویی پیروز بخت
زین سفر کامسال کردی شد مخالف سوگوار
شام بگشادی به یک تهدید بی‌جنگ و نبرد
بی درنگی کردی از بیم نکو خواهان امید
آن چنان در آتش دوزخ فکندی خصم را
بر چنین فتحی سزد گر جام می برکف نهی
خنجر آتش فشانت آب بدخواهان بُرد
شاد بودن کارت است و نوش خوردن شغل توست
هست حکمت را مسخر هم زمین و هم فلک

هیچکس هرگز نکرد از خسروان باستان
کس ندیده‌است این به خواب و کس نداده است این نشان
گشت باور زین سفر کز شاه گیتی شد عیان
زانکه در تاریخ شاهان نادرست این داستان
زین سپس ما را عجب ناید حدیث هفت خوان
رفت سوی روم و حاصل‌کرد مُلک بی‌کران
نه به روم اندر ز نصرت بود خالی یک زمان
دارد اکنون از سپاه پادشاه یک پهلوان
دارد اکنون یک امیر از لشکر شاه جهان
ای گشاده روز و شب بر فتح اسکندر زبان
کو سکندر تا بود فرمانبر شاه زمان
در سه ماه شاه جهان را حاصل آمد بیش از آن
اینت شاه کامکار و شهریار کامران
اینت دانا دآوری کشور ده و کشور ستان
هر ظفر کز صد سفر ناید کسی را در گمان
سیر اسبت بر زمین و سیر مه بر آسمان
تا کواکب را قران باشد تویی صاحبقران
زین ظفر کامسال دیدی شد موافق شادمان
روم بگرفتی به یک پیغام بی‌تیغ و سنان
بی‌مقامی کردی از سود بداندیشان زیان
بستدی از خصم ملکی همچو روضات الجنان
زان می‌کش بوی مشک است و به رنگ ارغوان
آب آتش رنگ بر نه برکف آتش فشان
شادباش از بخت خویش و نوش خور تا جاودان
تا زمین پاید بیای و تا فلک ماند بمان

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Cihanın şâhı bu yıl Rûm (Bizans) ve Arabistan'a yaptığı şeyi eski hüsrevlerden hiç kimse katiyen yapamaz. Üç ay içerisinde Bizans ve Arabistan ülkelerine diz çöktürdü. Hiç kimse böyle bir şeyi ne rüyasında gördü ne de böyle bir alâmet gördü! Halkın şaşırıp inanmadığı böyle haberler cihan şâhının bu aşikâr seferi ile doğrulandı.

Bundan evvel bizim için "Heft Hân" hikâyesi ilginç geliyordu. Bundan sonra şâhların tarihinde bu destân ender olacaktır. Bu yıl, şâhın yaptıkları "Heft Hân" (hikâyesinden) daha enderdir. Bundan böyle bizim için "Heft Hân" hikâyesi çokta ilginç gelmeyecektir. Şâm'a doğru yürüdü sayısız mülkü revize etti. Rûm'a doğru yürüdü ve sınırsız mülk elde etti. Hayır! Şâm'da saltanattan ötürü bir süreliğine kayıplar vardı. Hayır! Rûm zaferden bir süreliğine yoksundu. Şâm'da Mîrlerin sahip olduğu mukaddes şey şimdi padişahın askerlerinden bir pehlivan sahiptir. Rûm'da yüzlerce cesur Mîrin sahip olduğu şey şimdi cihan şâhının askerlerinden bir emîr sahiptir.

Ey aylar ve yıllar boyunca Ferîdûn'un adaletinden söz yazıp çizen! Ey gece gündüz İskender'in fethinden ağzını açıp konuşan! Ferîdûn, yeryüzü şâhının hizmetçisi olması için nerededir? İskender, devrin şâhına itaat etmesi için nerededir? Onların on yıl zaman zarfında gerçekleştirdikleri şey cihanın şâhı üç aylık bir zaman diliminde fazlasını gerçekleştirdi. Denildiği gibi o bahtiyar şehriyar ve mübarek şâh Şâm'ı birbaştan birbaşa fethetti. Rûm'u birbaştan birbaşa aldı. Ordu yönlendiren ve orduları mağlup eden gizel bir hüsrevsin! Onlarca ülke alıp ülkeleri fetheden bilge bir yargıçsın! Ey hüsrev! Ey şâh! Kimsenin yüzlerce seferde göremediği ve şüphe duyduğu zaferi sen her sefer sırasında yakîn bir bilgi ile gördün!

Yeryüzünde ve gökyüzünde iki şeyin daima dönüp durması vacip oldu. Atının yeryüzünde ve ayın gökyüzünde dolaşması. Felek, mavi renkte olduğu sürece bahtı kutlu sensin! Yıldız, bir burçta birleştiği sürece kutup sensin!

Bu yıl yaptığın sefer düşmanlarını mateme boğdu. Bu yıl kazandığın zafer dostlarını mutlu etti. Şâm'ı bir tehdit ile savaşız ve mücadelesiz bir şekilde fethettin! Rûm'u bir mektup ile kılıcsız ve temrensiz aldın! Kısa bir sürede iyi kalplilerin korkusunu umuda çevirdin. Kötü kalplilerin menfaatini ziyan edip makamsız bıraktın. Düşmanı cehennem ateşine öyle bir attın ki düşmanın saltanatını cennetlerin bahçeleri gibi kapattın.

Öyle bir fetihten sonra eline şarap kadehi almak sana yakışır. O misk gibi kokan ve erguvan renginde olan kadehten şarap iç! Ateş saçan hançerin düşmanın suyunu kesti. Ateş renginde olan suyu eli ateş saçanın avucuna koydun. Mutlu olmak vazifendir. Yiyip içmek işindir. Bahtından dolayı mutlu ol! Sonsuza kadar ye ve iç!

Yeri ve göğü tasallut altına almanın bir hikmeti vardır. Yer ayakta oldukça sen de ayakta ol! Felek sonsuz oldukça sen de sonsuz kal!

ایضا در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

چون بهشت است این همایون بزم سلطان جهان	خَبْذا بزمی همایون چون بهشتِ جاودان
ساکنانش حور سیمین عارضِ زرین کمر	خازنانش ماه آتش ناوکِ آهن کمان
نوبهارست این شکفته در میان نوبهار	بوسستان است این نهاده در میان بوسستان
چون لب رنگین خوبان آب او یاقوت رنگ	چون سر زلفین خوبان باد او عنبر فشان
در چنین خرم بهشتی شاه را بینم سه‌چیز	طالع میمون و فال فرخ و بخت جوان
شاه شادی کرد و می بر کف نهاد اندر بهشت	تا جهان شادی نمود از شادی شاه جهان
سایه یزدان معزالدین والدنیا که او	تیغ کشور دار دارد بازوی کشور ستان
آنکه رایش را همی طاعتگر آید آفتاب	وانکه بختش را همی خدمتگر آید آسمان
رای او را شد موافق هم قضا و هم قدر	تیغ او را شد مسخر هم زمین و هم زمان
طبع او مر باد را هرگز نپندارد سبک	حلم او مر خاک را هرگز نینگارد گران
آفرین شاه بفزاید همی دین و خرد	فرخ آن کس کافرین شاه دارد بر زبان
سود دارد هرکه سر بر خط فرمانش نهاد	وان که سر بر خط ندارد جان کند بر تن زیان
معجز موسی و عیسی گر عصا بود و دعا	دست او ماند بدین و تیغ او ماند بدان
کو فریدون گو بیا تیغ ملک شاهی ببین	تا ببیند خرده الماس را بر پرنیان
مار کرداری که چون دشمن ببیند پیکرش	همچو زهر مار گردد مغزش اندر استخوان
ای خداوندی که در عدل و جهانداری تو را	بندگی کردی اگر باز آمدی نوشیروان

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Cihan şâhının bu mübarek meclisi tıpkı cennet gibidir. Ne güzel ve mübarek bir meclistir ki sonsuz cennet gibidir.

Onun sakinleri, beyaz yanaklı ve altın kemerli hurilerdir. Onun hazineleri kızıl ay ve demir oklu yaydır.

İlkbahar, ilkbaharın ortasındaki bu çiçektir. Bahçe, bahçenin ortasındaki bu yerdir.

Onun suyu, güzellerin renkli dudağı gibi yakut rengindedir. Onun havası, güzellerin başındaki amber kokusu saçan saç gibidir.

Bu gönül ferahlatan cennette şâh adına üç şey görüyorum: Mübarek bir talih, iç acıcı bir ikbal ve güzel bir baht!

Cihan, cihan şâhının mutluluğundan mutlu olsun diye şâh, cennette şarabı eline aldı ve mutlu oldu.

Kılıç ülkesine sahip olan Allah'ın gölgesi Mu'izzü'd-dîn ve'd-dünya fethettiği ülkenin gücüdür.

Güneşten gelen şey onun ilmine itaatkârdır. Gökyüzünden gelen şey onun bahtına hizmetkârdır.

Hem kaza hem kader onun ilmi ile dost oldu. Hem zemin hem zaman onun kılıcına tabi oldu.

Onun tabiatı, rüzgârı asla hafif olarak düşünmez. Onun merhamti, toprağı asla ağır olarak zannetmez.

Ey şâh aferin! Dini ve bilgiyi arttır. Kimin dilinde ey şâh aferin! (Sözü) varsa o kişi mutludur.

Her kim ki onun emirlerine uydysa menfaati vardır. Her kim ki onun emirlerine uymadıysa tenindeki canını ziyan etmiştir.

Gerçi İsa ve Musa'nın mucizeleri dua ve asâ idi. Onun eli buna (dua) kılıcı ise ona (asâ) benzer.

Feridûn nerede? İpek kumaşın üstünde elmas parçalarını görmesi için söyle gel Melikşâh'ın kılıcına bak!

Hareket halindeki yılanın düşman görmüş bedeni gibi kemik içindeki beyni, yılanın zehrine dönüşüverir.

Ey hükümdar! Eğer Nûşîrevân geri gelseydi senin adalet ve hükümdarlık anlayışına kölelik ederdi.

روز فخر البارسلان را فخر باشد بر ملوک	زانکه آمد چون تو شاه از گوهر البارسلان
بی‌بزرگی کس خداوندی نیابد بر مجاز	بی‌هنر صاحبقرانی کس نیاید رایگان
چون تو را دادست یزدان هم بزرگی هم هنر	ملک و دولت را خداوندی تو و صاحبقران
شهریارا تا نمودی شادکامی روز بزم	شد جهانی سر به سر زین شادکامی شادمان
تو چو خورشیدی و یاقوت روان بر دست توست	دید کس خورشید را بر دست یاقوت روان
سروران اکنون از این شادی بیفزایند سر	خسروان اکنون از این رامش بیفروزند جان
گر دهی دستوری و فرمان سپاه خویش را	هر یک از شادی در این مجلس برفشانند روان
تا بخندد ارغوان و گل ز باد نوبهار	تا که شاخ زعفران پرگل شود در مهرگان
ارغوان رخسار بادی باده گلگون به‌دست	و آن که باشد دشمنت رخسار او چون زعفران
تا که جان دارد به خدمت مجلس بزم تو را	بنده شاعر معزی مدح‌گوی و مدح‌خوان

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

طبع گیتی سرد گشت از باد فصل مهرگان	چون دم دلدادگان از هجر یار مهربان
هجر یار مهربان گر چهر را زردی دهد	بوستان را داد زردی وصل باد مهرگان
در هوا و در چمن پوشید سنجاب و نسیج	کوه دیباپوش را داد از مُشَجَّر طَیْلَسَان
شَنبَلیدی گشت ز آشوبش ثیابِ مرغزار	زعفرانی گشت ز آسایش درخت بوستان
باد در آشوب او بُنْهَفْت گویی شنبلید	ابر در آسیب او بِسَرِشْت گویی زعفران
گر نگشت از زرّ پالوده چمن سرمایه‌دار	ور نگشت از درّ ناسفته هوا بازارگان
از چه معنی گشت باد اندر چمن دینار بار	وز چه معنی گشت ابر اندر چمن لؤلؤفشان
سرد و پژمرده شدست اکنون چمن چون طبع پیر	چند گه گر بود گرم و تازه چون طبع جوان
گر جهان پژمرده شد هرگز نباشد هیچ باک	تا جوان و تازه باشد دولت شاه جهان

Alp Arslan'ın gurur duyduğu gün, padişahlar için gurur olmuştu. Çünkü Alp Arslan'ın soyundan senin gibi bir şâh geldi.

Kimse yücelik olmadan (ona) padişahlık yakışmaz. Kimse sanat olmadan (ona) saygınlık değmez. Tanrı, sana hem yücelik hem de hüner vermiş. Saltanatın ve devletin hükümdarı ve saygını sensin!

Ey şehriyar! Meclis günü, mutluluk sana görünsün diye dünya baştanbaşa bu mutluluktan mutlu oldu.

Sen güneş gibisin ve akışkan yakut senin elindedir. Kim güneşin elinde akışkan yakut görmüştür?

Hükümdarların başı, şimdi bu mutluluktan daha da çoğalsın! Hüsrevlerin canı, şimdi bu huzurdan daha da parlasın!

Askerine destur ve emir vermene rağmen her biri bu mecliste mutluluktan ruhlari sarsılıyor.

Baharın rüzgârından dolayı erguvan ve gül çiçekleri güldüğü sürece ve Mihrigân ayında safran bitkisinin dalı gül ile dolduğu sürece erguvan yüzlü olasın ve elinde kırmızı şarap olsun! Düşmanın olmakta ısrar edenin yüzü safran gibi olsun! Bendeniz Mu'izzî'de can var oldukça senin için övgü ve sitayiş söyleyip eğlence meclisinde ve hizmetinde olacaktır.

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Dünyanın tabiatı Mihrigân mevsiminin rüzgârından soğudu. Çünkü âşıklar için merhametli sevgiliden ayrılma zamanıdır.

Merhametli sevgiliden ayrılmakla yüzler sararınca Mihrigân rüzgârının gelmesiyle bahçeler sarı renge büründü.

Havada ve çimende sincap, ipek dokuması giydi. Kuytu ormanlık, dağa giymesi için dîbâ verdi. Onun aşüfteliğinden çimenliğin elbiseleri, keskin kokusu olan güle döndü. Onun verdiği zarardan dolayı bağın ağacı, safrana döndü. Rüzgâr, onun aşüfteliğinden tıpkı sarı gül gibi gizlendi. Bulut, onun verdiği zarardan tıpkı safran gibi gizlendi.

Eğer sermayeci çimen, altın veya dinardan temizlenmediyse ve eğer bezirgân rüzgâr, inciden delinmemişse o halde altın yüklü rüzgârın çimenin içinde ne anlamı olur? Ve inci saçan bulutun çimenin içinde ne anlamı olur?

Çimen, şimdi yaşlı tabiat gibi soğuk ve pejmürdedir. Daha ne zamana kadar genç tabiat gibi taze ve sıcak olmalıydı?

Cihan, cihan şâhının devletinin genç ve taze kalması için pejmürde olmasına rağmen asla hiç korkmadı.

شاه شاهان سایه یزدان ملک سلطان که هست
پادشاهی کز جلالش هست رفعت پایدار
دین به عدل وجود او تازه است همچون دل به دین
گر به مغرب بگذری از عدل او یابی اثر
یک روان از مهر او خالی نبینی در بدن
طاعت یزدان اگر در عقل و دانش واجب است
هر که او در طاعت یزدان همی بندد کمر
شهریارا بر فلک چرم زحل در بُرج قوس
همچنان کز چشمه خورشید عالم روشن است
گر ز بخت و چرخ باشد پادشاهی مستقیم
آن یکی گوید زه ای خورشید ناپیدا زوال
گر کند تقدیر از عدل تو روزی اقتراح
بی بزرگی کس خداوندی نیابد بر مجاز
چون تورا دادست یزدان هم بزرگی هم هنر
تا که هر نفسی ز تدبیر هنر باشد عزیز
در ستایش بیش تو بادا همه ساله خرد
رای ملک افروز تو بر هر چه باشد کامکار
عالم از تو چون بهار خرم و فصل بهار

طلعتش چون آفتاب و حضرتش چون آسمان
شهریاری کز جمالش هست دولت جاودان
جان به مهر و مدح او زنده است همچون تن به جان
ور به مشرق بنگری از جود او یابی نشان
یک زبان از مدح او فارغ نبینی در دهان
خدمت سلطان عالم هست واجب همچنان
همچنان در خدمت سلطان همی بندد میان
لرزه گیرد چون تو را بیند به کف تیر و کمان
روشن است از دولت تو گوهر البارسلان
بخت با تو یکدل است و چرخ با تو یک زبان
وین دگر گوید زه ای دریای ناپیدا کران
ورکند توفیق از جود تو وقتی امتحان
بی هنر صاحبقرانی کس نیابد رایگان
ملک و دین را هم خداوندی و هم صاحبقران
تا که هر جسمی ز تأثیر روان باشد روان
در پرستش باد پیش تو همه ساله روان
دولت پیروز تو بر هر که خواهد کامران
بر تو فرخنده خزان فرخ و جشن خزان

Şâhların şâhı, Tanrı'nın gölgesi Sultan Melik'in yüzü güneş, saygınlığı gök gibidir/gökyüzü kadar yüksektir.

Yüceliğinden sonsuz makama sahip olan bir padişaktır. Güzelliğinden cavidan devlet sahip olan bir şehriyadır.

Nasıl ki bir gönül tazeliğın din sayesinde koruyorsa mevcut din de tazeliğini onun adaleti sayesinde koruyor. Nasılki bir beden zindeliğini ruh sayesinde koruyorsa ruh da zindeliğini onun sevgisi ve övgüsü sayesinde koruyor.

Eğer Batı tarafını gezersen onun adaletinin etkisini bulursun. Eğer Doğu tarafına bakarsan onun cömertliğinin işaretini görürsün.

Hiçbir canlının bedeninde onun sevgisinden mahrum olduğunu göremezsin. Hiçbir ağzda onun övgüsünü söylemeyen bir dil göremezsin.

Eğer Tanrı'ya itaat etmek akla ve bilgiye vacip ise âlemin sultanına hizmetkâr olmakta tıpkı onlar gibi vaciptir.

Her kim ki Tanrı'ya ibadet etmek için hazırsa Tanrı'ya ibadet için hazır olduğu gibi sultana da hizmet için hazır olmalıdır.

Ey hükümdar! Felekte Zühal'in işlediği suç, burçta ok atıyor. Eğer senin elindeki oku ve yayı görse titremeye başlar.

Nasıl ki güneşin kaynağı sayesinde âlem aydınsa senin de devletin Alp Arslan'ın soyu/kaynağı sayesinde aydındır.

Padişahlık doğrudan felek ve bahta bağlıysa baht seninle tek yürektedir; felek seninle tek dildedir/sözdedir

Biri diyor ki: Ey görünmeyen güneş, aferin/yaşa! Diğeri de diyor ki: Ey sahili olmayan derya, aferin/yaşa!

Eğer kader, birgün adaletinden sorarsa ve eğer birgün tevfiğ, cömertliğini imtihan ederse yücelik olmadan kimseye hükümdarlık caiz değildir. Sanat olmadan kimseye saygınlık reva değildir. Çünkü Tanrı sana hem yücelik hem de sanat verdi. Saltanatın ve dinin hem hükümdarı hem de sahipkıransın!

Her nefis sanat tasarısı sayesinde azîz olduğu sürece ve cisim ruh sayesinde canlı kaldığı sürece akıl her yıl seni övsün! Ruhlar her yıl sana tanzimde bulunsun!

Parlak saltanat fermanın her yerde mutlu olsun! Galip devletin her yerde sevinçli olsun!

Âlem ve ilkbahar mevsimi senin sayende bahar gibi neşe ile dolu. Hazan eğlencesi ve aydın hazan senin sayende mübarek oldu.

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

ای به ملک و دولت و شاهی سزای آفرین	وز هنرهای تو خشنود ایزد جان‌آفرین
گر چه هستند آسمان را اختران نوربخش	رشک باشد بر زمینش تا تو باشی بر زمین
در همه کاری دل تو راستی خواهد همی	راستی خواهد دل صاحب‌قران راستین
نسختی از لوح محفوظ است گویی خاطرت	کاندرو بینی و دانی بودنیها بر یقین
زین قبل شاید که خواندند حکیمان جهان	شهریار نیک دان و پادشاه دور بین
نور تو تابنده بود از پشت آدم در ازل	ور بران نور اوفتادی چشم ابلیس لعین
سجده کردی و نگفتی کادم از طین است و من	آتشم، و آتس چرا سجده‌کند در بیش طین
در جهاننداری تو داری یار و هم‌ره تیغ تیز	گر سلیمان داشت مهری نقش کرده بر نگین
یار و هم‌ره تیغ باید در جهاننداری نه مهر	در جهاننداری به از مهری چنان تیغی چنین
جود تو چون آب حیوان جان فزاید روز مهر	خشم تو چون زهر افعی جان رباید روزکین
پست گردد قد جباران چو بفرایی کمان	سست گردد دست مکاران چو بکشایی کمین
بر سرین‌گور و چشم آهو اندر شعرها	شاعران معنی همی‌گویند چون دُرِ ثمین
زان شرف‌کز نُوکِ پیکانت همی روز شکار	زخم یابند آهوان بر چشم و گوران بر سرین
با تن‌کوه است و چون با دست فرّخ مرکبت	کوه تن دیدی که باشد بادتگ در زیر زین
ذعل او درکوه و دشت آتش فشاند گاه‌گاه	زان نیارد دیدن آتش دیده شیر عرین
شکرگوی عفو و روزی خواره جود تواند	هرچه اندر ترک خاقان است و خان است و تکین
هر یکی را دیده‌ای چون بندگان چاکران	پیش درگاه تو مالیده به خاک اندر جبین
آنچه تو در نوزده سال از جهان بگرفته‌ای	شرح آن تا حشر تاریخ شهورست و سنین
از پدر بگذشته‌ای در ملک و گیتی داشتن	حجت آن هست نزدیک خردمندان مبین
بود ملک او ز جیحون و فرات و ملک توس	از لب دریای مغرب تا لب دریای چین
تهنیت‌گوید همی از عدل او بغداد را	جان عباس و بنی‌عباس در خُلد برین
آرزو ناید همی بغداد را با چون تو شاه	روزگار مُعْتَصَم یا روزگار مُسْتَعین

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Ey şâhlığa, devlete ve saltanata layık aferin! Ruhu yaratan Tanrı senin sanatından memnundur.

Yıldızlar gökyüzünü aydınlatmalarına rağmen yeryüzüne hasret kalıyorlar. Çünkü o yeryüzünde sen varsın! Yaptığın her işte kalbin dürüst olacak. Gerçek liderin kalbi dürüst olacak.

Hafızan, sanki levh-i mahfûzdan bir nüshadır. Çünkü onun içindeki konulan kesin bilgiyi biliyorsun ve görüyorsun. Belki daha önce cihanın hikmet sahibi erleri, bilge şehriyari ve geleceği gören padişahı (o levh-i mahfuzda) okumuşlardır.

Ezelde senin nurun Âdem'in arkasından parlamıştı. Eğer o keskin nur İblis-i mel'unun gözüne düşürseydin secde edip "Âdem topraktır ben ise ateştenim. Neden ateş toprağa secde etsin" demeyecekti.

Hükümdarlıkta, keskin kılıcın dostun ve yoldaşındır. Süleyman, yüzüğünde nakışlı bir mühre sahip olsa da hükümdarlıkta mühür değil kılıç, dost ve yoldaş olmalıdır. Hükümdarlıkta öyle bir mühürden ziyade böyle bir kılıç olmalıdır.

Cömertliğin, muhabbet günü âb-ı hayat gibi cana can katar. Heybetin, savaş günü kobranın zehri gibi candan can götürür.

Yayı ihya ettiğin için zorbaların boyu alçaldı. Tuzakları berteraf ettiğin için hilekârların eli kolu güçsüzleşti.

Mana şairleri, yaban atın üstünde ve âhunun gözü içinde kıymetli inciler gibi şiirler söylüyorlar. Ahuları gözünden, yaban atlarını kalçasından yaralayıp hergün avlayan o şerfli mızrağının temreninden dolaydır.

Atın, vücudu ile dağ gibidir. Çünkü kuvvati ile mübarektir. Hiç dağ gibi vücudu olanın eyer altında ince rüzgâr gibi olduğunu gördün mü?

Onun nalı, dağlara ve ovalara zaman zaman ateş püskürtür. Ondan dolayı ormanların aslanının gözü ateşi görmek istemiyor. Her ne kadar Türkler içinde Hakan, Han ve Tekin olsa da cömertliğinden rızık yemek için şükredip bağışlanma dilenilebilir. Hademeler ve köleler gibi her birini ki gördün sarayının önünde alınlarını toprağa sürüyorlar.

On dokuz yıl zarfında dünyadan aldıklarının açıklanması mahşere kadar ayların ve yılların tarihi olacaktır. Aydın bilgelerin yanında mübarek olan şey saltanattan ve cihandan geçmiş bir babaya sahip olmaktır. Onun mülkü Ceyhun'dan Fırat'a kadardır. Senin mülkün ise batı denizinin sahilinden tut Çin denizinin sahiline kadardır. Onun Bağdat'taki adaleti sayesinde Abbâs'ın ruhu ve Abbâs'ın kabilesi Cennet-i âlâ'da onu tebrik ediyor. Bağdat'ta savaş ve barış döneminde sana denk bir şâh arzulamıyorlar.

عَزَّ ايمان در بقای توسست و عَزَّ مؤمنان	زان لَوای نو فرستادت اميرالمؤمنين
زان قَبَل نام و خطابت بر لوا فرمود نقش	تا طَراز آن لوا باشد طراز ملک و دين
او تورا دارد يمين وزُيْمَن باشد جاودان	بر يمين آن خليفه کاو تو را دارد يمين
تا بيارايد به فروردين فرخ باغ و راغ	از گل و از لاله و از سوسن و از ياسمين
عاشقان سازند با خوبان بهر جایی قرار	بلبلان با صُلُصُلان گردند هر جایی قرين
باد تخت تو سپهر و تو برو شمس منير	باد بزم تو بهشت و می در آن ماء مَعين
در نشاط آواز داده سوی تو بخت بلند	در ظفر پرواز کرده گرد تو روح الامين
از تو بر کردارهای خوب تو هر ساعتی	پیش یزدان شکرها گفته کرام الکاتبين

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن)

بشکفت و تازه گشت دگر باره اصفهان	از دولت و سعادت شاهنشاه جهان
سلطان شرق و غرب که در شرق و غرب اوست	صاحبقران و خسرو و شاه و خدایگان
شاهی که شد به طلعتش افروخته زمین	شاهی که شد به دولتش افراخته زمان
آباد کرده ی نظر و عدل او شد دست	هر جا خراب کرده شاهان باستان
با داستان نصرت او ژاژ و بیهده است	دیرینه سرگذشت و کهن گشسته داستان
گم شد گمان خلق در اوصاف دولتش	هرگز مکان خبر دهد و نیست در مکان
گویی که هست قدرت او دولت خدای	کاندر چگونگیش همی گم شود گمان
در رزمگاه نصرت و در بارگاه ملک	ایزد اگر به تیغ و به عدلش دهد زبان
تیغش به رزمگاه نگوید جز الحذر	عدلش به بارگاه نگوید جز الأمان
آنجا که شد ز نعره شب‌دیز او خبر	وانجا که شد ز شعله شمشیر او نشان
چون یخ فسرده گشت و چو انگشت سوخته	خون در رگ مخالف و مغز اندر استخوان
که خشم او ز روم برآرد همی نفیر	که سهم او ز ترک برآرد همی فغان

Müminlerin izzeti ve imanın şerefi senin bakî kalmanla mümkündür. Bundan dolayıdır ki Emîrû'l-mü'minîn sana bir sancak gönderdi. Dolayısıyla isim ve hitabetinin o sancağın üzerine nakşedilmesini buyurdu ki o sancağın süsü/kaidesi saltanatın ve dinin süsü'kaidesi olsun! O halifenin sağındaki sancak senin sağında mübarek kılınıp cavidân olmuştur.

Gülden, laleden, nergisten ve yaseminden Nisan ayında bağ ve bahçelere nur geldiği sürece âşıklar, güzellerle her yerde eğlence düzenlesinler. Bülbüller, guguk kuşlarıyla her yerde dost olsunlar! Felek tahtın sen ise ışıldayan güneş mesabesinde olasın! İşret meclisin cennet, orada bulunan şarap saf su gibi olsun!

Yüce talih, sana yönelik sevinç çığlıkları attı. Rûhulemîn (Cebrâil) etrafında zafer ile uçtu. Kirâmen kâtibin (kişinin günahını ve savabını not eden yazıcı melekler) senden ve senin iyiliklerinden dolayı her an Tanrı'nın huzurunda şükrediyorlar.

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlû, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü Fâ'lün)

İsfahan, cihan şehinşâhın ikbali ve saadeti sayesinde tekrar çiçek açıp filizlendi.

(O), Doğunun ve batının sultanı, batıda ve doğuda lider, hüsrev, şâh ve hükümdardır.

O öyle bir şâh ki yeryüz, onun yüzü sayesinde aydınlandı. O öyle bir şâh ki devir, onun devleti sayesinde parlak oldu.

Eski şâhlar, her nereyi yakıp yıkmışlarsa onun nazarı ve adaleti orayı mâmur etmiştir.

Onun zaferi ve destanından sonra eskimiş serüvenler ve eskimiş destanlar saçmalık ve beyhude olmuştur.

Onun devletinin liyakatıyla halkın endişeleri kayboldu. Asla kimse makamıyla övünmüyor ve makamında sabit durmuyor.

Sanırsın onun devleti Tanrı'nın kudretidir. Zira onun içinde bulunduğu vaziyet endişeleri ortadan kaldırıyor.

Tanrı, saltanat sarayında ve savaş meydanında onun kılıcını ve adaletini konuştursa kılıcı, savaş meydanında korktan başka bir şey demez. Adaleti, sarayda el-âmândan başka bir şey demez.

Onun kara narasının haberi ve kılıcının şûlesinden bir işaret ulaştığı yerde düşmanın damarındaki kan buz tutmuş gibi kaftasının içindeki beyin yanmış kül gibi olur.

Bazen onun öfkesi Rûm'dan feryadı kaldırıyor, bazen onun dehşeti Türkistan'dan figanı kaldırıyor.

در هرکجا که هست اثرهای او پدید
 ای خسروی که حکم تو را کرد کردگار
 شادی همی کنند ز دیدار و خدمتت
 از بس که در زبرد گران کرده‌ای رکاب
 در طاعت تو نیست سر هیچ کس سبک
 بس کس که از خلاف تو دادست سر به باد
 ابله کسی بود که مخالف شود تو را
 از اختر تو قسم کواکب همی رسد
 آری چنانکه شاه ملوکی تو در زمین
 چون دولت جوان هنر و دانش تو دید
 بی‌دانش و هنر نتوان ملک یافتن
 شاه‌شد اصفهان جو سپهری پر از نجوم
 این شهر چون شکفته یکی بوستان شدست
 در حجره‌های خُرم و در باغهای خوش
 گر عزم سوی رزم کنی باش کامکار
 چونانکه رای توست به دهر اندرون بزی
 بر قصرهای قیصر و بر خانه‌های خان
 بر هر سری مسلط و بر هر تنی روان
 در دیده روشنائی و در کالبد روان
 و ز بس که در فتوح سبک کرده‌ای عنان
 بر بیعت تو نیست دل هیچکس گران
 بس کس که در خلاف تو کردست جان زیان
 کش هم نهیب سر بود و هم هلاک جان
 گه نَحس در مُقابله گه سَعَد در قِران
 هست اختر تو شاه کواکب در آسمان
 ملک جوان سپرد به تو دولت جوان
 دولت به هیچکس ندهد ملک رایگان
 تا رایت و رکاب تو آمد به اصفهان
 با دوستان نشاط همی کن به بوستان
 ساغر همی ستان ز کف ترک دلستان
 و رقص سوی بزم کنی باش کامران
 چندانکه کام توست به ملک اندرون بمان

Her nerde olursa olsun onun eserlerinden bir belirti vardır. İster Kayser'in sarayı isterse Hân'ın evi olsun!

Ey hüsrev! Tanrı, senin hükmünü her bir başa hâkim ve her bir tene ruh yapmış.

Herkes seni görmek ve sana hizmet etmekten dolayı gözlerinde aydınlık teninde can mutlu oldu.

Savaş meydanında süvarilerini o kadar kalabalık hale getirdin ki ve fütuhatlarında atların dizginini o kadar hafiflettin ki bu yeterlidir.

Senin itaatında bulunmayan hiç kimsenin baş rahat değildir. Sana biat etmeyen hiç kimsenin gönlü değerli değildir.

Sana karşı çıkan birçok kişi başını yele verdi. Sana muhalif olın birçok kişi canını ziyan etti.

Sana karşı çıkan bir kimse aptaldır. O kişi hem feryat figan içindedir hem de canını helak etmiştir.

Senin yıldızından yıldızlara nasip/kısmet ulaşıyor. Bazen karşılarına kötülük ile çıkar bazend saadet ile onlara lider olur.

Evet! Yeryüzünde saltanatın şâhı sen olduğun gibi senin de yıldızın gökyüzündeki yıldızların şâhidir.

Genç talih, senin sanatını ve bilgeliğini görünce genç talih, genç saltanatı sana teslim etti.

Bilgi ve hüner olmadan saltanat elde edilmez. Talih/baht hiç kimseye saltanatı bedavadan vermez.

Ey şâh! Ordun ve sancağın İsfahana gelene kadar İsfahan tıpkı gökyüzü gibi yıldızlarla donatıldı.

Bu şehir, tıpkı bir bağın çiçeği gibi oluverdi. Bu bağda dostlar ile mutlu ol ve eğlen! İç acıcı odalarda ve hoş bağlarda Türk dilberin avucundan şarap iç!

Eğer savaşa doğru yönelsen muvaffak olursun. Eğer meclise doğru yönelsen bahtiyar olursun!

Dünyadan beklentin ne ise dünyanın içinden o çıksın! Saltanatta kalmak için ne kadar çok mutlu olacaksan o kadar kal!

ایضا در مدح ملک‌شاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

از دورهای گردون وز صنع‌های یزدان
از نورهاست خورشید از طبعهاست آتش
از ماه‌هاست روزه از روزهاست جمعه
از اندیاست احمد وز خسران ملک‌شاه
زین بیشتر شناسم لیکن دراز گردد
شاهنشاه معظم فخر نژاد آدم
از رسمهای خوبش رونق فزود ملت
ابری است گوهراشان دستش به روز بخشش
در شرع هست حُکمش کافی چو علم در دل
با حکم او نکاود هرکاو بود موحد
بر خاتم سعادت مهری شدست مهرش
نور سعادت او گر یافتی سکندر
ای روز بزم کردن چون نوبهار خرم
کفر از تو گشت تاری دین از تو گشت روشن
بسیار بود بدعت خشم توکردش اندک
از هیبت و نهیب برخواست بانگ و غلغل
هم در هوای مشرق هم در زمین مغرب
از جیش توسست قوت وز جوش توسست قدرت
این است پادشاهی دیگر فسون و حیلت
گر هیچکس جهانبان ممکن بود که باشد
تا تخم داد کِشتی از داد تو جهان را
اقبال هر زمانی پیش تو مژده آرد
عمر تو باد شاهها با عمر نوح هم‌بر
در عشرت و تماشا بادی چنین که هستی
پشت همه شهبانی پشت تو باد دولت

زیباترین عالم فرخ‌ترین کیهان
از سنگهاست یاقوت از فصلهاست نیسان
از خانه‌هاست کعبه وز نامه‌هاست قرآن
ز اقلیمهاست رابع وز شهرها صفاهان
گر جمله برشمارم در پیش تخت سلطان
شاهی که کرد عالم چون روضه‌های رضوان
وز اعتقاد پاکش قوت گرفت ایمان
تیغش به روز کوشش تیری است آتش افشان
در ملک هست رایش صافی چو عقل در جان
وز رای او نتابد هر کاو بود مسلمان
مهری که بود از اول بر خاتم سلیمان
هرگز طلب نکردی در ظلمت آب حیوان
وی روز بار دادن چون آفتاب تابان
عدل از تو گشت پیدا جور از تو گشت پنهان
دشوار بود نصرت تیغ تو کردش آسان
از قصرهای قیصر وز خانه‌های خاقان
هم در دیار ایران هم در بلاد توران
از حزم توسست حجت وز عزم توسست برهان
این است شهریاری دیگر فریب و دستان
جز تو کسی نباشد اندر جهان جهانبان
چاره همی نباشد چون کشت را زباران
از نعمتی دگرگون وز نصرتی دگرسان
وز تیغ تو بر اعدا باریده باد طوفان
بر تخت شاه و خسرو وز بخت شاد و خندان
یار همه شهبانی یار تو باد یزدان

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtün, Mef'ûlü, Fâ'ilâtün)

Tanrı'nın eserlerinden ve feleğin dönüşlerinden en güzeli ve en parlağı dünya, nurlardan güneş, varlıklardan ateş, taşlardan yakut, mevsimlerden Nisan, aylardan Ramazan, günlerden Cuma, evlerden Kâbe, kitaplardan Kur'an, peygamberlerden Ahmed, padişahlardan Melikşâh, iklimlerden dördüncü iklim (çöl iklimi) şehirlerden İsfahan'dır. Bunlardan daha fazlasını yazabilirim ancak uzayacak gerekirse Sultanın tahtı önünde hepsini de sayarım.

Âlemi cennet bahçelerine çeviren o şâh-ı muhteşem şehinşâh ve Âdem soyunun iftiharıdır. Onun güzel törenleri/gelenekleri sayesinde halkın gelişimi arttı. Onun pak itikadı/inancı sayesinde iman kuvvetlendi. Bağış zamanı onun eli tıpkı cevher saçan bir buluta benzer. Onun kılıcı savaş zamanı tıpkı ateş saçan bir oka benzer.

Şeriat meselelerinde onun hükmü gönül içindeki ilim gibi kâfidir. Saltanat meselelerinde onun düşüncesi canın içindeki akıl gibi saftır. Her kim muvahhid ise onun hükmünden başka hüküm aramaz. Her kim Müslüman ise onun onayı dışında onay aramaz. Onun muhabbeti, saadet yüzüğüne mühür olmuş ki daha önce de Süleyman'ın yüzüğüne mühür olmuştu.

Eğer İskender onun saadetine nuru bulsaydı asla karanlıklarda âb-ı hayatı (ölümsüzlük suyu) aramazdı.

Ey meclis gününde bahar gibi hürrem/şen olan!/ Ve ey dinvan gününde (devlet erkânının memleket meseleleri için toplandığı gün) güneş gibi rûşen olan/parlayan! Küfür senin sayende karanlığa gömüldü. Din senin sayende aydınlığa çıktı. Adalet senin sayende peyda oldu/meydana çıktı. Zulüm senin sayende pinhân oldu/ortadan kayboldu. (Dinde) bid'at (dine sonradan giren yeni akideler) çoktu. Senin gazabın onları azalttı. Zaferler kazanmak zordu. Senin kılıcın onları kolaylaştırdı.

Heybetin ve dehşetinden dolayı feryat figanlar ve heyahular Kayser'in sarayından ve Hakân (Karahanlılar)'ın evlerinde işitiliyor. Hem doğunun göklerinde hem batının topraklarında hem İran diyarında hem de Tûran memleketlerinde (işitiliyor).

Ordunda kuvvet, coşkunluğunda kudret var. Öngöründe kesinlik, azminde kanıt var. Gerçek padişahlık budur. Diğerleri büyü ve hiledir. Gerçek hükümdarlık budur. Diğerleri altatmaca ve efsanedir. Eğer bir kimsenin padişah olması mümkünse senin dışında bu dünyada hiç kimse padişah olamaz.

Yağmur mahsüle çare olmadığı için adaletin dünyanın mahsülüne tohum veriyor. Talih, her zaman farklı nimetlerden ve farklı türdeki zaferlerden önüne müjde getiriyor. Ey şâh! Ömrün, Nûh'un ömrüne yoldaş olsun! Kılıcın, düşmanın üzerine tufan gibi yağsın! İşrette ve temaşaada dilediğin gibi olasın! Hüsev ve şâh tahtında bahtıyar ve güler yüzlü olasın! Herkesin arkasında şâhlık makamı senin arkanda devlet olsun! Herkesin yardımcısı dünyadakiler senin yardımcın Tanrı olsun!

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر مجتث: مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن)

دو گوهرند سزاوار مجلس و میدان
یکی به آب لطیف آمده پدید از خاک
یکی رسیده به شربت ز زخم و ز چرخشت
یکی نه عقل و همه میل او بود سوی عقل
یکی نشاط جوانی دهد به مردم پیر
یکی ترازوی عقل است و کیمیای نظر
یکی دهد به گه رامش از صبح خبر
یکی به جام بلور اندر از لطافت و نور
یکی ز گوهر رخشان و لون و پیکر خویش
یکی به غایت سرخی فروخته ز قدح
یکی کبود و نماینده گوهر از تن خویش
به روز بزم یکی مایه گیرد از ناهید
سزد کزین دو گهر بزم و رزم فخر کنند
جلال ملک ملکشاه کز جلالت او
یقین شدست همه خلق را به شرق و به غرب
گریختن نتواند کسی ز طاعت او
اگر کسی ز خلافش زیادتى طلبد
زمانه را بدو قوت همی نگه دارد
به جنب عزمش عزم ملوک سست شود
صف سپاه و تَفِ خنجرش پدید آرند
چو در حَضَر بود او پرطرب بود گیتی
سریر او به حَضَر با طرب کند بیعت
ببین رکاب و عنانش چو کرد عزم سفر
که پای دارد با او چو پای زد به رکاب
به شام رفت وز تیغش به روم بود خروش
چو روم و شام کند هند و ترک سال دگر
ایا شهی که به عدل تو بس عجب نبود

که فخر مجلس و میدان بود به این و به ان
یکی به آتش تیز آمده برون از کان
یکی رسیده به ضربت ز سنگ و ز سوهان
یکی نه جان و همه قصد او بود سوی جان
یکی هزیمت بیری دهد به مرد جوان
یکی طلایه مرگ است و ازدهای روان
یکی دهد به گه کوشش از فتوح نشان
چو آتشی است به آب اندرون گرفته مکان
چو آینه است و درو عکس کوکب رخشان
چنانکجا ز سمن برگ لاله نعمان
چو بر بنفشه پراکنده قطره باران
به روز رزم یکی توشه خواهد از کیوان
که قدر هر دو بیفزود دست شاه جهان
شرف گرفت زمین و خطر گرفت زمان
که آفتاب ملوک است و سایه یزدان
ز آفتاب وز سایه گریختن نتوان
همه زیادت آن کس خدا کند نقصان
به قوت سر شمشیر و قوت فرمان
چنانکه سست شود سحر در بر قرآن
به زمهریر و دی اندر سموم و تابستان
چو در سفر بود او پرظفر بود کیهان
حسام او به سفر با ظفر کند پیمان
اگر هوای سبک خواهی و زمین گران
که دست ساید با او چو دست زد به عنان
به روم رفت و ز سهمش به مصر بود فغان
اگر شود سوی هندوستان و ترکستان
اگر به آبخور آیند غُرم و شیر زیان

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

(İşret) meclisi ve (savaş) meydanı iki cevhere/soya layıktır. Zira meclis onunla, meydan ise bununla kıvanç duymuştur. Biri topraktan tertemiz su ile meydana çıkmış, diğeri kaynaktan kızgın ateş ile dışarı çıkmış. Biri darbeden ve fıçıdan şerbete ulaşmış, diğeri taştan ve aşınmadan darbeye ulaşmış. Birinin akli yoktu ama bütün meyli akla yönelikti, diğerrinin canı yoktu ama bütün kastı canaydı. Biri yaşlı adama delikanlılık zevki verir, diğeri genç adama yaşlılık mağlubiyeti verir. Biri aklın terazisi ve fikrin kimyasıdır, diğeri ölümün öncüsü ve ruhun ejderhasıdır. Biri zaman zaman sabahtan huzur haberi verir, diğeri zaman zaman fütuhattan vazife işareti verir. Biri tıpkı suyun içinde mekân tutmuş bir ateş parçası gibi letafet ve nur ile beznemiş billur kadehin içindedir, diğeri tıpkı bir ayna gibi içinde parlayan yıldızların yansıması ile parlak mücevher ile donatılmış kendi kalıbı içindedir.

Biri tıpkı yasemin yapraklı çiçeğinin dağ şakayağına satıldığı gibi nihayetinde kadehten alınıp kıvıllığa satılmış, diğeri yağmur damlalarını dağıtan benefşe yaprağı gibi kendi teni ile turkuaz renkli ve cevher görünümliüdür. Biri eğlence zamanı, özünü Zühre yıldızından alır, diğeri savaş zamanı, Zühal yıldızından azık ister. Meclis ve meydan bu iki cevher ile iftihar etmesi uygundur. Çünkü her ikisi de cihan şâhının eli sayesinde kıymet bulmuştur.

Salatanatın yüceliği, yeryüzünün şereflenmesi ve devrin kıymet bulması Melikşâh'ın şanı sayesinde.

Bütün Doğu ve Batı halkları için onun padişahların güneşi ve Tanrı'nın gölgesi olması kesin bir bilgidir. Kimse güneşten ve gölgeden kaçamadığı gibi ona itaat etmekten de kaçamaz. Bir kimse ona karşı çıkmak için ısrarcı olsa Tanrı onun tüm fazlalığını noksana çevirir. Devir, onun fermanının gücü ve kılıcının aydınlığı sayesinde kuvvet buluyor. Onun saldırısına karşı meliklerin saldırısı zayıfladı. Çünkü büyü Kur'an'ın karşısında zayıftır. Onun askeri birlikleri ve hançerinin zehri zemheri ve Ocak ayında yazı ve sıcak havayı meydana çıkardılar. O memlekette iken âlem sevinç ile dolar. O seferde iken felek zafer ile dolar. Tahtı huzurda ona mutlulukla biat eder. Keskin kılıcı seferde zafer ile ona ant içmiştir.

Ilıman hava ve kıymetli topraklar istiyorsan onun atı ve dizgini sefere çıktığında atına ve dizginine bak! Zira o da onunla birlikte ölümsüzdür. Çünkü ayağıyla onu mahmuzlamıştır. Yine o da onunla birlikte liderdir. Çünkü eliyle onun dizginini tutmuştur.

O Şâm'a gitti. Onun kılıcından dolayı Rûm'da feryat sesleri yükseldi. O Rûm'a gitti. Onun korkusundan dolayı Mısır'da fiğan sesleri yükseldi.

Eğer önümüzdeki yıl Hindistan ve Türkistan'a doğru yönelirse Rûm'a ve Şâm'a yaptığını Hindistan ve Türkistan'a da yapar.

Ey şâh! Adaletin sayesinde yırtıcı aslan ile dağ keçisinin birlikte gelip su içmesi yeterince şaşırtıcı değil mi?

شه زمانی و سلطان روزگاری تو
 به هیچ معنی واجب نگرده استغفار
 تو آن شهی که همیشه تو را به داد و دهش
 تو آن شهی که فلک تا تورا همی بیند
 تو آن شهی که به یک برج در دو کوكب را
 بس است نامه و نام تو ملک را حجت
 به آب جود تو از خار به بردم نسرین
 شود زکین تو بسیار دشمنان اندک
 به شرق و غرب اگر دشمنی بود به مثل
 عجب نباشد اگر باز پس رود تیرش
 خدایگانا در شکر و در پرستش تو
 توراست هرچه در اسلام هست باقیمت
 زتیغ تیز تویی خصم بند و شهرگشای
 ز خون دشمن کردی عقیق رنگ خُسام
 چو رزم راندی بر کام خویشتن یک چند
 به شادکامی و نیک اختری و به روزی
 که خوار شد به تو کفر و عزیز شد ایمان
 بر آن کسی که تو را شاه خواند و سلطان
 همی درود فرستد روان نوشِ روان
 نگرده و نکند بی مراد تو دوران
 نبود و هم نبود بی سعادت تو قران
 بس است رایت و رای تو فتح را برهان
 به باد عدل تو از شوره بشکفد ریحان
 شود ز مهر تو دشوار دوستان آسان
 که در عداوت تو تیر برنهد به کمان
 کند زمانه ز سوفار تیر او پیکان
 قضاگشاده زبان است و بخت بسته میان
 توراست هرچه در آفاق هست آبادان
 به دست راد تویی مال بخش و شهرستان
 عقیق رنگ کن اکنون قدح ز خون زران
 کنون به بزم دمی چند کام خویش بران
 چنانکه خواهی و چندانکه آرزوست بمان

در مهمانی رفتن سلطان بنزد وزیر خود

(بحر هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

سزدگر سر فرازد ملک و شایدگر بنازد دین
 به ملک و دین همی نازند شاهان بلند اختر
 کجا باشد ملک چونین سزد دستور او چونان
 ز سلطان و ز دستور است هم تمکین و هم دولت
 چه جویم فر افریدون چه گویم عدل نوشروان
 سخن گویم ز سلطانی که با عدلش نیندیشد
 که را بود از جهانداران چنین عدل و چنین سیرت
 که گیتی در مه آذر گرفت آیین فروردین
 که آمد شاه ملک افروز مهمان قوام الدین
 کجا باشد پدر چون آن سزد فرزند او چون این
 زه ای سلطان با دولت زه ای دستور با تمکین
 چه رانم قصه بیژن چه خوانم نامه گرگین
 گوزن از پنجه ضیغم تذرو از چنگل شاهین
 کرا بود از شهنشاهان چنین رسم و چنین آیین

Öyle bir devrin sultanı ve öyle bir zamanın şâhısın ki sayende küfür alçak iman ise aziz oldu.

Bir kimse seni şâh ve sultan olarak kabul etmişse onun üzerine af dilemenin manası vacip değildir. Sen öyle bir şâhsın ki Nûşîrevân'ın ruhu yüce adaletine durmadan selam gönderiyor. Sen öyle bir şâhsın ki felek, seni görmeyene kadar dönmediği gibi arzun dışında devran dönmez. Sen öyle bir şâhsın ki bir burçta iki yıldızı birleştirmedeğin gibi senin mutluluğun dışında iki yıldız tek burçta yer alamaz.

Senin şanın ve adın saltanat için senet olarak yeter. Senin sancağın ve bilgeliğin fetih için delil olarak yeter. Senin cömertliğinin suyu ile sert taşa nesrin bitti. Senin adaletini rüzgârı ile çorak toprakta reyhan açtı.

Çok olan düşman senin intikamından sonra azaldı. Dostlarının sıkıntısı senin merhametinden sonra aşıldı. Doğuda ve batıda düşmanların gibi oku yaya koyan bir düşmanlık varsa zamanın onun okunun temreninin gezinde geri dönmesine şaşmamalı!

Ey hükümdar! Kazâ sana şükretmek için ağzını açmış baht ise sana tanzimde bulunmak için hazırlanmıştır.

İslam'da her ne kıymet bulmuşsa senin sayendedir. Her nerede bir bayındır varsa senin sayendedir.

Senin keskin kılıcın ile düşman bağlandı ve şehir fethedildi. Senin cömert elin ile mal bağışlandı ve şehir alındı. Keskin kılıcın, düşmanın kanından akık rengi yaptı. Şimdi akık rengi ile altın renkli kadehi boya! Kendi arzuna göre savaşa birkaç adım yaklaştın şimdi mecliste istediğin gibi iç! Mutlulukla, bahtiyarlıkla ve bollukla istediğin gibi ve arzuladığın kadar kal!

Sultanın Kendi Vezirinin Yanına Misafirliğe Gitmesi

(Bahr-i Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

Saltanata mümtazlık dine ise iftihar etmek yaraşır. Çünkü cihan Aralık ve Nisan aylarında bir tören düzenledi.

Bütün bahtiyar şâhlar, saltanat ve din adına gurur duyuyorlar. Çünkü parlak saltanatın şâhı, Kivâmüddîn'in yanına misafirliğe geldi.

Böyle bir saltanat nerde vardır? Böyle bir (saltanata) böyle bir Vezir yaraşır. Onun gibi bir baba nerede vardır? Onun çocuğuna böyle bir (baba) yaraşır.

Sultan ve veziri sayesinde hem devlet hem de hürmet var. Ey sultan, devletle birlikte aferin! Ey vezir hürmetle birlikte aferin!

Feridûn'un liderliğini neden arayayım? Nûşîrevân'ın adaletinden neden söz edeyim? Bîjen'in destanı etrafında neden dolanayım? Gûrgîn'in mektubunu neden okuyayım? Öyle bir sultandan söz ediyorum ki onun adaleti sayesinde âhu, aslanın pençesini, sülün kuşu, şahinin pençesini düşünmez. Cihan padişahlarından hangisi böyle adil ve ahlak sahibiydi? Şehinşâhlardan hangisi böyle dindar ve âdap sahibiydi?

جهاندارى چنين باشد كه را ايزد دهد دولت
 ببخش اى شاه دريادل بكوش اى خسرو عالم
 تو آن شاهى كه از شاهان به تو قدر و شرف دارد
 به توران و به غزنين در تو را هستند فرمانبر
 سپاهى را كه بدخواهت همى گرد آورد شاهها
 كسى كاو برخلاف تو به خواب اندر شود يك شب
 هر آن شعرى كه بر نامت بگويد بنده شاعر
 به تو جاويد و پاينده است هم شادى و هم شاهى
 دعاگوى تو دولت باد هر جاى كه بنشينى

شهنشاهى چنين باشد كجا دولت كند تلقين
 به گاه بخشش و كوشش دهى داد و ستانى كين
 نگين و تيج و تاج و تخت و كلك و ملك و اسب و زين
 يكى دارنده توران دگر فرمانده غزنين
 كنى همچون بنات النعش اگر هستند چون پروين
 ز خاك او را سزد بستر ز سنگ او را سزد بالين
 به جنات النعيم اندر همى خوانند حورالعن
 به شاهى از جهان بگذر به شادى در جهان بنشين
 كه چون دولت دعا گويد كند روح الامين آمين

در مدح سلطان ملكشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

آمد آن فصلى كز او خرم شود روى زمين
 نافه هاى مشك بشكافد چو عطاران هوا
 لعل با مرجان برآمزد درخت ارغوان
 شاخ گل با جام مل در بزمها گردد ندیم
 قمریان و سروین گویند گل را تهنيت
 سايه يزدان ملك سلطان خداوند جهان
 نيست در توران و ايران پهلوى رزم آزمای
 بدعت و كفر از سر تيغت همى ناقص شود
 هست واجب بر همه عالم دعا و شكر تو
 تا بود عالى سپهر و تا بود باقى مقام
 باد تخت تو سپهر و تو بر او مهر منير
 ملت از فر تو خرم دولت از دين تو شاد

بوستان از فر او گردد چو فردوس برين
 رزمه هاى حله بگشايد چو بزازان زمين
 لولو از مينا برانگيزد درخت ياسمين
 جاممل با شاخ گل در باغها گردد قرين
 بلبان بر شاخ گل خوانند شه را آفرين
 خسرو پيروزگر صاحب قران راستين
 كو نماليدست پيش تو به خاك اندر جبين
 وز دل پاكيت بيفزايد همى اسلام و دين
 خاصه بر بغداديان و بر اميرالمومنين
 از قضای ايزد روزى ده جان آفرين
 باد بزم تو بهشت و مى در آن ماء معين
 فر تو در دين مبارك همچو جشن فرودين

Hükümdarlık böyle olmalı ki Tanrı ona devlet bahşetsin! Şehinşâhlık böyle olmalı ki oranın devlet olduğu anlaşılsın!

Ey sınırsız bahşedici şâh! Bahşet! Ey âlemin hüsrevi! Çabala! Bezen mal mülk ve cehd verirsin, bazen de intikam alırsın!

Şâhların içinden sen öyle bir şâhsın ki seninle birlikte mühür, kılıç, taç, taht, kalem, saltanat, at ve eyer kıymet ve şeref kazandı.

Tûranlı ve Gaznelili karşında köledirler. Biri Tûran'ın sahibi diğeri Gazne'nin hükümdarıdır.

Ey şâh! Sana düşmanlık taslayan askerler bir araya toplanıyorlar. Eğer onlar ülker takımyıldızı gibi iseler sen de büyük ayı yıldızı gibi onları darmadağan et!

Bir kimse sana muhalif olarak gece uykuya yatarsa ona döşek olarak toprak, yastık olarak taş yakıştır.

Şair köleniz ki adınıza okuduğu her şiir, Cennât'ü-naîmde (sekiz kat cenneten beşincisi) kara gözlü hûriler okuyor. Şâhlığın ve mutluluğun câvidan ve sonsuz kalması senin sayendedir. Şâhlık ünvanıyla dünyayı gez dolaş! Mutlulukla dünyada otur! Senin duacın devlet olsun! Her nerede oturursan otur devlet sana dua ederken Rûhu'l-emîn (Cebrâil) âmin desin!

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Yeryüzünün şen olduğu o mevsim geldi. Bahçeler onun aydınlığından Cennet-i âlâ'ya döndü. Havada misk kokuları, ıtır kokuları gibi yayıldı. Pazar bohçaları yeryüzü parselleri gibi açıldı. Lâl ile mercan erguvan ağacı gibi birbirine karıştı. İnci, şarap şişesinden dolayı yasemin ağacı gibi tahrik oldu. İçki meclislerinde gül dalı, şarap kadehine nedîm olmuş. Bahçelerde şarap kadehi, gül dalına yâr olmuş. Kumrular ve serviler gülü tebrik ediyorlar. Bülbüller gül dalında şâha âferin diyorlar.

(O), Tanrı'nın gölgesi, saltanatın sultanı ve cihanın hükümdarıdır. (O), muzaffer edici hüsrev ve sahici yüce bir padişahdır.

İran ve Tûran'da savaş görmüş hiçbir pehlivan yok ki karşında alnını toprağa sürmesin!

Bid'at ve küfür senin parlak kılıcın sayesinde azaldı. Pak gönlün sayesinde ise İslam ve din çoğaldı (kuvvet buldu). Sana dua ve şükür etmek tüm âlem için vaciptir. Özellikle Bağdatlılar ve emîrû'l-mü'mînin (müminlerin emîri) için vaciptir.

Âlemin gökyüzü ve mekanın sonsuzluğu var olduğu sürece, Tanrı'nın mukadderatı günde on can yarattığı sürece tahtın gökyüzü sen de o tahtın üstünde parlak güneş olasın! İşret meclisin cennet sen ise o mecliste parlak ay olasın! Millet aydınlığının sayesinde hürrem, devlet şeriatının sayesinde mutludur. Aydınlığın din içinde Nisan ayının bayramı gibi mübarektir.

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

بر قاعده ملت پیغمبر یزدان	کی کرد جهان راست به شمشیر و به فرمان
نور ابدی از هنر خویش که گسترده	بر گوهر جگری بک و بر خانه خاقان
از دولت پیروز که شد تا به قیامت	شاه همه ایران و پناه همه توران
در مشرق و در مغرب بی‌مهر نبوت	صد معجزه بنمود چو موسی و سلیمان
صد لشکر منصور به یک ماه که آورد	از دجله به جیحون و زموصل به خراسان
جز شاه بلند اختر ابوالفتح ملک‌شاه	سلطان جهانگیر و شهنشاه جهانبان
شاهی که فرازد علم نصرت و تأیید	در مدت یک ماه بدو گوشه کیهان
شاهی که شد ستند همه لشکر خصم	چون لشکر شیطان به دل آشفته خذلان
هر دم زدن لشکر اقبال کند عرض	تا جمله برد بر تبع لشکر شیطان
گرد سپه شاه چه در شرق و چه در غرب	بر چرخ همی تیره کند دیده کیوان
از خیمه و خرگاه توگویی که سپهری است	پر کوکب رخشنده همه کوه و بیابان
وز نعمت بسیار توگویی که بهشتی است	آراسته و ساخته لشکرگاه سلطان
شاهها ز نهیب تو همه چاره دشمن	مانند سپندان شد و عزم تو چو سندان
چیره نشود دشمن تو بر تو به چاره	سفته نشود بیهده سندان به سپندان
بودی تو به موصل که همی لشکر خصمت	گفتند که بردیم خراسان به کف آسان
حالی نه به اندازه و کاری نه به ترتیب	بر دست گرفت آن که کمر بست به عصیان
بیهوده برون برد سر از چنبر طاعت	بر خیره جدا کرد دل از عهد و ز پیمان
چون رایت پیروز تو آمد به در ری	آن حال دگرگون شد و آن کار دگرسان
از هیبت شمشیر تو برگشت و همی گفت	از کرده پشیمانم و بر رفته پشیمان
حقاکه به فرمان تو بر باد دهد سر	هرکاه نه به فرمان تو بر دست نهد جان

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

Allah'ın peygamberinin dininin ilkesi ile kim kılıcı ve fermanı ile dünyayı doğru yola koymuş?

Kendi hünerinden Çağrı Bey'in soyuna ve Hakan'ın hanedanına ebedî bir nûr yaydı.

Kıyamete kadar muzaffer olan devlet ile tüm İran'ın şâhı ve tüm Tûran'ın koruyucusudur.

Batıda ve Doğuda peygamberlik mührü olmaksızın (Hz.) Musa ve (Hz.) Süleyman gibi yüzlerce mucize gösterdi.

Bahtiyar şâh, cihanı zapt eden sultan, dünyanın koruyucusu şehinşâh ve ebu'l-feth Melikşâh olmaksızın yüz asker bir ay içerisinde Dicle'den Ceyhuna, Musul'dan Horasan'a zafer getirdiler.

O öyle bir şâh ki bir ay zaman zarfında kendi dünyasının köşesinde zafer ve kudret ilmini arttırdı. O öyle bir şâh ki onun düşmanlarının bütün askerleri Şeytan'ın askerleri gibi gönülden acizlik kargaşasındalar.

Askerin her bir nefes alışında arz, Şeytan'a tabi olmuş cümle askerleri mağlup etmeleri için şans diler.

Şâhın askerlerinin tozu toprağı doğuyu, batıyı, cihanın gözüünü ve gökleri karanlığa gömmüş.

Senin çadırın ve büyük otağından dolayı sanki bütün ova ve dağlar parlak yıldızlar ile dolmuş bir gökyüzüdür.

Senin bol nimetinden dolayı sanki sultanın askeri karargâhı süslenmiş hazır bir cennet bahçesidir.

Ey şâh! Senin dehşetinden düşmanın tüm tedbirleri hardal tanesine senin kastın ise örse benzer.

Düşman, çareleri/tedbirleri ile sana karşı galip gelemmez. Boşuna hardal tanesi örs için peykan gibi değildir.

Sen Musul'dayken asker, düşmanın için Horasa'a götürelim ve kolayca derdest edelim dediler. Şimdi ise ne ölçüp biçmekle ne de düzenli bir şekilde olsun o isyancıları derdest ettin. Boşuna sana itaat etmediler ve yok yere ahdın ve sözleşmenden gönül kopardılar. Senin muzaffer sancağın Rey'e geldiğinde o durum başkalaştı ve o vazife değişti. Senin kılıcının heybetinden dolayı hepsi dönüp şöyle dediler: Yaptıklarımızdan dolayı pişmanız! Ve pişmanlığa gömüldüler.

Her kim ki fermanına canı pahasına el üstünde tutmazsa fermanın ile başı berbâd olduğu doğrudur.

هستی تو به پیروزی چون موسی عمران	گر دشمن تو هست چو هامان و چو فرعون
شمشیر گهربار تو ماننده ثعبان	رای سپه‌آرای تو همچون ید بیضا است
چه بیم و چه باک است ز فرعون و ز هامان	ثعبان و ید بیضا ای شاه تو داری
عالم همه‌گویی است تو را در خم چوگان	چوگان ظفر داری و میدان شجاعت
بخشیدن نور است ز خورشید درفشان	گویند که جاوید همی روی زمین را
بادی زیر تخت درخشان و درافشان	تا باشد خورشید درفشان ز بر چرخ
نوروز بزرگ آمد و بگذشت زمستان	می‌نوش کن ای شاه که از گردش خورشید
بلبل به سمنزار و چکاوک به گلستان	بر مدح و ثنای تو زبانها بگشادند
در است درآویخته از گردن بستان	لعل است فرو ریخته بر دامن کهسار
مینا و عقیق است پراکنده فراوان	از سبزه و از لاله چه بر دشت و چه بر کوه
وز ابر همی توده شود لولو و مرجان	از باد همی سوده شود عنبر و کافور
در صنع مگر چاکر طبع تو شد دست آن	در فعل مگر بنده جود تو شد دست این
تا راغ چو زنگار شود در مه نیسان	تا باغ چو دینار شود در مه آذر
عالم همه آراسته چون روضه رضوان	زیر علم و زیر نگین تو همی باد
جام تو و شمشیر تو در مجلس و میدان	بر دست تو اصل طرب و مایه نصرت
تو یار بلندادتری و یار تو یزدان	تو جفت سخا پروری و جفت تو دولت

Düşmanın Hâmân ve Firavûn gibi olmasına rağmen sen galibiyet konusunda İmrân'ın Musası gibisin.

Orduyu düzenleyen komutanının fikri tıpkı yed-i beyzâ (Hzm Musa'nın parlak eli) gibidir. İnci saçan kılıcın tıpkı ejderha (Hz. Musa'nın büyük bir yılanı dönüştürmesi) gibidir.

Ey şâh! Ejderhaya ve yed-i beyzâyâ sahip olan sensin! Artık Firavûn ve Hâmân'dan ne korku ne de havf var.

Zafer çevgenine ve yiğitlik meydanına sahiptin! Sanki tüm âlem senin için çevgenin kıvrımı içindedir.

Parlayan güneşten yeryüzüne bağışlanan nurun ebedî olduğunu söylüyorlar. Gökyüzünden parlayan güneş olduğu sürece parlak ve aydın tahtın altında olasin!

Ey şâh! Şarap iç! Zira güneşin dönüşünden sonra büyük Nevruz geldi ve kış gitti.

Bülbül yasemin bağında guguk kuşu gül bağında seni övmek ve methetmek için dilleri açıldı.

Dağın eteklerine dökülen şey lâldir. Gül bağının boynuna asılan şey incidir.

Çimden ve laleden ha sahrada ha dağda olsun bolca miktarda dağlan mina ve akiktir.

Amber ve kâfur rüzgârdan dolayı nemleniyor. İnci ve mercan buluttan dolayı kümeleniyor.

Meğerse bu hareketlilik senin cömert kölen sayesinde. Meğerse o iş, senin hizmetçinin tabiatı sayesinde.

Bağ, Aralık ayında dinar gibi sahra, Nisan ayında yeşil renk gibi olduğu sürece âlem tümüyle süslü ve cennet bahçeleri gibi sancağın ve mührün altında olsun!

Zaferin kaynağı ve mutluluğun aslı senin elindedir. Kadehin mecliste, kılıcın ise savaş meydanındadır.

Sen cömertliğin dostu devlet ise senin dostundur. Sen bahtiyarlığın sevgilisi Allah ise senin sevgilidir.

ایضا در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن)

به شهریار زمان و به پادشاه زمین	فزود قیمت دینار و قدر دانش و دین
که روزگارش بنده است و کردگار معین	شه ملوک ملک شاه دادگر ملکی
به صد هزار قیرانش نیاورند قرین	پناه هفت زمین که اختران هفت سپهر
نه از پرستش او فارغ است هیچ مکین	نه از ستایش او خالی است هیچ مکان
هم از شجاعت او هست زیب مرکب وزین	هم از جلالت او هست فر افسر و تخت
مبارزان هنرمند و خسروان گزین	به روزگارش اگر باز جانورگردند
همه به خدمت او بر زمین نهند جبین	همه به دولت او بر فلک نهند قدم
شدست رای تو میزان عقل را شاهین	ایاشهی که در اسباب دین و دانش و داد
به دولت تو شود کبک چیره بر شاهین	به امن عدل تو شاهین شود مسخر کبک
ز قر بخت تو روبه شود چو شیر عرین	شود چو روبه شیر عرین ز هیبت تو
ز غم توانگر و از شادی و طرب مسکین	توانگر آمد و مسکین مخالفت لیکن
شود زکین تو اندیشه در دلش سکین	کسی که مهر تو از دل برون کند نفسی
برو شود بن هر موی چون سر زوبین	کسی که جنگ و خلاف تو را نهد سروین
که نور پاک در آن است و در پاک دراین	ضمیر و طبع تو گویی فلک شدست و صدف
گمان برند که نام تو بود نقش نگین	چو فیلسوفان وصف نگین جم شنوند
مُقَدِّم همه شاهان تویی به داد و به دین	اگرچه هست به عمر اندرون تو را تأخیر
اگرچه بود به ظاهر رسول باز پسین	مقدم همه پیغمبران محمد بود

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Yeryüzünün padişahı ve asrın şehriyârı sayesinde dinarın kıymeti, ilmin ve dinin itibarı arttı.

Meliklerin şâhı Melikşâh, öyle bir saltanatın yargıcısıdır ki onun devri bir hizmetkâr yaptığı apaçık ortadadır.

Yedi iklimin sığnağı ve yedi göğün yıldızları onun yüz binlerce burcunun birleşmesini engellediler.

Onun övgünden ne bir mekân ona saygınlıkta ne de bir nüfuz sahibi kişi yoksundur.

Onun yüceliği sayesinde hem taç ve taht aydındır. Onun yiğitliği sayesinde hem atı ve eyeri süslüdür.

Eğer onun devriyle birlikte hünerli cengâverler ve seçkin hüsrevler tekrar canlanırsa hepsi onun devleti sayesinde feleğin üzerine ayak basarlar (yücelik kazanırlar) ve hepsi ona hizmet konusunda toprağa yüz sürerler.

Ey şâh! Sen öyle bir şâhsın ki din, ilim ve adalet konularında senin düşüncen aklın ölçüsünde şahin olmuştur.

Senin güvenli adaletin sayesinde şahin serçeye boyun eğmiş. Devletin sayesinde serçe şahine galip gelmiş.

Ormanların aslanı heybetin karşısında tilkiye döndü. Senin bahtının ışığı sayesinde tilki ormanların aslanına döndü.

Yoksul düşmanın, servet sahibi oldu ancak gam servetinden ve yoksulluk işreti ile sevincinden servet sahibi oldu.

Bir kimse muhabbetinden kendisi gönül koparsa nefretinden dolayı düşünceleri kalbine çakı gibi saplanır.

Bir kimse tüm benliği ile sana karşı çıkıp savaşırsa her bir kılının altı okun ucu gibi olur.

Kişiliğin ve tabiatın sanki felek ve sedeftir. Zira onun içinde pak bir nur bunun içinde ise pak bir inci vardır.

Filozoflar, Süleyman'ın mührünün tarifini duyduklarında mührün nakşında ismini olduğunu sandılar.

İçinde bulunduğu ömürün gecikmesine rağmen tüm şâhların adalet ve din konusunda önderi sensin!

Görünüşte son elçi olmasına rağmen tüm peygamberlerin önderi (Hz). Muhammed idi.

همانکه پار ز عدلت به روم رفت و به شام
 فرو شود سر اعدا چو بر زند علمت
 اگر خبر شود از رزم تو به چرخ بلند
 به رزمگاه تو بازی کنند سیارات
 مُسَخَّرند تو را باد و آب و آتش و خاک
 به روز رزم برافشان به بادُ خرمنِ خصم
 به آب مهر همه کار دوستانت بساز
 کجا ثنای تو دولت مرا کند تعلیم
 همی کنند ثنا را ستارگان احسنت
 همیشه تا بود آثار نیک اصل قوی
 هزار سال بزی نیک بخت و نیک آثار
 وجود همت و جود تو تا به یومِ الحُثُر
 موافقانت رسیده ز گرد بر گردون

رود ز رأی تو سال دگر به هند و به چین
 سر از حصار سمرقند و قلعه غزنین
 وگر نشان رسد از بزم تو به خلد برین
 به بزمگاه تو شادی کنند حورالعین
 ز هر یکی اثری تا کنی علی التَّعیین
 به روز بزم کن اجزای خاک را زرین
 بسوز جان همه دشمنان به آتش کین
 کجا دعای تو گردون مرا کند تلقین
 همی کنند دعا را فرشتگان آمین
 همیشه تا بود ایین خوب قطب متین
 هزار سال بمان خوب رسم و خوب ایین
 بقای دولت و دین تو تا به یومِ الدِّین
 مخالفانت خزیده ز سجن در سجن

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

آفرین باد آفرین بر خسرو روی زمین
 آنکه دولت را جلال است آنکه ملت را جمال
 سید شاهان عالم ناصر دین خدای
 دولت او سازگار و نصرت او راهبر
 تاکه او باشد جهان را والی و صاحبقران
 ای خداوندی که هستی مملکت را آفتاب
 چه خطر دارد زمین و آسمان در جنب تو
 این جهان را اصل ز آب و خاک و باد و آتش است
 آب و آتش را تو داری در نیام تیغ خویش
 هرکرا کین باشد اندر تن ز جود شهریار
 گر حصار آهنین سازد به گرد خویش در

سایه یزدان ملکشاه آفتاب داد و دین
 آنکه امت را مُغِیث است آنکه سنت را معین
 خسروی کاو رُکن اسلام است و رُکنُ المسلمین
 مشرق او را در یسار و مغرب او را در یمین
 فتح و نصرت با چنو صاحبقران باشد قرین
 ای شهنشاهی که هستی دین حق را نور دین
 کاسمان زیر علم داری زمین زیر نگین
 جمله در فرمان توسست ای خسرو روی زمین
 خاک را بر فرق دشمن باد را در زیر زین
 تن ببردازد زجان چون دل نبردازد زکین
 همچو ایوانی بماند در حصار آهنین

Geçen yıl adaletin Rûm ve Şâm'a gittiği gibi gelecek yıl da itikadın Hindistan ve Çin'e gidecek. Bayrağın, Semerkant hisarının ve Gazne kalesinin üzerine dikildiğinde düşmanın başı bükük kaldı.

Eğer savaşının haberi göğe ulaşırsa ve eğer işret meclisinin nişanesi Cennet-i âlâ'ya ulaşırsa savaş karargâhında yıldızlar oyun oynar. İşret meclisinde güzel yüzlü huriler mutluluk duyar. Her birinden açıkça bir etki bulman için rüzgâr, su, ateş ve toprak sana boyun eğmiştir.

Savaş gününde düşmanın harmanını rüzgârla dağıt! Eğlence gününde toprağın parçalarını altına dönüştür! Sevginin özüyle tüm dostlarının işini yolunu koy! Nefretinin ateşiyle tüm düşmanlarının canını yak!

Devlet seni övmek için nerede bana talim ediyor ve cihan sana dua etmek için nerede bana telkin veriyorsa yıldızlar övgüne dair ahsen! Melekler duana dair amîn diyor! Her daim güzel eserler güçlü prensip olduğu sürece ve her daim güzel din ve sağlam lider olduğu sürece iyi baht ve güzel eserler binlerce yılı aşsın iyi gelenek ve güzel din binlerce yıl baki kalsın!

Himmetinin ve cömertliğinin varlığı diriliş gününe kadar devletinin ve dininin bekası mahşere kadar sürsün! Zaferlerin, dünyanın etrafından feleğe ulaşmış. Düşmanların, zindan köşelerinden cehennem dibine geçmiş.

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Aferin! Yeryüzünün hüsrevine tebrikler olsun! Melikşâh, Tanrı'nın gölgesi dinin ve adaletin güneşi! O, devlet için celâl milletin için cemâldir. O, ümmet için yardımcı, din için destektir. Âlemin şâhlarının önderi, Allah'ın dininin destekçisidir. O öyle bir hüsrev ki İslam'ın temeli Müslümanlar'ın direğidir. Devlet ona hoşgörölü, zafer ona rehberdir. Doğru, onun solunda Batı ise onun sağındadır.

O, cihanın valisi ve sahipkırânı olduğu sürece fetih ve zafer onun gibi ona sahipkırân ve yakın olsun! Ey hükümdar! Sen memleketin güneşisin! Ey şehinşâh! Sen hak dinin nurusun!

Gök ve yer yanında iken onlar için nasıl bir tehlike olabilir ki? Çünkü gök sancağının yer ise hükmün altındadır.

Ateş, rüzgâr, toprak ve su bu cihanın mayasıdır. Ey yeryüzünün hüsrevi! Hepsi de senin hükmün altındadır.

Bizzat kendi kılıcının kılıfındaki suya ve ateşe, düşmanın başındaki toprağa eyerin altındaki rüzgâra sahipsindir!

Şehriyâr'ın cömertliğine dair bedeninde kin taşıyan bir kimsenin gönlü kinden komduğu için teninden canı kopar. Eğer kendi etrafına demirden hisar örse bir eyvan gibi o demir hisarın içinde kalır.

هرکه باشد بنده تو آستین پر زر کند	بدسگال تو بیوشد جامه بی آستین
تو به تخت پادشاهی بر همی سازی طرب	بخت بر دشمن همی سازد شبیخون و کمین
روم و چین و مکه را کردی به یک تدبیر رام	عهد بستی از پی دین با امیرالمومنین
از بن دندان پذیرفتند هر سالی خراج	قیصر روم و امیر مکه و فغفور چین
تا قیامت پادشاهان زین اثر فخر آورند	کاین اثر باقی بود در ملک و دین تا یوم دین
خسروا شاهها خداوندا به فرّ بخت تو	تاکه جان دارد تورا گوید معزی آفرین
در خور احسنت و زه باسد نثار مدح تو	تا بود شاعر چنان و تا بود راوی چنین
پادشاه شرق بادی تا مکین است و مکان	شهریار غرب بادی تا شهرست و سنین
هرکجا سایی رکاب و هرکجا سازی وطن	فتح بادت همره و توفیق بادت همنشین
کار دینداران بساز و جان بدخواهان بسوز	گنج بهروزی بیاب و روز پیروزی ببین

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر مجتث: مفاعلهن فعلاتن مفاعلهن فعلن)

مرا درست شد از آفریدگار جهان	که از جمال و کمال آفرید ترکستان
همه جمال ز تُرکان همی دهند خبر	همه کمال ز تُرکان همی دهند نشان
جمال جمله پدید آمد از کلاه و کمر	کمال جمله پدید آمد از کمند و کمان
بدو رخ سمنی دلگشای در مجلس	به ناچرخ سه‌منی جان ربائی در میدان
یکی به غمزه جادو همی رباید دل	یکی به خنجر هندو همی ستاند جان
کلاه بر سر ترکان و تیغشان در دست	چو مهر در حَمَل و مُشتری است در سَرَطان
همه زیون شمرند از هنر سوار دلیر	همه سبک شکنند از ظفر سپاه‌گران
دی و تموز در آن جنگیان اثر نکند	مگر فریشتگانند لشکر توران
کمر به سان کمند و به موی همچو کمر	دهان به سان خیال و به چشم همچو دهان
گسادن سخن و بستن کمر همه را	خبر دهد زدهان و نشان دهد زمین
به مهر و خدمت ترکان سپرد باید دل	چو کردگار به ترکان سپرد ملک جهان
بلی ز دولت تُرکان بقای اسلام است	بقای دولت ترکان به دولت سلطان
جلال دولت باقی جمال ملت حق	که شهریار زمین است و پادشاه زمان
معز دین و سرافراز دوده ی سلاجوق	پناه خلق و خداوند خانه خاقان

Bir kimse sana köle olduğunda yenini altın ile doldur! Düşmanına ise eyeri olmayan elbise giydir!

Sen padişahlık tahtı üzerinde eğlence düzenliyorsun! Kader, düşmanına zifiri karanlıkta pusu düzenliyor.

Rûm, Çin ve Mekke'yi tek idare ile boyun eğdirdin. Dinin ardından Müminlerin emîri ile sözleşme yaptın. Rûm Kayseri, Çin Fağfuru ve Mekke emîri boyun eğmeyi ve her yıl haraç vermeyi kabul ettiler. Padişahlar, kıyamete kadar bu gayrete iftihar edecekler. Çünkü bu gayret saltanat ve din için mahşere kadar baki kalacak.

Ey hüsrev! Ey şâh! Ey hükümdar! Senin bahtının aydınlığı sayesinde Mu'izzî'de can olduğu sürece sana âferin diyecek! Böyle bir şair ve öyle bir râvi oldukça senin övgüne ve methine dair bravo ve ahsen demek yakışır!

Mekânın makamı olduğu sürece doğunun padişahı sen olasın! Şehrin ömrü olduğu sürece batının şehriyârı olasın! Atın, her nereyi aşındırsa ve sen her nereyi vatan yapmak istersen fetih seninle yoldaş zafer seninle arkadaş olsun! Dindarların arzusunu yerine getir ve düşmanların canını yak! Mutluluğun hazinesini bulasın ve zafer gününü göresin!

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Türkistân'ı kemâl ve cemâlden yaratan cihanın yaratıcısı beni yarattı. Bütün güzellikler Türkler'den haber veriyor. Bütün olgunluklar Türkler'e işaret ediyor. Tüm güzellikler, (onların) kaskından ve kemerinden meydana çıktı. Tüm olgunluklar, (onların) kemendinden ve yayından ortaya çıktı.

Mecliste, yasemin yüzleri ile gönül açarlar. Savaş meydanında üç başlı baltayla can alırlar. Biri büyümlü gamzesiyle gönlü çalıyor. Diğeri kara hançeri ile can alıyor.

Türkler'in başında kaskları ellerinde kılıçları vardır. Koç burcunda güneş, yengeç burcunda Jüpiter gibiler. Hepsi yiğit süvari sanatçılardan sayılır. Hepsi askerlerin zaferi tarafından galip olarak asudedirler.

Ocak ve Temmuz ayları o cengâverleri etkilemez. Yoksa o Tûran'ın askerleri melekler midir? (Onların) kemeri kemend, saçı kemer gibidir. Ağızı nakış, gözleri ağız gibidir. Hepsi söz açar kemer bağlar. Ağızdan haber kemerden işaret verirler.

Gönlü Türkler'in hizmetine ve muhabbetine teslim etmeli. Zira Tanrı cihanın saltanatını/mülkünü Türklere teslim etmiştir.

Evet! Türkleri'in devleti İslam'ın bekâsıdır. Türkler'in devletinin bekâsı ise sultanın devletine bağlıdır.

Devletin yüceliği baki milletin cemâli haktır. Çünkü o yeryüzünün şehriyârı ve devrin padişahıdır. Selçuklu neslinin iftiharı Mu'izzî'd-dîn halkın koruyucusu ve Hakan hanedanının hükümdarıdır.

جوان و پیر به شاه جهان همی نازند
 به رای پاک همی تخت را کند عالی
 زبندگان همه کوشش بود وزو بخشش
 چو تیغ او شکند شیر شَرزَه را چنگال
 قضا بیاید و در تیغ او شود گوه‌ر
 خدایگانا، شاها، مُظَفَّرا، مَلِکا
 سرای ملک تو آراسته است و دولت تو
 حسود تو چو چراغ است و تو چو خورشیدی
 اگر کسی به چراغ اندرون دمد نفسی
 وگر هوا متغیر شود زگرد و بخار
 جهان ز سایه و از آفتاب خالی نیست
 دو گوه‌رست تو را در میان جام و حُسام
 سماعِ اسْعَد چنگی بخواه و باده بنوش
 ز بخت خویش بناز و زمال خویش ببخش
 که پیر عقل و جوان دولت است شاه جهان
 به تیغ تیز همی ملک را دهد سامان
 ز خسروان همه طاعت بود وزو فرمان
 چو تیر او فکند پیل مست را دندان
 قدر بیاید و بر تیر او شود پیکان
 زمانه از تو پذیرد همی به عدل امان
 در سرای فرو گستریده شادزوان
 بدین حدیث دلیل است و حجت و برهان
 چراغ زود فرو میرد و شود پنهان
 در آفتاب نیاید تَغْیُر و نقصان
 تو آفتاب ملوکی و سایه یزدان
 نشاط پرور و دشمن بکش بدین و بدان
 ز طبع بنده معزی ترانه‌خواه و بخوان
 مراد خویش بیاب و به کام خویش بران

Genç, yaşlı cihan padişah ile gurur duyuyorlar. Çünkü o cihan şâhı aklın pîri devletin delikanlısıdır.

Pak düşüncesiyle daima tahtı yüceltiyor. Keskin kılıcıyla daima saltanatı nizamaya getiriyor.

Kullarının hepsi çabalıyor ve ondan ihsan alıyor. Hüsrevlerin hepsi ona itaat ediyor ve ondan emir bekliyor. Çünkü onun kılıcı öfkeli aslanın pençesini yardı. Çünkü onun oku sarhoş filin dişlerini kırdı.

Kaza gelip onun kılıcında cevher olsun! Kader gelip onun okuna peykan olsun!

Ey hükümdar! Ey şâh! Ey muzaffer! Ey melik! Devir senin emniyetli adaletini kabul ediyor.

Saltanatının sarayı ve devletin süslüdür. Şadırvan sarayında mutluluka yayılmış.

Düşmanın bir kandil sen ise güneş gibisin. Bu hadiste senet, delil ve vesika olarak sabittir.

Bir kimse kandilin içini nefesiyle üflerse kandil bir an önce sönüp gider. Zira hava dumandan toz topraktan değişse de güneşte bir noksanlık veya bir değişiklik olmaz.

Cihan, güneşten ve gölgeden yoksun değildir. Sen meliklerin güneşi Tanrı'nın gölgesisin!

Sana dair kılıç ve kadeh arasında iki cevher var. Biriyle gününü gün et biriyle düşmanı bertaraf et!

En güzel çalgayı dinle bâde iste ve iç! Kulunuz Mu'izzî'den şiir iste ve oku! Bahtın ile kıvanç duy ve malından bağış yap! Arzuladığını bul ve mutlulukla yaşa!

ایضا در ستایش سلطان ملکشاه

(بحر مجتث: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)

خدايگان جهان شاكر از خدای جهان	همی نشاط سپاهان کند زخوزستان
فلک مساعد و گیتی به کام و ایزد یار	قضا موافق و دولت بلند و بخت جوان
اگر مراد دل خویش بود زامدنش	زبازگشتن او خلق راست شادی جان
چرا خورند غم آنکه راه دشوارست	که بخت او همه دشوارها کند آسان
چرا زلشکر سرمای دی همی ترسند	که فرّ دولت او دی کند چو تابستان
عجب نباشد از اقبال و بخت پادشهی	که آفتاب ملوک است و سایه یزدان
اگر ز شوره بی آب بر دَمَد چشمه	وگر ز آتش سوزان برون دمد ریحان
خدای چشم بد از شهریار دور کناد	که دور به بود از شهریار چشم بدان
به هند داور هند و به روم قیصر روم	ز بیم خسرو کیهان همی کنند فغان
به جای عقل یکی را به مغز در شمشیر	به جای خواب یکی را به چشم در پیکان
چنانکه بود سکندر به مال و ملک و سپاه	عماد دولت سلطان عالم است چنان
کسی که خدمت سلطان کند سکندروار	سزد که زنده بود خضروار جاویدان
چو میزبان همه خلق شاه آفاق است	به جود و همت آفاق بخش و گنج فشان
سزد که تا به قیامت بود بقای کسی	که میزبان و همه خلق باشدش مهمان
سپاه دار شهنشه چنان کند خدمت	که تا به مشرق و مغرب از او دهند نشان
چنین و بهتر ازین صدهزار خواهد ساخت	عماد دولت سلطان به دولت سلطان
شهنشها، ملکا، خسروا، خداوندا	چو آفتاب تویی بر همه جهان تابان
چو آفتاب تو را زان قِبَل همی خوانم	که شرق و غرب جهان از تو بینم آبادان
نبود چون تو خداوند و هم نخواهد بود	زابتدای جهان تا به انتهای جهان
تویی زمین و زمان را بزرگوارِ مَلِک	مباد بی تو ملک را زمین و ملک زمان
مباد نعمت و ملک تورا شمار و قیاس	مباد دولت و عمر تو را زوال و کران
به شادکامی و پیروزی و خداوندی	چنانکه خواهی و چندانکه آرزوست بمان

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Tanrı'ya şükürler olsun ki cihanın efendisi Hûzistan'ın tüm askerlerini sevindirdi. Felek, ona yaver, cihan, onun arzusu Tanrı, ona yârdır. Kaza, muvaffak devlet, yüce bahtı, gençtir.

Eğer gönül arzusu, onun bizzat kendisinin gelişi ise onun geri dönüşü halkın canına minnet olur. Yolun zorluklar ile dolu olmasından dolayı neden üzülüyorlar? Zira onun bahtı tüm zorlukları kolaya çevirir. Neden askerler ocağın soğuğundan korkuyorlar? Zira onun devletinin aydınlığı kışı yaza çevirir. Tanrı'nın gölgesi, meliklerin güneşi olan o padişahın bahtına ve ikbaline şaşılmalıdır! Eğer kupkuru topraktan çeşme aksa ve eğer yanan ateşten reyhan filizlense bile!

Tanrı, şehriyarı kem gözlerden uzak tutsun ki o şehriyarın varlığından kötülerin gözü uzak olsun!

Hindistan'da Hint yargıcı ve Rum'da Rum Kayseri, cihan Hüsrev'inin korkusundan feryat figan ediyor. Biri düşünmek yerine (kılıcın nerden geleceğine dair) beyni kılıçtadır. Diğeri uyumak yerine (okun nerden geleceğine dair) gözü okun ucundadır. Tıpkı İskender'in malı, mülkü ve askeri gibi cihan sultanının devletinin de böyle bir dayanağı var.

Bir kimse İskender'e yaraşır gibi sultana hizmet ederse Hızır gibi sonsuz olarak hayatta kalır.

Cömertliği ve ikramları ile âlem bağışlayan ve hazine dağıtan o cihanın şâhı, tüm halk için ev sahibi gibidir. Ev sahibi olup da tüm halk ona misafir olan bir kimse kıyamete kadar yaşaması uygundur.

Şahların şahının komutanı şaha öyle hizmet ediyor ki doğudan batıya kadar onun etkisinden işaret var.

Sultanın devletinin dayanağı yine sultanın devleti oldukça böyle veya bundan yüz binlerce kere daha iyi inşa edilecektir.

Ey şehinşâh! Ey meik! Ey hüsrev! Ey hükümdar! Çünkü tüm cihanın parlayan güneşi sensin!

Daha önce de seni güneş gibi tarif ediyordum. Çünkü doğuyu ve batıyı sayende mamur olduğunu görüyorum.

Dünyanın başlangıcından son bulmasına kadar senin gibi bir padişah olmadı olmayacakta.

Zamanın ve zeminin yüce meliki sensin! Sensiz zaman ve zemin meliksiz kalsın! Nimetin sayılıp saltanatın kıyas edilmesin! Devletin yok olmasın ömrün son bulmasın! Mutlulukla, başarıyla ve padişahlık makamıyla istediğin gibi ve arzu ettiğin kadar kalasın!

در عرض تهنیت عید بسططان ملکشاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

جشنی است بس مبارک عیدی است بس همایون	بر شهریار گیتی فرخنده باد و میمون
شاهی که طلعت او هر روز بندگان را	عیدی بود مبارک جشنی بود همایون
آنجا که هست کامش باکام اوست دولت	و آنجا که هست رایش بارای اوست گردون
تا آخته است خنجر پرداخته است گیتی	از دشمنان مُفسِد وز حاسدان ملعون
هر سال ایزد او را ملکی دهد دگرسان	هر ماه دولت او را فتحی دهد دگرگون
گه گرد لشکر او خیزد ز آبِ دجله	گه ماه رایت او تابد ز آبِ جیحون
بِفُزود دانش او بر دانش سکندر	بگذشت بخشش او از بخشش فریدون
با عدل او نماند جور و فساد و آفت	با تیغ او نیاید بند و طلسم و افسون
در دولتش چه گویم کز وصف هست برتر	در همتش چه گویم کز وهم هست بیرون
بحری است دست رادش بحری که موج او در	ابری است تیغ تیزش ابری که قطر او خون
از رنگ وز نمایش نیلوفرست تیغش	نیلوفری ندیدم کز وی دمد طَبَرخون
ای خسروی که رادی بر دست توست عاشق	ای عادلی که شادی بر طبع توست مفتون
ملت به توست قایم همچون عَرَض به جوهر	دولت به توست باقی همچون رَصَد به قانون
در خاک همچو قارون رفتند دشمنانت	نشگفت اگر بر آری از خاک گنج قارون
گشتست عید فرخ با ماه دی موافق	در بزمگاه عالی باید دو آتش اکنون
از گونه یک آتش پر لاله گشت ساغر	از قوت یک آتش پر لعل گشت کانون
شاهها به این دو آتش بَفُزای شادکامی	وز عکس هر دو آتش بَفُروز روی هامون
دایم شنیده باداگوشت سماعِ مُطرب	دایم گرفته بادا دستت شرابِ گلگون
در جشن دین سِمَاطت چون جشن دین مبارک	بر ماه نو نشاطت چون ماه نو در افزون

Sultan Melikşâh'ın Bayramının Tebrik Edilmesi

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtün, Mef'ûlü fâ'ilâtün)

Bu çok mübarek kutlama ve çok kutsal bayram cihan şehriyarına kutlu ve mübarek olsun! O şâhın yüzü ki her gün kullar için mübarek bir bayram ve kutsal bir şenliktir.

Onun kudreti nerede olursa olsun devlet onun kudreti ile beraberdir. Onun hükmü nerede olursa olsun dünya onun hükmü ile beraberdir.

Fesat düşmanların ve kıskanç melunların üzerine hançer kılıftan çekildiği ve dünya sona erdiği sürece her yıl Tanrı ona başka bir saltanat ve her ay devlet ona başka bir fetih versin!

Askerlerinin tozu, bazen Dicle suyu üzerinden kalkar sancağının ayı, bazen Ceyhun suyunda parlar.

Onun bilgeliği, İskender'in bilgeliği karşısında daha çoktur. Onun ihsanı, Feridûn'un ihsanını geçmiştir.

Onun adaleti ile zulüm, ifsat ve fitne kalmadı. Onun kılıcıyla hile, tılsım ve sihir kalmadı.

Onun devletinin tarifi hakkında ne desem az kalır. Onun ihsanı hakkında ne desem zandan öteye gitmez.

Onun cömert eli bir deryadır. Öyle bir derya ki dalgaları incidir. Onun keskin kılıcı bir buluttur. Öyle bir bulut ki damlaları kandır.

Onun kılıcı renk ve görüntü itibariyle bir nilüferi andırır. Dışından kan damlayan böyle bir nilüfer görmedim.

Ey hüsrev! Cömertlik, eline âşık olmuştur. Ey adil şâh! Sevinç kişiliğine karşı meftun olmuştur.

Millet, senin sayende cevherin/soyluluğun özüne döndüğü gibi kaim/sabit oldu. Devlet, senin sayende kanunların katıksız ve müstakim olduğu gibi ebedî oldu.

Düşmanların Kârûn gibi yerin dibini boyladı. Toprağın dibinden Kârûn'un hazinelerini çıkarmana şaşmamalı!

İç açıcı bayram, elverişi Ocak ayı ile beraber geri döndü. Şimdi yüce mecliste iki ateş yakılmalı! Bir ateş türünden kadehin içine lale ile dolsun! Diğer ateş kuvvetinden kaynak yeri lâl ile dolsun!

Ey şâh! Bu iki ateş ile neşeni arttır. Ve her iki ateşin gölgesi ile yeryüzünü aydınlat!

Daima kulağın en güzel ezgiyi işitsin! Daima elin kıpkırmızı şarap kadehini tutsun! Din bayramının sofrası, mübarek dinin bayramı gibi olsun! Sevincin, yeni aya karşı yeni ay gibi büyüsün!

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)

بیافرید خداوند آسمان و زمین
یک آفتاب دُرُفشان شده ز روی سپهر
همی فزاید از آن آفتاب قُوت طبع
مغان به طاعت آن بر زمین نهاده رخان
سپهر و جمله سیّارگان مُسَخَّر آن
نظام عالم از این آفتاب بیشترست
خدایگانی کز رأی و همت و نظرش
گرفت ملک زآیین و رسم او رونق
اگر به جهد بکوشند اختران فلک
وگر شمارکنند آنچه کرد در یک سال
شهان رسند به مقصود در کمین و مصاف
ز بهر ایمنی روزگار و راحت خلق
حسود بیهده کردار پیش او از بیم
مخالفان را اقبال او و دولت او
کشید باز همین وقت لشکری سوی شام
شهی است اوکه به یک سال در دو فتح کند
خدایگانا هستی نشسته بر در بلخ
سریر تو چو سپهرست و مرکب تو چو باد
تویی که عدل تو رضوان شدست در عالم
تویی که تیغ و کف تو خبر دهند همی
تو شاه باز پسینی درین جهان ملکا
همیشه تاکه ز تشرین صبا کند نیسان
دل تو شاد همی باد و دولت تو بلند
رعایت تو و عدل تو و عنایت تو
تو بر مراد دل خویش جام باده به دست

دو آفتاب که هر دو منورند به دین
یک آفتاب فروزان شده ز روی زمین
همی فزاید ازین آفتاب قُوت دین
شهان به خدمت این بر زمین نهاده جبین
زمین و جمله شاهنشهان مُسَخَّر این
که جای خویش همه ساله تخت دارد و زین
عزیز شد قلم و تیغ و تاج و تخت و نگین
که هست خسرو فرخنده رسم و خوبآیین
به صد هزار قِرائش نیاورند قرین
فَذَلِّکَش نَتوان یافت از شُهور و سذین
رسید شاه به مقصود بی مصاف و کمین
گمان خویش به اقبال خویش کرد یقین
چنان نمود که رویاه پیش شیر عرین
چنان گرفت که گیرد تَذَرُو را شاهین
بتوخت از دل اعدا به تیغ بران‌کین
به حدّ شام چنان و به حدّ بلخ چنین
رسیده صاعقه تیغ تو به روم و به چین
گهی سپهر نشینی و گاه بادنشین
شکفت عالم ازو سربه‌سر چو خلد برین
ز صورت مَلْک‌الْموت و جبرئیل امین
چنانکه بود محمد رسول باز پسین
همیشه تاکه ز نیسان خزان کند تَشَرِّین
زبخت نیک تورا دانش و هنر تلقین
به دین و دنیا پیوسته تا به یوم‌الدین
زخلق بر تو دعا و زُ فرشتگان آمین

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Yeryüzü ve gökyüzünün Tanrısı, din adına parlayan iki tane güneş yarattı. Biri gökyüzünde diğeri ise yeryüzünde parlamaktadır. Tabiat, o güneş sayesinde kuvvetini din, bu güneş sayesinde kuvvetini arttırdı. Mecusîler ona itaat etmekle yere yüzlerini, şâhlar buna hizmet etmekle yere alınlarını sürerler. Gökyüzü ile bütün gezegenler ona, yeryüzü ile bütün padişahlar buna boyun eğmiştir. Yıl boyunca kendi tahtında sabit kaldığı için bu güneş sayesinde âlem daha fazla nizam içindedir.

Bilgeliği, yardımları ve ileri görüşlülüğü olan hükümdarın sayesinde kalem, kılıç, taç, taht ve mühür mukaddes oldu. Saltanat onun dini ve sünneti sayesinde canlılık kazandı. Çünkü o güzel dinin ve mübarek sünnetin hüsrevidir. Feleğin yıldızları ceht ile çalışsalar da onun yüz binlerce burcunu bir araya getirip yakınlaştıramazlar. (O yıldızlar) onun bir yılda yaptıklarını saysalar onun yıllardan ve aylardan geriye bıraktıklarını hesaplayamazlar.

Şâhlar cenk meydanı ve pusuda maksatlarına ulaştılar. Şâh ise pusu ve cenk meydanı olmaksızın maksadına ulaştı. Devrin emniyetli, halkın rahat olması için kendi düşüncesini kendi yönetimi ile kesin hale getirdi. Tilkinin, ormanlar kralı aslanın önünde şansı olmadığı gibi kıskanç kişinin, korkudan onun karşısında çabalaması boşunadır.

Onun yönetimi ve devleti, şahinin sülün kuşunu kapdığı gibi düşmanları kapmıştır.

Keskin kılıcıyla düşmanın ciğerindeki nefreti aramak için ordusunu yine bu zamanlarda Şâm'a doğru yönlendirdi. Şâm hududuna öyle Belh hududuna böyle yapan ve bir yılda iki fetih gerçekleştiren o şâhtır. Ey padişah! Belh'in tahtına oturmuşsun. Kılıcının şimşeği ise Rûm ve Çin'e kadar ulaşmış.

Tahtın gökyüzü, atın rüzgâr gibidir. Bazen göğe oturur bezen de rüzgâra binersin.

Adaleti âlem için cennet olan kişi sensin! Dolayısıyla âlem baştanbaşa cennet-i âlâ gibi çiçek açmış.

Kılıcı ve pençesi, ölüm meleğinin ve Cibrîl-i eminin suretinden haber veren kişi sensin!

Ey melîk! (Hz.) Muhammed, peygamberlerin sonuncusu olduğu gibi bu cihanın son yiğidi de sensin!

Daima, Kasım ayından itibaren Nisan ayında ilkbahar oluncaya kadar ve Nisan ayından itibaren Kasım ayında hazan olduğu sürece gönlün neşe ile dolsun ve devletin yüce olsun! Güzel bahtın sana hep bilgi ve hüner ile telkinde bulunsun! Gözetimin/muhafaza edişin, adaletin ve inayetin/iyiliğin din ve dünya için kıyamete kadar sürsün! Sen kendi gönül arzunla şarap kadehini eline al! Halk sana duacı melekler ise âmin diyenlerdendir.

ایضا در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فعلاتن فعلاتن فعلتن فعلن)

چون برآرم به زبان نام خداوند جهان	تن من جمله شود گوش و دلم جمله زبان
هرچه در دهر زبان است مرا بایستی	تا ثنا گفتمی از بهر خداوند جهان
شاه آفاق ملک شاه که در طاعت او	ملکان حمل‌پذیرند و شهبان بسته میان
شهریاری که به روزی همه کس را ز خدای	خاطر پاک و دل روشن او کرد ضَمان
ایزد اندر دل او دفتر تقدیر نهاد	هرچه خواهد بود از رفتن تقدیر چنان
در جهان‌داری و سلطانی از او گشت یقین	آن هنرها که نبردست کس از خلق‌گمان
چندگویند ز شهنامه سخن‌های دروغ	چند خوانند هنرهای فلان و بهمان
سیرت شاه عیان است و دگر جمله خبر	از خبر یاد نیارند کجا هست عیان
اندر آفاق کرا بود زشاهان قدیم	این چنین دولت پیروز و چنین بخت جوان
که گرفت از ملکان با ظفر و نصرت و فتح	شرق تا غرب زمین را ز کران تا به کران
راه شش ماهه به یک ماه ز شاهان که گذاشت	با هزاران سپه تیغ زن قلعه‌ستان
همه‌کیوان دل و مه طلعت و بهرام حُسام	صاعقه تیر و فلک مرکب و سیاره سنان
همه زین تخت و از این‌گاه بیفراخته سر	همه زین بخت و از این شاه بیفروخته جان
کس ندیدست چنین تخت و چنین گاه به خواب	کس ندادست چنین بخت و چنین شاه نشان
هرکجا شاه جوانبخت روان کرد سپاه	از تن دشمن بدبخت روان گشت روان
بود در مشرق و در مغرب از او بود خروش	هست در مشرق و در مغرب از او هست فغان
شادباش ای به حقیقت ملک روی زمین	دیر زی ای به سزا پادشه ملک زمان
هرکه او بر طمع سود کند با تو خلاف	آخر الامر کند جان و تن خویش زیان
آن‌که با تیر و کمان کرد همی قصد نبرد	قد چون تیر وی از بیم تو گشتست کمان
خسته بار گران است ز خوی بد خویش	نشیدست مگر خوی بد و بارگران
خصم تو هست چو فرعون و تویی چون موسی	رای تو چون ید بیضا و حُسامت نُعبان

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün)

Cihan hükümdarının ismini dile getirdiğimde bütün bedenim, kulak tüm benliğim ise dil kesiliverir. Cihanın padişahını övmek için bu asırda dile dair ne varsa bana gerekir.

Tüm ülkelerin şâhı Melikşâh'ın itaatinde bulunan melikler postacı olmayı şâhlar ise hizmetçi olmayı kabullendiler.

Tanrı, onun gönlünün içine mukadderat defterini koydu. Böyle bir mukadderata gitmek nasıl olursa olsun!

Hiç kimsenin hayal bile edemediği bu hünerler yani padişahlık ve hükümdarlık onun sayesinde kesinleşti.

Şâhnâmede birkaç yalan söz söylenmiş bir kaçta falan filanın hüneri okunmuş! Oysa şâhın somut kişiliği ayan beyan ortadadır. Bundan dahası haberdan ibarettir. Habere dair neyin ayan beyan ortada olduğunu hatırlayamazlar bile!

Yeryüzünde eski şâhlardan kimin bu kadar başarılı bir devleti ve bu kadar bahtiyar olmuştur? Zira o, zafer, fetih ve galibiyet ile doğudan batıya kadar ki toprak sınırlarını padişahlardan aldı.

Şâhların altı ayda gittiği yolu o bir ayda binlerce kılıç kuşanan ve kale zapt eden asker ile geçti. Hepsinin yüreği Zühal, kılıçları Merih yüzleri ay, okları şimşek gibidir. Binekleri felek, zapt ettikleri yıldızlardır. Hepsi bu taht ve bu devir sayesinde bahtlıları parlaktır. Hepsi bu baht ve bu şâh sayesinde canları yanıktır.

Kimse böyle bir taht ve böyle bir devri rüyasında bile görmemiştir. Kimse (daha önce) böyle bir bahttan ve böyle bir şâhtan iz bulamamıştır.

Bahtiyâr şâh, askerini her nereye yönlendirdiyse bedbaht düşmanın tenindeki canı süratle almıştır.

Doğuda ve Batıda onun korkusundan feryat figan vardı. (Hâlâ) Doğuda ve Batıda onun korkusundan feryat figan var.

Ey yeryüzündeki saltanatın hakiki sahibi sevin! Ey saltanatın kendisine yakışan zamanın padişahı daima yaşa!

Sana karşı açgözlülükten menfaat devşiren bir kimse nihayetinde kendi canını ve tenini ziyan eder.

Yay ve okuyla savaşa kalkışan kişi boyu ok gibi olsa da senin dehşetinden boyu yay gibi olur.

Yorgun kişi kendi kötü huyu dolayısıyla ağır olur. Yoksa kötü huylunun yükü de ağır olurdu duymadın mı? Düşmanın Firavûn, sen ise Musa gibisin. Ön görün yed-i beyzâ, düşmanın yılan gibidir.

قلعه بر خصم تو مانده زندان گشته است
 گر بدانیش تویی دانش و بی‌سنگ و درنگ
 حکم و فرمان تو مانند قضا و قدرست
 دشمنانت همه رفتند و بماندست یکی
 ملکا تیغ تو و جام تو دارند دو خون
 هست بر تیغ تو چون رزم‌کنی خون عدو
 بدسگالان را تیغ تو چو زهر افعی است
 داشت نوش‌روان بر درگاه خود سلسله‌ای
 بر جهان وقت امان دادن و گستردن عدل
 تا شود راغ چو زنگار به هنگام بهار
 باد اقبال تو بیوسته و بخت تو بلند
 تا همی راند کار همه‌کس حکم ازل
 در دل افروزی و در شادی و جان‌افروزی

چه خطر باشد آن را که بود در زندان
 دست در سنگ زد و روی ز تو کرد نهان
 ز قضا و ز قدر روی نهفتن نتوان
 وان یکی نیز چنان دان که شود چون دگران
 به گه بزم تو این است و گه رزم تو آن
 هست درجام تو چون بزم کنی خون‌رزان
 نیک‌خواهان را مهر تو چو آب حیوان
 تا دلیلی بود از عدل و نشانی ز امان
 هست یک حکم تو صد سلسله نوش‌روان
 تا شود باغ چو دینار به هنگام خزان
 باد فرمان تو پاینده و حکم تو روان
 همچنین نوش‌خور و کام دل خویش بران
 در جهان‌داری و در شادی جاوید بمان

در مدح ملک‌شاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

تا فر نوبهار بیاراست بوستان
 سر گنج برگشاد و سر نافه برگشاد
 از سیم خام و لعل بدخشی نثار کرد
 مر دشت را ز سبزه بپوشید پیرهن
 بیرون کشید قافله زاغ را ز باغ
 قُمری کنون همی دهد از ارغنون خبر
 آواز خویش ساخته مانند زیر و بم
 پرورد آفتاب گل و لاله را به مهر
 گیتی جوان شدست بخور زان جوانه می
 بشگفت صد هزار گل از قدرت خدای
 زیبای مُلکِ شاهی شاهِ مَلِک نژاد
 شاهی که بر خزانه و درگاه او سزد
 شاهی که جز موافق فرمان و طاعتش
 جودش قضا شدست و رسیده بهر مکین

باد صبا ز خاک برآورد پرنیان
 یاقوت و مشک داد به گلزار و بوستان
 بر فرق شاخ نسترن و شاخ ارغوان
 مرکوه را ز لاله برافکند طیلان
 وز بلبلان به باغ فرستاد کاروان
 طوطی کنون همی دهد از بارید نشان
 بلبل به لاله‌زار و چاکوک به گُلستان
 گاه است باده خوردن و گاه است گل‌فشان
 باید می جوانه چو گیتی بود جوان
 تا گل فشان کنند به بزم خدایگان
 سلطان کامکار، ملک شاه کامران
 افراسیاب خازن و جمشید پاسبان
 گویی یکی دقیقه نگردد بر آسمان
 عدلش هوا شدست و رسیده بهر مکان

Düşmanının etrafını saran kalen zindanı andırıyor. O, nasıl bir hata yapmış ki onun için zindana dönmüş? Bilgisiz, kişiliksiz ve tahammülsüz düşmanın elini taşın üstüne koyup sana karşı boyun bükerse o vakit hükmün ve fermanın kader ve kaza gibi olur. Zira kaza ve kaderden kişi yüzünü saklayamaz! Bütün düşmanların gitti biri kaldı. O biri de diğerleri gibi gideceğini biliyor.

Ey melik! Kılıcının ve kadehinin iki tür kanı var. Bazen biriyle meclistesin bazen biriyle savaş meydanındasın.

Savaş sırasında kılıcının üstünde düşmanın kanı var. Eğlence sırasında kadehinin içinde üzümün kanı var.

Kılıcın, düşmanların için yılanın zehri gibidir. Muhabbetin/sevgin, iyi insanlar için âb-ı hayat gibidir.

Nûşîrevân, kendi dergâhında/sarayında huzurun ve adaletin bir nişanesi ve delili olması için bir zincir vardı.

Dünyada adaleti tesis etmek ve huzuru sağlamak için senin bir hükmün Nûşîrevân'ın binlerce zincirine bedeldir.

Bahar mevsiminde sahralar bakır yeşili olduğu sürece; hazan mevsiminde bağlar dinar rengine olduğu sürece yönetimin daim bahtın yüce olsun! Fermanın daim hükmün su gibi revan olsun! Herkesin işi bitinceye kadar, ebediyete hükmedeceği gibi, gönlünce mutlu olup neşeyle içip kendilerini götürecekler. Parlak bir gönülde neşede ve parlak bir canda hükümdarlıkta ve mutlulukta sonsuz olarak kal!

Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Muzârî: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Baharın aydınlığı, bağa ulaşınsın diye saba rüzgârı toprağa diba elbisesini hatırlattı. Hazinesinin ve misk kâsesinin kapağını açtı. Gül bahçesine yakut, bostana ise misk kokusunu yaydı. Bedahşan lâlinden ve ham gümüşten nesrin dalının üstüne ve erguvan dalının üzerine saçtı. Ovaya yeşil gömlek giydirdi. Dağa lale rengine şal örttü. Karga sürüsünü bağdan dışarı attı. Bülbüller kervanını bağa gönderdi. Şimdi kumrular erguvanlara haber salıyorlar. Şimdi papağanlar saray muhafızına bir iz bırakıyorlar. Bülbül lâlezara karşı, guguk kuşu ise gülistana karşı kendi şarkılarını alçak ve yüksek sesle söylüyorlar. Güneş, sevgisiyle gül ve lâleyi besliyor. Bazen şarap içmekle bazen de gül dağıtmakla meşgul. Dünya gençleşti o gençlikten şarap iç! Zira o gençlik şarabı dünya gibi genç olmalı! Padişahın meclisine saçılınsın diye Tanrı'nın kudreti ile yüz binlerce gül açıldı.

Şâh melik soylu ve saltanatın güzel şâhı, bahtiyâr sultan ve saadetli Melikşâh öyle bir şâh ki onun sarayının hazinesine Efrâsyâb'ın hazinedar olması Çemşid'in ise muhafız olması yakışır. O öyle bir şâh ki sanki onun fermanına ve emrine razı olmak dışında gökyüzünde bir dakika bile geçmiyordu.

Onun cömertliği kazâ olup her yere ulaşmıştır. Onun adaleti hava olup her mekâna ulaşmıştır.

او را پَرَسست تا بودت ناز بی‌نیاز
گوید همی خدای که خشنودم از ملک
مروز شاه هفت زمین کردمش بدین
ای خسروی که ملک زمین و زمان تورااست
تا داد خلق دادی و برداشتی ستم
گویی اجل گشاده کند دیدگان خویش
هر دشمنی که تیغ تو بیند به روز جنگ
داری جهان و قدر جهان داری از هنر
تاج و کلاه و افسر و تیغ و نگین و تخت
هرکس که مؤمن است و شناسد خدای را
شاهها ز باده خوردن تو خلق خُرَمند
می گوهر روان و تو مانند آفتاب
هر چند طبع می بود آوردن نشاط
دست تو هست کان و تو خورشید و می گهر
تا عالم است خسرو عالم تو باشیا
رای تو شیر بند و مراد تو دلگشای
در خدمت تو دولت باقی وفا نمای

او را سِتّای تا بودت سود بی‌زیان
کاو داد مر پدر را خشنودی روان
فردا چراغ هفت بهشتش کنم بدان
فرمانده زمینی و دارنده زمان
بیداد کرد جود تو بر گنج شایگان
هر جایگه که تیر نهادی تو در کمان
مغزش ز هیبت تو بسوزد در استخوان
پس هم خدایگان جهانی و هم جهان
هر شش خدای کرده ز تو جاودان ضمان
داند یقین که مملکت توسست جاودان
وز شادمانی تو سپاه تو شادمان
بر دست آفتاب سزددگوهر روان
بی‌فر طلعت تو نیارد نشاط جان
خورشید رنگ و گونه گوهر دهد به کان
ملک تو بی‌نهایت و عمر تو بی‌کران
جود تو مال‌بخش و خلاف تو جان‌ستان
در مجلس تو بنده معزی مدیح خوان

Ona tanzim et ki bir efendi olarak gururlanasın! Onu öv ki bir zararsız olarak menfaat elde edesin!

Allah, melikten hoşnudum ve onun babasına da manevi bir hoşnutluk verdim. Onu bugün bu yüzden yedi kıtanın şâhı yaptım. Yarın ise (babası sayesinde) onu yedi kat cennetin aydınlığı yapacağım diyor.

Ey hüsrev! Zamanın ve zeminin saltanatı senindir. Sen yeryüzünün komutanı zamanın ise efendisidir!

Halkın üzerinden zulmü kaldırman ve onlara adaleti sağlaman için cömertliğin padişaha yaraşır bir şekilde hazine ile zulmü bertaraf etti. Oku yaya koyduğun her yer gözleri açılmış eceli andırır.

Cenk zamanı kılıcını gören her düşmanın dehşetinden dolayı kafatasının içindeki beyni yanar.

Cihana sahipsin ve cihan sahibinin değeri sanat ile ölçülür. O halde sen hem cihan padişahısın hem de cihansın/hayatsın!

Tanrı, seni taç, padişah külahı, serpuş, kılıç, mühür ve taht bu altı şeyle zamanın ölümsüzü yapmış.

Allah'ı bilen tanıyan her mümin kişi kesin bir şekilde biliyor ki senin ülken payidar olarak kalacaktır.

Ey şâh! Senin bâde içmenden halk memnundur. Senin mutluluğun sayesinde askerlerin mutludur.

Mücevher gibi akan şarap ve sen güneş gibisin. Güneşin eline cevher gibi akan şarap yaraşır.

He ne kadar şarabın tabiatında neşe getirmek varsa da senin yüzünün aydınlığı olmadan cana bir neşe gelmez.

Senin elin kaynak sen bizzat güneş şarap ise cevher gibidir. Kaynak güneşe rengini, cevhere türünü verir.

Âlem var oldukça âlemin hüsrevi sen olasın! Saltanatın sonsuz, ömrün sınırsız olsun!

Fermanın aslan bağlasın! Muradın gönül açsın! Cömertliğin mal bağışlasın! Düşmanın can versin!

Bâkî devlet, hizmetinde vefa gösterebilir! Meclisinde Mu'izzî kulun övgüler dizesin!

ایضا در ستایش سلطان ملکشاه

(بحر هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

بنفشستان همی بینم دمیده گرد لالستان	چو لالستان همی بینم شکفته عارض جانان
یکی نورست در ظلمت یکی کفرست در ایمان	بنفشه نیست آن زلفین و لاله نیست آن عارض
نه زلف است آن مگر ابرست خورشید اندر آن پنهان	نه خط است آن مگر دودست گلبرگ اندر آن مضمهر
عجب ابری کزو بارد همی از چشمها باران	عجب دودی کزو باشد همی در جانها آتش
ز سنبل زلف چون چوگان و از گل چهره چون میدان	به سان گوی کردم دل که دیدم آن صنم دارد
کجا از گل بود میدان و از سنبل بود چوگان	به دست او سپردم دل که گوی از دل بود درخور
لب و دندان او گویی ز یاقوت است و از مرجان	رخ و زلفین او گویی ز کافورست و از عنبر
ز شرم آن رخ و زلف و ز رشک آن لب و دندان	غم عطار و درد جوهری هر روز بفزاید
دلی دارد چو سنگ سخت زیر پرنیان پنهان	خطی دارد ز مشک ناب گرد ارغوان پیدا
ز جور آن دل سنگین چو ماری گشته ام بی جان	ز عشق آن خط مشکین چو مویی گشته ام لاغر
کسی کاو جان و دل بندد به زرق و عشوه جانان	ز پیروزی و بهروزی بود همواره بیروزی
که پیروزی و بهروزی بود در خدمت سلطان	هر آن کس کاو خرد دارد علی التحقیق بشناسد
خداوند همه توران شهنشاه همه ایران	معز دین پیغمبر ملک شاه بلند اختر
نبیچد کس سر از طاعت نتابد کس دل از پیمان	جوان دولت جهاندار که با شمشیر و فرمانش
که اندر چشم باید نور و اندر جسم باید جان	بقای او چنان باید همی در دین و در دنیا
زکین او مخالف را همه دردست بی درمان	ز چشم او معادی را همی رنج است بی راحت
سپهر او را همی گوید ز من طاعت ز تو فرمان	جهان او را همی گوید ز تو بخشش ز من کوشش

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

Cananın yanağındaki açılan goncayı lâle bahçesi gibi görüyorum. Lâle bahçesinin etrafında dolanan menekşeler görüyorum.

O zülüfler menekşe o yanaklar lâle değildir. Biri zifiri karanlıkta nur, diğeri ise iman içindeki küfürdür.

O ayva tüyü değil! Yoksa dumanın içinde gizlenmiş gül yaprağı mıdır? O zülüf değil! Yoksa bulutun ardına gizlenmiş güneş midir?

Hayret! Öyle bir duman ki yüreklere ateş salıyor. Hayret! Öyle bir bulut ki gözlerden yağmur gibi yaş akıtıyor.

Ben gönlümü çevgân topu gibi yaparken o sevgili de sümbüle benzeyen saçlarını çevgân çubuğu gibi güle benzeyen çehresini ise meydan gibi yaptığını gördüm.

Gönle yaraşır bir şekilde çevgân topu yaptığım gönlü o sevgilinin eline teslim ettim. Gülden olan meydan ve sümbülden olan çevgân çubuğu nerededir?

Onun zülfü ve yanağı sanki kâfur ve amberdendir. Onun dudakları ve dişleri sanki yakut ve mercandandır.

O yanak ve zülfün utancı o dudak ve dişlerin kıskançlığı sebebiyle güzel kokunun gamı ve cevherin derdi her gün artarak devam ediyor.

Saf miskten olan ayva tüyleri erguvanın etrafında bulunuyor. Taş gibi sert gönlü ipek kumaşın altında gizleniyor.

O misk kokan ayva tüylerinin aşkından bir kıl gibi incelmışim. O taş gibi gönlün cefasından bir yılan gibi cansız olmuşum.

Bir kimse ki o cananın işve ve cilvesine canını ve gönlünü bağlarsa ister zafer elde etsin ister mutluluk daima derviş olarak kalır.

Bilgeliği tahkik eden/araştıran her kes bilmelidir ki zafer de refahta sultanın hizmetinde olmakla olur.

Peygamberin Mu'izzüddîni, bahtiyar Melikşâh! Tüm Turan'ın padişahı ve tüm İran'ın şehinşâhıdır.

O öyle genç bir devletin hükümdarıdır ki kılıcı ve fermanı sayesinde hiç kimse ona itaatten başını çeviremez ve kimse onun fermanından gönlünün koparamaz.

Onun bekâsı, din ve dünya işlerinde öyle olmalıdır ki gözün içinde nur bedeninin içinde ruh olmalıdır.

Onun gözü, düşmanlık yapan için tamamen çaresi olmayan bir çaresizliktir. Onun öfkesi, düşmanı için tamamen dermansız bir derttir. Dünya, ona senden bağışlama benden de çabalama diyor. Felek, ona benden itaat senden de ferman diyor.

اگر شکر فراوان کرد پیغمبر که مولودش
 کنون آن شکر یزدان را بود بر امتش واجب
 ز عدلش در جهان نعمت ز عفوس بر شهان منت
 خداوندا جهاندارا به زیر سایه عدلت
 کف راد تو بس باشد بقای خلق را حجت
 گروهی گمراهان بودند پار این وقت برکوهی
 همه در فتنه و تشویش گشته بی‌دل و دانش
 هنرمندان و هشیاران در این معنی سخن گفته
 چنان قدرت نمودی تو که اندر مدتی اندک
 فلک بهر تو نعمت داد و بهر گمراهان محنت
 شدست از پار تا امسال اگر نیکو بیندیشی
 سر باطل فرو برده بنای حق برآورده
 تو آسوده ز سعد مشتری در ملک و در دولت
 خلاف و کین تو شاها شکار آرند هر وقتی
 بود دام و دد صحرا به هر ماهی شکار این
 همیشه تا جهان باشد تو بادی اندر او خسرو
 نسیم جود تو همچون دم عیسی بن مریم
 بهر راهی که بخرامی دلیل و مهرهت دولت
 پدید آمد در ایام شهی عادل چو نوشروان
 که شاهی چون ملک سلطان پدید آورد در کیهان
 ز جودش بر ولی نهمت ز تیغش بر عدو طوفان
 جهان آباد و خرم گشت همچون روضه رضوان
 سر تیغ تو بس باشد صلاح ملک را برهان
 گسسته رشته طاعت گرفته دامن عصیان
 همه در حيله و تلبیس گشته بی‌سر و سامان
 که دشوار است در قدرت به چنگ آوردن ایشان
 شد آن تلبیس‌ها باطل شد آن دشوارها آسان
 قضا قسم تو نصرت کرد و قسم دشمنان خذلان
 همه اسباب دیگرگون همه احوال دیگرسان
 حصار دشمنان ویران و صحن دولت آبادان
 مخالف مانده از نحس زحل دربند و در زندان
 شکاری کز شگفتیها در او مردم شود حیران
 بود جان و تن اعدا به هر سالی شکار آن
 دلت شاد و تنت ساکن سرت سبز و دلت خندان
 خیال عدل تو همچون کف موسی بن عمران
 بهر کاری که بشتابی معین و ناصرت یزدان

Peygamber bolca şükretti. Çünkü onun doğumu Nûşîrevân gibi adil şâhın saltanatı sırasında meydana geldi.

Şimdi Tanrı'ya şükretmek peygamberin ümmeti için vacip oldu. Zira Melik Sultan gibi bir şâh dünyaya getirdi.

O şâhın adaleti dünya için nimet, onun affediciliği şâhlar için minnettir. Onun cömertliği veliler için ihtiyaç, kılıcı düşman için tufandır.

Ey padişah! Ey hükümdar! Adaletinin gölgesi altında cihan cennet bahçeleri gibi âbad ve şen oldu.

Cömert elin, halkın bakası için yeterli bir kanıtladı. Aydınlığın, saltanatın salahiyeti için yeterli bir senettir.

Geçen yıl bu zamanlarda bir grup isyankâr bir dağda itaat ipini bırakmış isyana soyunmuşlardı. Hepsi fitne ve kargaşa içinde şuursuz ve deliye dönmüşlerdi. Hepsi hîle ve küfür içinde perişan olmuşlardı.

Sanatkârlar ve filozoflar bu mana hakkında sözlerini beyan etmişler. Onları güç kullanarak derdest etmek çetindir diye.

Sen öyle bir kudret gösterdin ki kısa bir süre zarfında o hilekârların hileleri batıl oldu. O zorluklar ise kolaylaştı.

Felek, nimetin her türlüşünü sana mihnetin her türlüşünü isyankârlara verdi. Kazâ, yeminin zafere, düşmanlarının yeminin hezeyana dönüştürdü.

Dikkatli düşünürsen geçen yıldan bu yıla kadar bütün nedenler ve bütün koşullar farklı olmuştur.

Batıl olan baş büküldü/yerin dibine girdi, hakkın binası yükseldi. Düşmanın hisarı viran devletin binası âbad oldu.

Sen Müşteri'nin saadeti ile saltanatta ve devlette huzurlu ol! Düşmanın Zühal'in talihsizliği gibi zindanda esir olsun!

Ey şâh! Öfken ve muhalefetin her zaman avlanmayı akıllara getirir. Öyle ilginç bir avlanma ki insanı kendine hayran bırakır.

Çöl her ay bu tarz avlar ile tuzak doluydu. Düşmanın canı ve teni her yıl o avlarla avlanırdı.

Dünya var oldukça sen o dünyanın hücrevi olasın! Gönlün şâd, tenin huzurlu, kişiliğin taze, yüreğin güleç olsun!

Cömertliğinin rüzgârı tıpkı (Hz.) Meryem'in oğlu (Hz.) İsa'nın nefesine benzer. Adaletinin hayali tıpkı İmrân'nın oğlu (Hz.) Musa'nın eline benzer.

Hangi yolu delil olarak seçersen seç devlet yoldaşın olsun! Hangi vazifeyi kesin olarak gerçekleştirmek istersen iste Tanrı yardımcın olsun!

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

ای جهانداری که از تو تازه باشد جاودان
تا جلال دولتی دولت بماند پایدار
نیست جز تو خلق عالم را یکی فریادرس
آسمان گر یک شرف دارد ز پاکی بر زمین
گر نشان نیکبختی هرکس از دولت دهد
ای خداوند ملوک ای خسرو پیروزبخت
تا که از عدل تو آسایش همی یابد زمین
عالم آبادست و آفاق ایمن و ملک استوار
این اثر هرگز که دید از خسروان روزگار
چند گویم قصه افراسیاب کامکار
چاوشان داری بسی غالبتر از افراسیاب
ای بسا میرا که اندر خدمت درگاه تو
بر مثال قلعه‌ای بنیم جهان را سربه‌سر
زهر باید هر ملک را تا نهان دشمن کند
زهر تو اقبال توسست وزان همی میرد عدو
چون کمان صدمنی در دست تو گردد بلند
بس کمان افراز و تیرانداز کاندر پیش تو
تیغ تو هنگام ضرب و اسب تو هنگام حرب
ز آتش فرزند آزرگر همی نرگس برست
ور همی راند سلیمان باد را در زیر تخت
آفرین تو به دریای خرد در گوهرست
گر به‌کارش نامدی در خدمت تو جان و دل
تا که زیرگنبد گردون هوا باشد سبک
بوس‌تان عدل تو شه جاودان بشکفته باد
هم شهنشاه زمانی هم جهاندار زمین

گوهر طغرل‌بک و جغری‌بک و البارس‌سلان
تا جمال ملتی ملت بماند جاودان
نیست جز تو ملک گیتی راکسی صاحبقران
از تو بسیاری شرف دارد زمین بر آسمان
نیکبختی را همی از تو دهد دولت نشان
ای شه بنده‌نواز ای داورگیتی ستان
تا که از رای تو آرایش همی یابد زمان
دین عزیز و نعمت ارزان و رعیت شادمان
وین خبر هرگز که داد از سروران باستان
چند خوانم نامه نوشین روان کامران
حاجیان داری بسی عادل‌تر از نوشیروان
بر میان دارد کمر یا چون کمر دارد میان
واندرو شمشیر تو چون کوتوال و باسبان
بند باید هر ملک را تا جهان گیرد بدان
بند تو شمشیر توسست وزان همی گیری جهان
چون خدنگ دیده دوز از شست تو گردد روان
سر نهد بر خاک و از بازو بیندازد کمان
آتش اندر جوشن است و باد در برگستوان
ز آتش تیغ تو روز جنگ روید ارغوان
تو همی رانی به دولت باد را در زیر ران
بنده مخلص معزی بیش تو گوهر فشان
برفشاندی بر بساط تو دل و بر جام‌جان
تا که در زیر هوا خاک زمین باشد گران
وین جهان از عدل تو همچون شکفته بوستان
بر شهنشاهی بیای و در جهانداری بمان

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Ey hükümdar! Seninle birlikte Tuğrul Bey, Çağrı Bey ve Alp Arslan'ın soyu nihayet ebedî oldu. Bir devletin yüceliği, devlet olarak payidar kalması ve bir milletin cemali, millet olarak ebedî kalması için âlemde senden başka bir yardımcı ve senden başka dünya mülkünün sahipkıranı yoktur. Gökyüzü bir şerefe sahipse bu yeryüzünün paklığı sayesinde. Dolayısıyla yeryüzünün gökyüzünden daha fazla şerefe sahip olması senin sayendedir. Gerçi her kes devlet sayesinde bahtiyarlığı elde eder oysa devlet senin sayende bahtiyarlığı elde ediyor.

Ey padişahlar padişahı! Ey bahtı zafer ile olan hüsrev! Ey kullarına şefkat gösteren şâh! Ey dünyayı adaletiyle fetheden! Adaletin ile tüm yeryüzü asayiş bulduğu müddetçe ve fermanın ile devir düzen/nizam buldukça âlem mamur, ülkeler güvenli, saltanat sağlam, din yüce, nimet bol, halk ise huzurlu olur. Bu etki, zamanın hüsrevlerinden asla görülmedi. Bu haber eski padişahlardan asla verilmedi.

Başarılı Efrâsyâb'ın birkaç tane hikâyesinden bahsettim. Bahtiyâr Nûşîrevân'ın birkaç tane mektubunu okudum. Efrâsyâb'dan ziyade sen daha çok ve daha başarılı çavuşa/komutana sahipsin! Nûşîrevân'dan ziyade sen daha çok ve daha adaletli hacîbe sahipsin! Ey sarayda hizmetinde bulunan birçok mîr! Bunların bellerinde ya kemer var ya da kemer gibi ortada hazır bulunurlar. Cihanı baştanbaşa bir kale misali gibi kılıcının içini ise bir kale muhafızı ve koruyucusu gibi görüyorum.

Zehir, her melîki gizli bir düşman olması için gizli bir düşman yapmalıdır. Hile, her melîki onunla dünyayı alması için dünyayı alan yapmalıdır. Senin zehrin senin yönetimindir ve düşmanlar onun ile ölüyorlar. Senin hilen kılıcındır ve onunla tüm dünyayı alıyorsun. Çünkü yaralayan yay senin elinde kıymet kazandı. Çünkü çam yapımı ok senin parmakların sayesinde akıcılık kazandı.

Birçok yaycı ve okçu huzurunda yay ile güç gösteri yapmak yerine boyun büküp toprağa kapandı. Kılıcın darbe, atın ise harp/savaş sırasında iken ateş ve rüzgâr zırh kuşanmak ile meşguldür.

Azer'in çocuğunun ateşi (Hz. İbrahim) nergis bahçesine dönüyorsa senin kılıcının ateşi de cenk zamanında erguvan çiçeğine döner. Eğer (Hz.) Süleyman'ın tahtını rüzgâr taşıyorsa sen de atın ayakaltı rüzgârıyla bir devlet taşıyorsun/yönetiyorsun!

Aferin! Sen bilgelik deryasında bir inci gibisin. Samimi kulun Mu'izzî ise huzurunda inci saçandır. Eğer can ve gönül hizmetinde kullanılmaz hale gelirse sofranın üzerine gönlün içini/şarabı ve can kadehini dağıt!

Gök kubbenin altındaki rüzgâr ılımlı olduğu sürece ve havanın altındaki torak katı olduğu sürece adaletin bostanı ey şâh sonsuz olarak açılsın! Bu dünya adaletin sayesinde tıpkı bir bostan gibi çiçek açsın! Sen hem devrin şehinşâhı hem de yeryüzün hükümdarısın! Şehinşâhlıkta kaim, hükümdarlıkta ise sonsuz olarak kal!

در مهمانی رفتن ملک‌شاه در پیش عمادالدوله ساو تکین

(بحر هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

معزّ دین یزدان است سلطان	عزیز از نام او شد دین یزدان
شهنشاهی مبارک چون سکندر	جهانداری همایون چون سلیمان
نگه کن دولت و فرمان او را	که دولت بست با فرمانش پیمان
در این فرمان نبینم هیچ تقصیر	در این دولت نبینم هیچ تاوان
نگردد چرخ گردان جز به کامش	خدایا چشم بد ز او دورگردان
ایا بخشنده کف شاه سخاورد	و یا فرخنده پی شاه سخندان
بهاری تاجداری روز مجلس	جهانی کامکاری روز میدان
قضاتیر تو شد بر قوس دولت	قدر گوی تو شد در خم چوگان
کف تو چون دم عیسی مریم	دل تو چون کف موسی عمران
ببری پنجه شیران به شمشیر	بدوزی دیده دشمن به پیکان
به عالم چون تو سلطانی نبودست	ز نسل و گوهر سلجوق و خاقان
سپاه تو همه میرند و شاهند	همی پرور سپاه اندر سپاهان
ز مهمان کوشش آمد وز تو بخشش	ز شاهان طاعت آمد وز تو فرمان
عماد دولت از فر تو شاد است	فزود از دولت تو شادی جان
سپهداری که سازد میهمانی	چنو باشد سزای چون تو سلطان
چنین مهمانی و مهمان که دیدست	زهی مهمانی اندر خورد مهمان
رهی گر شرح مهمانی بگوید	یکی از صدهزاران گفت نتوان
همیشه تا بود نقصان و آفت	همیشه تا بود دشوار و آسان
جمالت را مبادا هیچ آفت	کمالت را مبادا هیچ نقصان
همیشه نامه شاهنشاهی را	ملک شاه محمد باد عنوان

Melikşâh'ın 'Îmâddüdevle Savtekîn'in Yanına Misafir Olarak Gitmesi

(Bahr-i Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

Sultan, Tanrı'nın Mu'zzüddîn'idir. Çünkü onu namıyla Tanrı'nın dini aziz oldu.

O, İskender gibi mübarek bir şehinşâh (Hz.) Süleyman gibi kutlu bir hükümdardır.

Onun devletine ve fermanına şöyle bir bak! Çünkü devlet onun fermanıyla sözleşmiştir. Bu fermana hiçbir kusur, bu devlette hiçbir garâbet görmüyorum.

Felek onun muradı dışında dönmez. Ey Tanrım! Onu kem gözlerden uzak tut!

Ey eli cömert ve hayırsever şâh! Ey ayağı mübarek ve şair/edip şâh!

Meclis gününde tacı olan bir baharsın! Savaş gününde bahtiyâr olan bir cihansın!

Kazâ, devletin yayında senin okun oluverdi. Kader, çevgenin kavisinde senin çevgen topun oluverdi.

Senin avucun Meryem'in oğlu (Hz.) İsa'nın nefesi gibidir. Senin gönlün 'Îmrân'nın oğlu (Hz.) Musa'nın eli gibidir.

Aslanların pençesini kılıçla kesensin! Düşmanların gözünü okun ucundaki sivri demir ile dikensin!

Selçuk ve Hakan'ın neslinden ve soyundan âleme senin gibi bir sultan gelmedi.

Bütün askerlerin mîr ve şâhtırlar. Askerlerin içinde hepsi koruyucu derecesindeler.

Misafirden vazife, senden ise ihsan tevdi edildi. Şahlardan itaat, senden ise ferman geldi.

Gözlerinin aydınlığından 'Îmadüddeve mutlu oldu. Devletin sayesinde canın mutluluğu arttı.

Misafiri olman gereken bir askere sahipsın! O misafire de senin gibi bir sultan yakışır.

Böyle bir misafiri ve misafirliği kim görmüştür? Misafirin misafirlik içinde olduğu güzel bir misafirlik!

Bir yolcu misafirliğin tanımını yapacak olsa yüz binlercesinden bir tanesini dahi söyleyemez.

Daima noksanlık ve hastalık, kolaylık ve zorluk olduğu sürece güzelliğine hiçbir zarar, olgunluğuna hiçbir noksanlık uğramasın! Her zaman şehinşâhlık mektubuna Muhammed Melikşâh unvan olsun!

در ستایش سلطان

(بحر هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

آن غالیه گون زلف بر آن عارض گلگون شیری است درآویخته از عاج و طبرخون
وان خط سیه چون سپه مورچگان است بر برگ گل و برگ سمن کرده شبیخون
ای بر لب شیرین تو عابد شده عاشق وی بر خط مشکین تو زاهد شده مفتون
نخلی است تو را ساخته از سیم و بر آن نخل از لعل رطب ساخته وز غالیه عرجون
داری بدو بیجاده درون سی و دو لؤلؤ و آن لؤلؤ و بیجاده به شگر شده معجون
گویی که دو زلف تو دونونی است ز عنبر خال تو چو از غالیه نقطه زده بر نون
ماهی تو به دیدار و منم از غم تو زار چون ماهی در خشک و چو در ماهی ذوالنون
زین سان که منم در طلب روی تو ای دوست هرگز نبذ اندر طلب لیلی، مجنون
بی تو دل من هست چو کانون پُر آتش وز عشق تو سردست دم چون مه کانون
گر بادم سردم دل گرم است عجب نیست اندر مه کانون نه عجب آتش و کانون
ای عاشق دل شیفته بگذر ز ره عسق کز وسوسه عشق تو بود اختر وارون
دل بازکش از عشق سوی مدح شهنشاه کز مدح شهنشاه بود طایر میمون
روزی ده آفاق که روز همه آفاق گشته است به دیدار همایونش همایون
شاهی که به همت بگذشت از سر کیوان شاهی که به دولت بگذشت از سر گردون
کیوان شده زیر قدم همت او پست گردون شده زیر علم دولت او دون
گرد سپهش خاسته از مشرق و مغرب ماه علمش تافته بر دجله و جیحون
از هیبت او دیده خصمان شده پردرد وز خنجر او خانه خانان شده پر خون
از دجله و جیحون بستد داد وزین بس یا نوبت نیل است دگر نوبت سیحون
ای جام تو در بزم طرب را شده مرکز وی تیغ تو در رزم ظفر را شده قانون
ای خلق تو خوشبوی تر از عذیر سارا وی لفظ تو پاکیزه تر از لؤلؤ مکنون
دارنده دهری و نیی گردش افلاک روزی ده خلقی و نیی ایزد بیچون

Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'îlü, Mefâ'îlü, Fe'ûlün)

O gül kırmızısı yanağın üzerine düşmüş misk kokulu ve renkli saç, fildişi ve söğüt ağacı gibi sağlam bir aslanı asmıştır. Ve o siyah ayva tüyleri, beyaz karıncalar gibi gül yaprağının ve yasemin yaprağının üzerini zifiri karanlık yapmışlar.

Ey tatlı dudağına âşığın âbid olduğu (sevgili)! Ve ey misk kokulu ayva tüylerine zâhidin meftun olduğu (sevgili)!

Taptaze lâlden ve misk kokan hurma ahşabı destesinden olan o gümüş renkli hurma fidanı meyvesini senden almış bir hurma ağacıdır.

İç i kırmızı otuz kehribara ve iki inciye sahip olan sensin! O inciler ve kehribarlar şeker ile macuna döndüler.

Sanki iki tel saçın amber kokulu iki nûn harfidir. Misk kokan benin nûn harfi üzerine konulan nokta gibidir.

Bir balık bile seninle görüşürken ben senin gamından âh içindeyim. Tıpkı karaya vurmuş bir balık ve balığın içindeki balığın yoldaşı (Hz. Yunus) gibi. Bu kabilden ey sevgili! Seni görmek isteyen benim! Mecnun'un asla Leyla'yı görme isteği yoktu!

Sensiz gönlüm bir magma gibi ateş ile doludur. Aşkından dolayı nefesim ayın merkezi gibi soğuktur. Nefesimin soğuk olmasına rağmen gönlüm sıcaktır. Buna şaşmamalı! Ayın merkezindeki ateş magmasına şaşılmadığı gibi.

Ey gönlü divaneye dönen âşık! Aşkın yolundan geç! Zira aşkının vesvesesi uğursuz yıldızdır.

Şehinşâhın övgü dolu aşkından gönlünü koru! Çünkü şehinşâhın övgüsü kutlu bir kuştur.

Tüm ülkeleri kapsayan günde on ülke onun mübarek oluşunu görmekle mübarek oldular.

O, Zühal'in üstünden himmet ile geçen şâhtır. O, dünya üzerinde devlet ile geçen şâhtır. Zühal onun himmetli ayağının altında zebun oldu. Cihan onun devletinin bayrağı altında alçaldı.

Onun askerlerinin tozu dumanı Batı ve Doğu'dan yükseliyor. Sancağının ayı Dicle ve Ceyhun üzerinde dalgalanıyor. Onun heybeti yüzünden düşmanların gözü keder ile doldu. Onun hançerinin yüzünden Karahanlılar'ın evi kan ile doldu.

Dicle'den Ceyhun Nehri'ne kadar adaleti hâkim kılmış. Bundan sonra Nil Nehri'nin sonrasında ise Seyhun Nehri'nin sırasıdır. Ey şarap kadehi eğlence meclislerinin merkezi olan! Ey kılıcı zafer meydanlarının kanunu olan! Ey halkı saf amber kokusundan daha hoş kokan! Ey sözü saklı inciden daha temiz olan! Devrin sahibi, feleklerin çark kamışsın! Yaratılışın onuncu günü, Tanrı'nın benzersiz kamışsın!

شاد است به پیروزی تو جان سکندر
 با عزم تو ناچیز بود تَنبُل و دستان
 اندر بر عزم تو چه صحرا و چه دریا
 ایزد به تو دادست همه ملک جهان را
 هر روز تو را نامه فتحی است دگرسان
 اعدا تو چو قارون همه در خاک نهفتند
 کار تو در اقبال رسیدست به جایی
 جاوید شها عمر تو در خط بقا باد
 تا عارض گلرنگ بود سیمبران را
 در دولت و پیروزی و اقبال همی باد
 زنده است به بهروزی تو نام فریدون
 با حزم تو بیهوده بود چاره و افسون
 و اندر بر حزم تو چه بالا و چه هامون
 سلطان جهاندار جهانبان تویی اکنون
 هر روز تو را مژده ملکی است دگرگون
 تا چرخ تو را داد همه نعمت قارون
 کاجا نرسد و هم هزاران چو فلاطون
 وز خط بقا باد بدانیش تو بیرون
 بر دست تو بادا قدح باده گلگون
 ملک و سپه و گنج تو هر روز در افزون

در مدح سلطان و شرح مجلس مهمانی رفتن او

(بحر خفیف: فعلاتن مفاعلن فعلن)

جاودان باد دولت سلطان
 رای او پاک و همتش عالی
 کرده با بخت او قضا بیعت
 دست او روز بزم گوهر بار
 هر ندیمش به فرّ افریدون
 روز بزم است و روزگار نشاط
 به چنین روز شاد باشد دل
 ساقیا رطل باده بر پیمای
 ای بزرگان عصر نوش کنید
 می روشن به یاد طلعت شاه
 پادشاهی که هست گیتی بخش
 از جهان کوشش و ازو بخشش
 میزبانان و میهمانان را
 میزبانی که دید چون سرهنگ
 شادباش ای خدایگان بزرگ
 همچنین باده نوش و خرم زی
 تا بیاید فلک تو نیز بیای
 دل او شاد باد و بخت جوان
 تیغ او تیز و ملکش آبادان
 کرده با قدر او قدر پیمان
 تیغ او روز رزم خونافشان
 هر غلامش به عدل نوشروان
 فرودین است در مه آبان
 در چنین بزم تازه باشد جان
 مطربا دست بر سوی دستان
 یاد شاهنشاه زمین و زمان
 قوت خاطرست و قوت روان
 شهریاری که هست شهرستان
 وز فلک طاعت و ازو فرمان
 پیش ازین دیده‌اند خلق جهان
 میهمانی که دید چون سلطان
 حکم تو بر بزرگ و خرد روان
 مجلس آرای و کام خویش بران
 تا بماند جهان تو نیز بمان

İskender'in ruhu, zaferin sayesinde asudedir. Ferîdûn'un şanı mutluluğun sayesinde zindedir. Senin kararlığın ile hikâye ve destanların bir kıymeti kalmadı. Senin zekân ile hile ve sihir beyhude oldu. Aldığın karar içinde iste sahra ister derya olsun! Düşüncenin içinde ister yeryüzü ister gökyüzü olsun! (fark etmez).

Tanrı, bütün cihanın mülkünü sana verdi. Şimdi dünya halkının sultanı sensin!

Her gün sayende farklı fütuhât mektupları hâsıl oluyor. Her gün sayende farklı bir saltanat müjdesi geliyor.

Kârûn'un hazineleri senin yönetimine tevdi edilsin diye bütün düşman, Kârûn misali yerin dibini boyladı. Vazifen, yönetimde öyle bir yere vardı ki Eflâtûn gibi binlercesinin hayali bile oraya varamaz.

Ey şâh! Sonsuzluk çizgisinde ömrün cavidan olsun! Ve sonsuzluk çizgisinden düşmanların geri kalsın! Güzellerin yanakları gül renginde olduğu müddetçe kan kırmızı şarap kadehi senin elinde olsun! Devlette, zaferde ve yönetimde, saltanatın, askerin ve hazinen her gün artsın!

Sultan İçin Övgü ve Misafir Olarak Gittiği Meclisin Tarifi

(Bahr-i Hafîf: Fe'ilâtûn, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Sultanın devleti ebedî olsun! Gönlü şâd bahtı mutlu olsun!

Onun akidesi temiz arkadaşı âlîdir. Kılıcı keskin saltanatı mâmurdur.

Kazâ onun bahtına biât etmiş. Kader onun kaderi ile ant içmiş.

Meclis günüde onun eli cevher saçar. Savaş günüünde onun kılıcı kan döker.

Onun her nedimi, Ferîdûn gibi parlak, onun her kulu, Nûşîrevân gibi adildir.

İşret meclisi günü ve sürur devridir. Kasım ayında Nisan gibidir.

Böyle bir günde gönül mesrur olur. Böyle bir mecliste can taze olur.

Ey sâkî, Şarap kadehini getir! Ey mutrip destan okumaya başla!

Ey asrın büyüğü, içiniz! Zamanın ve zeminin şehinşâhını hatırla!

Berrak şarap şâhın yüzünü hatırlatır. Bu aklın ve ruhun gücüdür.

(O), bir dünyayı taksim eden padişah ve ülkeleri fetheden şehriyârdır.

Dünyadan ceht, ondan bağışlama, felekten itaat, ondan emir (hâsıl olur)

Dünya halkı daha önce ev sahipliğini ve misafirperverliği görmüşlerdi. Gördükleri ev sahipliği, komutan, gördükleri misafirlik, sultan gibiydi.

Ey büyük padişah mutlu ol! Senin hükmün büyükler ve bilginler üzerinde etkilidir. Şarap içtiğin gibi mutlu yaşa!

Süslenmiş mecliste istediğin hale bürün! Felek ayakta olduğu sürece sen de ayakta kal! Cihan var oldukça sen de var ol!

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعلتن فعلاتن مفاعلتن فعلن)

جهان پیر دیگر باره تازه گشت و جوان	به تازگی و جوانی چو بخت شاه جهان
چه باک از آن که جهان گه جوان و گه پیرست	همیشه شاه جوان است و بخت شاه جوان
سر ملوک، ملک شاه دادگر ملکی	که شهریار زمین است و پادشاه زمان
زکین او به دل اندر فسرده گردد خون	ز مهر او به تن اندر شکفته گردد جان
نثار خدمت او واجب است و زین معنی	قضاگشاده زبان است و بخت بسته میان
چنانکه بسته میان است بخت در خدمت	همیشه هست قضا بر ثناگشاده زبان
مبارزان عرب چون عجم شدند امسال	رعیت ملک بخش ملک سستان
ز خسروان عجم کوشش است وزو بخشش	ز سروران عرب طاعت است وزو فرمان
دو گوشه دارد کیهان زمشرق و مغرب	نبرد هیچ کس از خلق روزگار گمان
که شاه کیهان با صد هزار عالم جنگ	علم زند بدو مه بر دو گوشه کیهان
ز ملک روم به نزدیک مردمان عجم	نوشته‌اند به تعجیل چند بازرگان
که چون به جانب موصل رسید شاهنشاه	به روم در ز نهیبش فروش بود و فغان
گرفت قیصر روم و سپاه او از بیم	رهگریز و هزیمت به آشکار و نهان
همه کبود لب و زرد روی و سرخ سرشک	همه شکسته دل و تیرمچشم و خشک دهان
زبیم آنکه شهنشاه بر سیل شکار	ز حدّ شام بتابد به حدّ روم عنان
اگر به غرب در از فتح شاه بود خبر	کنون به شرق در از تیغ شاه هست نشان
رسید رایت مه پیکرش به جانب غرب	زهیبش نه امل ماند خصم را نه امان
به تُرک تارک فغفور گشت خاک آلود	به هند دیده چپال گشت خون افشان
هزار ولوله و مشغله در افتادست	ز تیغ شاه به هندوستان و ترکستان
شهی که هیبت او را چنین بود تأثیر	شهی که دولت او را چنین بود بُرهان

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Yaşlı dünya, tekrardan genç ve güzel oldu. Bu güzellik ve gençliği ile cihan şâhının bahtına benziyor. Dünyanın bazen yaşlı bezen de genç olması ne korku! Şâh da her zaman genç şâhın bahtı da gençtir.

Meliklerin lideri Melikşâh adil bir melik yeryüzünün şehriyârı ve devrin padişahıdır.

Onun kininden dolayı ciğerin içindeki kan donup kaldı. Onun sevgisinden dolayı tenin içindeki can çiçek açtı.

Onun hizmetine feda olmak vaciptir. Bu sözden dolayı kazâ ağzını açıp dile gelmiş baht ise hazır kıtada durmaktadır. Bahtın hizmet için hazır kıtada durduğu gibi kazâ her zaman kendini feda etmek için ağzını açıp dile gelmiş.

Arap savaşçıları, bu yıl Acem savaşçılarını andırıyor. Mülk bağışlayan ve ülkeler fetheden melîkin halkı.

Acem hüsvrevlerinin işi çalışmak onun işi ise bağışlamaktır. Arap liderlerinin işi itaat etmek onun işi ise emir vermektir.

Devir halkından hiç kimse endişelenmesin dünyanın doğudan batıya iki zaviyesi var. Zira cihan şâhı yüz binlerce âlem cengâveriyle sancağının yanında. Ay ise cihanın iki zaviyesine vuruyor/aksediyor.

Rûm melikinden Acem halkına birkaç tüccar acele ile şehinşâhın Musul tarafına ulaştığını Rûm diyarının şâhın yüksek sesinden feryat figan içinde olduğunu yazmışlar.

Firar ve yenilgi açık ve gizli bir şekilde Rûm Kayseri'ni ve askerlerini bir korku içinde yakaladı.

Hepsinin dudakları mosmor, yüzleri sapsarı, gözyaşları kıpkırmızı, kalpleri kırık, dünyaları kararmış ve boğazları kupkuru kesilmişti.

Şehinşâhın yol üzerindeki avının korkusundan dolayı Şâm hududundan Rûm hududuna kadar bir parlaklık gözüktü.

Batı, şâhın fütühatından haberdar olmasına rağmen şimdi şâhın kılıcından doğuda bir işaret var.

Onun ay yüzlü sancağı/bayrağı Batı tarafına ulaştı. Onun heybetinden dolayı düşmanda ne arzu ne de emniyet kaldı.

Türkler'den dolayı Fağfur'un başı çamura bulandı. Hintler'den dolayı Çipâl'in gözleri kan saçı.

Şâhın kılıcı dolayısıyla Türkistan ve Hindistan'da binlerce velvele ve meşgale ortaya çıktı. O, öyle bir şâh ki onun heybetinden dolayı böyle bir etki olmuştu. O, öyle bir şâh ki devlet ona böyle rehber olmuştu.

مجاز باشد با او شکستن پیمان	محال باشد با او نمودن عصیان
ایا شهی که ز مریخ رنگ شمشیرت	ز شرق و غرب رسیدست گرد بر کیوان
سپهر پرخطر از تیر توسست بر صحرا	ستاره برحذر از گوی توسست در میدان
سپاه خصم توگر جاودان فرعونند	تویی به دولت و تأیید موسی عمران
کجا برهنه شود تیر تو برابر خصم	فرو خورد همه نیرنگ خصم چون ثعبان
تو شادباش به مُلک اندرون که دشمن تو	زبیم تو به جهان اندرون شدست جهان
زبهر سود به جز راه سرکشی نسپرد	نکرد سود بر آن سرکشی و کرد زیان
زیادتیش به ملک اندرون همی بایست	به آرزوی زیادت فتاد در نقصان
کنون زخوی بد خویشتن گرانبارست	مثل زنندکه خوی بدست بار گران
خدايگانا برخور ز ملک و دولت خویش	به صد هزار قرون و به صد هزار قران
ز شادمانی زن فال و شادمانه بزی	ز جاودانی کن یاد و جاودانه بمان

ایضا در مدح ملک‌شاه و فتح ماوراءالنهر

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

از هیبت و نهیب تو ای خسرو جهان	گشتند دشمنان بی‌جان تو و بی‌روان
رُمح همه قلم شد و فرق همه قَدَم	روی همه قفا شد و سود همه زیان
بر پایشان چو کُنده پولاد شد رکاب	بر دستشان چو حلقه زنجیر شد عنان
شمشیر در نهاده چو خصمان بیک دگر	آن بدسگال این شده این بدسگال آن
زین سان وزین نهاد گریزند سربه‌سر	آسیمه در ولایت و آشفته در جهان
گه گوید این که شعله تیغ آمد الحذر	گه گوید آن که نامه عفو آمد الأمان
دل باید و خزانه و تیغ و سپاه و تخت	تا بر مراد خویش بود مرد کامران
یعقوب را چو زین همه عُدَّت یکی نبود	بیهوده قصد ملک چرا کرد رایگان
از پیش لاف زدکه منم مردکارزار	چون وقت حمله بود شد از بیم تو نهان
بس کس که گاه حمله چو میشی بودضعیف	هرچند گاه لاف چو شیری بود ژیان

Ona rağmen antlaşmayı bozmak gayri hakikidir. Ona rağmen isyan etmek imkânsızdır. Ey kılıcı Merih renkli şâh! Doğu'dan Batı'ya kadar olan toz dumanın Zühal'e ulaştı.

Felek, sahradaki okundan dolayı nerdeyse helak olacak. Yıldız, savaş meydanındaki çevgeninden dolayı saklanacak delik arıyor.

Eğer düşmanın askeri Firavun gibi ebedî olduklarını sanıyorlarsa devletin ve kudretinle 'İmrân oğlu (Hz.) Musa da sensin!

Her nerede düşmana karşı okun ok kılıfından çıksa düşmanın bütün hilesini ejderha gibi yutuverir.

Düşmanın içinde bulunduğu saltanat ile mutlu ol! Çünkü düşman sana olan korkusundan cihan içinde cihan olmuştur.

O düşmana isyan etmekten başka bir kazanç yoktur. O isyanından dolayı kazanç sağlamadığı gibi ziyan da oldu. Onun saltanat içindeki fazlalığı daha fazla olsun arzusuyla noksanlığa düşmelidir. Şimdi kendi kötü huyundan dolayı yükü ağırdır. Misal de olduğu gibi ağır yük kötü bir huydur.

Ey padişah! Yüz bin asır ve yüz bin uğur ile kendi devletinden ve saltanatından nasiplen! Bu talihten dolayı mutlu ol ve mutlu yaşa! Ebediliği hatırla ve ebedî olarak kal!

Tekrardan Melikşâh İçin Övgü ve Mâverâünnehir'in Fethi

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Ey cihanın hüsrevi! Heybetinden ve şiddetli sesinden dolayı düşmanında ne can kaldı ne de ruh.

Hepsinin mızrağı ve adımları farklılaşmaya başladı. Hepsinin yüzleri geriye döndü ve menfaatleri ziyan oldu.

Ayaklarındaki üzengi çelik kütüğü gibi ellerindeki dizgin zincir halkası gibi oldu. Düşmanların komutanının kılıcı düşünce o düşmanlar bir bu yana bir şu yana kaçıştılar. Dolayısıyla bu düşüş ile hepsi beraberce firar ettiler. Vilayet yerle bir dünya perişan haldedir.

Bazen kılıcının alevi korku çıkardığı söylenir. Bazen de af mektubu/merhametin huzur/emniyet getirdiği söylenir.

Bahtiyar adamın kendi arzusuna ulaşması için yürek, hazine, kılıç, asker ve taht gerekir.

Zira Yakup'un sayılan bunca şeyi yoktu. Neden alçakça ve beyhude saltanata kast etti?

Daha önce ben cengâver adamım diye laflamıştı. Savaş zamanı gelip çatınca senin dehşetinden saklandı. Her ne kadar bazen yırtıcı bir aslan gibi konuşsa da savaş zamanında bu kişi bir koyundan daha zayıftı.

بگریخت زین ولایت و شد باز جای خویش
 آری چو بانگ جُلُجُل باز آید از هوا
 کاسان و اوزگندو سمرقند پیش ازین
 بی‌آنکه در نبرد فروزنده شد حُسام
 بی‌آنکه شد کشیده یکی خنجر از نیام
 بگشادی این سه قلعه که هر قلعه را سزد
 از اوزگند تا به قَرَب بستدی ز خصم
 هرگز که یافته است چنین طالعی قوی
 از مُعْتَصَم گذشته کرا بود جز تو را
 از ترک و دیلم و عرب و روم عالمی
 جز تو حصار و خانه خاقانیان که کرد
 اخبار و قصه تو ز بس گونه‌گون شگفت
 آنچ از تو دیده‌ایم و بخواهیم نیز دید
 از دولت تو هر چه گمان بود شد یقین
 آن کیست کاو به ملک کند با تو همسری
 تو ایدری و از قَزَع جنگیان توسست
 سیماب شد تن چِگَلی از نهیب سر
 نیل است و زعفران حسد تو که حاسدت
 چون یافت از علامت و مَنجوق تو نشان
 دُرّاج زود بازگریزد در آشیان
 بودست گنج‌خانه چندین تکین و خان
 بی‌آنکه در مصاف درخشنده شد سنان
 بی‌آنکه شد گشاده یکی ناوک از کمان
 کس مهرکوتوال بود ماه پاس‌بان
 بستی میان و فتنه برون‌کردی از میان
 هرگز که داشته است چنین دولتی جوان
 این ملک و این خزانه و این لشکرگران
 جز تو به اوزگند که آورد زاصفهان
 جای امیر و حاجب و سالار و پهلوان
 منسوخ کرد قصه و اخبار باستان
 نشنیده‌ایم در کتب از هیچ داستان
 وز دشمن تو هر چه یقین بود شد گمان
 از روم تا به هند و ز چین تا به قیروان
 درکاشغر مصیبت و اندر خُتن فغان
 طَبطاب شد دل خُتنی از نهیب جان
 در دیده نیل دارد و بر چهره ارغوان

Senin sancağının ayından bir alamet ve işaret görünce bu vilayetten kaçtı ve geldiği yere geri gitti.

Evet! Davulun sesi atmosferde yayılınca keklik hızlı bir şekilde yuvasına geri döndü.

Bundan önce Kâşân, Özkend ve Semerkant bunların hepsi Tekîn ve Hân'ın hâzine hanesiydiler.

Kılıç, savaş meydanında yakıcı mızrak savaş meydanında kesici olmadan biri (kılıç) hançer gibi kınından çekilmeden diğeri (mızrak) yaydan çıkan bir ok olmadan bu üç kaleyi ki ancak bunları almak sana yaraşır, fethettin. Güneş onun muhafızı, ay ise onun bekçisi olsun!

Özkend'ten Fereb'e kadar düşmandan aldın. İtaat ettirip fitne ve fesadı ortadan kaldırdın/kaldırmaya hazırdın!

Asla! Kim böyle müyesser bir talih bulmuştur? Asla! Kim böyle genç bir ikbale sahip olmuştur?

Bu saltanat, bu hazine ve bu muazzam orduya geçmişte senden başka hangi şâh sahipti?

Türk (Türkistan), Deylem, Arabistan ve Rûm (Bizans) dan; İsfahân'dan Özkend'e senden başka kim gitti?

Hâkânlar'ın (Karahanlılar) evini ve kalesini emîr, hâcip, sâlâr ve komutanın yerine senden başka kim fethetti?

Senin haberlerin ve hikâyelerin o kadar renkli ve şaşırtıcı ki eskilerin destan ve hikâyelerini ortadan kaldırdı.

Senden gördüğüm ve okuduğum şeyleri kitaplardaki hiçbir destandan duymadım.

Devletin sayesinde zandan öteye gitmeyen her ne varsa kesinlik kazandı. Düşmanına dair kesin olan ne varsa şüphe ve bâtil oldu.

Rûm'dan Hindistan'a, Çin'den Keyrevân'a saltanatta senin dengin bir kimse varsa nerededir?

Sen buradasın! Ancak senin savaşçı askerlerinin korkusundan Kâşgar'da musibet Hoten'de feryat figan vardır.

Çiğilli'nin teni dehşetinden dolayı cıva gibi oldu/eridi. Hotenli'nin kalbi, korkundan dolayı canından çıkacakmış gibi oldu.

Erguvanın alnında ve çivit çiçeğinin gözündeki sana dair kıskançlık safran ve çivit kıskançlığıdır.

Damardaki kan dehşetinden dolayı çiy damlası gibi donar. Kemiğin içindeki ilik korkundan dolayı kor parçası olur.

خون در رگ از نهیب تو چون ژاله بفسرد	و اخگر شود ز بیم تو مغز اندر استخوان
از رشک روی توست زبان حاسدِ بَصَر	وز رشک نام توست بصر دشمن زبان
همواره آسمان و زمین تابع تواند	تا یار تو خدای زمین است و آسمان
ای شاه کار خویش به ایزد سپار و بس	کایزد چنانکه باید سازد همی چنان
تو شاکری ز خالق و خلق از تو شاگرد	تو شادمان و دولت و ملک از تو شادمان
زودا که باز گردی زایدر سوی عراق	با بندگان بُراق سعادت به زیر ران
دشمن به دام و کار به کام و فلک غلام	دولت نگاهدار و سعادت نگاهبان
در کاشغر ز حضرت تو شحنه و عمید	واندر ختن ز دست تو والی و مرزبان
از فرّ تو رسیده سعادت بهر وطن	وز فتح تو رسیده سلامت بهر مکان
افتاده دشمنان تو در کذدهٔ سقر	و آسوده دوستان تو در روضهٔ جذان

در مدح ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

ای شکفته سنبل و شمشاد تو بر ارغوان	ای نهفته آهن و پولاد تو در پرنیان
گه ز سنبل زلف تو خرمن نهد بر لاله‌زار	گه ز عنبر جعد تو پرچین نهد بر گلستان
لالهٔ سیراب داری زیر مشک اندر پدید	لولؤ خوشاب داری زیر لعل اندر نهان
تیر بالا و کمان ابرو تویی و جز تورا	من ندیدستم ز سیم و غالیه تیر و کمان
چهرهٔ تو هست باغ و قامت تو هست سرو	باغ خندان طرفه باشد بر سر سرو روان
ای میانست لاغر و چشمست سیاه از چه قُبَل	روز من چون چشم داری و تن من چون میان
ای دهانت تنگ و زلفت چفته از بهر چرا	پشت من چون زلف داری و دل من چون دهان
هرکجا باشم ز وصل و هجر تو پیدا شود	در خزان من بهار و در بهار من خزان
هست هجر تو به وصل اندر چو بیم اندر امید	هست وصل تو به هجر اندر چو سود اندر زیان

Başarı/gayret senin sayendedir. Haset ise gözün dilidir. Başarı/gayret senin adındır. Düşmanın dili ise gözdür.

Senin yardımcın gökyüzünün ve yeryüzünün Tanrısı oldukça daima gökyüzü ve yeryüzü sana tabidir.

Ey şâh! Vazifeni o kadar sağlam Tanrı'ya teslim ettin ki Tanrı, her şeyi olması gerektiği gibi düzenliyor.

Sen Tanrı'ya minnettarsın, halk ise sana minnettardır. Sen bahtiyârsın! Devlet ve saltanat ise senin sayende bahtiyârdır. Oyluk altında mutluluğun parlayan kulları ile Irak'tan buraya acele bir şekilde döndün.

Düşman tuzağa düşsün, işin zevkli, felek köle olsun! Devlet kollayıcın, saadet muhafızın olsun! Kaşgâr'ın Şahne ve Amîd'i huzurundadır. Hoten'nin Vali ve sınır muhafızı elinin altındadır.

Senin aydınlığın sayesinde mutluluk her vatana ulaştı. Senin fetihlerin sayesinde selâmet/esenlik her mekâna ulaştı. Düşmanın cehennem çukuruna düşmüş. Dostların cennetin içinde huzurludur.

Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Ey sümbülü ve şimşir ağacı erguvana karşı açılan! Ey demirini ve çeliğini ipeğin altında gizleyen! Sümbülden olan zülfün bazen lâle bahçesini harman eder. Amber kokulu birbirine dolanmış zülfün, bazen gül bahçesini darmadağın eder.

Misk altında görünen taptaze lâleye sahipsin! Lâl içinde gizlenen rengârenk inciye sahipsin!

Ok gibi boya keman gibi kaşa sahip olan sensin! Senin haricinde gümüş ve miskten olan ok gibi bir boy ve keman gibi bir kaş görmedim.

Çehren bahçedir boyun servidir. Gülen bir bahçe yürüyen serviye karşı taptaze olur.

Ey beli ince gözleri kara (sevgili)! Neden günüm gözlerin gibi kara tenim ise belin gibi incedir?

Ey ağzı mim gibi küçük saçı ise bukle bukle olan (sevgili)! Niçin belim saçların gibi bükük gönlüm ise ağzın gibi küçüktür?

Her nerede olursam olayım senin vuslatın sayesinde hazanım bahara, ayrılığın yüzünden baharım hazana döner.

Senin ayrılığın vuslat içinde tıpkı korkunun içindeki umut gibidir. Senin vuslatın ayrılığın içinde tıpkı kârın içindeki zarar gibidir.

Yüzün yeryüzünün ayıdır. Bundan dolayı çokta şaşırmamak gerekir. Çünkü onun nurundan dolayı gökyüzünün ayı utancından parlamaktadır.

فرخ آن کس کز دل صافی بود مانند من
 سایه یزدان معزالدین والدنیا که هست
 تا به گردون در کواکب را قران باشد همی
 تا قیامت روشنی از دولت او باقی است
 مگذر از فرمان او کاندر خط فرمان اوست
 طاعت او در خرد بایسته چون در دل خرد
 هر که سربى طاعتش دارد نهد بر خاک سر
 ای جوان دولت شهی کز همت و احسان توسست
 نیست از مهر تو در آفاق فارغ یک ضمیر
 آن گروهی کز بزرگان فتح‌ها آرند یاد
 سربسردستان شناسند آن همه تاریخ‌ها
 تا به شهر اصفهان در ساختی تو دار ملک
 ایدری توشاد و خرم وز نهیب تیغ توسست
 خلق را معلوم شد کاندر جهان هرگز نبود
 زان دل صافیت چون خورشید ناپیدا زوال
 نعمت اندر نعمت است و نصرت اندر نصرت است
 ملک فی ضمن السلامه خلق فی دارالسلام
 خسروا پیرایه شاهی بود احسان و عدل
 تا بپاید نور و ظلمت هم برین سیرت بپای
 همچنین فرخنده رای و شاد طبع و شادخوار
 فتنه ماه زمین و بنده شاه زمان
 دین و دنیا را از او تایید و عز جاودان
 او بود در دین و دنیا بی‌قرین صاحبقران
 گوهر طغرل بک و جغری بک و الب ارسلان
 قاف تا قاف زمین و شرق تا غرب جهان
 خدمت او در روان شایسته چون در تن روان
 هرکه جان بی‌خدمتش دارد دهد بر باد جان
 نعمت خرد و بزرگ و حشمت پیر و جوان
 نیست از شکر تو در اسلام خالی یک زبان
 خوانده‌اند از هر دری تاریخ‌های باستان
 چون بخوانند از کتاب فتح تو یک داستان
 توتیای چشم شاهان است خاک اصفهان
 هم به مصر اندر خروش و هم به روم اندر فغان
 چون تو شاهی ملک بخش و خسروی گیتی ستان
 زان کف کافیت چون دریای ناپیدا کران
 جنت اندر جنت است و بوستان در بوستان
 مال فی حصن الامانه دهر فی ظل الامان
 سیرت تو هست این و عادت تو هست آن
 تا بماند آب و آتش هم بر این عادت بمان
 همچنین پیروزبخت و کامکار و کامران

Benim gibi saf bir gönle sahip olan o kişiye ne mutlu! Çünkü o yeryüzü ayının aşığı, devran şâhının kölesidir.

Tanrı'nın gölgesi Mu'izzü'd-dünyâ ve'd-dîn'in sayesinde din ve dünya ebedî olarak şeref ve kuvvet buldu. Gökyüzünde iki burçta birleşen yıldızlar olduğu sürece din ve dünya işlerinde o eşsiz bir liderdir.

Tuğrul Bey, Çağrı Bey ve Alparslan soylu; kıyamete kadar aydınlık onun devleti sayesinde ebedî olacaktır.

Onun fermanını yok sayma! Zira onun fermanının hattı içinde yeryüzünün başından sonuna kadar cihanın doğusundan batısına kadar yer var.

Bilginin gönül içinde olduğu gibi bilgelik içinde ona boyun eğmek gerek. Ruhun beden içinde olduğu gibi uygun bir ruh halinde hizmet etmek gerek.

Her kim onun emrine itaatsizlik ederse başı toprağa düşer. Her kim can-ı gönülden ona hizmetten kaçarsa canı berbat olur.

Ey ikbali genç şâh! Büyüklerin, bilgelerin, uluların, genç ve yaşlıların rızkı, himmet ve ihsanın sayesinde.

Yeryüzünde muhabbetinden yoksun hiçbir gönül yoktur. İslam'da sana şükretmeyen hiçbir dil yoktur.

O büyük fütihat grubunu hatırlayanlar eski tarihlerin her bir kapısını okumuşlardı.

Senin fütihat kitabının sadece bir destanı okuduklarında o tüm tarihlerin destanlarını baştanbaşa anlarlar.

İsfahan şehrini payitaht olarak inşa ettiğin sürece İsfahan toprağı şâhların göz sürmesi olacaktır.

Sen burada mutlu ve huzurlusun! Ancak kılıcının korkusundan hem Mısır'da hem de Rûm'da feryat figan var.

Cihana hiçbir zaman senin gibi mal mülk bağışlayan ve ülkeler fetheden bir şâh bir daha gelmeyeceği artık halk için malum oldu.

Onun için saf kalbin, görünmeyen güneş gibidir. Onun için açık elin, sonu gelmeyen bir deniz gibidir.

Bolluk, bolluk içinde zafer, zafer içindedir. Cennet, cennet içinde, bostan, bostan içindedir. Memleket barış içinde millet selamet içinde; mal kalesinde emniyet içinde, zaman güvenlik içindedir. Ey hüsv! İhsan ve adalet şâhlığın zînetidir. Karakterin böyle huyun öyledir.

Karanlığın içindeki nur parladığı sürece bu karakterde ebedî kal! Su ve ateş içi içe olduğu sürece bu huyda ebedî kal! Mübarek düşünceli, hoş karakterli ve mutlu ol! Bahtiyar, zevk alan ve muradına eren ol!

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

هر جهان‌داری بود پاینده از بخت جوان	در جهان‌داری جوانبخت است سلطان جهان
سایه یزدان ملکشاه آن جوانبختی که هست	بر همه شاهان گیتی کامکار و کامران
آنکه ایزد قدر او را همچو او دارد بزرگ	و آنکه دولت بخت او را همچو او دارد جوان
رونق و قیمت به او باشد جهان را تابود	چشم را قیمت به نور و جسم را قیمت به جان
ملک و دین ازگردش ایام باشد بی‌گزند	تا بود شمشیر تیزش ملک و دین را پاسبان
گنج را دارد به خاک اندر نهان هر خسروی	او همی دارد مخالف را به خاک اندر نهان
هر که یک ره پیش او در بندگی بندد کمر	تا قیامت پیش او دولت همی بندد میان
ای شهنشاهی که اندر شاهی و مردی توراست	رای پاک و تیغ تیز و بازوی کشورستان
پیش از آن کایزد بساط پادشاهی گسترید	نور او تابنده بود از گوهر سلجوقیان
تا پدید آمد ز ایام تو تاریخ فتوح	در کتب مدروس شد تاریخ‌های باستان
از کواکب هست تقضیل آسمان را بر زمین	وز وجود توست تقضیل زمین بر آسمان
سود دارد هر که سر بر خط فرمانت نهاد	و آنکه سر نهد برین خط جان کند بر تن زیان
هست در زندان محنت بدسگالان تو را	دیده‌ها بی‌روشنایی کالبدها بی‌روان
مشرق و مغرب تو داری وز سر شمشیر تو	هست در مشرق خروش و هست در مغرب فغان
منت ایزد را که در یک سال حاصل شد تورا	آن شگفتی‌ها که عاجز ماند ازو وهم و گمان
بر مراد توست کار از کارزار آسوده باش	جامه نصرت تو پوش و نامه دولت تو خوان
عادت شاهان تو داری هم برین عادت بزی	سیرت شاهان تو داری هم بر این سیرت بمان

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Her saltanat genç bahtı sayesinde devamlı olur. Ancak cihan sultanı saltanattayken genç bahtlıydı.

Tanrı'nın gölgesi Melikşâh, öyle genç bahtlı ki bütün dünya şâhlarına nazaran daha mutlu ve daha başarılıdır.

Tanrısına kendisi kadar kıymet biçen o kişi büyüktür. Devleti bahtı kadar yüce olan o kişinin devleti de kendisi gibi gençtir.

O, var olduğu sürece dünya kendisiyle beraber canlı ve kıymetli olur. Göz nur ile kıymet, beden can ile değerli olur.

Onun keskin kılıcı saltanata ve dine muhafız olduğu sürece saltanat ve din günlerin geçmesiyle kemale erer.

Her şâhın toprak altında gizli bir hazinesi vardır. Ancak onun toprak altında gizli olan düşmanları vardır.

Her kim onun tasvip ettiği bir yolda kul olmaya hazırsa devlette kıyamete kadar onun önünde hazır olur.

Ey şahlığın ve yiğitliğin yegâne şehinşâhı! İyi niyet, keskin kılıç ve ülkeleri alan kudret senin sayendedir.

Tanrı ondan önce saltanatı genişletmişti. Onun nuru ile birlikte Selçukluların soyu parladı.

Senin devrin ile birlikte fütuhât tarihi meydana çıktığında kitaplardaki eski tarihler geçerliliğini yitirdi.

Yıldızlardan dolayı gökyüzünün yeryüzüne üstünlüğü var. Ancak senin varlığından dolayı yeryüzü gökyüzünden daha üstündür.

Her kim emrinin çizgisine boyun eğse kârlı çıkar. Her kim ki emrinin bu çizgisine boyun eğmezse bedenindeki canını ziyan eder.

Senin düşmanların gözlerinin feri sönmüş takatsiz bir şekilde mihnet zindanındalar.

Doğuda ve batıda sen varsın! Kılıcının korkusundan doğuda ve batıda feryat figan egemendir.

Senden dolayı şüphe ve zandan aciz kalan o şaşkınlıklar Tanrı'ya olan minnetten dolayı bir yıl içinde hâsıl oldu. Zafer, senin arzun doğrultusundadır. Dolayısıyla savaşa dair endişen olmasın! Zafer elbisesi sen giy! Devletin mektubunu sen oku!

Şahlığın huyuna sen sahiptin! Dolayısıyla bu huy ile yaşa! Şahlığın ahlakına sen sahiptin! Dolayısıyla bu ahlak ile kal!

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعلتن فعلاتن مفاعلتن فعلن)

بت من است نگاری که قامت و دل آن	ز راستی و ز ناراستی است تیر و کمان
اگر میان کمان آشکاره باشد تیر	نهاده است کمان در میان تیر نهان
اگر نه چشم من و چشم یار کردستند	ز بهر دوستی و مهر بیعت و پیمان
چرا فرستد آن آب خویشتن سوی این	چرا فرستد این خواب خویشتن سوی آن
اگر نه زلفش چوگان شد و زَن‌خدان گوی	دلم چو گوی چرا کرد و پشت چو چوگان
به شام رفت و ز تیغش به روم بود خروش	به روم رفت و ز سهمش به مصر بود فغان
چو روم و شام کند هند را به سال دگر	اگر شود سوی هندوستان و ترکستان
ایا شهی که ز عدل تو بس عجب نبود	اگر به آبخور آیند گرم و شیر ژیان
شه زمانه و سلطان روزگار تویی	که خوار شد به تو کفر و عزیز شد ایمان
به هیچ معنی واجب نگردد استغفار	بر آن کسی که تو را شاه خواند و سلطان
تو آن شهی که تو را هر زمان به داد و دهش	همی درود فرستد روان نوشروان
تو آن شهی که فلک تا تو را همی ببند	نکرد و هم نکند بی‌مراد تو دوران
تو آن شهی که بر افلاک برد و کوکب را	نبود و هم نبود بی‌سعادت تو قِران
برای فتح تو برهان چو خواهد از من کس	بس است رایت و رای تو فتح را برهان
ز باد قهر تو ریحان شود فسرده و خشک	به یاد عدل تو بر شوره بشکفتد ریحان
شود ز قهر تو آسان دشمنان مشکل	شود ز مهر تو دشوار دوستان آسان
دبیر چرخ اگر دشمنی بود به مَثَل	که بر عداوت تو تیر برنهد به کمان
عجب نباشد اگر باز پس رود تیرش	کند زمانه ز سوفار تیر او پیکان
خدایگانا در شکر و در پرستش تو	قضاگشاده زبان است و بخت بسته میان
تراست هرچه در اسلام هست با قیمت	تو راست هرچه در آفاق هست آبادان
به تیغ تیز تویی خصم‌بند و شهرگشای	به‌دست رادتویی مال‌بخش و ملک‌ستان
زخون دشمن کردی عقیق رنگ حُسام	عقیق رنگ کن اکنون قدح ز خون رزان

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Boyu ve gönlü düzlükte ve eğiklikte ok ve yaya benzeyen o sevgili, benim putumdur. Yayın içinde ok belirse de yayın içine yerleştirilmiş ok gizlidir.

Eğer benim gözüüm ve sevgilinin gözü dostluk muhabbet ve biât için sözleşme yapmamışlarsa neden o kendi (gözünün) yaşını bunun (benim gözüüm) tarafına yönlendirdi? Neden o kendi (gözünün) uykusunu onun (benim gözüüm) tarafına gönderdi? Eğer onun saçı çevgen çenesi ise çevgen topu gibi değilse neden gönlümü çevgen topu belimi ise çevgen çubuğu gibi yaptı?

O, Şâm'a gitti onun kılıcından dolayı Rûm'da feryat figan hâsıl oldu. O, Rûm'a gitti onun korkusundan dolayı Mısır'da feryat figan peyda oldu.

Eğer Hindistan ve Türkistân'a doğru hareket etse Rûm'a ve Şâm'a yaptığını gelecek yıl Hindistana yapar.

Ey şâh! Eğer koyun ve öfkeli aslan birlikte su içmeye geliyorlarsa adaletine çokta şaşırmamalı!

Zamanın şâhi ve devrin sultanı sensin! Zira senin sayende küfür alçak iman aziz oldu.

Seni şâh ve sultan olarak tanıyan bir kimsenin üzerine hiçbir şekilde istiğfar vacip olmaz.

Sen öyle bir şâhsın ki her daim senden adalet ve bağış hâsıl olur. Dolayısıyla Nûşîrevân'ın ruhu sana selam yolluyor! Sen öyle bir şâhsın ki felek her zaman devrin seni talihsiz yapmadı ve yapmacak şeklinde görüyor. Sen öyle bir şâhsın ki göklerdeki yıldızlar senin mutluluğun haricinde bir burçta birleşmediler ve birleşemezler.

Bir kimse benden senin fütuhatın hakkında delil istese fetihe dair sancağın ve bilgin delil olarak yeterdir.

Senin gazabının rüzgârından fesleğen donup kurur. Senin adaletini hatırlamakla fesleğen kupkuru yerde çiçek açar.

Senin gazabından düşmanların basit işleri sorun teşkil eder. Sevginden dolayı dostların zor işleri basit olur. Misal olarak eğer feleğin debiri bir düşman ise senin düşmanına karşı oku yaya yerleştirir. Eğer onun oku geri dönse buna şaşırmamalı! Çünkü devir onun yayının okundan mızrak yapar.

Ey hükümdar! Kazâ ağzını açmış, baht ise amâde olmuş sana şükür ve tanzim ediyor.

Gerçi İslam'ın kıymet bulması senin sayendedir. Ve her tarafın âbad olması senin sayendedir. Keskin kılıçla düşmanı bağlayan ve şehirler fetheden sensin! Eli açık olmakla mal mülk bağışlayan mülk alan sensin! Düşmanın kanı ile kılıcını kırmızıya boyadın. Şimdi kadahini üzüm kanıyla kırmızı renk ile doldur.

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

ای شاه تاج‌داران وی تاج شهریاران
گر عید روزه‌داران بر خلق هست فرخ
جز تو جلال دولت نامد زپادشاهان
آن کاو تو را ببیند باشد ز نیک‌بختان
تا دین مصطفی را یاری و حق شناسی
بشکفت روی گیتی از فر دولت تو
ابری است دست رادت بخشنده بر خلائق
منسوخ گشت شاها با علم و سیرت تو
هر روز بر رعیت رحمت همی فزایی
ای آتش حُسامت آب حسود برده
چرخ است مرکب تو ماه تمام زینش
یک تن همی نیارد با مرکبت جهیدن
امسال روم و چین را هست از تو استواری
گر ره دهی به خدمت پیشست میان ببندد
آنجا که برگماری لشکر به‌دشمنان بر
و آنجا که در مصافی خنجر همی‌گذاری
و آنجا که صید جویی در خون گور و آهو
از بهر آنکه باشد نخجیر خنجر تو
شاها خدایگانا چون شعر من شنیدی
گر پیش خویش خوانی من بنده را معزی
بسیار راهواران هستند حاسد من
تا هست جای بلبل تا هست جای قمری
بنشان غبار روزه بنشین به شادکامی
با دولت و سعادت با خرمی و شادی

گردون کامکاری خورشید کامکاران
دیدار توسست فرخ بر عید روزه‌داران
جز تو جمال ملت نامد ز شهریاران
وان کاو تو را شناسد باشد ز بختیاران
دولت به تو بنازد چون مصطفی بهاران
مانند باغ و بستان در فصل نوبهاران
این بدره‌های گوهر وان قطره‌های باران
هم سیرت بزرگان هم حلم بردباران
این است پادشاهها رسم بزرگواران
وز باد سر حسودت مانند خاکساران
مهرست طلعت تو سیارگان سواران
با سنگ سخت خارا چون گشت خار خاران
سال دگر نشانی در مصر استواران
فغفور چون غلامان قیصر چو پرده‌داران
گرید مخالف تو چون ابر در بهاران
در خدمت تو نصرت باشد ز حق‌گزاران
کھسار و دشت و وادی گردد چون لاله‌زاران
آید همی به صحرا آهو ز کوهساران
خوانند تا قیامت شعرم نکو شعاران
بر درگه تو باشد بختم ز خواستاران
لنگی همی نمایم در پیش راهواران
گه در میان بستان گه در سر چناران
مگذر تو از زمانه گیتی همی‌گذاران
چون عید روزه‌داران بگذار صد هزاران

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtün, Mef'ûlü, Fâ'ilâtün)

Ey taç sahiplerinin ve şehriyârların şâhı! Bahtiyarların gökyüzü, saadetlilerin güneşi! Gerçi oruç tutmuş olanlar için bayram mübarektir. Ancak seni görmek o oruç tutanların bayramı için mübarektir.

Senden başka diğer padişahlar devlete büyüklük getiremedi. Senden başka diğer şehriyârlar millete güzellik sağlayamadı. Seni gören bir kimse mutlulardan olur. Seni tanıyan bir kimse bahtiyârlardan olur.

Mustafa'nın dinine yardımcı olup Hakkı tanıdığın sürece dostların Mustaf ile gurur duyduğu gibi devlet senin ile gurur duysun! Dünyanın yüzü senin ikbalinin aydınlığı sayesinde tıpkı ilkbahar mevsinide bir bağ ve bostan gibi çiçek açtı.

Senin bağış yapan açık elin halk için bir buluttur. Bu (eli açıklık) mücevher torbası, o (bağış) ise yağmur damlaları gibidir.

Ey şâh! Senin ilmin ve ahlakın ile birlikte hem büyüklerin ahlakı hem de sabırlıların sabrı geçersiz oldu. Her gün halk için merhametini arttırırsın! Ey padişah! Budur büyüklerin gelenekleri.

Ey kılıcının ateşi kıskançların suyunu kesen! Sana haset edenin başı aşağılık kimselerin başı gibi olsun!

Felek senin bineğin ay ise bineğe takılan eğerindir. Senin yüzün güneş gezegenler ise süvarilerindir.

Bu yıl Rûm ve Çin senden dolayı istikrara kavuştu. Gelecek yıl da Mısır'da namından emniyet bulacaklar.

Eğer hizmete bir yol verilse Fağfur köleler gibi Kayser ise perdedarlar gibi huzurunda hazır bulunanlar.

Düşman ordularının konuşlandığı yerde düşmanların bahar mevsimlerindeki bulut gibi ağıladı. Savaş meydanında hançeri bizzat koyduğün yer zafer salihlerinden hizmetinde olur.

Ceylan ve zebra kanında aradığın av yeri dağlık, vadi ve ova olsa da tıpkı bir lâle bahçesine döner. Öyle ki hançerinin avlanması için ceylan dağlardan ovaya iniyor. Ey şâh! Ey hükümdar! Çünkü benim şiirimi duydun! Kıyamete kadar iyi şairler benim şiirimi okurlar.

Eğer bendeniz Mu'izzî'yi yanınıza çağırırsanız sarayında benim bahtım isteyenlerden olur. Birçok armağan/hediye/yolluk getiren kişi var. Topal bir ayakla onların yanına gidemediğim için kıskanıyorum. Bülbülün ve kumrunun bazen bahçe içinde bazen de çınar ağacının üstünde yeri olduğu sürece orucun zahmetini göster ve mutlulukla otur! Geçici olanlar gibi zamanını dünyada geçirme! Bahtiyarlık, saadet, mutluluk ve bolluk ile binlerce günün oruç tutanların bayramı gibi geçir!

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

بوستان شد زرد روی از وصل باد مهرگان	چون دم دلدادگان از هجر یار مهربان
هجر یار مهربان گر چهره را زردی دهد	بوستان را داد زردی وصل باد مهرگان
در هوا و بر چمن پوشید سنجاب و نسج	کوه دیبا پوش را داد و زمین را طیلسان
شنبلیدی گشت از آشوبش نبات مرغزار	زعفرانی گشت از آسبیش درخت بوستان
باد در آشوب او بذهفت گویی شنبلید	ابر در آسیب او پُسرشت گویی زعفران
گر نگشت از زر چمن سوداگر سرمایه‌دار	ور نگشت از در ناسفته هوا بازارگان
از چه معنی گشت باد اندر چمن دینار بار	وز چه حُجّت گشت ابر اندر هوا لؤلؤفشان
سرد و پژمرده شدست اکنون جهان چون طبع پیر	چندگاهی بودگرم و تازه چون طبع جوان
گر جهان شد پیر و پژمرده نباشد هیچ باک	تا جوان و تازه باشد دولت شاه جهان
شاه شاهان سایه یزدان ملک سلطان که هست	طلعتش چون آفتاب و حضرتش چون آسمان
پادشاهی کز جلالش هست دولت پایدار	شهریاری کز جمالش هست ملت شادمان
تن ز شوق مهر او تازه است همچون دل بهمن	جان به مهر مدح او زنده است همچون تن بهجان
گر به مغرب بگذری از مدح او یابی اثر	ور به مشرق بنگری از جود او بینی نشان
دل ز مهر جسم او خالی نیابی در بدن	یک زبان خالی نیابی از مدحش یک زمان
طاعت خالق به نزد عقل و دانش واجب است	خدمت سلطان عالم هست واجب همچنان
هرکسی کاو طاعت حق را همی بندد کمر	همچنان در خدمت سلطان همی بندد میان
شهریارا بر فلک جرم رُحل بر برج قوس	لرزه بیند چون تو را بینند با تیر و کمان

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Şefkatli sevgiliden ayrılan âşıkların nefesi gibi bahçenin yüzü de hazan rüzgârının ulaşmasıyla sarardı.

Gerçi şefkatli sevgilinin ayrılığı âşıkların çehresinde sarılık meydana getirir. Ancak bahçeye sarılık veren hazan rüzgârının vaslıydı.

Havada/atmosferde ve çimenlikte, sincap dokuma parçası giydi. (Hazan rüzgârı) dağa dîbâ giysisi, toprağa sarık ucu verdi.

Bir boyotu gülü onun kargaşalık yaratan (endamından) dolayı çimen otuna döndü. Bir safran çiçeği onun yarattığı zarardan dolayı bostan ağacına döndü.

Rüzgâr, onun kargaşalığından dolayı tıpkı boyotu gülü gibi gizlendi. Bulut, onun verdiği zarar içinde tıpkı safran çiçeği gibi taptaze oldu.

Eğer tüccar, çimenin sarılığından sermayedar olmadıysa ve eğer rüzgâr menfaatsizlik içinde tüccar olmadıysa rüzgârın çimen içine dinar saçmasının ne manası olur? Ve bulutun içindeki havanın inci saçmasının nasıl bir kanıtı olur?

Şimdi cihan, tıpkı ihtiyar kimsenin tabiatı gibi soğuk ve pejmürdedir. Bir zamanlar genç kimsenin tabiatı gibi sıcak ve tazeydi.

Gerçi cihan, ihtiyar ve pejmürede olsa da bunda korkulacak bir şey yoktur. Çünkü (yine) cihan şâhının bahtı gibi genç ve taze olur.

Şâhların şâhı, Tanrı'nın gölgesi Sultan Melîk olduğu sürece yüzü güneş gibi parlak, saygınlığı ise gök gibi yücedir.

O, öyle bir padişah'tır ki onun yüceliği sayesinde devleti pâyidardır. O öyle bir şehriyardır ki onun güzelliği sayesinde millet mutludur.

Ten, onun şevkinden tıpkı tenin içindeki gönül gibi taze kalır. Ruh, onun sevgisinin övgüsünden tıpkı tenin içindeki can gibi zinde kalır.

Eğer Batıdan geçersen onun takdir ettiği eserler görürsün. Doğudan geçersen onun cömertliğinden izler görürsün.

Bedende onun muhabbetinin varlığından yoksun gönül bulamazsın. Hiçbir zaman onun övgüsünden yoksun bir dil göremezsın.

Yaratıcıya itaat etmek akıl ve bilgi nezdinde vacip olarak görünür. Âlemin sultanına hizmetkâr olmak her ikisinin de nezdinde vaciptir.

Her kim ki Hakkın itaati için kemer bağlıyorsa aynı şekilde sultana hizmet için de bel bağlar.

Ey şehriyâr! Feleğin üstünde dokuzuncu kattaki Zühal suçundan dolayı seni ok ve yayla gördüğü zaman bir titreme tutuverir.

همچنان کز چشمه خورشید عالم روشن است	روشن است از دولت تو گوهر الب ارسلان
گر ز بخت و چرخ باشد پادشاهی مستقیم	بخت تو با یک دل است و چرخ تو بایک زبان
گر کند تقدیر در عدل از تو روزی اقتراح	ور کند توفیق در جود از تو وقتی امتحان
آن یکی گوید خهی خورشید ناپیدا زوال	وان دگر گوید زهی دریای ناپیدا کران
بی بزرگی کس خداوندی نباید بر مجاز	بی هنر صاحب قرانی کس نیابد رایگان
چون تو را دادست یزدان هم بزرگی هم هنر	ملک و دین را هم خداوندی تو هم صاحبقران
تا که هرنفسی ز تدبیر خرد باشد عزیز	تا که هر چشمی ز تاثیر روان باشد روان
در ستایش باد پیش تو همه ساله خرد	در پرستش باد پیش تو همه ساله روان
رای ملک آرای تو بر هر چه خواهی کامکار	دولت پیروز تو بر هر که خواهی کامران
عالم از تو باد خرم چون جهان فصل بهار	بر تو فرخنده خزان فرخ و جشن خزان

در مدح سلطان

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

آن جهاننداری که اصل دولت است ایام او	حجت فتح و دلیل نصرت است اعلام او
بشکند ناموس صد لشکر به یک تهدید او	بگسلد پیمان صد دشمن به یک پیغام او
صنع یزدان آن کند ظاهر که باشد رای او	دور گردن آن کند حاصل که باشد کام او
گر چه احکام منجم محکم است اندر حساب	در فتوح و در ظفر محکمترست احکام او
آن خداوندی که او اقلام و اقلیم آفرید	قاسم ارزاق هفت اقلیم کرد اقلام او
کس نیارد کرد با او سرکشی و توسنی	تا بود چون بندگان گردون توسن رام او
جان ستاند بی نبرد او هام او از دشمنان	راست گویی دست عزرائیل شد او هام او
تیغ خون آشام تو چون خواست کرد آهنگ جنگ	صبح دشمن شام گشت از تیغ خون آشام او
چون شد از نعل ستورش پشت ماهی روی ماه	روی دشمن پشت گشت از هیبت صمصام او

Güneşin kaynağından âlem aydın olduğu gibi senin de devletin Alp Arslan'ın soyundan dolayı aydındır. Eğer padişahlık baht ve felek sayesinde doğruluk arz ediyorsa senin bahtın bir gönül, çarkın ise bir dil ile doğruluk arz ediyor.

Eğer adalete mukadderatına dair bir gün sual edilirse ve yine bir gün cömertliğin başarısına dair imtihana tabi tutulursan onlardan biri (hakkında) barekallah! (O, adalette) görünmeyen güneş gibidir diyecektir. Bir diğeri de afferin! (O, cömertlikte) kaynağı görünmeyen derya gibidir diyecektir.

Büyüklik olmaksızın hükümdarlık kimseye reva olmamalı! Sanat olmaksızın başarılı hükümdarlık kimseye zahmetsiz verilmemeli! Tanrı, sana hem büyüklik hem de sanat verdiği için saltanata ve dine hem hükümdar hemde başarılı padişah sen oldun.

Her bir nefis aklın tedbiri ile aziz oluncaya kadar ve her bir göz ruhun tesiri ile akıcı oluncaya kadar akıl, tüm yıl boyunca huzurunda senin övgünde olsun! Ruh, tüm yıl boyunca huzurunda sana tâzimde bulunsun!

Süslü saltanatının akidesi her ne üzerine batıyar olmasını istersen onun üzerine olsun! Zafer elde etmiş devletin her kimin üzerine başarılı olmasını istersen ona karşı başarılı olsun! Âlem, senin sayende cihanın baharı gibi iç açıcı oldu. İç açıcı hazan ve hazan bayramı sana mübarek olsun!

Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Onun devrinin soyunda yücelik olan bir padişaktır o! Fütuhatın sebebi, zaferin nedeni onun bildirisinde mevcuttur.

Onun tek bir tehdidi ile yüzlerce ordunun onuru kırılır. Onun tek bir mesajı ile yüzlerce düşmanın anlaşması bozulur.

Tanrı'nın ihsanı, onun düşüncesi varsa düşüncesini gerçekleştirir. Felek, onun arzusu varsa arzusunu yerine getirir.

Gerçi müneccimin hükümleri hesap ile tutarlıdır. Ancak onun fütuhat ve zafere dair hükümleri daha sağlam daha tutarlıdır.

İklim ve kalemler yaratan o Tanrı, kalemleri ile yedi iklim için rızık taksim etti.

Hiç kimse ona başkaldırıp isyan edemez! İsyankâr felek bile köle gibi ona boyun eğmiştir.

Onun evhamı/korkusu bile savaş olmadan düşmanın canını alır. Evet! Doğru diyorsun! Onun evhamı/korkusu Azrâil'in eline dönüşmüş.

Kan içen kılıcın savaşa kast etmek isteyince kan içici kılıcından dolayı düşmanın gündüzü geceye döndü.

Dört ayaklı bineğinin nalından dolayı ayın yüzeyi balıksırtı gibi oldu. Onun çelik kılıcının heybetinden dolayı düşmanın yüzü alçak oldu.

وهم او در راه دشمن دام خذلان گسترید
شهریارا، گر مخالف جست در کین تو کام
در غنیمت مایه اقبال بود آغاز او
چون کشیدی لشکر از ایران به توران اندرون
از بن دندان هزیمت کرد و از بیم تو شد
تا بود شمشیر شیران تو او را در قفا
هست عاشق بر سر اعلام تو نصرت همی
گر بخوانی از ختا خان را سوی درگاه خویش
ور فرستی یک دو چاوش را سوی فغفور چین
رفت نوشیروان و نامد هیچ شاه اندر جهان
هر مسلمانی که طاعت دارد و مُنقاد نیست
جام کیخسرو اگر گیتی نمود از روشنی
خسرو شاهان تو را خواند همی گردون که هست
همچو کیوان اخترت را بنده و فرمانبرند
می‌خور از دست بتی کز یکدگر زیباترست
چون بهار خرم و چون بوستان تازه کن
از شعاع مجلس تو روشن است ایام ما
هست بی‌حد و نهایت با تو انعام خدای
هر کجا دشمن رود اندر فتد در دام او
نوش نعمت زهر نِقَمَت کردی اندر کام او
در هزیمت مایه اِدبار شد فرجام او
شد جهان بر چشم او چون دیده همنام او
چون بن دندان افعی موی بر اندام او
هر کجا گامی نهد برعکس باشد گام او
زانکه در اعلام توسست آسایش اعلام او
آتشین گردد ز تعجیل اندر آن اقدام او
مسجد جامع کنند از خانه اصنام او
از تو عادل‌تر از این هنگام تا هنگام او
نیست از خیر و سلامت بهره در اسلام او
رای ملک آرای تو روشنتر است از جام او
اختر فرخنده تو خسرو اجرام او
تیر و ماه و مشتری و زهره و بهرام او
سوسن و شمشاد و سیب و شکر و بادام او
مجلس میمون خویش از عارض پدرام او
هرکه زین مجلس بتابد تیره باد ایام او
تا جهان باشد تو بادی شاکر انعام او

Onun korkusu düşmanın yolunda kurulmuş bir sefalet tuzağıdır. Düşman her nereye giderse gitsin onun kurduğu tuzağa düşer.

Ey şehriyâr! Nefretine maruz kalmış düşmanın, mutluluk arasa da onun mutluluğu içinde yediği ve içtiğini zehir ve işkenceye döndürürsün!

Onun başlangıcı ganimet konusunda ikbalin/yönetimin cevheri/özü idi. Onun sonu ile hezimet konusunda felaketin aslı/özü oldu.

Askeri İran'dan Turan'ın içine çektiğinde onun gözünde cihan, mevkidaşının gözleri gibi oldu.

Kendi rızasıyla hezimete uğrattı ve korkundan dolayı onun vücudundaki kıllar yılanın dişleri gibi sertleşti.

Aslanlarının kılıcı onun kafasının üstünde olduğu sürece her nereye adım atsan onun adamı tersine atılır.

Bütün zaferler, senin bildirinin/fermanının başına âşıktır. Bundan dolayı onun bildirisinden ziyade asayiş senin bildirin ile mümkündür.

Eğer Hitâ Hâmî'ni (itaate uymak için) sarayına çağırırsan acele etmekten o davranış içinde ateş gibi oluverir. Eğer bir iki Çavuşunu Çin Fağfur'una yollarsan onun puthanelerini camii mescidi yaparlar.

Nûşîrevân göçtüğünden beri bu cihana senin kadar adaletli bir şâh onun zamanından bu zamana kadar gelmedi.

İtaat etmesi gereken her Müslman itaatkâr olmazsa onun İslama dair bir hayır ve selâmet kârı olmaz.

Keyhüsrevin kadehi parlaklığından dünyayı göstermişse senin saltanat süsleyen fikrin onun kadehinden daha parlaktır.

Bu gökyüzü seni şâhların hüsrevi olarak telakki ediyor. Senin mübarek yıldızın onun yıldızlarının hüsrevidir.

Zühal yıldızı gibi onun güneşi, ayı, Müşterisi, Zühresi ve Merihi senin yıldızına köle ve tabidir.

Birbirinden güzel sevgililerin elinden şarap iç! Zira onlar süsen, şimşad, elma, şeker ve bademden daha güzeller.

Kendi mübarek meclisini onun güler yüzü sayesinde iç açıcı bahar ve yemyeşil bostan gibi yap! Senin meclisinin aydınlığı sayesinde bizim günlerimiz aydındır. Her kim ki bu meclisten yüz döndürse onun günleri karanlık olsun! Tanrı'nın nimetleri senin sayende sonsuz ve sınırsızdır. Cihan var oldukça sen onun şükredicisi olasın!

در تهنیت عید روزه و مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

آمد رسول عید و مه روزه نام او	فرخنده باد بر شه‌گیتی سلام او
سلطان جلال دولت باقی معز دین	شاهی که هست دولت و دین زیر نام او
فال جهان خجسته شد و کار دین تمام	از همت خجسته و عدل تمام او
ایزد مقام دولت او ساخت از فلک	جز وهم آدمی نرسد بر مقام او
گر ذوالفقار در کف حیدر ندیده‌ای	در دست شهریار نگه کن حسام او
گر خسروان کشند عدو را به زهر و دام	تیغ است زهر خسرو و تیرست دام او
شمشیر تیز او چو برون آید از نیام	باشد دل و دو دیده شیران نیام او
اسب بلند او چو بساید زمین به نعل	سعد سپهر بوسه دهد بر لگام او
جوید همی کلاه غلامش امیر شاه	تا افسری کند زکلاه غلام او
آورده ماه روزه به سلطان پیام عید	سلطان به خیر داد جواب پیام او
هر شب که جام آب به کف بر نهد ملک	خورشید و ماه را حسد آید ز جام او
گویی که از بهشت فرستند هر شبی	بر دست جبرئیل شراب و طعام او
کان است کام بنده معزی به مدح شاه	گوهر همی برند حکیمان ز کام او
تا هر که مُنعم است بر او واجب است حج	جز کعبه نیست قبله و بیت‌الحرام او
بادا مدام عدل شه‌نشاه روزگار	و آسوده باد ملک ز عدل مُدام او
روزه بر او مبارک و روزش همه چو عید	کارش به کام دولت و دولت به کام او

Sultan Melikşâh İçin Övgü ve Ramazan Bayramının Tebrik Edilmesi

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Onun adı Ramazan ayı olan bayramın habercisi geldi. O ayın selamı cihan şâhına mübarek olsun!

Mu'izzîddîn, ebedî devletin büyük sultanı, o öyle bir şâhtır ki onun namının altında devlet ve din vardır.

Onun teşekküllü adaletinin ve mübarek himmetinin sayesinde cihanın talihi mübarek, dinin vazifesi tamamlandı.

Tanrı, onun devlet makamını felekten inşa etti. İnsanın hayalinden başka onun makamına hiçbir şey ulaşamaz.

Eğer Haydar'ın elinde zülfıkarı görmemişsen şehriyârın elindeki onun keskin kılıcına bak!

Gerçi hüsrevler düşmanını zehir ve tuzak kurark öldürüyor. Ancak o hüsrevin tuzağı ok, kılıcı ise zehirdir.

Onun keskin kılıcı kınından çıktığı zaman aslanların kalbi ve her iki gözü uykuya dalar.

Onun yüce atı zemine nal bastığında mübarek felek onun ayağını öper!

Emîr şâh, onun kölesinin tacından emir almak için kölesinin tacını arıyor.

Ramazan ayı, sultana bayram mesajı getirmiş. Sultan ise onun mesajına hayırlı bir cevap verdi.

Melik, her gece kadehini eline aldığı anda güneş ve ay onun kadehine hasetlik eder.

Sanki her gece onun yiyeceğini ve şarabını Cebraîl'in eliyle cennetten gönderiyorlar.

Bendeniz Mu'izzî'nin şâha dair övgüsünün arzusu bir kaynaktır. Hekimler, onun arzusundan (maksadının kaynağı) cevher götürüyorlar.

Beytü'l-haram ve kiblesi kabe olmayan kişiler hariç her kim zenginse hac etmek ona vaciptir.

Devrin şehinşâhının adaleti daim olsun! Onun daim olan adaleti sayesinde de saltanat âsude olsun!

Ramazan ayı ona mübarek olsun! Bütün günleri bayram günü gibi olsun! Vazifesi devletin mutluluğu için olsun! Devlet de onun mutluluğu için olsun!

ایضان در مدح سلطان

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

ای روزگار سازخته آموزگار تو	روز جهان برآمده در روزگار تو
تو شهریار و خسرو خلق زمانه‌ای	واندر زمانه نیست کسی شهریار تو
کار زمانه ساخته کردی به عدل خویش	وایزد به فضل ساخته کردست کار تو
در زینهار خالق هفت آسمان تویی	خلق زمین به عدل تو در زینهار تو
صاحبقران ملک تویی در تبار خویش	داود همچنان بود اندر تبار تو
سعدین را مقابله بوده است بر فلک	روزی که آفرید تورا کردگار تو
فغفور چین پیاده به خدمت دوان شود	گر بگذرد به‌کشور چین یک سوار تو
ای چون علی و تیغ تو مانند ذوالفقار	دشمن به باد داده سر از ذوالفقار تو
هرگه که آفتاب تو را بیند ای ملک	خواهد که اوفتد ز فلک درکنار تو
گر بگذری به جانب دریا شهنشها	دریا خجل شود ز کف بدره بار تو
در ملت و شریعت پیغمبر خدای	نخجیر شد حلال زبهر شکار تو
شاهان بر انتظار شکارند خسروا	باشد شکار تو همه بر انتظار تو
از آرزوی آنکه یکی را کنی شکار	نخجیر برکشد رده بر رهگذار تو
از روزه آنچه رفت تو را بود حق‌گزار	باقی بود موافق و خدمت‌گزار تو
زانجا که دین توست ز هر مه که نو شود	پیوسته ماه روزه بود اختیار تو
تا چرخ را همیشه مدار است بر مدر	جز بر سریر ملک مبادا مدار تو
مداح تو معزّی و راوی شکر لبان	تو یار بندگان و خداوند یار تو

Tekrardan Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Ey devir kendisine öğretmen olmuş şâh! Senin devrinde, cihan güngörmüştür.

Sen devir halkının hüsrevi ve şehriyârısın! Bu devirde hiç kimse senin şehriyârın olamaz!

Devrin işini kendi adaletinle yoluna soktun! Tanrı ise yaptıklarını lütfuyla yaptı.

Kesinlikle yedi göğün yaratıcısı sensin! Yeryüzünün halkı senin adaletin sayesinde senin emniyetin içindedir.

Kendi halkının içinde saltanatın sahipkırânı sensin! Tıpkı Davut'un senin tebaanda olduğu gibi Allah seni yarattığı gün iki tane tebrik feleğin karşısındaydı.

Eğer bir süvarin Çin'den geçse Çin Fağfur'u sana hizmet için piyade olarak koşar.

Ey kendisi Ali kılıcı zülfikara benzeyen! Düşman zülfikarının rüzgârından başını vermiş.

Ey Melîk! Güneş seni her gördüğünde gökyüzünden senin yanına düşmek ister!

Ey şehinşâh! Eğer bir deryanın kenarından geçsen derya, senin cömert elinden dolayı utanıverir.

Halkın içinde ve Tanrı peygamberinin dininde senin avlanman için av helal kılındı.

Tıpkı avının seni onu avlanmayı beklediği gibi ey hüsrev! Şâhlar da avlanmayı bekliyorlar!

Sen bir şeyi avlamak arzusundaiken avlar onları avlaman için yoluna dizilmişler.

Oruçtan çıkan şey senin hakkını yerine getiriyor. Kalanlar ise sana hizmetkâr olmaya muvaffak oldular.

Her ay yeni olunca orada senin dinin vardır. Sürekli ramazan ayı senini denetimin altındaydı.

Felek kendi döngüsünde döndüğü sürece saltanat tahtında sende başkası ona vasita olmasın!

Seni öven tatlı dudaklı râvî Mu'izzî'dir. Sen düşkünlerin yardımcısı Tanrı ise senin yardımcındır.

ایضاًن در مدح سلطان

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

ای تخت و گاه پادشاهی جایگاه تو	آراسته است مملکت از تخت و گاه تو
هستی ندیم شاهی و دولت ندیم تو	هستی پناه عالم و ایزد پناه تو
فخر همه شهانی و کس نیست فخر تو	شاه همه جهانی و کس نیست شاه تو
چاه است کین تو که همه زهر دارد آب	وافتاده دشمنان تو در قعر چاه تو
ماهی که زیر لشکر او سایه‌ای بود	بنگرکه بر سر علم توسست ماه تو
از آفتاب باز نداند تو را کسی	گر دارد آفتاب قبا و کلاه تو
هر گه که در شکار و سفر باشی ای ملک	آب رونده گرد بشوید ز راه تو
ور آب کم بود سپه و لشکر تو را	ابر اید و نثارکنند بر سپاه تو
از دوستی که بخت تو دارد تو را همی	خواهد که در بهشت بود جایگاه تو
شاهها دل تو هست به هروقت نیکخواه	جاوید شاد باد دل نیکخواه تو
تا سال و ماه و روز و شب است اندرین جهان	فرخنده باد روز و شب و سال و ماه تو

در مدح سلطان

(بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

ای آسمان مُسَخَّر حکم روان تو	کیوان پیر بنده بخت جوان تو
خورشید عالمی که به هنگام بزم و رزم	گه زین و گاه تخت بود آسمان تو
گر در زمان مهدی ایمن شود جهان	امروز ایمن است جهان در زمان تو
هر روز بامداد همی دولت بلند	بندد به دست خویش کمر بر میان تو
هر چند وحی نیست پس از عهد مصطفی	وحی است هر سخن که رود بر زبان تو!
از بهر آنکه هست گمان تو چون یقین	هرگز مرا غلط نرود در گمان تو
ایزد به آشکار و نهان یار توسست از آنک	با آشکار توسست برابر نهان تو
پشت ولایت است و پناه شریعت است	شمشیر تیز و بازوی کشورستان تو
جایی نماند در همه عالم به شرق و غرب	کانجا نشد به مردی نام و نشان تو

Tekrardan Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Ey yeri padişahlık tahtı ve saray olan! Memleket senin sarayın ve tahtın sayesinde bezenmiştir.

Sen şahlığın nedimi, devlet ise senin nedimindir. Sen dünyanın sığnağısın, Tansı ise senin sığnağıdır.

Kimse senin kıvanç kaynağın değil sen tüm şâhların kıvanç kaynağısın! Kimse senin şâhın değil sen tüm cihan halkının şâhısın!

Senin gazabın suyu zehirli olan bir kuyudur. Düşmanların bu kuyunun dibini boylamıştır.

Onun ordusuna gölgelik oluşturan o aya bir bak! Senin ayın senin sancağının üstündedir.

Kimse seni günışten ayırt edemiyor. Gerçi güneş gibi bir kaftanın bir de tacın vardır.

Ey Melik! Ne zaman avda ve seferde olsan akarsu gelip yolunu yıkar/temizler. Eğer su asker ve orduna yetmezse bulut gelir senin orduna su ikram eder.

Senin için şanslı bir dostluk sayesinde makamının cennet olmasını ister. Ey şâh! Senin gönlün daima iyilik taraftarıdır. Senin iyilik isteyen gönlün ebedî mutlu olsun! Dünyada yıl, ay, gece ve gündüz olduğu sürece yılın, ayın, gecen ve gündüzün mübarek olsun!

Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

Ey ruhuna gökyüzünün boyun eğdiği! Yaşlı Zühal senin genç bahtının kölesidir.

Meclis ve savaş zamanında âlemin güneşisin! Gökyüzü bazen senin eyerin bazen de tahtındır.

Cihan Mehdi'nin zamanında huzur bulmasına rağmen bugün senin devrinde cihan huzur bulmuştur.

Hergün şafak vakti bütün devlet erkânı senin hizmetinde el bağlıyor.

Her nekadar Mustafa'nın (Hz. Peygamber) devrinden bu yana vahiy gelmemişse de senin dilinden dökülen her söz vahiy niteliğindedir.

Senin hayalin/zannın kesin olduğu için seni hayal ederken asla yanlışla düşmem!

Tanrı, açıktan ve gizliden senin yardımcın olduğu için açık ve gizli bir şekilde seninle beraberdir. Senin keskin kılıcın ve ülke fetheden kudretin vilayetin yardımcısı dinin/şeriatın ilticasıdır. Bir Allah'ın kuluna namının ve nişanın ulaşmadığı tüm âlemde Doğu ve Batı dâhil hiçbir yer kalmadı.

خاک است و باد بر سر و برکف عدوت را	زان آب رنگ خنجر آتش فشان تو
گویی خلیفه دم عیسی مریم است	در بارگاه و مجلس کلک و بنان تو
گویی ز حربه ملک الموت نایب است	در کارزار و معرکه تیغ و سنان تو
سعدست هرکجا که گران شد رکاب تو	فتح است هر کجا که سبک شد عنان تو
بس دشمن سبک سر با لشکر گران	کاخر سبک شکست زگرزگران تو
جان پرورد کسی که بنوشد شراب تو	فخر آورد کسی که نشیند بهخوان تو
وان را که هست بر سر خوان مدحخوان هزار	خواهد که روز رزم بود مدح خوان تو
هستند امتی همه از اعتقاد دل	بعد از خدای عزوجل در ضمان تو
چون حاجتی بود ز تو خواهیم و از خدای	زیرا که بندگان خداییم و آن تو
با طبع جود پرور تو سازگار باد	هرمی که از پیاله شود در دهان تو
پیوسته باد گنج طرب زیر مهر تو	همواره باد اسب ظفر زیر ران تو
بادا طراز دولت و رخسار خسروان	دایم بر آستین تو و آستان تو
از روزگار باد تو را صد هزار شکر	ای صد هزار جان همه پیوند جان تو

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

نوبهار و آفتابی ای مبارک پادشاه	نوبهار ملک و دین و آفتاب تخت و گاه
جز تو در عالم ندیدم نوبهاری با قبا	جز تو در گیتی ندیدم آفتابی با کلاه
دادن رسم توسست و دادده به شهریار	نام جستن کار توسست و نامور به پادشاه
اصل شاهی گر هنر باشد تویی اصل هنر	پشت شاهی گر سپه باشد تویی پشت سپاه
زاتش خشم تو بدخواهان همی گویند وای	ز آهن تیغ تو بدگویان همی گویند آه
روز رزم از تو چنان ترسند شاهان دلیر	چون گنهکاران به روز محشر از بیم گناه
پیش تو دشمن چنان باشد به دیدار و صفت	همچو پیش ماه ماهی یا که پیش کوه کاه

Senin ateş püskürten keskin hançerinden ötürü düşmanın avucundaki toprak başındaki de rüzgârdır.

Senin meclisindeki parmaklar ve sarayındaki kalemler sanki halife nefesli Meryem oğlu İsa'dır. Savaş ve savaş meydanındaki kılıcın ve peykanın sanki Azrail'in vekilinin silahıdır.

Bineğin her nereye nüfuz etse orası kutlu olur. (Atının) Yuları her nereye gitse orası fethedilmiş olur.

Kıymetli orduları olan yeterince hafif başlı düşman sonunda senin ağır/kıymetli gürzün sayesinde yenilgiye uğradılar.

Bir kimse senin şarabını içse canlanır. Bir kimse senin sofrana otursa iftihar eder. Sofranın üstünde olan binlerce kaside şairi meclis/eğlence günü sana kaside okumak/seni övmek isterler.

Cenab-ı Hakk'tan sonra gönülden iman eden bütün ümmet senin teminatın altındadır. Bir ihtiyaç hâsıl olduğunda senden ve padişahıtan isteriz. Zira biz Allah'ın kullarıyız; padişah olan sensin!

Cömert kişiliğinle uyumlu olasın! Kadehe dökülen her şarap senin ağzında olsun! Eğlencenin hazinesi daima senin muhabbetinin altında olsun! Her zaman zafer atı senin eyerinin altında olsun! Daima yenin hüsrevlerin siması sarayının eşiği ise devletin kaidesi olsun! Ey binlerce can senin canına bağlı olan şâh! Senin devrinde sana yüz binlerce şükür olsun!

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Ey mübarek padişah! Sen ilkbahar ve güneşsin! İlkbahar senin saltanatın güneş ve din ise tahtın ve dergâhındır.

Âlemde senin dışında gül desenli kaftan giyeni görmedim. Dünyada senin dışında güneş renkli sarık takanı görmedim.

Adaleti tesis etmek senin adabındır. Adaleti tesis etmek şehriyâra yakışır. Nam salmak senin işindir. Şöhretli olmak padişaha yakışır.

Eğer şâhlığın temeli sanat ise sanatın temeli sensin! Eğer şâhlığın kudreti ordu ise ordunun kudreti sensin!

Senin öfkenin ateşinden kötü niyetliler vay! diyorlar. Senin kılıcının demirinden kötü konuşanlar âh ediyorlar.

Savaş esnasından yürekli şâhlar senden öyle korkuyorlar ki tıpkı mahşer gününde günahından korkan günahkârlar gibidir.

Düşman önünde görünüşte ve halde tıpkı ayın önünde duran bir balık veya dağın önünde duran bir saman çöpü gibidir.

دشمنانت را همی بینم ز محنت چار چیز	اشک سرخ و روئ زرد و سُر سپید و دل سیاه
دوستانت را همی بینم ز دوران چار چیز	سعد بخت و زور چرخ و قر مهر و نور ماه
ای شهنشاهی که هستی داور یزدان پرست	ای خداوندی که هستی خسرو یزدان پناه
آمدی مهمان فرزند وزیر خویشتن	آن وزیر نیکبخت و کدخدای نیکخواه
آن وزیری کاو همه صافی کند ملک جهان	آن وزیری کاو همی باقی کند دین اله
همچو رضوان آمدی مهمان فخرالملک خویش	چون بهشت آراستی این مجلس و این بزمگاه
لاجرم زین افتخار و زین شرف تا روز حشر	دوده و اعقاب فخرالملک را فخرست و جاه
تا تو کار بندگان خود چنین سازی تمام	تا تو حق چاکران خود چنین داری نگاه
بندگان تو چنین دارند جاه و منزلت	چاکران تو چنین دارند قدر و پایگاه
فرش دولت گستراند هر که او دارد هنر	آب جیحون بگذراند هر که او داند شناه
تا که باشد آدمی در عالم و دیو و پری	تا که باشد خاک و باد و آتش و آب و گیاه
در سعادت باد یا هر جا که باشد روز و شب	در سلامت باد یا هر جا که باشی سال و ماه
شاهی و شادی تو داری تا جهان ماند بمان	همچنین از بخت شاد و همچنین بر تخت شاه

در تهنیت عید مهرگان و مدح ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

صد هزاران سال میمون باد جشن مهر ماه	بر شهنشاهی که دارد صد هزاران مهر و ماه
بندگان مهر و ماه اند وز فرخ طلعتش	روز ایشان هست فرختر ز جشن مهر ماه
یک تن است او از عدد وز نصرت و تایید هست	عالمی بر تخت شاهی با قبا و با کلاه
نه به عدل اندر فلک زاده است چون او شهریار	نه به ملک اندر زمین زاده است چون او پادشاه
در هنرمندی و مردی پاک دین و پاک تن	در خداوندی و شاهی نیکرایی و نیکخواه

Düşmanlarını acı çektiklerine dair dört şekilde görüyorum: Kırmızı gözyaşı, sararan yüz, kararan kalp ve beyaz kesilen bir baş!

Dostlarını bu devirde dört şekilde görüyorum: Bahtı mutlu, feleği süslü, muhabbeti iç açıcı ve ayı aydın!

Ey şehinşâh! Tanrı 'ya inananların yargıcı sensin! Ey hükümdar! Tanrı 'ya iltica edenlerin hüsrevi sensin!

Kendi vezirinin oğluna misafir olarak geldin! O mübarek vezir ve iyiliksever kethüdâdır.

O, öyle bir vezirdir ki tüm dünya mülkünü saflaştırmıştır. O, öyle bir vezirdir ki Tanrı 'nın dinini ebedî yapmıştır.

Fahrülmülk'e cennetin bekçisi gibi misafir olarak geldin. Bu meclisi ve bu bezm-gâhı cennet gibi süsledin.

Kuşkusuz bu iftihar ve bu şeref dolayısıyla mahşere kadar Fahrülmülk 'ün nesli ve torunları için bir iftihar ve gurur sebebidir.

Sen kullarının işini böyle tamamladığın sürece ve sen kölelerinin hakkını böyle gözettiğin sürece kulların öyle makam ve değere sahip olurlar. Kölelerin öyle kıymetli ve dereceli yere sahip olurlar.

Her kim ki hüneri vardır devletin etkisini yayar. Her kim ki yüzmeyi bilirse Ceyhun nehrini geçer.

Âlemde, dev, peri, toprak, hava, ateş, bitki ve su olduğu sürece orada insanlık olsun! Nerede gece ve gündüz varsa orada mutluluk, nerede ay ve yıl varsa orada saadet olsun! Şâhlik ve mutluluk senindir. Dünya var olduğu sürece sen de var ol! Öylece mutlu bir baht ile ve öylece şâh tahtında!

Melikşâh İçin Övgü ve Mihrigân (Mihrican) Bayramının Tebrik Edilmesi

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Mihrigân bayramı, yüz binlerce yıl, yüz binlerce güneş ve aya sahip olan şehinşâha kutlu olsun!

Onun hizmetkârları onun nur saçan simasından dolayı güneş ve ay gibiler. Onların günleri, Mihrigân bayramından daha mübarektir.

O, sayı olarak bir kişi olmasına rağmen onun saltanat tahtının üstünde zafer ve güçlendirilmiş bir âlem vardır.

Ne gökte onun gibi adil bir şehriyâr doğmuştur; ne de yeryüzünde onun gibi saltanat sahibi bir padişah doğmuştur.

(O), sanatkârlıkta ve yiğitlikte dini doğru ve teni temizdir. Hükümdarlıkta ve şâhlıkta/saltanatta ön görülü ve hayırlı düşünendir.

ملک بی‌حد و سپاه بی‌کران دادش خدای	این چنین شه را نشاید جز چنین ملک و سپاه
خسروی او را سزاوارست کز فرهنگ اوست	قیمت تاج و نگین و تیغ و تخت و بارگاه
هست رایش خلق را سوی سعادت راهبر	بی‌مبارک رای او سوی سعادت نیست راه
روی نصرت را دم شمشیر او دارد سپید	روی دشمن را پی شبرنگ او دارد سیاه
وعدۀ خلد و وعید حشر بنماید همی	دست او در بزمگاه و تیغ او در رزمگاه
خُلد بینی چون کنی در بزمگاه او نظر	حشر بینی چون کنی در رزمگاه او نگاه
خانیان از تاب تیغ او همی‌گویند وای	رومیان از ترس تیر او همی‌گویند آه
ای به جنب رای تو رای بداندیشان خطا	ای به جنب عزم تو عزم ستمکاران تباه
ای ز جباری مقدس همچو عیسی از دروغ	ای زبیدادی مطهر همچو یحیی از گناه
از تو دارد هر کسی در ملک و دولت نام و نان	وز تو دارد هرکسی در دین و دنیا عز و جاه
گر سر از شادی بیفرازی کنون وقت است وقت	ور رخ از عشرت بیفروزی کنون گاه است گاه
خاصه کز باد خزانی هم به باغ و هم به راغ	شنبلیدی شد درخت و زعفرانی شدگاه
رنگ را اندر کمرها تنگ شد جای گریز	ماغ را اندر شمرها سرد شد جای شناه
در چنین فصلی سزد گر جام می داری به کف	در چنین وقتی سزد گر حق می داری نگاه
در همه وقتی تو دل یکتاه داری پیش حق	باد پیش قامت تو قامت شاهان دوتاه
تو معین شرع بادی و تو را ایزد معین	تو پناه خلق بادی و تو را ایزد پناه
خشم تو مانند آتش باد و گمراهان چو نی	کین تو چون باد صرصر باد و بدخواهان چوکاه

Tanrı, (ona) sınırsız bir mülk ve sonsuz bir ordu bahşetmiştir. Zira böyle bir şâha da bundan başka bir mülk ve ordu yakışmazdı.

Hüsrevlik ona layıktır. Çünkü tacın, mührün, kılıcın, tahtın ve sarayın kıymeti onun kitabında vardır.

Onun hükmü, halkı saadete götürmek için bir klavuzdur. Onun mübarek olmayan hükmü, saadete giden yol değildir.

Zaferin yüzünde onun beyaz kılıcının nefesi vardır. Düşmanın yüzünde onun kara ayağının izleri vardır.

Şarap meclisinde onun cömertliği savaş meydanında onun kılıcı cennetin ahtini ve kıyametin vadesini gösteriyor.

Eğer onun meclisine bakarsan cenneti görürsün! Ancak onun savaş meydanına bakarsan mahşeri görürsün!

Hânlar (Karahanlılar), onu kılıcının parlaklığından vâh ediyorlar! Rûmlar, onun okunun korkusundan âh ediyorlar!

Ey hükmünün karşısında düşmanlarının hükmü bâtil olan! Ey azminin yanında sitemkârların azmi zebun olan! Ey zorbalıktan münezzeh! İsa'nın yalandan münezzeh olduğu gibi! Ey zalimlikten pak temiz! Yahya'nın günahattan pak temiz olduğu gibi!

Saltanatın sayesinde herkes için nâm ve rızık vardır. Sayende din ve dünya işlerinde herkes için bir makam ve azizlik vardır.

Eğer sevinçten başını kaldırmak istersen şimdi tam zamanıdır. Eğer işretten yanıp parlamak istersen şimdi tam vaktidir.

Hazan rüzgârından özellikle hem bahçede hem de dağın eteğinde ağaç şembelid çiçeği ile safran çiçeği ile bezendi.

Renk, kemerlere sığmak yerine dışarı taşı. Su kuşu, suda dolanmak yerine yoncaların içinde donup kaldı.

Eğer şarap kadehi elindeyse böyle bir mevsim sana layıktır. Eğer hakkı gözetirsen böyle bir zaman sana yakışır.

Sen daima hakkın nezdinde sadece bir gönle sahipsin. Senin endamın önünde şâhların endamı iki büklüm olsun!

Sen şeriatın/dinin yareni olasın! Tanrı ise senin yarenin olsun! Sen halkın sığınağı olasın! Tanrı ise senin sığnağın olsun!

Senin öfken ateş gibi yolunu şaşırmışların ise kamış gibi olsun! Senin garazın sert esen rüzgâr gibi düşmanlarınsı ise saman çöpü gibi olsun!

در مدح سلطان

(بحر مجتث: مفاعلاتن مفاعلتن فعلن)

چو تو ندید و نبیند زمانه سلطانی	چو تو نبُود و نباشد به هیچ دورانی
فلک نیارد دیگر چو تو خداوندی	جهان نبیند دیگر چو تو جهانبانی
هر آن کسی که پرستد به جز تو شاهی را	همی پرستد جز کردگار یزدانی
به غرب تابع فرمان توسست هر ملکی	به شرق بنده فرمان توسست هر خانی
مرا بزرگ نیاید که شد مُسَخَّر تو	عراق و رومی با شامی و خراسانی
فرود همت تو باشد ار پدید آرد	به جای هر شهری کردگار کیهانی
تو آفتاب جهانی و مر تو را هر سال	به‌گرد گیتی چون آفتاب جولانی
خدای عالم از اسرار آسمان داند	که بر زمین چو تو هرگز نبود سلطانی
اگر به روم بخوانند نامه‌ات یک بار	صلیب را نبرد سجده هیچ رُهبانی
وگر نشان تو جاندار تو برد سوی چین	به چین نماند بر تخت هیچ خاقانی
عجایب هنر و دولت تو زان بیش است	که بر ثنای تو قادر شود سخندانی
سزا نباشد جز پیش تخت عالی تو	چنین درخت و چنین مجلسی و بستانی
اگرچه ایزد سرهنگ کرد با فرهنگ	به‌دولت تو همه نعمتی و احسانی
از این بزرگترین نعمتی نداد خدای	که داد وی را یکهفته چون تو مهمانی
نثار کرد بسی نعمت و دریغی نیست	وگر بُدی بَدَل هر یکی دگر جانی
ز نیک عهدی تو بر تو هیچ تاوان نیست	ز میزبانی او نیست نیز تاوانی
خدای حافظ تو باد وان فرزندان	ز عمر بر سر تو هر زمان گل‌افشانی
مباد هرگز در مجلس تو اندوهی	مباد هرگز در دولت تو نقصانی
تو پادشاه زمانی و در زمانه مباد	برون ز حشمت و فرمائن هیچ فرمانی
ز من دعا و ثنا وز جبرئیل آمین	که جز ثنا نبود طاعتت ثناخوانی

Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Devir, senin gibi bir sultanı ne gördü ne de görecek. Hiçbir devirde senin gibi biri ne oldu ne de olacak.

Bundan böyle felek, senin gibi bir hükümdarı getirmeyecek. Bundan böyle cihan, senin gibi bir padişahı görmeyecek.

Her kim ki senden başka bir padişaha itaat ederse Tanrı'dan başka bir Tanrı'ya itaat etmiş gibi olur!

Batıdaki her bir melik senin fermanına tabidir. Doğudaki her bir Karahanlı senin fermanının kölesidir.

Iraklı, Rûmlu/Bizanslı, Şâmlı/Suriyeli ve Horasanlılar'ın sana boyun eğmesi bana göre o kadar da büyük bir olay değildir.

Tanrı, her bir şehrin yerine bir dünya meydana getirse senin himmetini altında olurdu.

Her yıl dünyanın etrafında cevelan edip kendini gösteren dünyanın güneşisin!

Âlemin Tanrısı, gökyüzünün sırrını bilir. Zira senin gibi bir sultan yeryüzünde asla yoktur.

Eğer Rûm'da senin mektubun bir kere okusalar hiçbir ruhban/rahip haça secde etmez. Eğer muhafızın, mührünü Çin'e götürse Çin'de saltanat tahtında hiçbir Hâkan kalmaz.

Senin sanatın ve devletin o harikalardan daha fazlasıdır. Çünkü her şair seni övmeye kadir olabilir.

Senin yüce tahtının önü haricinde böyle bir bahçe böyle bir ağac ve böyle bir meclis yakışmaz.

Tanrı, senin devletin sayesinde bütün bir nimeti ve ihsanı kültür ile birlikte komutan yapmasına rağmen vermedi. Tanrı, bu en büyük nimeti senin gibi bir haftalık olan bir misafire verdi.

Tanrı, birçok nimet feda etti. Eğer her birini bir can ile değiştirsen bu yazık değildir.

Senin iyiliğin senin sorumluluğunda olduğu için hiç zararı yoktur. Onun ev sahipliğinde de ona bir zarar yoktur.

Tanrı seni ve çocuklarını korusun! Ömür, her zaman başının üzerine gül serpsin! Senin meclisinde asla bir hüznün olmasın! Senin devletinde asla bir eksiklik olmasın! Sen zamanın padişahısın ve devirde senin fermanın ve büyüklüğün dışında hiç bir ferman olmasın! Benden dua ve övgü Cebraîl'den de âmin olsun! Senin övgüne itaat etmekten başka övgü dizen şair olmasın!

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

ای خداوندی که در روی زمین داور تویی
ملک را سلطان تویی و تخت را افسر تویی
آن کجا خاتم بود شایسته خاتم تویی
گرچه حاضر نیست حیدر در عرب با ذوالفقار
آنکه او در نصرت دین هدی بندد کمر
و آنکه او از حوزه اسلام بر دارد ستم
از چلیپا و بت و بتگر نگوید کس به روم
آنکه گرد از قیصر رومی برانگیزد به تیغ
هفت کشور را تویی سلطان ولیکن روز فتح
عاجزست از قدر و مقدار تو وهم آدمی
ای جهانداری که خورشید فلک موکب تویی
چون کمان‌گیری سحاب صاعقه‌پیکان تویی
در مبارک دست تو شمشیر گوهردار تو
رزم را شمشیر تو دارنده گوهر بود
زر و سیم و خطبه و منبر سرافرازد به تو
خلق نیشابور در نعمت همی تن پرورند
هر زمان از آسمان آید پیام جبرئیل
خسروا شاه‌ها گر آمد عمر برهانی بسر
جان او هر ساعتی گوید که ای فرزند من
گر معزی خوانیم ای تو معز دین حق
چون نهم سر بر زمین در خدمت شاه جهان
تا جهان باشد بساط عدل تو گسترده باد
یاور و دارنده عمر تو بادا کردگار

رکن اسلام و معز دین پیغمبر تویی
دهر را والی تویی و خلق را داور تویی
آن‌کجا افسر بود شایسته افسر تویی
در عجم با تیغ هندی نایب حیدر تویی
و آنکه او بر عالم از نعمت گشاید در تویی
و آنکه او جزیت نهد برگردن قیصر تویی
تا که قهار چلیپا و بت و بتگر تویی
و آنکه بنشانند به روم اندر یکی لشکر تویی
در میان هفت کشور هفتصد کشور تویی
تا میان عالم اندر عالم دیگر تویی
وی شهنشاهی که جمشید ظفر خنجر تویی
چون کمربندی سپهر مشتری پیکر تویی
سد اسکندر بود زیرا که اسکندر تویی
تا به همت بزم را بخشنده گوهر تویی
تا جمال زر و سیم و خطبه و منبر تویی
زانکه سلطان نکوکار رهی پرور تویی
کی نشابور از بهشت عدن خرم تر تویی
تا قیامت وارث عمر چنان چاکر تویی
پیش سلطان جهان حق مرا حقور تویی
بخت گوید ای معزی شاعر سرور تویی
آسمان گوید که تاج شاعران یکسر تویی
زانکه شاه عدل و سلطان سخاگستر تویی
زانکه دین و ملک را دارنده و یاور تویی

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Ey hükümdar! Yeryüzünde yargıç sensin! İslam'ın direği ve peygamberin Mu'izzüddini sensin! Saltanatın sultanı ve tahtın tacı sensin! Devrin valisi ve halkın yargıcı sensin! Nerede mühür varsa o mühür sana layıktır. Nerede tac varsa o tac sana layıktır.

Haydar, Zülfikarıyla Arabistan'da bulunmasa da Acem'de Hindistan usulü kılıcınla Haydar'ın temsilcisi sensin! Dinin zafere ulaşması için kendini feda etmeye hazır olan o dur. Ve o şey ki âleme nimet yayıyor senin kapındır. İslam topraklarından zulmü kaldıran o dur. Kayser'e dönüp hesap vermeyen o kişi sensin!

Rûm'da hiç kimse haçtan, puttan ve put yapandan bahsetmiyor. Çünkü haçın, putun ve put yapanın kahredeni ve bertaraf edeni sensin!

Kılıcıyla Rûm Kayseri'nin kalbini titreten ve Rûm'da mesken tutan o kişi senin bir askerindir.

Yedi ülkenin sultanı sensin! Ancak fetih günü yedi ülke arasından yedi yüz ülkenin sahibi sensin!

İnsanoğlu, senin değerini ve ölçünü hayal etmekten acizdir. Çünkü âlemin içindeki başka bir âlemsin sen!

Ey dünyanın sahibi! Feleğin güneşi senin bineğindir. Ey şâhlar şâhı! Cemşid'in zafer hançeri sensin! Çünkü yıldırım bulutunun oku senin temrenindir. Çünkü gökyüzünün kemer bağlayıcısı ve Müşteri yapılı sensin!

Mübarek elindeki cevher görünümlü kılıç İskender'in seddi gibidir. Çünkü İskender olan sensin!

Himmetin ile mecliste cevher dağıtan sensin! Çünkü savaşta kılıcı cevherli olan sensin! Altın, gümüş, hutbe ve mimber senin sayende kıymet buldu. Çünkü altının, gümüşün, hutbe ve mimberin cemâli sensin!

Nîşâbur halkı, nimet içinde hepsi refah ile yaşıyorlar. Çünkü hayır yapan ve kölelere merhamet eden sultan sensin!

Ey hüsrev! Ey şâh! Burhânî'nin ömrü nihayete ermesine rağmen kıyamete kadar böyle kulların ömür mirasçısı sensin! Onun (Burhânî) ruhu her an bana ey oğulcuğum! Cihan sultanının huzurunda benim hakkımın hak sahibi sensin diyor!

Eğer Mu'izzî'den bahsedecek olursak ey (padişah) hak dinin Mu'izzisi sensin! Talih, ey Mu'izzî, şairlerin serveri sensin diyor! Zira cihan şahının hizmetinde başımı yere indirsem gökyüzü, tüm şairlerin tacı sensin der!

Cihan var oldukça senin adaletinin sofrası açık olsun! Çünkü adaletin şâhı ve çömertliğin sultanı sensin! Tanrı, ömrünün yardımcısı ve maliki olsun! Çünkü dinin yardımcısı ve saltanatın maliki sensin!

در تهنیت عید اضحی و مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مضارع: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

فرخنده باد و میمون بر شاه عیدِ اضحی	سلطان جلال دولت خسرو معزّ دنیوی
شاهی که بنده دارد افزون ز صد هزاران	هر یک به جاه و حشمت چون کیقباد و کسری
شاهی که شخص دشمن پاره شود ز تیغش	چونانکه طور سینا از پرتو تجلیّ
شاهی که در خُسامش خیره شوند اعدا	چون جادوان فرعون اندر عصای موسی
بر تخت پادشاهی دارد همی نیابت	فرّش زقرّ مهدی عدلش زعدلِ عیسی
چرخ است شهریاری وایین شاه کوکب	لفظ است پادشاهی و آثار شاه معنی
دعوی خسروان را برهان شدست تیغش	اینت بزرگ برهان واینت بزرگ دعوی
گردن‌کشان مشرق لشکرکشان مغرب	هستند جمله مولی شاه زمانه مولی
اصل بقاست مهرش اصل فناست کینش	آن همچو آب حیوان این همچو زهر افعی
مردان تیغ زن را میدان اوست مسکن	حوران سیم تن را ایوان اوست مأوی
هر کس که در فتوت فتوی کند ز دولت	از جود شاه عالم یابد جواب فتوی
هستند ابر و دریا بخشنده بر خلاق	گویی همی ستانند از جود شاه اجری
اعدای شاه گیتی فربه شدند و لاغر	از تن شدند لاغر وز غم شدند فربی
هر کاو به دار دنیا فرمانبرست شه را	والله که رستگاری یابد به دار عقبی
وانرا که بد سگالد بر خسرو زمانه	هرگز زمانه ندهد او را به خیر یسری
بر آفرین سلطان چون من زبان گشایم	اندر سجود باشد جان جریر و اعشی
وز غایت بلندی چون مدح او سگالم	نثرم رسد به نثره شعرم رسد به شعری
این است وصف بستان از باد نوبهاری	دلبر چو نقش آزر زیبا چو صُحفِ مانی
تا ابر هست گریان تا باغ هست خندان	آن همچو چشم مجنون این همچو روی لیلی
بر تخت پادشاهی خرّم ز یاد خسرو	چون در بهشت رضوان زیر درخت طوبی
بخت بلند یارش ایزد نگاهدارش	بر عمر و روزگارش فرخنده عید اضحی

Sultan Melikşâh İçin Övgü ve Kurban Bayramının Kutlanması

(Bahr-i Muzâri: Mef'ûlü, Fâ'ilâtün, Mef'ûlü, Fâ'ilâtün)

Yüce devletin sultanı ve şerefli dinin hüsrevi olan şâha Kurban Bayramı mübarek ve kutlu olsun.

O, yüzbinleri aşkın kölesi bulunan bir şâhtır. Herbir (kölesi) makam ve yücelikte Kisra ve Keykubât gibiler. O, öyle bir şâhtır ki onun kılıcı ile düşmanın kişiliği lime lime olur. Sanırsın ki Tûr-i Sînâ (Sina Dağı) ya ı ışık tecelli etmiştir. O, öyle bir şâhtır ki onun keskin kılıcına düşman hayran kalır. Tıpkı Firavun'un sihirbazlarının Musa'nın asâsına hayran olduğu gibi. Onun padişahlık tahtında bir vekili vardır ki öngörüsü Mehdi'nin öngörüsüne, adaleti İsa'nın adaletine eşittir.

Şehriyarlık felek ise şâhın töreni yıldızlardır. Padişahlık bir kelime ise şâhın eserleri manadır.

Onun kılıcı hüsrevlerin davası için bir klavuzdur. Klavuzların ve davaların büyüğü budur. Doğu'da itaat ettiren Batı'ya ordu sevkeden bütün işleri idare eden zamanın sevkedicisi şâhıdır.

Asıl onun muhabbeti bâkidir; asıl onun gazabı ebedidir. Birincisi âb-ı hayat gibi ikincisi ise yılanın zehri gibidir.

Kılıç kuşanmış yiğitler için onun meydanı meskendir. Gümüş bedenli huriler için onun eyvani sığınaktır.

Her kim ki yiğitlik/mertlik için devlete fetva verse âlemin şâhından fetvasına cevap olarak yiğitliği/mertliği bulur.

Bulut ve deniz halk için lütuflârdır. Sanırsın ikisi de bu bağışını şâhın metrtliğinden bir ecir olarak almışlardır.

Cihan şâhının düşmanı hem şişman hem zayıftırlar. Bunlar fiziksel olarak zayıf, gam yemekle şişmandırlar.

Her kim ki dünya hayatında şâha itaat ederse Vallahi! Diğer dünyada kurtuluşa erer. Ve her kim ki zamanın hüsrevi hakkında kötü niyetli ise devir, ona asla hayır vermez!

Sultanın yaratılışı üzerine ağızımı açtığımda can, maya ve kör halde seccadede olur. Ve yüksek bir nihayet ile onu övdüğümde nesirim nesire yıldızına şiirim takımyıldızına yaklaşır. İlkbahar rüzgârı vesilesi ile bahçenin tanımı budur. Sevgili, ateşin nakışı gibi, güzel, Manî'nin sahifeleri gibi.

Bulut ağladığı ve bağ güldüğü müddetçe birisi tıpkı Mecnun'un gözü diğeri tıpkı Leyla'nın yüzü gibidir. Padişahlık tahtı hüsrevin anısına taptazedir. Tıpkı cennet bahçesindeki Tuba ağacının altı gibidir.

Yüce baht onun yardımcısı Tanrı ise onun koruyucusu olsun. Onun ömrüne ve devrine Kurban Bayramı mübarek olsun.

در مدح ملک‌شاه

(بحر خفیف: فعلاتن مفاعلهن فعلن)

هست گویی به حکم بار خدای	آفتاب اندر این خجسته سرای
آفتابی که دید در گیتی	بر نهاده کلاه و بسته قبای
سایه ایزدست شاه جهان	آفتابی که هست ملک آرای
سیّد خسروان ملک سلطان	شاه مکار بند کار گشای
شهریاری که رای روشن او	چون یکی آینه است عدل ثمای
هرگز آن آینه نگیرد زنگ	کس نگوید که آینه بزدای
خشم و تیغ شه خدای پرست	گر بیند حسود یلوه سرای
مختصر چند بیت خواهم گفت	اندر این بزمگاه روح افزای
میهمانان و میزبانان را	دیده‌اند و شنیده در همه جای
دیده‌ای یا شنیده‌ای هرگز	ای جهان دیده زمین پیمای
میهمان چون خدایگان جهان	میزبان چون قوام دین خدای
آن وزیری که دولت او را گفت	هم همی بخش و هم همی بخشای
آنکه از مذهبش درست شدست	قول صاحب حدیث و صاحب رای
نه عجب گر به قرّ دولت شاه	این مبارک وزیر عالی رای
بگشاید به قصد خانه خان	بستاند به قهر رایت رای
دیر زی ای شه‌نشده عالم	ای ولی پرور عدو فرسای
بر سعادات تو که شاید دست	با مباحثات تو که دارد پای
تا که اندر لغت همی خوانند	ماه را در زبان ترکی آی
شاد باش ای بزرگوار ملک	شاد زی ای بزرگ بار خدای
تا بماند جهان تو نیز بمان	تا بپاید زمین تو نیز بپای
هوش تو سوی شادی و رامش	گوش تو سوی چنگ و بربط و نای

Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hafîf: Fe'îlâtün, Mefâ'ilün, Fe'lün)

Sanki Ulu Tanrı'nın hükmü ile bu sarayın içinde mübarek bir güneş vardır. Dünyada görülen güneş kaftan giyip başına tac koymuştur.

Cihan şâhı, Tanrı'nın gölgesidir. Saltanatı süsleyen bir güneştir. O, hüsrevlerin seyyidi olan Melik Sultandır.

O, öyle bir şâh ki düzenbazları bağlayan işleri kolaylaştırandır.

O, öyle bir şehriyardır ki onun parlak hükmü adaleti aşikâr eden bir aynaya benzer. O ayna asla paz tutmaz ve kimse o ayna temizlenmeli demez. Tanrı'ya inanan şâhın öfkesini ve kılıcını kiskanç biri görse aptal oluverir.

Ruhu aydınlatan bu mecliste özet niteliğinde birkaç beyit söyleyeceğim: Misafirleri ve ev sahiplerini her yerde duymuş ve görmüşsünüz.

Ey dünyayı dolaşmış ve görmüş kimse! Hiç duyduğun veya gördüğün misafirlik cihan padişahınıninkine misafirperverlik ise Allah'ın Kivâmüddin'inki gibi miydi?

O vezir ki devlet ona hem bağışla hem de bahşet demiştir. Onun itikadı, hadis ravilerinin sözü ve hükmü gibi doğrudur.

Bu mübarek âlî hükümlü vezir, şâhın yüce devleti vesilesiyle Hân'ın sarayını fethedip mahvetse ve sancağını isterse buna şaşılmamalı.

Ey velinimet! Düşmanı zelil eden âlemin şâhı çok yaşa!

Senin saadetine elini süren ve senin iftiharına ayak uyduran ve lugatlarda Türk dilinde ay “ay” olarak okunduğu sürece ey azametli ve Tanrı'nın (bize bahşettiği) büyük şâh, mutlu ol ve mutlu yaşa!

Cihan var olduğu sürece sen de var ol! Yerküre pâyidar olduğu sürece sen de pâyidar ol!

Şuurun mutluluk ve huzur tarafında olsun! Kulağın ud, çeng ve ney yönünde olsun!

در مدح سلطان

(بحر مجتث: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)

وگر به تاج بود فخر شاه تاجوری	اگر به داد بود نام شاه دادگری
چو روز رزم شود آسمان با کمری	چو روز بزم بود آفتاب با قدحی
عمر نیی و به عدل تمام چون عمری	فلک نیی و به قدر بلند چون فلکی
مگر وکیل قضائی و نایب قدری	موافقند مراد تو را قضا و قدر
تو آفتاب جمال و ستاره هنری	اگر جمال و هنرمایه ملوک بود
تو اختیار خدا و ستوده پدری	وگر ببايد خشنودی خدا و پدر
نبینم از دوبرون رسم ملک و دادگری	رسوم داد تو داری و ملک جمله توراست
وگر به قدرت باری سکندر دگری	اگر به قول تناسخ سکندری ملکا
که تو نبیره داود ارسلان گهری	زگوهر تو چو داود زان بود فرزندی
همی به همت عالی زعرش برگذری	اگر به دولت عالی نشسته‌ای بر تخت
به باد داد سر خویشتن زخیره‌سری	زبسکه تیغ تولشکر شکست و شهرگشاد
تو در سرای سعادت نشسته باپسری	چنانکه بود سلیمان نشسته با داود
که فخر دین رسول و بشیر هر بشری	رسول و بوالبشر اندر بهشت فخر کنند
تو ازکمین سپهر بلند بی‌حذری	سپهر برحذرست از کمان گروهه تو
اگر به چشم سیاست به آسمان نگری	ستارگان همه از آسمان فرو بارند
به تیغ تیز تو خلق خدای را سپری	چنانکه فضل خدای جهان تورا سپرست
که زرّ سرخ فروشی و نام نیک خری	تورا سزد زهمه خسروان خرید و فروخت

Sultan İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Gerçi adil şâhın namı adalet ile anılır. Taça sahip bir şâhın iftiharî tac ile anılır.

Eğlence/meclis gününde kadehle güneş gibisin. Savaş gününde gökyüzü ile gökkuşağı gibisin.

Felek senin gibi yüce bir felek değil. Ömür senin ömrün gibi tamamen adaletle bezenmiş ömür değil.

Kaza ve kader senin muradın ile dostturlar. Yoksan sen kazanın vekili, kaderin veziri misin?

Eğer güzellik ve sanatkârlık padişahların iftihar sebebi ise sen güzelliğin güneşi yıldızların sanatkârsın.

Eğer Tanrı'nın ve atanın hoşnutluğu gerekiyorsa sen Tanrı'nın seçilmişî atanın övülmüşüsün.

Adaletin geleneğine sahip olan sensin ve cümle mülk senindir. Senin haricinde saltanatın ve adaletin geleneğini taşıyan başka birini görmüyorum.

Ey sultan! Görünüşe bakılırsa sen İskender'in ruhusun. Eğer kudret/güç açısından bakılırsa sen başka bir İskendersin.

Senin soyundan/cevherinden olan çocukların Davut gibiler. Zira sen Davut'un torunu Arslan cevherinden/özündensin/soyundansın

Eğer âlî devlet vesilesi ile tahta oturmuşsan yüce himmet ile arştan geçmelisin.

Senin kılıcın o kadar ordu yenip şehir fethetmiştir ki şaşkınlıktan kendi başını yeke verdi.

Süleyman'ın Davut ile otutduğu gibi sen de çocuğunla saadet sarayında oturmuşsun.

Resul ve Âdem peygamber cennette iftihar etmekte. Zira Resul dininin iftiharî, tüm beşerin müjdecisi sensin.

Felek, senin ordunun yayına karşı temkinli durmaktadır. Sen yüce feleğin tuzağına karşı temkinli değilsin.

Eğer siyaset nazarı ile gökyüzüne bakarsan tüm yıldızlar gökyüzünden yere düşerler.

Cihan Tanrısı'nın lütfu seni koruduğu gibi sen de Tanrı'nın kullarını keskin kılıcın vesilesi ile korumaktasın.

Tüm Hüsrevler ile alışveriş yapmak sana layıktır. Çünkü sen kızıl altın satan ve iyi bir nam alansın.

هر آن وطن که درو سایه سعادت توسست
 همی نگار شود روی حور فرش تو را
 تورا سزد زجهان باده خوردن و رامش
 گشاده بنده معزی در خزانه ی شعر
 مدایح تو به لفظ دری همی گوید
 همیشه تا که بود ارغوان و مر زنگوش
 به فال نیک تو را باد لهر و سور و سرور
 ز مشدتری نظرت باد وز فلک طاعت

بر آن وطن نتواند گذشت دیو و پری
 بر آن امید که یک راه روی او سپری
 همان به است که رامش کنی و باده خوری
 نمود گوهر حکمت زخاطر گهری
 که از مدیح تو پاکیزه گشت لفظ دری
 به سان عارض و زلفین ترک کاشغری
 مخالفان تورا باد مرگ و مویه‌گری
 که شهریار فلک رأی مشدتری نظری

در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحرمتقارب: فعولن فعولن فعولن)

شهنشاه ملک شاه الب ارسلانی
 به اصل و نسب پادشاه زمینی
 شه شیربندی و کشورگشایی
 به دیدار روشن‌تر از آفتابی
 چو تقدیر بر نیک و بدکامکاری
 قباد دگر در میان قبایی
 به شمشیر آفاق را کدخدایی
 به رزم اندرون شیر گوهر نمایی
 چو تو رایگانی دهی زرّ و گوهر
 اگر قهرمان هنر عقل باشد
 تو اندر دل شهریار ضمیمی
 ز خارا همی نیزه بیرون گذاری
 تورا کعبتین ظفر داد دولت
 گر از سیر سیاره و دور گردون
 تو گردون و سیاره در دست داری
 گرفتی به شش سال ایران و توران
 بگیری دگرسال هندوستان را
 فلک مژده دادست مرحاجیان را
 ایا پادشاه جهان بخش عادل
 که از اتم بادشاهی بیاید
 کند نام او فتح را رهنمایی
 اگر راست باشد حدیث پیمبر

جهان را خداوند و صاحب قرانی
 به عدل و هنر شهریار زمانی
 شه ملک بخشی و گیتی ستانی
 به مقدار عالیت از آسمانی
 چو خورشید بر بحر و بر کامرانی
 جهان دگر در میان جهانی
 به تدبیر اجرام را ترجمانی
 به بزم اندرون ابرگوهر فشانی
 بداندیش تو جان دهد رایگانی
 تو اندر هنر عقل را قهرمانی
 تو اندر تن بختیاری روانی
 از آهن همی تیر بیرون جهانی
 همی مهره فتح و نصرت ستانی
 گهی مرگ باشد گهی زندگانی
 که سیاره تیری و گردون کمانی
 نمودی دل و زور الب ارسلانی
 به تیغ گهر دار هندوستانی
 که در بادیه آب دجله برانی
 پیمبر چنین داد ما را نشانی
 پدید آورد عدل نوشیروانی
 کند تیغ او ملک را پاسبانی
 پدید آمد آن پادشاه و تو آنی

Senin saadetine gölgesi altında bulunan herhangi bir vatandan dev ve peri geçemez.

Herkes bir umut ile o halinin üstünde yürürsün diye halına hurinin yüzünü çiziyor.

Cihanda şarap içip huzur bulmak sana layıktır. Elbette şarap içip huzur bulman iyidir.

Bendeniz Mu'izzî şiir hazinesinin kapısını açmıştır. Senin cevherinin/soyunun hatırı için hikmetin mücevherini aşıkâr etti. Senin övgünü Derî lafzı/lehçesi ile söylüyor. Zira senin övgün ile Derî lehçesi bu vesile ile tertemiz oluverdi.

Erguvan ve mor menekşe olduğu müddetçe Türk Kaşgar'ının yanağı ve saçları gibi senin iyi talihinde huzur, eğlence ve mutluluk olsun! Muhaliplerin için ise ölüm ve âh olsun!

Müşteri'den sana bakış felekten itaat olsun! Çünkü sen feleğin şehriyârî Müşteri'nin bakışının hükmüsün!

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Mütেকârib: Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûlün)

Melikşâh, Alp Arslan'ın şehinşâhı, cihanın padişahı ve himmet erisin. Asalette ve nespte/soyda yeryüzünün padişahı, adalette ve sanatta zamanın şehriyarısın.

Aslanları yenen ülkeleri fetheden mülk bağışlayan ve âlemi fetheden şahsın.

Görünüşte güneştem daha parlak, ölçüde gökyüzünden daha yücesin.

Alın yazısı gibi iyi ve kötüye malik, güneş gibi karaya ve denize lazımsın.

Başka bir Kubâd gibi kaftanın içinde başka bir cihan gibi cihanın içindesin.

Kılıçta her yeri koruyan tedbirde yıldızların tercümanısın.

Savaş sırasında aslanın içindeki cevheri çıkaran meclis sırasında bulutun içindeki mücevheri saçansın.

Sen koşulsuz altın ve mücevher dağıttığın gibi düşmanın da koşulsuz canını verir.

Eğer aklın kahramanı sanat ise sen sanatkârlıkta aklın kahramanıdır.

Sen şehriyarlığın gönül mayası bahtiyarlık bedeninin ruhusun.

Kayalıktan mızrağı çekip çıkaran cihanın dışında demirden olan oksun.

Devletin topuk kemiği sana zafer nasip etti. Zira sen fetih ve zafer incisi alansın.

Eğer gezegenin dolaşmasında ve feleğin dönüşünde bazen ölüm bazen de hayat varsa felek gibi elinde gezegen mevcuttur. Zira elindeki gezegen ok felek ise yaydır.

Altı yıl zarfında İran ve Tûran'ı fethedip aldın. Alp Arslan'nın gönlünü ve gücünü gösterdin.

بگیری دگرسال هندوستان را
 فلک مژده دادست مرحاجیان را
 ایا پادشاه جهان بخش عادل
 که از امتم بادشاهی بیاید
 کند نام او فتح را رهنمایی
 اگر راست باشد حدیث پیمبر
 زعدل تو اندر میان بیابان
 به جایی که با بیم رفتی مبارز
 نداند کس اندیشه خویش در دل
 گر از تو بپرسد کسی راز عالم
 معانی به نام تو نازد همیشه
 به گاه جوانی تو را شعر گوید
 همی تا گل بوستانی بروید
 همی تا می ارغوانی بخندد
 بماناد با فرخی و سعادت
 به تیغ گهر دار هندوستانی
 که در بادیه آب دجله برانی
 پیمبر چنین داد ما را نشانی
 پدید آورد عدل نوشیروانی
 کند تیغ او ملک را پاسبانی
 پدید آمد آن پادشاه و تو آنی
 کند میش باگرک بازارگانی
 همی با سلامت رود کاروانی
 بدانسان که تو راز عالم بدانی
 چو الحمد و چون قل هو الله بخوانی
 چو بنده معزی به نظم معانی
 که نیکو بود شاعری در جوانی
 به پیش تو بادا گل بوستانی
 به دست تو بادا می ارغوانی
 دل و دولت و عمر تو جاودانی

Cevher özlü Hindistan'a özgü kılıç ile önümüzdeki yıl ise Hindistan'ı al!

Çöle Dicle'nin suyunu götürmen için meğer felek hacılara müjde vermiştir.

Ey cihana adalet bağışlayan padişah! Peygamber bize böyle bir işaret/nişan verdi ki ümmetinden bir padişah çıkacak ve Nûşîrevân'ın adaletini uygulayacak.

(Peygamber) onun adını fetihlere önder kılıcını saltanata muhafız yaptı.

Eğer peygamberin bu hadisi doğru ise onun söz ettiği padişah ortaya çıktı ve o da sensin.

Senin adaletin sayesinde çölün ortasında kurt ile kuzu alışverişte bulunur.

Korkuyla gidip savaşılan yerden kervanlar emniyet ile geçiyorlar.

Kimse kendi düşüncesinin gönülde olduğunu bilmez. Senin âlemin sırrını bildiğin bilinmelidir.

Eğer bir kimse sana âlemin sırrını soracak olursa "Elhemdu ve Kulhüvellâhu" gibi deyiverirsin.

Bendeniz Mu'izzî gibi şiirin anlamıyla iftihar ettiğim gibi manalar/anlamlar da daima senin namın ile iftihar ederler.

Bazen gençlik sana şiir söyler. Zira gençlikte şairlik güzeldir.

Bostanda güller bittiği sürece senin önünde gül bahçesi olsun. Kırmızı şarap güldüğü müddetçe senin avucunda kırmızı şarap olsun. Günlün, devletin ve ömrün mutluluk ve saadet ile ebedî olarak kalasın.

ایضا در مدح سلطان ملک‌شاه

(بحر مجتث: مفاعن فعالتن مفاعلن فعلن)

سمندبراه، صنم، یار غمگسار منی	ستاره سپهی آفتاب انجمنی
به مجلس اندر گویی که ماه بر فلکی	به موکب اندرگویی که سرو در چمنی
زعاشقان منم اندر جهان که آن توام	ز دلبران تویی اندر جهان که آن منی
به روی خوب شدی چون پیمبر چاهی	مگر پیمبر چاهی تویی که چه ذقنی
خوش است یاسمن و عنبر تو ای دلبر	به موی عنبر ناب و به بوی یاسمنی
ندید هیچ کسی سنگ در میانه سیم	چرا تو سنگ دلی ای نگار و سیم تنی
خمیده داری زلفین و تنگداری چشم	به زلف چون کمری و به چشم چون دهنی
به غمزه دل بری و جان‌ربایی از مردان	مگر به غمزه چو تیر شهنشاه زمنی
خدايگان همه خسروان معزالدین	که روز رزم کند تیغ او سپه‌شکنی
یکی به گوهر تیغش نگر که گویی هست	به آهن یمنی در ستاره یمنی
مخالفی که ز کبر و منی سرافرازد	زبیم او نتواند نمود کبر و منی
چو گر ز شست منی را بگیرد اندر دست	هزار مغز بکوبد به گرز شست منی
شهنشاه، ملکا، شیر و آشت خوانم	که آتش طربانگیز و شیر تیغ‌زنی
سپاه دار رسولی و سید ملکان	پناه لشکر یغما و لشکر ختنی
همیشه پیشه تو کردن و نشاندن است	که شاخ عدل نشانی و بیخ جور کنی
خدنگ توسست شهاب و مخالف اهرمن است	بدان شهاب تو دایم هلاک اهرمنی
به تخت پادشهی بر ز فرّ دولت خویش	یکی جهان دگر در قبا و پیرهنی
هنر یکی صدق است و تو در آن صدفی	جهان یکی بدن است و تو جان آن بدنی
چنانکه بر فلک است آفتاب و زهره و ماه	تویی که با دو پسر شادمان درین وطنی

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Ey yasemin kokulu, put gibi güzel sevgili! Benim gam ortağımsın. Ordunun yıldızı toplumun güneşisin.

Mecliste sanki gökyüzünün ayısın. At üstünde sanki çimende olan servisin.

Cihandaki âşıklardan sana âşık olan kişi benim. Cihandaki sevgililerden benim sevgilim sensin.

İyilik ve güzellikte peygamberin kuyusu gibisin. Yoksa o kuyunun peygamberi sen misin ki çenen kuyu gibidir.

Ey sevgili senin amber ve yasemin kokun hoştur! Saç meselesinde halis amber gibi kokuda yasemin gibisin.

Hiç kimse gümüş içinde taş görmemiştir. Ey sevgili! Sen taş yürekli gümüş tenlisin.

Saçların eğri, gözlerin küçüktür. Saçların ile kemer gözlerin ile ağız gibisin.

İşve ile yiğitlerin gönüllerini ve canlarını alırsın. Yoksa işvede yeryüzü şahenşahının oku gibi misin?

Mu'izzüdin, tüm Hüsrevler'in padişahıdır. Zira savaş zamanında onun kılıcı ordu yenendir.

Onun cevher saçan kılıcına bir bak! Sanki yemen demirinden ve güney yıldızındandır.

Kibir ve bencillikten başkaldıran/isyan etmek isteyen bir muhalif onun gazabından kibir ve bencillik yapamaz. Eğer bencillikten başparmağını avucuna alırsa bencillik gürzü ile binlerce beyni ezer.

Ey şahenşâh, ey Melik, ateş ve aslan olarak görüyorum seni! Zira mutluluk veren ateş ve kılıç çeken aslansın.

Resül'ün askeri meliklerin seyyidisin. Yağma ve Hoten askerlerinin sığnağısın!

Daima senin işin kazıp dikmektir. Zira adalet dalını dikip zulmün kökünü kazarsın.

Mızrağın ateş parçası düşmanın şeytandır. O ateş parçası ile şeytan her zaman helak olmaktadır.

Kendi devletinin azameti vesilesi ile padişahlık tahtındasın. Kaftan ve gömlek içinde başka bir cihansın.

Sanat bir sedef ise sen o sedefin incisisin. Cihan bir beden ise sen o bedenin ruhusun. Gökyüzünde güneş, ay ve zühre olduğu gibi sen de iki çocuğunla bu vatanın mutluluğusun.

و گر شکار کنی هم تو را سزد ز جهان	که در شکار ز نه گور شش همی فگنی
خدایگانا گویی که مدح تو صنم است	که طبع بنده معزی همی کند شمنی
همیشه تا بود از نسل حیدر کزار	میان آدمی اندر حسینی و حسنی
سپاه و ملک تو داری و شرق و غرب تو راست	سزد که می خوری و شادی و نشاط کنی
زمانه زیر نگین تو باد و دولت یار	به تو زمانه مُهتّا و دولت تو هتّی
خدای کرده به کام تو بخت فرزندان	که تو ز بخت همایون به کام خویشدنی

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

ای به رخسار و به عارض آفتاب و مشتری	آفتاب و مشتری را من به جانم مشتری
داری از سنبل نهاده سلسله بر آفتاب	داری از عذیر کشیده دایره بر مشتری
از سر زلف سیه با حلقه‌های سنبل	از خم جَعْد و شکن با توده‌های عنبری
تا ندیدم زلف مشکینت ندانستم که هست	تار تبت حلقه حلقه بر جهاز ششتری
لاله‌گون روی تو دارد دیده من لاله‌گون	چنبر زلف تو دارد قامت من چنبری
نقش کشمیری نماید زشت پیش روی تو	پیش بالای تو باشد پست سرو کشمیری
تا نگار ایزدی بر عارضت گشت آشکار	گشت پنهان زیر خاک اندر نگار آزی
گر به چین از صورت رویت یکی نسخه برند	بتگران چین همه توبه کنند از بتگری
خدمت تو واجب آمد بر همه نیک‌اختران	زانکه تو در خدمت نیک‌اختری
خسرو دنیا ملکشاه آن خداوندی که هست	دین و دولت را ز شمشیرش پناه و یآوری
هرچه باید خلق را از حشمت و عزّ و شرف	ایزد آن جمله به او دادست جز پیغمبری
تیغ او هر آدمی را رام کرد اندر جهان	از پری و دیو تا کی چون جم از انگشتری

Gerçi avlanıyorsun bu cihanda avlanmak sana layıktır. Altı değil dokuz tane yaban eşiği avlayasın!

Ey hükümdar! Sanki senin övgün puttur. Zira bendeniz Mu'izzî'nin tabiatını putperest ediveriyor.

Haydar-ı Kerrâr'ın nesli devam ettiği sürece insanlığın içinde Hüseyin ve Hasan gibisin!

Ordu ve saltanata sahip olmakla beraber Dağı ve Batı senindir. Bade içip mutlu ve sevinçli yaşamak sana layıktır. Devir senin mührünün altında mutluluk dostun olsun! Senin sayende devir anlam, devlet lezzet buldu. Tanrı, çocuklarını bahtın sayesinde mutlu etmiş. Zira sen kendi mübarek bahtınla mutlusun.

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Ey yüzü ve yanağı güneş ve Müşteri/Jüpiter olan! Ben güneş ve müşteriye canımla müşteriylim.

Sümbülden bir kolyeye sahipsin onu güneşe takmışsın. Amberden bir daireye sahipsin onu müşteriye takmışsın.

Başındaki siyah saçlar sümbül halkaları ile dolu. Büklüm ve karışık olan saçlar amber yığını ile dolu.

Senin kara saçlarını görmeden önce halka halka olan Tibet ipinin deve üstündeki çeyiz olduğunu bilmiyordum.

Lale renkli bir yüzün var. Benim ise gözlerim lale renkli. Senin saçının çemveri var. Benim ise endamımın çemberi var.

Senin simanın yanında Keşmir nakışı kötü görünür. Senin endamının yanında Keşmir selvisi alçak olur.

Tanrı'nın nakışı yüzünde aşikâr oldu. Putperstlerin putu, toprağın altına girip saklandı.

Eğer senin yüzünün bir kopyasını Çin'e götürseler Çin'in tüm putperstleri putperstlikten tövbe ederler.

Sana hizmet etmek tüm talihi yaver olanlara vacip oldu. Çünkü sen talihi yaver giden şehinşahların hizmetindesin.

Dünyanın hücrevi Mlikşâh öyle bir şâh ki din ve devlet biri kılıcının yardımcısı diğeri sığnağıdır.

Halkı için izzet, şeref ve azamet her ne gerekiyorsa Tanrı onu peygamberlik haricinde hepsini ona verdi.

Cem gibi mührü ve yüzüğü olandan tutun Peri ve deve kadar cihanda onun kılıcı her insana boyun eğdirdi.

صحبت دیو و پری واجب نباشد در خرد
در خرد یک داستان مدح او اولیتر است
آن بزرگان گر شوندی زنده در ایام او
شهریارا تخت تو گویی سپهری دیگرست
آفتاب است و تویی آنگه سپهرست و زمین
او ز گنبدها که دارد در چهارم گنبدست
آب دریا قطره قطره لؤلؤ مکنون شود
وز شرف بر شاخ طویی سرفرازد هر درخت
بیغو و طغرل بک و جغری بک و الب ارسلان
بلکه توزایشان بسی عادلتری کان خسروان
آفتاب دولت تو بر زمین گسترده باد
تا به حشمت کام رانی تا به همت زردهی

آدمی را رام کردن بهتر از دیو و پری
از هزاران داستان بهمنی و نوذری
خط دهندهی پیش او در بندگی و چاکری
زانکه تو بر تخت گویی آفتاب دیگری
بر سپهر او داورست و بر زمین تو داوری
تو ز کشورها که داری در چهارم کشوری
گر به چشم همت اندر آب دریا بنگری
چون تو از بهر تماشا بر صفاهان بگذری
حاضرند ایدر به معنی تا تو تنها ایدری
جمله دنیا پروران بودند و تو دین پروری
تا بساط شهریاری بر ثریا گستری
تا ز دولت شاد باشی تا ز نعمت برخورداری

Akla göre dev ve peri hikâyeleri gerçek değildir. Ancak o dev ve periden daha iyi insanları itaat ettirdi.

Akla göre onun bir övgü hikâyesi binlerce Behmen ve Novzâr hikâyesinden daha üstündür

Eğer o büyükler onun hüküm sürdüğü devirde dirilseydiler onun huzurunda kölelik ve kulluk etmek için ona senet verirlerdi.

Ey şehriyâr! Senin tahtın sanki başka bir göktür. Zira sen tahtta sanki başka bir güneşsin.

Gökyüzü ve yeryüzünün güneşi sen olmakla bereber felekte yargıç o, yeryüzünde ise sensin.

O, sahip olduğu kubbelerden dördüncü kubbededir. Sen ise sahip olduğun ülkelerden dördüncü ülkedesin.

Eğer himmet gözü ile denizdeki suyun içine baksan denizin suyu gizliden damla damla inci olur.

Eğer sen seyir için İsfahân'dan geçersen her ağacın onuru Tûba ağacının daları üzerinde yükselir.

Yabgu, Tuğrul Bey, Çağrı Bey ve Alp Arslan senin bu dünyada yalnızlığın manasını anlamak için şimdi hazırdırlar. Ancak sen onlardan daha çok adilsin! Çünkü o Hüsrevlerin hepsi dünya işleri ile meşguldüler. Oysa sen din ile meşgulsün.

Senin devletinin güneşi yeryüzüne yayılsın! Şehriyarlık sofrası Süreyya yıldızına kadar uzansın!

Öyle ki yücelik ile mutlu, himmet ile altın dağıtasın! Devletten memnun ve ninetlerden yararlanasın!

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر مجتث: مفاعن فعلاتن مفاعن فعطن)

نبود چون تو ملک در جهان جهاننداری
خجسته آمد دیدار تو به عالم بر
توراست ملک و سزاوار آن تویی به یقین
به روزگار تو نیکی رسید و روز بدی
اگر به روم شود یک مبارز از سپهت
موافق تو به اقبال تو سرافرازست
مراد و کار تو دولت چنان همی سازد
عماد دولت نعمت فدای خدمت کرد
درخت و باغ عمدی که ساخته است تو را
چنین درخت و چنین باغ تا جهان بودست
ز زر ناب گهر بر درخت طاوسی
نشاند بر سر صندوق باز نعره زنان
چهارگاو و دو مردند در میانه باغ
زمشک و عنبر و یاقوت و لعل و مروارید
ازین جواهر وزین عطرها هزار یکی
اگر به شرح بگویم صفات این مجلس
سپاهدار تو شاهها چنین کند خدمت
ز بهر دیدن دیدار تو گهربارست
نثارکرد ز دینار و خواستی ملکا
اگر بخواهی امروز جان برافشانند
همیشه تا که بود در زمانه حیوانی
همه جهان چو یکی نقطه باد در کف تو
تو جام باده عنابگون گرفته به دست

نیافرید خدای جهان تورا یاری
خدایگان چو تو باید خجسته دیداری
خدای ملک نبخشد به ناسزاواری
میان نیک و بد از تیغ توسست دیداری
بتی نمائد در ملک روم و زناری
مخالف تو نباشد مگر نگونسازی
که در جهان نرود بی مراد تو کاری
به مال گشت جمال تورا خریداری
ز باغ و قبه کسری به است بسیاری
کسی نداد نشان و ندید دیاری
میان باغ ز یاقوت سرخ گلزاری
نمود با دم طاوس خوب کرداری
همی زنند به گرد درخت هنجاری
نهاد بر سر هر شاخ گونه گون باری
گهر فروشی هرگز ندید و عطاری
نماندم ملکا فکرتی و گفتاری
کراست در همه عالم چنین سپهداری
که دیده در همه گیتی چنین گهرباری
که هدیه کردی جانی به جای دیناری
که مال را نبود قیمتی و مقداری
همیشه تا که بود بر سپهر سیاری
به گرد نقطه ز حکمت کشیده پرکاری
مخالف تو به دست بلا گرفتاری

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

Dünyada, dünyayı tahakküm altına alan senin gibi bir Melik olmadı. Cihanın Tanrısı sana denk birini yaratmadı.

Dünya için senin siman mübarek oldu. Zira senin gibi bir hükümdarın siması mübarek olması gerekir.

Saltanat/mülk senindir ve kesinlikle ona layık olan sensin. Buna layık olmayan birine Tanrı saltanat/mülk bağışlamaz.

Karanlık günlerin ardından senin devrinde iyilik yayıldı. İyilik ve kötülük arasında senin kılıcın aşikâr oldu.

Senin ordundan bir savaşçı Rûm'a taraf gitse Rûm diyarında ne bir put kalır ne de bir Hristiyan!

Senin muvaffakiyetin ikbalin/talihin ile övgü duymaktadır. Yoksa düşmanın çaresiz değil midir?

Devlet senin işini ve arzunu öyle yerine getirir ki cihanda senin işin, arzun dışında hareket etmez.

İmaddüdevle nimeti hizmete feda etti. Senin güzelliğini satın alıp geri döndü. İmaddüdevle'nin sana yaptığı bahçe ve ağaç şüphesiz Kisra'nın bahçe ve kubbesinden daha güzeldir. Böyle bir ağaç ve bahçe dünya var oldukça ne kimse görmüştür ne de başka bir diyarda görülmüştür. Saf altından ve cevherden bir tavus kuşu ağaca (konmuş). Bahçenin ortasında ise yakuttan olan kırmızı bir gül bahçesi (var). Açık sandığın başına oturup çığlık atan kadınlar, tavus kuşunun kuyruğunu göstererek iyi iş yaptın. Dört öküz ve iki adam bahçenin ortasında hepsi ağacın etrafını eşeliyor. Rengarek dalların her birinin üstüne misk, amber, yakut, lâl ve inciden meyve bırakılmış. Bu mücevher ve bu ıtlardan binde birini bile hiçbir sarraf ve ıtırıcı görmemiştir. Ey melik! Eğer bu meclisin özelliklerini açıklamaya kalkarsam bende ne fikir kalır ne de söz. Ey şâh! Senin komutanın işte böyle hizmet ediyor. Âlemde böyle bir komutana sahip kim var?

Senin yüzünü görmek için cevher doludur. Zira dünyada böyle cevher dolu gözü kim görmüştür?

Ey melik! İstedin ki dinar yerine bir can hediye edesin ancak o dinar teklif etti. Eğer bugün istersen can feda eder. Zira malın bir kıymeti vedeğeri yoktur.

Zamanda bir insan dahi olduğu sürece ve gökyüzünde yıldızlar olduğu sürece tüm cihan bir nokta gibi avucunda olsun! Noktanın etrafına hikmetten bir pergel çekesin! Sen saf kırmızı şarap kadehini eline almışsın muhaliflerin ise bela elinde esirdir.

در ستایش سلطان ملک‌شاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

بر هوا ابر بهاری سیم پالاید همی	بر زمین باد شمالی مشک پیماید همی
گُلستان نقاش گشت و نقش‌ها سازد همی	بوستان عطار گشت و عطرها ساید همی
هر درختی در چمن چون دختر رز حامله است	بَچگان رنگ‌رنگ و گونه‌گون زاید همی
دارد از کافور کهسار افسری بر فرق خویش	نور خورشید افسر از کهسار پرباید همی
از سوی بالا به پستی سیل بشتابد همی	وز سوی پستی به بالا ابر بگراید همی
شب همی کاهد چو عمر دشمنان شهریار	روز همچون دولت و ملکش بیفزاید همی
خسرو دنیا ملک‌شاه آن‌که اندر باغ ملک	دست عدلش سرو دولت را بپیراید همی
سیرت او دفتری هر ماه بنگارد همی	دولت او کشوری هر سال بگشاید همی
گرچه آزادی بهر حالی به است از بندگی	خسروان را بنده بودن پیش او شاید همی
کار عالی هم‌تس بخشیدن و بخشودن است	زان که دایم یا ببخشد یا ببخشاید همی
عادت او روز و شب گرد جهان برگشتن است	آفتاب است او که ازگردش نیاساید همی
شرق تا غرب جهان اندر خط پیمان اوست	پادشاهی و خداوندی چنین باید همی
هست بی‌پیغمبری چون معجز پیغمبران	هر چه اندر روزگار او پدید آید همی
زهر باید هر ملک را تا نهان دشمن کشد	کین او زهری است کاندرا حال بگزاید همی
وان زدوده تیغ گوهردار او چون صیقل است	کز دل کفار زنگ کر بزداید همی
خسروان دعوی بی‌برهان فراوان کرده‌اند	شاه چون دعوی کند برهانش بنماید همی
بیش ازین برهان چه باید کاو هنوز اندر عراق	در بخارا خطبه از نامش بیاراید همی

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Bulutlu bir bahar havsında saf gümüş parlıyor. Yeryüzünde kuzey rüzgârı misk kokusu saçıyor.

Gül bahçesi, ressam olmuş resim yapıyor. Bostan, ıtrıcı olmuş ıtır yapıyor.

Çimde her bir ağaç kırmızı şarap üzümü gibi meyve yüklüdür. Türlü türlü, rengarek bebekler gibi doğuyor.

Dağların başında kâfurdan bir taç var. Güneşin ışığı dağların başındaki tacı çalıyor.

Yukarıdan aşağıya doğru seller akıyor. Aşağıdan yukarıya doğru bulutlar yükseliyor.

Gece, şehriyarın düşmanlarının ömrü gibi kısalıyor. Gündüz ise onun mutluluğu ve mülkü ve gibi uzuyor.

Dünyanın hüsrevi Melikşâh bağın içindeyken onun adalet eli de devlet servisini süslüyor.

Onun karakteri/sünneti her ay bir deftere yazılıyor. Onun devleti her yıl bir ülke fethediyor.

Gerçi özgürlük her halükarda kölelikten daha iyidir. Ancak hüsrevlerin ona kölesi olması muhtemelen aynıdır.

Bahşetmek ve affetmek onun yaptığı en güzel iştir. Ondan dolayı her zaman ya affeder ya da bahşeder.

Onun âdeti/alışkanlığı gece gündüz cihanın etrafında dönmektedir. Güneş gibi dönmezse rahat edemez.

Şarktan garba kadar tüm dünya onun hükmü altındadır. Zira padişahlık ve hükümdarlık böyle olmalı!

(O), peygambersiz, peygamberlerin mucizesi gibidir. Her şey onun devri zamanında meydana geliyor.

Düşmanı öldürmek için her melik için bir zehir gerekir. Onun gazabı zehirdir şimdilik onu seçiyor.

Onun mücevherli kılıcı kir ve pastan temizlemiş cila gibidir. Zira küffarın/kâfirlerin gönlünü kir ve pastan temizler.

Hüsrevler delilsiz birçok iddia ettiler. Zira şâh iddia etmeye kalksa deliller aşikâr oluverir.

Bu delilden daha fazlasına gerek var mı? O henüz Iraktayken Buhârâ'da onun adına hutbeler süsleniyordu.

ای جوان دولت جهانداری که دست روزگار	جامه عمر تو را هرگز نفرساید همی
در جهانداری تو را ایام بپسندد همی	مهربان را کهتری حکم تو فرماید همی
هم برین سیرت بمان و هم برین عادت بپای	تا فلک ماند همی و تا زمین پاید همی
باد ، عمرت جاودان تا در بهار و در خزان	باده پیمایی که دشمن باد پیماید همی

در مدح سلطان ملکشاه

(بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

چیست آن رخشنده و پاک و زدوده گوهری	فتنه هر دشمنی و شحنة هر لشکری
گوهری کاندر صفت مانند آبی روشن است	یا به هنگام عمل مانند سوزان آذری
اصلش از سنگ است و چون آتش فروزد روز جنگ	سنگ خارا از نهیب او شود خاکستری
پشت اسلام است ازین معنی ستايندش همی	روز آدینه خطیبان از سر هر منبری
سربه سر پرگوهرست و چون هنر باید نمود	گوهر او در هنر پیدا کند هر گوهری
راست گویی پیکر رخشان او چون آینه است	کاندرو دیده خیالی بیند از هر پیکری
روز رزم از خون دشمن بشکفاند ارغوان	ورچه رنگش درکبودی هست چون نیلوفری
اختر دشمن بسوزد چون بود روز نبرد	از کف سلطان درفشان چون زگردون اختری
افسر شاهان ملک سلطان که بی فرمان او	هیچ شاه اندر جهان بر سر ندارد افسری
آن خداوندی که پیمان بست با او روزگار	کز بقا بر عمر او هر روز بگشاید دری
کس نبیند زو همایون تر زمین را خسروی	کس نبیند زو مبارک تر جهان را داوری
نیست در عالم برون از بند پیمانش دلی	نیست درگیتی برون از خط فرمائش سری
زینت ایام باشد جاودان تا هر زمان	رسم او برگردن ایام بندد زیوری
عزم او آن است کز شمشیر او سالی دگر	کس نبیند در همه عالم بتی یا بتگری
گرچه آمد شاه ما بعد از همه نام آوران	بخت او عالیترست از قدر هر نام آوری

Ey mutlu genç hükümdar! Zemanenin eli ömrünün elbisesini asla eskitmesin!

Padişahlıkta günler seni beğeniyor. Senin hükmün soyluları/büyükleri küçültüyor.

Felek ve zemin payidar olduğu müddetçe hem bu karakter üzerinde kal hem de bu huy/adet/alışkanlık ile yaşa!

Ömrün, bahardan hazana dek daima cavidan olsun! Sen şarap zevki süresin, düşmanını ise yel sürsün!

Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

Bu parlak pak ve temizlenmiş/cila yapılmış cevher nedir? Her bir düşmanın fitnesi, her bir askerin şihnesi/bekçisidir. Öyle bir cevher ki nitelikte su, işleyiş sırasında yanan ateş gibidir. Onun aslı taştandır. Savaş günü ateşlenirse kayalıklar onun korkusundan küle döner. Cuma günleri minberlerin başında olan her bir vâiz/hâtip İslam'ın arkasında olduğu için bu anlamda onu övüyorlar.

Eğer sanat icra etmek icap ederse o baştanbaşa cevher ile doludur ve onun cevheri sanatta her cevheri aşikâr edendir.

Doğrusunu istersen onun parlak teni ayna gibidir. Her bir ten onun gözünde hayal gücünü görür.

Savaş günü düşmanın kanından erguvan çiçeği açar. Gerçi onun rengi morlukta nilüfer gibidir.

Savaş günü gelip çattığında düşmanın yıldızı sultanın elinde gökyüzünde bir yıldız gibi parlayıp yanar.

Şâhların tacı Melik Sultanın fermanı olmaksızın dünyada hiçbir şâhın başında taç olmaz.

O öyle bir hükümdardır ki devir/zamane onun ile ahit imzalamıştır. Zira onun ömrü yettiği sürece her gün ona bir kapı açılır.

Yeryüzünde hiç kimse onun kadar mübarek birini görmedi. Dünyada hiç kimse onun kadar kutlu bir yargıç görmedi.

Âlemde onun ahtine/fermanına gönül bağlamayan kimse yoktur. Dünyada onun fermanının dışında başına buyruk kimse yoktur.

Günlerin zineti/süsü sonsuza dek daim olur ve onun âdeti/geleneği günlerin boynuna takı takar.

Onun azmi/seferi öyle ki kılıcı vesilesi ile gelecek yıl tüm âlemde kimse ne ne put ne de putperest/put yapan görececek.

Bizim şâhımız birçok namdar/meşhur kişiden sonra gelmiş olmasına rağmen onun bahtı diğer tüm meşhur/ünlü kişilerin kıymetinden daha yücedir.

ورچه آمد مصطفی بعد از همه پیغمبران
 شهریارا آفتاب عالم افروزی مگر
 همت تو بر همه آفاق نعمت‌گسترست
 روز رزم از هیبت شمشیر گوهردار تو
 با حسام تو نماند در سپاه دشمنان
 هرکه نپسندد در و درگاه تو بالین خویش
 وانکه خواهد تا برآرد بر خلافت یک‌نفس
 از سخا وجود توسست افزایش هر خاطری
 مر تو را در حضرت عالی سعادت رهبرست
 پیش تو میر مؤید روز و شب خدمت‌گسترست
 هم ندیم است او به خدمت پیش تو هم چاکرست
 کهترست او پیش تخت تو ولیکن در هنر
 از هنرمندی و عقل او را تویی پروردگار
 تا بتابد مهر رخشان بر سپهر زودگرد
 همچنین بادی سر شاهان و تاج خسروان
 یاور تو در همه کاری خدای دادگر
 قدر او افزون‌تر است از قدر هر پیغمبری
 زان کجا نام تو مشهورست در هر کشوری
 نیست الا همت عالیت نعمت‌گستری
 بر تن خصم تو هر مویی شود چون نشتری
 ناگسسته جوشنی و ناشکسته مغری
 روزگار او را ز محنت گستراند بستری
 آن نفس در حنجرش گردد چو بُرّان خنجری
 وز ثنا و مدح توسست آرایش هر دفتری
 چون تو باشد هرکه دارد چون سعادت رهبری
 نیست چون میر مؤید در جهان خدمت‌گری
 اینت شایسته ندیمی اینت زیبا چاکری
 بر سر آزادگان هست او به واجب مهتری
 کس ندید و کس نبیند چون تو چاکر پروری
 همچو زرین مهرهای از لاجوردین چنبری
 یافته بوی نشاط تو سر هر سروری
 زانکه در هرکار ازو بهتر نباشد یآوری

Mustafa, (Hz. Muhammed) tüm peygamberlerden sonra gelmesine rağmen onun kıymeti/payesi/itibarı diğer tüm peygamberlerden daha çoktur.

Ey şehriyâr! Meğer sen âlemi aydınlatan güneşsin! Dolayısıyla her ülkede senin adın meşhurdur.

Senin ihsanın tüm ülkelere nimet yaymıştır. Senin ihsanından başka nimet seren kimse yoktur.

Savaş günü senin asil/soylu kılıcın düşmanın teninin her bir tüyünde neşter misali olur.

Senin keskin kılıcın sayesinde düşmanlarının askerinin yarılmamış bir zırhı kırılmamış bir kaskı kalmadı.

Her kim ki kapını ve dergâhanı kendi yastığı olarak seçmezse zaman ona mihnetten/eziyetten bir yatak serer.

Bir kimse hilafete bir nefes kadar helal getirmek isterse o nefes onun boğazında keskin bir hançer gibi olur.

Her bir kastın/niyetin çoğalması senin cömert varlığın sayesinde. Her bir defterin/divanın süsleyişi senin övgün ve medhin sayesinde.

Meğerki saadet yüce makamda sana önderdir. Her kimin önderi/rehberi saadet olur senin gibi olur.

Huzurunda Emîr-i Müeyyed gece gündüz hizmet ediyor. Cihanda Emîr-i Müeyyed gibi hizmetkâr kimse yoktur.

O senin huzurunda hem arkadaşın/nedimindir hemde kulundur. Sana layık olan nedminlik sana layık olan güzel kulluk işte budur.

O senin tahtının önünde küçüktür ancak sanatta özgür insanların üstünde büyüklük ona vaciptir.

Onun sanatkârlığını ve aklını besleyen büyüten sensin. Senin gibi kulunu böyle besleyip büyüten kimseyi hiç kimse ne gördü ne de görecektir.

Güneş altın boncuk gibi lacivert çemberde ve yuvarlak gökte parladığı sürece hüsrevlerin tacı şâhların başı olası! Her büyüğün başı senin kokundan mutluluk bulsun! Her işte senin yardımcın adîl olan Tanrı'dır. Zira her işte ondan daha iyi bir yardımcı yoktur.

ایضا در مدح سلطان ملکشاه

(بحر هزج: مفاعیل مفاعیل فعولن)

رسد هر ساعت از دولت نشانی
که چون سلطان معزالدین ملکشاه
امیری شهرگیری شهر بندی
جهان را رای او چون آفتابی
نه جز در طاعتش پرورده عقلی
به تن بر هرکه خواهد کامکاری
به کردار یکی قلعه است عالم
جهانی را همی ماند سپاهش
خداوندا اگر مدحت نبودی
گمان تو ز بهر خلق نیک است
ز دست خویش نالد روزگارش
اگر خصم تو با تیر و کمان است
شود حقاً مُسَخَّر با هزیمت
تو آن شاهی که از انصاف و عدلت
در این معنی اگر دستور باشد
شنیدستم که نوشروان نمودست
به هر راهی فرستادست لشکر
به عدل و راستی کردست هر جای
همی بینم کنون ای شاه عادل
یکی زان نامداران میر دادست
اگر فرمان دهی جان برفشاند
همیشه تا بود فصل بهاران
به شادی قهرمانت باد دولت
تو را هر روز نوروزی و عیدی

پیام آید زگردون هر زمانی
نباشد در جهان صاحب قرانی
شهی کشور دهی کشور ستانی
زمین را تخت او چون آسمانی
نه جز در خدمتش آسوده جانی
به دل بر هر چه خواهد کامرانی
بر آن قلعه ز تیغش پاسبانی
عجب باشد جهانی در جهانی
نبودی در جهان بسته میانی
چرا خصم تو بد داردگمانی
چو بد عهده کند نامهربانی
شدست از بیم تیرت چون کمائی
اگر نزدش فرستی پهلوانی
جهان گشته است همچون بوستانی
به دستوری بگویم داستانی
ز عدل خویش هر جایی نشانی
که تا ایمن بود هرکاروانی
روان بازار هر بازارگانی
به هر شهری تو را نوشیروانی
که او را چون تو باشد میهمانی
چنین باید دل هر میزبانی
همیشه تا بود فصل خزان
که چون دولت نباشد قهرمانی
تورا هر ساعتی نومهرگانی

Tekrardan Sultan Melikşâh İçin Övgü

(Bahr-i Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

Her şartta devlete bir alamet icap eder. Her devirde gökyüzünden bir mesaj gelir.

Cihanda Sultan Mu'izzüddîn Melikşâh gibi başarılı bir hükümdar yoktur.

Şehirler fethedip tutan bir emir, ülke verip alan bir şâhsın.

Cihan için onun akidesi/düşüncesi güneş ışığı gibidir. Yeryüzü için onun tahtı gökyüzü gibidir.

Onun itaati dışında beslenen ne bir akıl onun hizmeti dışında asude olan ne de bir can vardır.

Her kim ki bedeni için refah gönlü için huzur isterse ondan onu bulur.

Amelde âlem bir kale gibi onun kılıcı o kalede olan bir muhafız gibidir.

Onun ordusu bir cihana benzer. Acaba cihan, cihan içinde midir?

Ey padişah! Eğer senin övgün olmasaydı. Cihanda hizmete hazır olmazdın.

Senin düşüncen/fikrin halk için iyidir. Çünkü düşmanın kötü düşünmektedir.

Eğer merhametsiz biri ahtini bozarsa onun devri/zamanı kendisinin elinde inler.

Düşmanın ok ve yay ile dolaşsa da senin okunun korkusundan yay gibi bükülmüştür.

Eğer onun huzuruna bir pehlivan göndersen gerçekten fetih hizmet ile gerçekleşir.

Sen öyle bir şâhsın ki senin insaf ve adaletin sayesinde cihan tıpkı bir bostana dönmüştür.

Bu anlamda eğer izin verirsen emrin ile bir destan söylemek isterim.

Nûşîrevân, kendi adaletini her yere ulaştırıp aşikâr ettiğini duymuştum. Kervanların emniyetini sağlamak için her bir yol üzerine asker göndermiş. Çarşı pazarın işleyişi için her bir tüccarı ve her yeri adalet ve doğruluk ile düzenlemiş. Ey adil şâh bizzat görüyorum ki her bir şehir için Nûşîrevân senmişsin.

O meşhurlardan biri de Mîrdad'tır ki onun senin gibi bir misafiri olsun. Eğer ferman buyursan canını verir. Zira her ev sahibinin gönlü böyle olmalı.

Bahar ve hazan mevsimleri olduğu müddetçe mutluluk sevinçle kahramanın olsun! Zira mutluluk gibi bir kahraman yoktur.

Senin her günün bir Nevruz ve bir bayram olsun! Senin her bir saatin yeni bir Mihrigân Bayramı olsun!

SONUÇ

Asıl adı Ebû ‘Abdullah Muhammed b. ‘Abdumelik-i Semerkandî olan Mu’izzî (öl. 518-521/1124-1127), Sultan Alp Arslan ve Melikşâh’ın iktidarı dönemlerinde Büyük Selçuklu sarayında uzun yıllar yaşamış ve o dönemin edebî muhitini başarıyla temsil etmiştir. Bizzat Sultan Melikşâh tarafından kendisine Mu’izzî mahlası verilmiştir. Selçuklu sarayının bilhassa Sultan Melikşâh’ın Emîru’ş-şu‘arâlığını yapmış ve dönemin en büyük kaside şairlerinden biri olarak kabul edilmiştir *Mu’izzî Divanı*’nda özellikle de kasidelerinde Selçuklu dönemi, tarihi, edebiyatı, kültürü ve sosyal meseleleri hakkında önemli bilgiler yer almaktadır. Şiirlerinin birçoğunu Sultan Alp Arslan, Sultan Melikşâh, Sultan Sencer, Sultan Berkyaruk ve Sultan Muhammed Tapar gibi Selçuklu padişahları için yazmıştır. Nizâmülmülk, Fahrülmülk, Müeyyidülmülk, Ebu’l-Mehâsin ‘Abdurrezzak, Ebu’l-Ganâim ve Kivâmülmülk Sadreddin Muhammed gibi vezirler ile önemli emir ve devlet adamları için de kasideler söylemiştir.

Sultan Melikşâh’ın tahta geçmesiyle başlattığı fetih hareketlerine ve çıktığı seferlere bizzat tanıklık eden Mu’izzî, kaleme aldığı kasidelerinde, bizzat sultanın katıldığı savaşıardan ve elde ettiği zaferlerden övgüyle bahsetmiştir. Örneğin Melikşâh’ın Karahanlı Sultanına karşı giriştiği Semerkand fütuhatının zaferle sonuçlanması hakkında “Sultan Melikşâh İçin Övgü ve Semerkand Fethinin Kutlanması” başlıklı bir kasidesinde, memduhunu överken kendisinin bizzat o savaşıa katılmak istediğini ancak Ceyhun Nehri’nin durgun sularından gözünün korktuğunu dile getirerek sultana zafer için bolca dua ettiğini ifade etmiştir. Mu’izzî, söylediği kasidelerinde sultanın savaş politikaları kahramanlıkları, devlet yönetimindeki başarıları, savaş sırasındaki heybeti ve düşmanlarına karşı olan öfkesinden ayrıntılı bir şekilde söz etmiştir. Şair, sultanın devlet yönetimindeki siyasi başarılarının yanında sosyal başarılarından da bahsetmiştir. Sultanın adaletli, merhametli, cömert, asil, yiğit ve dindar bir kişiliğe sahip olduğunu vurgulayan Mu’izzî, sultanın yoksul, kimsesiz ve fakirlere karşı olan cömertliğine de bolca değinmiştir. Melikşâh’ın iyi bir siyasetçi ve yönetici olduğunu, halkına adil davrandığını ve halkının da ondan memnun olduğunu her fırsatta dillendirmiştir.

Bu çalışmada; ‘Abbâs İkbâl-i Âştîyânî tarafından neşredilen ve yaklaşık 888 sayfa olan ve yaklaşık 19.000 beyitten teşekkül eden Mu’izzî’nin hacimli Farsça divanında, Sultan Melikşâh övgüsünde söylediği toplam 123 kasidesinin Türkçe

çevirisi ve konu tahlili yapılmıştır. Çalışmanın giriş kısmında çalışmanın konusu, amacı ve önemi ile ilgili genel bilgiler verilmiş, tezin işlenişinde takip edilen yöntem üzerinde durulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde şairin hayatı, edebi şahsiyeti, üslûbu, ok ile yaralanma hadisesi, divanında geçen Türkçe kelimeler ve divanında kullandığı vezinler incelenmiştir. Bu bölümde Mu'izzî'nin divanından hareketle hayatı incelendiğinde onun tam olarak nereli olduğu ile ilgili net bir bilgiye ulaşılmamıştır. Şair bir beytinde memleket hasreti çektiğini vurgulamış ancak hangi memleket olduğunu belirtmemiştir. Ancak bazı araştırmacılar onun Semerkandlı bazıları ise Nişâbürlü olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bazı son dönem İranlı edebiyat tarihi araştırmacıları ise sahip oldukları milli hassasiyet sebebiyle onun Nişâbürlü olduğunu iddia etmişlerdir. Ama gerçekte onun nereli olduğu ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Rızâ Kulihân Hidayet'in kaleme aldığı İran şiir tarihinin ana kaynaklarından olan *Mecma'u'l-fusahâ* adlı eserde, Mu'izzî'nin Semerkandlı olduğu ileri sürülmüştür. Melikşâh'ın sarayında devlet şairliği görevini üstlenen Mu'izzî, sarayda uzun yıllar rahat bir yaşam sürdürmüştür. Ona bizzat Melikşâh tarafından Mu'izzi mahlası verilmiş ve önemli görevlere getirilmiştir. Şairin nasıl vefat ettiği ile ilgili de farklı rivayetler mevcuttur. Mu'izzî'nin ölümünü bazı tezkire yazarları Sultan Sencer'in ok hadisesine dayandırmışlardır. Bazı tezkireciler ise onun bilerek Sultan Sencer'in okunun hedefi olduğunu ve olaydan hemen sonra vefat ettiğini belirtmişlerdir. Mu'izzî'nin ifadeleri ise, ok olayının gerçekten vuku bulduğunu ancak olayın tezkire yazarlarının ifade ettiği gibi olmadığını göstermektedir. Nitekim bir av sırasında yanlışlıkla onun sultanın oku ile vurulduğu ancak bu olaydan sonra talihinin daha yaver gittiği anlaşılmaktadır. Mu'izzî'nin üslûbu incelendiğinde, onun Türkistân/Horâsân üslûbunun öncüsü ve güçlü bir temsilcisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemin şiirinde sade, kolay, sanatsal, zahmetsiz ve anlaşılır bir dil tercih ediliyordu. Dönemin üslûbu, dış dünyayı kahramanca bir ruhla ifade etmenin sade, doğal, akıcı, anlaşılır ve gerçekçi bir yolunu temsil etmekteydi. Dönemin şiiri maddi hayattan çok saray içi ve çevresindeki hayatı konu almaktaydı. Tabiat tasvirlerini kullanması, Arapça kelime ve tamlamalara fazla yer vermemesi, devrin şairlerinden farklı, açık ve anlaşılır bir dil ve üslup kullanması, Mu'izzî'nin Horâsân üslûbunun temsilcisi olduğunu göstermektedir. Mu'izzî divanında toplam 10 bahir 25 çeşit vezin kullanmıştır. Şairin divanı 454 kaside, 61 gazel, 6 terkebîbent ve 1 musammattan oluşmaktadır. Mu'izzî, manzumelerinde remel, hezec, müctes, muzâri', mütেকârib, hafif, münserih, seri', recez ve basît olmak üzere toplam 10 bahir kullanmıştır. Büyük

Selçuklu devleti sınırları içinde yaşayan, dönemin kültürel şartlarına göre Farsça şiir söyleyip bu meslek ile iştigal eden Türk asıllı şairlerden biri olan Mu'izzî, divanında birçok Türkçe kelime kullanmıştır. O kelimelerden bazıları şunlardır: Ay, altun, hatun, kar, çavuş, han, kaymaz...

Çalışmanın odak noktasını oluşturan ikinci bölüm olan tahlil bölümünde ise Mu'izzî'nin Melikşâh övgüsünde söylediği kasidelerden hareketle Melikşâh'ın bazı vasıfları incelenmiştir. Mu'izzî'nin şiirlerin yansıyan Melikşâh'ın adaleti, yiğitliği, cesareti, cömertliği, asalet ve soyluluğu, ok, yay, kılıç ve mızrak kullanımındaki mahareti, dindarlığı, merhameti, yardımseverliği, savaş esnasındaki heybeti, talihi-bahtı, kahır-dehşeti, sultanın atı ve meclisinin bazı vasıfları incelenmiştir. İncelen bu vasıfların Melikşâh'ın veziri Nizâmülmülk'ün kendi tecrübelerinden hareketle kaleme aldığı *Siyaset-name*'de belirtilen ve bir sultanda bulunması gereken vasıflarla paralellik gösterdiği görülmüştür. Aynı durum kendisini Gâzâlî'nin Selçuklu sultanı Sencer'in nasihat isteği üzerine yazdığı *Nasihâtü'l-mülûk* isimli eserinde de göstermektedir. Mu'izzî de Sultan Melikşâh'ı överken daha çok bu eserlerde zikredilen ve bir hükümdarda muhakkak bulunması gereken vasıflara dikkat çekmiş ve onlara değinmiştir.

Mu'izzî'nin övgüsünde yer alan ve Sultan Melikşâh'a ait olan vasıflar şunlardır: *Şâh-i İslâm, Hüdâvend-i umem, Dâver-i Yezdân-perest, Şah-i hakan-gevher, Mâh-i 'ilm, Hüdâygân-ı cihân, Hüsrev-i 'adîl, Şehriyâr-i zamân, Cihandâr, Cihangîr, Hüdâvend, Padişâh, Şâh, Sultan, Sultan-i cihân, Şehin-şâh, Sâye-i Yezdân, Ebû'l-feth, Mu'izzü-dîn, Şâh-i mansûr, Şâh-i bernâ, Yadiğâr-i cümle şahân, Gevher-sühân, Hurşîd-i zemin, Leşker-şiken, Leşker-küş, Leşker-gîr, Şîr-şikâr, Şemşîr-i şîrân, Düşmen-şiken, Şeh-i mal-dih, Mülk-sitân, Hüsrev-i pirûzbaht, Ney-i Yezdân, Lafz-ı pâkîzedâr, Sahip-kırân, Nikû-nâm, Rûkn-i İslâm, Deryâ-dil, Sâika-i tiğ, Bahr-kef, Berk-sinân, Hüdâvend-i kirân, Dâver-i 'adl, Şeh-i rûy-i zemîn, Şeh-i Tûrân, Cebrâîlî, Şehriyâr, Kuvvet-i dîn, Nâsır-i dîn, Salâh-i mülk, Kâbe-i şâhân, Mübâriz-feken, Şâh-i tiğ-güzâr, Şâh-i tiğ-zen, Hüdâygân-ı hüner-perver, Şeh-i huceste, Hüsrev-i zürriyet-i Âdem, Dâd-dîh-i ümmet-i peygamber-i muhtâr, Hüsrev-i ferhûnde-ahter, Padişâh-i 'adl-güster, Hüsrev-i beşer, Hüsrev-i gîtî-sitân, Hüsrev-i dâdger, Celâl-i devlet, Sâdır-ı mülûk, Hüsrev-i keyhân, Celâl-i millet, Fahr-ı beşer, Fahr-ı dîn-i resul, Fahr-ı kişver, Fahr-ı nijâd-ı Âdem, Şehinşeh-i mu'azzam, Âfitab-i Hüsrevân, Âfitab-ı cihân, Âfitâb-ı dîn ü devlet, Âfitâb-ı feth u zafer, Sitâre-i hüner, Sitâre-i sipihr, Hüsrev-i 'âlî-neseb,*

Sultân-i bülend-baht, Şâh-i mülûk, Hüsrev-i 'âlem, Hüsrev-i her tac-dâr, Hüsrev-i dünya, Hüsrev-i vilâyet-bahş, Hüsrev-i dehr, Hüsrev-i Arap, Hüdâyigân-ı 'Acem, Şehinşeh-i a'zam, Sâhip-kıran-ı rastîn, Seyyid-i Hüsrevân, Tâcdâr, Hüsrev-i rûy-ı zemîn , Padişah-ı mülk-i zaman, Sâye-i Yezdân, Dâver-i rûy-ı zemin, Dâver-i Yezdân-perest, Dâver-i gerdûn, Penâh-i cihân, Penâh-i Tûrân, Penâh-i heft-zemîn, Penâh-i şeriat , Sultân-ı bahr u berr, Sultân-ı şark u garb, Sikender-vâr, Cihândar-ı hümâyûn, Nebîre-i Dâvûd. Mu'izzî, Sultan Melikşâh övgüsünde kullandığı bu vasıfların, sultanın şahsiyet özelliklerini yansıttığını, manevî ve ruhi özelliklerine uygun olduğunu, ayrıca bu vasıfların abartısız ve gerçekçi olduğunu, bizzat şiirlerinde ifade etmiştir. Hatta memduhunu överken çok abartıya kaçarak mübalağa etmediğini, gerçekçi ve somut deliller ortaya koyduğunu dile getirmiştir. Mu'izzî, bu hususta Firdevsî'yi örnek göstererek onun Rüstem'i överken aşırı abartıya kaçtığını, gerçeklikten uzaklaştığını, böylece inandırıcılığını kaybettiğini, bundan dolayı da alenen yalan söylediğini, kendisinin ise memduhunu överken onun sahip olduğu hüviyete bağlı kalıp gerçekçi davrandığını ve somut deliller ortaya koyduğunu ifade etmiştir.

Mu'izzî'nin Melikşâh hakkındaki bu tespitlerinin, bazı tarihi kaynaklarda aynen zikredildiği bilinmektedir. İbnü'l-Adîm'in *Bugyedi't-taleb fî-Târîhi Haleb*, Sıbt ibnû'l-Cevzî'nin *Mir'âtü'z-zamân fî-Târîhi'l-Ayân*, *Tabakât-ı Nâsırî*, Urfalı Meteos'un *Urfalı Mateos vekâyinamesi* bu eserlerden bazılarıdır. Örneğin Urfalı Meteos, Melikşâh hakkındaki düşünceleri ve onun Anadolu'daki gayrimüslimlere karşı olan adalet ve merhameti *Urfalı Mateos vekayinâmesi* adlı eserinde bir bir anlatmıştır. Ayrıca bu bölümde Türkçe ve Farsça medhiye kasidelerinde sultanlar için kullanılan bazı sıfatlar tablo halinde sınıflandırılarak dikkatlere sunulmuştur. Mu'izzî'nin Sultan Melikşâh övgüsünde kullandığı vasıflar ile XV. XVI. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Anadolu sahasında kaleme alınan övgü kasidelerinde Osmanlı hükümdarları hakkında kullanılan vasıflar mukayese edilmiştir. Tabloda ortak kullanılanlar "X" işareti kullanılmayanlar ise "-" işareti ile belirtilmiştir. Emîr Mu'izzî, Sultan Melikşâh için kullandığı hükümdarlık, dindarlık, yiğitlik, cömertlik, adalet, talih, soyluluk, bilgelik, kahır gibi vasıfların yanı sıra sultanın kılıç ve ok kullanma mahareti, sanata ve sanatçıya gösterdiği ilgi, milleti ve devletine olan bağlılığı gibi övgü niteliği taşıyan vasıflar ile Anadolu sahasındaki kasidelerde Osmanlı hükümdarları için kullanılan vasıflara dikkat çekilmiştir. Mu'izzî'nin Melikşâh'a ait zikrettiği bu vasıflar ile

Anadolu sahasında Osmanlı padişahları için kullanılan benzer vasıfların bir mukayesesini yapılmıştır. Mu'izzî'nin kullandığı bazı sıfatlar, Anadolu şairleri tarafından kullanılmamış, Anadolu şairlerinin kullandığı bazı sıfatları da Mu'izzî tarafından kullanılmamıştır. Bu durum şairlerin edebî dil olarak farklı dil kullanmalarından, şairlerin bakış açılarından ve dönemlerin farklılığından kaynaklı bir durum olarak düşünülebilir. Ancak Anadolu şairlerinin ve Mu'izzî'nin kullandığı birçok vasfın benzerlik gösterdiği de dikkat çekmektedir. Hükümdarların mensup oldukları millet, kültür, din, örf, adet ve gelenekler dikkate alındığında, birçok vasfın benzerlik göstermesinin doğal olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla şairler memduhunu överken tasavvur ettikleri “ideal hükümdar modelini” yansıtan kullanımları tercih etmiş, özellikle sultanların bu yönlerini ihmal etmemiş ve daima dile getirmişlerdir. XV. yüzyıl Osmanlı için İstanbul'un fethiyle beylikten imparatorluğa geçiş sürecinin tamamlandığı ve Anadolu'da siyasi birliğin sağlandığı bir dönemdir. İmparatorluk olmanın getirdiği özgüven ve devletin askeri başarılarına duyulan hayranlık, bu başarıda en önemli rolü oynadığı düşünülen padişahların da geniş bir coğrafyaya ve birçok ulusa hükmetmesi şairlerin dikkatinden kaçmamış, memduhları için özellikle medhiye kasidelerinde *cihândar*, *cihângîr*, *cihândar-ı hümayûn*, *Hüsrev-i keyhân* vb. dünya hâkimiyetini ifade eden vasıflar kullanmışlardır. Melikşâh'ın da devrine damga vurması, Büyük Selçuklu'ya altın çağını yaşatması, Maverâüneh'r'den Anadolu'ya kadar geniş topraklara hükmetmesinden dolayı benzer vasıfların kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı'nın en parlak dönemi olan XVI. asırda elde edilen askeri başarılar, medhiye kasidelerine yansımış ve padişahların yiğitlik-kahramanlık vasfının methedildiği terkiplerde önemli bir artış meydana gelmiştir. Melikşâh'ın da siyasi ve askeri başarıları Mu'izzî tarafından sıkça dile getirilmiş ve benzer vasıflarla kasidelerine yansıtılmıştır. *Ebû'l-feth*, *leşker-küş*, *düşmen-şiken* vb. ortak kullanılan sıfatlardandır. Ancak Anadolu şairlerinin XVI. XVII. XVIII. ve sonrası yüzyıllarda halifelik makamının da Osmanlıya geçmesi ile birlikte kullandıkları bazı vasıflar ile Mu'izzî'den ayrılmışlardır. Anadolu şairlerinin kullandıkları *Hazret-i sultan*, *Hâkim-i kavî-i nebî*, *Hâmî-i şer'-i Nebevî*, *Mehdî-i dîn-i güzîn*, *Nâyib-menâb-ı Ahmed ü Mahmûd u Mustafâ*, *Muhsin ü nâyib-menâb-ı çâr yâr-ı Mustafâ*, *Ziyâ-yı pertev-i dîn-i resûl-i bî-hemt* vb. kullanımlar, halifelik makamını ihtiva eden vasıflardır. Yine bu bölümde divanda “Türk kavramı”nın kullanımına dikkat çekilmiş, Mu'izzî'nin “Türk kavramını nasıl kullandığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Mu'izzî'nin, Sultan Melikşâh övgüsünde kaleme aldığı kasidelerinde Türk kavramı ile ilgili pek çok

kullanım vardır. Bunların başında Türkler'in askerlik yönü gelmektedir. Mu'izzî, bizzat kendisinin de şahit olduğu olaylara dayanarak Türklerin kıymette paha biçilmez, savaş sanatı ve meydanında mahir olduğunu, daha çok at sırtında günlerini geçirdiğini dile getirmiş, onların cesur, yiğit, cengâver, atılgan ve yetenekli olduklarına vurgu yapmıştır. Ayrıca Türkerin güzel oluşlarına, sanattaki yeteneklerine, vatan ve millet sevgisine değinmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünü oluşturan çeviri kısmında metnin aslına ve çeviri yöntem ve tekniklerine bağlı kalınarak kasidelerin Türkçe tercümeleri yapılamaya çalışılmıştır. Beyitler tercüme edilirken çeşitli edebî sözlükler, özellikle <https://vajehyab.com> kullanılmıştır.

Emîr Mu'izzî'nin Büyük Selçuklu döneminin tarih, siyaset, kültür ve edebiyat açısından ne kadar önemli olduğunu belirlemenin, Selçuklular döneminde yaşamış ancak Farsça şiirler kaleme almış Türk asıllı edip ve şairlerin eserlerinin incelenmesiyle mümkün olduğu bir gerçektir. Emîr Mu'izzî, Türkistân topraklarında yetişen, Türk asıllı olup Farsça şiirler kaleme alan onlarca şairden sadece birisidir. Mu'izzî'nin Türk Sultanları için kaleme aldığı övgü niteliğindeki kasideleri, özellikle Melikşâh övgüsünde söylediği şiirleri incelendiğinde, hem sanat ve edebiyat tarihimize ışık tutacak hem de Horâsân bölgesine yüzlerce yıl hükmetmiş Türk hükümdarlarının ne gibi nitelik ve meziyetlere sahip olduklarını gösterecek bir hüviyete sahiptir.

Farsça şiirin ve edebî geleneğin oluşumunda Türk asıllı sultanlar ile şairlerin katkısının büyük olduğu bilinmektedir. Bu sultanlar Farsça şiir ile ilgilenmiş, Farsça şiir yazmış ve Farsça şiir söyleyen şairlere hamilik etmişlerdir. Dolayısıyla da Farsça şiire önemli oranda katkıda bulunmuşlardır. Farsça şiirin muhtevasını belirleyen bu şairlerin şiirleri, Türk edebî tarihi açısından incelenmesi gereken önemli bir husustur. Nitekim bu çağlarda yazılan bir edebî metin incelendiğinde, Türk edebî zevkinin işlendiği görülecektir. Çünkü bu edebî metinlerde esasında Türk sanat anlayışı ile Türk millî hissinin bulunduğu açıkça ortadadır. Ayrıca bu metinlerde Türk kokusunun ve renginin yer aldığı, Türklerin inançları, gelenekleri, örf ve âdetlerinin önemli bir yere sahip olduğu anlaşılabacaktır. Ayrıca bu dönemlerde yazılan özellikle Farsça bazı divanlarda Türk kavramı ile Türkçe kelimelerin önemli bir kullanıma sahip olduğu görülecektir. Bundan dolayı bu dönemlerde Farsça şiir söyleyen şairlerin divanlarının

bu açıdan incelenmesi ve tahlil edilmesinde Türk kültür tarihi açısından büyük fayda olduğu net bir şekilde görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Armutlu, Sadık, (2021), *Büyük Selçuklu Şiiri*, Selenge Yayınları, İstanbul.
- Arberry, A. J., (1958), *Classical Persian Literature*, London.
- ‘Arûzî, Nizâmî, (1910), *Çehâr Makâle*, nşr. Mîrzâ Muhammed-i Kazvînî, Leiden.
- ‘Arûzî, Nizâmî, (1385/2006), *Çehâr Mazâkle*, tsh. Mîrzâ Muhammed-i Kazvînî, İntişârât-i Zevvâr, Tahran.
- ‘Avfî, Muhammed, (1389), *Lubâbu’l-elbâb*, nşr. Edward G. Browne, mukaddime Muhammed-i Kazvînî, açıklamalar Sa‘îd-i Nefisî, İntişârât-i Hermes, c. II, Tahran.
- Ateş, Ahmed, (1968), *İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Albayrak, Nurettin (1993), “Cem” *TDVİA* Yayınları, c. 7, İstanbul.
- Albayrak, Nurettin, (1995), “Enûşirvan (Edebiyat)”. *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 11, İstanbul.
- Albayrak, Nurettin, (2000), “İsfendiyâr” *TDVİA* Yayınları, c. 22, İstanbul.
- Altuncî, Muhammed, (1974), *Havlâu’l-Edeb*, Tahran.
- Barthold, W., (1975), *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, haz. Kazım Yaşar Koprıman-İsmail Aka, Ankara.
- Browne, Edward G. (1920), *A Literary History of Persia*, c. I, From Firdawsî to Sa‘dî, London.
- Bedî‘î, Müntecebüddîn, (1329), *‘Atabetu’l-ketebe*, nşr. Muhammed-i Kazvînî, Abbâs İkbâl, Tahran.
- Browne, Edward G., (1956), *A Literary History of Persia*, c. II, Cambridge.
- Çağrııcı, Mustafa, (1993), “Cömertlik”, *TDVİA* Yayınları, c. 8, İstanbul.
- Dihhudâ, ‘Alî Ekber, (1999), *Lugatnâme*, İntişârât-i Dânişgâh-i Tahrân, c. I-XV, Tahran.

- Debîri Nejâd, Bedî'ullâh, (1973), *Seyr-i Ferheng der'Ahd-i Selcûki-yân*, Hünere ve Merdüm Yayınları.
- Ethé, Hermann, (1356/1977), *Târîh-i edebîyyât-i Fârsî*, çev. Rızâzâde Şafak, İntişârât-ı büngâh ve tercume-i neşr-i kitâb, 2. bs.
- El-Hüseynî, (1999), *Ahbâru'd-Devleti's-Selcukiyye*, Çev. Necatî Lûgal, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Elmalî, Hüseyin, (2009), "Kasîde", *TDVİA*, c. 24, İstanbul.
- Firdevsî, (2009), *Şahnâme*, çev. Necatî Lugal, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Furûzânfer, Bedî'uzzamân, (1380/2001). *Suhen u Suhenverân* İntişârât-ı Hârezmî, Tahran.
- Gâzâlî, (1969), *Nasihatü'l-Mülûk*, Sinan Yayınevi, İstanbul.
- Husrevânî, Alî Rızâ, (1302/1923), "Şerh-i Hâl-i Emîr Mu'izzî", *Mecelle-i Armağan*, Sâl-i Çehârüm, S. 11-12.
- Hümâyî, Celâleddîn, 1340/1961), *Muhtârî-nâme*, Merkez-i intişârat ilmî u ferheng çâp-ı bank-ı millî, Tahran.
- Humâyî, Celâleddîn (1379/2000), *Mahrem-i esrâr* -Mecmû'e-yi Makâlât-ı Celâleddîn-ı Humâyî-, be ihtimâm-ı Nâsireddînşâh-ı Huseynî, İntişârât-ı Mürvârîd, Tahran.
- İkbâl, 'Abbâs, (1338), *Vezâret der 'ahd-i selâtîn-i büzürg-i Selcûkî*, Tahran.
- İbnü'l-Esîr, (1987), *el-Kâmil fi't-Târîh*, çev. Abdülkerim Özeydî, c. X, İstanbul.
- Kartal, Ahmet, (2016), *Hakîkate Düşen Gölge*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.
- Karaismailoğlu, Adnan, (2001), "Karahanlı-Gaznelî ve Selçuklu Devletlerinin Edebî Faaliyetlerdeki Etkinliği", *Klâsik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara.
- Kulîhân Hidâyet, Rızâ, (1382/2002), *Mecmâ'ul-fusehâ*, tsh. Muzâhir Musaffâ, Neşr-ı Emîr-ı Kebîr, c. I, Tahran.
- Kafesoğlu, İbrahim, (1953), *Sultan Melikşâh Devrinde Büyük Selçuklu imparatorluğu* İstanbul.
- Kızıltoprak, Süleyman, (2004), "Memlûk", *TDVİA* Yayınları, c. 29, Ankara.

- Mu‘izzî, (1389/2010), *Dîvân-i Emîr Mu‘izzî*, tsh. ‘Abbâs İkbâl Âştiyânî, İntişârât-i Esâtîr, Tahran.
- Mu‘izzî, (1393/2014), *Kulliyât-i Divan-i Emîr Mu‘izzî-i Nîşâbûrî*, önsöz, tashih ve açıklamalar Muhammed Rızâ Kanberî, İntişârât-i Zevvâr, Tahran,
- Mu‘izzî, (1362/1984), *Kulliyât-i Dîvân*, mukaddime ve tsh. Nâsir-i Heyyirî, Neşr-i Merzbân, Tahran.
- Mahcûb, Muhammed Cafer (1345/1966), *Sebk-i Horâsânî der Şi‘r-i Fârsî*, İntişârât-ı Firdevs, Meşhed.
- Nefîsî, Sa‘îd, (1344), *Târih-i nazm u nesr der İran*, Tahran.
- Nizamülmülk, (1982), *Siyaset-name*, haz. Mehmet Altay Köymen, Kültür ve Turizm B. Yayınları, Ankara.
- Özgüdenli, Osman Gazi, (2009), “Selçuklular mad.”, *TDVİA*, c. 36, İstanbul.
- Özgüdenli, Osman Gazi, (2012), “Selçuklu Çağında Dil ve Edebiyat”, *Selçuklu El Kitabı*, ed. Refik Turan, Ankara.
- Özgüdenli, Osman G. (2012), “Büyük Selçuklu Sultanlarına Ait Farsça Şiirler”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*.
- Özaydın, Abdülkerim, (1998), “Hûşeng Şah Gûrî”, *TDVİA Yayınları*, c. 18, İstanbul.
- Öztürk, Mustafa (2000), “Zülkarneyn” *TDVİA Yayınları*, C. 44, İstanbul.
- Pala, İskender, (2018), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı yayıları, İstanbul.
- Rypka, Jan, (1968), “History of Persian Literature up to the Beginning of the 20 th Century”, *History of Iranian Literature*, dzn. Karl Jahn, D. Reidel Publishing Company, Dordrecht-Holland.
- Tarlan, Ali Nihad, (1944), *İran Edebiyatı*, İstanbul.
- Semerkindî, Devletşâh, (1382), *Tezkiretu’ş-şu‘arâ*, tsh. Edward Browne, Çâp-i Leiden, 1900, İntişârât-i Esâtîr.
- Senâ’î-i Gaznevî, *Divan* (1983), tsh. Seyyid Muhammed Takî Muderris-i Razavî, İntişârât-i Senâ’î, Tahran.

- Safâ, Zebîhullah, (1370/1991), *Târîh-i edebîyyât der Îrân*, c. I-V, İntişârât-i Firdevs, Tahran.
- Safâ, Zebîhullah, (1366/1987), *Târîh-i edebîyyât der Îrân* c. II, İntişârât-i Firdevs, Tahran.
- Sevim, Ali, (1977), “Sıbt ibnü'l-Cevzî'nin Mir'atü'z-zaman Fi Tarihi'l-Ayan Adlı Eserindeki Selçuklularla ilgili Bilgiler, III., Sultan Melikşâh Dönemi” Belgeler, *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, , c. XX, S. 14.
- Sevim Ali, (1989), *Biyografilerle Selçuklular Tarihi, İbnü'l-Adim, Bugyedi't-taleb fi Tarihi Haleb* Seçmeler, TTK Yayınları, Ankara.
- Sevim, Ali, (1995), *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilât ve Kültür*, Ankara.
- Şemîsâ, Sîrûs, (1383/2004), *Sebk-Şinâsî-i Şi'r*, İntişârât-ı Firdevs, Tahran.
- Topaloğlu, Bekir, (1988), “Adl”, *TDVİA*, c. 1, İstanbul.
- Turan O., (1945). “Eski Türklerde Okun Hukukî' Bir Sembol Olarak Kullanılması”, *Belleten*, c. IX/35.
- Urfalı Meteos, *Urfalı Mateos vekayinamesi* (952-1136).
- Uslu, Esra, (2015), *Kasidede Övgü Kalıpları ve Divan Şiiri Öğretimindeki Yeri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Ünver, İsmail, (2000), “İskender” *TDVİA* Yayınları, c. 22, İstanbul.
- Yıldırım, Nimet, (2015), *“İran Mitolojisi”* Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldırım, Nimet, (2008) “Rüstem-i Zâl” *TDVİA* Yayınları, c. 35, İstanbul.

